ئابلا ئەخمىدى (مەدىكار)

ئوغۇلخان

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ئابلا ئەخمدى (مەدىكار)

ئوغۇلخان

(پوۋېستلار)

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

欧姑勒罕：维吾尔文 / 阿不拉·艾合迈德著. —
喀什：喀什维吾尔文出版社，1990.4（2010．11 重印）
ISBN 978—7—5373—0214—2

Ⅰ．①欧… Ⅱ．①阿… Ⅲ．①中篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ．
①I247.7

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010)第 226764 号

编辑：**托合提·阿布汗**
责任编辑：**姑丽巴哈尔·麦麦提依明**
责任校对：**阿尔祖姑丽·斯迪克**

欧姑勒罕

（中篇小说）

作者：**阿不拉·艾合迈德**

喀什维吾尔文出版社出版发行
（喀什市塔吾古孜路 14 号　邮编：844000）
各地新华书店经销
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
880×1230 **毫米**　1/32 **开本**　12.625 **印张**　3 **插页**
1990 **年** 4 **月第** 1 **版**　2010 **年** 11 **月第** 2 **次印刷**
印数：3251 — 6250　　**定价**：28.00 **元**

如有质量问题，请与我社联系调换　电话：0998 — 2653927

مۇندەرىجە

ئوغۇلخان 1
قاپاق تېرەكلىك هويلا 118
تۆھمەت 241

ئەينەك ئالدىدا

ئۇ ئالتە قىزنىڭ كەنجىسى ئىدى . ئۇنىڭغا ئەزان چىللاپ ، تەڭ-
بىر ئېيتىپ «كىچىكخان» دەپ ئات قويۇشقان . ئەمما ، ئۆمرىدە
ئوغۇل پەرزەنت كۆرمىگەن ئاتا - ئانا ئۇنى «ئوغۇلخان» دەپ ئەركىلە-
تىپ يۈرۈشتى . بار - بارا ئۇرۇق - تۇغقان ، قولۇم - قوشنىلارمۇ
ئۇنى ئاشۇ ئەركىلەتمە ئىسمى بىلەن چاقىرىدىغان بولۇشتى . ئۇمۇ بۇ
ئىسىمغا كۆنۈپ قالدى . ئۇ مەكتەپكە كىرگەن چاغدىمۇ ئىسمى يوقلە-
مىغا «ئوغۇلخان» دەپ يېزىلدى .

ئۇغۇلخانىڭ «سېرىق ئاسلان» دېگەن لەقىمىمۇ بار ئىدى . ئۇ
بۇنىڭدىن تېرىكەتتى ، يىغلايتتى ، ھەتتا تەڭتۇشلىرىنىڭ ئاغزىدىن
مۇشۇ سۆزنى ئاڭلاپلا قالسا ، ياقىسىغا ئېسىلىپ ، ئاللا - توۋىسىنى
بېرەتتى . بارا - بارا ، قىز بالىلار ئۇنىڭغا ئانچە يېقىنلاشمايدىغان ،
ئۇنىڭدىن تەپ تارتىدىغان ، ئىككى ئادەمنىڭ بېشى بىر يەردە بولسىلا ،
ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدىغان بولۇشتى .

ئوغۇلخان چوڭ بولدى ، خىيال كىردى ، ئەينەككە قاراپ «قانات-
قۇيرۇقىنى ياساش»نى ئۆگەندى . توۋۇا ، بۇگۈن ئۇنىڭ ئەينەكتە كۆر-

گىنى چېچى ، قاش - كىرپىكلىرى سۇس قوڭۇر ، چىرايى ئاقۇچ ، سوقا يۇز ، ئۇچلۇق ئېڭەك قىز بولدى . ھەي ئىسسىت..... ئاغزىنىڭ يوغانلىقىنى دېمەمسىز تېخى !

ئۇنىڭ پۇتۇن ئەزايى تىكەنلىشىپ ، كۆڭلى بۇزۇلدى ، كىرپىكلىرى نەملەندى . ئۇ بىلدى : ئۇنى دوستلىرىدىن ئايرىغان ، بەزىلىرىنىڭ مەسخىرىسىگە قويغان نەرسە ئۇنىڭ مۇشۇ كۆرۈمسىز چىرايى ئىكەن - دە !

شۇنداق ، دۇنيادا گۈزەللىككە ئىنتىلمەيدىغان ئادەم بولغان ئەمەس . تارىختىن بۇيان ، گۈزەل قىزلار شاھەنشاھلارنىڭ ئالتۇن قەسىرلىرىنى بېزەشتىلا ئەمەس ، ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر ، شائىرلارنىڭ ئىلھامۇل بۇيۇك ئەسەرلىرىنى سۆز دۇردانىلىرى بىلەن بېزەشتىمۇ كەم بولسا بولمايدىغان ئىلھام بۇلىقى بولۇپ كەلدى . ئۇلار ئۆز تەپەككۇرىدا قىزلارنىڭ گۈزەللىكىدىن ئۆز ئەسەرلىرىگە ئەنداز ئالىدى ، ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيرانۇھەس قالغۇدەك گۈزەل سۇرەتلەرنى سىزدى . بۇ كىشىلەرنىڭ جىسمى تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكىنىگە قانچە-قانچە ئەسىرلەر بولغان بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ قەلبىمى يارانقان گۈزەل سىيما — گۈزەل سۇرەتلەر ئۇلارنىڭ نامى بىلەن بىللە ھېلىمۇ ياشىماقتا.....

بۇ سۆزۈمگە ئىشەنمەيۋاتامسىز ؟ ئەمىسە جاۋاب بېرىڭچۇ : سىز ئەڭ سۆيۈپ ئوقۇيدىغان كىتابلاردىكى ئاغزىڭىزدىن چۈشۈرمەي ماختايدىغان قىز پېرسوناژلارنىڭ قايسىبىرى گۈزەل ئەمەس ؟ ئۆيىڭىز-نىڭ تاملىرىغا ئېسىلغان ، خىزمەت شىرەيىڭىز ئۈستىدىكى يېزىق ئەينىكىنىڭ ئاستىغا قويۇلغان قىزلار رەسىملىرىدىن قايسىبىرى گۈ-زەل ئەمەس ؟ !

ئوغۇلخان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 1- يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ ، بۇ ھەقىقەتنى بىلىپ ئۇلگۈرگەنىدى . راست ئەمەسمۇ ؟ ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭ تەڭتۇشلىرى ئارىسىدىكى ئەڭ چىرايلىق قىزلار-دىن نەچچىسى مەكتەپنىڭ توسۇشىغا قارىماستىن «يۇرت كاتتىلىرى» غا كېلىن بولۇپ كەتتى . يەنە نەچچىسى بۇ يىل كۈزدە توي قىلماقچى ،

هازىرچە توي قىلمايدىغانلىرىمۇ ئۆزلىرىگە لايىق تېپىۋالدى . قىز بالا قانچە چىرايلىق بولسا خېرىدارى كۆپ ، تويلۇقى ئۇستۇن بولىدۇ . كۆرۈمسىز - سەت قىزلارغا ئادەتتە ھېچكىمۇ كۆز سالمايدۇ .

بۇ قانداقتۇر كىشىلەر تەرىپىدىن توقۇپ چىقىلغان سۆز - چۆچەك بولماستىن ، بەلكى ئوغۇلخانىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ۋە ئۇ چوڭ بولغان مۇشۇ يېزىدىكى رېئاللىق ئىدى .

ئوغۇلخان مۇنداق رېئاللىققا تەن بېرىدىغان قىزلاردىن ئەمەس . راستىنى ئېيتقاندا ،كىمگىدۇر كۆڭۈل بېرىپ ، كەلگۈسى تەقدىرىنى ئۇنىڭغا باغلاش تۇيغۇسى ھازىرچە ئۇنىڭ خىيالىدا يوق . ئۇ «مۇھەببەت» ، «نىكاھ» ، «ئائىلە» دېگەن ئۇقۇملارنى مۇھەببەت تېمىسىدا يېزىلغان ئەسەرلەردىن بىلگەن ، خالاس . شۇڭا ، ئۇ ئۆزىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىنىڭ ئاشۇ كىتابلاردىكى پېرسوناژلارنىڭ تەقدىرىدەك بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى . ئەمما ، ئۇ ئۆز ئەكسىنى ئەينەكتە تۇنجى قېتىم سىنچىلاپ كۆرۈۋاتقان مۇشۇ مىنۇتتا شۇ نەرسىنى تېخىمۇ ئېنىق بىلدىكى ، رېئال تۇرمۇشتىلا ئەمەس ، يازغۇچىلارنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى تۇرمۇشتىمۇ گۈزەل قىزلارنىڭ تۇتقان ئورنى ھامان كۆرۈمسىز قىزلارنىڭكىدىن كۆپ ئۇستۇن تۇرىدىكەن !

ئاھ تەڭشەلمىگەن دۇنيا..... ئاھ كاج تەقدىر !..... ئوغۇلخان ئاچچىقىدا ئەينەكنى يەرگە ئاتماقچى بولۇۋىدى ، تۇيۇقسىز ئېسىگە ئەدەبىيات دەرسلىكىدە ئوقۇغان «مايمۇن بىلەن ئەينەك» دېگەن مەسەل كېلىپ قالدى - دە ، چىرايىدىكى قايغۇ ئورنىنى تەبەسسۇم ئىگىلىدى ، كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇپ كەتكەندەك بولدى . ئۇ مۇنداق بىر ھەقىقەتنى تونۇپ يەتكەنىدى : ئىنسانىدا ئىككى گۈزەللىك بولىدۇ . بىرسى تەبىئىي گۈزەللىك ، بۇنى تەبىئەت كىشىلەرگە ئاتا قىلغان ؛ يەنە بىرسى روھىي گۈزەللىك ، بۇنى ئىنسان تەبىئەت ، جەمئىيەت بىلەن بولغان كۈرەشلىرى جەريانىدا يېتىلدۈرىدۇ . ئوغۇلخانچۇ ؟

ئايرىلىش پەيتىدىكى خۇشاللىق

ئوغۇلخان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتكۈزدى .

ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانى ئالدىدىكى تەييارلىق ئىمتىھانىدىن ئەلا نەتە-
جە بىلەن ئۆتتى ھەم ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىنىمۇ كۆڭۈلدىكىدەك
بېرىپ بولدى . ئۇ خۇشال ئىدى . «ئوغۇلخان ئالىي مەكتەپ ئىمتىھا-
نىدا ۋىلايەت بويىچە ئەڭ يۇقىرى نومۇر ئاپتۇ..... »دېگەندەك مىش-
مىش گەپلەر ھەممە يەردە ئۇچۇپ يۈردى . بۇ گەپلەر ئوغۇلخانىنىڭ
قۇلىقىغىمۇ يەتكەنىدى . ئۇ كۈلۈپلا : «نەدە ئۇنداق ئاسان ئىش ؟ » دەپ
قويدى . كۆڭلىدە بولسا ، شۇنداق بولۇشىنى ئۈمىد قىلاتتى .ئۈمىد—
رېئاللىقنىڭ كۆزۈرۈكى ، ئادەمگە ئۈمىد يار ئىكەن ، ئۇنى رېئاللىققا
ئايلاندۇرۇش يولىدا چەككەن جەبىر - جاپالارمۇ ھۇزۇر بېغىشلايدۇ ،
غەيرىتىنى ، ئەقىل- ئىدراكىنى ئۇرغۇتىدۇ . ئوغۇلخان تولۇق ئوتتۇرا
مەكتەپكە كۆچكەن يىلى مەكتەپنى چوقۇم ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتكۈ-
زۈپ ، ئالىي مەكتەپكە بېرىشقا نىيەت باغلىغانىدى . دەرۋەقە ، ئۇچ
يىل ئۇدا «ئۇچتە ياخشى» ئوقۇغۇچى ، «ئۇچتە ياخشى» ئىتتىپاق
ئەزاسى بولدى . بۇ ئۇنىڭ ئۇچ يىللىق جاپالىق تىرىشچانلىقىنىڭ
نەتىجىسى ئىدى . بۇلا ئەمەس ، بۇ جەريانىدا ئۇنىڭ مىجەز - خۇلقىدىمۇ
ئاسمان - زېمىن ئۆزگىرىشلەر بولدى : ئوغۇلخان ئوغۇل بالىلاردىن
يىراقلاشتى . قىزلار بىلەن بوغۇشمايدىغان ، ئۇلارنى بوزەك ئەتمەيدە-
غان بولدى . دەرستىن چۈشۈپلا ئۇدۇل ئۆيىگە چاپىدىغان ، ئانىسىغا
ياردەملىشىپ ئۆينىڭ ئىش - كۈشلىرىنى قىلىدىغان بولدى . ئۇ بارا
- بارا بۇ ئىشلارغا شۇنداق كۆنۈپ كەتتىكى ، ئېتىزلىقتىن ھېرىپ-
ئىچىپ قايتقان ئاتا- ئانىسىغا تەييار تاماقنى يەپ ئارام ئېلىشتىن
بۆلەك ئىش ئاشمايدىغان بولدى . بۇ ئىش ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى ھەم
خۇشال قىلاتتى ، ھەم ھەيران قالدۇراتتى .

— توۋا ، — دەيتتى ئانىسى كېچىلىرى ئېرىنىڭ قۇلىقىغا ئاستا
پىچىرلاپ ، — بالا دېگەنگە خۇدا ئۆزى ئىنساب بەرمىسە بىكاركەن ،
ئىسىت ئاغزىم ، ئىسىت ئاغزىم !..... بىچارە بالىنى ھەررەڭ -
سەررەڭ تىللار بىلەن تىللاپ ، ئۆزۈمنىمۇ ، ئۇنىمۇ شۇنچە خاپا قىپتە-
كەنمەن . ئۇرۇق - تۇغقان ، قۇلۇم - قوشنىلارغا ئۇ توغرۇلۇق دادلاپ
يۈرگىنىمچۇ تېخى !.....

— بۇرۇن ئۇ كىچىك ئىدى ،— دەيتتى دادىسى ئۆز نۆۋىتىدە ،— ئۇچۇشنىلا بىلىپ ، چۇشۇشنى بىلمەيتتى . ئەمدى چوڭ بولدى ، ئەقىل تاپتى . كىچىك بالا ئۇششاق يېشىنى ياشاپ بولسا ، بويىمۇ ، ئەقلىمۇ چوڭىيىدىغان گەپ - دە !

— تايىنلىق !— دەيتتى ئانىسى ئېتىراز بىلدۈرۈپ ، — ھەممە بالا ئۇنداق بولۇۋەرمەيدىكەن . سىلىمۇ بىلىلا ، ھېلىقى دۇمنودىكى رېقىب ئاخۇنۇمنىڭ ئوتتۇرانجى قىزى تۇتىگۈلمۇ كىچىكىدە بىزنىڭ ئوغۇلخانىدەك شاتىراق ، جاھىل ، ئوغۇل بالا مىجەز ئىدى . چوڭ بولۇپمۇ بۇ خۇيى تۇزەلمىدى . تېخى ئاتا - ئانىسىغا تېپىپ بەرگەن سەتچىلىكىنى دېمەملا !..... ياۋاللا ، ياۋاللا..... چوڭ دادىسىدەك ئادەمگە بۇزۇلۇپ .....

— قويۇڭلا ئۇنداق گەپنى !.....

«موللىنى موللا كۆرەلمەيدۇ»دېگەن گەپ بار . ئەخلاق بابىدىن گەپ ئېچىلسا ،بەزى ئاياللارنى «خالىس پايلاقچى» دېيىشكە بولىدۇ . ئۇلار رەسىدە بولغان قىز ياكى گەپدان شەرەندازراق ئايالنىڭ بىرەر ئەركىشى بىلەن بىرىدەم - يېرىمدەم سۆزلەشكىنىنى ، كۆلۈشكىنىنى كۆرۈپ قالدىمۇ ، بولدى ، ئۇنىڭ پېيىگە چۈشكىنى چۈشكەن ، تاكى ئۇنىڭ سىرىنى بىلىۋالمىغۇچە كۆڭلى ئارام تاپمايدۇ . گۇمانى دېگەن يېرىدىن چىقىپ قالسا ، يەنە «خالىس تەشۋىقاتچى»لىق قىلىپ ، ھەممە يەرگە يايىدۇ . ئوغۇلخانىنىڭ ئانىسى شەرىخان ئاچا ئەنە شۇنداق ئايالىلاردىن ئىدى . ئۇنىڭ قارىشىچە : ئايال زاتىنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى ئۆلچەيدىغان تارازا — ئىپپەت - نومۇسىنى ساقلاشنى بىلىش - بىلەمەسلىك ئىدى . ئۇ 50 يىللىق ئۆمرىدە ئالتە قىز تۇغۇپ ، ھەممىسىنى قاتارغا قوشتى . بەشىنى «ئالتۇندەك ساپ ، گۆھەردەك پاك» پېتى بىردىن ئەرگە تۇتۇپ بېرىپ ، 12 نەۋرە كۆردى . بۇ قىزلار قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاشلىقى ، ئەدەپ - ئەخلاقلىقلىقى بىلەن پۈتۈن يۇرتتىكىلەرنىڭ ئاغزىدىن چۈشمىدى . شۇڭا ، كىشىلەر : «ئانا بولىقى ياخشى بولسا ، قىز بالا دېگەن ئەسمىتىللائاخۇنۇمنىڭ قىزلىرىدەك ھايالىق ، ئىشچان بولىدۇ» دەيتتى . يۇرت ئەھلى ئۆز قىزلىرىنى ئەسمە-

تىللا ئاكىنىڭ قىزلىرىغا سېلىشتۇرسا ، شەرىخان ئاچا ئوغۇلخانىنى ئاچىلىرىغا سېلىشتۇراتتى . سېلىشتۇرغانسېرى ، ئۇنىڭدىن رايى قايتىپ ئۆچلۈكى تۇتاتتى . ئۇنىڭ ئوغۇل بالىلارنىڭكىدەك مىجەز - خۇلقى ،يۇروش- تۇروشىدىن ئەھلى يۇرت ئالدىدا غايىبانە نومۇس قىلاتتى ، بىرەر «ئىش» تېپىپ بېرەرمىكىن ، دەپ ئەنسىرەيتتى ، ھەتتا ئوغۇلخان تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن يىلى ئۇنى 30 ياشتىن ھالقىغان بىرسىگە ياتلىق قىلىۋەتمەكچىمۇ بولدى . بىراق ، ئەر تەرەپ : ئوغۇلخانىنى «ئاش بولمايدۇ» دەپ قورقۇپ ، كەينىگە يېنىۋالدى . «بەدىنىدە ئەركەك تۇكى بار» ، «ھويلىسىدا پاختەك ئۇۋلىمىغان» يىگىتلەر بولسا ئوغۇلخانىنى «سەت» دەپ يارىتىشمىدى . بۇ ھالدىن ئوغىسى قاينىغان ئانا يىغلىدى ، قاقشىدى ، چېچىلىدى ، مازار - ماشايىخلارغا تېۋىندى ، يەتتە يولنىڭ توغىمىدىن چاۋار تېرىپ ئىسرىق سالدى . داخانغا پۇل خەجلەپ ، ئىسىتقۇ - سوۋۇتقۇ قىلدۇردى ، ھەمىسى بىكار كەتتى . ھېچكىم ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىغا ئاياغ باسمىدى . ھەي ئىسسىت ، ھەي ئىسسىت..... قىز بالا دېگەندە قىز بالىغا خاس مىجەز - خۇلق ، چىراي بولمىسا ، ئاتا - ئانىغا نېمىدېگەن ئېغىر يۈك - ھە !؟ شەرىخان ئاچا باشقا قىزلىرىنى چىقارغۇچە بۇنى ھېس قىلمىغان . خەقلەر : «ئانا بولماق بەك تەس» دېسە ، شەرىخان ئىچىدە كۈلەتتى . راست ئەمەسمۇ ، قىزلىرىنىڭ چوڭىنى 16 ياشتا ، كىچىكىنى 14 ياشتا بەس - بەس بىلەن ياتلىق قىلغان تۇرسا ، كەنجىسىدە مۇنداق بولۇشىنى نەدىن بىلسۇن !؟ ئۇ يىغلا - قاقشا ، ئاخىر تەقدىرگە تەن بەردى . قىزنىڭ رايىغا باقتى . ئوغۇلخان مەكتەپكە ماڭىدىغان چاغدا ، ئۇنىڭغا كۆز مونچاق سېلىپ تىكىلگەن تۇمار بېكىتىلگەن چاپاننى كىيدۈرۈپ يولغا سالدى . لېكىن ، بىر كۈن ئۆتمەي ، ئوغۇلخان تۇمارنى ئانىسىنىڭ كۆزىچە ئوتقا سېلىۋېتىپ ، بولۇشچە يىغلىدى ، ئانىسىنى «خۇراپىي» دەپ ئەيىبلىدى ، «سېكرېتارغا ئېيتىمەن» دەپ پوپوزا قىلدى .ئانا قورقىنىدىن ئۇنىڭغا يالۋۇردى . ئانا- بالا خېلى كۈنلەرگىچە بىر - بىرىگە دومسىيىشىپ ، تەتۈر قارىشىپ يۈرۈشتى ، يۈرەك چىدىمايدىكەن : ئانا ھەر ۋاق نامىزىدا تەكرە-

ەدىن قىزىنىڭ بەخت - تەلىيىنى تىلىدى ، ئىنسابىغا دۇئا قىلدى .
قىز ئاتىنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇقنى كۆرۈپ ، ئۆزىنىڭ ھېلىقى
بېشەملىكىگە قاتتىق ئۆكۈندى . ئۆزىنى ئۇنىڭ باغرىغا ئېتىپ كۆز
يېشى قىلدى .

ئوغۇلخان چوڭ بولدى . ئەقىل تاپتى . ئانا قەلبىنى چۈشەندى .
ئەمدى ئۇ ئۆز تەقدىرىنى ئۆز قولىغا ئېلىپ ، ئانا ئارزۇسىغا ئەمەلىي
ھەرىكىتى بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشقا بەل باغلىغانىدى !.....

ئۇچ يىل ئۆتتۈپ كەتتى . ئوغۇلخاننى خا ئالدىدا ، خا كەينىدە
تىللايدىغانلار قالمىدى . ھەممەيلەن ئۇنى : «ئون ئوغۇلغا بەرگۈسىز
گۆھەردەك بالا » دەپ ماختايدىغان بولۇشتى تېخى . شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ
ئوغۇل بالىلارنىڭكىدەك بوم ئاۋازى ، بىر ئىشقا كىرىشسە ، چوقۇم
بىر باشقا ئېلىپ چىقمىغۇچە ئۇنمايدىغان ، گەپ - سۆزدە «بىرنى
بىر » دەيدىغان تەرسا مىجەزى زادىلا ئۆزگەرمىدى . تېخى بۇ ئۇنى
ماختىغۇچىلار ئۇچۇن ئەڭ ياخشى دەلىل بولدى . ھازىر بۇنداق ماخ-
تاشلار تازا ئەۋجىگە چىقىۋىدى ، ئوغۇلخان تولىمۇ ئوڭايسىز ئەھۋالدا
قالدى . شۇڭا ، ئۇ نەچچە كۈندىن بۇيان تالا - تۈزگىمۇ چىقمىدى ،
ساۋاقداشلىرى بىلەن ئۇچراشمىدى . ئىككى - ئۈچ كۈن ئۆتتى ،
تۆتىنچى كۈنى ئۇۋۇسىغا مۆكۈنۈۋالغان چاشقاندەك ، جىمجىت ئۆيدە
يېتىۋېرىشكە تاقەت قىلالمىدى : ئۇ بۇگۈن ساۋاقداشلىرى بىلەن ئاخ-
شام قىلىشقان مەسلىھەتى بويىچە ياخشى ئىش قىلىپ بېرىش ئۈچۈن
مەكتەپنىڭ شاللىقىغا كەلدى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە 20دەك بالا كەلگە-
نىدى . ئۇلار چۈشكە يېقىن بەش مولۇق بىر ياپسا ئېتىزنى ئوتاقتىن
چىقىرىپ بولۇشتى . ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە خۇشاللىق ، چىرايىدا
تەبەسسۇم ھۆكۈمران ئىدى . ناخشا ، چاقچاقنى دۆڭ كۆتۈرۈپ ، كەڭ
دالىنى بېشىغا كىيىشتى . ئوغۇل - قىز ئىككى تەرەپ بولۇپ بىر
- بىرىگە سۇ چېچىشىپ ، پىيىزەك ، كۈمەكلەرنى ئېتىشىپ ، ئۇستىبە-
شىنى بۇلغاشتى . بۇنىڭلىق بىلەن ھېچكىمۇ رەنجىمىدى .

كۈتۈلمىگەندە ، ئەسئەت ئىسىملىك ئوغۇل بالا ئوغۇلخانغا يانمۇ-
يان تۇرۇپ شال ئوتاۋاتقان گۈلبەھرەمگە يوغان بىر تۇپ پىيىزەكنى

ئاتقانىدى ، گۈلبەھرەم ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمەي ، پىيىزەك دەل ئۇنىڭ يۈزىگە تەگدى . ئۇ «ۋاي..... »دېدى- دە ، بىر يېنىغا سەنتۈرۈلۈپ ، ئوغۇلخانغا ئۇرۇلدى . ھەر ئىككىسى تەڭلا يىقىلىپ ، ئۇستىبېشى پاتقاققا مىلەندى . باشقا چاغلاردا گەپنى پوجاڭدەك قويۇۋېتىپ بۇنداق قوپال چاقچاق قىلغۇچىنى ئېغىز - بۇرنىغىچە تويدۇرۇۋەتمىدىغان بۇ نازۇك قىز بىر قولى بىلەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، يەنە بىر قولى بىلەن يەرگە تايىنىپ ، ئۇن - تىنسىز ئورنىدىن تۇردى . كۆزلىرى يۇمۇقلۇق ئىدى ، كىرپىكلىرى ئارىسىدىن تارىلاپ ياش قۇيۇلاتتى . ئۇنىڭ ئاستىدا قالغان ئوغۇلخان ئىتتىك ئورنىدىن تۇرىدى- دە ، ئۇنىڭ تۇرقىنى كۆرۈپلا رەڭگى ئۆڭدى . باشقا بالىلارنىڭ چىرايىغىمۇ ئەنسىزلىك تەپچىگەن ، ئىشىمۇ توختىغانىدى . ئوغۇلخان ۋە يەنە نەچچە قىز گۈلبەھرەمنى چۆرىدەشتى ، گۈلبەھرەمنىڭ ئىككى مۈرىسىنىڭ بىلىنەر - بىلىنمەس تىترىشىدىن ئۇنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى . ئوغۇلخان كۆڭلىدە : «ھەي ئىسسىت ،ھەي ئىسسىت ، بۇ مىجىمەرۇققا قىلغان چاقچىقىڭنى ماڭا قىلغان بولساڭچۇ » دېگەنلەرنى ئويلايتتى . ئارىدا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك چىقىپ قالسا قانداق تاقابىل تۇرۇشمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر غەم ئىدى . لېكىن ، ئۇ خاتا ئويلىغانىدى . گۈلبەھرەم رەنجىمىدى . كۈلىدىغان ئىشقا يىغلاش ، يىغلايدىغان ئىشقا كۈلۈش — ئاياللار ، بولۇپمۇ قىزلاردىكى بىر خىل تەبىئىي ئاجىزلىق . ئۇلار ھەرگىزمۇ بۇنىڭدىن ساقلىنالمايدۇ . ئەسلىدە گۈلبەھرەم كۈلمەكچىدى ، كۆزىنىڭ ئاغرىقىغا چىدىيالماي يىغلاپ تاشلىدى . قىزلارنىڭ ئىچ ئاغرىتىپ پىشكەشلىشى ، ئوغۇللارنىڭ ھېسداشلىق قىلىپ سۈكۈناتقا چۆمۈشى ئۇنىڭ كۆڭلىنى بۇزۇپ ، يىغىسىنى ئەدەتكەندى . شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنىلا ئۇن سېلىپ يىغلاشتىن ئۆزىنى قاتتىق تىزگىنلىمەكتە ئىدى . ئۇنىڭغا ئايان ئىدىكى ، 17 — 18 يىل بىر يۇرت - مەھەللىدە ئۆيناپ چوڭ بولغان ، توپتوغرا 10 يىل بىر مەكتەپتە بىللە ئوقۇپ ، بىللە ئەقىل تاپقان بۇ ساۋاقداشلارنىڭ بىر بۆلۈكى پات ئارىدا ھەرقايسى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا بىرىدىن - ئىككىدىن تارقىلىپ كېتىدۇ . بىر بۆلۈكى ئۆز يېزىسىغا

ماكانلاشقان «مەدەنىيەتلىك دېھقان» بولىدۇ . گۈلبەھرەم ئەنە شۇنداقلارنىڭ بىرى . ئۇ ئىمتىھان باشلىنىش بىلەنلا بۇنىڭغا تەن بەرگەن . ئۇ يەنە بىر يىل تىرىشىپ ئوقۇپ ، ئاخىرقى قېتىم تەلىيىنى سىناپ بېقىشنى نىيەت قىلغانىدى . شۇڭا ، ئىمتىھان مەيدانىدىن چىقىپلا «ھازا ئاچقان» ساۋاقداشلىرىغا تەسەللى بەرگەن ، ئۇلارنى ئۆزىگە ئوخشاش ئىرادىگە كېلىشكە رىغبەتلەندۈرگەنىدى . مانا ئەمدى ، خەق كىچىككىنە چاقچاق قىلىپ قويغانىدى ، ھەممىنى ئۇنتۇپ يىغا باشلىدى ، ساۋاقداشلىرىنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىپ ، قايناۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيدى . ئۇ ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى : «بىز يېزىدا قالغانلارغۇ داۋاملىق ئۇچرىشىپ تۇرارمىز ، ئالىي مەكتەپكە كەتكەنلەرنىڭ كۆپى باشقا يۇرتلارغا خىزمەتكە تەقسىملىنىدۇ ، ئۇلارنىڭ بىزنى بىلەن يەنە بىللە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس . ئەسلىدە ھەممەيلەندىن ئەقىللىق ، ئۇنى چوقۇم چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىدە ئېلىپ قالىدۇ . ئوغۇلخانمۇ شۇنداق..... مېنىڭ ئۇششۇقلۇقۇم ئەسلىدە بىچارىنىڭ ياۇرىكىنى قانچىلىك ئەزگەندۇ ؟ يەنە كېلىپ ئايرىلىشىمىزغا ساناقلىق كۈنلەر قالغاندا..... »

گۈلبەھرەم بىر كۆزىنى ئېچىپ ، بارماقلىرى ئارىسىدىن ئەسلىدە كە قارىدى : ئەسلىدە شۇنداق بىچارە قىياپەتتە يەرگە قاراپ تۇراتتىكى ، گۈلبەھرەمنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىغىنىدىن يۇرىكى «شۇرر» ئېقىپ كەتكەندەك بولدى . ئۇ ئۆزىنى بەزلىمەكچى بولغان ئوغۇلخانغا :

— ئۆتكىنە نېرى ، سەت سېرىق ئاسلان !— دېدى- دە ، ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە ، ئۇنى قۇچاقلاپ يەرگە بېسىشقا ئۇرۇندى .

بايا تىن چوڭ بىر جېدەل چىقىش ئېھتىمالىدىن ئەنسىرەپ ، ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن كۆپچىلىكنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ ، جارانلىق كۈلكە ساداسى ئەتراپنى قۇچتى . ئۇلار ئىككى تەرەپ بولۇشتى . بىر تەرەپ ئوغۇلخانغا يان باسسا ، يەنە بىر تەرەپ گۈلبەھرەمگە يان باستى :

— ئوغۇلخان ، بوش كەلمە !

— گۈلبەھرەم ، كاللىسىنى پاتقاققا تىقمىغىن !

— ئوغۇلخان ، ئۇ ئۇششۇقنىڭ تازا ئەدىپىنى بەر !.....
— گۈلبەھرەم ، چېچىدىن تۈتۈپ تارت !.....
— نېرى تۇرۇش ، ھېچقايسىڭ يېقىن كەلمە !— دەپ ۋارقىرىدى ئوغۇلخان ، — بۇ داۋنخورنىڭ ئەدىپىنى ئۆزۈم بېرىمەن !..... سەن ئاۋاقنى ياخشىلىققا ياماناتلىق قىلغىنىڭغا تويدۇرمايدىغان بولسام.....

ئوغۇلخان ئاغزىدا شۇنداق دېگىنى بىلەن ، گۈلبەھرەمنى يېقىتىش نىيىتىدە ئەمەس ئىدى . شۇڭا ، ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە گۈلبەھرەمنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇراتتى . ئۇ گۈلمەھرەمنىڭ ھەم ئۆزىنىڭ يېنىنى يەرگە تەگكۈزۈپ ، ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان بۇ قەدىردان ساۋاقداشلىرىغا بىر مەيدان «كومېدىيە» قويۇپ بەرمەكچىدى.....
ئاخىر ئۇ بىرلا كۈچەپ گۈلبەھرەمنى بىر تەرەپكە قىڭغايتتى . گۈلبەھرەمنىڭ يانپېشى يەرگە تېگەي - تېگەي دەپ قالغاندا ، ئوغۇلخان قەستەن سەنتۇرۇلۇپ ، ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا يىقىلدى . ئەمدى كۈلكىگە چاۋاك جور بولدى ، شاد كۈلكە ساداسى شاللىقنى قاپلىدى.....

ئۇلار چۇشلۇك تاماق يېۋېلىش ئۈچۈن ئىشىنى توختىتىشتى . شۇ ئاردا كىمدۇر بىرسى ئاۋۇال دەريادا يۈيۈنۈپ ، ئاندىن قورساق تويدۇرساق دەپ قالدى . بۇ گەپ ئېغىزدىن چىقىشى بىلەنلا ، ئەسئەتىن باشقا ئوغۇل بالىلارنىڭ ھەممىسى : «ھۇررا !» دەپ ۋارقىرىشىپ دەريا تەرەپكە ئۇچۇشتى . شال ئوتىغان ئېتىز بىلەن دەريانىڭ ئارىلىقى 200 مېتىرمۇ كەلمەيتتى ، ئۇلار ئۆزىنى كىيىم - كېچەكى بىلەنلا دەرياغا ئېتىشتى ، قاينامىلارغا چۆمۈلۈپ ، 50 — 60 مېتىر ئاياغدىكى تارامىلاردىن چىقىشتى ، قىيا - چىيا كۆتۇرۇشۇپ ، دولقۇنلار بىلەن مۇڭداشتى ، ئۆركەشلەرنى قۇچاقلاپ ، بېلىقتەك شۇڭغۇشتى .

ئاھ ياشلىق ! سەن نېمانچە شوخ ، نېمانچە ئارزۇ - ئىستەككە باي- ھە ! ؟ شۇنداق ، ئادەم ياشلىقتا جاپا - مۇشەققەتنى ، ھەتتا ئۆلۈمنىمۇ مەنسىتمەيدۇ . كۆڭلىگە بىرەر ئارزۇ كەچتىمۇ ، بولدى ، كۆپىنچە ، پايدا - زىيان بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرماستىن ، ئاشۇ ئارزۇ- ئىستەك كەينىدىن ئوقتەك ئۇچىدۇ . كېتىۋېتىپ دۇم چۈشۈپ ، ئېغىز- بۇرنى قانغا بويالسىمۇ «ۋاي» دېمەيدۇ ، ئەكسىچە كۈلۈمسىرەيـ

دۇ ، قانىنى سۇرتۇۋېتىپ ، يولىنى داۋام قىلىدۇ . نەگە بېرىپ ، نەدە توختايدۇ ، بۇنىڭ بىلەن كارى يوق.....

لېكىن ، ئەسئەتچۇ ؟ ئۇمۇ ياشقۇ ! ئۇ نېمىشقا ساۋاقداشلىرى بىلەن بىللە سۇغا چۆمۈلۈشكە بارمىدى ؟ ياكى مەكتەپ ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ، ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى دېگەن «تاج» ئۇنى ياشلىق شوخلۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلغانمۇ ؟ ياق ، ياق ! ئۇ پەقەت قىزلار ئالدىدا ئەنە شۇنداق ئەدەپلىك ، قورقۇنچاق ئىدى ، ئۇلارغا يول قويياتتى . قىزلارمۇ ئۇنى ھۆرمەتلەيتتى . قىزلارنىڭ ئۇنى ھۆرمەتلىشىدە مەلۇم مەقسەتمۇ يوق ئەمەس ئىدى . شۇنداق ، رەسىدە بولغان قىزلار ئادەتتە بويىغا يەتكەن ئوغۇللارغا قارىغاندا ھېسسىياتلىق ، سەزگۈررەك كېلىدۇ ، ئۆزگىلەرنىڭ تېرىقچىلىك ئارتۇقچىلىقىنىمۇ ، قۇسۇرىنىمۇ ھەرگىز نەزەرىدىن چەتتە قالدۇرمايدۇ . ئەسئەت باشلانغۇچ ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا قىزلار ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتى ، كەمتەرلىكى ، ئۆگىنىشتە تىرىشچانلىقىغا قايىل بولۇپ يۇرۇشەتتى ، ئۆتۈلگەن دەرسلەردىن بەرەر سوئالغا ئىشەنچلىك جاۋاب تاپالمىسا ، دەرھال ئۇنىڭ چۆرىسىگە ئولىشاتتى ، ئۇنىڭ جاۋابلىرىنى «پۇلسىرات» تىن ئۆتۈشنىڭ دەستەكى قىلىشاتتى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچكەندىن كېيىن بولسا ، ئۇنىڭدا يەنە كەمدىن - كەم يىگىتلەرگە نىسبەتەن بولغان جىسمانىي ۋە روھىي گۈزەللىكنى كۆرۈشتى : ئۇنىڭ ئۆسكىلەڭ بويى ، قاۋۇل بەستى ، كېلىشكەن قاش - كۆزى ، سۇرەتتەك چىرايلىق ھۆسنىگە يوشۇرۇن نەزەر سالمىغان ؛ خىيالىدا ، ھەتتا چۈشىدە ئۇنىڭ سۇرىتىنى قەلب ئېكرانىغا سىزىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزىگە نىسبەتەن يېقىنلىق - مايىللىق بار - يوقلۇقىنى ئىزدەيدىغان بولۇشتى ، ئۇنىڭدىن بىر ئېغىز گەپ ،ئالقانچىلىك خەت تەمە قىلىپ ، ئەتراپىدا پەرۋانە-دەك ئايلىنىشتى .

ئېھ ، ئۇيغۇر قىزلىرى ، ئاھ ، سەھرا قىزلىرى ! سىلەر كۆڭ-لۈكلەردىكى ئىشق - مۇھەببەتنى يىگىتلەرگە بىۋاستە ئىزھار قىلىش-تا نېمىدېگەن ئاجىز ، نېمىدېگەن ياۋاش ! «ئەڭ شوخ ، ئەڭ شەپشەك»

دەپ نام ئالغانلىرىڭلارمۇ بىرەر يېگىتكە كۆيۈپ ئۆلگۈدەك ھالغا كەلسەڭلارمۇ ، ھەتتا «سىزگە كۆيۈپ قالدىم» دېگەن بىر جۈملە سۆزنى ئاغزىڭلاردىن چىقىرىۋەتسەڭلارلا كۆڭلۈڭلەردىكى يېگىتنىڭ ۋىسالىغا يېتىش مۇمكىنچىلىكى كۆزۈڭلەرگە كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ ، «قېلىن» دېگەن بەتنامغا قېلىشتىن ئەنسىرەيسىلەر ، بۇنىڭ بەدىلىگە ناتىۋان يۈرىكىڭلارنى ئۆمۈرلۈك داغلايسىلەر..... ئەسئەتكە كۆز سېلىپ يۈرگەن قىزلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئىشق - مۇھەببەت سودىسىدا تولىمۇ لاياقەتسىز ئىدى . شۇڭا ، ئۇلار كۆڭلىدە ئەسئەتنى «تاش يۈرەك» ، «موللام مىجەز» دەپ ئەيىبلەيتتى . شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۆزلىرىنىڭ «باتۇر»لۇقىنى كۆرسىتىپ ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا جۈرئەت قىلالمايتتى.....

ئىككى ئايدىن بېرى ئەسئەت تۇيۇقسىز جىمغۇر بولۇپ كەتكەندى . قىزلارغا ئاساسەن ئارىلاشمايتتى ، تاسادىپىي ئارىلىشىپ قالغان تەقدىردىمۇ ، قىلغىلى گەپ تاپالماي دۇدۇقلايتتى ، گەپ قىلسا يۈرىكى تىترەپ ، تىلى كالۋالىشاتتى . كۆزلىرى قىزلارنىڭ كۆزلىرى بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالسا ، يۈزلىرى قۇلاقلىرىغىچە شەلپەردەك قىزىرىپ كېتەتتى . شۇڭا ، قىزلارمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا قورۇنىدىغان ، ئۆزىنى سىپايىرەك تۇتۇشقا تىرىشىدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى . بۇگۈن شال ئوتاش جەريانىدا ، ئەسئەت بىرىنچى بولۇپ ئويۇن باشلاپ بەردى . باشقا ئوغۇللار ئۇنىڭغا ئەگەشتى . قىزلارمۇ بوش كەلمىدى .لېكىن ، كىم بىلسۇن ، گۈلبەھرەمنىڭ كۆزىگە پىيىزەكنىڭ تېگىپ كېتىشى ، ئەسئەتنى «خېمىغا ياندۇرۇپ» ، ئاغزىغا قۇلۇپ سالدى .

تېخىچە شاللىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان گۈلبەھرەم كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئەسئەتكە قارىدى : ئەسئەت شاللىقنىڭ قىرىدا ئېڭىشىپ تۇرۇپ ، يوتىسىغىچە تۇرۇلگەن شىمىنىڭ پۇچقىقىنى پەسكە چۈشۈرۈۋاتاتتى .

گۈلبەھرەمنىڭ يەنە شوخلۇقى تۇتتى :

— ھوي ئەسئەت ، — دېدى ئۇ شالاقشىتىپ سۇ كېچىپ ،قىزلار تەرەپكە كېتىۋېتىپ ، — سەن نېمىشقا سۇغا چۈشكىلى بارمايسەن ؟

بىزگە قارانچۇق بولاي دەۋاتامسەن ، سۇغا چۆكۈپ ئۆلمەي ، دەپ قورقۇۋاتامسەن ، يا ؟

قىزلارنىڭ كۈلكىسى ئەتراپنى بىر ئالدى . ئەسئەتنىڭ يۈزلىرى «ۋىللىدە» قىزاردى- يۇ ، ھايال ئۆتمەي كۈلۈمسىرىدى- دە :

— سەن ھۇرۇننى قېچىپ كەتمىسۇن ، دەپ ساقلاپ تۇرۇۋاتىمەن !— دېدى .

— ھۇرۇن دېگەن ئۆزۈڭ ! ئۇنداق دېگۈچە : «دەريا بويىغا مېڭىپ بارالىغۇدەك ماغدۇرىم قالمىدى» دېگىنە ! سەنلا قېچىپ كەتمىسەڭ بارغۇ ، مەن ھېچ يەرگە كەتمەيمەن !.....

ئۇ سۆزلىگەچ شاللىقنىڭ سۈيىنى ئوچۇملاپ ئېلىپ ، ئەسئەتكە چېچىشقا باشلىدى . ئەسئەت نېمىلەرنىدۇر دېگىنىچە قاقاقلاپ كۈلۈپ ، دەريا تەرەپكە يۈگۈردى .

— يائاللا گۈلبەھرەم ، سەنزە ، تازىمۇ جاۋلداق جۇمۇ !— ئوغۇلخان ئەسئەتنىڭ كەينىدىن قاريغىنىچە تەنە قىلدى ، — بىچارە ئەسئەتنى ئىككى پۇلغا ئەرزان قىلىۋەتتىڭ . ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام ، ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن ئاغزىڭنى تۇۋاقلاپ قوياتتىم .

— بەللى ئاغىچام چەمەك ، كۈنلۈكۈڭ تۇتۇۋاتامدۇ ؟ ئۇنىڭغا ھەرقانچە يان باسقىنىڭ بىلەن ، ساڭا كۆزىنىڭ قىرىنى سېلىپ قويسا كاشكى .

ئوغۇلخانىنىڭ چىرايى شەلپەردەك قىزىرىپ ، كۆزلىرىدە غەلىتە بىر نۇر چاقنىدى . ئۇنى «تېرىكتى» دەپ چۈشەنگەن قىزلار ئۇنىڭ گۈلبەھرەم بىلەن جېدەللىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، يۈرەكلىرى دۈكۈلدەشكە باشلىدى . لېكىن ، ھايال ئۆتمەي ئوغۇلخاننىڭ رەڭگى ئەسلىگە كېلىپ ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . قىزلارنىڭ يۈرىكى قىنىغا چۈشۈپ ، چىرايىدا تەبەسسۇم ئەگىدى .

— ئۇنى كۈنلەپ نېمە كەپتىكەن ؟ قولۇڭدىن كەلسە ، ئەتىلا ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىۋال !— ئوغۇلخان نەزەرىنى باشقا قىزلارغا ئاغدۇرۇپ ، بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا دېدى ، — يۈرۈڭلار ، بىزمۇ يۇيۇنۇۋالايلى !

قىزلار ئەتراپى قويۇق ، ئادەم بويى ئۆسكەن قەلەمچە ئورمان بىلەن قاپلانغان بۇلاق بويىدىكى ھەممە يېرىنى قويۇق چىم باسقان كەڭرى سەيناغا يېتىپ كېلىشتى . بەزىلەر كۆڭلىكىنىڭ تۈگمىلىرىنى يېشىشكە ، بەزىلىرى يېقىن ئەتراپتا ئەركىشى زاتى پەيدا بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ، بويۇنلىرىنى بىر غېرىچ سوزۇپ ،ئەتراپقا ئالاق-جالاق قاراشقا باشلىدى . ئۇلار ئەمدىلا چۆمۈلۈشكە تەرەددۇتلانغاندا ، گۈلبەھرەم پۇتلىرىنى سۇغا چىلاپ ئولتۇرغان ئوغۇلخانىنى بۇلاققا ئىتتىرىۋەتتى ، كەينىدىن ئۆزىمۇ سەكرىدى . ئۇلارنىڭ قىيا-سى ، شوخ كۈلكىسى باشقىلارنىمۇ بۇلاققا سۆرىدى . ھەممىدىن بەك گۈلبەھرەم كۈلەتتى . ئوغۇلخانىنى «بوزەك» ئېتىدىغانلار ئەڭ كۆپ ئىدى : ھېلى بىرسى چېچىغا ئېسىلىپ سۆرىسە ، ھېلى بىرسى تۇيۇ-قۇرماي كۆڭلىكىنىڭ پېشىگە ئېسىلىۋېلىپ ، ئۇزگىلى قويمايتتى ياكى نەچچەيلەن بىر بولۇپ ئۇنىڭغا يېپىشىپ ، سۇغا چۆمدۈرەتتى . ئوغۇلخانمۇ قەستەن چۆكۈپ كەتكەن بولۇپ ، نەچچە مىنۇتقىچە سۇ يۈزىدە كۆرۈنمەيتتى . ساۋاقداشلىرى تازا سارىسىمىگە چۈشكەندە ، بۇلاقنىڭ بىر چېتىدە «لوڭكىدە» پەيدا بولاتتى- دە ، قاقاقلاپ كۈلگە-نىچە ئالدىغا ئۇچرىغان بىرسىنى قۇچاقلاپلا سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىپ ، ئىككىنچى بىرەيلەنگە ئېتىلاتتى . بۇنداق چاغلاردا شۇنداق قاتتىق قىيا - چىيا كۆتۈرۈلەتتىكى ، يىراقتىن ئاڭلىغان كىشى چوقۇم «بىرەر كېلىشمەسلىك سادىر بولغان ئوخشايدۇ» دەپ قېلىشى تەبىئىي ئىدى .

ئۇلار يېرىم سائەت چامىسىدا يۇيۇنۇشتى . ئەگەر ئوغۇلخان : «ئوغۇللار كېلىپ قالمىسۇن..... »دەپ ئاگاھلاندۇرمىغان بولسا ، ئۇلار يەنە قانچە ۋاقىت يۇيۇناتتىكەنتاڭ ، ئاخىر بىرسىنىڭ كەينىدىن بىرسى قاشقا چىقىشتى . كۈلكىدىن باشقا ھەممە نەرسىنى ئەسلىرىدىن چىقىرىشقان قىزلار ئۇچەيلىرى ئۇزۇلۇپ كەتكۈدەك قاقاقلاپ كۈلۈ-شەتتى ، پۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ، بويۇنلىرىنى سوزۇپ ، تېرەك شاخلىرى ئارىسىدىن ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈشەتتى . يېقىن ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . يىراقتا— مەۋج ئۇرۇپ ئېقىۋاتـ-

قان قىزىل دەريا سىدا ئوغۇللار بەخىرامان ئۈزۈشۈپ ، دولقۇنلار بىلەن ئېلىشىۋاتاتتى .

قىزلار بىر - بىرىگە كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ ، ئالدىراپ - تېنەپ كىيىملىرىنىڭ سۈيىنى سىقىشقا باشلىدى . ئوغۇلخانغا يانمۇيان تۇر- غان گۈلبەھرەم نېمە ئۈچۈندۇر ، ئۇنىڭغا «يالت» قىلىپ قارا- دى - دە :

— ۋىيەي ئوغۇلخان ، ئۇستىخىنىڭ ئەجەب چىرايلىقكىنا ، سې- نىڭ ! — دېۋەتتى . ئوغۇلخان ئۆزىنىڭ ئۈيەر - بۈيېرىگە غىل - پاللا كۆز يۈگۈرتۈپ ، پوكاندەك قىزىرىپ كەتتى . باشقا قىزلارنىڭ نەزە- رى ئوغۇلخانغا ئاغقانىدى . ئوغۇلخان گۈلبەھرەمگە جاۋابەن بىرنەرسە دېمەكچى بولدى- يۇ ، نېمە ئۈچۈندۇر ئاۋازى بوغۇزىدىن سىرتقا چىق- مىدى . ئۇ كۆڭلىكىنى چالا - بۇلا سىقىپلا ، ئالدىراش ئۈچىسىغا ساپتى- دە :

— قېنى شەپشەكنىڭ ئەسكىلىكىنى ! ئادەمنىڭ يالىڭاچ ئېتىگە قاراپ..... ئاچاڭنىڭ چىرايلىقلىقىنى بۇرۇن بىلمىگەنمىدىڭ ! ؟— دەپ غودۇڭشىغىنىچە گۈلبەھرەمدىن يىراقلاشتى .

— ۋاي نېپىز !— گۈلبەھرەم ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزمەي سۆزلەيتى ، — قاراپ قويغانغا بىر يېرىڭ ئۈپراپ كەتمىگەندۇ ؟

ئوغۇلخان كۈلۈپ تاشلىدى . گۈلبەھرەم قىلچە تەن بەرمەستىن ، ئۇنىڭ «ساقىلىغا ياماشقىنى ياماشقان» ئىدى . ئىككىسىنىڭ چاقچىقى كۆپچىلىككە ئەمەك بولدى بولغاي ، قانغۇدەك كۈلۈۋېلىشتى .

ئۆرۈك چېچەكلىگەندە

ئەگىز ئۆتۈپ ، باغبارانلاردا گۈل - چېچەكلەر ھۈپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن . دالا - تۈز يېشىل مەخمەل تون كىيگەن كۈنلەردە ، سەھرا قىزلىرى تەبىئەت دۇنياسىدىكى بارچە گۈزەللىكنى ئۆز جىسمىدا كۆر- گۈسى كېلەمدىكىنتاك ، كۆزىگە چېلىققانلىكى گۈل - چېچەكنى ئۈ- زۈپ ، گۈل دەستە تىزىپ كۆتۈرۈۋېلىشقا ، چىرايلىق — پورەكلىرىنى

تاللاپ چېكىسىگە قىسىۋېلىشقا تولىمۇ ھېرىس . لېكىن ، ئوغۇلخان ئەزەلدىن مۇنداق ئىشلارنى قىلغان ئەمەس . تېخى بەزى تەڭتۇشلىرى- نىڭ گۇل - چېچەك ئۈزگىنىنى كۆرۈپ قالغۇدەك بولسا ، قىلچە يۈز خاتىر قىلماستىن : «ئەجەبمۇ قولۇڭ قانلىق نەرسە ئىكەنسەن ، شۇنداق چىرايلىق ئېچىلغان گۈلنى ئۈزۈشكە قانداقمۇ قولۇڭ بارغاندۇ ؟ !» دەپ تەنە قىلاتتى ، ھەتتا بەزىلىرىنىڭ گۈلگە ئۈزىتىلغان قولىغا ئۇراتى- تى . بۇگۈن ئۇنىڭغا نېمە بولدىكىن ، ئەتىگەندىلا ھويلىسىدىكى «مايـ- سەن» ئۆرۈكنىڭ تۈنجى ئېچىلغان بىر ئاسماق چېچىكىنى ئاتا - ئانىسىغا تۈيدۇرماي ئۈزۈپ ، ئاۋايلاپ يوپكىسىغا يوشۇردى- دە ، ئۇ- دۇل مەكتەپكە ماڭدى . قەلبىدە تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل ھاياجان ھۆكۈمران ئىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە ئادەتتىن تاشقىرى گۈزەل ۋە جەزبىلىك كۆرۈنەتتى .

ئۇپۇق قىزىرىپ ، شەپەق كۆتۈرۈلدى . ئوغۇلخانىنىڭ يۈرىكىدىكى ھاياجان ئوتلىرى كۆزلىرىگە تەپچىدى . ئۇ شەپەقتىن كۆز ئۈزمەستىن يولىنى داۋام قىلغاچ ، پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى :

ئۆستەڭ ياقلاپ بېرىپ ،
مەن يارنى كۆرۈپ كەلدىم .
جامالىغا بىر قاراپ ،
بۇ جاندىن تويۇپ كەلدىم .

— ئوھوي ئوغۇلخان ، قالتىس چىرايلىق بولۇپ كېتىپسەنغۇ ! تويغا جابدۇنغان پەرىزاتتەك ياسىنىپ .

ھودۇققان ئوغۇلخانىنىڭ ئۇنى دەرھال ئۆچتى ، پۈتلىرىمۇ ھەرە- كەتتىن توختىدى . ئۇنىڭدىن ئۈچ قەدەملا نېرىدا ساۋاقدىشى نورۇز تۇراتتى . ئۇنىڭ چىرايىدىكى خۇشخۇي تەبەسسۇم ئوغۇلخانىنىڭ تىلە- نىمۇ ، پۈتلىرىنىمۇ كىشەنلەپ قويغانىدى . دېمىسىمۇ ، ھەرقانچە يۇ- رەكلىك قىز ئادەمسىز خالىي جايدا بىرەر يىگىتكە يولۇققۇپ قالسا ، ھامان تېنى شۇركۈنۈپ كۆڭلى بىئارام بولىدۇ ، تىلى گەپكە كەلمەي

دۇدۇقلايدۇ . بۇ ھەرگىزمۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس ، ئەلۋەتتە . لېكىن ، ئوغۇلخان پۈتۈن ئۆمرىدە ھېچقاچان مۇنداق ھالەتكە چۈشۈپ قالمىغانىدى . ھېلىغۇ نورۇز ئىكەن ، «ئاغزىدا پىچىقى بار» يىگىت- لەرنىمۇ «پوش» دېمەيتتى . بۇگۈنچۇ ؟ بۇگۈن ئۇ پۈتۈنلەي ئۆزىگە ئوخشىماي قالغانىدى . ئۇ نورۇزنىڭ ئالدىدا قورۇنماقتا ، خىجىللىق- تىن ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يانماقتا ، يۈرىكى ئەنسىز دۇكۇلدەپ ، كۆزلىرى نەلەرگىدۇر تىكىلمەكتە .

ئۇزاق ئۆتمەي ، ئوغۇلخان ئېسىنى يىغدى- دە ، «شارتتىدە» بېشىنى كۆتۈرۈپ ، نورۇزنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ :

— چىرايلىقلىقىمنى ئەمدى بىلمۇاتامسەن ؟ كۆزۈڭدىن ئوت چە- قىپ كەتسۇن تازا !— دەپ قاقاقلاپ كۈلدى . نورۇز يانچۇقىدىن ئاغزى يەملەنگەن بىر كونۇبرتنى چىقىرىپ :

— بۇنى ئاخشام بىرەيلەن بەرگەنىدى ، تازىمۇ ئوبدان ئۇچراپ قالدىڭ ، — دەپ ئوغۇلخانغا ئۇزاتتى . ئوغۇلخان ئويلىنىپ تۇرماس- تىنلا كونۇبرتنى قولىغا ئالدى . نورۇز قانداقتۇر بىر گۇناھلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك قىزىرىپ - تاتىرىپ ئالدىراش كېتىپ قالدى .

كونۇبرتقا يا ئىسسىم ، يا ئادرېس يېزىلمىغانىدى . ئوغۇلخاننىڭ يۈرىكى نېمىنىدۇر تۇيغاندەك ئەنسىز دۇكۇلدەپ كەتتى ، كۆزلىرى نورۇزنىڭ كەينىدىن ئۇچتى . نورۇز كۆز يېتىم يەردە يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كېتىپ باراتتى . ئوغۇلخان كونۇبرتنى ئۇيان - بۇيان ئۆ- رۈپ ، بىرھازا خىيال سۈرۈپ تۇرغاندىن كېيىن ئۇنى پوپكىسىغا سالدى ، ئۇ يىراقتا كېلىۋاتقان ئەسئەتنى كۆرگەنىدى . ئىككىسى مەكتەپكە بىللە كېتىشتى .

ئوغۇلخان مەكتەپتە خەتنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇدى . پۈتۈن زېھنىنى ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان گەپكە مەركەزلەشتۈردى . دەرس ئارىلىقىدىكى دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىدا نەچچە - نەچچە قېتىم خەتنى ئېچىپ ئوقۇپ باققۇسى كەلگەن بولسىمۇ ، ھېسسىياتىنى كۈ- چەپ باستى . ئادەتتە كۈندە نەچچە ۋاق ئوغۇلخاننىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ باقمىسا قېتىقى ئۈيۈمايدىغان نورۇز ئۇنىڭدىن قېچىپلا يۈردى . كۆز-

لىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغۇدەك بولسا ، قىزىرىپ - تاتىرىپ ، دەرھال نەزەرىنى باشقا تەرەپكە يۆتكىۋالدى .

ئوغۇلخان دەرس تاماملانغۇچە تاقەت قىلدى . مەكتەپتىن قايتىدىغان چاغدا ، قەستەن ساۋاقداشلىرىدىن ئايرىلىپ ، قىزىل دەرياسىنىڭ بويىغا كەلدى . ئەتراپتا ئادەم قارىسى يوقلۇقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن ، دەريانىڭ لېۋىدە يەككە - يېگانە چوقچىيىپ تۇرغان بىر تۇپ كاداڭ سۆگەتنىڭ دەريا تەرەپكە ئۆسكەن ئادەم بېلىدەك چوڭلۇقتىكى يىلتىزى ئۇستىدە ئەپلىشىپ ئولتۇرۇۋالدى- دە ، پوپكىسىدىن كوز- ۋېرتىنى ئېلىپ ئاغزىنى يىرتتى .

ئۇ خەتنى ئاچتى . بىرىنچى قۇرنى ئوقۇش بىلەنلا يۈرىكى ناغرا چېلىپ ، نەپىسى قىسىلدى ، تومۇرلىرىدىكى قان شۇ دەريا سۈيىدەك رېتىمسىز ، شۇنداقلا ۋەھىمىلىك دولقۇن هاسىل قىلدى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ئوتتەك قىزىپ ،چېكىسىدىن پۇرقىراپ تەر قۇيۇلۇۋاتقان بولسىمۇ ، ئۇ ئۆزىنى توڭۇۋاتقاندەك ، جالاقلاپ تىترەۋاتقاندەك هېس قىلاتتى . كۆزلىرى ماۋۇ قۇرلار ئۈستىدە قېتىپ قالغانىدى .

«.....ساۋاقدىشىم ئوغۇلخان ! نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن ، كىچىكىمدىنلا ساڭا ئامراق ئىدىم . چوڭ بولدۇم ، بۇ ئامراقلىقىم تېخىمۇ كۈچەيدى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن بۇيان ، ئەخلاقتا سېنى ئۆزۈمگە ئۇلگە قىلىپ تاللىۋالدىم . هەربىر قەدىمىنى سېنى دوراپ باستىم . دورىغىنىمۇ ئوبدان بولغانىكەن ، هەممە جەهەتتە ساڭا يېتىشەلمىسەممۇ ، نۇرغۇن ساۋاقداشلىرىمدىن ئېشىپ كەتتىم . شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، ئوقۇتقۇچىلىرىممۇ ، ئاتا - ئانامۇ مەندىن رازى .

يىللار ئۆتتى . نېمە ئۈچۈنكىنتاڭ ، بارا - بارا سېنى كۆرسەملا يۈرىكىم ئەنسىز دۈكۈلدەيدىغان ، بىرەر كۈن كۆرمىسەم سېغىنىدىغان ، بىرنەرسەم يوقلىپ كەتكەندەك كۆڭلۈم يېرىم بولىدىغان بولۇپ قالدىم . نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرماي ، كېچىسىمۇ ، كۈندۈزىمۇ ئىسمىڭ تىلىمغا ، سىيماڭ دىلىمغا هەمراه بولۇپ كەلدى . ئەمدى ئويلانسام ، بۇ ياش قەلبىمدە ساڭا نىسبەتەن بىخ سۈرگەن مۇهەببەت

ئىكەن ، يېگانە ، پاك مۇھەببەت ئىكەن . نېمە ئۈچۈن «يېگانە» دەۋاتقانلىقىمنى بەلكى چۈشەنمەسسەن ؟ بۇ ماڭىلا چۈشىنىشلىك ، چۈنكى مەن ساڭا چىن قەلبىمدىن كۆيدۈم ! سەنچۇ ؟ سېنىڭ كۆڭلۈڭدە كىم بار ؟ قەلبىڭ كىمنىڭ قەلبىگە تۇتاشقان ؟ مانا بۇلار ماڭا قاراڭغۇ ، بەلكى مەن ئەخمەقدۇرمەن ، ئەخمەقلىقىمدىن سېنىڭ كۆڭۈل سىرلىرىڭنى چۈشىنىشكە قادىر بولالمىغاندىمەن..... نېمىلا بولمىسۇن ، مەن بۇ قېتىم مۇشۇ سىرنى بىلىشكە قەتئىي بەل باغلىدىم . ئۆزۈڭمۇ بىلىسەنغۇ ، ھەرقانداق شەكىلدىكى مۇھەببەت ھەرگىز بىر كۈندىلا يېتىلمەيدۇ . شۇنداق ئىكەن ، ئەگەر كۆڭلۈڭدە ماڭا نىسبەتەن ھېچقانداق مۇھەببەت تۇيغۇسى بولماي ، كىچىككىنە مايىللىق بولغان تەقدىردىمۇ ، ئۆزۈمنى قالتىس بەختلىك ھېسابلايمەن . چۈنكى ، مايىللىق — يېقىنلىقنىڭ ئىپادىسى ، يېقىنلىق - مۇھەببەتنىڭ ئاساسى .

دىلى يېقىن ئادەملەر بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ كېتىشكە ھەرگىزمۇ چىدىمايدۇ . مەيلى سەن قانداق ئويلىساڭ ئويلاۋەر ، مېنىڭ سەندىن زادىلا ئايرىلغۇم يوق . بۇ مېنىڭ ئارزۇيۇم . تەقدىرچۇ ؟ تەقدىرمۇ ئۆز ئويۇنىنى ئويناۋېرىدۇ . كۆرۈپ تۇرىسەن ، پات ئارىدا بىرىمىز باغقا ، بىرىمىز تاغقا كېتىپ قالىمىز . بۇنداق تەقدىرگە بويسۇنماي كىمنىڭ ھەددى ! ؟ بەلكى سەن ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنىڭ بىرەرسىگە كېتىپ قېلىپ ، مەن «مەدەنىيەتلىك ئەمگەكچى» بولۇپ يۇرتىمىزدا قالارمەن (بۇ خىل پەرەز ئەمەلىيەتكە بەكمۇ يېقىن) ، شۇنداقتىمۇ ، سەن نەگە بارساڭ يۇرىكىم سەن بىلەن بىللە كېتىدۇ . ئەسلىدە ، مەن بۇ گەپلەرنى خېلى بۇرۇنلا ئاغزىمدىن چىقارماقچىدىم ، ئويلىنا - ئويلىنا ، ئاخىر ئىشق - مۇھەببەت كويىدا يۇرۇپ ، ئوقۇشىمىزغا تەسىر يەتكۈزمەسلىك ، بولۇپمۇ سېنىڭ خاتىرجەم كۆڭلۈڭنى پاراكەندە قىلىپ ئوقۇشۇڭغا بەرھەم بەرمەسلىك ئۈچۈن ، كۆڭۈل سىرلىرىمنى تاكى بۈگۈنگىچە سەندىن پىنھان تۇتتۇم ، ئەمدى پەيتى كەلدى . پات ئارىدا بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلىپ كېتىمىز . ئايرىلىش ئالدىدا بۇ گەپلىرىمنى دېۋالمىسام ، قاچان دەيمەن ؟ راستىنى ئېيتسام ئالدىراپ قالدىم . بۇنى چۈشەنگىن .

ئوغۇلخان ، مەن دىلىمغا پۈككەنلىرىمدىن يۈزدىن بىرىنىمۇ قەغەزگە چۈشۈرەلمىدىم ، نى چىرايلىق گەپلىرىم قورسىقىمدا قال-

دى . بۇنىڭغا نېمە ئىلاج ؟ ھەرھالدا مەقسىتىمنى چۈشەندۈرەلىشىم-
گە ئىشەنچىم كامىل ، گېپىمنى قىسقارتسام : ماڭا كۆڭلۈڭدە ئو-
رۇن بارمۇ- يوق ؟ بۇنى ئوچۇق ئېيت (بېزەڭلىك قىلغىنىم ئۈچۈن
تىللىساڭمۇ مەيلى) ! بۇ ئارقىلىق مەن ئۆزۈمنىڭ زادى قانچىلىك
ئادەم ئىكەنلىكىمنى تېخىمۇ چوڭقۇر بىلىۋالاي . ئەگەر كاج پەلەك
سېنى مەندىن مەڭگۈ ئايرىۋەتكەن تەقدىردىمۇ ، ئۆز تەقدىرىمگە تەن
بېرىپ ، سېنى قايتا پاراكەندە قىلماسلىققا بەل باغلاي ، قانداق
دېدىم ؟ خاپا بولماي مۇشۇ خېتىمنى جاۋابسىز قالدۇرما !
ساڭا چىن قەلبىمدىن كۆيۈپ : (ن)
1980 - يىل 7- ئاپرېل»

ئوغۇلخانىڭ كۆزلىرىدىن سىرغىغان ئىككى تامچە ياش خەت
ئۈستىگە چۈشكەندىلا ، ئۇ ئېسىگە كېلىپ ، خەتتىن بېشىنى كۆتۈر-
دى . ئەتراپقا ئالاق - جالاق كۆز يۈگۈرتكەچ ، كۆڭلىكىنىڭ يېڭى
بىلەن يۈز - كۆزىنى سۈرتۈۋالدى . ئەتراپتا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيە-
تتى . قىزىل دەرياسىنىڭ قۇتۇرغان سۈيى قۇلاقنى پالاڭ قىلغۇدەك
ۋۇھىمىلىك نەرە تارتىپ ، تىنىمسىز شاۋقۇن - سۈرەن سالاتتى .
ئوغۇلخانىنىڭ كۆز ئالدىدا نورۇزنىڭ قاۋۇل بەستى ، قىزلارنىڭكىدەك
چىرايلىق ھۆسنى ، ئۇياتچان كۆزلىرى سۈرەتتەك قادىلىپ تۇراتتى .
ئۇ كۆزلەرگە قارىغانسېرى ، ئوغۇلخانىنىڭ ۋۇجۇدىنى ئىزا- نومۇس
قاپلاپ ، ئىچ - ئىچىدىن «ئۇھ» چىقاتتى ، كىرپىكلىرى ئۆزلۈكسىز
نەملىنىپ ، چىرايىنى مۇڭ باستى . ھېچكىمگە تىنالمايدىغان بىر خىل
تۇيغۇ ئۇنى ئازابلىماقتا ، ۋۇجۇدىنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ ، بار كۈچى
بىلەن سىقماقتا ئىدى .

ئوغۇلخان بەرداشلىق بېرەلمىدى : ئۇ قاتتىق بىر ئۇلۇغ - كە-
چىك تىنىۋېلىپ ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى . كەچكى شەپەق ئۆز جامالە-
نى پامىر تېغىنىڭ قارلىق چوققىلىرى كەينىگە يوشۇرۇشقا ئالدىرە-
ماقتا ئىدى . ئوغۇلخان بۇ يەردە ئىككى سائەتتىن ئارتۇق تۇرغانلىقە-
نى ئېسىگە ئېلىپ قاتتىق چۆچۈدى . ئۆيدە ئۇنى بىرمۇنچە ئىش
كۈتۈپ تۇراتتى . ئۇنى تاماق ئېتىپ قويىدۇ ، دەپ كۆڭلى توق ئېتىز-

دىن قايتقان ئانىسى ئوچاققا ئوتمۇ يېقىلمىغانلىقىنى كۆرۈپ ، قولۇم-قوشنىلارنىڭ بالىلىرىدىن ئۇنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرگەندۇ ھەقاچان ؟

ئوغۇلخان ئېغىر بىر تىندى- دە ، قولىدىكى خەتنى پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىپ ، دەرياغا تاشلۇۋەتتى . كۆڭلىكىنىڭ تۈرۈلۈپ قالغان پېشىنى تۈزەشتۈرۈپ ، پوپكىسىنى قولتۇقلىدى- دە ، ئالدىراش ئۆيى تەرەپكە يول ئالدى .

بەختىگە ، دادىسى ئۆيدە يوق ئىكەن . ئانىسىمۇ سوراق - سوئال قىلىپ ئولتۇرمىدى . ئىككىيلەن قول - قول تاماق ئېتىشتى . تاماق-تىن كېيىن ئوغۇلخان ياتاق ئۆيىگە كىردى- دە ، ئىشكىنى ئىچىدىن زەنجىرلەپ ، ئۆزىنى نىمكەش كىگىز سېلىنغان كارىۋاتقا تاشلىدى . كۆڭلى پەرىشان ئىدى . ھەرقانچە قىلغىنى بىلەن كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىرمىدى ، خىيال سۈرگىنى سۈرگەنىدى . 18 يىللىق ئۆمرىدە بېسىپ ئۆتكەن ھەربىر قەدىمى (كەچمىش - كەچۈرمىشلىرى)كۆز ئالدىغا قاتار تىزىلىۋېلىپ ، ئەسەبلىرىگە قىلچە ئارام بەرمەيتتى .

تۈرمۇش ھەقىقەتەنمۇ قىزىق كومېدىيە : ئىككى يىلدەك بولدى ، ئوغۇلخاننىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزىمۇ چۈشىنىپ يېتەلمەيدىغان غەلىتە بىر خىل سېزىم ئويغاندى . بۇ سېزىم ئۇنى خىيالچان قىلىپ قويدى ، دىققەت - نەزەرى ئوغۇللارغا ئاغدى . بەزىلىرىدىن قۇسۇر تېپىپ سەسكەندى ، قاچتى ، بەزىلىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىغا ھەۋەسلەندى . ئۆزىنى ئۇلار بىلەن سېلىشتۇردى ، ھېچكىمگە تۈيدۇرماستىن ، ئۇلار-غا يەر ئاستىدىن نەزەر سالدى . كۈنلەر ، ئايلار ئۆتكەنسېرى بۇ ھالەت تېخىمۇ كۈچىيىپ ، كىملەرگىدۇر رىشتە باغلىدى . ئۇلار كۈلسە ، ئۇمۇ غايىبانە خۇشاللىنىپ كۈلدى ، يىغلىسا غايىبانە ھېسداشلىق قىلىپ يىغلىدى ، ئۇلار بىلەن بىرگە بولۇپ قالسا ، ئوڭايسىزلانغان-لىقىدىن پۈتۈن ئەزايى قورۇندى ، تىلى كالۋالىشىپ دۇدۇقلىدى ، ئىمكانقەدەر ئۇلاردىن نېرىراق بولۇشقا تىرىشتى . لېكىن ، كۆڭلى ھامان ئۇلار بىلەن بىللە ئىدى ، ئۇلاردىن نېمىنىدۇر تەمە قىلاتتى . ئەگەر قولىدىن كەلسە ، كىنو ئېكرانلىرى ، كىتاب سەھىپىلىرى ئارقىلىق تونۇشقان پېرسوناژلارغا ئوخشاش ئۇيات - ئىزا دېگەنلەرنى

بىر ياققا چۆرۈۋېتىپ ، ئۆزى تەمە قىلغان نەرسىگە ئېرىشىش يولىدا ، قارشى تەرەپكە ئاشكارا سۆز تاشلىغانمۇ بولاتتى ، لېكىن ئۇمۇ نۇرغۇن ئۇيغۇر قىزلىرىغا ئوخشاشلا ئىشق - مۇھەببەت سودىسىدا تولىمۇ ئىقتىدارسىز ئىدى ، ھەتتا قىزلارنىڭ يىگىتلەرنىڭ مەيلىنى تارتىشتە- كى بىردىنبىر قورالى— «جىلۋە - ناز»دېگەنلەرنىمۇ بىلمەيتتى . تېخىمۇ قىزىقى شۇكى : ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا تۇمەنلىگەن سەھرا قىزلىرىغا ئوخشاش نىل رەڭ خادانىدىن كەڭ پۇچقاقلىق شىم ، ئاد- دىي ، قوپال بۆز رەختتىن ھەم ئۇزۇن ، ھەم كەڭ كۆڭلەك كىيىشكە ئادەتلەنگەنىدى . يېقىندا تۆتىنچى ئاچىسى مەغپىرەت ئۇنىڭغا يىپەك رەختتىن شەھەر پاسونىدا قىلىپ بىر كۆڭلەك تىكتۇرۇپ بەردى . دەسلەپ ، ئوغۇلخان ئۇنى ئۇچىسىغا ساپقىلىمۇ ئۇنىمىدى . كېيىن ئاچىسىنىڭ زورى ، ئانىسىنىڭ يېلىنىشى نەتىجىسىدە نائىلاج كىيە- دى . ئوغۇلخان كۆڭلەكنى كىيىپ بولۇپ ئەينەككە «لەپپىدە» بىر قارىدى - يۇ ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى .

ئۇ ئەينەكتە ئۆزىنىڭ كۆڭلەككە لىق كەلگەن خۇش پىچىم بەس- تى ، تولۇق كۆكرەكلىرىنى كۆرۈپ ھەم خۇشاللانغان ، ھەم ئۇيالغانىدى !

ئەتىسىدىن باشلاپ ئاشۇ كۆڭلەكنى كىيىۋالدى . مۇبارەكلىگۈچە- لەرمۇ ئاز بولمىدى . ھەپتىدىن كېيىن يەنە بىرنەچچە كۆڭلىكىنىڭ نۇسخىسىنى ئۆزگەرتتۇردى . ئەمدى ئۇ «مەدەنىي» لىشىپ قالغاند- دى . نورۇز ئۇنى مۇبارەكلەشكە ئۇلگۈرەلمىگەنلەرنىڭ بىرى ئىدى . تۇنۇگۈن ئۇنى مۇبارەكلىدى ، بۈگۈن.....

ئوغۇلخان جەينەكلىرىنى كارىۋاتقا تىرەپ ، بېشىنى قوللىرى ئۇستىگە قويدى ، كۆزلىرىمۇ ئىختىيارسىز يۇمۇلدى . ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قەددى - قامىتى كېلىشكەن ، ئېغىر - بېسىق ، تىرىشچان نورۇز پەيدا بولدى . نورۇز ئۇنىڭغا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىل- مەكتە ، ئۇنىڭدىن مۇھەببەت كۈتمەكتە ئىدى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئوغۇلخانمۇ خېلىدىن بۇيان ئۇنىڭغا كۆز سالغان ، يۈرىكىنى غايىبانە ئۇنىڭغا چاتقان ، ئۇنىڭ سىرلىق بېقىشلىرىدىن قىزىرىپ - تاتىرىپ تۇرۇپ ھۇزۇرلانغان ، نورۇزنىڭ ئۆزىگە نىسبەتەن ئالاھىدە يېقىنلىقد-

نى سەزگەن ، ئۇنىڭ ئاشكارا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتكەنىدى . ئەكسىچە ، نورۇز ئوغۇلخان بىلەن بىر يەردە بولسىلا ، تارتىنچاق قىزلاردەك قورۇنۇپ گەپىدىن ئازىدىغان ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۈدۈل قارىيالمايدىغان بولۇپ قالغانىدى . بۇنىڭلىق بىلەن ئوغۇلخان قىلچە نائۇمىد بولمىدى ، كۈتتى ، ئاخىر.....
هەي ، تەقدىر شۇنداقمىكىنتاك ، بۇنىڭدىن 15كۈن ئىلگىرى.....

ئوغۇلخان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا سەپسالدى : كارىۋات ئۈستىگە دۇم كۆمتۈرۈلگەن ھېجىرنىڭ دىگىلىكىگە قوندۇرۇلغان جىنچىراغدىن چىقىۋاتقان ئىسسىق پۈرىقى دىماغنى ئېچىشتۇراتتى . توختاۋسىز چىقىۋاتقان شامال تۈتۈلۈكنىڭ قەغىزىنى هەدەپ شىرىقلىتاتتى ، ئېغىلدىكى ئېشەك كەينى - كەينىدىن ئۇچ قېتىم هاڭرىدى . قەيەردىدۇر خوراز چىللىدى . بۇ تاڭنىڭ بەلگىسى ئىدى . يەنە بىرەر سائەتتىن كېيىن ئوغۇلخانىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئەتىگەنلىك «دولقۇن» غا چىقىدۇ . ئوغۇلخانمۇ يوغان سېۋەتنى قولتۇقلاپ ئۆستەڭ بويىغا چىقىپ سامان يۇيۇپ ، ئېشەككە هەلەپ ئېتىدۇ ، هويلا - ئارامىلارنى سىيرىپ - سۈپۈرىدۇ ، ئاندىن ئاتا - ئانىسىنىڭ «دولقۇن» دىن كىرىشىگە ئۈلگۈرتۈپ ، سېرىق قوناقنىڭ ئۈنىدا بىر قازان ئۈماچ چالىدۇ ياكى ئەتىۋارلىق ئاق كۆممە ئۈنىدا يوبدان ئېتىدۇ ، يەنە تېخى ئوچاققا بىرنەچچە زاغرا چاپلايدۇ .

ئوغۇلخان ئالدىراپ قالدى . ئۇ بارمىقىغا تۈكۈرۈپ ، چىراغنىڭ كۆيۈپ بولغان پىلىكىنى چاققانلىق بىلەن ئۈزۈپ تاشلىدى . بىرھازا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن دەپتىرىنىڭ بىر ۋاراقنى يىرتىپ ، ئالدىراش تۆۋەندىكى قۇرلارنى يازدى :

«ساۋاقدىشىم نورۇز :

خېتىمگىدىن يۇرىكىمگىنى چۈشەندىم . سەنمۇ يۇرىكىمدىكى يىگىتلەرنىڭ بىرى ئىدىڭ (بۇنى سەنمۇ سەزگەن بولغىيدىڭ ؟) ئۇزاق ۋاقىت كۈتتۈم ، هەي..... نېمەدېسەم بولار ؟ سېنى ئەيىبلەيمۇ ؟ ياق ، ياق ! سەن ئەيىبلىك ئەمەس !مەن يالغان سۆزلەپ سېنى ئالداشنى هەرگىزمۇ خالىمايمەن ، ئاھ.....يۈزۈمنى قېلىن قېلىپ

راستىمنى ئېيتاي : بۇنىڭدىن ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى.....
مەندىن رەنجىمە ! ئادەمنىڭ لەۋزىمۇ ، جېنىمۇ ئاغزىدىن چىقىدۇ (بۇنى سەن ئوبدان بىلىسەن).....مەن.....مەن لەۋزىمدىن يالىمايمەن ، مېنى كەچۈرگىن !
ساڭا بەخت تىلەيمەن !
ساۋاقدىشىڭ : ئوغۇلخان .
1980 - يىل 8- ئاپرېل»

ئوغۇلخان خەتنى ياندۇرۇپ - ياندۇرۇپ ئوقۇپ چىقتى . قانچە كۆپ ئوقۇغانسېرى ، كۆز چاناقلىرى شۇنچە بەكرەك نەملىنەتتى ، نەپىسى قىسىلىپ ، ئىچ - ئىچىدىن «ئۇھ» چىقاتتى . نېمە ئىلاج ؟ بولغۇلۇق بولدى ، ئەمدى ھەرنېمە قىلغان بىلەنمۇ ئەپلەشمەيدۇ . راست ئەمەسمۇ ؟ ئىنسان بالاغەتكە يەتكەندە چوقۇم غەيرىي جىنسقا ئىنتىلىدۇ . ئوغۇلخانمۇ شۇنداق قىلغان : يىگىتلەرگە يوشۇرۇن كۆز سالغان ، تاللىغان ، بىر ئەمەس ، بىرقانچىسىنى تاللىغان . ئۇ چاغدا ھېچكىممۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلمەيتتى . ئوخشاشلا ، ئۇمۇ ھېچكىممۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلمەيتتى .ئاخىر ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى بىرسى قەلب سىرىنى ئۇنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلىدى . ئوغۇلخانمۇ قىلچە نازلانماستىن ، ئۇنىڭ لەۋزىنى ئىلىك ئالدى ، ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك جورا بولۇشقا ئەھدە قىلدى . مانا ئەمدى..... شۇنداق ، مانا ئەمدى نورۇزمۇ ئۇنىڭ لەۋزىنى تەلەپ قىلماقتا . بۇ مۇمكىن بولىدىغان ئىشمۇ ؟ ياق ، ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس ! مۇھەببەت ھەرگىزمۇ ماگىزىنىدىكى مال ئەمەس ،ئۇنى خالىغان چاغدا سېتىۋالغىلى بولمايدۇ ! .....
ئوغۇلخان يەڭگىل نەپەس ئالدى . خەتنى پۈكلەپ يانچۇقىغا سېلىۋاتقاندا ، دۇيجاڭنىڭ ئەزالارنى ئەتىگەنلىك «دولقۇن»غا چاقىرىپ كانايدا ۋارقىرىغان ئاۋازى كەلدى . ئۇلىشىپلا ، ئاتا - ئانىسى يانغان ئۆينىڭ ئىشىكى غىچىرلاپ ئېچىلدى . ئوغۇلخان ئۇستىبېشىنى تۈزەشتۈرۈپ ، ئىشىك تەرەپكە ماڭدى .
ھازىر گۈلبەھرەم ساۋاقداشلىرىنىڭ كۆزىچە : «ئوغۇلخان ، ئۇستىخىنىڭ ئەجەب چىرايلىقكىنا سېنىڭ !» دېگەندە ، ئوغۇلخانىنىڭ

قۇلىقىدا نورۇزنىڭ «ئوغۇلخان ، قالتىس چىرايلىق بولۇپ كېتىپسەن-غۇ !..... »دېگەن چاقچىقى ياڭىرىغاندەك بولدى . كۆز ئالدىدا نورۇز-نىڭ شۇ چاغدىكى ئوتلۇق قاراشلىرى ، مەردانە تۇرقى نامايان بولدى . نورۇز تۇنجى بولۇپ ئۇنى «چىرايلىق» دەپ ئاشكارا ماختىغان يىگىت ئىدى . مانا ئەمدى نورۇز ساۋاقداشلىرى ئارىسىدا يوق ، ئۇ ئاغرىپ قالدى ، بۇنىڭغا ئوغۇلخانىنىڭ باغرى تاشلىقى ، كۆڭۈل ئاياشنى بىلمەي ، ھەممىلا ئىشتا «بىرنى بىر» دەيدىغان تەرسالىقى سەۋەبچى بولدى بولغاي . لېكىن ، نېمە ئامال ؟ ئۇنىڭ تەبىئىتى ئەزەلدىن شۇنداق تۇرسا !

كاج تەلەي

ئوغۇلخان ئۆزىنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغاندا ، خۇددىنى يوقىتىپ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قال-دى . بۇ خەۋەرنى ئەسىمەت كۆتۈرۈپ كەلگەنىدى .

— نېمە ! — ئوغۇلخانىنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، چەكچەيگەن كۆزلىرى ئەسىمەتكە مىخىتەك قادالىدى ، — راستمۇ ؟ كىمدىن ئاڭلىدىڭ ؟

— راست ، — ئەسىمەت دۇدۇقلىدى ، — ۋا.....ۋاھىتجان مۇ-ئەللىم شۇنداق دەيدۇ.....

ئوغۇلخان لىق ئوت توشتۇرۇلغان سېۋەتنى دەس كۆتۈرۈپ ئوڭ بىلىكىگە ئۆتكۈزدى- دە ، سول قولىدا ئوتىغۇچنى كۆتۈرگىنىچە ئالدا-راش قوناقلىقتىن چىقتى . قىرغاققا پۇتىنى ئېلىش بىلەنلا ، نېمىگە-دۇر پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى . ئەسىمەت ئۇنى يۆلە-ۋالدى . ئوغۇلخان ئۇنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتمەكچى بول-دى-يۇ ، بىردىنلا پۇتۇن ئەزايى لايدەك بوشىشىپ ، كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى . ئۇ ئەسىمەتكە تىكىلگىنىچە قېتىپ قالغانىدى .

— كۆڭلۈڭنى بۇزما !— دېدى ئەسىمەت غەزەپ ئارىلاش ھاياجان-لىق ئاۋازدا ، — ۋاھىتجان مۇئەللىم ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ شۇجە-

سىغا قارىتىپ بىر پارچە ئەرز يېزىپ بېرىدىغان بولدى . سەن ئۇنى ئېلىپ ئەتىلا ۋىلايەتكە بار . مەنمۇ تەييارلىق قىلىپ قويدۇم . ئەتە سەن بىلەن بىللە ۋىلايەتلىك پارتكومغا بېرىپ ، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ھەيئىتىدىكى بەزى ئادەملەر ئۈستىدىن شىكايەت قىلىمەن ! ئۇ يەرمۇ ئىگە بولمىسا ئۈرۈمچىگە ، ھەتتا بېيجىڭغىچە بارىمەن !

ئوغۇلخان سوزۇپ بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ ، ئۇنىڭ سۆزىنى كەسكىن بۆلدى :

— قوي ، مېنىڭ ئىشىمنى دەپ ، ئۆزۈڭنىڭ ئېشىغا توپا سالما ، ھېلىغۇ بىر بېشىڭ بار ، ئون بېشىڭ بولغان بىلەنمۇ ، بۇ ئىشتا ھېچقانداق نەتىجە چىقىرالمايسەن .

ئوغۇلخان قىسمەن تەرەپلەردە ئەسئەتتىن تۆۋەن تۇرغىنى بىلەن ، كۆپ جەھەتتە ، بولۇپمۇ رېئاللىققا مۇئامىلە قىلىشتا ئۇنىڭدىن ئۈستۈن ، سەگەك ئىدى . بۇگۈننى تۇنۇگۈنگە ،تۇنۇگۈننى بۇگۈنگە باغلاشنى بىلەتتى . ئائىلىۋى تۇرمۇشتىكى نامراتلىق ئۇنىڭ روھىي جەھەتتىكى نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشىغا تۇرتكە بولغانىدى . ئۇ تىرىشىپ ئوقۇدى ، كۆپ نەرسىلەرنى بىلدى . يەنمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بىلگۈسى بار ئىدى ، بىراق كىچىكىدە قاياق سۇ تۆكۈلۈپ كېتىپ كۆيۈپ قېلىپ ، پېيى تارتىشىپ قالغان پۇتى ئۇنىڭ «ئىمتىھان نومۇرىنى يەپ »ئارزۇسىنىڭ ئىشقا ئېشىشىدا چىققىلى بولمايدىغان داۋان بولۇپ قېلىشىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئەمدى بىلدى ، يېڭى بىرنەرسىنى بىلدى . يەنى بىر ئادەمنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى كىچىككىنە كەمتۈكلۈكى ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتى ، ئەمەلىي ئىقتىدارىدىن زور دەرىجىدە مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلدى ! «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ » ھۆكۈمرانلىق قىلغان يىللاردا ،ئىمتىيازلىق كىشىلەرنىڭ پەرزەنتلىرى «ئاممىنىڭ باھالىشى »دىن ئۆتۈپ ، «يۇمشاق ناننىڭ تۈۋىگە بارغان» لىقى ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ »تارمار قىلىنىپ نەچچە يىل ئۆتكەن ، ئىمتىھان تۈزۈمى ئەسلىگە كەلگەن مۇشۇ كۈنلەردىمۇ يەنە بەزى ئىمتىياز ئىگىلىرىنىڭ يېڭى چارە - تەدبىرلەرنى ئويلاپ تېپىپ ، پارتىيەنىڭ ئىرادىسىنى ، پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىرادىسىنى ئۆز ئىرا-

دىسىگە بويسۇندۇرۇشقا ئۇرۇنىدىغانلىقىنىمۇ بىلدى. ئەگەر ئۇ بۇ مەۋجۇت رېئاللىققا كۆز يۇمۇپ ، يۇقىرى - تۆۋەن پالاقلايدىغان بولسا ، كىم بىلىدۇ تېخى ، «خان ئاغزى مايماق» ئەمەسمۇ ، ئۇنىڭدىن تېخىمۇ يوغان ئەيىب - قۇسۇرلارنى تېپىشار ! تېخىمۇ يامىنى ، ۋاھىتجان مۇئەللىم بىلەن ئەسئەتنىڭ بۇ ئىشقا چېتىلىپ قېلىشى..... ياق ، ئوغۇلخان ئۇنداق ئەخمەقلەردىن ئەمەس !

ئوغۇلخان ئۆز گېپىدە چىڭ تۇردى ، ھەتتا ئەگەر ئەسئەت ئۇنىڭ ئۇچۇن «يول» ماڭىدىغان بولسا ، ئوغۇلخان مەڭگۈ ئۇنىڭ دىدارىغا قارىماسلىققا ئەھدە قىلدى . يۈز تۇرانە ئېيتىلغان بۇ گەپ ئەسئەتنى ئېغىز ئاچالماس قىلىپ قويغانىدى .

ئۇلار سوغۇققىنا خوشلاشتى .

ئوغۇلخان ئائىلىسىدە ئۆزىنى بۇنىڭدىنمۇ يوغانراق كۆڭۈلسىز-لىكنىڭ كۇتۇپ تۇرغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن ؟ ! ئۇ يۇرىكىنى ئۆرتەۋاتقان ئۇمىدسىزلىك يالقۇنىنى زورىغا بېسىپ ، مەھەللىگە كىرگەندە ، ھويلىسىغا بىرسىنىڭ كەينىدىن بىرسى كىرىپ - چىقىۋاتقان قولۇم-قوشنىلارنىڭ ئەنسىز چىرايىنى كۆرۈپ پۇت - قولىدىن ماغدۇر كەتتى . ئۇ ئۆيىدىن سەل نېرىدا توختاپ ، بىردەم خىيال سۈرۈۋالغاندىن كېيىن قەدەملىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ ، ھويلىنىڭ بوسۇغىسىدىن پۇتىنى ئىچكىرىگە ئالدى .

ئاھ ، بۇ كېلىشمەسلىكنى ! پېشايۋاندا چىرايى بوردەك سارغىيىپ كەتكەن ئىسمىتىللا ئاكا تىنماي ۋاي - ۋايلاپ ياتاتتى ، تولا يىغلاپ قاپاقلىرى ئىششىپ كەتكەن شەرىخان ئاچا ئۇنىڭ يېنىدا پەرۋانە ئىدى . ئۇلارنى چۆرىدەپ قولۇم - قوشنىلار ئىلاھىي تەقدىردىن گەپ ئېچىپ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش بىلەن ئاۋارە ئىدى .

ئوغۇلخان بىلدى : دادۇينىڭ بېغىدا توغاچ پۇتاۋېتىپ دەرەختىن يىقىلىپ چۈشكەن ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئومۇرتقىسى قوپقالجىپ كەتكەنىدى . ئوغۇلخان سېۋەتنى يەرگە تاشلىدى - دە ، «پاڭگىدە» يىغلىغىنىچە ، ئۆزىنى دادىسىنىڭ ئۈستىگە ئاتتى .

ئەسمىتىللا ئاكا ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىدا يېرىم يىل ياتتى . ئۆي

ئىشلىرى پۈتۈنلەي ئوغۇلخانغا قالدى . ئۇ دادىسىنى ساقايتىۋېلىش ئۈچۈن ھەرقانداق جاپا - مۇشەققەتكە چىداشقا تەييار ئىدى . ئەمەلىيەتتە تېمۇ شۇنداق بولدى : دۇينىڭ ئەڭگىكى ، ئۇچ كۈندە بىر قېتىم دوختۇرخانىغا بېرىپ ئاتا - ئانىسىنى يوقلاش ، نان يېقىپ توشۇش ئۈنى تالجىقتۇرۇپ ھالىدىن كەتكۈزدى . لېكىن ، ئۇ چاندۇرمىدى . چىدىدى ، ھەممىگە چىدىدى . ئون يىگىتكە تەڭلەشتۇرگۈسىز غەيرەت بىلەن ئىشلىدى . پۈتۈن يۈرت ئۈنى ماختاشتى . ئاتا - ئانىسى ئۈنىڭ ئۆمرىگە دۇئا قىلدى . لېكىن ، ھەي ..... دوختۇرلار ئاخىر راست گېپىنى ئېيتتى : مۇۋەپپەقىيەتسىز ئۆتكەن ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ، ئەسمىتىللا ئاكا مەڭگۈ ئورنىدىن تۇرالماس بولۇپ قالغاندى . دوختۇرلار ئۈنى بېيجىڭ ، شاڭخەيلەردىكى زامانىۋى دوختۇرخانىلارغا ئاپىرىپ بېقىشنى تەۋسىيە قىلدى . ئەمەلىيەتتە ، بۇ بىر تىنچلاندۇرۇش دورىسى ئىدى . مۇبادا ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ كېسىلى راستتىنلا ئاشۇ جايلاردا ساقىيىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ، بارلىق ئەسل - ۋەسلىنى دوختۇرخانىغا تۆلىگەننىڭ سىرتىدا ، قەرز ئۈستىگە قەرزگە بوغۇلۇپ كەتكەن بۇ ئائىلە ئۈنى ئۇ جايلارغا ئاپىرىشقا قادىر ئەمەس .

ئۇلار دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئەسمىتىللا ئاكىنى دوختۇرخانىدىن قايتۇرۇپ چىقىشتى . يىغلاشتى ، قاقشاشتى . شەرىخان ئاچا ھەر قېتىملىق نامىزىدا تەڭرىنىڭ بىر مۆجىزە كۆرسىتىپ ، ئۈنى بىر كېچىدىلا سەللىمازا ساقايتىۋېتىشىنى تىلىدى ، لېكىن دۇئاسى ئىجابەت بولمىدى . ئوغۇلخان تەقدىرگە تەن بەرگەنىدى . ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ ، نۇرغۇن سەھرا قىزلىرىغا ئوخشاش تاغار بىلەن كەتمەننى دوست تۇتۇپ ، جان - دىلى بىلەن ئەمگەك قاينىمىغا چۆكۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ كەلگۈسى بەختىنى جاپالىق ئەمگەك قوينىدىن تېپىشقا بەل باغلىغانىدى .

باش قاتقاندا

بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى .

پۇتۇن ئەزايى توپا - چاڭ ، تەر بىلەن بۇلغانغان ئوغۇلخان لىق ئۆرۈك قاچىلانغان سېۋەتنى تەسلىكتە كۆتۈرۈپ هويلىغا كىرگەندە ، پېشايۋاندا يالغۇز ئولتۇرغان ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ چىرايى تۇيۇقسىز ئۆزگىرىپ ، ئۇمىدسىز كۆزلىرى غەلىتە چاقناپ كەتتى .

— بالام ، — دېدى ئۇ تىترەك ئاۋازدا ، — ئۆرۈكنى ساتالمىغان ئوخشىمامسەن ؟

— هەئە ، — ئوغۇلخان كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن قاچۇرۇپ ، سېۋەتـ نى بېدىش ئاستىغا قويدى ، — بۇگۈن ئۆرۈك بەك كاسات ئىكەن .

— قەشقەرگە ئەكىرسەڭچۇ ؟

— قەشقەرگە ئەكىرگەنلەرمۇ ساتالماپتۇ . ئۇ يەردىمۇ كاسات ئىكەن .

— بۇ يىل ئۆرۈك تازا ئوخشىدى ، دەپ خۇش بولسام ، ماۋۇ كېلىشمەسلىكنى كۆر ئەمدى . ئەستا ، خۇدا ئېيتمىغان بەندىسىنى هېچ نېمىدىن ئېيتمايدۇ ، دەپ.....

بوۋاي ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ بارماقلىرى بىلەن يارىشىملىق كەكە ساقىلىنى تارىدى . ئوغۇلخان هارۋىدىكى ئۆرۈكلەرنى ئەكىرىش ئۈچۈن تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى .

بۇ يىل باش ئەتىيازدا ، مەهسۇلات ئائىلىلەرگە هۆددە بېرىلدى . 12 مو يەر ئۆز ئىلىكىگە ئۆتكەن شەرىخان ئاچا بىلەن ئوغۇلخانىڭ خۇشاللىقتىن جېنى ئىچىگە پاتماي قالدى . چۈنكى ، بۇ ئۇلارنى دائىم ئالدىغا سېلىپ سۈر - توقاي قىلىپ يۈرىدىغان تەلەتى سۆرۈن دۇيجاڭـ نىڭ تىل - دەشنىمىدىن قۇتۇلىدىغان كۈنلەرنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىـ دىن دېرەك بەرگەنىدى . ئۇلار ئەمدى ئەركىن - ئازاد ئىدى . خالىسا ئىشلەپ ، خالىمىسا ئارام ئالاتتى ، پالەچلىك تۆشكىدە «خۇدا» دەپ يانقان بۇۋاينىڭ هالىدىن تۇزۇكرەك خەۋەر ئالالايتتى . ئۇلار كۈننى تۈنگە ئۇلاپ تىرىشىپ ئىشلىدى . يەرلەرنى تۈجۈپىلەپ تېرىپ ، ئوبدان پەرۋىش قىلىشتى . مول هوسۇل كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . كىم بىلسۇن ، بۇغداي پوقاق بولغان كۈنلەردە ، هەر موسىدىن 250 جىڭ بۇغداي تاپشۇرۇش شەرتى بىلەن هۆددە ئالغان بەش مو بۇغدايلىققا

هال چۇشتى . ئوغۇلخان كۆزى كۆرگەن ، قۇلىقى ئاڭلىغان بارلىق چارىلەرنى قوللىنىپ كۆردى ، لېكىن تەڭرى ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك ، ئېرىق - ئۆستەڭلەرنى قۇرۇتۇۋەتتى . كېسەل داريغان ، ئۇنىڭ ئۇستىگە دان سۈيى ئىچەلمىگەن بۇغدايلار بەربىر «ئاق قۇشقاچ ئوڭدا يېتىپ يېگۈدەك» تاكىراڭ پېتىچە موما تۇڭگە كەلدى . بۇغداينى تېپىپ جىڭلاپ كۆرۈۋۈندى ،500 جىڭمۇ كەلمىدى .

دۇيجاڭ ھۆددىنى قىستاشقا باشلىدى . بۇ ئائىلىدىكى ئۈچ جان ئادەم يىل بويى بۇغداي تائامى يېمىگەندىمۇ ، دۇيگە يەنە 400 جىڭ بۇغداي سېتىپ بېرىشى كېرەك ئىدى . بۇنى سېتىپ بەرمەي زادى بولمايتتى . گەپ ئېغىزدىن چىقىدۇ- دە ، ئەينى ۋاقىتتا ھېچكىمۇ بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى مۇنداق يۇقىرى كۆرسەتكۈچكە يەتكۈزۈشنى ھۆددە ئالالمىغاندا ، ئوغۇلخان بىرىنچى بولۇپ ئىپادە بىلدۇرۇپ ، ھەممەيلەننى ھەيران قالدۇرغان ، دۇي كادىرلىرى ئۇنى ماختاپ ، باشقىلارنى ئۇنىڭ روھىدىن ئۆگىنىشكە دالالەت قىلغان ، شۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم ياشلار ئوغۇلخانىنىڭ كەينىدە قالغۇسى كەلمەي ، كەينى - كەينىدىن مەيدىسىگە مۇشتلاشقان . لېكىن ، دېھقانچىلىقنىڭ «تىلى»نى بىلمىغان مويسىپىتلەر بىلەن ئوتتۇرا ياشلىقلار بېشىنى ئېچىگە تىقىۋېلىپ ، زۇۋان سۈرۈشمىگەن ، ئىچىدە ئوغۇلخاننى تىللىغان ، قارغىغان ، شۇنداقتىمۇ ، كۈزدە تېرىلغان بۇغدايلار ، ئاق يەرلەر نوپۇسقا تەقسىملىنىپ ، ئائىلىلەرگە بۆلۈپ بېرىلگەن . يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات ئۆتكەن يىلقىدىن 30 پىرسەنت ئېشىشى كېرەك ئىدى . لېكىن ، تەقدىر ئاجايىپ رەھىمسىزلىك قىلدى . دۇي بويىچە ھېچكىمۇ مەھسۇلاتنى كۆرسەتكۈچكە يەتكۈزەلمىدى . ھەممە ئادەمنىڭ چىرايى سولغۇن ، يۈرىكىدە ھەسرەت - مۇڭ ھۆكۈمران ئىدى . تەقدىرنىڭ يەنە قانداق ئويۇن ئوينايدىغانلىقىنى بىلەلمەي ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشاتتى ،ئوغۇلخانغا ۋە ئۇنىڭ سەنىمىگە ئۇسسۇل ئوينىتىپ ، ئۆزلىرىنى كۆتۈرۈپ قوپقۇسىز بالاغا مۇپتىلا قىلغان ھېلىقى بىر توپ «شۇمتەك»لەرگە لەنەت - نەپرەت ياغدۇرۇۋاتاتتى .

خېلى كۆپ دېھقانلار بىساتىدىكى پۇلغا يارايدىغانلىكى نەرسىلەر ،

هەتتا ئارتۇق ئۆيلىرىنىڭ تورۇسىنى ئېچىپ ياغاچ - تېشىنى سېتىپ ، پۇلغا بۇغداي سېتىۋېلىپ دۇيگە ئۆتكۈزدى . سانتۇدەك بىرنېمىسى يوقلار كادىرلارغا يېلىنىدى ، ئۇلاردىن بولۇشىغا دەككىسىنى يەپ يېغ- لىدى ، قاقشىدى .

ئەسمىتىللا ئاكا ئەنە شۇنداقلارنىڭ بىرى ئىدى . لېكىن ، ئوغۇل- خان ئۇنىڭ ھېچكىمگە يېلىنىشىغا يول قويمىدى . بوۋاي مۇڭغا پات- تى . پۇتۇن ئۆمرىدە بېسىپ ئۆتكەن ھەربىر قەدىمىنى تەكرار-تەكرار- ئەسلەپ ئۆزىنىڭ يا تەقدىرى ئالدىدا ، يا بەندە ئالدىدا تېرىقچىلىك گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغىنىنى يادىغا ئالالمىدى . ئۇ ئالىي كوپىراتىپ قۇرۇل- غاندىن تاكى ئۆتكەن يىلى مۇشۇ كۈنلەرگىچە دۇينىڭ باغۋىنى بولۇپ كەلگەنىدى . ئۇيىلدىن - بۇيىلغا كوللېكتىپنىڭ بىرتال غورىسىغا قارا سانمىغىنى ئۇچۇن ، ھەر يىلى نەمۇنچى بولۇپ باھالىنىپ گۇڭشې ، ناھىيە ، ۋىلايەت تەرىپىدىن تەقدىرلىنەتتى ، مۇكاپاتلىناتتى . ئۆينىڭ تۆت تېمىنى قاپلاپ كەتكەن تەقدىرنامىلەر ئۇنى ئىشلەشكە ، ئائىلە ، بالا - چاقا دېگەنلەرنى ئۇنتۇپ ، جان - دىلى بىلەن كوللېكتىپ ئۇچۇن ئىشلەشكە ئۇندەيتتى . مانا ، توپتوغرا بىر يىل بولدى . كوللېكىپ ئۇچۇن ھېچقانداق ئىش قىلىپ بېرەلمىدى . ئائىلىسى ئۇچۇنمۇ يوك بولۇپ قالدى . ئەگەر ئۇنىڭ ئىككى پۇتى دەسسەپ تۇرالىغان بولسا ، بىرىنچى بولۇپ دۇينىڭ بېغىنى ھۆددىگە ئالغان ، مېۋىلىك دەرەخلەر- نى ئوبدان پەرۋىش قىلىپ ، يېڭى سىياسەتنىڭ نەقەدەر توغرىلىقىنى ئۆز ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئىسپاتلىغان بولاتتى . ھازىر مۇنداق ئىمكا- نىيەت يوق ، بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ بولمايدۇ . ئۇ ھەممە ئۇمىدىنى ئوغۇلخانغا باغلىغان . ئوغۇلخان ئوك قىلسىمۇ ، تەتۇر قىلسىمۇ ، ئۇنىڭ باش لىڭشىتماقتىن بۆلەك ئىلاجى يوق . بىر يىلدىن بۇيان ، ئوغۇلخان ئۇنى بىرەر قېتىممۇ رەنجىتمىدى . «ئاشنىڭ قويۇقى ، ناننىڭ چېچىكى»نى ئۇنىڭغا يېگۈزدى . يېڭى كىيىم ئېتىپ بېرەلمە- سىمۇ ، بارلىرىنى ۋاقتى - قەرەلىدە يۇيۇپ - تازىلاپ چەل قوندۇرمە- دى . بۇ ھال زادى قاچانغۇچە داۋاملىشار ؟ قىز بالا ھامان خەقنىڭ ئۆيىگە كېتىدىغان گەپ . ئۇنى داۋاملىق ئۆيده ساقلاش ئاتا - ئانا

ئۇچۇن كۆتۈرۈپ قويقۇسىز ھاقارەت ، مۇسۇلمانچىلىققىمۇ مۇخالىپ . ئەر - خوتۇن بۇ ھەقتە ناھايىتى كۆپ باش قاتۇرغان ، بىر - بىرىنى ئەيىبلەشكەن . ئاخىر ھەر ئىككىسى دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئوغۇلخاندىن بۇ ھەقتە ئېچىشقا پېتىنالمىغان . بۇنىڭدىن كېيىنچۇ ؟ گەپ مانا شۇ يەردە . ئوغۇلخان ئۆيدىن چىقىپ كەتسىلا ، ھەممە ئېغىرچىلىق نىمجان ئانىغا يۈكلىنىدۇ . ئۇ چاغدا.....

ئەسىتىللا ئاكا مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندا ، ئوغۇلخان سۇپا يېنىدا پەيدا بولدى . ئۇ ئۆرۈكلەرنى ھويلىغا ئەكىرىپ بولۇپ ، ئېشەك ھارۋىسىنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ قايتىپ كىرگەنىدى .

— ئانام كۆرۈنمەيدىغۇ ؟— دېدى ئوغۇلخان دادىسىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇۋېتىپ . ئۇ بىر قولى بىلەن چەچ رەڭ نېلۇڭ رومال ئاستىدىن چىقىۋالغان چېكە چاچلىرىنى تۈزەشتۈرگەچ ، بوۋايغا تەبەسسۇم بىلەن تىكىلدى .

— قوناق ئوتىغىلى چىقىپ كەتتى ، — بوۋاي زورىغا كۈلۈمسىرىدى ، — قارا ، ئۇستىبېشىڭنى ! توپىغا چۆمۈپلا كېتىپسەن . يۈز - كۆزۈڭنى يۇيۇۋالساڭمۇ بوپتىكەن ، قىزىم .

— ھېلى يۇيىمەن . مانىڭدىن ئىسسىقدا ئىككىنى يېۋالغىنا .

ئوغۇلخان قولىدىكى ياغلىقنى يەشتى .

— ماۋۇ بالىنى ، سامسا ئېلىپ چىققان ئوخشىمامسەن ؟ «يوق دېسە چېلىپ ئىچىڭ» دېگەندەك.....

ئوغۇلخان دادىسىنىڭ كۆزلىرىگە شۇنداق چوڭقۇر مېھىر بىلەن تىكىلدىكى ، ئاتىنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ ، گېپىنىڭ قۇيرۇقىنى يۇتۇۋەتتى .

— ماۋۇ دادامنى ! «يوق - يوق» دەپ ئۆلۈپ بېرەمدۇق ؟ — ئوغۇلخان چاقچاق ئارىلاش كۈلدى ، — ھېلىمۇ ئۇزۇنىڭىزى بىرەر- يېرىم جىڭ گۆش كۆرمەي ، مەيدەڭدىن سېرىق سۇ يانىدىغان بولۇپ قالدى . يەنە پىخسىقلىق قىلساق..... — ئوغۇلخان ئەسلىدە : «يەنە پىخسىقلىق قىلساق ، سېنى زىيان تارتارمىز ! » دېمەكچىدى ، بىراق دادىسىنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ مالال قىلماسلىق ئۈچۈن گەپنى

بۇرىۋەتتى ، — بولە ، كۆزۈمچە ئىككىنى يە ! — ئوغۇلخان شوخلۇق قىلىپ بىر سامسىنى دادىسىنىڭ ئاغزىغا تەڭلىدى . ئەسمىتىللا ئاكا قىزىنىڭ بۇ باللارچە قىلىقىدىن يۇرىكى سۆيۈنۈپ ، ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى ۋە سامسىنى قولىغا ئالدى ، — ھە ، مانا ئەمدى مېنى خۇش قىلدىڭ ، — ئوغۇلخان گېپىنى داۋام قىلغاچ ئورنىدىن تۇردى ، — بوۋاينىڭ سامسىنى ئاغزىغا ئەكېتىۋاتقان قولى قايتىپ چۈشتى ، — سەنمۇ بىرەرنى يېمەمسەن ؟

— مەن يېگەن ، — ئوغۇلخان تېزەك ئېلىپ چۈشۈش ئۈچۈن بالىخانىنىڭ شوتىسىغا ياماشتى ، — مەن تويغۇدەك يەپ ، ئاشقىنىنى سەن بىلەن ئانامغا ئالغاچ كەلگەن .

— يەنە مېنى ئالداي دەۋاتامسەن ؟ — بوۋاي ئۇنىڭ كەينىدىن تەلمۈردى ، — قورسىقىڭنىڭ ئاچقىنىدىن لەۋلىرىڭ گەز باغلاپ كېتىپتۇ .

بوۋاينىڭ گېپى ئۈزۈلگۈچە ئوغۇلخان بالىخانىغا كىرىپ كەتتى ، سېۋەتكە تېزەك ئېلىۋېتىپ ، ئۆزىمۇ تۈيماستىن يىغلاپ تاشلىدى .

ئوغۇلخان كەلسە - كەلمەس يىغلاۋېرىدىغانلاردىن ئەمەس . ئاتا-ئانىسى ھېچقاچان ئۇنى كۆزى ياش يۇقى ھالەتتە كۆرمىگەن . كۆردى دېگەندىمۇ ، پەقەت ئاشۇ بىر قېتىم ، يەنى دادىسى توغاچتىن يىقىلىپ چۈشۈپ ، ئاغرىق ئازابىدىن ۋاي - ۋايلاپ ياتقان ئاشۇ كۈنىلا كۆرگەن . ئۇنىڭدىن كېيىن نى - نى ئىشلار بولۇپ ئۆتتى ،لېكىن ئوغۇلخان دېمىنى سىرتقا چىقارمىدى ، ھەتتا ئاچىلىرى دادىسىنى يوقلاپ كېلىپ ، ئۆزلىرىنىڭ كەمبەغەل — ئاجىزلىقىدىن بالىلىقىنى يەتكۈزەلمىگەنلىكىدىن ئۆكۈنۈپ كۆز يېشى قىلسا ، ئۇلارنى سىلكىشلەپ ئاللا-توۋىسىنى چىقىراتتى . دادىسى ئۇنىڭ تەرىپىنى ئالاتتى . شۇڭا ، ئاچىلىرىمۇ ئوغۇلخان بار يەردە يۇرەكلىك كۆز يېشى قىلىپ ئېچ - قارنىنى بوشىتالمايتتى . بىر ئايدەك بولدى ، ئوغۇلخان ئادەتتە ھېچ نەرسىگە پىسەنت قىلمىغاندەك كۈلۈمسىرەپلا يۇرگىنى بىلەن ، ئۆزى يالغۇز قالغان چاغلاردا ، بولۇپمۇ كېچىلىرى كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدىغان بولۇپ قالدى . بۇنى يا دادىسىغا ، يا ئانىسىغا تۈيدۇرمايتتى .

ئەلۋەتتە ، ئەينى ۋاقىتتا ، تەقدىرنىڭ ئۆزىنى مەسخىرە قىلغىنىغىمۇ ، دادىسىنىڭ پالەچ بولۇپ قالغىنىغىمۇ نائىلاج تەن بەرگەن . ئەمدىكى غېمى قانداق قېلىپ ئاتا - ئانىسىنى ئوبدانراق رازى قىلىش ، نامراتـ لىق دەستىدىن يالىڭاچلىنىپ قالغان ئائىلىسىنى كۆڭۈلدىكىدەك قوـ يۇلدۇرۇش ئىدى . كىم بىلسۇن ، تەڭرى ئۇنىڭ بۇ ئارزۇلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋەتتى . نەچچە ئاي جاپا چېكىپ ئىشلەپ ، بىر تال ناننى ئۆيگە ئەكىرەلمىگىنى ئاز كەلگەندەك ، تېخى گەدىنىدە نەچچە يۈز جىڭ بۇغداي قەرز تۇرۇپتۇ . ئۇ بارلىق ئۇمىدىنى بېغىدىكى مېۋىلەرگە باغلىغانىدى . باغ بىرمو چامىسىدا بولۇپ ، قەشقەر تەۋەسىـ دىكى داڭلىق مېۋىلەرنىڭ ھەممە تۈرىدىن نەچچە تۈپتىن بولغاندىن تاشقىرى ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان نەسلى قۇرۇپ كېتەي دەپ قالغان جەمھۇر ، كۆك سۇلتان ، قوقان گىلاس ، ئامىلە ، ئالگىرات ، پىستە ، جۇملىدىن ئاق ، قىزىل ، نوقۇت رەڭ جىنەستىلەرمۇ بار ئىدى . بۇ يىل ئۆتكەن يىلى ئۇلانغان كۆزلەرمۇ بىرنەچچە تالدىن مېۋە كۆرسەتـ تى . بۇنىڭدىن ئوغۇلخان بەكمۇ خۇشال ئىدى . ئېتىز - ئېرىقتىن بىكار بولسىلا باغقا كىرىۋېلىپ ، مېۋىلەرگە ئاچا يۆلەيتتى ، ياۋا شاخـ لىرىنى چاتايتتى ، ئوتنى ئوتايتتى . ئۇ ئىككى تۇپ مايسەن ئۆرۈكنى مۇرادىغا يەتكۈزۈپ پىشۇرۇپ ، بىر تالنىمۇ لېۋىگە جىجىماستىن باـ زاردا سېتىپ ، ئوشۇق - كېمى يوق 50 يۈەن پۇل قىلدى . بۇ پۇلغا كېلىشىم باھادا بىر قاپ خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋېلىپ ، شال بىلەن قوناققا چېچىۋالدى . قوقان گىلاسنىڭ پۇلى ئۆينىڭ چىراغ يېغى ، تۇز قاتارلىق نەرسىلەرگە دال بولغاندىن تاشقىرى ، ئىككى جىڭ گۆشكىمۇ ئەسقاتتى . يېرىم يىلدىن بۇيان گۆش دېدارى كۆرمىگەن ئەسمىتىللا ئاكا ئوغۇلخانغا يېرىم سائەتتەك دۇئا قىلدى . شەرىخان ئاچىمۇ كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئۆمرىنى ، بەختىنى تىلـ دى . ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسى ئوغۇلخانغا تېخىمۇ زور غەيرەت بېغىشلىدى . ئۇ ئەتىگىنى يۇلتۇز تارقىماستا ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئاخـ شىمى قاش قارايغۇچە تىمىسقىلاپ ئىشلىدى . ئۇ بىر كۆك ئېلىپلا باي بولۇپ يۇرت - مەھەللىنى ھەيرانۇھەس قالدۇرماقچى بولغانىدى .

شۇنچه پالاقلاشلىرىنىڭ ئاخىر نەتىجىسى «مەن قىلارمەن ئوتتۇز ، خۇدايىم قىلار توققۇز» بولدى . ئۇ يېڭىلدى ، تەبىئەت ئۇنى يەڭدى . راست ئەمەسمۇ ، مانا بۇگۈن بازارغا تىقىلىپ كەتكەن ئۆرۈكنىڭ ھۇدۇدى يوق . خېرىدارمۇ ئاز ئەمەس . ئۇلار شۇنداق پىخسىقلىق بىلەن سودا قىلدىكى ، بىر پۇڭ ئۈستىدە تىك تۇرۇشتى . تېخى بەزىلەرنىڭ : «بۇنى بېشىڭغا ئۇندۇرگەنمىدىڭ ، خۇدانىڭ زېمىنى ، خۇدانىڭ ئاپتىپى ، خۇدانىڭ سۇيىدە ئاپىرىدە بولغان نېمەنتۇ بۇ ! دائىم قىممەتچىلىكنى چىللىغىنىڭ ئۈچۈن ، خۇدايىم سەن خەقنىڭ چاپىنىنى تىزىڭدىن ئاشۇرمىغان……» دېگەنىگە ئوخشاش سېسىق تەنە-لىدىنى دېمەمسىز تېخى ! بۇ گەپلەر ئوغۇلخانىنىڭ يۇرىكىنى قان قىلىۋەتتى ، ئۇنى يىغا تۇتتى . ئاچچىقى كەلگىنىدىن ، ئاشۇ ئادەم-لەرنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپ گېلىنى بوغىقۇسى ، بازارنى بېشىغا كىيگۈسى كەلدى . بىراق……

ئۇنى مۇشۇ «بىراق» پەيلىدىن ياندۇردى . ئىچىدە ئادەملەرنىڭ رەھىمسىزلىكى ، ئاچ كۆزلۈكى ، پەلەكنىڭ كاجلىقى…… غا لەنەت ئوقۇدى . كۆز چاناقلىرىدىن ئېتىلىپ چىقىش ئالدىدا تۇرغان ياشلىرى-نى رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتتى- ده ، ھارۇسىنى ھەيدەپ ئۆي تەرەپكە يول ئالدى . كېتىۋېتىپ ، دادىسى بىلەن ئانىسىنى ئويلىدى . ئۇلارنىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول بارغۇسى كەلمىدى . يېنىدا پۇل يوق ئىدى . ھارۇنىنى بازارنىڭ چېتىدىرەك توختىتىپ ، 10 كىلو كەلگۈ-دەك بىر سېۋەت ئۆرۈكنى بىر يۈەنگە سېتىپ ، بەش سامسا ئالدى . ئۇنى ئىسسىق پېتى ئاتا - ئانىسىغا يېگۈزۈش ئۈچۈن شۇنداق ئالدىرد-ىدىكى ، يول بويى ئېشەكمۇ ، ئۆزىمۇ قارا تەرگە چۆمدى . كۆزى يىغلىمىغىنى بىلەن ، يۈرىكى ھەسرەت - نادامەت دېگىزىغا ئايلانغان-دى . بۇ دېگىز ئاخىر تېشىپ كەتتى . ئۇ بالىخانىدا ئولتۇرۇپ قانغۇ-دەك يىغلۇۋېلىپ ، دېمىنى رۇسلۇالدى . يۈز - كۆزىنى سۈرتۈۋې-تىپ ، بىر سېۋەت تېزەكنى كۆتۈرۈپ پەسكە چۈشكەندە ، دادىسى قولىدىكى ئاشۇ بىر سامسىنى تېخىچە يەپ بولالمىغانىدى . بۇ ھال ئوغۇلخانىنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ غەش قىلدى ، لېكىن چاندۇرمىدى .

— دادا ، نېمانداق يېمەي ئولتۇرسەن ؟— دېدى ئۇ مېيىقىدا تەبەسسۇم قىلىپ ، — گۆشى پىشماپتىمۇ ،يا !

— ياق ، ئوبدان پىشىپتۇ ، بوۋايمۇ تەبەسسۇم قىلدى ، — كۆڭلۈمگە بىر ئىش كىرىۋېلىپ .

— نېمە ؟ نېمە ئىش ؟ مەندىن يوشۇرىدىغان ئىش ئەمەستۇ ؟ !

— سەندىن نېمىنى يوشۇراي قىزىم ! شۇ..... شۇ..... ھېلىقى ھۆددە بۇغداي.....

— ۋىيەي ، نېمە ئىشكىن دەپتىمەن ! شۇنىڭدىنمۇ غەم قىلامسەن ؟ بۇگۈن تۆلىيەلمىسەك ئەتە ، ئەتە بولمىسا ئۆگۈنلۈككە چوقۇم تۆلەيمىز ! ئىشەنمەيۋاتامسەن ؟ ئۆزۈڭمۇ كۆردۈڭغۇ ، ئارقىدىكى قوغۇنىنىڭ ئالدى تور چەكتى ، تەكە شاپتۇل بىلەن چىلگە توغاچمۇ كاۋاكشىپتۇ . يەنە نەچچە كۈن ئۆتسە.....

— ئۇغۇ شۇنداق..... — بوۋاي سوزۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى . چىرايىدىكى تەبەسسۇم ئورنىنى قايغۇ ئىگىلىگەنىدى ، — ئاناڭدىن ئاڭلىسام ، بۇ يىل ھەممە خەقنىڭ قوغۇن - تاۋۇزى بىزنىڭكىدىنمۇ بەك ئوخشاپتۇ . ئۇ دېگەن بىر شالتاق ، ئېپى - سېپىدە پۇل بولسىغۇ بولدى ، بولمىسا..... ئۇھ - ھ..... خۇدا ، ئۆزۈڭ بىرنېمىدەپ قويارسەن !.....

كۆك چامغۇر ، قارا ئۆرۈك سېلىنغان بىر قازان ئاش ئوچاقتىن چۈشكەندە ، كەتمىنىنى مۇرىسىگە سېلىپ ، بىر قولتۇق چاۋار كۆتۈرگەن شەرىخان ئاچا ئىشكتىن كىرىپ كەلدى . بىر - بىرىگە يانداش قاتار تىزىۋېتىلگەن سېۋەتلەردىكى ئۆرۈكلەرنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ چىرايى ئۆڭدى- يۇ ، هايال ئۆتمەي ئەسلىگە كەلدى .

تاماق ۋاقتىدا ھېچكىمنىڭ ھۆددە بۇغداي توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدى . لېكىن ، ئوغۇلخان بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ بىر قاچىدىن ئاشنى تۈگىتىپ ئىچەلمىگىنىگە قاراپ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى هەددىدىن زىيادە بىئارام ئىكەنلىكىنى تۇيدى . ئۇنىڭ كۆڭلىمۇ ئوخشاشلا بىئارام ئىدى . بۇ بىئاراملىق ئۇنى كۆپرەك بىرنەرسە يېيىشكە زورلىماقتا ئىدى . ئۇ لىقمۇلىق ئىككى ئاياق ئاشنى پاك - پاكىز ئىچىپ بولدى .

بۇ ئۇنىڭ قارنى يامانلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى ئەتە ئۇچۇن ، يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان نۇرغۇن - نۇرغۇن دەرد - ئەلەملەرگە تاقابىل تۇرۇشتا ۋوجۇدىغا كۈچ - قۇۋۋەت توپلىمىسا بولمايدىغانلىقىنى بىل- گەنلىكىدىن ئىدى . ئۇ ياشاشنى خالايتتى ، ئائىلىنىڭ بېشىدىكى نام- راتلىق قالپىقىنى چۆرۈپ تاشلاشقا بەل باغلىغانىدى . ئۇنىڭ ئۇچۇن تاماق يېيىشى ، قورساقنى چىڭ تويدۇرۇپ ، جاپالىق ئىشلىشى كې- رەك ئىدى . لېكىن ، هازىر ئۇ شۇنىمۇ تۇيۇپ ئولتۇرۇپتۇكى ، ئاشۇ ئىككى ئاياق ئاشقا قوشۇپ تاغدەك دەرد - ئەلەمنى ئىچىگە يۇتماقتا ئىدى .

«غوخامنىڭ قورسىقى توق ، قۇلىدىن خەۋىرى يوق»

سەھەر ، شەپەق ئەمدىلا قىزارغان چاغ .

ئوغۇلخان يېپىقلىق قوش قاناتلىق دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى .

ئىچكىرىدىن ئىككى كىشىنىڭ چاقچاق ئارىلاش سۆزلەشكەن ئاۋا- زى چىقىۋاتاتتى :

— ئەجەبمۇ نەپسىڭ يامان نەرسە ئىكەنسەن !— بۇ ئوبۇلقاسسم دۇيجاڭنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — بىر كۈنلۈك تاپان ھەققىگە يىگىرمە كويىنى ئاز كۆرۈۋاتامسەن ؟ ئىنساب قىل ، ئۇكا !

— «ئىنساب قىل ؟» ھىم..... تېخى مەن ئىنساب قىلمايۋاتامدە- مەن ! ؟— ئوغۇلخان بۇ ئاۋازنى پەرق ئېتەلمىدى ، — سەن قولۇڭنى ئەگرى قىلماي تۇرۇپ بەش يۈز كويىنى چۆنتىكىگە ئۇرساڭ ، مەنزە ، بىر كۈن جان قىينىغىنىمغا چىشىمنىڭ كىرىنى شۇمسەم بولامتى ؟ جاھاندا ئۇنداق ئاسان ئىش يوق ! ھېچ بولمىسا ، بىرقاپ ئوغۇتنىڭ پۇلىنى قولۇمغا تۇتقۇزمايدىغان بولساڭ .

— شۇنداقمۇ ؟ ھى - ھى - ھى..... مۇنداق دېگىن ، بۇ گېپىڭ- چىزە ، هازىرلا بېرىپ ئۇستۇمدىن پاش قىلىش ماتېرىيالى يېزىپ

غوجىكاڭغا سۇنىدىكەنسەن- دە !
— يازماي ئەمىسە ، دېگىنىمگە كۆنمەي باققىنا ، قېنى !
— ها - ها - ها ! ۋاي ئۇششۇق ، ۋاي ئۇششۇق ، مە ، نەپسىڭ ئارام تاپمىدىغان ئىش بولسا ، ماۋۇ ئون كويىنىمۇ ئال !
— ئاران ئون كوي ؟
— ئەمىسە يەنە نەچچە پۇل بەرسەم بولاتتى ؟ ئىنساب قىل ئۇكا ، ئىنساب ! ھەممىنى ساڭا بېرىۋەتسەم ، باشقىلارغا لاپ بىلەن قاپنى بېرەمدىمەن ! ؟ تېخى بىرەر قويىنىڭ بېشىنى كەسمىسەم بولماس .
— بولدى ، بولدى ، چېقىشىپ قويسام ، كۆكىرىپ كەتكىنىڭنى قارا ! مېنى شۇنچە نامەرد چاغلامسەن ؟ نى - نى ئىشلارنىڭ ئىسىنى چىقارماي ، يۇيۇپ - تاراپ يەرلىكىدە قويغاندىمۇ ، سەندىن بىر تىيىن تەمە قىلمىغانلىقىمنى ئۇزۇڭمۇ بىلىسەنغۇ ؟ مانا ئەمدى كېلىپزە.....
— مۇشۇنداق يەرلىرىڭنى ئارزۇلىمىسام ، ماڭا سەندىن بۆلەك ئادەم تېپىلمامتى ؟ قەدرىڭنى بىلمەن ئۇكا ، قەدرىڭنى ! ماڭا قارا ، ھە ، ھېلىقى.....
دۇيجاڭنىڭ ئاۋازى بىردىن پەسلەپ كەتتى . ئوغۇلخان سەگەكلىك ، قۇلىقىنى تېخىمۇ دىڭ قىلدى ، لېكىن ھېچ نەرسىنى ئاڭلىيالمىدى . ئىچى تىت - تىت بولغىنىدىن ئەتراپقا ئەنسىز نەزەر تاشلايتى . كۆز ئالدىدا ماۋۇ مەنزىرە غۇۋا ئۇچۇپ يۇرەتتى :
تۇنۇگۈن يۇلتۇز تارقىماستا ئۆيدىن چىققان ئوغۇلخان كۈن قىزىلدا بازارغا يېتىپ باردى . بازار شۇنداق تىقما - تىقماق ئىدىكى ، ئوغۇلخان ھارۋىسىنى نەدە توختىتىشنى بىلەلمەي بىرھازا تېڭىرقاپ تۇرۇپ كەتتى . ئۇيان بويۇنداپ ، بۇيان بويۇنداپ ، ئاخىر بازارنىڭ چېتىدىكى مېۋە - چېۋە بازىرىغا كۆزى چۈشتى- دە ، ھەر قەدەمدە بىر «پوش» دەپ ، مىڭ تەستە خىمىيەۋى ئوغۇت بازىرىغا كەلگەندە ، ئىشلەپچىقىرىش دۇيىدىكى داڭلىق قىمارۋاز سەيدىنىڭ نەچچەيلەن بىلەن خىمىيەۋى ئوغۇت سودىسى قىلىۋاتقىنى ئۇستىدىن چۈشتى . سەيدىن ئوغۇت قاپلىرى ئۇستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ ، ھەدەپ ئوغۇتنى ماختايتتى ۋە : «بىر قېپى ئەللىك يۈەندىن بىر تىيىن كەم بولسا

ساتمايمەن»دەپ چالۇاقايتتى . ئوغۇلخان ئۇنىڭ بىلەن خۇشى بولمىسىمۇ ، سودا - سېتىققا كىرىشىپ قالغىنىغا كۆڭلىدە خۇشال بولدى . راست ئەمەسمۇ ، ئۆمۈر بويى تاۋكادىن قوپماي چاپىنى تىزىدىن ئاشمىغان ، پۇتۇن خەلق نەپرەتلىنىدىغان بىر ئادەمنىڭ قانداقلا بولمىسۇن بىر تۇرمۇش يولى تېپىۋالغىنىنى كۆرسە كىم خۇشاللانمىسۇن ؟ بۇ يېڭى سىياسەتنىڭ شاراپىتى- دە !

ئوغۇلخان كەچقۇرۇن ئاتا - ئانىسى بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ ، مۇشۇ ئىشنى سۆزلەپ بەرگەنىدى ، ئۇلارمۇ خۇشال بولدى ، ئۇنىڭ ئىنسابىغا دۇئا قىلدى . مانا ئەمدى.....

«ئىش مۇنداق ئىكەن- دە ! — دېدى ئوغۇلخان ئىچىدە چىشلىرىنى غەزەپ بىلەن غۇچۇرلىتىپ ، — نېمىشقا بەلگىلىمىدىكى ئوغۇت قولىمىزغا تولۇق تەگمىدىكىن دېسەم ، سەيدىنىنىڭ قولى بىلەن پۇلغا ئايلىنىپ ، دۇيجاڭنىڭ چۆنتىكىگە كىرىپ كېتىدىكەن- دە ! توختا ، بۇ ئىشنى چوقۇم..... »

ئوغۇلخاننىڭ خىيالى ئۇزۇلدى . دەۋازا ئېچىلىپ ، سەيدىن بىلەن دۇيجاڭ چىقىپ كەلگەنىدى . ئوغۇلخاننى كۆرۈپ ھەر ئىككىيلەنىنىڭ چىرايى «لاپپىدە» ئۆڭدى- يۇ ، دەرھال ئەسلىگە كەلدى . ئوغۇلخان تەمتىرىگىنىدىن بىر قەدەم كەينىگە داجىپ ، ئۇلارغا يول بوشاتتى .

— ئوغۇلخان ، بۇياققا كېلىپ قاپسەنغۇ ؟— دېدى دۇيجاڭ سەيدىنىڭ قارىسى يېتكەندىن كېيىن .

— ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشكىلى كەپتىم .

— شۇنداقمۇ ؟ مۇنداق دېگىن ، ھە ، دادىڭ تىنچلىقمۇ ؟

— تىنچلىق .

— ئاناڭچۇ ؟

— تىنچلىق .

— شۇنداقمۇ ؟ مۇنداق دېگىن ، مەن تېخى قاق سەھەردە بوسۇغامدا پەيدا بولۇپ قالغىنىڭغا قاراپ ، كۆڭلۇمگە كەلمىگەن ئىشلار كەپتۇ..... ھە ، نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭ ؟

ئوغۇلخان كېلىشتىكى مۇددىئاسىنى ئېيتتى . ئوبۇلقاسىم دۇيـ

جاڭ ئۇنىڭ گەپلىرىنى سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلىدى ، ھەتتا گەپ ئارىسىدا ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىپ بىرنەچچە قېتىم ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپمۇ قويدى . بۇ ئوغۇلخانغا غەيرەت بېغىشلىدى . ئوغۇلخان گېپىنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق تۈگەتتى :

— ئەگەر سىلى ماقۇل دېسىلە ، ھۆددىدىن كېمىگەن بۇغداينىڭ ھەممىسىنى ئالدىمىزدىكى ئايىنىڭ ئاخىرىدىن قالدۇرماي تاپشۇرۇپ بولىمەن .

— مۇنداق دېگىن ، ھى - ھى - ھى ! «ھەممىسىنى تاپشۇرۇپ بولىمەن» دېگىن ، ھى- ھى - ھى ! ھەي بالا ، ھەي بالا ، بالىلىقىڭ قاچانمۇ تۈگەر سېنىڭ !— ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ مەسخىرىلىك كۈلدى . ئۇنىڭ نەشتەردەك قادىلىشىدىن ئوغۇلخانىنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ ، كۆز- لىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى ، — ماڭا قارا ، سەن ئوقۇغان - ئۇققان بالا . سىياسەتنىڭ يا ئوڭغا ، يا سولغا بۇرالغىنىنى مەندىن ئوبدانراق بىلىسەن . ھا- ھا- ھا ! قانداق دېدىم ؟ شۇنداققۇ !— ئۇ قوچقارنىڭ مۈڭگۈزىدەك شاپ بۇرۇتىنى تولغاپ ، بىردەم خىيال سۈ- رۈڭالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئەگەر مۇندىن بىر يىل ئىلگىرى بېشىڭغا مۇشۇنداق كۈن چۈشكەن بولسا ، ھەرگىزمۇ قاراپ تۇرمايتتىم . ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن ، ئۆتكەن يىلى داداڭ دوختۇرخانىدا ياتقان چاغدا ھېچكىمدىن رۇخسەت سوراپ يۈرمەيلا ، كاسسىردىن ئوتتۇز قەغەز قۇتقۇزۇش ئېلىپ بەردىم.....

ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ ئۆتكەن يىل كۈزدە ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ بىر ئايلىق ئاشلىق نورمىسىغا پۇتۇنلەي بۇغداي بىلەن گۈرۈچ تەستىقلاپ بەرگەنلىكى ، نورمىنىڭ سىرتىدا بىر جىڭ سۈيىغى بەرگەنلىكى قاتار- لىق «شەپقەت» لىرىنىمۇ بىر - بىرلەپ بايان قىلىغاندىن كېيىن ، سوزۇپ بىر «ئۇھ»تارتىۋېلىپ ماۋۇلارنى قوشۇپ قويدى :

— ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن ، ھازىر ھەممە نەرسە خەققە ھۆددە بېرد- لىپ كەتتى . مەنمۇ بىر نەپەر بولۇپ قالدىم ، — ئۇ «نەپەر» دېگەن سۆزنى خورسىنغان تەلەپپۇزدا ئېيتتى ، — ھېچ نەرسىگە كۈچۈم يەتمەيدۇ . ئەگەر بىركىمنىڭ ئېڭىكى چۈشۈپ قالسا ، ئىككى ئادەمنى

جنازا ئېلىپ كېلىشكىمۇ بۇيرۇيالمايمەن ، ھە- ي..... راستىمنى ئېيتسام ، سىلەرگە ئىچىم ئاغرىيدۇ . بولۇپمۇ سېنىڭ ئون گۈلۈڭنىڭ بىرى ئېچىلماي تۇرۇپ ، بېشىڭغا بىر ئۆينىڭ غېمى چۈشۈپ قالغىنىغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ . قانداق قىلاي ؟ بىقوروچىلىق ، قىزىم ، بىقو- ۋۇلچىلىق !..... ھە ، ھۆددە بۇغداينىڭ گېپىگە كەلسەك ، ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن ، مېنىڭمۇ بويىنۇم قىلدا باغلاقلىق ، دادۇيدىن نېمە قىل دېسە ، شۇنى قىلماي ئىلاجىم يوق . سېنىڭ تەلىپىڭگە ماقۇل بولسام ، 30 نەچچە ئۆيلۈك ئەزانىڭ ھەممىسى بوسۇغامغا كېلىپ يېتىۋالىدۇ . ئۇچاغدا..... سەندىن خۇش بولاي ، ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن ، بۇداچە ئۆزۈڭ بىر ئىلاج قىلىپ ، ھۆددە بۇغدايىنى ۋاقتىدا تۆلىۋەت . ھازىر سىياسەت قىلىچتىن ئىتتىك . مەن سىياسەت بىلەن ئوينىشالمايمەن . قانداق دېدىم ؟ ماقۇلمۇ ؟

ئوغۇلخانغا «ماقۇل» دېمەكتىن باشقا ئامال قالمىغاندى .

ئوغۇلخان ئۇنىڭ بىلەن سوغۇقلا خوشلاشتى . كېتىۋېتىپ ، ئۇ- نىڭ ئالدىغا بېرىپ قالغىنىغا قاتتىق ئۆكۈندى . ئۇنىڭ مەيلىچە بولسا ، دۇيجاڭ تۇرماق ، گۈڭشې شۇجىسىنىڭ ئالدىغىمۇ ھال ئېيتىپ بېرىش- قا گەدىنى قويمايتتى . لېكىن ، ئاتا - ئانىسى قىستاۋەردى ، ئۇلار : «بىرەر ئاي ئاغى قىلساق ، سىياسەتتە ئۆزگىرىش بولۇپ ، بىزگە ئوخشاش ئاغرىق - سىلاقنىڭ گەدىنىدىكى ھۆددە كۆتۈرۈۋېتىلسە ئە- جەب ئەمەس» دېيىشكەنىدى . مانا ، ئاخىر ھەممىسى يەنىلا ئوغۇلخا- نىڭ ئويلىغىنىدەك بولۇپ چىقتى : ھۆددە كۆرسەتكۈچتىكى بۇغدايىنى تاپشۇرماي مۇمكىن ئەمەس !

«ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ؟»

ئوغۇلخان مۇشۇ خىياللار بىلەن بەند بولۇپ ، داۋۇت دادۇيجاڭ- نىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ قالغىنىنىمۇ تۇيمايلا قالدى .

ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدى ؟ ھال ئېيتقىلى كەلدىمۇ ؟ ياق ، ئۇنى ۋىجدانى سۆرەپ كەلدى . ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ ئەزالارغا تەق- سىملەپ بېرىلىدىغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئەركىن بازاردا سېتىپ نەپ ئالغان نومۇسسىزلىقىنى دادۇيجاڭغا مەلۇم قىلىش ئىستىكى سۆرەپ

كەلدى ! ئۇ بايات‌ىن ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغان ، تۇنۇگۈن بازاردا كۆرگەنلىرىنىڭ ئۇۋۇقىنىمۇ قالدۇرماي دادۇيجاڭغا ئېيىتىپ بەردى . ئۇنىڭ-دىن ئۇزاق يىللاردىن بېرى ئەزالارنى قاڭغىرتقان بۇ رەھىمسىز «تۇلۇم چاشقان»نى دەرھال قولغا چۈشۈرۈپ ، ئەزالارنىڭ ئەنىنى ئېلىپ بېرىشنى ئۆتۈندى !

دادۇيجاڭ ئۇنىڭ سۆزلىرىنى سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلىدى ، غەزەپلەندى ، چېچىلدى ، ئوغۇلخانىنى ماختىدى . ئاخىرىدا :

— سەن بۇ گەپنى ھېچكىمگە تىنماي تۇر . مەن مەخپىي تەكشۈرۈپ باقاي ، سەنمۇ ئۇلارنى نازارەت قىل . بىرەر ئىشنى سەزسەڭ ، دەرھال ماڭا مەلۇم قىل ، ماقۇلمۇ ؟ — دېدى .

ئوغۇلخانىڭ كۆڭلى يايرىغىنىدىن ، باياتىنقى غەشلىكتىن ئەسەرمۇ قالمىدى . ئۇ كېسىپلا جاۋاب بەردى :

— ماقۇل .

— ھۇ كىسپۇرۇچ ! «غوجامنىڭ قورسىقى توق ، قۇلىدىن خەۋىرى يوق» دېگەندەك ، بۇ نائەھلىنىڭ قىلغان ئەسكىلىكىنى كۆرمەمدىغان !..... خەپ ، ئۆزۈڭمۇ ئاللىقاچان پەيمانىڭ توشقان نەرسە ئىدىڭ !

دادۇيجاڭ ئاۋازلىق غودۇڭشىغىنىچە ، دادۇي تەرەپكە كەتتى . ئوغۇلخان ئۇنىڭ كەينىدىن تىكىلگىنىچە يەڭگىل نەپەس ئالدى .

ئوغۇلخان گويا ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغاندى ...

يول

ئاتا - ئانىنىڭ ئەڭ چوڭ غېمى — پەرزەنتلىرىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى . ئېيتايلۇق ، بالا تۇغۇلۇپ ، ئاق - قارىنى پەرق ئەتكۈدەك بولغۇچە ئاتا - ئانا ئۇچۇن تېپىلماس ئەرمەك بولىدۇ . ئۇلارنىڭ ئاڭسىز قىلىقلىرى ئەر - خوتۇننى بىر - بىرىگە تېخىمۇ مەھكەم چاتىدىغان زەنجىر بولسا ، ئۇلارنىڭ تاتلىق كۈلكە ، ئاچچىق يىغىلىرى پۈلسىز كىنو - تىياتىر بولىدۇ . شۇڭا ، نۇرغۇن ئاتا - ئانىلار ئاشۇ

نەرسىلەرگە مەغۇل بولۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ ياشلىق باھارى ئاللىقاچان پەرزەنتلىرىنىڭ جىسمىغا كۆچكەنلىكى ۋە ئۇلارنىڭ كەلگۈسى بەختى ئۈچۈن ، ئۇنى - بۇنى قىلىپ قويۇش زۆرۈرلۈكىنى تۇيمايلا قالىدۇ . تۇيغان چاغدا بولسا ، ئەينى ۋاقىتتا ھەربىر قەدەمنى ئويلاپراق باسمىغىنىغا پۇشايمان قىلىشىدۇ . ئۆزىگە ۋە ئۆزگىلەرگە تاپا - تەنە قىلىدۇ ، يىغلايدۇ ، قاشايدۇ ؛ تەقدىرنى ،بەندىنى ئاغرىنىدۇ ،ئاخىر بەرىپ ھەسرەت - نادامەت ئىچىدە ئالەم بىلەن ۋىدالىشىدۇ . ئەكسىچە ، يەنە بەزى كىشىلەر تۇنجى پەرزەنتىنىڭ ئايىغى چىقىشى بىلەنلا بىر تىينىنىمۇ بىھۇدە خەجلىمەيدۇ . بىر نان كەلگۈدەك پۇل تاپسا ، يېرىمىنى پەرزەنتلىرىنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇشىغا ئاتاپ ، بىر بۇلۇڭغا تاشلاپ قويىدۇ . ئەسمىتىللا ئاكا ئەنە شۇنداقلاردىن ئىدى . بىراق ، تەقدىرى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا ئوڭ كۆزى بىلەن قاراپ قويمىدى . قىساي دېسە قىسقۇدەك ، يىغاي دېسە يىغقۇدەك ھېچ نەرسىسى يوق ئىدى . ئالتە قىزنى سوغۇقتا توڭدۇرۇپ ، ئاچلىقتا ئۆلتۈرۈپ قويماي ، ھەممىنى چىرايلىق قاتارغا قوشتى . ياش چېغىدا بىرەر ئوغۇل يۈزى كۆرمىگىنىگە قاتتىق ئۆكۈنۈپ يۈرگەنىدى ، ھەتتا بەزىلەرنىڭ «نەچچە پەرزەنتىڭىز بار ؟ نەچچىسى ئوغۇل ،نەچچىسى قىز ؟» دەپ سوراپ قېلىشىدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى ، نومۇس قىلاتتى . قىزلار گۈلدەك چوڭ بولدى . كېلىشكەن يىگىتلەر ھويلىسىنىڭ ئەتراپىنى چۆرگۈلەپ كېتەلمىدى . ئەلچىلەرنىڭمۇ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . قىزلىرى — ئوغۇلخاندىن باشقىسى ئۇنىڭغا بىر تىينىمۇ چىقىم قىلدۇرماستىن ، بىرسىنىڭ كەينىدىن بىرسى ئىززەت - ئىكرامى بىلەن «ئۇچۇپ» كەتتى . چىرايلىق «ئۇۋا» تۇزۇۋالدى . بالا - چاقىلىقمۇ بولۇشقا باشلىدى . مانا شۇ چاغدا ئەسمىتىللا ئاكا : «كەمبەغەلگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلغانلىق — تەقدىرنىڭ رەھمىتى» ئىكەنلىكىگە چىن دىلىدىن قايىل بولدى . يېگىنى چىرايىغا چىقىپ ، ۋۇجۇدىغا ئەت قوندى . لېكىن ، ئۇ بۇنىڭلىق بىلەن ئۆزىنىڭ پەرزەنت ئالدىدىكى قەرزىنى ئۇنتۇپ قالمىدى . ھويلىسىنىڭ چۆرىسىگە 90 تۇپ تېرەك جىرىمى قويۇپ ، ھەممىنى تولۇق ئەي قىلدى . ئۇنى ھەربىر قىزىغا 15

تۇپتىن ئاتاپ ، تاكى ئاخىرقى تىنىقى قالغۇچە ئۇلاردىن بىرەر تۇپنىمۇ كەسمەسلىككە ، جان ئۇزۇش ئالدىدا تېرەكلەرنى سانقۇزۇپ ، پۇلنى تەڭ بۆلۈپ بېرىشكە نىيەت قىلغانىدى . بۇ سىرنى بىر ئۆزى ، بىر تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيتتى . نامراتلىق دەستىدىن بەزى كۈن-لىرى «نەپلى روزا» تۇتقان چاغلارمۇ بولدى . شۇنداقتىمۇ ، تېرەك-لەرنىڭ بىرەرسىگىمۇ تەگمىدى . 15 يىل ئۆتۈپ كەتتى . ھەر تۇپ تېرەك 100 يۈەنگە يارىغۇدەك بولۇپ قالدى . ھەر تۇپىنى 50 يۈەندىن ھېسابلىغاندىمۇ ، توپتوغرا 4500 يۈەن دېگەن گەپ . ئەسىتىللا ئاكا شۇنچە كۆپ پۇلغا قۇربى يېتىدىغان تۇرۇقلۇق نامراتلىققا ، ئاچلىققا ، تاپا-تەنگە ، ھەممىگە ، ھەممىگە چىدىدى .

ئەمدى بولمىدى . ئەمدى ئۇنىڭدا چىدىغۇدەك تاقەت قالمىدى . سەۋر - تاقەتتىنمۇ چىكى بولىدۇ - دە ! ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ ئۇنىڭ سەۋر قاچىسىنى سۇندۇرۇپ ، ئۇنى ئۆز ئىرادىسىگە قارشى ئىش قىلىشقا قىستىغانىدى .

— ئوغۇلخان ، — دېدى ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ تۇنۇگۈن قاق سە-ھەردە ئوغۇلخانىنىڭ ئالدىنى توسۇپ ، — سەندىن باشقىلار ھۆددە بۇغدايىنى تاپشۇرۇپ بولغىنى نېكەم ، سېنى ساقلاۋېرىپ ، يۇقىرىغا يوللايدىغان مەلۇمات جەدۋىلىنىڭ قەغىزىمۇ سارغىيىپ كەتتى . چە-رايلىقچە ئۆزۈڭنى سوراپ بىر ئامال قىلامسەن ، يا ؟

— مېنىڭغۇ بىر كۈنمۇ كەينىگە تارتقۇم يوق ، — ئوغۇلخان يەرگە قاراپ دۇدۇقلىدى ، — پەقەت ئامال بولمايۋاتىدۇ .

— شۇنداقمۇ ؟ مۇنداق دېگىن ، يەرنى ھۆددىگە ئالىدىغان چاغدىغۇ ئەتەتتىكى ھەممە يەرنى ئۆزۈم يالغۇز تېرىيمەن دېگىلى تاس قالدىڭ . مانا ئەمدىزە ، تولغىقىم تەتۇر تۇتتى دېگىن .

— .....

— ھا - ھا - ھا ! نېمانداق گەپ قىلمايسەن ؟ ئالماقنىڭ بەرمىكى بارلىقىنى بىلمەپتىكەنسەن-دە !

— .....

— ھى - ھى - ھى ! شۇنداق گەپ ، ئۇكام ! يىغلاۋاتامسەن ؟

يىغلايدىغان كۈنلىرىڭ تېخى ئالدىڭدا ! ھى - ھى - ھى ! ماڭا قارا ، ئەستا ، ئادەمنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرۇپ ، نېماندىق يىغلاۋېرىسەن ؟ بول- دى ، يىغاڭنى توختات ! ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن ، ھازىر ھۆكۈمەت پۇقرا- غا : «ئۆز جېنىڭنى ئۆزۈڭ باق» دەۋاتىدۇ . يەرنىمۇ قولۇڭغا بەردۇق ، يەرگە ئوبدان ئىشلىمەي ، ئۆلۈكۈڭنى بىزگە ئارتساڭ قانداق بولىدۇ ؟

بۇ گەپلەر ئوغۇلخاننىڭ جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ ھەرگىزمۇ كىمگىدۇر «ئۆلۈكنى ئارتماقچى» ئەمەس ئىدى . تىرىش- تى ، تىرماشتى ، ھەر كۈنى 10 — 15 سائەت ئىشلىدى . يەنە قانداق قىلسا بولاتتى ؟ بۇغداي مۆلچەرگە يەتمىدى . قوغۇنغا ئاق تور چۈ- شۈپ ، بىر ھەپتە ئىچىدىلا پىلىكى پۈتۈنلەي قۇرۇپ كەتتى . تۈنۈگۈن تۈك - پىشىشىق ھەممىسىنى ئۈزۈپ ، قوشنىلارنىڭ ياردىمى بىلەن بازارغا ئاپىرىپ ئېلىشىغا سېتىپ ، پۇلىغا يۈز جىڭ بۇغداي سېتىۋې- لىپ ، ئۇدۇللا ئىشلەپچىقىرىش دۇيىنىڭ ئامبىرىغا ئاپىرىپ تۆكتى . يەنە بىرەر ھەپتە سەۋر قىلسا ، بۇغدايىنىمۇ تۆلۈۋېتەلەيتتى . لېكىن ، دۇيجاڭ.....

ئوغۇلخان ئاچچىقىغا ھاي بېرىپ ، دۇيجاڭغا ئەھۋالىنى چۈشەندۈردى .

— مۇنداق دېگىن ، — دۇيجاڭ بىر قولى بىلەن يۈڭ باسقان مەيدىسىنى سىلاپ تۇرۇپ ، ئوغۇلخاننىڭ كۆزلىرىگە غەلىتە بىر نە- زەردە تىكىلدى ، — ياق ، ئوغۇلخان ، ياق ، كەڭچىلىك دېگەننىڭمۇ چېكى بولىدۇ ! شۇنداققۇ ؟ داداڭنىڭ ئاجىزلىقى ھەم سېنى دېمەيدىغان بولسام..... — ئۇ بىردىن جىم بولۇپ قالدى . كېيىن ئەتراپقا ئالاق- جالاق كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ ، ئوغۇلخانغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى . ئەمدى ئۇنىڭ بۇرنىدىن چىققان ھارارەت ئۇدۇللا ئوغۇلخاننىڭ يۈزىگە ئۇرۇ- ماقتا ئىدى ، — سەندىن بىر گەپنى سورىسام خاپا بولامسەن .

— ياق ، نېمىشقا خاپا بولىدىكەنمەن ! سوراۋەرسىلە .

ئوغۇلخان شۇنداق دەپ بولۇپ ، يۈزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ كەتتى . يۈرىكى ئەنسىز تېپىچەكلەيتتى . كۆزلىرىنى دۇيجاڭدىن ئې- لىپ قاچتى .

— شۇنداقمۇ ؟ ھى - ھى - ھى !مۇنداق گەپ : بىزنىڭ ئىمامىمۇ ئوبدان بالا بولدى ، «ماقۇل» دېسەڭ.....

ئوغۇلخان ئۇنىڭ كۆزلىرىگە بىر سېكۇنتچە قادىلىپ قاراپ تۇر - دى - دە ، «شارتتىدە» بۇرۇلۇپ ، ئۆيى تەرەپكە يول ئالدى . ئوغۇلخان - نىڭ چىشلىرى غۇچۇرلايتتى . كۆزلىرىگە ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ 30 ياشقا ئۇلىشىپ قالغان بولسىمۇ ، ئۆيلىنەلمىگەن بەتقىلىق ئوغلى ئىمامنىڭ ھەرقانداق ئادەمنى سەسكەندۇرىدىغان دەلدۇش قىياپىتىدىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ سەۋدايى ئادەمدەك ئېگىز - پەس دەسسەپ كېتىپ باراتتى . يۇدۇۋالغان بىر ھارۋا كەلگۈدەك قوغۇن پىلىكىنىڭ ئۆز ئېغىرلىقى بىلەن يەلكىسىنى قاتتىق بېسىۋاتقانلىقىنى ئۇ زادىلا سەزمەيتتى . ھەممە يېرىدىن چىپىلداپ ئېقىۋاتقان تەر كىيىم - كېچىكىنى بەدىنىگە چاپلىۋەتكەنىدى .

«ئىپلاس ! — دەيتتى ئۇ ئىچىدە غەزەپ بىلەن خىتاب قىلىپ ، — نومۇس قىلماي قىلىۋاتقان گېپىنى قارا ئۇنىڭ ! ‹ھوقۇق بىلەن پۇلۇم بولسىلا ، ئاسماندىكى يۇلتۇزمۇ چاڭگىلىمدا › ، دەيدىكەن - دە ، ئۇ ؟ ! ئەخمەق ، چۆچۈرىنى خام ساناپتۇ !..... خەپ توختاپ تۇر ، ھۆددە بۇغداينى ئۆتكۈزۈۋالايچۇ..... »ئوغۇلخان ئاشۇنداق خىياللار بىلەن ئۆيگە يېقىنلاپ قالغانلىقىنىمۇ تۇيماي قالدى . قوشنىسىنىڭ يوغان ئىتى ئەركىلەپ ئالدىنى توسقاندىلا ئېسىنى يىغدى . ئەمدى ئۇ ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ گەپلىرىنى ئاخىرغىچە ئاڭلىمىغىنىغا پۇشايمان قىلدى . «ئۇ يەنە نېمىلەرنى دېمەكچى بولغىيدى ؟ ‹ماڭا كېلىن بولسا› ، ھۆددە بوغداينى كۆتۈرۈۋېتىمەن..... ، دەمدىكىن ؟ چوقۇم شۇنداق دەيتتى . گېپىنى ئاڭلاپ - ئاڭلىۋېلىپ ، بۇرۇن - قۇلىقىغچە تويدۇرۇۋەتكەن بولسامچۇ ! » دېگەن ئوي ئوغۇلخاننىڭ يۈرىكىنى چا - يانداق چاقتى . ھەرقانچە غەيرەت قىلسىمۇ ، كۆز چاناقلىرىدىن بۇلۇ - دۇقلاپ ئېقىۋاتقان ياش مونچاقلىرىنى توختىتىۋېلىشقا قۇربى يەتمىدى .

بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئۆز ھېسسىياتىنى ئىرادىسىگە بويسۇندۇرالماي ، كۆپكۈندۈزدە كۆز يېشى قىلىشى ئىدى .

ئۇ ئۆزىنىڭ ھېچ نەرسىگە كۈچى يەتمەيدىغان ئاجىز ، بىچارە قىز بالا ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم بىلىۋاتاتتى .

ئۇ يىغلىدى . يىغلىغان پېتى ھويلىغا كىرىپ ، ئۆشۈمسىدىكى پېلەكلەرنى بىر چەتكە تاشلىدى- دە ، پېشايۋانغا سېلىنغان تۆشەك ئۈستىدە ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ يالقان دادىسىنىڭ : «بالام ، نېمە بولدۇڭ ؟» دېگەن سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ ، ئۇ- دۇللا ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن تاقاپ ، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى .

قوغۇنلۇقنىڭ چۆنىكىنى تىندۇرۇپ ، كۈزلۈك بەسەي تېرىشقا يەر تەييارلاۋاتقان ئانىسى ئۇنى كۈتە - كۈتە ئاخىر كۆڭلى ئۆيۈپ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە ،ئېرى تەسلىكتە سۇپىدىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپ ، تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئوغۇلخانىنىڭ ياتاق ئۆيى تەرەپكە ئۆمىلەپ كېتىپ باراتتى .

— ۋاي ئانام..... نېمە ئىش بۇ ، دادىسى ؟

مومای يۈگۈرۈپ كەلگەن پېتى ئۇنىڭ ئالدىدا زوڭزايدى . ياشقا تولغان ئىككى جۈپ كۆز بىر - بىرىگە خېلى ئۇزاق تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ، بوۋاي بايات بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەردى .

— ئوغۇلخان نېمىشقا بۇنچىۋالا بوغۇقۇپ يىغلايدۇ ؟

بۇ سوئالغا ھېچقايسىسى جاۋاب بېرەلمىدى . ھەر ئىككىيلەن ھەيران ئىدى . ئوغۇلخاننى توۋلاپ بېقىشتى ، يالۋۇرۇپ كۆز يېشى قىلىشتى .لېكىن ، ئوغۇلخان زادىلا ئىشكنى ئاچمىدى .

بىر كېچە ئۆتتۈپ كەتتى . ئوغۇلخانىنىڭ ئىشكى يەنىلا ئېچىلمىدى . ئاتا - ئانىمۇ ھالىدىن كەتكىلى تۇردى . شەرىخان ئاچىنىڭ يىغلاۋېرىپ ئۇنى پۈتۈپ كەتكەنىدى . ئوغۇلخان بۇنى تۇيدى . ئانىنىڭ نالىسى ، دادىنىڭ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشلىرى ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېرىتتى . يۈرىكىدىكى ھەممە دەردلىرىنى ئاتا - ئانىسىغا بىراقلا تۆكمەكچى ، ئۇلارنىڭ مەسلىھەتىنى ئېلىپ ، بۇ دەرد - ئەلەمدىن قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى تاپماقچى بولدى . ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاتا - ئانىسىغا سۆزلەپ بەردى . ئاخىرىدا :

— دادا ، مەن ئاجىز كەلدىم ، مەن..... — دەپ ئۇنى ئىچىگە چۇشۇپ كەتتى .

ئىش ئايدىڭلاشتى . ھۆددە بۇغدايىنى چوقۇم تۆلەش كېرەك . مەيلى ئۇلار ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالسۇن ، ھېچكىممۇ شەپقەت قولىنى سۇنمايدۇ . قانداق قىلغۇلۇق ؟

— بالام ، بولدى يىغلىما ، ھەممىسى داداڭنىڭ بىغەرەزلىكى ، پىخسىقلىقىنىڭ كاساپىتى !— دېدى ئەسمىتىللا ئاكا ئوغۇلخانىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بولۇپ ، ئۇنىڭ چىرايى جىددىيلەشتى ، — سەن ھازىرلا بېرىپ ئاچلىرىڭنىڭ ئەرلىرىنى چاقىرىپ كەل . ئۇلار قول-قول تۇتۇش قىلىپ ، ئاۋۇ تېرەكلەردىن سەككىز - ئون تۇپ كېسىپ بەرسۇن . ئېلىشىغا سېتىپ ، ئاۋۇال ھۆددە بۇغدايىنى تۆلۈۋېتىڭلار ، ئاندىن.....

ئۇنىڭ بۇيرۇقى ئورۇنلاندى . 300 يۇەندەك پۇلمۇ ئېشىپ قالدى . ئوغۇلخان يېڭىباشتىن غەيرەتكە كەلدى . ئۇ بۇرۇنقىدەك ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئىشلەيتتى . قانداقلا قىلىپ ئورمىدا تارتقان زىيانىنى كۇزدە تۆلەپ ، يىللىق ھۆددە كۆرسەتكۈچىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلاپ ، ئۆزىنىڭ كۆپچىلىك ئالدىدا بەرگەن ۋەدىسىنى ئەمەلدە كۆرسىتىشنىڭ غېمىنى يەيتتى . قوناق ، كېۋەز ، ئاپتاپپەرەسلەرنىڭ كۆكمۇ كۇزدە ئۇنى داغدا قويمايدىغاندەك قىلاتتى . ئۇ خۇشال ئىدى .

بىر كۇنى چۇشلۇك تاماقتىن كېيىن ئوغۇلخان گۇلە سېلىش ئۇچۇن ئۆرۇك پۇتىغلى باغقا كىرىپ كېتىۋاتقاندا ، ئەسمىتىللا ئاكا ئۇشتۇمتۇت سوراپ قالدى :

— بازاردا ئۆرۇك ھېلىمۇ كاساتمىكەن ؟

— ھەئە ، قانداق دەيسەن ؟

— شۇنداق بىر سوراپ باقتىم ، — بوۋاي سەل توختىۋېلىپ قوشۇپ قويدى ، — شۇ تاپتا قولتۇق تاياق بىلەن ماڭالمىغۇدەك ھالىم بولسىمۇ ، خەير.....

بوۋاي ئۇلۇغ - كىچىك تىندى . ئوغۇلخانىنىڭ كۆڭلى بىر قىسمە-لا بولۇپ قالدى - يۇ ، چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۇن كۇلۇمسىرەپ سورىدى :

— نېمه دەيدىغانسەن دادا؟ سەن ماڭالمىغان بىلەن سېنىڭ ئور-
نۇڭغا مەن ماڭسام ئوخشاش ئەمەسمۇ!
— ئوخشاشلىقىمۇ ئوخشاش.....
— ئەمىسە، نېمە ئىش بولسا، مېنى بۇيرۇساڭ بولمامدۇ؟
— سّېنى بۇيرۇغنىم بىلەنمۇ ئۇ ئىشنى قاملاشتۇرالمايسەن
قىزىم.
— ھىم..... مەن قايسى ئىشنى قاملاشتۇرالمىغان؟ دېگىنە
قېنى!

ئوغۇلخان دادىسىنى: «چاقچاق قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلىغانىدى. ئۆزىنىڭمۇ ئۇنىڭغا چاقچاق قىلغۇسى كېلىپ، كەينىگە ياندى- دە، ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ توختىدى. ئىللىق تەبەسسۇم چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى بوۋايغا قادالدى، — دېمەمسەن! بۇرۇن قاملاشتۇرالمىغان بولسام، بۇدا چوقۇم قاملاشتۇرۇپ، سېنى خۇش قىلاي!

— راستما؟ — بوۋاي كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى، — قاملاشتۇرالمىساڭچۇ؟

ئوغۇلخان دۇدۇقلىمايلا جاۋاب بەردى:

— سەن بۇيرۇساڭلا، ھەرقانداق ئىش بولسا قاملاشتۇرىمەن.

— ھا - ھا - ھا! مۇنداق دېگىن، ئەمىسە ئاڭلاپ تۇر.

بوۋاي كىچىك چاغدا دادىسى رەھمەتلىك ھەر يىلى مۇشۇنداق ئۆرۈك تۆكمە بولغان كۈنلەردە قىرىق - ئەللىك سېۋەت ئۆرۈك سېتىۋېلىپ، ئىسلاپ خورما سېلىپ، قىشتا ئوبدانلا پۇل قىلىدىغانلىقى؛ دادىسى ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، بولۇپمۇ گۈڭشېلاشقاندىن كېيىن، بۇنداق پۇل تېپىش يولى ئېتىلىپ كەتكەنلىكى؛ ھازىرقىدەك مۇشۇنداق سىياسەت كەڭرى چاغدا ئۆزىنىڭ ئىشقا يارىماس بولۇپ قالغانلىقىدىن شىكايەت قىلدى، ئاندىن:

— ئەگەر مەن ساق بولۇپ قالسام، پۇلنى پۇلغا ئۇرمامتىم؟ بۇنى سەن قاملاشتۇرالمايسەن- دە! — دەپ قوشۇپ قويدى.

— سەن چۈشەندۈرۈپ دەپ بەرسەڭ، ئانام بىلەن ئىككىمىز سەن دېگەندەك قىلساق بولمامدۇ؟ خورما قىلالمىساق، گۈلىغۇ قىلارمىز!

پۇلنى پۇل پەنى ساقلىغاندىن كۆرە ، گۈلە ساقلىساق ، قىشتا بىرسى ئىككى بولمامدۇ ؟ !

— توغرا ، توغرا ئەيتتىڭ ، كىلوسىنى ئون بەش پۇڭدىن ئالغاندىمۇ ، قولىمىزدىكى پۇلغا ئىككى مىڭ كىلودەك ئۆرۈك كېلىدۇ . ئۇنى ئىسلاپ ، خورما قىلساق ، ماڭىمۇ قىلغىلى ئىش چىقىدۇ . شۇنداق قىلىلى . باغنىڭ مېۋە - چېۋىسى گېلىمىز بىلەن ئۆينىڭ خىراجىتىگە يېتىدۇ . «تەۋەككۈلنىڭ بىر نەقىسى ئوشۇق» دېگەن گەپ بار . شۇنداق قىلىلى ، بىر قېتىم تەۋەككۈل قىلىپ باقىلى . خۇدا : «ئال قۇلۇم !» دېۋەتسە ئەجەب ئەمەس !

ئەتىسىدىن باشلاپ ، ئانا - بالا ئىككىيلەن خورما سېلىشنىڭ تەرەددۇتىغا كىرىشىپ كەتتى . ئۇزاقتىن بۇيان ئۇلاغ قارىسى كۆرمىگەن ئېغىلنى تازىلاپ «خۇمدان» تەييارلاشتى . ھەربىرىگە 30 — 40 كىلوگىرام ئۆرۈك سىغدىغان باداڭ سېۋەتتىن 40 نى سېتىۋېلىشتى . «ئەسمىتىللا ئاخۇنلار خورما سالغىلى ئۆرۈك سېتىۋالمىدىكەن» دېگەن خەۋەر تارقىلىش بىلەنلا قوشنا - قولۇملار ، ھەتتا باشقا مەھەللىلەردىكى دېھقانلار ساتالماي تۇرغان ئۆرۈكلىرىنى ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا دۆۋىلىۋەتتى . پۇل تۇگەپ كەتكەندى ، خېلى كۆپلىرى نېسى بەردى .

«قەرز ھامان قەرز ، ئۇنى تۆلىمەي بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە دېھقانلارنىڭ قولىدا ئاز - تولا پۇل بولىدىغان بولسا ئۆرۈكنى ساتماي گۈلە قىلىپ قىشتا گۆشنىڭ ئورنىدا ئاشقا سېلىپ يېمەمتى ياكى بىرنى نەچچە باھادا ساتمامتى ؟ » ئانا - بالا ئىككىيلەن باداڭ سېۋەتلەر - گە قاچىلانغان ئۆرۈكلەرنى بىرسىنىڭ ئۈستىگە بىرسىنى دەستىلەش بىلەن بەند بولۇۋاتقاندا ، ئېغىلنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئولتۇرۇپ ، ئۇلار - غا مەسلىھەت كۆرسىتىۋاتقان ئەسمىتىللا ئاكا ئەنە شۇلارنى ئويلاۋاتاتتى .

— بالام ، ماڭا قارا ، — دېدى ئۇ ئوغۇلخانىنى چاقىرىپ ، — سەن شاققىدە بېرىپ ، كۇيئوغۇللارغا خەۋەر قىل . ئۇلار ھازىرلا كېلىپ ، يەتتە - سەككىز تۇپ تېرەك يېقىتىپ بەرسۇن .

ئوغۇلخان ئالدى - كەينىگە قارىماستىن ئاچىلىرىنىڭ ئۆيىگە ئۇچتى . نامراتلىقنىڭ دەردىنى تولا تارتىپ يۈرىكى خۇن بولۇپ كەتە- كەن شەرىخان ئاچا ئىرىنىڭ مەردلىكىدىن سۆيۈنۈپ ، كۆزلىرىگە ياش ئالدى .

دوقال

ئەتىسىدىن باشلاپ ، ئۇلارنىڭ هويلىسىدىن كۆتۈرۈلگەن گۈڭ- گۈرتىنىڭ پۈرىقى مەهەللىنى بىر ئالدى . بەزىلەر هەسەت قىلسا ، بەزىلەر : «كۆرىمىز ، ئالتە كۈندە هۆكۈمەتنىڭ سىياسىتى ئۆزگە- رىپ ، پۈشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالمىسىلا مەيلىغۇ» دەپ ئىچىنى ئۈرۈشاتتى . ئوبۇلقاسىم دۈيجاڭ هەر قېتىم بۈرىنغا گۈڭ- گۈرتىنىڭ پۈرىقى كىرگەندە «سەن قوڭالتاقلار جاهانىنىڭ ئىگىسى يوق دەپ مۇشۇنداق قىلىشىۋاتىسەنغۇ هەقىچان ؟ ! ئالدىرىماي تۈرۈش ، ۋاقتى كەلسۇنچۇ ، ئايىغىمدا قۈرتتەك ئۆملەپ ، پوتلاڭنى ئېقىتىشمە- غىنىڭنى كۆرەي ! » دەپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى . چاپارمەنلىرىنى ئىشقا سېلىپ ،ئۇلارنىڭ هويلىسىغا كىم كىرىپ ،كىم چىقىۋاتقانلىقى- نى تىزىملاۋاتاتتى .

ئوبۇلقاسىم دۈيجاڭنىڭ تۇيۇقسىز كىرىپ كېلىشى هويلىنى قاي- ناۋاتقان قازانغا تۇۋاق ياپقاندەك بۇرۇقتۇرما قىلدى . بالىلار كۆزلىرى- نى چەكچەيتىپ ، ئىشلەۋاتقان ئانىلىرىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋېلىشتى . چوڭلارنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ، چىرايى ئۆڭدى . بىر سېۋەت ئىسلانغان ئۆرۈكنى كۆتۈرۈپ ، ئەمدىلا «خۇمدان»دىن چىقىشقا تە- شىلىۋاتقان شەرىخان ئاچا سېۋەتنى جايىغا قويۇپ ، ئىشىكنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالدى . ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلۇپ ، كۆڭلىدە چۈشىنىپ بولمايدىغان بىر خىل ئەندىشە هۆكۈمران ئىدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !— دېدى دۈيجاڭ مۇغەمبىرانە هىجە- يىپ ، ئەتراپقا كۆز سالغاچ ئەسمىتىللا ئاكىغا يېقىنلىشىپ ، — ئەسمىتىللا ئاكا ، ئوبدان تۇرۇۋاتاملا ؟— ئۇ بوۋاينىڭ قولىنى سىقـ

تی ، — مانا ـ ئەنە دەپ يۇرۇپ ، شۇنچە كۇن ئۆتۈپ كېتىپتۇ ، بىرەر قېتىممۇ يوقلاپ كېلەلمىدىم . تازىمۇ سەت ئىش بولدى ـ دە ، بۇ !

— ئۇنداق دېمىسىلە ، دۇيجاك ! — دېدى شەرىخان ئاچا كۆرپە سېلىۋېتىپ ، — بۇ كۇندە ھەممە ئادەم ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن تۇرسا ، سەت بولغىنى نېمىسى ! قېنى ، كۆرپىگە ئىلتىپات قىلسىلا .

ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ كەيپى تۆۋەن ئىدى . ئۇ زورىغا كۇلۇمسىـ رەپ :

— ھېلىمۇ ئۇنتۇپ قالماي يوقلاپ كەپلا ، رەھمەت ! — دەپ قويدى .

— ئۇنتۇپ قالامدىغان ، ئەسمىتىللا ئاكا ! سىلى كېچە ـ كۇندۇز كۆڭلۇمدە . «ئۆزۇم يالغانچى ئەمەس ، يارىغىم يالغانچى» دەپ ، ئۇ ئىشنى تۇگەتسەم بۇ ئىش ، بۇ ئىشنى تۇگەتسەم ئۇ ئىش . ئىشنىڭ تولىلىقىدىن سىراڭ بولۇپ قالايلا دېدىم ، يۇقىرى : «ئال» دەپ قىستاـ ۋاتقان ، ئەزالار : «يوق» دەپ قاقشاۋاتقان ، ئىككى تاشنىڭ ئارىسىدا مىجىلىپ ، ئەجىلىمدىن ئون يىل بۇرۇن ئۆلىدىغان بولدۇم دېسىلە ! ھېلىمۇ ياخشى ، ئەزالارنىڭ غەيرىتى بار ئىكەن ، يازلىق ھۆددىنى تۇمشۇقىمىزدا تىرەپ ئورۇنلىۋالدۇق .

ئۇ شۇنداق كۆپ سۆزلىدىكى ، گويا دۇينىڭ بىر قېتىملىق يىغىـ نى مۇشۇ يەردە ئېچىلغاندەك بولدى . سۆزنىڭ ئاخىرىدا ماۋۇلارنى قوشۇپ قويدى :

— ئاڭلىسام ، ئۆزلىرىنى «خورما ئىسلاش كارخانىسى قۇرۇپـ تۇ» دېگەن ئىنكاس بولغانىدى . راست ئىكەن ـ دە ، بۇ گەپ ؟

— كارخانا نەدە تۇرۇپتۇ ، دۇيجاك..... ئەسمىتىللا ئاكا دۇدۇقـ لىدى ، — ئۆرۈك بەك كاسات بولدى ئەمەسمۇ ؟ بەختىمىزنى بىر سىناپ باققۇم كېلىپ .

— شۇنداق قىلىپ ، كارخانا قۇرۇۋالدىم دېسىلە ، بۇمۇ بولىدۇ . ھى ـ ھى ـ ھى ! شۇنداق بولسۇن : «كارخانا قۇردۇم» دەپ ئادەم يالىلايدىغان ئىش بولۇپ قالمىسۇن . ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، سوتسىيالىزم جەمئىيىتىدە ياشاۋاتىمىز ئەمەسمۇ ؟ ئادەم يالىلاش دېگەننى چەت ئەلدەـ

كى كاپىتالىستلار ، بايلار قىلىدىغان ئىش..... ھەر ھالدا پەخەس بولغانلىرى تۇزۇك .

ئۇ گەپىنى تۇگىتىپلا ، خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى . كۆڭلى چۈشۈن يېڭالغاندەك بولۇپ قالغان قوشنا - قولۇملار بىر - بىرلەپ ئۇنىڭغا ئەگەشتى . ھويلىدا ئۇرۇق - تۇغقانلارلا قالغانىدى . ھەممەيلەننىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ، كۆزلىرى ئەسمىتىللا ئاكىغا تىكىلىدى .

— ھەي..... بۇ ئىشقىمۇ چېچەك چىقامدۇ - نېمە ؟ — ئەسمىتىللا ئاكا سوزۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى ، — خۇدا ئېيتمىغان بەندىسىنى ھېچنېمىدىن ئېيتمايدۇ دەپ .

— چېچەك چىقسا چىقامدۇ !— «خۇمدان»دىن قايتىپ چىققۇچىلار ئوغۇلخان ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ، — ھۆكۈمەت سېتىۋالغىلى ئۇنىمىغان ئۆرۈكلەرنى سېتىۋېلىپ ، دېھقانلارنى پۇللۇق قىلغان گۇنا- ھىمىزغا ، ناھايىتى كەلسە تەييار بولغان خورمىنى ھۆكۈمەت سېتىۋالار ، شۇ !

— خورمىنى سېتىۋېلىش بىلەنلا ئىش پۈتسە مەيلىغۇ ، «كاپىتالىزم يولىغا ماڭدىڭ» دەپ ، پىپەن قىلىدىغان ئىش بولۇپ قالسا.....

— قورقمىغىنا دادا ، — ئوغۇلخان قولىدىكى سېۋەتنى دادىسىنىڭ ئالدىغا قويدى ، — مەركەزنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇق ھۆججىتى قولىمىزدا بار ئەمەسمۇ !

— ھەي بالام ، ھەي بالام ، ھۆججەت دېگەنىڭ ئېقى قەغەز ، قارىسى سىياھ ! ئوتتۇز يىلدىن بۇيان ، قايسى بىر ھۆججەت كادىرداىن كۈچلۈك كەلدى ؟ سەن تېخى كىچىك ، جىق ئىشنى بىلمەيسەن ، دېھقاندىن ئالىدىغان ھۆججەت كەلسە بىزنىڭ كادىرلىرىمىز كېچىنى كېچە دېمەي ، ئۆيمۇئۆي دوقۇرۇپ ، ئەزالارنى قاتتىقىر قاقشىتىپ ، بىر تىيىننى نېسى قىلدۇرماي يىغىۋالمىسا ؛ بېرىدىغانىنىڭ گېپى بولسا ئاغى قىلىپ ، ھۆججەتنى چاشقانغا يېگۈزۈۋەتمىسە كۆڭلى ئارام تاپمايدىغان بولۇپ قالغان تۇرسا ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا سېنىڭ ئۇ بىرىنچى نومۇرلۇق ،ئىككىنچى نومۇرلۇق ھۆججەتلىرىڭ نېمىتى ؟ ھەممىسى

قەغەز ، بالام ، قەغەز.....

دادا - بالا ئىككىيلەن خېلى ئۇزاق مۇنازىرىلەشكەن بولسىمۇ ، ھېچكىم ھېچكىمنى قايىل قىلالمىدى .

* * *

ئوغۇلخانىنىڭ ئېيتقىنى توغرا چىقتى : خورمىلار تېخى ئۆگزىدىن چۈشۈپ بولماي تۇرۇپ ، گۈڭشې تەمىنلەش كوپېراتىپىنىڭ كادىرلىرى ھويلىنى باستى . ئۇلارنى ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ باشلاپ كىرگەنىدى . تاغارلارغا قاچىلىنىپ بولغان خورمىلارنى جىڭلاپ ، ھارۋىلارغا بېسىپ ئېلىپ مېڭىشتى . تېخى قۇرۇپ بولالمىغان خورما بىلەن خەشەك گۈلىلەرگە ئەن سېلىپ قويۇشتى . خورمىنىڭ ھەر كىلوگىرامغا بىر يۈەن ئەللىك پۇڭ ، گۈلىگە 50 پۇڭدىن بەردى . ئۇلارنى يولغا سېلىۋېتىپ ، ئوغۇلخان ھېسابلاپ كۆرگەنىدى ، چوڭ - كىچىك ئون نەچچە ئادەمنىڭ 21 كۈنلۈك ئىش ھەققىگە 183 يۈەن قالغاندىن تاشقىرى 50 دانە سېۋەتمۇ بىكارغا قاپتۇ . ھە ، تېخى قىشتا قالىغىلى بەش تاغار كەلگۈدەك شاكالمۇ بار .

بۇنىڭغىمۇ شۈكۈر قىلىشتى . ئەگەر بۇنىڭدىن نەچچە يىل ئىلگىرىكىدەك بىر تىيىن بەرمەي ، ھەممىنى مۇسادىرە قىلىۋالسا نېمەدېگىلى بولاتتى ؟ ھەرنېمە دېگەنبىلەن ، يېڭى سىياسەت باشقا گەپ -دە !

ئۇلار يەڭگىل نەپەس ئېلىشتى . ناھايىتى چوڭ دوقالدىن ئۆتۈۋېلىشقىنىغا خۇشال ئىدى . ئوغۇلخان توختىماي كۈلۈمسىرەيتتى . ئاتا-ئانىسىغا كىچىك بالىدەك ئەركىلەيتتى . ئانىسىنى بىكاردىن - بىكار قۇچاقلايتتى ، سۆيەتتى .

بۇ ئۇنىڭ نېمە قىلغىنى؟ نېمە ئۈچۈن؟ نورۇز نەدىدۇ؟

ياز ئايلىرى بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كەتتى . كۈزلۈك يىغىم - تېرىم

ئاخىرلىشىپ ، شاخ - شۇمبىلارمۇ ئۆگزىگە چىقىپ بولدى . قاغىلار بىر - ئىككىدىن كېلىشىپ ،ئەڭ ئېگىز ئۆسكەن سۇۋادان تېرەكلەرنى ماكان تۇتماقتا ئىدى . قېرىشقاندەك ، بۇ قاغىلارنىڭ تەڭدىن تولىسى ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ تېرەكلىرىگە قونۇۋېلىشقانىدى . شەرىخان ئاچا ئاغزىدىن چىقارمىغىنى بىلەن ، كۆڭلىدە بۇ «چاقىرىلمىغان مېھمان» لارنى بولۇشىغا قارىغايتتى . قاغىلارنىڭ ھەر كېچىسى مايا قىلىغان مايە- قىلا بىر تاغار كېلەتتى . تاڭ ئېتىش بىلەنلا ، ئوغۇلخان سۇپۇرگە كۆتۈرۈپ چىقىپ ، بىر تال قويماي پاك - پاكىز يىغىپ ، باغنىڭ بىر بۇلۇڭىغا دۆۋىلەيتتى . بوۋاي پېشايۋانغا چىقىپ ، ئاپتاپ سۇنۇشنىڭ خەقىشىنىمۇ قىلمايدىغان بولدى . موماي ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويۇشقا قىيماي ، كۈن بويى ئۇنىڭ يېنىدىن قىمىرلىمايتتى . بەك ئىچى پۇ- شۇپ كەتسە ، ئېرى بىلەن مۇڭداشقاچ ئولتۇرۇپ ، ئۇشۇشۇك تېگىپ ئېچىلالماي قالغان كېۋەز غوزىلىرىنى تېشىپ ، پاختىسىنى ئايرىيە- تتى . ئوغۇلخان بۇنىڭغا نائىلاج كۆنگەنىدى . ئۆزىمۇ ئاخشامىلىرى ئانىسىغا ياردەملىشەتتى . ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىدىنمۇ ياكى ئۇنىڭ پېشانىسى ئوڭمۇ ، ئوغۇلخان قانداقلا بىر ئىشقا تۇتۇش قىلسۇن ، ھەممىسى گۈلى- گۈلىگە كېلىۋاتاتتى . ئەمما ،بۇگۈن.....

ئوغۇلخان يوغان ئېچىلغان كۆزلىرىنى تۇڭلۇكتىن ئۈزمەي ، سوزۇپ «ئۇھ» تارتتى . بىئارام بولغىنىدىن ھېلى ئۇيانغا ، ھېلى بۇيانغا ئۆرۈلەتتى . كۆز ئالدىدىن بىر چاغلاردىكى ساۋاقدىشى ، ھازىر- قى جاپاكەش دېھقان نورۇزنىڭ كېلىشكەن ھۆسنى ، خۇش پېچىم بەستى بىردەمىمۇ نېرى بولمايتتى : نورۇز ئەمدىلا ساقىيىپ ئورنىدىن تۇرۇشىغا ، ئانىسى تۇغۇتتا ئۆلۈپ كەتتى . دادىسى ساتانىڭ قۇلىقى- دەك سەككىز بالا بىلەن قالدى . بالىلارنىڭ ئەڭ چوڭى نورۇز بولۇپ ، ئەڭ كىچىكى قۇندۇز ئەمچەكتە ئىدى . ئەسلىدە ، دادىسى نورۇزنى يەنە بىر يىل ئوقۇتۇپ ، چوقۇم ئالىي مەكتەپكە ماڭدۇرۇشنى نىيەت قىلغانىدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى . نورۇز بۇنى تۇيدى : توققۇز جان ئادەمنىڭ گېلىگە ئاش ، ئۇچىسىغا كىيىم لازىم ئىدى . 37 ياشلىق بىرلا ئاتا بۇنچە ئېغىر يۈكنى كۆتۈرەلمەيتتى .

18 ياشلىق نورۇز بۇ يۇكنىڭ يېرىمىنى ئۆستىگە ئېلىشقا بەل باغلىدى. ده ، ئوقۇشتىن كەچتى . ئوغۇلخان ئۇنىڭ ئاغزىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەسلەپ كايىدى ، كېيىن ئۆزىنى ئۇنىڭ ئورنىدا قويۇپ بېقىپ ، ئۇنىڭ دۇرۇس ئىش قىلغانلىقىغا قايىل بولدى . نورۇز ئوقۇشتىن قالغان بولسىمۇ ، مەكتەپ يېشىدىكى ئۇكىلىرىنىڭ بىرەرسىنمۇ ئۆيده قويماي ، هەممىسىنى ئوقۇتتى . ئۆزى كالىدەك ئىشلەيتتى . ئۆيدىن ئېتىزغا ،ئېتىزدىن ئۆيگە چېپىپلا يۇرگەچكىمىكىن ، تەڭتۇشلىرىغا ئاساسەن ئارىلاشمايتتى . ئوغۇلخان ئۇنى نەچچە ئايلاپ كۆرمەيتتى . ئۇ بۇنى هېلىقى بىر پارچە خەت ئېلىپ كەلگەن كۆڭۈلسىزلىك دەپ چۈشىنەتتى . ئۇنىڭغا ئەھۋالنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە چۈشەندۇرمەكچى ، هەممە سىرلىرىنى ئۇنىڭ ئالدىغا بىر - بىرلەپ تۆكۈپ ، ئۇنىڭ كەچۈرۈشىنى ، هېسداشلىق قىلىشىنى قولغا كەلتۇرمەكچى بولاتتى . لېكىن.....

مۇشۇ «لېكىن»ئۇنى بىر يېرىم يىل قىينىدى : ئۇ يەنىلا جۇر-ئەتسىزلىك قىلىپ ، هېچ نەرسىنى دېيەلمىدى . يېقىندا ئۇنىڭ بىلەن ئېككى قېتىم ئۇچراشتى . بىر قېتىملىقى تۇنۇگۈن مۇشۇ چاغدا بولغانىدى . بامداتتىن يانغان جامائەت ئۇنىڭ توغرىسىدا مۇنداق هېكايه ئاڭلاشتى :

ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ تۇنۇگۈن چۈشتىن كېيىنلا يوتقانغا كىرىپ ئۇخلىغىنىچه ، يېرىم كېچه بىلەن ئورنىدىن تۇردى . ئاي قاراڭغۇسى ئىدى . ئۇ ئوغلى ئىمامنى ئويغىتىپ ، تىراكتورچى كۇيئوغلى نىمەتنى چاقىرىپ كېلىشكه بۇيرۇۋەتتى- ده ، بىر بېسىپ - ئېككى بېسىپ ئۆگزىگه چىقتى . ئۆگزىده پېلەك ۋە كىگىزلەر بىلەن قېلىن چۈمكەل-گەن 500 دانىدەك قىشلىق قوغۇن بار ئىدى . ئۇنى مۇشۇ هەپتە ئىچىده سېتىۋەتمىگەنده ، مۇزلاپ قېلىشى ياكى دېهقانلارنىڭ قولى بوشاپ ، بىساتىدىكى قوغۇن - تاۋۇزلىرىنى شەهەرگه توشۇغىلى تۇر-سا ، قوغۇن - تاۋۇزنىڭ باهاسى بىراقلا چۈشۈپ كېتىشى تۇرغان گەپ . شۇڭا ، ئۇ هېچكىمگه تۇيدۇرماستىن قوغۇنلىرىنى كېچىلەپ تىراكتورغا بېسىپ ، شەهەرگه ئېلىپ ماڭماقچىدى .

ئۇ ئاۋايلاپ دەسسەپ ، ئۆگزىنىڭ يول تەرىپىگە كەلدى . پىلەكنى قايرىپ ، نەچچە قوغۇننى بىر - بىرلەپ قولىغا ئېلىپ «زىدە - چاقىسى بارمۇ - يوق ؟ » دەپ سىلاپ - سىيپاپ باقتى . بۇرنىغا يېقىن ئەكېلىپ پۇرىدى . قوغۇنلار مۇرادىغا يەتكۈدەك ئاپتاپ يېگەنىدى . ئۇ ئىچ - ئىچىدىن خۇشاللىنىپ ، ئۆگزىنىڭ بىر چېتىدە ئولتۇرۇپ تاماكا يۆگەشكە باشلىدى . سەرەڭگىنى ياقاي دەپ تۇرۇشىغا ئىشكىنىڭ «تا- راققىدە» يېپىلغان ، ئېشەكنىڭ پۇشقۇرغان ئاۋازى ئاڭلاندى . تازا سىنچىلاپ قارىغانىدى ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئىشكى ئالدىدا قاپقارا كۆلەڭگىدەك بىرنەرسىنىڭ ئۈيان - بۇيان مىدىرلاۋاتقىنىنى كۆرگەن- دەك بولدى . قىزىقىشى تېخىمۇ ئېشىپ ، دېمىنى سىرتقا چىقارماس- تىن كۆزىتىشكە باشلىدى : ئىشىك قايتا تاراقلىمىدى . ھېلىقى كۆ- لەڭگە بارغانسېرى ئۆزى تەرەپكە يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى . ئەمدى ئېنىق كۆردىكى ، ئۇ كۆلەڭگە بىر ئېشەك ھارۋىسى ئىدى . كۆڭلە- دىن : «ئەسمىتىللا ئاخۇنىنىڭ ئېشەك ھارۋىسى يوق ئىدىغۇ ؟..... » دېگەن خىيال چاقماق تېزلىكىدە ئۆتكەن دۈيجاڭ سوزۇلۇپ دۈم ياتتى- دە ، تېخىمۇ دىققەت بىلەن كۆزىتىشكە باشلىدى . ھايال ئۆتمەي ، ھارۋا ئۇنىڭ ئۈدۈلىدىن شەپسىز ئۆتۈپ كەتتى . ھارۋىكەشنىڭ بېشىدا ئاق تۇماق بار ئىدى .

«ئوغرى..... — دېدى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، — ئەدىپىڭنى شۇنداق بېرەيكى..... »

دۈيجاڭ ئالدىراش ئۆگزىدىن چۈشتى- دە ، دەرۋازا تاقايدىغان دەمنى كۆتۈرگىنىچە پۇتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ ، يول بويىدىكى دەرەخ- لەرنىڭ دالدىسى بىلەن «ئوغرى»نى قوغلاپ ماڭدى . ھارۋا مەھەللە- دىن چىقىپ ، ئىككى چېتى قويۇق سۈزۈلمىگەن تېرەكلىك تاش يولغا چۈشكەندە ، ھارۋىكەش «دىككىدە» ھارۋىغا سەكرەپ چىقىپ ، ئىشەك- كە تاياق سالدى . دۈيجاڭمۇ ئۆزىنى تۇتالماستىن :

— توختا ! نەگە قاچىسەن ! ؟— دەپ ئۇنلۇك ۋارقىرىغىنىچە ئوقتەك ئېتىلىپ بېرىپ ، ھارۋىنىڭ ئالدىنى توستى . ھارۋىكەش ئىندىمەستىن ، ئېشەكنىڭ چۈلۈۋرىنى تارتتى ۋە ھارۋىدىن سەكرەپ

چۇشتى . دۇيجاڭ دەمنى ئىككى قوللاپ مەھكەم سىقىمداپ تۇرۇپ ، تېخىمۇ قاتتىق ھەيۋە قىلىشقا باشلىدى :

— نەدىن كەلگەن نېمىسەن ؟

—.....

— ھارۋىدىكى نېمە ؟

—.....

— ھەي ئوغرى ، زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ قالدىمۇ ؟

—.....

— ھېلى بىكار.....

دۇيجاڭ ئاچچىقىدا دەمنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرگەنىدى ، ھارۋىدىكەش چاشقانغا ئېتىلغان مۇشۇكتەك بىرلا سەكرەپ ئۇنى كانىيىدىن بوغۇپلا ئاستىغا باستى . دەم نەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى . ئېشەك ھارۋىنى سۆرەپ يولىنى داۋام قىلدى . دۇيجاڭ يۇلقۇنۇپ باققانىدى ، قىمىرلىيالمىدى ، ۋارقىراپ ئادەم چاقىرماقچى بولغانىدى ، ئامبۇر-دەك قىسىپ تۇرغان قوللار نەپەس ئالغىلىمۇ قويمىدى . كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۇدەك چەكچىيىپ ، دېمى كېسىلىپ كېتىپ باراتتى . يەنە نەچچە سېكۇنت ئۆتسە ، جېنىدىن جۇدا بولۇشىمۇ مۇمكىن ئىدى . كۇتۇلمىگەندە ، ھارۋىكەش ئاۋۋال بىر قولىنى ، ئاندىن ئىككىنچى قولىنى ئۇنىڭ كانىيىدىن بوشاتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ قولىدا يەڭدەك پىچاق تۇراتتى . دۇيجاڭ ھاياتىدىن ئۇمىد ئۇزۇپ ، كۆزلىرىنى يۇمدى . شۇ چاغ ھارۋىكەش ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ پۇتىغا يەڭگىلگىنە تەپتى . دۇيجاڭ نائىلاج كۆزلىرىنى ئاچتى . ھارۋىكەش پىچاق تۇتقان قولى بىلەن ئۇنى ئورنىدىن تۇرۇشقا ئىشارەت قىلىۋاتاتتى . دۇيجاڭ لاغىلداپ تىترەپ ، ناھايىتى تەسلىكتە ئورنىدىن تۇردى . ھارۋىكەش ئەمدى ئۇنىڭغا ئىككى قولىنى كەينىگە قىلىپ ، باغلاققا تەييارلىنىشىنى ئىما قىلدى . دۇيجاڭ ئۇنىڭ ئاۋازسىز بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلىدى .

ھارۋىكەش ئۇنىڭ قوللىرىنى كەينىگە قىلىپ ، تېرەككە مەھكەم باغلاپ ، ئاغزىغا ئۇنىڭ يانچۇقىدىكى بىر تاختا گېزىتنى پۈرلەپ تىقـ

تى- دە ، پىچقىنى غىلىپىغا سېلىپ ، يۇگۈرۈپ كېتىپ قالدى . دەل شۇ چاغدا شارقىراپ يامغۇر يېغىشقا باشلىدى.....

تاڭ سۈزۈلدى . يامغۇر توختىغاندى . بامداتتىن يانغان سابىق سېكرېتار ئەمرۇللا كېتىۋېتىپ ، تېرەككە باغلاقلىق تۇرغان ئوبۇلقا- سىم دۇيجاڭنى كۆرۈپ قالدى- دە ، ئىتتىك كېلىپ ئۇنى يېشىۋەتتى ۋە ئەھۋالنى سۈرۈشتۈردى . دۇيجاڭ ئەزەلدىن ئۇنىڭ بىلەن ئەپ ئەمەس ئىدى . شۇڭا ، دۇدۇقلاپ بىرنېمىلەرنى غودۇڭشىدى ۋە خوش- لاشمايلا كېتىپ قالدى . ئۇ هارۋىكەشنى تونۇيالمىغىنى بىلەن ، هارۋا بىلەن ئېشەكنى تونۇپ ئۇلگۈرگەنىدى . شۇڭا ، ئىشنى نەدىن باشلاپ ، نەدە ئاخىرلاشتۇرۇشنى ئاللىقاچان ئويلاپ قويغانىدى ، هازىر ئۇ ئاشۇ پىلانىنىڭ بىرىنچى قەدىمىنى باسماقچى بولۇپ ، ئەسىتىللا ئاكىنىڭ- كىگە كەلدى :

— ئەسىتىللا ئاخۇن ، بۇ يېقىندا ئۆيدىن بىرنەرسە يىتىمگەندۇ ؟

— ياق ، قانداق دەيلا ؟

— ئۆزۈمچە بىر سوراپ باقتىم .

— قارىسىلا سىلىنى ! بىزنىڭ ئۆيده ئوغرىنىڭ قولىغا چىققۇدەك نېمە بار دەيلا ؟

— شۇنداقمۇ ؟ مۇنداق دېسىلە ، تاغارغا قاچىلاقلىق ئاشلىققۇ بار بولغىيدى ؟

— بار بولمامدىغان ، بار ! دەھلىزده كۆرگەنلا ، خۇدايىم بۇيرۇ- سا ، سەككىز تاغار قوناق ، بىر يېرىم تاغار ئاپتاپپەرەس ، بىرەر يۇزجىڭ كېۋىزىمىز بار . بۇغدايدىن قىسىلمىساقلا ، ئۆيىمىزدىكى ئاشلىق بىلەن بەخۇدۇك قىشتىن چىقىپ ئورمىغا ئۇلىشىۋالالايمىز دېسىلە ، دۇيجاڭ !

— مۇنداق دېسىلە ، هى - هى - هى !

ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ قوغۇنلىرىنى نېمەت بىلەن ئىمامدىن شەھەر- گە كىرگۈزۈۋەتتى- دە ، ئىككى نەپەر خەلق ئەسكىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ، نورۇزنىڭ ئۆيىگە كەلدى . نورۇز ئۆيده يوق ئىدى . دادىسى شىرزات- تىن سۈرۈشتۈرۈپ ، ئۇنىڭ شەھەرگە توزغاق ساتقىلى كەتكەنلىكىنى

ئۇقتى . لېكىن ، ئۇ بۇ گەپلەرگە زادىلا ئىشەنمىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ بۇگۈن كېچە ھېلىقى ھارۋىدا كۆرگىنى توزغاق بولماستىن ، تىكلىمە ئىككى تاغار ئاشلىق ئىدى . نورۇز ئاۋازىدىن تونۇلۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ زادىلا ئېغىز ئاچمىغىنى بىلەن ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ ئۇنىڭ بوي - بەستى ، مېڭىش - تۇرۇشى ، ھەتتا پۇشۇلداپ تىنىشىدىن ئۇنى خاتاسىز تونۇۋالغانىدى . ئۇنىڭ ھېچقانداق شەپە چىقارماستىن ئەسمەتىللا ئاكىنىڭ ئۆيىگە بېرىشتىن مەقسىتى ، بۇ ئائىلىدىن يوقالغان نەرسىنى ئېنىقلاپ ، نورۇزغا «ئوغرى» دېگەن تونىنى پىچىپلا ، خەلق ئەسكەرلىرىگە بولۇشىغا دۇمبالىتىپ ، قانغۇدەك دەردىنى ئېلىۋېلىش ، بۇ شۇمتەكنىڭ ئۆزىنى شۇنچىۋالا خورلىغىنىنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماستىن يىغىشتۇرۇش ئۈچۈن ئىدى . مۇنداق قىلغاندا ھەم ئۆزىنىڭ ئابرۇيىنى قوغداپ قالغىلى ، ھەم نورۇزنى مەڭگۈ باش كۆتۈرەلمەس قىلىپ ، خالىغان چاغدا ئۈچۈقلاپ تۇرغىلى بولاتتى . بىراق ، نورۇزنى «ئوغرى»لىقتا ئەيىبلىگۈدەك ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدى . ئۇنداق بولسا ، ئۇ ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئۆيىگە نېمىشقا كەلدى ؟ توختا ، بۇ ھارامزادە ئوغۇلخان بىلەن ئۈچراشقىلى كەلگەنمۇ ، يا ؟ توغرا ، چوقۇم شۇ ئىشقا كەلگەن ! «ئوغۇلخان نورۇزنىڭ ئاشنىسىكەن» دەپ گەپ تارقاتسۇنمۇ ؟ بىراق ، بۇنىڭغىمۇ پاكىت كېرەك . مۇنداق نازۇك ئىشتا ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ ،ئىش ئۆزۈڭگە يېنىپ قالسا ، ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككىسى پۈتۈشۈپ قىلغان ئىش بولسا ، قانۇنمۇ شۇلارنىڭ تەرىپىنى ئالىدۇ . ئەمىسە ، يۇمغان ئېغىز يۇمغان پېتى قالسۇنمۇ ؟ ياق ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ ئۇنداق يۇمشاقباشلاردىن ئەمەس ! نورۇز ئۇنى شۇنچىۋالا خورلاشقا جۈرئەت قىلغانىكەن ، ئۇمۇ ئۇنىڭ ئىككى پۈتىنى بىر ئۆتۈككە تىقماي قويمايدۇ !

شۇنداق قىلىپ ، ئىش يوغىناپ كەتتى : ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ شىرزاتنى «ئوغلۇڭنى تاپ» دەپ قىستاۋەرگەنىدى ، شىرزات :

— ئوغلۇم ئوغرىلىق قىلغان بولسا ، پاكىت - ئىسپاتى بىلەن تۇتۇۋېلىپ ، پۈت - قولىنى چېقىۋەتسەڭمۇ ئاغرىنمايمەن . ئەگەر قەس-

تەن ئۇنىڭغا قارا چاپلاپ ، خەلقىئالەم ئالدىدا يامان ئاتلىق قىلماقچى بولىدىكەنسەن ، خىيال ئەيلىمىگىنكى ، مەندىن ئاسانلىقچە قۇتۇلالمايسەن !— دېدى دوق قىلىپ .

— شۇنداقمۇ ؟ مۇشۇ گېپىڭدە چىڭ تۇر ، جۇمۇ !

ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ غۇتۇلدىغىنچە ئادەملىرىنى ئەگەشتۇرۇپ دادۇيگە كەتتى . دادۇي بۇ ئىشتىن ئاللىقاچان خەۋەر تاپقانىدى . ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىپ ، مەخسۇس مۇزاكىرە قىلىشتى . نورۇزنى تۇتۇپ كېلىش ئۇچۇن ناھىيە بازىرى ۋە قەشقەر شەھىرىگە ئادەم ئەۋەتىشتى . گۇڭشې ساقچىخانىسىغمۇ خەۋەر قىلىشتى . لېكىن ، تۇن يېرىمدىن ئاشقان بولسىمۇ ، تېخىچە نورۇزنىڭ ئىز - دېرىكى يوق ئىدى . بۆشۈكتىكى - تۆشۈكتىكى ھەممە ئادەم بىلىپ كەتكەن بۇ ئىشتىن پەقەت ئەسمىتىللا ئاكىلا خەۋەرسىز ئىدى .

ئوغۇلخان كۆزلىرىنى شۇنداق يۇمغانىدى . كۆز چاناقلىرىدا لەغىلداپ تۇرغان ئىككى تامچە ياش ئۇدۇللا قۇلاقلىرىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ كۆزلىرىنى يەنە ئاچتى . ئاسمانمۇ ئۆيگە ئوخشاشلا قاراڭغۇ ئىدى . قاغىلار تىنىمسىز قاقىلدايتتى . يىراقتىن مەزىنىڭ ئاۋازى كەلدى . ئوغۇلخانىڭ لەۋلىرى ئاستا پىچىرلايتتى : «نورۇز نەدىدۇ ؟ ھەي ئەسىت ، بىچارە..... »

ئاقىۋەت

مەن ئېتىمنى چاپمايمەن ،
ئۆستەڭ بويى لۆم - لۆمگە .
ئەجەب ئىچىم ئاغرىيدۇ ،
ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمرۈمگە .

بۇ — نورۇزنىڭ ئاۋازى ئىدى . ئاۋاز خېلىلا يىراقتىن كېلىۋاتقان بولسىمۇ ، پېشايۋانىڭ سۇپىسىدا ئولتۇرۇپ كېۋەز غوزىسى تېشىۋاتقان ئوغۇلخان ئۇنى قىلچە خاتاسىز پەرق ئەتتى . ئۇچ كۈندىن

بۇيان ھېچقانداق يەردىن ئىز - دېرىكى بولمىغان نورۇز ھازىر ناخشە- نى دۆڭ ئېيتىپ قاياقتىندۇر كېلىۋاتاتتى . ھويلا جىمجىت ئىدى . ئوغۇلخان قاراڭغۇ چۈشكۈچە غوزا تەشكەچ دادىسىغا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرۇپ ، مۇندىن سەل ئىلگىرىلا پېشايۋانغا چىقىۋالغانىدى . نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلغىنىنى ئۇنىڭ ئۆزىلا بىلەتتى .

ئۇ ئېتىكىگە لىق تولغان پاختىنى بىر چەتكە تۆكۈپ ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى- دە ، سۇپىدىن پەسكە چۈشتى ۋە پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى ، ئاندىن شەپە چىقارماستىن دەرۋازىنى ئاچتى- دە ، تاشقىرىغا چىقىپ ، خېلى كۈنلەردىن بۇيان بۇگۈن تۇنجى قېتىم سۇ ئاققان ئۆستەڭ بويىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قولىنى يۇ- يۇشقا باشلىدى . لېكىن ، نورۇزنىڭ ئاۋازى بىردىنلا جىمىپ كەتتى .

«ئۇ نېمىشقا ناخشا ئېيتمايدىكىنا ! »

ئوغۇلخان كۈتتى ، كۈتتى ، لېكىن نورۇزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈ- نمىدى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئەتراپقا زەن قويۇپ سەپسېلىشقا باشلە- دى . كۈتۈلمىگەندە ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ ئۆيى تەرەپتە ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆتۈرۈلدى . ئوغۇلخان تېخىمۇ سەگەكلەشتى . ۋاراڭ - چۇ- رۇڭ تېخىمۇ كۈچىيىشكە باشلىدى . ئوغۇلخاننىڭ يۇرىكى يېڭىنە سا- جىلغاندەك ئېچىشىپ ، پۇتلىرى ئىختىيارسىز ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ ئۆيى تەرەپكە يول ئالدى .

— راستىڭنى ئېيتە ، شەھەرگە زادى نېمە ئېلىپ باردىڭ ؟

— توزغاق ئاپاردىم !

— ھۇ ، ئاناڭنى ! ئۇچ كۈننىڭزى نەدە يۈردۇڭ ؟

— شەھەردە .

— ئۇ يەردە نېمە ئىش قىلدىڭ ؟

— كىراكەشلىك قىلدىم .

— يالغان سۆزلىمە ! سېنىڭ ئاشۇ قوتۇر ئېشىكىڭ بىلەن جىنا- زىدەڭ شالاقلاپ كەتكەن ئەسكى ھارۋاڭغا چۈشۈپ قالغان كىرا بارمە- كەن ؟ !

— ئىشەنمىسىڭىز ئادەم ئەۋەتىپ تەكشۈرتۈپ بېقىڭ . تۆشۈك

دەرۋازىدىكى بىر باققالغا بەشكىرەمدىن ئانار توشۇپ بەردىم .

«قاس» قىلغان تەستەك ئاۋازىغا ئۇلىنىپلا ، نورۇزنىڭ غەزەپلىك ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئوغۇلخانىنىڭ كۆزلىرىدىن غىللىدە ياش كەتتى . غەزەپتىن چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، يۈرىكى توختاپ قالغاندەك بولدى . شۇ تاپتا ئۇ ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ هويلىسىغا ئېتىلىپلا كىرىپ ، پۈتۈن يۈرتنى ساراسىمگە سالغان بۇ ۋەقەنىڭ سىرىنى بىراقلا ئېچىۋېتىپ ، نورۇزنى بىھۇدە ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالماقچى بولدى . لېكىن ، قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى پەيلىدىن ياندۇردى . ئۇ ئۆستەڭ بويىدا قويۇق ئۆسكەن بىر تۈپ جىغانىنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇ-نۇپ تۇرۇپ ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ هويلىسىغا كىرىپ - چىقىۋاتقان هەربىر ئادەم ۋە هويلىدا بولۇۋاتقان گەپ - سۆزلەرنى دىققەت بىلەن كۆزەتمەكتە ۋە تىڭشىماقتا ئىدى .

— بىكاردىن - بىكار نېمىشقا ئۇرىسەن ؟

— هېلىغۇ ئۇرۇپتىمەن ، سەندەك ئوغرىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتسەممۇ هۆددىسىدىن چىققۇچىلىكىم بار ، مېنىڭ !

— ئوغرى دېگەن ئۆزۈڭ !

— نېمە ؟ يەنە بىر دېگىنە !

— دېمەي قورقامتىم ، ئۆزۈڭ ئوغرى !

— سەيدىن ، بەختى ، نېمىگە قاراپ تۇرۇشسەن ؟ ئاسە ، بۇ ئوغرىنى !

— .....

قانچىلىك كالتەكلەشتىكىنىڭ ، ئاخىر نورۇزنىڭ ئۇنى ئۆچتى . ئەزالارنىڭ سېلىشقان پاراڭلىرىدىن ئوغۇلخان شۇ نەرسىنى بىلدىكى ، نورۇزغا «ئوغرىلىق قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقاندا ، سېزىپ قالغان ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭغا پىچاق سېلىپ ئۆلتۈرمەكچى بولغان» دېگەن جىنايەت ئارتىلغانىكەن . ئوغرىنى تۇتۇش ، ئوغرىنىڭ ئەدىپىنى بېرىشكە كىممۇ سەل قارىسۇن ؟ ! «بىچارە نورۇز تىرىكمىدۇ ؟»

ئوغۇلخان مۇشۇلارنى ئويلاۋاتقاندا ، نەچچە كىشى هوشسىزلانغان نورۇزنى كۆتۈرۈپ چىقىپ هارۋىغا بېسىشتى . ئوغۇلخان يوشۇرۇنغان

جايدىن چىقىپ ، توپ ئارىسىغا قېتىلدى . لېكىن ، ئادەمنىڭ كۆپلۈ-كىدىن هارۋىغا يېقىنلىشالمىدى .

نورۇزنى گۈڭشې دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ كەتتى .

ئەتىسى ئەتىگەندە ئىش تېخىمۇ يوغىنىدى : ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ-نىڭ نورۇزنى قاتتىق ئۇرۇپ هوشسىزلاندۇرغىنىدىن خەۋەر تاپقان شىرزات نورۇزنى يوقلىغىلى دوختۇرخانىغىمۇ بارماستىن ، ئىككى ئىنىسىنى ئەگەشتۈرۈپ ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنىڭ ئۆيىگە باستۇرۇپ كەلدى- ده ، ئۇنى هوشىدىن كەتكۈچە ئۇردى . ئاندىن گۈڭشې ساقچى-خانىسىغا بېرىپ ، ئۆزلىرىنى مەلۇم قىلىشتى .

نەچچە كۈنلۈك جىددىي تەكشۈرۈش نەتىجىسىده ، نورۇزنىڭ گۇ-ناهسىز ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى . ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭغا هېچقانداق پا-كىت - ئىسپاتسىزلا ئادەم ئۇرغان خاتالىقى ئۈچۈن پارتىيە ئىچىده ئاگاهلاندۇرۇش جازاسى بېرىلدى . ئەمىسە ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئۆ-يىدىن نېمىنىدۇر ئېلىپ چىقىپ هارۋىغا باسقان ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ-نى تېرەككە باغلاپ قويۇپ قېچىپ كەتكەن هېلىقى ئادەم زادى كىم ؟

بۇ سوئالغا جامائەت خەۋپسىزلىكى تارماقلىرى جاۋاب تاپالمىدى ، چۈنكى ۋەقە يۈز بەرگەن جايدا هارۋا تۈگۈل ، چۈمۈلىنىڭ ئىزىمۇ تېپىلمىغانىدى . ئوغۇلخانىنىڭ نورۇز بىلەن هېچقانداق باردى - كەلدى قىلمايدىغانلىقى ئىككىنچى خىل ئېهتىمالنىمۇ يوققا چىقاردى . نەتە-جىده ئەزالارنىڭ كۆپچىلىكى ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنى «تۆهمەتخور قارا نىيەت» دەپ ئەيىبلەشتى .

نەس باسقانلار

چىللە كىرمەي تۇرۇپلا تۇنجى قار ياغدى .

سەهەر ، هەممە يەر ئاپپاقچىلىق . قېلىن كىيىنگەن ئوغۇلخان تېخى ئادەم ئاياغ باسمىغان دەرەخلىك چېغىر يولدا تۇنجى ئىزلارنى قالدۇرۇپ ئالدىراش كېتىپ باردۇ . ئەتراپنى قاغىلار بېشىغا كىيە-گەن . ئوغۇلخان ئەمدىلا چوڭ يولغا بۇرۇلۇشىغا ، ئېشەك هارۋىسى

ھەيدىگەن نورۇز بىلەن دوقۇرۇشتى .
— نەگە ماڭدىڭ ؟— دېدى ئۇ .
— شەھەرگە . بىرەر ھارۋا قىغ تېپىپ كېلەي دەيمەن ، — نورۇز ئېشىكىنىڭ چۈلۈۋرىنى تارتىپ ھارۋىدىن چۈشتى . ئىككىيلەننىڭ ئارىلىقى بىر مېتىرمۇ كەلمەيتتى ، — ئۆزۈڭچۇ ؟
— چوڭ ئاچامنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتىمەن ، — ئوغۇلخان بىر قەدەم كەينىگە داجىپ ، ئەتراپقا غىل - پاللا قارىۋالدى . ئىككىيلەن سۆزلەشكەچ يولىنى داۋام قىلدى .
— بۇنچە ئەتىگەن ماڭغىنىڭدىن قارىغاندا ، بەك زۆرۈر ئىشىڭ بار ئوخشىمامدۇ ؟
— ئۇنچىمۇ ئەمەس . تېرەك كەسمەكچىدۇق .
— قايسى تېرەكنى ؟ ھويلاڭلارنىڭ چۆرىسىدىكى تېرەكلەرنىمۇ ؟
— ھەئە . ھەممىنى كېسىپ ، ئىشىك ئالدىغا بېسىپ قويماقچى .
— ئىشىك ئالدىغا بېسىپ قويغۇچە ، سېتىۋەتسەڭلار بولمامدۇ ؟
— ھۆل ياغاچنى كىممۇ ئالىدۇ دەيسەن ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە شۇنداق چۈۋالا جىق ياغاچنى بازارغا ئېلىپ بارماقمۇ بىر گەپ .
— مەن ھەممىسىنى ئالىدىغان خېرىدار تاپسامچۇ ؟
«چاقچاق قىلىۋاتسا كېرەك» دەپ ئويلىغان ئوغۇلخان دەرھال نەزەرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى ۋە تۇيۇقسىز شوخلۇقى تۇتۇپ چاقچاق قىلدى :
— ئۆتكەندە ئىككى تاغار خورمىغا خېرىدار تاپىمەن ، دەپ تاياق ئاستىدا ئۆلۈپ بەرگىلى تاس قالدىڭ ، بۇدا بىراقلا ئۆلۈكۈمنى ساتاي دەمسەن ؟ !
— ھا - ھا - ھا !— نورۇز چىن يۈرىكىدىن قاقاقلاپ كۈلۈپ ، چاقچاققا چاقچاق بىلەن جاۋاب بەردى ، — «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دېگەندەك ،سەن تېخى شۇ يەردىمۇ ؟ مەن تاياق يېگەن بولسام ، سېنىڭ چاڭگىلىڭغا ئوشۇق - كېمى يوق 800 كوي كىرىپ كەتتىغۇ ! ئەگەر شۇ چاغدا مەن يول تاپمىغان بولسام ، خورمىلىرىڭنى قۇرت يەپ بولاتتى بۇ چاغقا !

بەزىدە تاسادىپىي ئاڭلاپ قالغان بىر ئېغىز سۆزمۇ ئادەمگە ناھايى-
تى زور ئەقىل بەخش ئېتىدۇ . ئەينى چاغدا ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ :
«ھۆججەت دېگەننىڭ ئېچى قەغەز ، قارىسى سىياھ نەرسە ئۇ ! ئوتتۇز
يىلدىن بۇيان ، قايسى بىر ھۆججەت كادىرداىن كۇچلۇك كەلدى ؟ »
دېگەن سۆزلىرى ئوغۇلخانغا تولىمۇ غەلىتە تۇيۇلغان ، ھەتتا كۆڭلىدە
دادىسىنى «ھۆكۈمەتكە ئىشەنمەيدىكەن » دەپ ئەيىبلىگەنىدى . يوتقانغا
كىرىپ بولغاندىن كېيىن بۇ سۆزلەرنى يېڭىباشتىن دەڭسەپ كۆردى .
ئېسىگە كەلگەندىن بۇيان قۇلىقى ئاڭلىغان ، كۆزى كۆرگەن ھۆججەت-
لەرنىڭ روھىنى بىر - بىرلەپ ئەسلەپ ، دادىسىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ
ھەقىقەتەن ۋەزنى بارلىقىنى ھېس قىلدى . باشقىسىنى قويۇپ تۇرغاڭ-
دىمۇ ، بۇ يىلقى بىرىنچى نورمۇرلۇق ھۆججەت دېھقانغا ناھايىتى
نۇرغۇن نەرسىلەرنى ۋەدە قىلغانىدى . ئىجرا قىلىش جەريانىدا ، كا-
دىرلار نەپنىڭ چوڭ بېشىنى ئۆزلىرى ئېلىپ ، ئاشقان - تاشقىنىنى
دېھقانغا بەردى . مەسىلەن ، سۇغا يېقىن ، ئوبدان يەرلەر ، ئۇلاغلارنىڭ
سېمىز - تىمەنلىرى دۇي كادىرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - توغقانلىرى-
نىڭ قولىغا ئۆتۇپ كەتتى . دېھقانغا ئاشقان - تاشقىنى تەگدى . ھۆددە
كۆرسەتكۈچىنىڭ يۇقىرىلىقىنى دېمەمدىغان تېخى ! ئاخىرىدا نېمە بول-
دى ؟ زور كۆپچىلىك دېھقان بۇغداي مەھسۇلاتىنى كۆرسەتكۈچكە يەت-
كۈزەلمىدى . يەتكۈزگەنلىرى يەنىلا كادىر ئەۋلادلىرى ئىدى . بۇنى
ئوغۇلخان ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى . ئەمما ، بۇ ھەقتە گەپ قىلىشقا
تىلى كۆيەتتى . گەپقۇ قىلمىسۇن ،قاچانغۇچە تەلىيىنى ھۆججەتكە باغ-
لاپ قويۇپ يۈرىدۇ ؟ !

ئوغۇلخان بەختىنى بىر سىناپ باقماقچى بولدى : نەچچە كۇن
ۋاقىت سەرپ قىلىپ ، تازا چىرايلىق قۇرۇغان خورمىدىن 200 كىلو-
گىرام كەلگۈدەكنى تاللاپ ، ئۇچ دانە باداك سېۋەتكە قاچىلىدى- دە ،
ئۇستىگە قۇرۇق سېۋەتلەرنى بېسىۋەتتى . بۇنى ئاتا - ئانىسىغا تۇيدۇر-
مىدى . ناۋادا ئۆيدىكى خورمىلارنى راستتىنلا تەمىنلەش - سودا كوپە-
راتىپى ئەرزان باھادا سېتىۋالسا ، ئوغۇلخان ئېپىنى تېپىپ ، يوشۇ-
رۇپ قويغان بۇ خورمىلارنى ئەركىن بازاردا يۇقىرى باھادا سېتىپ ،

زىياننى تۆلىۋالماقچىدى . ئاردىن نەچچە ئاي ئۆتۈپ كەتكەن بولسا- مۇ ، مۇنداق پۇرسەت تېپىلمىدى . پۇرسەتنۇ تېپىلغان بولاتتى- يۇ ، ئوغۇلخانىنىڭ يۇرىكى سەل كىچىكلىك قىلدى . كۈزلۈك يىغىم - تېرىم ئاخىرلاشتى . ئوغۇلخانىنىڭ قولىدا 2 — 3 يۈز يۈەن نەق پۇل بار ئىدى . ئۇ بىر موزايلىق ئېنەك سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئۇلاغ بازىرىغا بېرىپ ، نورۇز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . نورۇز بىر ئېشەك سېتىۋالغانىدى . تىنچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ئوغۇلخان ھەيرانلىق ئارىلاش سورىدى :

— شۇنداق ئوبدان ئېشىكىڭ تۇرۇپ ، بۇنى نېمە قىلغىلى ئالدىڭ ؟

— تەخەيلىتىپ ساتىمەن ، — دېدى نورۇز سەل خىجالەتچىلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ .

ئۇنىڭ بۇ گېپىنى چاقچاق دەپ چۈشەنگەن ئوغۇلخان خىجىل بولغىنىدىن «ۋىللىدە» قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى . نورۇز- مۇ دەرھال ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى تۇيۇپ ئالدىراش چۈشەندۈردى :

— «بىر خار بولغان نەرسە ، ئەزىز بولماي قالمايدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ ؟— نورۇز يانچۇقىدىن «قەشقەر گېزىتى» نىڭ بىر سانىنى ئېلىپ ، «ئۈچ يىلدا 200 مىڭ شىنجاڭ ئېشىكى ئەنخۇيدا ماكانلاشتى» دېگەن خەۋەرنى ئوغۇلخانغا كۆرسەتتى ، — بۇنى دادامغا ئوقۇپ بېرىپ ، قولىمىزدا بار پۇلغا نەچچە بوغاز ئېشەك سېتىۋېلىپ بېقىشنى مەسلىھەت سېلىشىدىم ، دادام ماقۇل بولدى ،— دېدى ئۇ ،— بۇلتۇر مۇشۇ كۈنلەردە ، مۇشۇ ئېشەكنى كۆپ بولسا 40 كويغا ئالغىلى بولاتتى . بۈگۈن 70 كويغا ئاران ئالدىم . ئەتىيازغا چىقىپ تەخەيلىسە ، كۈزگىچە تەخمىنى بىرەر يۈز كويلۇق بولۇپ قالىدۇ ، دېگىنە !

ئوغۇلخان نورۇزنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە چىن كۆڭلىدىن قايىل بولدى ۋە ئۆزىمۇ بۇ ئىشقا قىزىقىپ قالدى .

— يوشۇرۇپ ساقلاۋاتقان 200 كىلوگرامدەك خورما بار ئىدى ،— دېدى ئۇ سىرىنى نورۇزغا ئاشكارىلاپ ، — شۇنى جايىدا پۇل قىلالىسام ، بىراق.....

نورۇز ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ ، گېپىنى بۆلدى :

— ناھايىتى ياخشىغۇ ، — ئۇنداقتا پۇلنى پۇلغا ئۇرساڭ.....
— بىراق ،مەن قىز بالا سودا- سېتىق يولىغا كىرگىنىمنى ئەھلىمەھەللە بىلسە ، كۈلكىگە قالىمەن . مۇنداق قىلايلى : ھازىر بىزگە پۇل بەك لازىمۇ ئەمەس ، خورمىلارنى سەن پۇل قىلىپ ، سودا - سېتىق ئىشلىرىڭغا دەسمايە قىل ، كېيىنچە ئۆزۈڭنى ئوڭشىۋالغاندا قايتۇرۇپ بەرسەڭ بولىدۇ .
نېمىدېگەن ئوبدان گەپ بۇ ! نورۇزنىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى . ئۇ ئوغۇلخانىغا ئىلگىرى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان بىر ئادەمگە تىكىلگەندەك بىرھازا ھاڭۦېقىپ قاراپ كەتتى . خۇشاللىقتىن تىلى تۇتۇلۇپ قالدىمىكىنتاڭ ، ئاغزى زادى گەپكە كەلمەيتتى . كۆز ئالدىدا شۇ ھامان تازا يۇرۇشۇۋاتقان سودا مەنزىرىسى ۋە دۆۋە - دۆۋە پۇل نامايان بولدى . لېكىن.....
ئاخىر ئۇنىڭ تىلى زۇۋانغا كىردى :
— ئۇنداق قىلساق بولماسمىكىن ؟
— نېمىشقا ؟
ئوغۇلخانىنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم ئورنىنى ھەيرانلىق ئىگىلىدى . نورۇز چۈشەندۈردى :
— بىردىنلا مۇنچە جىق دەسمايە بىلەن سودىغا كىرىشسەم ، ئەھلىمەھەللىنىڭ كۆڭلىگە باشقىچە گۇمان چۈشۈپ قالمامدۇ ؟ سەۋەبىن قەرز ئالغانلىقىمنى ئېيتاي دېسەم تېخى.....
ھەي قىز بالا ، ھەي قىز بالا..... «قىز بالا» دېگەن ئىسىمنىڭ ئۆزىمۇ ئادەم ئۈچۈن نېمىدېگەن زور پۇتلىكاشاڭ- ھە ؟ ئۇ سانسىز گۇمان ، سانسىز پېشكەللىكلەرنىڭ مەنبەسى . تارىختىن بۇيان شۇنداق ئىدى ، ھېلىمۇ شۇنداق !..... ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، كىشىلەر ئوغۇلخانىنىڭ نورۇزغا نەچچە يۈز يۈەن قەرز بەرگەنلىكىنى ئاڭلىسا ، ئۇلار توغرۇلۇق قانداق سۆز - چۆچەكلەرنى توقۇمايدۇ !
ئاخىر ، نورۇز ئوغۇلخانىنىڭ خورمىلىرىنى پۇل قىلىپ بېرىدىغان بولدى . ئوغۇلخانغا بىر دانە موزايلىق ئېنەك ئېلىشىپ بېرىپ ، ئۆيىگە بىللە قايتىشتى .

مەسلىھەت بويىچە ، ياندۇرقى بازار كېچىسى نورۇز ھارۋىسىنى ھەيدەپ ئوغۇلخانىنىڭ بوسۇغىسىغا كەلدى . ئەسمىتىللا ئاكا بىلەن شەرىخان ئاچا شېرىن ئۈيقۇدا ئىدى . ئىككىيلەن شەپە چىقارماستىن خورمىلارنى تاغارلارغا قاچىلاپ ھارۋىغا باستى . كىم بىلسۇن ، ئوبۇل-قاسىم دۇيجاڭ بۇ ئىشنى تۈيۈپ قالدى . نورۇزمۇ ئەخمەق ئەمەس ئىدى : ئۇ دۇيجاڭنى تېرەككە ماتاپ چىڭ باغلۇۋېتىپ ئۆيگە باردى-دە ، نەچچە تاغار توزغاقنى خورما ئۈستىگە بېسىپ ، قەشقەر شەھىرىگە يول ئالدى . بەختىگە ، تۈيۈقسىز ياغقان يامغۇر ئۇنىڭ ئوغۇلخانىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا چۈشكەن ئىزىنى يۇيۇپ كەتتى . لېكىن ، تونۇش ھارۋا ، تونۇش ئېشەك ئۇنىڭ جېنىغا زامىن بولغىلى تاس قالدى . ئۇ مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئالدىنئالا مۆلچەرلىگەنىدى . شەھەردە نەچچە كۈن كىراكەشلىك قىلىشى ، مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا ناخشا ئېيتىشى — ئەينى چاغدا ئويلىغانلىرىنىڭ توغرا - خاتالىقىنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئىدى . ئۇ توغرا ئويلىغانىكەن : بولۇشىغا تاياق يېدى . لېكىن ، تونۇش باققالغا خورما سانقان 800 يۈەن نەق پۇلنى ئوغۇلخانا-ىنىڭ قولىغا ساق - سالامەت تەگكۈزدى . ئۇ بۇنىڭدىن خۇشال ئىدى . ئەكسىچە ئوغۇلخان كېچە - كۈندۈز ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى . ئۇنىڭغا ئېچ ئاغرىتاتتى .

تەقدىر بۇگۈن ئۇلارنى يەنە ئۇچراشتۇردى . نورۇز چىن يۈرىكە-دىن چاقچاق قىلىۋاتاتتى . ئوغۇلخان خىجىللىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا تىلىنى ئىشقا سالماقتا ئىدى . ئۇلار خېلى ئۇزاق چاقچاقلىشىشتى . ئاخىرىدا نورۇز مۇنداق بىر ئىشنى سۆزلەپ بەردى : يېقىندا كانسۇ كۆمۈر كاندا ئىشلەيدىغان تاغىسى كان قۇدۇقلىرىغا تۈۋرۈك قىلىش ئۈچۈن ياغاچ سېتىۋالغىلى كېلىپ ، ئۇلارنىڭ دۇيىدىن ئاران بىر ماشىنا ياغاچ سېتىۋاپتۇ . باشقا دۇيلەردە كېسىمگە يارىغۇدەك ياغاچ بولمىغاچ ، ئوغۇلخانىنىڭ تېرەكلىرىگە كۆز سالغانىكەن ، نورۇز ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ ، ئۇنى يولغا سېلىۋېتىپتۇ .

— ئەگەر تېرىكىڭلارنى كېسىپ ساتماقچى بولساڭلار ، مەن ئەتە «شاققىدە» كانسۇغا بېرىپ ، تاغامنى چاقىرىپ كېلىمەن ، — دېدى

نورۇز سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ، — نەرخىدە پۈتۈشۈپ قالسائىلار ، ئۆزى ماشىنا ئەكىلىپ بۆتكەپ كېتىدۇ . بازارغا ئاپىرىمەن دەپمۇ ئاۋارە بولمايسەن . قانداق ، ماقۇلمۇ ؟

—ماقۇل ، بۇ گەپنى دادام بىلەن ئانامغا دەپ باقاي .

* * *

تېرەكلەر كېسىلىپ ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپتى . شۇلتا ، شاخ - شۇمبىلار ئالتە ئائىلىگە تەڭ - باراۋەر تەقسىملىنىپ ، بەزىلىرى قىشلىق ئوتۇن غېمىدىن قۇتۇلدى ، بەزىلىرى بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ ، ئاز - تولىدىن پۇل - پۈچەككىلىك بولۇپ قالدى . بۇڭاينىڭ بۇ شەپقىتىدىن قىزلارمۇ ، كۈيئوغۇللارمۇ خۇشال ئىدى . ياغاچ سېتىلغان پۇلغا ھېچكىممۇ ئېغىز ئاچمىدى . چۈنكى ، ھايات ئادەمدىن مىراس تەمە قىلىش ساياقلارنىڭ قىلىقى - دە ! ئەسمىتىللا ئاكا 5320 يۈەننىڭ كۆچمە چېكىنى تاپشۇرۇۋالغاندا ، بىر تەرەپتىن خۇشال بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن بىرمۇنچە كۈنلەرنى ئاچلىق ، يالىڭاچلىق دەستىدىن چىشىنىڭ كىرىنى شۇمۇپ ئۆتكۈزگىنىگە قاتتىق ئۆكۈندى . كۆڭلى بۇزۇلۇپ ، كۆزلىرىگە ياش كەلدى . لېكىن ، ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىنىڭ پۈتۈنلەي توغرا قىلغانلىقىدىن مەمنۇن بولدى . راست ئەمەسمۇ ، بۇنىڭدىن نەچچە يىل ئىلگىرى ، شۇنچە كۆپ ياغاچنى بىراقلا پۇل قىلىش مۇمكىنمىدى ؟ پۇل قىلغان تەقدىردىمۇ «ئىگىسى» نىڭ چاتىگىلىغا كىرىپ كېتەتتى ياكى خەجلىنىپ تۈگەيتى . ده ، ئالتە «ئاجىز» غا ھېچنېمە قالمايتتى ! ھازىر پۇلنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ چاتىگىلىغا كىردى . ئۆمرىمۇ ئانچە ئۇزاققا بارمايدۇ . ۋاقتانىۋاق كېلىپ شۇنداقلا كۆز يۇمسا ، قىزلىرىنىڭ ئىككى قولى بېشىدا قالمايدۇ . دادىسىدىنمۇ ئاغرىنىشمايدۇ .

بىراق ، يەنىلا «ئېچىق بېشىدا كىشى بار» ئىكەن : كۆچمە چەك دادۇي كاسسىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىلغاندا ، پۇل بېرىش ئورنىغا ، بىرمۇنچە قالپاق تەڭلەندى . ئۇنىڭ ئېيتىشچە ، ناھىيەلىك ياغاچ

شىركىتى بىلەن باج ئىدارىسى پۇلىنىڭ يېرىمىغا ئىگىدارچىلىق قىلىدىغانلىقى مەلۇم بولدى ، يەنى ئوغۇلخان «باج ئوغرىلىغان» ، «بىرىنچى دەرىجىلىك يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتىنى خالىغانچە ئېلىپ ساتقان» مىش .

نېمە ئۈچۈن ؟

ئەسلىدە ياغاچلار ياغاچ شىركىتىگە سېتىپ بېرىلمىسە ، جەرىمانە ئېلىنىدىكەن . باجخانىمۇ ھەسسىلەپ باج قويىدىكەن !

شۇنداق قىلىپ ، ئۇلارنى يەنە نەس باستى . شۇنچىۋالا جىق پۇلنىڭ يېرىمىدىن كەچمەك ئاسان ئەمەس ـدە ! ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئىككى پۇتىلا ئەمەس ، پۇتۇن ئەزاسى كاردىن چىقتى : ئۇ ئەمدى قوشۇقنىمۇ ئەپلەپ تۇتالمايتتى . كۇن بويى «ئاھ ـ ۋاھ»لاپ ، ئۆزىگە ئۆلۈم تىلەيتتى . بالا ـ چاقىلىرى ھەرقانچە زورلىسىمۇ ، دوختۇرخانىغا بېرىشنى تەرسالىق بىلەن رەت قىلاتتى . شەرىخان ئاچىنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدىغان بولدى . ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ ، ئۇيقۇسى قاچتى . كۇندىن ـ كۇنگە ئورۇقلاپ ، ھالىدىن كېتىپ باراتتى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، ئېرى بۇ يىل قىشتىن چىقالمايدىغاندەك قىلاتتى . ئىچىدە ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىپ ، ئاللىقاچان بۇ يەردىن كۆچۈپ كەتكەن قاغىلارنى تىللايتتى :

«ھەي قاغىلار ، شۇم قاغىلار ، ئاخىر بىزنىڭ بېشىمىزنى يەيدىغان بولۇشتۇڭ ـ دە !»

لېكىن ، ئوغۇلخان بەل قويۇۋەتمىگەنىدى . قانداقتۇر بىر سېھرىي كۇچنىڭ ئۆزىنى ، جۇملىدىن پۇتۇن ئائىلىسىنى بۇ پېشكەللىكىتىن چوقۇم قۇتۇلدۇرىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنەتتى .

بۇ سېھرىي كۇچ زادى نەدە ؟ قاچان ئۇنىڭغا يېتۇك بولىدۇ ؟.....

دادىل قەدەم

ئوغۇلخان توك تۇگمىنىنىڭ خامپىسىنى ئۇگۇت بىلەن تولدۇرۇپ ، ئەلگەكنى تەڭشەپ قويدى ـ دە ، روبىلنىكنى ئېچىۋەتتى . تۇگ ـ

مەن بىر خىل رىتىمدا ئايلانماقتا ئىدى . ئۇ تۈگمەننىڭ زاپچاسلىرىغا ھەۋەس بىلەن تىكىلگىنىچە مىيىقىدا تەبەسسۇم قىلدى . يۈرىكى خۇشال تېپىچەكلەيتتى . ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىنمۇ ياكى زىيادە ھاياجانلانغىنىدىنمۇ ، چېكىسىدىن پۈرقىراپ تەر قۇيۇلۇۋاتاتتى . ئۇ ياغلىق ئېلىش ئۈچۈن يانچۇقىغا قول سالغانىدى ، قولىغا شىرىقلاپ بىرنەرسە ئۇرۇندى .قولى يانچۇقىدىن ياغلىقنى ئەمەس ، بىر كونۇبۇرتنى ئېلىپ چىقتى .

ئاھ ، يۈرەكنى ئوينىتىۋچى خەت !

توپتوغرا ئىككى ئاي زارىقىپ كۈتكەن خەت !

ئوغۇلخان كونۇبۇرتنى ئاچتى . ئەمدىلا تۇنجى قۇرلارغا كۆز يۈگۈرتۈۋاتقىنىدا ، يەردىن ئۇنگەندەكلا نورۇز پەيدا بولۇپ قالدى .

—ئوغۇلخان ، خۇش خەۋەر ، توك جۇۋاز كەپتۇ !— دېدى ئۇ ھاياجان بىلەن .

ئوغۇلخان هودۇققىنىدىن خەتنى پۈرلەپ يانچۇقىغا سالدى- دە ، كۆزلىرىنى نورۇزغا تىكتى . ئۇنىڭ يۈزلىرى ئانارەك قىزىرىپ كەتكەندى .

— ھە ! كىمدىن ئۇقتۇڭ ؟

— يەتتىنچى دادۇيدىكى سېلىم قارى بىرنى سېتىۋاپتۇ . بايانىن سازلىققا ئېشەكلەرنى يوقلىغىلى كېتىۋېتىپ ، يولدا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم . ناھىيەدىن كېلىشى ئىكەن . ھارۋىسىدا يېپيېڭى بىر توك جۇۋاز تۇرىدۇ . سۇرۇشتۇرسەم ، ناھىيەلىك ماددىي ئەشيالار ئىدارىسى بۇ قېتىم خېلى جىق توك جۇۋاز قاتارلىق ماشىنىلارنى كەلتۈرۈپتۇ . سېنى ئالامدىكىن ، دەپ ئۇدۇل بۇ يەرگە كېلىشىم . قانداق ، بىرەرنى ئالامسەن ؟

—ئالىمەن ، ئالمامدىغان !

ئوغۇلخان ئىشىك تۇۋىدىكى توك سوقىدا بۇغداي ئۈگۈت ئېتىۋاتقان كەنجى ئاچىسى نۇسرەتنىڭ قېشىغا كەلدى .

—ئاچا ، مەن ئۆيگە چىقىپلا كىرەي ، سەن تۈگمەنگە قارىغاچ تۇرغىنا .

نۇسرەت ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەپ بولغۇچە ، نورۇز دېدى :
— مەن قاراپ تۇرسام بولمامدۇ ؟
— بولىدۇ ، نېمىشقا بولمايدىكەن تېخنىك ! — دېدى ئوغۇلخان مەنىلىك كۈلۈپ ، — مەن ئۆزلىرىنى توزغا مىلىنىپ كەتمىسۇن ، دەپ ئايايتتىم .
— خاتىرجەم بول . توزغا مىلەنمەسلىكنىڭ ئامالىنى قىلىمەن !
ئوغۇلخان كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن نورۇزنى جۆنەپ قويۇپ ، ئارقا ئىشىك بىلەن هويلىغا چىقىپ كەتتى .
ئەسمىتىللا ئاكا بىرهازا جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتى . ئوغۇلخان توز بىلەن ئاپئاق بولۇپ كەتكەن نىل رەڭ نېلۇن پىلاتىسىنىڭ ئاستىنقى تۇگمىسىنى يەنە ئېتىپ ، يەنە يېشىپ ، ئۇنىڭ قارشىسىدا ئۆرە تۇراتتى . ئۇمىد - ئىلتىجا بىلەن تولغان ئۆتكۈر كۆزلىرى بوۋاينىڭ هەربىر هەرىكىتىنى دىققەت بىلەن كۆزەتمەكتە ئىدى .
ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ تىلى ئاخىر گەپكە كىردى :
— شۇنچە يىللاردىن بۇيان هېلىمۇ ئۆلۈپ قالمىدۇق . ئۇچ - تۆت يىل مابەينىدە خۇدايىم هەدەپ بېرىۋاتىدۇ ، — بوۋاي ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ ، ئوغۇلخانغا چوڭقۇر ئاتىلىق مېهرى بىلەن تىكىلدى . ئوغۇلخان هاياجاندىن شەلپەردەك قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى . ئەسمىتىللا ئاكا ئۇنىڭدىن كۆز ئۇزمەي ، كۆكسىنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى - دە ، مەغرۇر ئاۋازدا قوشۇپ قويدى ، — كۆڭلۈڭ نېمىنى تارتسا شۇنى قىل ، نېمە ئالغۇڭ كەلسە شۇنى ئال . ۋاقتانىۋاق كېلىپ ، هۆكۈمەتكە لازىم بولسا ، ئىككى قوللاپ تۇتار - مىز .
بۇنداق گەپلەر بۇگۈنلا بولۇۋاتقىنى يوق . گەپنى يىراقتىنراق باشلىساق ، بۇنىڭدىن ئۇچ يىل ئىلگىرىكى هېلىقى ياغاچ ۋەقەسىدە ئوغۇلخان ئوغۇل بالىدەك قالتىس ئىش قىلدى . ئۇ كاسسىرغا ئېيتقىنىدەك : «مەن كۆمۈر كان بىلەن سودىلاشقاندا ،باج ۋە باشقا قوشۇمچە رەسمىيەتلەرنى ئۆتەشنى ئۇلار ئۇستىگە ئالغان . ئەگەر ئۇلار بۇ رەسمىيەتنى ئۆتىمىگەن بولسا ، مەندە قىلچە مەسئۇلىيەت يوق . ياغاچ

شىركىتىمۇ ،باجخانىمۇ بۇ ھېسابنى كۆمۈركان بىلەن قىلىشسۇن ! »
لېكىن ، پۈتۈن دادۇيدىكى 300 نەچچە ئۆيلۈك ئەزانىڭ جان تومۇرىنى ئۈزاق يىل چاڭگىلىدا تۇتۇپ كەلگەن قاقباش كاسسىر بۇنداق گەپلەرگە پىسەنت قىلامدىغان ! ئۇ بىرلا ۋارقىراپ ئوغۇلخانىنى ئىشخانىدىن قوغلاپ چىقارماقچى بولدى . ئوغۇلخانمۇ بوش كەلمىدى ، ئۈنىڭ بىلەن يېرىم كۈن تاكاللاشتى . بوغالتىرمۇ ، دادۇي مەسئۇللىرىمۇ كاسسىرنىڭ تەرىپىنى ئالدى . ئەگەر ئوغۇلخاندىن باشقا ئادەم بولمىدىغان بولسا ،تەقدىرگە تەن بەرگەن بولاتتى . ئوغۇلخان كاسسىرنىڭ قولىدىن چەكنى «شارتتىدە» يۇلۇپ ئالدى. دە ،ئۆيگە كېلىپ قانغۇدەك بىر يىغلىۋالدى ، ئاندىن كۆمۈر كان رەھبەرلىكىگە ئۈزۈن بىر پارچە خەت يېزىپ ، پوچتىدىن سېلىۋەتتى . نەچچە كۈندىن كېيىن ، نورۇزمۇ تاغىسىغا خەت يازدى . بۇ خەتلەرگە ئانچە ئۇزاققا قالماي جاۋاب كەلگەن بولسىمۇ ، كاسسىر يەنىلا ئىلىك ئالمىدى . ئوغۇلخان ۋىلايەتلىك سوت مەھكىمىسىگە ئەرز يازدى . نورۇزنى ئېلىپ كۆمۈر كانىغا بارىدى . كان رەھبەرلىكىنىڭ زىچ مەسلىشىشى ، سوت مەھكىمىسىنىڭ بىۋاستە قول تىقىشى نەتىجىسىدە ، ئوغۇلخان ئۈتتى . ئەكسىچە ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭنى نەس باستى : ئۇ ناھىيەلىك باج ئىدارىسىدىكى بىر تۇغقىنىنىڭ قولى ئارقىلىق ئوغۇلخاندىن «جەرىمانە» ئۈندۈرۈپ ، دادۇينىڭ كاسسىرى بىلەن ئۇلۇشۇۋالماقچى بولغانكەن . بۇ ئىش ئاشكارىلانغاندىن كېيىن ، كونا - يېڭى ھېساب - كىتابلار بىر - بىرلەپ ۋاراقلىنىپ ، ئوبۇلقاسىم دۇيجاڭ «پارتىيە ئەزاسى »دېگەن قالقاندىنمۇ ، دۇيجاڭلىقتىنمۇ ئايرىلدى .
كىشىلەر ئوغۇلخانىنى : «قالتىس قىز بالا ئىكەن جۇمۇ !كۆرمەسىلەر ، شۇنچە يىلدىن بۇيان ھېچكىمنىڭ كۈچى يەتمىگەن ھازاۋۇلىنىڭ چىشىنى چاقتى ! خۇدا بەختىنى بەرسۇن ، ئۈنىڭ ! » دەپ تەرىپلىشىدىغان بولدى . ئەسمىتىللا ئاكىمۇ : «ئوغۇل پەرزەنت كۆرمىدىم» دەپ تەكرىدىن نارازى بولغىنىغا قاتتىق ئۆكۈندى . شەرىخان ئاچچىنىڭ خۇشلۇقى ئاسمانغا يېتىپ ، پۈت - قولىغا ماغدۇر كىردى . ئەر - خوتۇن يالغۇز قالسىلا ، ئاغزى بېسىلماي ئوغۇلخانىنىڭ گېپىنى

قىلىشاتتى . ئۇلارنىڭ بېشىنى ئەڭ قاتۇرىدىغىنى ، ئوغۇلخانىنىڭ توي ئىشى ئىدى . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ قولىدىكى پۇلغا قىزىقامدۇ ياكى راستىنلا ئوغۇلخانغا قىزىقامدۇ ، يېقىندىن بۇيان ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىدىن ئەلچى ئۆكسۈمەيدىغان بولۇپ قالدى . ئوغۇلخانىنىڭ تەلىپى بويىچە ئەلچىرگە : «قىزىمىزنىڭ لايىقى بار» دېگەن جاۋاب بېرىلەتتى . لېكىن ، يا ئاتا ، يا ئانا ئۆز قىزىنىڭ لايىقى زادى كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى . ئۆزلىرىچە بەزىدە نورۇزنى ، بەزىدە باشقا يىگىتلەرنى بولغۇسى كۈيئوغلىمىز ، دەپ قىياس قىلىشاتتى . ئوغۇلخاندىن سورىسا : «ئانا ، مېنىڭ غېمىمنى يېمىگىنە ، ۋاقتى كەلگەندە ئۆزۈم دەيمەن» دەپ يەرگە قارىۋالاتتى . ئانىمۇ ، دادىمۇ ئۇنىڭ چوقۇم كۆڭلىدىكىدەك بىر يىگىت بىلەن پۈتۈشۈپ قويغىنىغا ئىشىنەتتى ۋە ئۇنىڭدىن خۇشال ئىدى . كېيىنچە ، ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە سورىمايدىغان بولۇشتى . «قاچان ۋاقتى كېلىدۇ ؟» دېگەن سوئال ھامان ئۇلارنى قىينايتتى . لېكىن ، ئوغۇلخان باشقا بىرنەرسىنى يەنى «قانداق قىلغاندا بانكىدىكى پۇلنىڭ دىرىنى يوقاتماي ، تۇرمۇشىنى تېخىمۇ باياشات قىلغىلى بولىدۇ ؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە باش قاتۇراتتى . ئۇ بىر يىل جاپالىق كەتمەن چېپىپ شۇنداق بىر ھەقىقەتنى بىلدىكى ، ئۆز ئىگىدارلىقىدىكى ئون نەچچە مو يەرگە ئىشلەش بىلەنلا سېرىقتال كۈنلەردىن تەلتۆكۈس قۇتۇلغىلى بولمايتتى .

«ئەمىسە ، قانداق قىلغۇلۇق ؟»

بۇ سوئالغا مەركەزنىڭ بىر ھۆججىتى ناھايىتى ئېنىق جاۋاب بەردى . بۇ ھۆججەتتە : «شەخسلەر قاتناش - تىرانسپورت بىلەن شۇغۇللانسا ، كىچىك تىپتىكى قوشۇمچە كەسىپي كارخانىلارنى قۇرسا ، ئاز ساندا ئەمگەك كۈچى يالالىسا بولىدۇ» دەپ ئېنىق كۆرسىتىلگەنىدى .

ئوغۇلخانىنىڭ كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇپ ، كۆز ئالدىدا ئىلگىرى خىيالىغا كەلتۈرسىمۇ چۆچۈيدىغان ئاجايىپ زور ئىمكانىيەت ۋە بايلىق گەۋدىلەندى . ئۇ ھۆججەتنى ئاتا - ئانىسىغا ئوقۇپ بېرىش بىلەن بىر چاغدا ، ئۆز تەسەۋۋۇرىنى ئۇلارغا ئېيتقاندى ، ئۇلار دەسلەپ قاتتىق

ئىككىلىنىپ : «ئوبدان بالام ، ھازىرقى كۈنلىرىمىز بۇلتۇر مۇشۇ كۈنلەردىكىدىن مىڭ چەندان ياخشى . مۇشۇ كۈنلەرگە شۈكۈر - قانا- ئەت قىلىپ تۇرايلى . بانكىدىكى پۇلىمىزنىڭ ئۆسۈمىمۇ ئاز ئەمەس ، ناۋادا سىياسەت ئۆزگىرىپ قالسا ، پۇل - مال قولدىن كەتسىغۇ مەيلى ، ئۆزىمىزگە بىرمۇنچە كۆڭۈل ئاغرىقى تېپىۋالمىمىز » دەپ ، ئۇنىڭ رايىنى ياندۇرماقچى بولۇشتى . لېكىن ، ئوغۇلخان قاتتىق تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئاخىر : «بوپتۇ ، تەلىيىڭنى سىناپ باق» دېيىشتى .

ئوغۇلخان ئۈچ دانە توك تۈگمىنى سېتىۋېلىپ ، ئېغىلغا قۇردى- دە ، ئىككى ئاچىسىنى يېنىغا تارتىپ «پۇلنى پۇلغا ئۇرىدىغان بولدى» . ئانىسىغا پىشايۋاندا ئولتۇرۇپ سەگىدەشتىن بۆلەك ئىش قالمىدى .

بىلىنمەيلا ئۈچ يىل ئۆتۈپ كەتتى . ئوغۇلخانىڭ بانكىدىكى ئامانەت پۇلى نەچچە ئونمىڭ يۈەنگە يەتتى . نورۇزنىڭ ئېشەك فېرمە- سى قۇرۇۋېلىشى ئۈچۈن 500 يۈەن بېرىپ تۇردى . ئۇنىڭ «نەپسى تېخىمۇ يوغىناپ» توك چىغرىق ، توك جۇۋاز ، پاختا ئېتىش ماشىنە- سى سېتىۋېلىپ ، مۇلازىمەت دائىرىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتمەكچى بولغا- نىدى . لېكىن ، نەچچە ئايدىن بېرى ، نورۇزنى تەرەپ - تەرەپكە چاپتۇرغان بولسىمۇ ھېچ يەردىن خەۋەر ئالالمىغانىدى . مانا ئەمدى ماشىنىلار ئۆز ناھىيەسىگە كەپتۇ . پەيتنى چىڭ تۇتۇپ ، دەرھال سېتىۋالمىسا ، كېيىن قولنى چىشلەپ قالغان بىلەن ئەپلەشمەيدۇ- دە !

ئوغۇلخان بۇ گەپنى دادىسىغا مەسلىھەت سالغاندا ، بوۋاي يەنىلا كونا گەپنى تەكرارلىدى . چۈنكى ، 30 نەچچە يىلدىن بۇيان ، پۇل تېپىپ بېيىغانلارنىڭ قايسىبىرى ياخشى كۆن كۆردى ؟ !

بوۋاي بۇنى ئۇنتۇيالمايتتى ، ئېھتىمال ، مەڭگۈ ئۇنتۇماس .

ئۇنىڭ ئەكسىچە ، ئوغۇلخان تۇنۇگۈنكى كۆڭۈلسىزلىكنى بۇگۈنلا ئۇنتۇپ قېلىشقا تىرىشاتتى . ئەتىكى كۆڭۈلسىزلىكنى قاپاق تۇرمەي كۈتۈۋېلىشقا ھەرقاچان تەييار ئىدى . بۇ ئۇنىڭ 20 يىللىق ئۆمرىدە تۇرمۇشتىن ئالغان ساۋقى ئىدى . ئۇ بۇ ساۋاقنى ھەرقاچان ئەستىن چىقارمايتتى .

ئوغۇلخان دادىسى بىلەن يەنە بىر دەم مۇڭدىشتى- دە ، ئالدىراش تۇگمەنگە كىرىپ كەتتى .

ئالدامچى

1986- يىل تومۇز ، كەچ پېشىن .

كىچىچە چىققان بوران تاڭ بىلەن توختىدى . ئەتراپ توپا پۇرايتى . تۇگمەن ئالدى (يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ، ئەسمىتىللا ئاكىنىڭ ئىشىك ئالدىنى كىشىلەر شۇنداق ئاتايدىغان بولۇشتى) ھەرقانداق چاغدىكىدىن ئاۋات . سوقمۇ ، تۇگمەنمۇ ، جۇۋازمۇ بىسىق . نۆۋەت كۈتۈۋاتقان ئەر - ئاياللار دىلۇندىن شىم - كاستۇم ، ئاق دېچۆلياك كۆڭلەك كىيىپ ، ئوتقاشتەك قىزىل گالىستۇك تاقىغان بەستلىك يىگىتنى ئورۇپلىشقان . ئۇنىڭدىن ھەركىم خىيالىغا كەلگەن سوئالنى سورىشىدۇ . ئۇمۇ ھېچكىمنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قايتۇرمايدۇ . گەپ ئارىسىدا پات - پات يىراقتا كۆرۈنۈپ تۇرغان تاشيولغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويىدۇ . ھەممىدىن كۆپرەك سوئال سورايدىغىنى نورۇز .

— كەلدى ، — دېدى نورۇز كۈتۈلمىگەندە بېشى بىلەن تاشيولنى ئىما قىلىپ ، — ئاشۇ كېلىۋاتقان شۇ .

ھەممەيلەننىڭ نەزىرى تاشيولغا ئاغدى ، گەپمۇ توختىدى .دەرۋە- قە ، تاشيولدا توپا - چاڭ توزۇتۇپ ، بىر دانە قىپقىزىل موتوسىكلىت ئۇچاندەك كېلىۋاتاتتى . موتوسىكلىت ئۇستىدە ئالما ئۇرۇقى رەڭ- لىك شىپىڭ دۇخاۋا كۆڭلەك ، تاجى رەڭ يەكپەر دۇخاۋىغا مەرۋايىت باسقان دوپپا كىيگەن ئوغۇلخان ئولتۇراتتى . ھايال ئۆتمەي ، موتو- سىكلىت تۇگمەننىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . ئوغۇلخان موتوسىك- لىتنىڭ موتورىنى ئۆچۈرۈپ ، يەرگە چۈشتى . ھەممەيلەن بىلەن قىز- غىن سالاملاشتى . نۆۋەت ھېلىقى يىگىتكە كەلگەندە ، ئوغۇلخاننىڭ يۈزلىرىگە ئادەتتىن تاشقىرى قىزىللىق يۈگۈردى- دە ، ئۆزىگە يات بىر خىل تىترەك ئاۋازدا :

— ئەسئەت ،قاچان كەلدىڭ ؟— دېۋەتتى .
— ئاخشام كەلدىم .
ئەسئەت نېمىدىندۇر قورۇنۇۋاتقاندەك ، ئوغۇلخانغا ئۈدۈل قارىدى . ئوغۇلخان ياندۇرۇپ سورىدى :
— ئاخشام ؟ مەن ئەجەب ئۇقماي قاپتىمەنا ؟
— ئاخشام بەك كېچىدە كەلگەنىدۇق ، قەشقەردە قونۇپ ، ئەتىگەن بىرىنچى ئاپتوبۇستا بۇ يەرگە كەلدۇق .
— ھە ، مۇنداق دېگىن ، يۇر ، ئۆيگە كىرەيلى .
ئەسئەت تەكەللۇپسىزلا ئۇنىڭغا ياندىشىپ ھويلىغا كىردى . ھويلا گۈڭگۈرت پۇرىقى بىلەن تولغانىدى . ئەسئەت ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى : ئۇزاق يىللاردىن بېرى ھويلا بىلەن باغنى ئايرىپ كەلگەن كۈنگۇرىلىك تام ئورنىنى يېشىل سىرلىق ۋادەك ئىگىلەپتۇ . پېشايۋان يېڭىلىنىپ ، ۋاسا جۇپ قىلىپ ياسىلىپتۇ . جەگە ، پارامانلارغا ئىشلەنگەن قەدىمىي ئۇسلۇبتىكى نەقىشلەر كۆڭۈلنى مەھلىيا قىلغۇدەك نەپىس ، تاملار گەجلەنگەن ، ئىشىك - دېرىزىلەر ، دېرىزە قاپقاقلىرى سىرلىنىپ ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسى پىششىق خىشتا قوپۇرۇلۇپ ، سېمونتتىن زەگۈندە چىقىرىلىپتۇ . ئوغۇلخاننىڭ بىر چاغلاردىكى ۋەيرانە ياتاق ئۆيىنى ئەمدى تونۇغىلى بولمايدۇ . پېشايۋانغا تۇتاشتۇرۇلغان بېدىشتە مۇناقى ، ئاق سايۋا ئۈزۈملەر كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك پارقىراپ ساڭگىلاپ تۇرۇپتۇ . گۈللۈك يېكەنداز ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۇچكە چىقىۋاتقان ئەسمىتىللا ئاكا ، ئوچاقنىڭ ئوتى بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان شەرىخان ئاچا ئوغۇلخانلارنىڭ ھويلىغا كىرىپ كەلگىنىنى تۇيمىدى بولغاي ، ئۆز ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىشتى . ئوغۇلخان :
— دادا ، قارىغىنا ، كىم كەلدى ؟— دېگەندىلا ، ھەر ئىككىيلەنىڭ نەزىرى ئەسئەتكە ئاغدى . ئىشلىرىنى توختاتتى ، ئۇلار دەسلەپ ئەسئەتنى تونۇيالماي ، ئۇنىڭغا بىرھازا قادىلىپ قاراپ كېتىشتى . كېيىن ھەر ئىككىيلەن خۇددىنى يوقاتقاندەك تەڭلا ۋارقىراشتى :
— ۋاي ، ئەسئەتقۇ بۇ ، كېلىڭ بالام .
شەرىخان ئاچا كۈلۈمسىرىگەن پېتى ئالدىغا ئېتىلىپ كېلىپ ،

تىنچلىق - ئامانلىق سوربدى . ئەسمىتىللا ئاكا ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلگەن بولسىمۇ ، جانسىز پۇتلىرى رايىغا باقمىدى . بوۋاي ئاغزى بېسىلماي سۆزلەيتتى . ئەسئەت ئىتتىك كېلىپ ، ئۇنىڭ ئۆرۈك شىر-نىسى بىلەن بۇلغانغان قوللىرىنى بىرھازا سىقتى . سالامەتلىكىنى سوربدى . بوۋايمۇ ئۇنىڭدىن ئۇنى - بۇنى سوربدى . ماختىدى . شۇ ئەسنادا ، شەرىخان ئاچا پېشايۋانغا كۆرپە سېلىپ ، ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى . ئانا - بالا تەڭ پايپېتەك بولۇشۇپ ، ئەسئەتنىڭ ئالدىغا داستىخان سالدى . مېۋە - چېۋە ، قېتىق ، چاي - مەزە كەلتۇر-دى . تاماقنى بىللە يېيىشتى . نورۇزمۇ چاقىرىپ كىرىلدى . ئۇ ئەس-ئەتكە ئوغۇلخانىنىڭ ئىشلىرى توغرۇلۇق تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى .

بۇ گەپلەر ئەسئەت ئۈچۈن يېڭىلىق ئەمەس ئىدى : ئۇ بۇنىڭدىن نەچچە ئاي ئىلگىرى «شىنجاڭ گېزىتى» گە بېسىلغان «ئوغۇل بالا-مەڭ ئوغۇلخان » ناملىق ئەدەبىي ئاخباراتنى ئوقۇپ ، بۇلاردىن خەۋەر تاپقانىدى . شۇنداقتىمۇ ، نورۇزنىڭ تونۇشتۇرۇشىنى لوقما سالمايئاڭلىدى . ئاخىرىدا :

— شۇنداق قىلىپ ، بېيىپ كەتتۇق دەڭلار ، — دېدى ئۇ بىر نورۇزغا ، بىر ئوغۇلخانغا مەنىلىك بېقىپ ، ئۇنىڭ يا كۈلۈمسىرەۋاتقا-نىنى ، يا ھەسەت ئوتىدا پۈچىلىنىۋاتقىنىنى بىلىپ بولمايتتى ، — بۇ گەپچە ، ئوغۇلخانىنىڭ بىرەر يۇزمىڭ يۇەنگە كۈچى يېتىدىكەن- دە ؟

— ئۇنچە ئەمەس ، — ئەسمىتىللا ئاكا گەپ قىستۇردى ، — خۇدانىڭ بەرگىنى بار .

— سوقا - تۇگمەن ، جۇۋازخانا ، پاختا زاۋۇتىنىڭ ماشىنا ئۈس-كۈنىلىرى بىلەن دۇكاندىكى مالنى قوشسىچۇ ؟— نورۇز ئېتىزار بىلدۇردى . ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق جارانلىق ، تۇرقى شۇنداق مەغرۇر ئىدىكى ، بۇ يەردە گېپى بولۇۋاتقان «باي» ئوغۇلخان ئەمەس ، بەلكى ئۆزىدەك بىلىنەتتى ، — يۇزمىڭ يۇەندىن ئاشسا ئاشىدۇكى ، ھەرگىز كەملىمەيدۇ ! ھە راست ، تېخى خۇمداندىكى ئۆرۈك بىلەن ، تېشىلگەن خورمىلارنى ئۈنتۇپ قاپتىمەن ،ئۇمۇ يەتتە- سەككىز تونىنا كېلەر ؟ !

— بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭ ، نورۇز !

ئوغۇلخان شەلپەردەك قىزىرىپ ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن نورۇزنى جۆنىدى . نورۇزمۇ تەن بەرمىدى :

— ھېلى بىكار !— دېدى ئۇ كۈلۈپ ، — ھەممە نەرسىنى پۈلغا سۈندۇرۇپ ، ھېسساب - كىتابنى داستىخانغا بىر يايمەن ، يالغان سۆزلىگەنگە تويمىسەن ، تازا !

— يايساك ياي !

— ئەتىلا باجگىر يۈگۈرۈپ كېلىپ ، ئىككى - ئۈچ مىڭ يۈەن جەريمانە قويۇۋەتسە ، «ئېشەككە كۈچۈك يەتمىسە ، ئۇر توقۇمىنى» دەپ ، دەردىڭنى مەندىن ئالارسەن ، ھېلى !

— قورساقتا ئاغرىق بولمىسا ، تاۋۇز يېيىشتىن قورقمىغۇلۇق ! يۈگۈر ، قولۇڭدىن كەلسە ھازىرلا بېرىپ باجگىرىڭنى چاقىرىپ كېلىپ ، بەش - ئونمىڭ كوي جەريمانە قويدۇرۇۋەت !

— گۇۋاھ بول جۇمۇ ، ئەسلىدە ! «باجگىرىڭنى چاقىرىپ كەل» دەيدۇيا ، تېخى ! توختاپ تۇر ، ھازىرلا «باجگىرىم» نى چاقىرىپ ، ئىككى پۇتۇڭنى بىر ئۆتۈككە تىقمايدىغان بولسام !

نورۇز دەس ئورنىدىن تۇردى . دە ، يەنە نېمىلەرنىدۇر غودۇڭشىغىنىچە تاشقىرىغا ماڭدى ، ئوغۇلخان :

— توختا ، نەگە بارىسەن ؟— دېگەنىدى ، ئۇ :

— نەگە باراتتىم ، «باجگىرىم» قېشىغا ! سەزمىدىڭمۇ ؟ پاختا زاۋۇتۇڭنىڭ گېلىغا سۆڭەك تۇرۇپ قاپتۇ ! دېگىنىچە كەينىگىمۇ قارىماستىن دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ گېپى ئەسلىتتىن باشقا ھەممەيلەننى كۈلدۇرۇۋەتتى .

— بىر پارچە ئوت - دە ، بۇ ، خۇدا بەختىڭنى بەرگەي !— دېدى ئەسمىتىللا ئاكا ، — ئەگەر ئۇنىڭ جان كۆيدۇرۇشى بولمىغان بولسا ، ئوغۇلخان يالغۇز چېنىغا قانداقمۇ شۇنچە جىق ئىش تەۋرىتەلمەسۇن ؟ !

— توغرا ئېيتتىلا ، نورۇز بۇ ئۆيىنىڭ ئۆز ئادىمى بولۇپ قاپتۇ ،— دېدى ئەسلىدە سوغۇققىنا كۈلۈپ ۋە سومكىسىدىن گېزىتكە ئوراپ ، يوغان سۈلياۋ خالتىغا قاچىلانغان بولاقنى ئېلىپ داستىخانغا قويدى ، — لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ .

—رەھمەت ، بالام ، نېمانداق كايىپ .
—ئانىڭىز رەھمەتلىك شۇنچىۋالا يىگىت بولۇپ قالغىنىڭىزدا هايات بولغان بولسا ، بېشى ئاشمانغا تاقاشماسمىدى ؟ هەي كاج پەلەك .
شەرىخان ئاچا كۆزىگە ياش ئالدى . ئەسمىتىللا ئاكىنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ، چىرايىدىكى تەبەسسۇم قاياقلارغىدۇر ئۇچتى . ئەسئەت ئۇ-لۇغ - كىچىك تىندى- دە ، ئورنىدىن تۇردى .
—مەن قايتاي .
—بالام ، بىردەم ئولتۇرمامسىز ،كۇن تېخى يورۇققۇ ؟
—خوش ، باشقا بىر كۇنى يەنە يوقلاپ كېلەرمەن .
—خۇدايىمغا ئامانەت ، بالام .
ئەسئەتنى ئانا - بالا ئىككىيلەن ئۇزىتىپ چىقتى . ئەسئەت نېمە-دۇر دېگۇسى بارەك ، ئوغۇلخانغا يەر ئاستىدىن قارىغانىدى ، خىيال بىلەن تۇرغان ئوغۇلخان تۇيمىدى . سەزگۇر ئانا ئۇنىڭ بىلەن چالا-پۇچۇق خوشلىشىپلا كەينىگە ياندى . ئىككى جۇپ كۆز ئۇچراشتى . هەر ئىككى جۇپ كۆزدە هېچ نەرسىنى ئىپادىلىمەيدىغان غەلىتە بىر-نەرسە نامايان ئىدى .
ئاخىر ئوغۇلخان نەزەرىنى پۇتلىرىنىڭ ئۇچىغا ئاغدۇردى . ئەس-ئەت ئۇنىڭ بېشىدىن - ئايىغىچە سىنچىلاپ قاراپ چىقتى- دە :
—بىردەم ئايلىنىپ كېلەمدۇق ؟ زۆرۇر ئىشىڭ يوقتۇ ؟— دەپ سورىدى .
—يوق ، — ئوغۇلخان ئىتتىك بېشىنى كۆتۇردى ، —نەنى ئايلە-نىمىز ؟
—نەنى دېسەڭ ، شۇ يەرنى .
— دەريا بويىغا بارامدۇق ؟
—مەيلى .
ئۇلار بۇرۇلۇپلا چىغىر يول بىلەن كېتىشتى . نېمە بولدىكىن-تاڭ ، يول بويى هېچقايسىسى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشمىدى ، بىر-بىرىگە تىك بېقىپمۇ قاراشمىدى ، هەتتا بېشىنى يەردىن ئۇستۇنمۇ قىلىشمىدى .

ئۇلار «بەلگىلىك جاي» غا كېلىپ قېلىشقانىدى . شۇنىڭ بىلەن توختاشتى . بىر - بىرىگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا بىرلا قاراشتى - يۇ ، ھەر ئىككىسى شەلپەردەك قىزىرىپ كېتىشتى . شۇ تاپتا ، ئوغۇلخان شۇنداق ئۇياتچان ، شۇنداق بىچارە كۆرۈنەتتى ، ئەكسىچە ئەسئەتنىڭ كۆزلىرىدە يوشۇرۇپ بولمايدىغان بىر خىل نارازىلىق ، غەزەپ ۋە غۇرۇر شولىسى ئەكس ئېتەتتى .

ئوغۇلخان بەرداشلىق بېرەلمىدى . ئۇ يۈرىكىگە يېڭىدەك سانجىلىۋاتقان بۇ كۆزلەردىن نەزەرىنى ئېلىپ قاچتى ، ئۇنىڭ كۆزلىرى بىر - بىرىنى سۈرۈپ ، شاۋقۇن - سۈرەن سېلىپ ، شىددەت بىلەن ئالغا ئوقچۇۋاتقان ھەيۋەتلىك دولقۇنلارغا تىكىلگەنىدى . يۈرىكى ئاشۇ دولقۇنلاردەك ئەنسىز تېپىچەكلەيتتى ، ۋۇجۇدىدا بىر خىل قورقۇنچ ، خىجىللىق ھۆكۈمران ئىدى . ئۇنىڭ پۈت - قولى بوشىشىپ كەتتى .

ئەسئەت كاستۇمىنىڭ يانچۇقىدىن بىر قاپ تاماكا چىقىرىپ ، بىر تالنى لەۋلىرى ئارىسىغا قىستۇردى- دە ، چاقمىقىنى «چاسسىدە» چېقىپ تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق - قاتتىق بىرنەچچە قېتىم شورىۋالغاندىن كېيىن ، ئوغۇلخانغا نەشتەردەك قادىلىپ تۇرۇپ سورىدى :

— توي قىلمىدىڭمۇ ؟

— ياق .

— نېمىشقا ؟

— .....

— نېمىشقا توي قىلمىدىڭ ؟ دەۋاتىمەن ساڭا !

ئوغۇلخان تەسلىكتە بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئەسئەتكە گۇناھكارلارچە تىكىلدى ، ئەسئەتنىڭ كۆزلىرىدە غەزەپ ئوتلىرى يالقۇنلايتتى ، ئو- غۇلخان سوزۇپ بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىندى- دە ، تىلىنىڭ ئۇچىدا پىچىرلىدى :

— سېنى..... سېنى ئۆيلىنىۋالسۇن دەپ.....

— نېمە ؟ ! ئىككى تال پۇلنى كۆرۈپ ، كۆزۈم قىزارىدى دېگىنە ! مەن تېخى سېنى.....

— ئەسئەت ، ئۇنداق دېمە — ئوغۇلخان كۆزلىرىگە «غىللىدە»

ياش ئېلىپ ، ئەسئەتكە ئايانچلىق تىكىلدى ، — مەن..... مەن سېنى بەختلىك بولسۇن ، مىللىتىمىزگە تېخىمۇ چوڭراق ئىش قىلىپ بەرسۇن ، دەپ .

— گېپىنىڭ چىرايلىقلىقىنى قارا بۇنىڭ ! ئەسلىدىلا نىيىتىڭنىڭ بۇزۇقلۇقىنى مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن ؟ ! ھىم ، ھازىرمۇ مېنى ئالدا- ماقچى بولۇۋاتامسەن تېخى ؟ ھۇ ئالدامچى !

ئاچچىقىدا يېرىلىپ كەتكۇدەك بولغان ئەسئەت تېخى يېرىمىنمۇ چېكىپ بولمىغان تاماكىسىنى بارماقلىرى ئارىسىدا قاتتىق مىجىپ دەريادا چۆرۈۋەتتى- دە ، «شارتتىدە» كەينىگە بۇرۇلۇپ كەتمەكچى بولدى ، لېكىن نەچچە قەدەم مېڭىپلا توختىدى . پۇتلىرى يەرگە پېتىپ قالغاندەك ئېغىر ئىدى . ئۇ بىلدى ، ئۇنىڭ پۇتلىرى ھازىر پۈتۈنلەي ئوغۇلخانىنىڭ قوماندىسىدا ئىدى . ئوغۇلخانىنىڭ ئايانچلىق ئاۋازى ، چىن يۈرىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان سەمىمي ئىلتىجاسى ئۇنىڭ پۇتلىرىنى قاتمۇقات پولات زەنجىردەك چىرمىۋالغانىدى . ئۇنىڭ جىسمىدا بۇ زەنجىردىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتەلىگۈدەك مادارمۇ ، جاسارەتمۇ يوق ئىدى . ئۇ ئاجىز ئىدى ، ئىقتىدارسىز ئىدى .

ئۇ توختىدى . كەينىگە بۇرۇلۇپ ئوغۇلخانىغا قارىدى . ئوغۇلخان ئىككى قولى بىلەن يۈزلىرىنى تۇتۇۋېلىپ ، ئېسىدەپ يىغلاۋاتاتتى ، پۈتۈن ئەزاسى كەچكۈز يوپۇرمىقىدەك تىترەيتتى .

ئەسئەت چىدىمىدى ، يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى . پۇتلىرى ئۇنى ئىختىيارسىز ئوغۇلخانىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى .

ئوغۇلخان تېخىچە يىغلاۋاتاتتى .

ئەسئەت ئۇنىڭغا بىرھازا جىمجىت تىكىلىپ تۇردى . سەۋر - تاقەتتىنمۇ چېكى بولمىدۇ ئەمەسمۇ ؟ ئەسئەت ئۇنىڭغا يەنە بىردەم مۇشۇنداق تىكىلىپ تۇرىدىغان بولسا ، يۈرىكىدىكى كونا جاراھەتلەر- نىڭ بىراقلا ئېغىز ئېلىپ ، كۆزلىرىدىن بۇلدۇقلاپ ياش بولۇپ ئېقىپ چىقىدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى- دە ، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئوغۇلخا- نىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ ئالدىغا تارتتى . تارتتى - يۇ ، قېتىپ قالدى . ئوغۇلخانىنىڭ ئوت يانغان كۆزلىرى ئۇنىڭغا شۇنداق قاتتىق قادالغان

ئىدىكى ، بۇ كۆزلەردە ئەمدى بايانىنقى بىچارىلىك ، مىسكىنلىكتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى . ئۇنىڭغا (ياق ! ئۇنىڭ يۈرىكىگە) يېڭىنىدەك قادالماقتا ، ئۇنىڭ يۈرىكىدىن نېمىنىدۇر ئىزدىمەكتە ۋە ئۇنىڭ يۈرىكىدىن نېمىنىدۇر سۇغۇرۇۋېلىشقا ئىنتىلمەكتە ئىدى .

«ئۇنىڭغا نېمە كېرەك ؟ »

ئەسئەت خىيالغا كەتتى .

ئوغۇلخانىڭ خىيال كەپتىرى تېخىمۇ يىراقلا پەرۋاز قىلماقتا ئىدى .

سەرەڭگە

بۇ ئىش بولۇپ ئۆتكىنىگە توپتوغرا ئالتە يىل بولدى .

باھار كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى . ئوقۇتقۇچىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ، ئوقۇغۇچىلار كۈن بويى مەكتەپنىڭ كۆكتاتلىقىدا ئەمگەك قىلدى : ئېرىق چاپتى ، قىغ ، قۇم توشۇپ ئېتىزلارغا چاچتى ، چۆنەك تارتتى ، ئىككى ھەپتە ئىلگىرى كۆچۈرۈلگەن ئۇرۇقلۇق كاللەكبەسەي ، بەسەي ، تۇرۇپ ، چامغۇرلارنى قوشۇمچە ئوغۇتلاپ سۇغاردى .

ھەممەيلەن تازا ھارغاندى . كۈن پاتارغا يېقىن ئۆيلىرىگە قايتىشتى . ئوغۇلخان نەچچە قىز ساۋاقدىشى بىلەن بىللە كەپسىز ئوغۇللار تاشلاپ كەتكەن كەتمەن ، تاماقلارنى زەمبىللەرگە بېسىپ ، مەكتەپنىڭ لاۋازىمەتچىسىگە تاپشۇرۇپ بېرىپ ، ئۆيى تەرەپكە يول ئالغاندا ، كەچكى شەپەق رەڭدار ھۆسنىنى پامىر تېغى كەينىگە يوشۇرۇپ ئۇلگۈرگەنىدى . قىزلار ئۆستەڭ ياقلاپ بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن ، ھەممەيلەن تەرەپ - تەرەپكە تارقىلىپ كېتىشتى . ئوغۇلخان يالغۇز كېتىپ باراتتى . ئارقا تەرىپىدىن نېمىنىڭدۇر شىپىرلىغان ئاۋازى كەلدى . ئوغۇلخان سەگەكلىشىپ ، بېشىنى كەينىگە قىيا بۇرىدى . 15 قەدەم نېرىدا كىمدۇر بىرسى چوڭ - چوڭ قەدەم تاشلاپ كېلىۋاتاتتى . ئوغۇلخان قەدىمىنى ئىتتىكلەتتى ، قىزلار شۇنداق بولىدۇ : خا كېچە ، خا كۈندۈز يالغۇز يول مېڭىپ قالسا ، نېمە ئۇچۇندۇر كۆزى ئۆتكۈر ، قۇلىقى سەگەك بولۇپ قالىدۇ . ھېچقانداق بىر شەپىنى نەزەردىن

چەتتە قالدۇرمايدۇ ، ھەممە نەرسىگە ئېھتىيات بىلەن نەزەر تاشلايدۇ ، ھەربىر قەدىمىنى ئېھتىيات بىلەن باسىدۇ . ئوغۇلخان ئادەتتە ئوغۇل بالىدەك قورقۇمسىز بولغىنى بىلەن ، يالغۇز يول ماڭسا باشقا قىزلارغا ئوخشاشلا ئېھتىياتچان ھەم سەگەك بولۇپ قالاتتى ، ھازىر ئۇنىڭ يۇرىكى نېمە ئۈچۈندۇر ئەنسىز ، قۇلاقلىرى كەينىدە .

— ئوغۇلخان ،ئەمدى يانمىغۇ ؟

بۇ ئەسئەتنىڭ ئاۋازى ئىدى . ئوغۇلخاننىڭ يۇرىكى قىنىغا چۈشۈپ توختىدى .

—ھەئە ، سەنچۇ ؟— دېدى ئۇ ئەسئەت يېقىنلاپ كەلگەندە ، — مەن تېخى سېنى بالدۇرلا ئۆيگە قاچتىمىكىن دەپتىمەن !

—بالدۇر قاچىدىغان ئۆزۈڭ !— ئەسئەت چاقچاق ئارىلاش سۆزلەيتتى . ئىككىيلەن يانمۇيان مېڭىشتى ، — ئىنايەت مۇئەللىمدىن سورايدىغان بىر گەپ بار ئىدى ، ئەمگەكتىن يېنىپ ، ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كەلدىم .

—نېمىنى سورايتتىڭ ؟

—دېسەم بولمايدۇ ، قەتئىي مەخپىي !

—ۋىيەي ، ماۋۇ گەپنى تېخى !— ئوغۇلخان مەسخىرە قىلغاندەك تۇمشۇقىنى ئۇچلىدى ، — ئۇنداق بولسا نېرىراق ماڭ ، ھېلى بىكار مەخپىيىتىڭ ئاشكارىلىنىپ كېتىپ ، خاپىلىق تارتىپ قالمىغىن !

ئوغۇلخان پىخىلداپ كۈلگەن پېتى ئەسئەتتىن 2 — 3 قەدەم ئۇزاپ كەتتى ، ئەسئەت ئۇنى قوغلاپ يەتتى ۋە :

—ئەگەر سېنى خاپا قىلىدىغان مەخپىيەت بولسىچۇ ؟— دەپ سورىدى .

ئوغۇلخان ئويلىنىپمۇ تۇرماستىن :

—خاتىرجەم بول ، مەن دېگەن خاپىلىقتىن ئون يىل كېيىن تۇغۇلغان ! كەلگەنلا گەپكە خاپا بولسا جان توشامدۇ ؟ ! — دەپ كۆرەڭلىدى .

— مۇشۇ گېپىڭ راست- ھە ؟

—راست بولماي ! مېنى كىم چاغلاۋاتىسەن ؟

— ئەستا ، ھېلى چىدىماسلىق قىلىپ تىللاپ كېتەرسەنمىكىن ؟
— تىللىغۇدەك گەپ قىلساڭ.....
ئوغۇلخان يەنە نېمىدۇر دېمەكچى بولدى. يۇ ، ئەسئەتنىڭ كۆزلىرىدە چاقناۋاتقان غەلىتە ئۇچقۇننى كۆرۈپ قېلىپ تىلى تۇتۇلۇپ كەتتى ، پۇتلىرىمۇ كالۋالىشىۋاتاتتى . ئەسئەت ئۇنىڭ بۇ ھالىنى زادى لىق قىلغۇسى كەلدىمۇ ياكى ئاغزىدىن شۇنداقلا بىر چىقىپ كەتتىمۇ ، تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك :
— ماڭا تېگەمسەن ؟ — دېۋەتتى .
— ھۇ ئەسكى ! گېپىنىڭ سەتلىكىنى .
ئوغۇلخان ئىككى قولى بىلەن يۈزلىرىنى تۇتقىنىچە ، ئۆيى تەرەپ- كە يۈگۈردى .
«ماڭا تېگەمسەن ؟»
ئۇ ھېچقانداق بىر كىتابتا يېزىلمىغان ، ھېچقانداق بىر كىنو - تېياتىردىمۇ تىلغا ئېلىنمىغان ھەددىدىن زىيادە قوپال ، سادىدا مۇشۇ سۆزنى قايتا - قايتا تەكرارلايتتى . بۇ سۆز تەكرارلىنىۋەرگەنسېرى ، ئۇنىڭ ئوغىسى قاينىاپ ، ئۆي ئۇنىڭغا تارلىق قىلاتتى . ئۇ باياتىن ئەسئەت تەنتەكلىك قىلىپ ، ئاشۇ سۆزنى ئاغزىدىن چىقارغاندا ، ئۇنى كېلىشتۈرۈپ بىر شاپىلاق سالمىغىنىغا ئۆكۈنەتتى ، يىغلىغۇسى كې- لەتتى ، لېكىن كۆزلىرىگە ياش كەلمەيتتى . كۆلەي دېسە ، كۈلەلمەيت- تى ، ئەسئەتنىڭ كېلىشكەن سىيماسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن نېرى كەتمەيتتى ، ئۇنى جاۋاب بېرىشكە قىستايتتى .
نېمىدەپ جاۋاب بەرسۇن ؟ «تېگمەن» دەپمۇ ؟ بۇ.....
ياق ، ئوغۇلخان ئۇنداق بوشاڭ قىزلاردىن ئەمەس ! خەپ ، ئەتە تاڭ ئاتسۇنچۇ ، ئەسئەت دېگەن بۇ تەنتەكنىڭ ئاللا - توۋىسىنى چىقار- مىسا ھېساب ئەمەس !
ئوغۇلخان ئەتىسى تۇرماق ، بىر ھەپتىگىچىمۇ ئەسئەتنىڭ دىدارى- غا تىك بېقىپ قارىيالمىدى ، ئۇنى كۆرسە ئەيمىنىدىغان ، كۆرمىسە سېغىنىدىغان بولۇپ قالدى .
ئوغۇلخان ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانىدى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە

چىققاندىن بۇيان ئۇنىڭ ئوتتىدا كۆيۈپ يۈرەتتى ، ئۇنى ھۆرمەتلەيتتى . ئۇنىڭ نومۇسچان قىزلاردەك ياۋاشلىقى ، ئۆگىنىشتە ئادەتتىن تاشقىرى تىرىشچانلىقى ۋە ئەدەپ - ئەخلاق ، قەددى - قامەتتە مەكتەپ بويىچە ئۆزگىچىلىكى ئوغۇلخانىنىڭ كىچىككىنە يۈرىكىنى ئۇنىڭغا مەھكەم چېتىۋەتكەنىدى . ئەمما ، ئۆزىنىڭ كۆرۈمسىزلىكى ئۇنىڭ ۋەسلىگە يېتىشتىكى مەڭگۈ ئاتلاپ ئۆتكىلى بولمايدىغان داۋان ئىكەنلىكىنمۇ بىلەتتى ، شۇڭا ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇنىڭدىن نېرىراق تۇرۇشقا ، ئۇ بار جايدا تىلىغا ھاي بېرىپ شەپشەكلىك قىلماسلىققا تىرىشاتتى ، ئەمما ھەرقاچان ئۇنىڭغا يوشۇرۇن كۆز سالاتتى . بەزى قىزلار ئۇنىڭغا يېقىنلاشسا ياكى ئۇ بىرەر قىزغا ئويۇن - چاقچاق قىلسا ، شۇئان ئوغۇلخانىنىڭ خۇيى تۇتاتتى ، گېلىدىن تاماق ئۆتمەيتتى ، مېڭىسىگە دەرس چۈشمەيتتى . مانا ئەمدى.....

ئوغۇلخان ئويلىغانسېرى ، ئەسئەتتە ئۆزىگە نىسبەتەن مەلۇم دەرىجىدە يېقىنلىق بارلىقىنمۇ بىلگەندەك قىلدى : بىرەر يىلدىن بۇيان ئوغۇلخان قانداقلا بىر مۇشكۈلاتقا دۇچ كەلمىسۇن ، ئەسئەت ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سۇنۇپ كەلدى . نەچچە - نەچچە قېتىم ئۇنىڭغا يەر ئاستىدىن يوشۇرۇن تەلمۇرۇپ قاراپ ، باشقىلارنىڭ كۈلكىسىگە قالغىلى تاس قالدى . ئوغۇلخان بۇنى تۇيۇپ تۇرسىمۇ ، باشقىلارغا تاماشا تېپىپ بەرمەسلىك ئۈچۈن تۇيمىغانغا سالدى . بىرقانچە قېتىم دادۇيدە كىنو - تىياتىر قويۇلغان چاغدا ، ئەسئەتنىڭ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ ، ئويۇندىن كېيىن ئۇنى ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قويغانلىقىچۇ ، تېخى !

ئوغۇلخان مۇشۇنداق ئۇششاق - چۈششەك يېقىنچىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ ئەسلەپ ئۆتتى ، لېكىن بۇلارنى ئەسئەتنىڭ قايسى كۈنكى ھېلىقى سۆزى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپ ھەپسىلىسى بىر بولدى ، ئۇمىد شامى ئۆچۈپ ، ئىشق - مۇھەببەت يولىدا قاپقاراڭغۇ غارغا كىرىپ قالغان ناتۇۋان مەشۇقتەك ئۆزىنى ھەريانغا ئۇرۇشقا باشلىدى .

ئۇنىڭ بۇ ھالىنى ئەسئەت بىلەمدىغاندۇ ؟ ياق ، بىلمەيدۇ !

بۇ ئوغۇلخانىنىڭ ئاخىرقى يەكۈنى ئىدى . ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇ يەكۈننى چىقارغانكى ،ئۇنىڭ نەزەردە ، ئەسئەت ئۆلتۈرسىمۇ ھېلىقىدەك قوپال گەپلەرنى ئاغزىدىن چىقىرىدىغان يىگىتلەردىن ئەمەس ئىدى . بۇ قېتىم ئۇ ئوغۇلخانىنى تېرىكتۈرۈش ئۈچۈن شۇنداق قىلدى ، چۈنكى ئۇ يېقىندىن بۇيان ئوغۇلخانىنىڭ نەچچە قېتىم ئۆزىگە يوشۇرۇن نەزەر سالغىنىنى تۇيۇپ قالغان ، ئەگەر بۇنىڭغا ۋاقتىدا چەك قويمىسا ، چوقۇم ساۋاقداشلىرى ئالدىدا كۈلكىگە قالىدۇ . راست ئەمەسمۇ ؟ ئوغۇلخان كىم ، ئۇ كىم ؟ !

ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، ئوغۇلخانىنىڭ يۈرىكى تاشتەك قاتتى ، ۋۇجۇدىدا شۇنداق زور كۈچ - غەيرەت سەزدىكى ، شۇتاپتا ئاغزىدىن ئوت چاچىدىغان ھەيۋەتلىك ئەجدىھامۇ ئۇنىڭ نەزەردە بىر-تال سازاق !

ئوغۇلخان بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن مەكتەپتىن يانغاندا پەملەپ تۇرۇپ ئەسئەتنىڭ ئىزىغا چۈشتى . دەل قايسى كۈنكى يەرگە كەلگەندە ئۇنى قوغلاپ يېتىپ ، ئالدىنى توستى- دە ، تىلىنى بىراقلا قويۇۋەتتى .

كۆرۈڭ بۇ ئىشنى ! بەزىدە يولۇاسمۇ توشقاندىن قورقىدىكەن : ئەسئەت ئۇنىڭ تاپا - تەنىلىرىنى سەۋرچانلىق - ياۋاشلىق بىلەن ئاڭلىدى . ئاخىرىدا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ شۇ نەرسىنى ئېيتتىكى ، ئوغۇل-خان خىجالەت بولغىنىدىن يەرگە كىرىپ كەتكىلى تاس قالدى .

ئەسئەت ئۇنىڭغا راستىنلا كۆيۈپ قالغانكەن . ئەمما ، يۈرىكى-دىكى گەپلىرىنى ئۇنىڭغا قانداق ئىزھار قىلىشنى بىلەلمەي ، يىللار-نى ، ئايلارنى ، كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈپتۇ . خەت يازاي دېسە ، ئۇنىڭ رەت قىلىشى ، ھەتتا خەتنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ئۆزىنى ساۋاقداشلىرى ئارد-سىدا كۈلكىگە قويۇشىدىن ئەنسىرەپتۇ .

ئوغۇلخان ئۇنى كەچۈردى . ئىككىيلەن قەلبىنى ، جىسمىنى مەڭگۈ بىر - بىرىگە چېتىشقا ۋەدىلەشتى .

ئوغۇلخانىنىڭ نورۇزنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىلىشى مۇشۇ سەۋەب-تىن ئىدى .

ئەسئەت ئالىي مەكتەپكە كەتتى . ئوغۇلخانىنىڭ قولى ئىككى كوي

كۆرسه ، بىر كويىنى ئەسئەتكه سوۋغا - سالام قىلدى . ئۇنى كېچه-كۈندۈز تەقەززالىق بىلەن كۈتتى . تۆت يىلغىچه ئۇنىڭ خېتى بىلەن سۈرەتلىرىنى كۆرۈپ تۇرغان بولسىمۇ ، دىدارىنى كۆرەلمىدى ، چۈنكى ئەسئەتنىڭ قولى قىسقا ئىدى . قىشلىق ، يازلىق تەتىلەردە مەدىكار-چىلىق قىلىپ ، كىيىم - كېچەك ، دەپتەر - قەلەمنىڭ غېمىنى قىلمىسا بولمايتتى . ئوغۇلخان ئۇنى تۆت يىل كۈتتى . تۆتىنچى يىلى ئۈجمه تومۇزىدا ئەسئەتنىڭ ئانىسى ئۇشتۇمتۇت ئالەمدىن ئۆتتى . بۇ دەل ئەسئەت يىللىق ئىمتىھانغا جىددي تەييارلىق كۆرۈۋاتقان چاغ ئىدى . ئاچىلىرى بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلىشمىدى . لېكىن ، ئەسئەت بەربىر خەۋەر تاپتى ، ئانىسىنىڭ قىرىقىغا ئۇلگۈرۈپ يېتىپ كەلدى . بۇ تەتىل كۈنلىرى ئىدى . ئەسئەت تەتىل ۋاقتى توشقۇچه ئۇرۇق - تۇغقان ، يار - بۇرادەرلىرىنىڭ ئۆيىگه پاتمه ئوقۇدى . ئوغۇلخان بىلەن ئۇچرىشىپ هال - مۇڭ بولدى . ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ئەمەلىي ياردىمى تېگمىدىغان تەكلىپ - مەسلىھەتلەرنى بەردى . ئۆزىنىڭ ئوقۇش ئەھۋالى ، هەۋىسى ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئارزۇ - ئارمانلىرى توغرۇ-لۇق سۆزلىدى . بىر كۈنى ئۇلار «بەلگىلىك جاي» (ئۇلار بۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى بۇ يەرگه ئاشۇنداق نام قويۇۋېلىشقانىدى) يەنى ئوغۇلخان بىر چاغدا نورۇزنىڭ هېلىقى خېتىنى ئوقۇغان يىلتىز ئۈستىده يانمۇيان ئولتۇرۇپ ، ئەلياتقۇغىچه مۇڭداشتى .

— مەكتەپنىڭ رايىغا باقسام ، — دېدى ئەسئەت سۆزىنى داۋام قىلىپ ، — مېنى ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قالىدىغاندەك .

— ئۇنداق بولسا ياخشىغۇ ! — ئوغۇلخان ئۇنىڭ گېپىدىنى بۆلدى ، — شۇ يەرده قالساڭ بولمامدۇ ؟

— نېمه ، سەنچۇ ؟

— مەن.....

— يا نوپۇسۇڭنى شەهەرگه يۆتكىگىلى بولمىسا..... ئىككىمىز مەڭگۇ ئىككى جايدا تۇرامدۇق ؟ ياق ، هەرگىزمۇ ئۇ يەرده قالمايمەن !

— ئىشەنمەيمەن .

— قاراپ تۇر ، ئوقۇشۇم پۈتسۇنچۇ ، ئەپلاتوننىڭ زەنجىرىده

پۈت- قولۇمنى باغلاپ قويسىمۇ ، ئۇ يەردە بىر كۈن تۇرمايمەن !

— قېنى ، شۇ چاغدا «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دېيىشەرمىز .

— بۇ گەپنىمۇ ئوبدان دەپ قويدۇڭ . كۈتۈپ تۇر ، يا ئۇ يەردە قالارمەن ، يا قانات ياساپ ئۇچۇپ ، ئۇدۇللا بېغىڭغا كېلىپ قونارمەن .

ئوغۇلخانىڭ يۈرەكنى ئويناتقۇچى شوخ كۈلكە ئاۋازى قىزىل سۇيىنىڭ كەپسىز دولقۇنلىرىغا قوشۇلۇپ ، يىراق - يىراقلارغا كەتتى . ئۇ كۈلۈۋەرگەنسېرى ، پۈتۈن ئەزاسى تەڭ سىلكىنىپ ، ئۇ يەر- بۇ يېرى ئەسئەتنىڭ بەدىنىگە تېگىپ ، قېنىنى ئۇرغۇتاتتى ، يۈرىكىنى ئويناتاتتى .

ئاخىر ئۇنىڭ تاقىتى چېكىگە يەتتى : ئوغۇلخان بىخەستە ئولتۇر- غان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ، بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ، ئىككىنچى قولىنى بېلىدىن ئۆتكۈزدى . ئەسئەتنىڭ قوللىرى ۋۇجۇدىدا ئويغاتقان غەلىتە بىر ئىللىق سېزىم ئۇنىڭ ئەسەبلىرىنى غىدىقلاپ ، يۈرىكىنى ئويناتماقتا ئىدى . ئۇ مەست ئىدى ، ئىزانىمۇ ، تارتىنىشنىمۇ ، نازنىمۇ ، ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغانىدى !.....

ئوغۇلخان تارتىنىپراق يۈزلىرىنى ئەسئەتكە يېقىنلاشتۇردى .

ئاھ !..... ئەسئەتنىڭ يالقۇنلۇق نەپىسى ئوغۇلخانىنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرۇلدى . يۈزلىرى ئارقىلىق يۈرىكىنى مىڭ تونۇرنىڭ ئوتىدەك هارارەت بىلەن كۆيدۈرۈشكە باشلىدى .

ئوغۇلخان بۇلۇتسىز ئاسماندا لەرزان ئۇزۇپ يۈرگەن ، ئۆزىنىڭ ئەگىم قاشلىرىدەك هىلال ئايدىن ئۇيالدى . ياق ، بەلكى ئەسئەتنىڭ ئۆزىگە ئۇمىد ، هاياجان ، ئىنتىلىش بىلەن تەلمۈرۈۋاتقان ئوتلۇق كۆزلىرىدىن ئۇيالغاندۇر ؟

ئوغۇلخان كۆزلىرىنى يۇمدى . ئۇ ئۆزىنى پۈتۈنلەي ئەسئەتنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇۋەتمەكچى ، ئۇنى يەنە بىر يىلدىن كېيىنكى مەڭ- گۈلۈك قوشۇلۇشنىڭ يادنامىسى قىلماقچىدى .

لېكىن ، ئىش ئۇنداق بولمىدى : ئوغۇلخان بىرلا يۇلقۇنۇپ ئور- نىدىن تۇرۇپ كەتتى . بۇنى «قىزلارنىڭ ئادەتتىكى نازى» دەپ چۈشەن- گەن ئەسئەت ئۇنىڭغا تېخىمۇ مەھكەم يېپىشىپ ، ئۇنىڭ بىلەن بىللىلا

ئورنىدىن تۇردى . ئۇلار تىزىغىچە سۇ ئىچىدە تۇراتتى . ئوغۇلخان بىردەم ئۇن - تىنسىز تىرەجەپ بېقىپ ، ئەسئەت ئاران ئاڭلىغۇدەك پەس ئاۋازدا :

— ئەسئەت ، ئۇنداق قىلما !— دەپ يېلىنىدى ۋە بوش قولى بىلەن ئەسئەتنىڭ كۆكسىدىن يەڭگىلگىنە ئىتتىرىدى ، — سەندىن خۇش بولاي .

— نېمىشقا ؟— بۇنداق تاسادىپىي قارشىلىقتىن ئەس - ھوشىنى يوقىتايلا دەپ قالغان ئەسئەت قىلچە بوشاشمىدى . ئوغۇلخانغا يېپىشىقىنى يېپىشقانىدى .

— ياق ، ئەسئەت ، ئۇنداق.....

— نېمىشقا ؟

— سەن ئوقۇغۇچى ، ئوقۇغۇچى تۇرۇپ.....

«سەن ئوقۇغۇچى !» ، «سەن ئوقۇغۇچى !» ، «سەن ئوقۇغۇچى !»

غەربتىن شەرققە قاراپ تىنىمسىز شاۋقۇن - سۇرەن سېلىپ ، شىددەت بىلەن ئېقىۋاتقان قىزىل دەريا سىمۇ ئەنە شۇ سادانى تەكرارلاۋاتاتتى !

بىلىنەر - بىلىنمەس سوقۇۋاتقان ئىسسىق تومۇز شامىلىمۇ ئەنە شۇ سادانى تەكرارلاۋاتاتتى !

يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلىشى ، تۇن قۇشلىرىنىڭ سايراشلىرى ، مۇشۇ ئەتراپتىكى مۇشۇ كۆرۈنۈشكە تاسادىپىي گۇۋاھچى بولۇپ قالغان ھەممە - ھەممە نەرسە مۇشۇ سادانى تەكرارلىماقتا ئىدى !

«سەن ئوقۇغۇچى !»

ئەسئەت بۇ سۆزنىڭ سالمىقىدىن چۆچۈپ كەتتى . چۈنكى ، بۇ چاقچاقمۇ ئەمەس ، نازمۇ ئەمەس ، بەلكى ئوغۇلخانىنىڭ يۈرەك سۆزى ئىدى . يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭ قەلب ئوچىقىدا يوشۇرۇن تاۋلانغان يىگىتلىك تۇيغۇغا ئۇرۇلغان قاتتىق بىر تەستەك ئىدى !

ئەسئەت چىدىمىدى . ئۇنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرى ئۇستۈن كەلدى . ئۇ قوللىرىنى ئوغۇلخاندىن بوشاتتى- دە ، شالاپشىتىپ سۇ كېچىپ

قىرغاقتا چىقىپ ، ئۇدۇللا مەھەللە تەرەپكە يول ئالدى . نېمە قىلىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالغان ئوغۇلخان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تىكىلىپ بىر مىنۇتچە تۇرۇپ قالدى . كېيىن ئېسىنى يىغىپ ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇچتى . سۇ بىلەن ھۆللىنىپ ، پاچاقلىرىغا چاپلىشىپ كەتكەن كۆڭ-لىكىنىڭ توسالغۇلۇق قىلىشى ، ئىچى سۇغا تولغان كەشىنىڭ ھەر قەدەمدە «شالاق - شالاق» قىلىپ ، پۇتىدىن چىقىپ كېتىشلىرى ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى .

ئۇ شېغىللار ، ئوت - چۆپلەر ئۈستىدە مۇدۇرۇپ - چوقۇرۇپ تىنىمسىز ئالغا ئىلگىرىلەپ ، دەريا بويلاپ كەڭ سوزۇلغان شال ئېـ-تىزلىرى ئارىسىدا ئەسئەتنى قوغلاپ يەتتى . ئۇنىڭغا مۇنداق جۇرئەت نەدىن كەلدىكىنتاڭ ، قىلچە قورۇنماستىن ئەسئەتنىڭ قولىغا ئېسىل-دى .

— ماڭا قارىغىنا ئەسئەت !

ئەسئەت توختىدى . قولىنى تارتىپمۇ ئالمىدى . «شارتتىدە» كەي-نىگە بۇرۇلۇپ ، ئۆزىگە يات ، غەلىتە قوپال بىر ئاۋازدا سورىدى :

— نېمە دەيسەن ؟ !

ئوغۇلخان قىلچە تەمتىرىمىدى . سالماق تەلەپپۇزدا سورىدى :

— مەندىن رەنجىدىڭمۇ ؟

— .....

— ماڭا قارا ، ئەسئەت !

— ساڭا قارىماي ، كىمگە قاراپتىمەن ؟ نېمە گېپىڭ بولسا دەۋەر-مەمسەن ! ؟

ئوغۇلخان بىرپەس شۇك تۇرغاندىن كېيىن ، تۇيۇقسىز سورىدى :

— نېمىشقا مېنى يالغۇز تاشلاپ كېتىسەن ؟

— كىمنى كىم تاشلاپ كەتمەكچى بولغانلىقىنى مەندىن ياخشـ-راق بىلىدىغانسەن ! ؟

— تاشلاپ كېتىدىغان ئادەم ،كەينىڭدىن قوغلاپ يۈرمەس ! ؟

— ھىم ..... — ئەسئەت دىمىغىنى قاقتى ، — قىلىۋاتقان گېپىـ-نى ! تۆت يىل سېغىنىپ كۈتكىنىمگە يارىشا ، ناھايىتى ئوبدان مۇكا-

پات بەردىك ، رەھمەت !

— ئۇنداق دېمە . سەندىن خۇش بولاي ، ھەرگىز ئۇنداق دېمە .

ئوغۇلخان يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ، ئۇنى قايىل قىلماقچى ، ئۆزىنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى بولغانىدى ، لېكىن ئويلىغانلىرىنىڭ بىرىنىمۇ تاپالمىدى . گەپنى ئەگىتىپ يۇرۇپ ، بايا-تىنقى جىددىيلىكنى بىرئاز باسقاندەك قىلدى . شۇنداقتىمۇ ، ھەر ئىككىيلەننىڭ گەپ - سۆزلىرى ئىلگىرىكىدەك ئۇنچىۋالا قولىشىپ كەتمىدى . مەھەللىگە يېقىنلاشقانسېرى گەپمۇ ئۇزۇلدى . ئەسئەت نې-مىلەرنى ئويلىدىكىنتاك ، ئوغۇلخان : «چىن مۇھەببەتنىڭ لەززىتى ئاشىق - مەشۇقنىڭ بىر - بىرىنى چىدام - غەيرەت بىلەن كۆتۈشى ، سېغىنىشى ۋە ئەسلىشىدە . بۇگۈن بىر - بىرىگە كۆيۈشۈپ ، ئەتىسە-دىن باشلاپلا قىلىقسىزلىق قىلىشسا ، توي كېچىسى ۋە تويدىن كېيىن-كى ئۇزاققا سوزۇلغان شېرىن كۈنلەر ، ئايلارنى ئارزۇلاشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ !» دېگەنگە ئوخشاش كىتابىي گەپلەرنى ئويلايتتى . ئويلايت-تىلا ئەمەس ، بۇ ئۇنىڭ ئەقىدىسى ئىدى . دۇرۇس ، ھەرقانداق ئەقىدە نىسپىي بولىدۇ . ئوغۇلخان بۇ ئەقىدىسىدىن ۋاز كېچەلەيتتى ، بولۇپمۇ ئەسئەتنىڭ كۆڭلى ، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مېھرى ئۇنى بۇ ئەقىدە-سىدىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچتۇرەلەيتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇ بايا تىنقى قىلىقى بىلەن ئەسئەتنى رەنجىتىپ قويغىنى ئۈچۈن ، بۇ ئەقىدىسىدىن ۋاز كېچىشكە تەييارلانغان ؛ ئەسئەتنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراشقا ، بارلىق ئىختىيارىنى ئۇنىڭغا تولۇق تاپشۇرۇشقا تەييارلىنىپ قويغانىدى ،لېكىن.....

نېمىسىنى دەيسىز ، ئەسئەت ئەمدى ئۆزىنى قاتتىق بېسىۋالغان ، ھەتتا ئۆزىنىڭ بايا تىنقى نالايىق ئىشىنى ئوغۇلخانىنىڭ كەچۈرگەنلىكى-دىن خۇشال ئىدى .

ئۇ بوشاپ قالدى . بىر قولى ئوغۇلخانىنىڭ ئالىقىنىدا ئىدى . ئۇ قولىنى تارتىپ ئالمىدى ، ئوغۇلخانمۇ قويۇۋەتمىدى . بىر جۈپ قولدىن تارالغان ئىللىق ئېقىم ھەر ئىككىيلەننىڭ يۈرىكىنى تېخىمۇ مەھكەم چاتماقتا ئىدى .

ئۇلار بایاتىنقى ئىشنى ئۇنتۇشقانىدى . ئىككىيلەن قول تۇتۇ-
شۇپ ، كەلگۈسىدىكى ئىشلار توغرۇلۇق مۇڭداشقاچ ، يەڭگىل قەدەم-
لەر بىلەن مەھەللە تەرەپكە يول ئالدى .

توپتوغرا بىر ئايدىن كېيىن ئەسئەت مەكتەپكە يۈرۈپ كەتتى ،
ئوغۇلخان ئۇنى ئېشەك هارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ ، ۋىلايەتلىك يولۇچى-
لار بېكىتىگىچە ئۇزىتىپ كەلدى . ئاپتوبۇس قوزغىلىدىغان چاغدا ،
ئوغۇلخان ئەسئەتنىڭ قولىغا بىر دانە كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويۇپلا
ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى . ئەسئەت تېڭىرقىغىنىدىن كونۋېرتنى مەھكەم
سىقىمداپ ئۇنىڭ كەينىدىن تەلمۈردى . ئاپتوبۇس بېكەتنىڭ دەۋازىسى-
دىن چىقىۋاتقاندا ، ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئاخىرقى قېتىم ئۇچراش-
تى : ئوغۇلخاننىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش تامچىلىرى يالتىراپ تۇراتتى .

بىر سائەتتىن كېيىن ئەسئەتنىڭ هەمراهى ئۇيقۇغا كەتتى . ئەس-
ئەت كونۋېرتنى پەم بىلەن ئېچىپ ، خەتكە كۆز يۈگۈرتتى . خەت بەش
قۇرلا بولۇپ ، ناهايىتى چىرايلىق يېزىلغانىدى :

«ئەسئەت ، جېنىم ! بۇ قېتىم سېنى رازى قىلمىغىنىمغا بەكمۇ
خىجىلمەن..... ئوبدان ئوقۇ ، ئوقۇشۇڭ قايسى كۈنى تاماملانسا
(مېنى دەپ سالمىلىققا كەلسەڭلا) ، شۇ كۈندىن ئېتىبارەن جېنىم-
نىمۇ ، تېنىمنىمۇ پۈتۈنلەي سېنىڭ ئىختىيارىڭغا تاپشۇرىدىغانلە-
قىمغا ئىشەن !.....

ئوغۇلخان
1984 - يىل 8- ئاينىڭ 23- كۈنى»

ئەسئەتنىڭ ۋەسۋەسە ئىلكىدە بۇرۇقتۇرما بولغان يۈرىكى خۇشال-
لىقتىن ئوينىاپ كەتتى .

تەستەك

ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى . ئۆتكەن بىر يىل ۋىسال ئورنىنى

ھىجران ، مۇھەببەت ئورنىنى غەزەپ - نەپرەت ئىگىلىگەن بىر يىل بولدى . بۇ بىر يىلدا ، ئەسئەت ئوغۇلخانغا ئۆلگۈدەك ئۆچ بولۇپ كەتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسىلا ، ئەسئەتنىڭ تۈكلىرى تەتۈر يانىتتى ، چىشلىرى غۇچۇرلايتتى . پەيتى كەلسە ، ئوغۇلخانىنى بىر بۇلۇڭغا تارتىپ يۈزىگە «شالاققىدە» تۈكۈرۈشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى . شۇ ئارقىلىق ، ئوغۇلخان تەرىپىدىن ئاياغ - ئاستى قىلىنغان يىگىتلىك غۇرۇرىنى يېڭىباشتىن تىكلەپ ، ئوغۇلخانىنىڭ رەسۋايىنى چىقىرىپ ، سالمىلىقتا باش كۆتۈرۈپ يۈرگۈسىز قىلۋېتىشكە تەييار - لاندى . ئەسلىدە ئەسئەت بۇلتۇر مۇشۇ كۈنلەردىلا مەقسىتىگە يەتكەنمۇ بولاتتى - يۇ ، لېكىن نەچچە كۈن قاتتىق باش قاتۇرۇپ ئويلىنىش نەتىجىسىدە ، بۇ خىيالدىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچتى ، ئۆزىنىڭ ياخشى خۇلقى ، پاك ئەخلاقى ، ئاجايىپ كەڭ قورساق يىگىت ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش ئارقىلىق ، ئوغۇلخانىنى پۈشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماس قىلىپ قويۇش نىيىتىگە كەلدى . مۇنداق قىلغاندا ، ئوغۇلخان ئالدىدا - مۇ ، ئەھلى يۇرت ئالدىدىمۇ يۈزى يورۇق بولاتتى .

ئۇ شۇنداق قىلدى . ئۆتكەن يىلى ئاچلىرىنى يوقلىغىلى كەلمە - دى . بۇ يىلمۇ كەلمەكچى ئەمەس ئىدى ، لېكىن كەلمىسە زادى بولمايدىغان بىر ئىش ئۇنى بۇ يەرگە سۆرەپ كەلدى . كېلىپلا ئوغۇل - خانىنىڭ تېخىچە ئەرسىز يۈرگەنلىكىنى ئاڭلىدى .

«بۇ قانداق ئىش ؟ ئۇ ھېلىقى خەتنى قانداق مەقسەت بىلەن يازغان ؟ مېنى سىناپ باقماقچى بولغان بولسا ، مەن يەڭگىللىك قە - لىپ ، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدۇمۇ ، يا ؟»

مۇشۇنداق باش - ئۇچى يوق سوئاللار ئەسئەتنىڭ كاللىسىغا كىرىۋېلىپ ، ئۇنى يېقىتىپ قويغىلى تاس قالدى . چوڭ ئاچىسىنىڭ شۇنداق ئوخشىتىپ ئەتكەن تامىقى ئۇنىڭ ئاغزىغا تېتىمىدى . ئىللىق گەپلىرى قۇلىقىغا ياقمىدى . ئۇ ئۇتتۇر تۇگمەنبېشى تەرەپكە كەتتى .

ئۇ ئادەمگەرچىلىك يۈزىسىدىن ئەسمىتىللا ئاكىنى يوقلاپ ، ئېپى كەلسە ئوغۇلخان بىلەنمۇ تۆت ئېغىز سۆزلىشىپ بەزى سىرلارنى ئۇقۇپ بېقىشقا ؛ يۈز تۇرانە تۇرۇپ ، قورسىقىنى بوشىتىۋېلىشقا ئالدى -

ېغانىدى . مانا ، ئوغۇلخانمۇ ئالدىدا تۇرۇپتۇ ، ھەتتا كۆزلىرىگە ئۇ-
دۇل قاراپ تۇرۇپتۇ . ئەتراپتا بۆلەك ھېچكىم يوق . كۆز يېتىم يەردە
پادا بېقىۋاتقان ئاۋۇ بالىلار ئۇلارنى كۆرمەيدۇ . بۇنداق ئەپچىل پۇر-
سەت يەنە قاچان تېپىلىدۇ ؟ ئەسئەت مۇنداق ئەزمىلىك قىلماي ، ئو-
غۇلخاندىن سورايدىغانلىرىنى سورىسا بولمامدىغاندۇ ؟

ئەسئەت ئۆزىگە مۇشۇ سوئاللارنى قويۇۋاتقان بولسىمۇ ، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ، دېمەكچى بولغانلىرى زادىلا ئاغزىدىن چىققىلى ئۇنىمايۋاتاتتى . نېمە ئۈچۈن ؟

بۇنى ئەسئەتنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . ئوغۇلخانغا مىختەك قادال-
غان كۆزلىرىدە بىر نۇقتا ئېنىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ كاللىسىدا مۇنداق بىر ۋەقە ھۆكۈمران ئىدى :

ئۇ بۇلتۇر ماي ئېيىنىڭ بىر كۈنى ئوغۇلخاندىن بىر پارچە خەت ۋە 100يۈەن قىممىتىدىكى پوسۇلكىنىڭ ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالـ
دى . خەتنى كۆرۈپ خۇشال بولغان ئەسئەت ئۇقتۇرۇشنى كۆرۈپ خىجىل بولدى . چۈنكى ، ئەسئەت ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن بۇيان ، ئىز-
چىل ئوغۇلخانىنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى ياردىمىگە ئېرىشىپ تۇر-
دى . ئوغۇلخان بېيىغانسېرى ئەسئەتكە ئەۋەتىۋاتقان نەرسىلىرىنىڭ تۇرى كۆپەيدى ، قىممىتىمۇ ئاشتى . مەكتەپنىڭ تۇرمۇش ياردەم پۇلـ
غىلا تايىنىپ ئوقۇۋاتقان ئەسئەتنى «قاتارغا قوشقان» قوشلاپ شىم-
كاستۇم ، قىممەت باھالىق چىمەن دوپپا ، خۇرۇم بەتىنكىلەرنىڭ ھەمـ
مىسىنى ئوغۇلخانىنىڭ سوۋغىسى دېيىشكە بولاتتى . ئەسئەت بۇنىڭدىن خىجىل ئىدى ، ھەر قېتىملىق خېتىدە ئوغۇلخانىنى مۇنداق قىلماسلىققا دالالەت قىلاتتى ، ھەتتا : «يەنە بىرنەرسە ئەۋەتىدىغان بولساڭ قايتۇرۇ-
ۋېتىمەن ! »دەپ پوپوزا قىلاتتى . ئوغۇلخان جاۋاب خېتىدە : «قاچان شۇنداق قىلىدىكەنسەن ،شۇ كۈندىن باشلاپ ئارىمىز ئوچۇق ، بىلىپ قويغىنكى ، مېنىڭ سوۋغىلىرىمنى قايتۇرۇۋەتكىنىڭ — مېنى تاشلـ
ۋەتكىنىڭ ! » دەپ تەھدىت سالاتتى . ئەسئەت بۇنداق قۇرلارنى كۆر-
گەندە ،ئۇزاققىچە ھاياجىنىنى باسالماي قالاتتى ، ئوغۇلخانىنى تېخىمۇ سېغىناتتى . ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتى ، مېھىر - مۇھەببىتى تېخىمۇ

ئاشاتتى .تېزرەك ئوقۇش پۈتكۈزۈپ ،ئانا يۇرتىغا — چىن قەلبىدىن سۆيگەن ۋاپادارى ئوغۇلخانىمىڭ يېنىغا قانات ياساپ ئۇچۇشقا ئالدىرايتى. كۈنلەرنى ، ئايلارنى سانايتتى . بېرىلىپ ئوقۇپ ، ئوغۇلخانىمىڭ ئۆزىگە قىلىۋاتقان شەپقىتىگە ئەمەلىي ئوقۇش نەتىجىسى ، شۇنداقلا چەكسىز ساداقىتى بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشقا بەل باغلىغانىدى ۋە ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق قىلىۋاتاتتى : مانا ئۇ سىنىپتىكى ئەڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ قالدى . پارتىيەگە كىردى ،گېزىت-ژۇرناللاردا ئىلمىي ماقالىلەرنى ئېلان قىلىپ جامائەتچىلىككە تونۇلدى . لېكىن ، ئۇ يەنىلا كەمتەر ئىدى . ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرگەن قىزلارغا نەزەرمۇ سالمايتتى . شۇ سەۋەبلىك «دەرۋىش» دېگەن نامنىمۇ ئالغانىدى .

هازىر ئۇ ئۆز مەكتىپىدە پىراكتىكا كۆرۈۋاتاتتى . يەنە ئىككى-ئۈچ ئايدا ئوغۇلخانىمىڭ قېشىغا چوقۇم يېتىپ بارىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىر جان ، بىر تەن بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، چەكسىز هاياجان ئىلكىدە يۈرۈۋاتاتتى . مۇشۇنداق بىر پەيتتە ئوغۇلخاندىن كەلگەن خەت ئۇنى نېمىشقا خۇشال قىلمىسۇن !

ئەسئەت مەكتەپ بېغىدىكى خالىيراق بىر جايغا بېرىپ كونۇبىرتىنى ئاچتى- دە ، خەتنى ئالدىراش ئوقۇشقا باشلىدى :

«ساۋاقدىشىم ئەسئەت !— دەپ باشلىغانىدى ئوغۇلخان ، — سالامەت تۇرغانسەن ؟ پىراكتىكاڭ ئۇنۇملۇك ، كۆڭلۈڭ خۇشال ئۆتۈۋاتقاندۇر ؟ مەن چوقۇم شۇنداق بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن ! مەن بۇرۇن ‹شەيئىلەر ئۆزگىرىدۇ ، ئادەم ئۆزگىرىدۇ ، دېگەن گەپنىڭ مەنىسىنى تازا چۈشەنمەپتىكەنمەن ، يېقىندا چۈشەندىم . يەنە كېلىپ سەن چۈشەندۇردۇڭ ! توۋا ، سېنى مۇنداق قىلار دەپ زادىلا ئويلىماپتىكەنمەن ! گېپىمنى قىسقارتاي ، سەن ئۆتكەن يىلى كەلگەن چېغىڭدىمۇ ، بۇ يىل 3 - ئايدا يازغان خېتىڭدىمۇ : ئەگەر مېنى دېمەيدىغان بولساڭ ، سالمىلىققا زادىلا ئاياغ باسقۇڭ يوقلۇقى ؛ ئۆز مەكتىپىڭدە ئوقۇنقۇچى بولۇپ قېلىش نىيىتىدە ئىكەنلىكىڭنى قايتا - قايتا ئىزهار قىلغانىدىڭ . ئۇ چاغدا مەن بۇ گېپىڭنىڭ تېگىدە قانداق غەرەز يوشۇ-

رۇنۇپ يانقانلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقماپتىكەنمەن . ئەمدى بىلدىم ، سېنىڭ ئاللىبۇرۇن نىيىتىڭ بۇزۇلغانىكەن !..... ئىسسىت ، ساڭا باغلىغان ئەقىدەم ! ئىسسىت ، سېنى سېغىنىپ كېچىلىرى توـ رۇسقا ، كۈندۈزلىرى يولۇڭغا تەلمۈرگەن كۆزلىرىم ! بولدى ، بىلـ ـدىم ! ھەممىنى بىلدىم ! ئەمدى ئۆزۈڭنى ئاقلايمەن دەپ ئاۋارە بولما ! ئوچۇق ئېيتىپ قويای ، بۇنىڭدىن كېيىن گەپلىرىڭنى ئاڭلايدىغان قۇلىقىم ، خەتلىرىڭنى ئوقۇيدىغان كۆزۈم يوق ! چولاق تەگسە ، بولـ غۇسى تويۇمغا قاتنىشىپ بېرەرسەن !

ساۋاقدىشىڭ ئوغۇلخان

1985ـ يىل 5ـ ئاينىڭ 8ـكۈنى . »

ئەسئەتنىڭ مېڭىسىدىن كىرگەن ئوت تاپىنىدىن چىقتى ، ئۇ ئورۇندۇقتا يۆلەنگىنىچە كۆزلىرىنى يۇمدى . مېڭىسى مۇزلاپ قالغانـ ـدەك ھېچ نەرسىنى ئويلاشقا قۇربى يەتمەيتتى . چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، كەينى ـ كەينىدىن «ئۇھ» تارتاتتى .

قانچىلىك ۋاقىتنى ئاشۇنداق ئۆتكۈزدىكىنىتاڭ ، ئاخىر كۆزلىرـ ـىنى ئاچتى . قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغان . ھاۋا نەمخۇش ئىدى ، بىر توپ قارا بۇلۇت ئەسئەتنىڭ بېشى ئۈستىدىلا لەيلەپ يۈرەتتى . ئەسئەت ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى . كۆز ئالدىدا مۇنۇ ھالەت ئايان بولدى :

— ئەسئەت ، — دېگەندى ئوغۇلخان ئوقۇشقا مېڭىشتىن بىر كۈن ئىلگىرى ھېلىقى «بەلگىلىك جاي» دا مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ ، — مېنىڭ نېمىدىن ئەنسىرەيدىغانلىقىمنى بىلەمسەن ؟

ئەسئەت ھەيران بولغىنىدىن ، سوئالغا سوئال بىلەن جاۋاب بەرـ ـدى :

— نېمىدىن ئەنسىرەيسەن ؟

— سېنىڭ مېنى تاشلىۋېتىشىڭدىن .

— ھە !..... نېمانداق يوقىلاڭ گەپلەرنى قىلىپ يۈرسەن ؟

— راست گەپ قىلىۋاتىمەن ، ئەسئەت ! مەن ئوقۇغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىدە ئۆزى شەھەرگە ئوقۇشقا كېتىپ ، لايىقى يېزىدا قالغان قىز ـ يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى مەكتەپتىن لايىق تېپىپ ،

يېزىدىكى لايىقىنى تاشلۇېتىدىكەن . ئەگەر سەنمۇ.....
—ها ـ ها ـ ها ! ھەرقانداق ئەدەبىي ئەسەرنىڭ پۈتۈنلەي بەدىئىي توقۇلما — يازغۇچى ياساپ چىققان نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان ئادەمدەك ، قىلىۋاتقان گېپىنى قارا ! ها ـ ها ـ ها ! خاتىرجەم بول ، مەن ھايات ئادەممەن . ۋىجدانىم ، ئەقىدەم بىلەن ياشاشنى بىلىمەن ! مەرتىۋەم ئۆسۈپ ئاسمانغا چىقىپ كەتسەممۇ يەنە سېنىڭ پۈتلىرىڭ ئاستىغا چۈشىمەن !
—تازا تېرىكتىڭ- ھە ؟ خاپا بولما . مەن بۇ گەپنى سېنى تېرىكـتۇرۇش ئۈچۈن قىلىۋاتقىنىم يوق . راست گەپ ، سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي ، ئىككىمىز بىرەر يازغۇچىنىڭ ئاشۇنداق ھېكايىلەرنى توقۇشىغا دەسمايە تېپىپ بەرمەيلى .
ئۇلار ۋەدىلەشتى .
كېيىنكى كۈنلەردە ، ئەسئەت ئوغۇلخانىنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزىنى پات ـ پات ئەسلەپ ، ئۇنىڭ ئارزۇسىنى سەمىمىي ـ سادىقلىق بىلەن ئاقلاپ كەلدى . مانا ئەمدى ئوغۇلخان ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلاۋاتىدۇ . ئۇنى «نىيىتى بۇزۇق» دەپ تىللاۋاتىدۇ ، ھەتتا ئۇنىڭ جېنىغا تېگىپ ، بولغۇسى تويىغا تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ !
ئەسئەت ياتاقتا كىرىپ ، قولىغا قەلەم ئالغان چاغدا ، بىردىنلا نورۇز كۆز ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى .
— «شۇ ، چوقۇم شۇ ئازدۇردى !— دېدى ئەسئەت ئىچىدە خىتاب قىلىپ ، — ھۇ ، ۋىجدانسىز ئەبلەخ ! شۇنىمۇ دوستۇم دەپ يۈرۈپتىـمەن تېخى..... »
ئەسئەت تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ ، ئوغۇلخانىنىڭ ھېلىقى كېچىسى ئۇنىڭ گېپىگە ئۇنمايا قىلغانلىرىنى باياتىن ئويلىغانلىرى بىلەن چاتقاندى ، سىر تېخىمۇ ئاشكارىلاندى : ئوغۇلخان ئاللىبۇرۇنلا نورۇزنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتقان ، ئۇنى سۆيگەن . لېكىن ، ساختىپەزلىك قىلىپ چاندۇرمىغان !
ئەسئەت ئاچچىقىدا قەغەزنى پۈرلەپ ، ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلۇېتىپ ، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى . بىردەم سوزۇلۇپ يېتىپ بېقىپ ،

ئىچى سقىلغىنىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ ، تالاغا چىقىپ ئايلاندى ، بىر ساۋاقدىشىدىن تاماكا سوراپ چەكتى . بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم تاماكا چېكىشى ئىدى . ئەتىسىدىن باشلاپ «بەڭگە»لەر قاتارىغا قوشۇلۇپ كەتتى . دەرستىن چۈشسىلا ، ئۇزمەي تاماكا چېكەتتى ، يالغۇز يەرگە بېرىۋېلىپ خىيال سۈرەتتى . ئاخىر ئۇنىڭ يۈرىكى قاتتى ، مۇزلىدى . ئوغۇلخانغا خەت يېزىپ ، ئارىدىكى ئۇقۇشماسلىقنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئاقلاش نىيىتىدىن پۈتۈنلەي يانىدى . «كۆزدىن يىراق ، كۆڭۈلدىن يىراق» دەپ ، ئوغۇلخان ئۇنى تاشلاپ ، ئاللىقاچان نورۇزنىڭ ئىلىكىگە ئۆتۈپ كەتكەن تۇرسا ، يەنە نېمىدەپ ئۇنىڭغا خەت يازىدۇ ؟ ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بۇزۇش ئۈچۈنمۇ ؟ ئەگەر ئوغۇلخان ئۇنىڭ ئۆزىگە بولغان ساداقىتى ۋە نورۇزنىڭ ساختە چەزلىكىنى تونۇپ يېتىپ ، ئەسئەتتىن كەچۈرۈم سورىسىغۇ ، خۇداغا شۈكۈر ، بولمىسا ئەسئەت تېخىمۇ چوڭراق كۈلكىگە قالمامدۇ ؟ ! ئەسئەت ئۇنداق ئەخمەقلەردىن ئەمەس ! ئۇ تېخى پوچتىخانىدىن ئەكىلىشكە ئۇلگۈرمىگەن خالتىنى ئوغۇلخانغا قايتۇرۇۋەتتى . خەت يازمىدى .

ئەسئەت مەكتەپنىڭ تارىخ فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتقۇچى بولۇپ قالدى . تەتىلدە سالمىلىققا بارمىدى . گۈلبەھرەمۇ مەكتەپكە ئېلىپ قېلىنغا-نىدى . ئۇلار بىر كافېدرادا ئىشلەش جەريانىدا ئەسئەتنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭغا ئاغدى . ئەسئەتنىڭ پىراقىدا ئۇزاق يىل كۆيۈپ يۈرگەن بۇ قىز ئاخىر مۇرادىغا يەتتى . ئەسئەت ئۇنىڭ بولدى ! ئۇ خۇشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالماستىن ئوغۇلخانغا خەت يېزىپ ، ئۇنى بۇ ئىشتىن ۋاقىپلاندۇردى (ئۇ ئەسئەت بىلەن ئوغۇلخان ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار-دىن بىخەۋەر ئىدى) . ئوغۇلخان جاۋاب خەت يېزىپ ، ئۇنى تەبرىكلە-دى . ئەسئەتنى بولۇشىغا ماختاپ ، ئۇنى ئەسئەتكە سادىق بولۇشقا ئۈندىدى . ئۇلار ئىلگىرىمۇ خەت يېزىشىپ تۇراتتى . لېكىن ، ھازىر-قىدەك بۇنچىۋالا كۆپ يېزىشمايتتى . ھازىر ھەپتىسىگە بىر پارچە خەت ئالماشتۇرىدۇ دېسە لاپ بولمايتتى . لېكىن ، ئوغۇلخان ئۆزىنىڭ ئە-كاھ ئىشى توغرۇلۇق ھېچ نەرسە يازمايتتى . ئاشۇنداق خەتلەرنىڭ

بىرىنى ئەسئەت كۆرۈپ قېلىپ ، نەچچە كۈنگىچە ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى . بۇنى گۈلبەھرەمگە تۇيدۇرمىدى . ئۇنىڭ نەزەرىدە ئوغۇلخانىڭ يازغانلىرى گۈلبەھرەمگە قىلىنغان يوشۇرۇن تەنە ئىدى .

بۇ قېتىم ئۇنىڭ سالمىلىقىغا كېلىشى گۈلبەھرەم بىلەن توي قىلىش ئۈچۈن ئىدى .

«ئوغۇلخان كۆرۈپ قويسۇن ، ئەسئەتنىڭ يېتەرلىك بىلىمى ، جەمئىيەتتە بەلگىلىك ئورنى ، ئىززەت - ئابرۇيى بار ، ئوغۇلخاندەك پۈلپەرەسلەر ئۇنى نامرات چاغلاپ يۈز ئۆرۈگىنى بىلەن ، گۈلبەھرەمگە ئوخشاش بىلىم ئەھلىلىرى ئۇنى چېكىسىگە گۈل قىلىپ قىسىدۇ ، پېشىدە ناماز ئوقۇيدۇ .»

بۇ ئەسئەتنىڭ ئەڭ چوڭ مۇددىئاسى ، شۇنداقلا ئوغۇلخان ئەينى ۋاقىتتا ئۆزىگە ئۇرغان تەستەككە جاۋابەن ئۇرماقچى بولغان تەستەك ئىدى .

ئەسئەتنىڭ خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، ئاغزىدىن ماۋۇ سوئال ئېتىلىپ چىقتى :

— كىم بىلەن توي قىلماقچى بولۇۋاتىسەن ؟

— ھېچكىم بىلەن .

ئوغۇلخاننىڭ تېنىمەيلا بەرگەن بۇ جاۋابى ئەسئەتنىڭ تېخىمۇ ئوغسىنى قاينىتتى .

— نېمە ! ؟ — دېدى ئۇ خۇددىنى يوقاتقاندەك ۋارقىراپ ، — ھېچكىم بىلەن توي قىلمايمەن دېدىڭمۇ ؟

— ھەئە .

— يالغان !

— راست .

— ئەمىسە ، مېنى تويغا چىللاپ خەت يازغاندا ، كىم بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشكەنىدىڭ ؟

— ھېچكىم بىلەن ؟

— يالغان سۆزلىمە !

— راست گەپ .

ئەسئەتنىڭ پۈتۈن ئەزاسىنى چىلىق - چىلىق تەر باستى . ئۇ بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ ، ئوغۇلخانىنىڭ بۇلتۇر يازغان ھېلىقى خېتىنى ئالدى- دە ، «چولاق تەگسە ، بولغۇسى تويۇمغا قاتنىشىپ بېرەرسەن ! » دېگەن جۈملىنى كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن نوقۇپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى :

— بۇچۇ ؟ بۇمۇ يالغانما ؟

— يالغان .

— ھە ! ؟

— ماڭا قارا ، ئەسئەت ، — ئوغۇلخان قەددىنى رۇسلاپ ، ئېغىر- بېسىقلىق بىلەن ئىلتىجا قىلدى ، — مۇنداق چېچىلىۋەرسەڭ ، ھەر ئىككىمىزگە پايدىسىز . ئەگەر سەن مۇشۇ خەتنى نېمە ئۈچۈن يازغانلىقىمنى بىلىشكە راستىنلا قىزىقساڭ ، ئۆزۈڭنى بېسىپ ئولتۇرۇپ گېپىمگە قۇلاق سال . مەن ھەممىنى سۆزلەپ بېرەي ، ماقۇلمۇ ؟ بېرى كەل ، ماۋۇ كونا جايىمىزدا ئولتۇرۇپ سۆزلىشەيلى . «باشقىلارنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالسا ، سۆز - چۆچەك قىلىدۇ» دەپ ئەنسىرەۋاتامسەن ؟ قورقما ! كەل ، تارتىنماي يېنىمدا ئولتۇر !

ئوغۇلخان سۆزلىگەچ ، ئۇزاقتىن بېرى ھېچكىم ئولتۇرۇپ باقمىغان ھېلىقى يىلتىزنىڭ بىر تەرىپىدە ئولتۇردى . بىرنەچچە كۈندىن بېرى دەريا سۈيى ئۇشتۇمتۇت سوغالغاچ ، يىلتىزنىڭ ئەتراپىدىكى قۇمۇ قۇرۇپ كەتكەنىدى .ئوغۇلخانىنىڭ كۆزلىرى ئەسئەتتە ئىدى . ئەسئەتنىڭ چىرايى يەنىلا ئۆمسىلەڭ بولسىمۇ ، تۇرقىدىن بىرئاز بوشاشقاندەك كۆرۈنەتتى . ئەسئەت ئاخىر ئوغۇلخانىنىڭ رايىغا باقتى : بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى . يانچۇقىدىن تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى .

بۇ كومېدىيە ئەمەس

نورۇزنىڭ ياردىمى بىلەن ئوغۇلخانىنىڭ ئىشلىرى ئاجايىپ يۈرۈشۈپ كەتتى .

ئەلۋەتتە ، ئوغۇلخان پۇل تېپىش كويىدىلا بولۇپ كەتكىنى يوق . ئۇ ئەزەلدىن كىتاب خۇمارى ئىدى . قورسىقى 1 — 2 كۈن ئاچ قالسىمۇ چىدايتتىكى ، يېڭى نەشردىن چىققان بىرەر ياخشى كىتابنى كۆرەلمەي قالسا كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمەيتتى . ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنۋاتقان گېزىت - ژۇرناللارنىڭ ھەممىسىگە مۇشتەرى . ئۇ مۇشۇ «دەسمايە» سىگە تايىنىپ ئەقىل تاپقان ، يول تاپقان ، بېيىغان ، شۇنداقلا باشقىلارنىڭمۇ مۇشۇ «دەسمايە» گە تايىنىپ ئەقىل تېپىشى ، پۇل تېپىپ بېيىشىغا تۈرتكە بولۇش ئۈچۈن ، زاۋۇتقا يانداپ بىر ئېغىز ئۆي سالدۇرۇپ ، نۇرغۇن كىتاب - ژۇرناللارنى رەت - رېتى بىلەن تىزىۋەتكەن . ئۇنىڭ چۆپقەتلىرى نۆۋەت كۈتكۈچە ئارىلىقتا بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ، خالىغان كىتابلارنى ئوقۇيدۇ ، گېزىت - ژۇرنال كۆرىدۇ . تېخى دامكا ، شاھماتمۇ ئويناىدۇ . ئوغۇلخانمۇ سەللا بىكار بولۇپ قالسا ، بۇ يەرگە كىرىپ ، چۆپقەتلىرىگە گېزىت - ژۇرنال ئوقۇپ بېرىپ ، ئۇلارنىڭ زېھنىنى ئاچىدۇ . جاھاندىن خەۋەردار قىلىدۇ . باشقىلارنىڭ باي بولۇش تەجرىبىلىرىنى سۆزلەپ چۈشەندۈرىدۇ .

ئۆتكەن يىلى قىشنىڭ بىر كۈنى ئوغۇلخان جۇڭازخانىدىن چەقىپ ، تۇغمەن تەرەپكە كېتىۋاتقاندا ،پوچتىكەش يىگىت ئۇنىڭغا تەئەللۇق گېزىت- ژۇرنالنى ئېلىپ كېلىپ قالدى . ئوغۇلخان گېزىت - ژۇرنالنى كۆرۈپ ، قىلماقچى بولغان ئىشىنى ئەستىن چىقاردى- دە ، ئۇدۇل ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى . ئۆي سوغۇق ئىدى ، ئوتمۇ ياقمىدى . ئىشكنى مەھكەم يېپىپ ، دېرىزە تۈڭگە توختىتىلغان شىرە تۈڭگە كېلىپ ئولتۇرۇپ ، ئاڭ گېزىت كۆردى ، ئاندىن ژۇرنال ۋاراقلىغىلى تۇردى . كۈتۈلمىگەندە ، بىر پارچە ئىلمىي ماقالىگە تەكىلگىنىچە تۇرۇپ كەتتى . «شۇ ، بۇ چوقۇم شۇنىڭ يازغان ماقالىسى ! » دەپ ئىچىدە خىتاب قىلدى ئۇ ۋە ماقالىنى ئالدىراش ئوقۇشقا باشلىدى . ماقالىدە «ئۇيغۇر» دېگەن ئاتالغۇنىڭ قانچىنچى ئەسىردىن بۇيان قوللىنىلىۋاتقانلىقى ئىشەنچلىك تارىخىي پاكىتلار ئاساسىدا دەلىللەپ چىقىلغانىدى .

ئوغۇلخان ھاياجانلانغىنىدىن ، پۈت - قوللىرىنىڭ توڭۇپ ، كۆيۈ-

شۇپ كېتىۋاتقىنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالغانىدى . ئۇ شىرە ئۈستىدىكى تىك-لىمە ئەينەكنىڭ ئارقا تەرىپىگە قىستۇرۇلغان بىر پارچە سۈرەتكە كۆز ئۈزمەستىن تىكىلىپ ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى . بۇ ئۇلار تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن چاغدا خاتىرە ئۈچۈن چۈشكەن سۈرەت ئىدى . ئوغۇلخان ئالدىنقى قاتاردىكى قىزلارنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا ، ئەسلىدە ئىككىنچى قاتاردىكى ئوغۇللارنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا ، يەنى ئوغۇلخاننىڭ كەينىدە تۇراتتى ، ئۇلار مەقسەتلىك ھالدا مۇشۇنداق تۇرۇشقانىدى . بۇنى ئىككىيلەنلا بىلەتتى ! ئازغىنە كەم بەش يىلدىن بۇيان ئوغۇلخان بۇ سۈرەتكە ھەر كۈنى نەچچە قېتىم قارايتتى . ئىچىدە ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشاتتى .

ھازىر ئۇ يەنىلا ئاشۇ سۈرەتكە تىكىلمەكتە . ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە مۇڭداشماقتا ، بىللە ئوقۇغان ، بىللە ئوينىاپ - كۈلگەن چاغلىرىنى ئەسلىمەكتە .

«بىزدە ئىسمى ، فامىلىسى ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئادەملەر كۆپ-قۇ ، — دېدى ئۇ ئاخىر ئىچىدە ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ ، — بەلكى بۇ باشقا بىر ئەسئەت بولۇپ قالسىچۇ ؟»

ئىككى ئاي ئۆتۈپ كەتتى . مارتنىڭ ئوتتۇرىلىرى ، ھېلىقى ژۇر-نالنىڭ ئۈچىنچى سانى يېتىپ كەلدى . ئوغۇلخان ئۇنى ۋاراقلاشقا باشلىدى . «چوڭقۇر ئىزدىنىش ، يېڭى پەللە» دېگەن ماقالىگە كۆزى چۈشۈپ قالدى- دە ، ئالدىراش ئوقۇشقا باشلىدى . ماقالىدە ئەسئەت سابىرنىڭ ماقالىسىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان كۆز قاراشلارنىڭ توغرىلىقى مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن . ماقالىنىڭ ئاپتورىغا يېڭى مۇڭۇپپەقىيەتلەر تە-لەنگەنىدى .

«چوقۇم شۇ !— دەپ خىتاب قىلدى ئوغۇلخان كۆڭلىدە ،— مېنىڭ ئەسئىتىم شۇ !»

ئوغۇلخان شۇ كېچىسى بىر پارچە خەت يازدى- دە ، پوچتىدىن سېلىۋەتتى . ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئەسئەتتىن كەلگەن جاۋاب خەت ۋە ئۇ ئەۋەتكەن بىرنەچچە سان مەكتەپنىڭ ئىلمىي ژۇرنىلىغا ئېلان قىلىنغان ماقالىلەردىن مەلۇم بولدىكى ، ئەسئەت ئىلگىرى - كېيىن

بەش پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىپتۇ . ۋاقتى كەلگەندە ئوغۇلخانىنى بىراقلا خۇش قىلىش نىيىتىدە ، بۇ سىرنى بۇگۈنگىچە ئۇنتۇدىن يوشۇرۇپ كەلگەنىكەن !

ئوغۇلخان خۇشاللىقىدا خەتنى كۆكسىگە تېڭىپ ، ئۆي ئىچىنى نەچچە ئايلىنىپ چىقتى . كىچىك بالىدەك ئۆزىنى نەچچە قېتىم كارىۋاتقا تاشلاپ ، نەچچە قېتىم ئورنىدىن تۇردى . ئۇنىڭغا ئۆي تارلىق قىلىۋاتاتتى ، ۋارقىراپ ناخشا ئېيتقۇسى ، سەكرەپ ئۇسسۇل ئويناغۇسى ، ئۆز بەختىدىن پۈتۈن يۇرت ئەھلىنى خەۋەردار قىلغۇسى كېلەتتى . لېكىن ، قىزلارغا خاس تارتىنچاقلىق ، نومۇسچانلىق ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا يول قويمايتتى ، ئۇ ئىچىدە كۈلدى ، ھۇزۇرلاندى . ئەسئەت بىلەن غايىبانە مۇڭدىشىپ ، بىرقانچە كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدى .

«سېنى دېمەيدىغان بولسام ، — دەيتتى ئەسئەت خەتتە ، — ھەرگىزمۇ سالمىلىققا قايتىپ كەلمەيتتىم . بىلەمسەن ، بىزنىڭ مەكتەپ قىرائەتخانىسىدا كىتاب - ماتېرىيال دېگەن شۇنداق تولىكى ، سەن كىرىپ قالساڭ ھەيران بولغىنىڭدىن ھوشۇڭنى يوقتىپ قويمىساڭ ھېساب ئەمەس..... نەچچە يۈز يىللىق قەدىمكى قول يازما كىتاب دەمسەن ، تاش مەتبەئە ، مىخ مەتبەئە ، رېزىنكە مەتبەئەدە بېسىلغان كىتاب دەمسەن ، ھەممىسى تېپىلىدۇ . ھەربىرى بىردىن خەزىنە دېگىنە ! نەچچە يىلدىن بۇيان كىچىككىنە بوش ۋاقىت تاپسامىلا ئۇ يەرگە كىرىۋېلىپ ، بۇ «خەزىنە»لەرنىڭ بىر قىسمىنى نەچچە ئون دەپتەرگە كۆچۈرۈپ چىقتىم . ھازىر تېخىمۇ ئالدىراش كۆچۈرۈۋاتىمەن . چۈنكى ، پات ئارىدا ئوقۇشۇم پۈتىدۇ . بۇ «خەزىنە»لەر بۇ يەردە قالىدۇ..... ئەگەر ئوقۇش مۇددىتىمنى يەنە بەش يىل ئوزارتىشقا مۇمكىن بولسا ئىدى ، ئۇ چاغدا كەم دېگەندىمۇ 10 يىل تەتقىق قىلغۇدەك ماتېرىيالغا ئىگە بولغان بولاتتىم . ئەپسۇس ، بۇ ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس !

نېمىدېگەن بۇيۇك ئارزۇ- ھە !؟

ئەسئەت كېچە - كۈندۈز مۇشۇ ئارزۇغا يېتىشنىڭ كويىدا ،

لېكىن ئۇنىڭغا كاشىلا بولۇۋاتقىنى — ئوغۇلخانغا بولغان مېھىر . ئۇ ئوغۇلخانغا چىن قەلبىدىن كۆيىدۇ . ئوغۇلخاننىڭ ۋەسلىگە يېتىش يولىدا چوڭ شەھەردىكى مەدەنىي تۇرمۇش ، «ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى» دېگەن ئابرۇيلۇق خىزمەت ئورنى ۋە ئاشۇ خىزمەت ئورنىدىن پايدىلىنىپ ئېرىشىشكە پۇتۇنلەي مۇمكىن بولمىغان يۇكسەك ئارزۇ-ئارمانلىرىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر قىلالمايدۇ ! ئوغۇلخان بۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشىنىدۇ . شۇڭا قەلبىنى ، جىسمىنى ، ئەسل - ۋەسلىنى پۇتۇنلەي ئەسىتكە ئاتىۋەتكەن ! بۇ كىتابلارىمۇ ، ئەمەلىي تۇرمۇشتىمۇ دائىم دېگۈدەك ئۇچراپ تۇرىدىغان پاك سۆيگۈ ، يەنى بىر جۈپ ياش قەلبنىڭ بىر-بىرىگە مايىللىقى !

لېكىن.....

مۇشۇ «لېكىن» كىشىنى ئويغا سالىدۇ . ئەسىەت قانداقكىنتاك ، ئوغۇلخان بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس : ئۇ ئويلايتتى ، ئويلىغانسېرى پىكىرلىرى چىگىچلىشىپ ، تۇرمۇش دېگىزىدا ئەركىن ئۇزۇپ كېتىۋاتقان ئۆمۈر كېمىسى هازىرلا غايەت زور خادا تاشقا ئۇسۇپ ، كۆكۈم-تالقان بولۇپ كېتىدىغاندەك ياكى زادىلا بۆسۈپ ئۆتكىلى بولمايدىغان چېتى كۆرۈنمەس قاينامغا دۇچ كېلىپ ، مەڭگۈ بىر باشقا ئۇزۇپ چىقالمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى .

ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى پۇتۇنلەي ئەمەلىي نەرسىلەر ئىدى :ئەسىەت سالمىلىقا قايتىپ كەلسە ، ياش قەلبى كېچە - كۈندۈز تەلپۈنگەن ۋاپادار يارى ئوغۇلخاننىڭ ۋەسلىگە يېتىدۇ . ئىناق ، بەختىيار ئائىلە-سى ،ئوماق پەرزەنتلىرى بولىدۇ ؛ ئىلىم - پەننىڭ يۇكسەك پەللىسىگە چىقىش يولىدىكى ئىنتىلىش ، ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ رېئاللىقا ئايلىنىشىدا ئىشەنچلىك كۆۋرۈككە ، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە زېمىنغا ئىگە بولىدۇ .

ئوغۇلخانغا يەنە شۇ نەرسە ئايانكى ،ئەسىەت سالمىلىقا قايتىپ كەلسە ، يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولىدۇ . بۇ ئوغۇلخان ئۇچۇن پۇتمەس - تۇگىمەس خۇشاللىق ، بەخت - سائادەتتىن دېرەك

بېرىدۇ . ئوغۇلخانغا كېرىكمۇ شۇ ! چوڭقۇرراق ئويلىسا ، بۇ تېخى يېتەرلىك ئەمەس ، ئوغۇلخان ئەسئەتنىڭ ئىنتايىن چوڭ ئىشلارنى قىلىشىنى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئۆزى چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىغان تەتقىقات ئىشىدا تېخىمۇ چوڭ نەتىجىلەرگە ئېرىشىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ . لې-كىن ، يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتە قىرائەتخانىنىڭ تايىنى يوق . ئەس-ئەت بۇ يەردە زادى قانچىلىك ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالايدۇ ؟ ئۇ ئۆزىدىكى تەبىئىي تالانت ۋە ئىقتىدارنى زادى قانچىلىك جارى قىلدۇرالايدۇ ؟ بۇ يەردىكى ئىجتىمائىي مۇھىت ئۇنى زادى قانچىلىك ئىمكانىيەت بىلەن تەمىن ئېتىدۇ ؟ بىر چاغدا ، بىر نەپەر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بىر پارچە هېكايە يېزىپ ، مەلۇم يېزا باشلىقـ-نى تەنقىد قىلغىنى ئۈچۈن مۇشۇ يېزىنىڭ باشلىقى هېكايىدىكى پېر-سوناژنى ئۆزى قىياس قىلىپ ، هېلىقى ئوقۇتقۇچىنى ئۆيىدىن ئون نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىگە قوغلـ-ۋەتمىگەنمىدى ؟ئەسئەتنى ئاشۇنداق كۈنگە قالمايدۇ ، دەپ كىم ئېيتا-لايدۇ ! ؟

ياق ، ئوغۇلخان ئۆزىنىڭ شەخسىي هەۋىسى ئۈچۈن ، هەرگىزمۇ ئەسئەتنىڭ غايىسى ، ئارزۇ - ئارمانلىرىغا توپا چاچمايدۇ . ئۇنى قولـ-نى نەگە سوزسا شۇ يەرگە يېتىدىغان كەڭ مۇھىتتىن ئايرىپ ، ئائىلـ-دىن ئىبارەت تار قەپەسكە بەند قىلمايدۇ !..... ئەسئەت ئالىي مەكتەپ-تىن ئىبارەت ئاشۇ كەڭ مۇھىتتا ئەركىن پەرۋاز قىلىپ ، ئىلىم - پەننىڭ يۈكسەك چوققىسىغا ياماشسۇن ! يېڭى - يېڭى تەتقىقات نەتىجـ-لىرى بىلەن ئىلىم - پەن دۇنياسىدا بىر يورۇق يۇلتۇز بولۇپ چاقنىسۇن !

ئوغۇلخان ئاخىر ئاشۇنداق كەسكىن قارارغا كەلدى ۋە قولىغا قەلەم ئالدى- دە ، ئەسئەتكە خەت يېزىشقا تۇتۇندى . بىرىنچى ، ئىككىنچى ، هەتتا بەشىنچى پارچە خېتىمۇ پۈتۈنلەي پەند - نەسىهەت بىلەن تولدى .

«ئەسئەت گېپىمگە كىرىپ ،مەندىن مېهرىنى ئۈزەلەرمۇ ؟» بۇ سوئالنى ئوغۇلخانىنىڭ ئۆزى رەت قىلدى :

«ئەسئەت ئاسانلىقچە ئۆز لەۋزىنى يەرگە ئۇرىدىغانلاردىن ئەمەس . ئۇ يىگىتلىك غۇرۇرىنى قوغداش ئۈچۈن ، مۇھەببەت يولىدا ھەممىنى قۇربان قىلىدۇ !»

ئوغۇلخان ئاخىر ئالتىنچى پارچە خېتىنى يېزىپ ، ئەتىسى پوچتىدىن سېلىۋەتتى- يۇ ، لېكىن ئۆيگە كېلىپلا ، ناھايىتى چوڭ خاتا قىلغانلىقىنى سەزدى . ئۇنىڭغا ئەسئەت كېرەك ئىدى ، جىسمىنىڭ بىر پارچىسىدەك كېرەك ئىدى ! ئۇنى توپتوغرا بەش يىل كۈتتى ، سېغىنىدى . ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈ بىر جان ، بىر تەن بولۇش ئالدىدا تۇرغان مۇشۇ پەيتتە ، نېمىشقا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچىدۇ ؟ ئۇنى ئالدايدۇ ؟ ئاھ ، تەنتەكلىك ! ئەقىلسىزلىق !

ئوغۇلخان چىدىمىدى . ئەسئەتتىن مەڭگۈ ئايرىلىپ كېتىشكە چىدىمىدى ! ئەسئەت ئۇنىڭ يۈرەك پارىسى ئىدى . ئوغۇلخان ئۇنىڭدىن ئايرىلدى . يۈرەك ئىنسانىنىڭ موتورى . موتوردىن ئايرىلغان ماشىنا بىر دۆۋە كېرەكسىز تۆمۈر !

ئوغۇلخان ياتاق ئۆيىگە كىردى- دە ، ئۆزىنى كارىۋاتقا دۇم تاشلاپ ، بولۇشىغا يىغلىدى . ئاۋازىنى ئاتا - ئانىسىنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، بېشىنى يوتقان بىلەن چۈمكەپ يىغلىدى . ئەتىسى ئورنىدىن تۇرالمىدى ، ئۇ ئاغرىپ يېتىپ قالدى . 15 - كۈنى ھويلا- ئارامغا چىقالمىغۇدەك بولدى . كۆزلىرى پوچتىكەشتە ئىدى . پوچتەكەش ئۇنىڭغا گېزىت - ژۇرنال ئەكىلىپ تۇردى . لېكىن ، ئەڭ كېرەكلىك نەرسە — ئەسئەتنىڭ خېتىنى ئەكەلمىدى . دېمەك ، ئەسئەت ئۇنىڭدىن كەچكەنىدى . تەتىلدىمۇ كەلمىدى .

ئوغۇلخان ئەسئەتنى ئۇنتۇش ئۈچۈن ، پۈتۈن ئەس - يادىنى ئىشقا بەردى . بەزى كېچىلىرى زاۋۇتتا تۈنەيتتى . كىشىلەر ، ھەتتا ئانىسىمۇ ئۇنى «پۇل تاپىمەن دەپ ئۆزىنى كاردىن چىقىرىپ قويمىغىيدى» دەپ ئەنسىرەيتتى ،نەسىھەت قىلاتتى . ئوغۇلخان بۇنداق نەسىھەتلەرنى ناھايىتى مۇلايىملىق بىلەن ئاڭلايتتى- يۇ ، ھايال ئۆتمەي ئۆزىنىڭ بىلگەن سەنمىگە دەسسەيتتى : زاۋۇتنى كېڭەيتىپ قۇردى . ئىش تۈرى ، ئادەم كۈچىنى كۆپەيتتى . يېزىلىق پاختا زاۋۇتى بىلەن توختام تۈزۈپ ، زور

بىر تۈركۈم چەت ئەلگە ئېكسپورت قىلىنىدىغان پاختىنى چىگىتتىن ئايرىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى . بەزىدە پۈتۈن كۈنلەپ ۋاقتى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن مۇخبىرلارنى كۈتۈش بىلەن كېتەتتى .

ئۇغۇلخاننى پارتىيە قوللاۋاتىدۇ ، ھۆكۈمەت قوللاۋاتىدۇ ، يۇرت-داشلىرى قوللاۋاتىدۇ . شۇنداق ئىكەن ، ئۇغۇلخانىنىڭ دېلىغۇل بولىدىغان ، ئالدى - كەينىگە قاراپ تەمتىرەيدىغان يېرى يوق ! ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز پارلاق مەنزىرە ، چەكسىز پارلاق ئىستىقبال نامايان ئىدى . ئۇ خۇشال ئىدى ، ئۇمىدۋار ئىدى ، تەدبىرلىك ئىدى : ئۇ مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىپ ، كونسېرۋا زاۋۇ-تى قۇرۇشقا كېلىشكەن . زاۋۇت ئۇسكۇنىلىرىنى قۇراشتۇرۇش ، باش-قۇرۇشقا كېتەرلىك تېخنىك كۈچىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ، ئوتتۇرا قولدەك يىگىتتىن 10نى تاللاپ قويغانىدى . نورۇز شۇلارنىڭ بىرى ، ئۇلار پات ئارىدا ئىچكىرىگە ئۆگىنىشكە ماڭماقچى . ئۇلارنىڭ يول كىراسى ۋە ئۆگىنىش ، ياتاق راسخوتىغا ئوغۇلخان ئىگە . باشقا چىقىم-لارنىڭ ھەممىسى ھەركىمنىڭ ئۆزىدىن . بۇ ھەقتە ئوغۇلخان ئۇلار بىلەنمۇ ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بىلەنمۇ پۈتۈشكەن .ئوغۇلخان بۇ-گۈن تاھىيەلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسىگە بېرىپ ، ئىچكىرىدىكى مەلۇم كونسېرۋا زاۋۇتى بىلەن تېلېفون ئارقىلىق سۆزلىشىپ ، نو-رۇزلارنىڭ ئۇ يەرگە يېتىپ بېرىش ۋاقتىنى بېكىتتى .

ئۇغۇلخان ھېكايىسىنى تۈگەتتى . نېمە ئۈچۈندۇر ئەسئەتكە ئۇ-دۇل قارىمايتتى . كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىدە يىلانەك يۆگىشىپ ياتقان بىر ئۆرۈم چېچىنى بارماقلىرى ئارىسىدا غىجىملىغىنى غىجىملىغاند-ى . سوزۇپ - سوزۇپ ئېغىر تىناتتى . ھەر قېتىم نەپەس ئالغىنىدا ، تولغان كۆكرەكلىرى بىر كۆتۈرۈلۈپ ، بىر پەسلەيتتى . تىنىمسىز شارقىراۋاتقان دەريا سۈيىگە تىكىلگەن كۆزلىرىدىن يا خىجىللىق ۋەيا مەغرۇرلۇقنىڭ ئىپادىسىنى تاپقىلى بولمايتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ نېمە-لەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى تېخىمۇ بىلگىلى بولمايتتى .

ئەسئەت يەنە تاماكا چەكتى ، چىرايى جىددىي ئىدى . كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدا ئوغۇلخانغا تىكىلىپ ، نېمىلەرنىدۇر ئويلايتتى . تۇرۇپ -

تۇرۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى . بۇنداق ئۇن - تىنسىز ئولتۇرۇۋېرىش ئۇنىڭ جېنىغا تەگدى بولغاي ، ئاخىر :

— شۇنداق قىلىپ ، ئەڭ چوڭ كارخانىچى بولۇشقا بەل باغلىدىم دېگىن ، — دېدى سوغۇققىنا .

ئوغۇلخان جاۋاب بېرىش ئورنىغا بېشىنى قىيا بۇراپ ، ئۇنىڭغا «يالتىتىدە» قاراپ قويدى . ئەسلىدە غودۇڭشىدى :

— بوپتۇ ، نېمە دەيتتىم ، پۇلنى پۇلغا ئۇرۇپ ، پۇتۇن سالمىلىقىنىڭ ئادەملىرىنى بوسۇغاڭدىكى چاكارغا ئايلاندۇرۇۋال !

ئەسلىدە بىر يېرى ئاغرىۋاتقاندەك چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى . ئۇ ئوغۇلخانىنىڭ سۆزلىرىگە ئۇنچىۋالا ئىشىنىپ كەتمىگەنىدى . ئۇنىڭ نەزەردە ئوغۇلخانىنىڭ ئىگىلىك توغرىسىدا ئېيتقانلىرى پۈتۈنلەي راست بولسىمۇ ، ئۆزى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ئۇزۇشكە تاپقان باھانىسى بىر خىل ئالدامچىلىقتىن ئىبارەت ئىدى ، خالاس . ئۇ قەتئىي ئىشىنەتتىكى ، ئوغۇلخان ئاللىقاچان نورۇزغا بۇزۇلغان ، چۈنكى ئەسلىدە ئوقۇپ ئالىم بولۇپ كەتكىنى بىلەن ، ئوغۇلخانىنىڭ تېخىمۇ بېيىشى ، سالمىلىقتا «سەن ئەمەس ، مەن» بولالىشىغا ھېچقانداق ئەملىي ياردەم كۆرسىتەلمەيتتى . بۇنى ئۇنىڭ ھازىرقى ۋە كەلگۈسىدىكى ئىجتىمائىي ئورنى بەلگىلىگەن ، ئۇنىڭ چۈلۈۋۈرى ھۆكۈمەتنىڭ قولىدا ، خالىغان ۋاقىتتا ئوغۇلخانغا ئەسقاتمايدۇ ، ھەتتا بەزى ئىشلاردا ئۇنى چەكلىشىمۇ مۇمكىن . نورۇز ئۇنىڭغا تۇپتىن ئوخشىمايدۇ ، ئۆز ئەركى ئۆز قولىدا . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاللىقاچان ئوغۇلخان بىلەن بىر يولدا . نەگە ، نېمە ئىشقا بۇيرۇسا قانات ياساپ ئۇچىدۇ . ئوغۇلخان سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ، ئەسلىدىنى تاشلاپ ، نورۇزنى تاللىغان !

«پۇل - بايلىق دېگەن بۇ نەرسە ئادەمنى نېمە كويلارغا سالمايدۇ-ھە ! خەير ، كۆرىمىز ، پۇل كويىدا پاك مۇھەببەتتىن ، ۋىجدانىدىن ، ئار-نومۇستىن كەچكەنلەرنى تارىخنىڭ قانداق جازالىشىنى كۆرىمىز ! »

ئەسلىدە «شارتتىدە» بۇرۇلدى- دە ، ئالدىراش مەھەللە تەرەپكە

يول ئالدى . بۇنداق بولۇشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئوغۇل-خان ئۇنىڭ كەينىدىن تىكىلگىنىچە چاچراپ ئورنىدىن تۇردى- يۇ ، «لەسسىدە» ئولتۇرۇپ قالدى . نېمىدۇر دېمەكچى بولۇپ يېرىم ئېچىلغان ئاغزى دەرھال يۇمۇلدى .

ئۇ گاڭگىراپ قالغانىدى . قىزىل دەريا سىنىڭ تىنىمسىز دولقۇنلىرى ئۇنىڭ بىلەن ھەمنەپەس - سىرداش بولغۇسى كەلگەندەك ، تېخىمۇ ئەنسىز شارقىرايتتى . كەچكى شەپەق يۇزىنى توسۇۋالغان بىر توپ قارا بۇلۇت ئۇنى ئەيىبلەۋاتقاندەك ھومىيىپ قارايتتى . «بوپتۇ ، نېمە دەيتتىم ، پۇلنى پۇلغا ئۇرۇپ ، پۇتۇن سالمىلىقىنىڭ ئادەملىرىنى بوسۇغاڭدىكى چاكارلارغا ئايلاندۇرۇۋال..... »

ئوغۇلخانىنىڭ قۇلاقلىرى «ۋىڭڭىدە» قىلىپ ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش كەتتى .

خاتىمە

چۈش . ئىسسىقنىڭ قاتتىقلىقىدىن نەپەس ئالماقمۇ تەس . توخۇ-لارنىڭ دانلاشقىمۇ رايى يوق . ئۇلار ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى پاكار - پاكار جىگدىلەرنىڭ سايىسىدا گېلىنى ئېسىپ تىنماي ھاكىلدىشىدۇ . نورۇز ئېغىلنى قۇرۇقداش بىلەن بەند .

ئىشكنىڭ ھالقىسى ئاستا شىرىقلىدى . نورۇز قىيا بۇرۇلۇپ ، بوسۇغىدا تۇرغان ئەسئەتنى كۆردى- ده ، قولىدىكى كەتمەننى لاپاسنىڭ تۈۋرۈكى يېنىغا قويۇپ ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئېتىلدى .

— كەل ئاداش ، — دېدى ئۇ ئەسئەت بىلەن قوش قوللاپ كۆرۈ-شۇپ ، — ئۆيگە كىر ، مەن تېخى ئېغىلنى قۇرۇقدىۋېتىپلا سېنى يوقلاپ كېلەي دەپتىم .

ئۇ ئەسئەتنى پېشايۋانسىز سۇپىغا باشلىدى . سۇپىنى كاۋا بارىكى يېپىپ تۇراتتى . بىر قاراپلا بىلىش مۇمكىنكى ، نورۇز تېخىچە ئۆينى يېڭىلاشقا ئۇلگۈرمىگەن ، شۇرىداپ كەتكەن تام ئۇلىنى قول ئۇچىدىلا ئۇلداپ قويغان ، خالاس .

بۇ هال ئەسئەتكە سۆھبەت تېمىسى بەلگىلەپ بەردى :

— يامبۇدا ئىشىك تاقىغۇدەك بېيىپ كېتىپمۇ ، ئۆيۈڭنى يېڭىلە-ۋالاي دېمەپسىنا ؟— دېدى ئۇ سىرتى سۇۋالمىغان ، كونا نۇسخىدىكى دېرىزىسىز ئۆيلەرگە هەيرانلىق بىلەن تىكىلىپ ، — پىخسىقلىق قە-لىپ ، يىغقان پۇلۇڭنى چاشقانغا يەم قىلىپ بەرمىگىن يەنە !

— نەدىكى پۇل ، — نورۇز كۇلدى ۋە ، — «سۇنىڭ پۇلى سۇغا كەتتى ، قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى» دېگەندەك ، ئۇدۇللۇق تاپقىنە-مىزنى ئاۋۇ جانىۋارلار ئۇدۇللۇق يەپ تۇگىتىۋاتامدۇ !— دەپ ، بېشى بىلەن ئەتراپى بادرا بىلەن قورشالغان لاپاس ئاستىدا كورۇسلە-تىپ بوغۇز يەۋاتقان ئېشەكلەرنى ئىشارەت قىلدى .

— ئاڭلىسام ، هەر ئايدا ئوغۇلخاندىن ئىككى يۈز كوي ئىش هەققى ئالىمىشسەنغۇ ! شۇنچە جىق پۇلنى.....

— هېسابلاپ كۆرگىنە ، — نورۇز قىزىرىپ كەتتى ، — هەر ئېشەك كۇنلۇكى بىر جىڭدىن ئاق قوناق يېسە ، يۈز ئېشەك قانچىلىك يەيدۇ ؟ يۈز جىڭ ! يۈز جىڭ قوناق دېگەن ئون بەش كوي تۇرسا ، ئىككى يۈز كوي نېمىگە يېتىدۇ دەيسەن ؟ هەر ئايدا بىرەر تەخەينىڭ پۇلىنى يامايمىز ، تېخى !

— شۇنداقمۇ ؟— ئەسئەت تېخىمۇ هەيران بولدى . چىرايىدىكى تەبەسسۇممۇ قاياقلارغىدۇر ئۇچقانىدى . ئۇ كۆڭلىگە كەلگەننى ئۇدۇللا ئېيتتى ، — بۇنچە جېنىڭنى قىينىغۇچە ، يوتقانغا بېقىپراق پۇت ئۇزىتىپ ، ئېشەكلىرىڭنى سەل ئازايتساڭ بولمامدۇ ؟

— «ئازايتساڭ.....» نېمەدەيدىغانسەن !— نورۇز كۆزلىرىنى غەلىتە ئويناتتى . ئاۋازى تېخىمۇ جاراڭلاپ كەتتى ،— بەش يىل چە-شىمىزنىڭ كىرىنى شۇمۇپ ، مىڭ تەسەللىگە كۆپەيتكەن نەر-سەمنى..... ياق ، چاپىنىمنى ساتسام ساتمەنكى ، ئېشەكلىرىمنى بىر كەم يۈزگە چۈشۈرمەيمەن !

— ۋاھ ، تىپىك دېھقانىنىڭ گېپىنى قىلدىڭغۇ !

— ئۆزۇمۇ تىپىك دېھقان- دە ! سىلەر زىيالىيلار ئون كوي پۇل تاپساڭلار بەش كويىنى ئۆي جابدۇش ، كىيىم - كېچەك كىيىشكە

سەرپ قىلىسىلەر ، بىز دېگەن قورسىقىمىز ئاچ ، ئۇچىمىز يالىڭاچ قالمىسىلا ، ئاسانلىقچە چۆنتەكنى يېرىملاتمايمىز !

— ھە ، گەپ قىلە ، بۇ گېپىڭچىزە ، «يېمە - ئىچمە بول بېخىل ، باي بولمىساڭ مەن كېپىل» دېگەن ماقالنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشكە بەل باغلاپسەن- دە !

— ھا- ھا- ھا ! گەپدانلىقىڭنى قارا ، سېنىڭ ! بوش تاغار ئۆرە تۇرامدۇ ؟ ! گالغا كەلگەندە ئۇتتۇرمىدۇق . قۇرۇق سۆلەت قوغلاشمىدۇق . ۋاقتى كەلسۇنچۇ ، ئۆينى قانداق ياساش ، كىيىم - كېچەكنى قانداق كېيىشنى خېلى خېلىسىغا ئۆگىتىمىز ، تېخى !

نورۇز ئۆز پىلانىنى سۆزلەپ بەردى : ئۇ دادىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپتۇ . كېلەر يىلى مادالار تەخەيلەپ ، تەخەيلەر ئەمچەكتىن ئايرىلىشىغلا ھاڭگىلارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋېتىپ ، پۇلنىڭ بىر قىسمى بىلەن پىششىق خىشلىق ئىمارەت سالىدىكەن ، ئاشقان پۇلنى ئوغۇلخانىنىڭ كونسېرۋا زاۋۇتىغا پاي قوشىدىكەن . نورۇز باشقا ئىشلاردىن قول ئۈزۈپ ، زاۋۇتتىلا ئىشلەيدىكەن ، فېرمىنى دادىسى چۆرۈيدىكەن .

— تويۇڭنى قاچان قىلىسەن ؟— ئەسئەت چاقچاق ئارىلاش سورىدى ، — يېڭى ئۆينىڭ پۇتۇشىگە ئۇلگۈرتۇپ تويمۇ قىلىۋالارسەن ؟

تويىنى ؟ .....— نورۇز دۇدۇقلىدى ، — راستىمنى دېسەم شۇ ئىش توغرۇلۇق ئويلاشماپتۇق .

— نېمە ؟ خۇپسەنلىكىنى قارا ، بۇنىڭ ! ئوغۇلخانىنىڭ ساڭا تويلۇق ئېلىشىنى كۈتۈۋاتامسەن ، يا ؟

— ئوغۇلخان ؟..... قويە ئۇنى !..... ئۇ دېگەن بىزنى ياراتمايدۇ !

— ياراتمايمىش ! ياراتسا قانداق بولاتتى ؟ ھېلىمۇ ئۇچ ۋاق تامىقىڭ ئۇنىڭ ئۈيىدە ، كېچە - كۈندۈز ئۇنىڭ يېنىدا يۈرگىنىڭ !.....

— راست گەپ ، — نورۇز ئۆزىنى ئاقلىدى ، — ئىككىمىز دائىم بىللە بولغىنىمىز بىلەن ، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش توغرۇلۇق ئويـ-

لاشتىنمۇ قورقمەن . سەن بىلمەيسەن ، ئۇنىڭ لايىقى بار .

— نېمە ؟ ئۇنىڭ لايىقى كىم ؟

— كىملىكىنى نەدىن بىلەي !— نورۇز بۇنىڭدىن ئالتە يىل بۇرۇن ئوغۇلخانىغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ تۇمشۇقىغا يېگەنلىكى ، ئوغۇلخانىنىڭ تاكى ئۆتكەن يىلى مۇشۇ كۈنلەرگىچە ئۆيىگە كەلگەن ئەلچىلەرنى «لايىقىم بار» دەپ يولغا سېلىۋەتكەنلىكى ، بىر يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەلچى كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى ئۇقمايدىغانلىقى ، سوراشقا تېخىمۇ پېتىنالمايدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .

ئەسلىدە ئويلىنىپ قالدى . ئۇ تۇنۇگۈن ئۆيگە كېلىپلا ئوغۇلخانىغا بىھۇدە ئازار بەرگەنلىكىگە پۇشايمان قىلدى . ئۆزىنىڭ بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى تۇرۇپ ، مۇھەببەت مەسلىسىدە ئىدىيەسىنىڭ تولىمۇ قاتمال ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدى . ئۇنىڭ نەزەرىدىكى مۇھەببەت — بىر - بىرىگە سۆز بېرىشكەن قىز - يىگىتنىڭ مەڭگۈ بىر - بىرىگە سادىق بولۇشى ، چوقۇم ئۆز ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىشى ئىدى . ئوغۇلخان بىۋاپالىق قىلىپ يېرىم يولدا ئۆز ۋەدىسىدىن ياندى ، ئۇنى تاشلىۋەتتى . ئۇچۇ ؟ ئۇمۇ ئوخشاشلا ئۆز ئىرادىسىگە قارشى يول تۇتۇپ ، گۈلبەھرەمنىڭ پېشىگە ئېسىلدى . ئۇنىڭ بىلەن توي قىلماقچى . ئوغۇلخان ئۇنى تاشلىۋەتكىنى بىلەن ، تېخى ھېچكىمگە قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزغىنى يوق . ئۇ مەڭگۈ مۇشۇنداق يەككە-يېگانە ئۆتۈپ كەتمەكچىمۇ ؟ ئەسلىدە نېمىشقا بۇنى سۈرۈشتۈرۈپ باقمىدى ؟ قورقتى ، ئوغۇلخانىنىڭ ئالدىدا ئوسال بولۇشتىن قورقتى .

ئەسلىدە كېچىچە ئۇخلىماستىن مۇشۇلارنى ئويلىدى . ئوغۇلخانغا تەن بەردى . لېكىن ، كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە يەنىلا قاراڭغۇ ئىدى . نورۇزنى چېكىپ باقماقچى ، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى ئوغۇلخانىنىڭ ئېيتقانلىرى بىلەن ئوخشاش چىقسا ، ئوغۇلخانىنىڭ ئالىيجانابلىقىغا تەن بېرىپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىماقچى ؛ ئوخشاش چىقمىغان تەقدىردە-مۇ ئۇنى كەچۈرۈپ ، ئىگىلىك تىكلەش يولىدا تېخىمۇ زور جاسارەت كۆرسىتىشكە رىغبەتلەندۈرمەكچى بولغانىدى . نورۇزنىڭ ئېيتقانلىرى ئۇنى خاتىرجەم قىلدى . بولۇپمۇ ئوغۇلخانىنىڭ كونسېرۋا زاۋۇتىغا

یانداپ بەش سىنىپلىق باشلانغۇچ مەكتەپ سالدۇرۇۋاتقانلىقى ، بۇ مەكتەپ پۈتسە ، كەنتتىكى ئۆسمۈر باللارنىڭ ئۈچ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى قوشنا كەنتكە بېرىپ ئوقۇشىغا تەلتۆكۈش خاتىمە بېرىلىدۇ. غانلىقىنى ئاڭلىغاندا ، هاياجاندىن ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى . ئوغۇلخان ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قانداقتۇر پۈل - بايلىق ئۈچۈن هەممىدىن كېچىدۇ. غان «ئاچ كۆز ئالۋاستى» ئەمەس ، بەلكى سالمىلىق ئاھالىسىنى بەخت. سائادەت ، ئىلىم - مەرىپەت يولىغا يېتەكلىگۈچى پەرىشتە سۈپىتىدە گەۋدىلەندى . شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا كۆڭۈلدىكىدەك يېڭى بىر تۈيغۇ ئويغاندى . ئۇ خۇشاللانغىنىدىن نورۇزنى قىستاپ يۇرۇپ ، ئوغۇلخانىڭ بۇنىڭدىن ئالتە يىل بۇرۇن نورۇزغا يازغان هېلىقى جاۋاب خېتىنى تاپتۇرۇپ كۆردى : نورۇز خېلى بۇرۇنلا ئوغۇلخانغا كۆيگەن ؛ ئوغۇلخانمۇ ئۇنىڭغا مايىل ئىكەن . ئوتتۇرىدىكى توسالغۇ ئەسلىتىنىڭ ئۆزى ئىكەن !

ئەمدى بۇ توسالغۇ يوق : ئەسلەت گۈلبەهرەم بىلەن توي قىلماقچى . نورۇز بىلەن ئوغۇلخانچۇ ؟

ئەسلەت ئۇشتۇمتۇت سورىدى :

— نورۇز ، راستىڭنى ئېيتىپ باقە ، ئوغۇلخانغا هېلىمۇ كۆڭۈلۈڭ بارمۇ ؟

نورۇز قىزىرىپ كەتتى . ئەسلەتنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلگىنىچە بىرهازا جىمجىت ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— نېمە دېسەم بولار..... ئەگەر ئۇ مېنى ياراتسا ، — دەپ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى .

— شۇنداقمۇ ؟ — ئەسلەت كۈلدى ، — ئەگەر ئۇ سېنى يارىتىپ قالسا ، جەزمەن ئالامسەن ؟

— ئالسام ئالدىم.....

— ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلغىنا : زادى جەزمەن ئالامسەن ؟

— ئالىمەن .

— ئۈندىداق بولسا ، گېپىمىز گەپ . مەن ساڭا ئەلچى بولىمەن .

*　　*　　*

ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ھەر ئىككىيلەن توي قىلدى . ئەسئەت نورۇزغا ، نورۇز ئەسئەتكە يىگىت قولدىشى ؛ ئوغۇلخان گۈلبەھرەمگە ، گۈلبەھرەم ئوغۇلخانغا قىز قولدىشى بولدى .

«ئاللا ئۇلارغا مەڭگۈ ئىسسىقلىق بەرسۇن ، بەخت بەرسۇن ! ئامىن..... »

بۇ يۇرتنىڭ ئۇلارغا بەرگەن دۇئاسى ئىدى .

1987- يىل 3- ئاي ، قەشقەر شەھىرى

قاپاق تېرەكلىك هويلا

قاپاق تېرەكلىك هويلا هەققىدە قىسقىچە بايان

تەلۈچۈك دەريا سىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىندىكى «بەگنىڭ كېچىكى» دەپ ئاتىلىدىغان كېچىكنىڭ شىمالىي تەرىپىدە تۇرۇپ ، جەنۇبىي قىرغاقتا نەزەر سالسىڭىز ، ئەڭ ئاۋۋال كۆزىڭىزگە غايەت زور كۈنلۈك-تەك ، ئاسمانغا بوي تىرەپ تۇرغان بىر تۈپ قاپاق تېرەك ۋە شۇ تېرەك سايە تاشلاپ تۇرغان يەككە - يېگانە ئەسكى تاملىق بىر هويلا چېلىقىدۇ .

بۇ مەن سىزگە تونۇشتۇرماقچى بولغان قاپاق تېرەكلىك هويلىنىڭ دەل ئۆزى .

كالا هارۋىسى بىمالال پاتقۇدەك ئەگىن دەۋازىسى شەرققە قارىغان ، بويى 50 ، ئېنى 40 ماڭدام كېلىدىغان بۇ هويلىنىڭ زادى قاچان ياسالغانلىقىنى هېچكىم بىلمەيدۇ . ئەمما ، بۇ هويلىنىڭ هازىرقى ئىگىسى هاۋاز ئاخۇنىڭ قايسىبىر بوۋىسى مۇشۇ هويلىنى ياسىغىنى

تىپ ، قاق ئوتتۇرىسىغا ئاشۇ قاپاق تېرەكنى تىككەنلىكى ؛ هويلىنى ياسىغاندا كېسەك قۇيغان ، لاي ئەتكەن ئىككى ئازگالنىڭ تۆت چۆرىسىگە سۆگەت جىرىمى قويۇپ ، كۆل بەرپا قىلغانلىقى ، بۇنىڭ بىلەن كەنتتىكى 15 — 20 ئۆيلۈك دېھقانمۇ كۈندە نەچچە ژاق قاپاق يۇدۇپ تەلۈبچۈك دەرياسىدىن سۇ توشۇشتىن قۇتۇلغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن بۇيان ، بۇ يەرنىڭ ئەسلىي نامى ئۆزگىرىپ «قوشكۆل» بولۇپ قالغانلىقى هېلىمۇ ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرمەكتە . كېيىنچە ، بۇ مەھەللىنىڭلا ئەمەس ، پۈتۈن دادۇيىنىڭ ناممۇ «قوشكۆل»گە ئۆزگەرىدى . بىراق ، پەرقى شۇ ئىدىكى ، بىر چاغلاردا قىش - ياز سۇ ئۆكسۈمەيدىغان بىر جۇپ كۆلنىڭ ئىزناسىلا قالغان بولۇپ ، ئۇنىڭ دەسلەپ ئەترەتكە ، كېيىن هاۋاز ئاخۇنغا ئوغۇت چىرىتىش ئازگىلى بولۇپ ، خىزمەت قىلىۋاتقىنىغا 20 يىلغا يېقىنلاشتى . هاۋاز ئاخۇنىڭ ئائىلىسىدىن باشقا ئائىلىلەر بۇ يەردىن بىرەر چاقىرىم يىراقلىقتىكى چوڭ يول بويىغا يېڭى ئۆي سېلىپ كۆچۈپ كەتكەچ ، بۇ يەردە مۇساپىرنىڭ قەبرىستانلىقى چوقچىيىپ ، قاپاق تېرەكلىك هويلىلا قالىدى . ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، هاۋاز ئاخۇنۇمنىڭ دادىسى نازىر ئاخۇن جۇۋازچى تولىمۇ خۇش تەبىئەتلىك ، ئىشچان ئادەم بولۇپ ، قەيەردە بىر يېڭىلىق كۆرسە ، دەرهال شۇنى دوراپ باقىدىكەن ، ئۇ قىش - ياز قاراڭغۇ ئۆيدە كالىنىڭ كەينىدىن سوكۇلداپ ياكى جۇۋازنىڭ قايچىسىغا مىنۈۋىلىپ ، هاجەتمەنلەرنىڭ بىر - ئىككى چارەك چىگىت ، ئىششەك- نىم ئىششەك زىغىر ، ئاپتاپپەرەسلىرىنى ياغقا ئايلاندۇرىمەن دەپ پۈتۈن ئەزايى ياغقا مىلەنگىنى بىلەن ، جۇۋازخانىدىن چىقتىمۇ ، بولدى ، شەهەرلىك بايۋەچچىلەردەك پاكىز ، رەتلىك كىيىنىپ يۈرىدە- كەن . شۇڭا ، ئۇنىڭ «سۆسەر» دېگەن لەقىمىمۇ بار ئىكەن . ئۇ جۇ- ۋازدىن بولىدىغان كېرىمگىلا قاراپ ئولتۇرماستىن ، ئۇيىلدىن - بۇ- يىلغا سىمكارغا چۈشكەن كۈنجۈرە بىلەن 10 — 20 قوي ،2— 3 كالا بورداپ سېتىپ ، ئوبدان كۈن كەچۈرىدىكەن . ئۇ توپتوغرا 40 ياشقا كىرگەن يىلى خوتۇنى قازا قىپتۇ . بۇ چاغدا ئوغلى هاۋاز 10 ياشتا ، قىزى نىساخان 8 ياشتا ئىكەن . ئۇ بىرەر يىلغىچە خوتۇنىنىڭ ئىچ

ئاغرىقىنى تارتىپ يىغا يىغلاپ يۈرۈپتۇ . ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى مەسلىھەتلىرىنى قەتئىي رەت قىپتۇ . ئەمما ، ئىككى پەرزەنتىگە ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بەكرەك كۆيۈنىدىغان بولۇپ كېتىپتۇ . ئولتۇرسا - قوپسا ئۇلارنىڭ كېيىنلىرى كىيىلىدىغان ئويلاپ ، ئاز - تولا پۇل - پۇچەك توپلاپ قويۇشنىڭ كويىغىمۇ چۈشۈپتۇ .

قايسىبىر يىلنىڭ بازار كۈنى ، نازىر ئاخۇن ھاۋازنى ئېلىپ قەشقەر شەھىرىگە ياغ ساتقىلى بېرىپ ، بىر باينىڭ ھويلىسىغا كىرىپ قاپتۇ . سىرتقا چىققاندىن كېيىن :

— دادا ، — دەپتۇ ھاۋاز ، — بىزنىڭ ھويلىنىمۇ مۇشۇنداق ياساتساق بولمامدۇ ؟

ئوغلىنىڭ بۇ گېپى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئوت يېقىپتۇ . دېمىسىمۇ راست- دە ! دادىسى ئۇنىڭغا قاپاق تېرەكلىك ھويلىنى قالدۇرۇپ كەتتى . ئۆزىمۇ پەرزەنتلىرى ئۈچۈن ئاز - تولا ئىش قىلىپ قويمىسا ئەپلىشەمدۇ ؟

ھاۋاز 16 ياشقا كىرگەن چاغدا ، قاپاق تېرەكلىك بۇ ھويلا قوشكۆل بويىچە شەھەر پاسونىدىكى بىردىنبىر ئىمارەتكە ئايلىنىپ قالغانىدى : ۋاسىدەمىيان مېھمانخانا بىلەن دەھلىزنى يېڭىباشتىن ۋاسا- جۇپ قىلىپ يېپىۋالغان ؛ ئايۋان بىلەن ساراينىڭ تۆڭلۈكى ئېلىۋېتە- لىپ ، قاپقاقلىق دېرىزە بېكىتىلگەندىن تاشقىرى ، گەج بىلەن شەھەر پاسونىدا نەقىشلىك تەكچە چىقىرىلغان ؛ پېشايۋانىنىڭ تاملىرى ھاكلە- نىپ ، دېرىزىلەر ئارىلىقىغا گەج بىلەن مېھراپ شەكىللىك نەقىش ئويدۇرۇلغانىدى . نازىر ئاخۇن بۇنىڭ بىلەنلا قانائەتلەنمەستىن ، ھويـ- لىنىڭ ئارقىسى ۋە جەنۇب تەرىپىدىكى تۆت چارەكلىك يېرىنىڭ ئەترا- پىغا ئىككى قاتار قاغا جىگدە ، بىر قاتار نان جىگدە قەلەمچىسى كۆچۈرۈپ ئىھاتىگە ئالدى . ئۆرۈك ،شاپتۇل ،ئۈزۈم كۆچەتلىرىنى تە- كىپ ، قوشكۆلدە تۇنجى باغ ئەھيا قىلدى . كېيىنچە ئۇنىڭ جۇۋازخا- نىدىن كۆڭلى سوۋۇپ ، ئۇخلىسا چۈشىگىمۇ ياپيېشىل ئېتىزلىق ، چاڭ كەلتۈرۈپ سايرايدىغان خۇش ناۋا قۇشلار ، يۈرەككە ھۇزۇر

بېغىشلىغۇچى ساپ ھاۋا كىرىدىغان بولدى . ئاخىر ئۇ قوي پادىلىرىنى سېتىۋېتىپ ، ئۇيىنى جۇپلەپ ، 20 چارەك يەر ئىجارىگە ئالدى. دە ، دېھقان بولدى . جۇۋازخانا ھاۋازغا قالدى .

شۇ يىلى باش كۈزدە ، قوشكۆل تەۋەسىدىكى تېرىلغۇ يەرنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان ، ئەمما پىخسىقلىقتا داڭقى كەتكەن مىشاھاجى كېزىك بىلەن ئاغرىپ ياتقان پادىچىسى مىرزىمەتنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى ، ھەتتا ئۇنىڭ ئىككى يىللىق ئەجرىگە بىر تىيىن بەرمىگەننىڭ سىرتىدا ، ئۇنىڭغا «قولى ئەگرى» دېگەن گۇناھنى چاپلىدى . مىرزىمەتنىڭ كالىدەك ئىشچان ، قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان نازىر ئاخۇن بۇ ناھەقچىلىكتىن قاتتىق غەزەپلىنىپ ، يىگىتنى ئۆز ئۆيىگە ئەكىرىۋېلىپ ، قولىدىن كېلىشىچە داۋالىدى . ئىككىنچى يىلى باھاردا نازىر ئاخۇن ئۆلۈمدىن ساق قالغان مىرزىمەتنى يۇرتى يېڭىسارغا يولغا سېلىپ قويماقچى بولدى . بىراق ، مىرزىمەت يۇرتىدا ھېچقانداق ئىچ كۆيەرى يوقلۇقىنى ئېيتىپ ، مۇشۇ ئائىلىدە داۋاملىق قېلىشنى تەلەپ قىلدى . ئۇ ھاۋاز بىلەن تەڭ دېمەتلىك بولۇپ ، ئىككىيلەن ئاكا - ئۇكىدەك چىقىشىپ كەتكەندى . ئۇنىڭ ئۇستىگە نازىر ئاخۇننىڭ كۆڭلىدە مىرزىمەتكە نىسبەتەن باشقىچە خىيالمۇ بولغاچ ، ئۇنى بالىچىلاپ بېقىۋالدى .

ئەمدى ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشىنى مىرزىمەت بىلەن ھاۋاز قىلىدىغان بولدى .

ياندۇرقى يىلى تېرىلغۇ يېرى 500 چارەككە يەتتى . شۇ يىلى كۈزدە ھاۋازنى ئۆيلىۋالدى . يەنە بىرەر يىلنى ئۆتكۈزۈپ ، قىزى نىساخاننى مىرزىمەتكە چېتىپ قويۇشقا تەرەددۇتلاندى . بىراق ، تەڭرى نىساخان بىلەن مىرزىمەتنىڭ يۇلتۇزىنى قوشمىغانمۇ ياكى ئۇلارنىڭ تەلىيى كاجمۇ ، قاپاق تېرەكلىك ھويلىدا توي ئويناش مۆلچەرلەنگەن كۈنلەردە ، كۈتۈلمىگەن مۇسىبەت يۈز بەردى : بىر ئاخشىمى نازىر ئاخۇن قاپاق تېرەككە ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى .

يېزىلمىغان بابقا مۇقەددىمە

1983- يىلى باش كۈز ، كەچ پېشىن .
ھەممە يەر ياپيېشىللىققا پۈركەنگەن . دېھقانلار كۈزگى بۇغداي تېرىش ئۈچۈن ئالدىرىماقتا : بەزىلەر ئېتىزلارغا سۇ باشلاپ ئوسا قىلماقتا ، بەزىلەر ئۈدۈللۇق ھەيدەلگەن يەرنى باسۇرماقتا . قوشچىلار- نىڭ ناخشىلىرى ۋە «ئوشكە !..... قىر تاپ !..... »دەپ ۋارقىراشلىرى ھەممە يەردە ئاڭلىنىدۇ . ئەمدىلا «ئېشەك تۇمشۇقى» بولغان ئاق قوناقلىقلارغا ئاق قۇشقاچ ، قارا قۇشقاچلار مېھمانغا كەلگەن بولۇپ كاللەك - كاللەك باشاقلار ئارىسىدىكى تېخى قاتمىغان سۇتلۇك «مەر- ۋايىت»لارنى ھۇزۇرلىنىپ شورىماقتا . ئاپتاپپەرەسلەر كۈز قۇياشىغا سالام بەرمەكتە . كېپىنەك ۋە ھەسەل ھەرىلىرىمۇ بىر - بىرىدىن ئالدىراش .

قاپاق تېرەكلىك ھويلىمۇ بۇگۈن ئادەتتىكىدىن بۆلەكچىرەك : ئىشىك ئالدى ۋە ھويلا - ئارام پاكىز تازىلىنىپ ، سۇ سېپىلگەن . قوتانىنىڭ تېمىغا يانداپ كېسەك بىلەن ياسالغان ئوچاققا ئېسىلغان داش قازاندا گۆش قاينىۋاتاتتى . گاھ ھاۋاز ئاخۇن ئايۋانىنىڭ ئىشىكىدىن چىقىپ قازانىنىڭ ئوتىنى ئوڭشاپ قويىاتتى ياكى ياغاچ چۆمۈچ بىلەن شورپىنى سورۇپ - سورۇپ قويىاتتى . گاھ خوتۇنى ھۆسنەرىخان چىقىپ ، قازانغا پىياز ، تۇز سالاتتى ، تۇزىنى تېتىپ باقاتتى- دە ، دەرھال كەينىگە يانىاتتى . نېمە ئۈچۈندۇر چىرايى غەلىتە ، قاراشلىرى ئەنسىز ، ھەرىكەتلىرى قولاشمايتتى . قىزى زەيتۇنەم نەگە كەتتىكىن ، زادىلا كۆزگە چېلىقمايتتى .

مانا ، ھاۋاز ئاخۇن ئايۋاندىن چىقتى- دە ، ئۈدۈل قازان بېشىغا كەلدى . قازاندا يەل توپتەك لەيلەپ تۇرغان قۇيرۇق ياغقا بىر پەس تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ، چۆمۈچنى قولىغا ئېلىپ ، ياغنى چۆمۈچ بىلەن كەينى - كەينىدىن بىرنەچچە قېتىم بېسىپ ، شورپىغا چۆكتۈ- رۈۋەتتى ۋە چۆمۈچنى قازانىنىڭ گىرۋىكىگە يۆلەپ قويۇپ ، ئەگىن

تەرەپكە ماڭدى . ئەگىنىڭ بوسۇغىسىنى دەسسەپلا ، «ئۇھ»دەپ ئۇ-لۇغ كىچىك تىندى- دە ، ئاسمانغا قاريدى : قۇياش يوغان بىر پارچە بۇلۇتنىڭ كەينىدىن ماراپ تۇراتتى . ئۇپۇق گىرۋەكلىرىدە توپ - توپ بۇلۇتلار ئۇزۇپ يۈرەتتى . كۆڭلى بىر قىسمىلا بولۇپ قالغان ھاۋاز ئاخۇن بۇلۇتلاردىن كۆزىنى ئېلىپ ، ئەتراپىغا قاريدى : 20 قەدەمچە نېرىدا ئاسمان پەلەك بېسىۋېتىلگەن يانتاق دۆڭسى ، ئۇنىڭ نېرىسىدا ئوسا قىلىنغان ، شۇدىگەر قىلىنغان يەرلەر ۋە چۇچۇكبۇيا ، يانتاق ، خوخا بېسىپ كەتكەن كۆز يەتكۈسىز بوزلۇق.....

ھاۋاز ئاخۇن ئاشۇ مەنزىرىلەرگە بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، كۆزىنى ئەترەتكە باريدىغان چىغىر يول تەرەپكە يۆتكىدى . قولىنى چېكىسىگە سايىۋەن قىلىپ خېلىغچە قاراپ تۇردى . يولدا ئادەمنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى . «ئەستەغپۇرۇللا..... ماۋۇ قام-لاشمىغان ئىشنى ! ئۇ مېنى ئالدىغانمىدۇ ؟ ئۇنداق قىلىشنى بىلگەن بولسام..... »دېدى ئۇ كۆڭلىدە ۋە ئارقىسىغا ياندى .

— ھوي دادىسى ، ئۇلار تېخىچە كۆرۈنمەمدۇ ؟— بوسۇغىدا پەيدا بولغان ھۆسنەرىخان ئۇنىڭدىن سورىدى ، — يا داستىخان سالالمى-ساق ، مېھمانلارنىڭ تازا قورسىقى ئېچىپ كېتىدىغان بولدى- دە !

— مېڭىڭلار ، ئۆيگە كىرىپ مېھمانلارنى گەپكە تۇتۇپ تۇرۇڭلا-ر ، كېلىپ قالار ، — دېدى ھاۋاز ئاخۇن چىرايى تۇتۇلغان ھالدا .

ھۆسنەرىخان ئالدىراش كەينىگە يېنىپ مېھمانخانىغا كىرىپ كەت-تى . ھاۋاز ئاخۇن سەل دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ، پۇتلىرىنى ئېغىر - ئېغىر يۆتكەپ ، ئوچاقنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزايدى- دە ، كۆسەينى قولىغا ئېلىپ ، ئوتنى چۇقچىلاشقا باشلىدى .

پىتىنىڭ قۇربانى

قوشكۆلدە ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش ، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش ھەرىكىتى باشلىنىپ ئۇزاق ئۆتمەي يەر ئىسلاھاتى ، تەركىب ئايرىش باشلاندى . بەزىلەرگە «زومىگەر» ، «پومېشچىك» يەنە بەزد-

لەرگە «باي دېھقان» دېگەن «تون» يېپىلدى . ئەينى چاغدا كىملەر تەرىپىدىندۇر تارقىتىلغان : «كومپارتىيە بايلارنىڭ ھەممە نەرسىلىرى- نى كەمبەغەللەرگە ئېلىپ بېرىپ ، ئۆزلىرىنى ئۆلتۈرۈپ تۇگەتكۇ- دەك» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بىرمۇنچىلارنى ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۇ- دەك خۇشال قىلسا ، ئاز ساندىكى بىر قىسىم كىشىلەرنى قاتتىق ۋەسۋەسىگە سالدى . بۇ كۈنلەردە ، نازىر ئاخۇنغا تېخى بىرنېمىدەپ نام قويۇلمىغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ كۆڭلى زادىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى : ئۆزىگە «باي» دېگەن تون پېچىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ كېچىسى كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمەيتتى ، كۈندۈزى قولى ئىشقا بارمايتتى ، يەر ئىسلاھاتى خىزمەت ئەترىتىنىڭ كادىرلىرى يېزا - كەنت بويىچە يىغىن ئېچىپ ، بىرەر زومىگەر ياكى پومېشچىكنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۇ قاچان ئۆزىگە نۆۋەت كېلىشنى كۈتۈپ ۋۇجۇدىدا جان قالمايتتى . قوشكۆل بويىچە بىردىنبىر بېغى ، ھەش- مەتلىك ھويلىسى ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋەيلۇن دوزاخ بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى .

چېچەك - چوكان ئېچىلىپ ، قوشكۆل تويغا جابدۇنغان چوكاندەك چىرايلىق ياسانغان كۈنلەرنىڭ بىر ئەتىگىنى ، كىمدۇر بىرى ھويلا ئىشكىنى قاقتى . ئوغلىغا يارەملىشىپ ، جۇۋازنىڭ ئوقىنى كۆتۈرۈ- شۇپ بېرىۋاتقان نازىر ئاخۇن :

— بالام ، چىقىپ قاراپ باققىنا ، — دېدى ھاۋاز ئاخۇنغا بۇرۇ- لۇپ ، — بىركىم يۈك ئېلىپ ① كەلگەن بولمىسۇن .

ھاۋاز ئاخۇن جۇۋازخانىدىن ئالدىراش چىقىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا قايتىپ كىردى ۋە دادىسىنى ئالدىراتتى :

— دادا ، بول ، سېنى كادىرلار چاقىرىۋاتىدۇ .

— كادىرلار ؟..... بوۋاينىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ ، ئاۋازى تىترەپ كەتتى . پۈت - قولى ماغدۇرسىزلىنىپ ، جۇۋازنىڭ باچكىسىغا يۆلە- نىپ قالدى ، — قانداق كادىرلار ؟

---

① يۈك — ياغ تارتىلىدىغان ھەرخىل دان .

— ھېلىقى يەر ئىسلاھاتى قىلىدىغان كادىرلارچۇ؟

— ھە؟.....

نازىر ئاخۇن شۇنداق دېدى - يۇ، ياغ يۇقى قولىنى بىر تۇتام زىغىر پاخىلىغا سۈرتكىنىچە، جۇۋازخانىدىن چىقتى.

— كېلىشسىلە، — دېدى ئۇ دەرۋازا ئالدىدا تۇرغان ئۇچ نەپەر كادىرغا ھۆرمەت بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلىپ، ئۇ دەسلەپ ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەكچى بولدى - يۇ، كېيىن نېمە ئۈچۈن- دۇر بۇ ئويىدىن ۋاز كەچتى- دە، زورىغا كۈلۈمسىرىدى، — ئۆيگە ئىلتىپات قىلىشسىلا.

كادىرلار تەكەللۇپ قىلىپ ئولتۇرماستىن، ھويلىغا كىرىپ كېلىشتى. نازىر ئاخۇن ئەدەپ يۈزىسىدىن بىردەم كەينىچە، بىردەم يانتۇ مېڭىپ، ئۇلارغا يول باشلايتتى.

—ۋاي - ۋۇي، ئەجەب يوغىنىغان تېرەككەن بۇ!— دېدى ھەمە- مەيلەننىڭ ئالدىدا ماڭغان شىماللىق كادىر قاپاق تېرەك تۇۋىدە توخ- تاپ، — نەچچە يىللىق بولغاندۇ؟

ئۆزىدىن مۇنداق سوئال سورىلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان نازىر ئاخۇن سەل مەڭدەپ قالدى - يۇ، دەرھال ئېسىنى يىغىپ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتتى.

— دادامنىڭ ئېيتىشچە، — دېدى ئۇ بىلىنەر - بىلىنمەس دۇدۇقلاپ، — يەتتىنچى بوۋام قويغانىكەن. ھېسابلاپ كۆرسەم.....

— ئۇچ يۈز يىلدەك بوپتۇ - دە؟

نازىر ئاخۇن ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلىدى:

— توغرا، توغرا ئېيتتىلا، ئۇچيۈز يىلدەك بولغان ئوخشايدۇ.

— بۇ ھويلىنىمۇ شۇ بوۋىلىرى ياساپتىكەنمۇ؟

— شۇنداق، شۇ بوۋام ياساپتىكەن، كېيىن.....

نازىر ئاخۇن گېپىنىڭ ئايىغىنى تاپالمىدى. يەنە بىر كادىر ئۇنى بۇ ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلدۇرماقچى بولدى بولغاي، باشقىلاردىن ئاڭ- لىغانلىرىنى ئېيتتى:

— كېيىن ئۆزلىرى بىرەر قۇر ئوقۇلاشتۇرۇپلا - دە؟

— شۇنداق بولدى . نەچچە يىل جۇڭاز ھەيدەپ تاپقىنىمنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ ھويلىغا چاپلىدىم .

— قالتىس ئىش قىپلا ! يۇرت - مەھەللىنىڭ ئېيتقىنىدەك ، مىشاھاجى زومىگەرنىڭكىدىنمۇ پۇزۇر ئىمارەت ئىكەن ئەمەسمۇ بۇ !

— خۇددى شەھەرلىك بايلارنىڭكىدەك ياساپتىكەن دەڭە .

«زومىگەر» ، «باي» دېگەن سۆزلەردىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغان نازىر ئاخۇنۇمنىڭ يۇرىكى «جىغ» قىلىپ ، چىرايى لاپپىدە بىر ئۆڭۈپ ، دەرھال ئەسلىگە كەلدى . ئۇ گەپنى باشقا تەرەپكە بۇرىۋەتمەكچى بولۇپ ، ئۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى :

— قېنى ، ئۆيگە ئىلتىپات قىلىشسىلا ، — دېدى ئۇ كادىرلار ئالدىدا ھۆرمەت بىلەن قول باغلاپ ، — بالام ، ھاۋاز ئاخۇن ، ئىتتىك باققا كىرىپ ھۆسنەرىخاننى چاقىرىپ چىق !

— خوش ، ئۆيگىمۇ كىرەرمىز ، بىزنى باغقا باشلىسىلا .

«ئېغىز يۇگۇرۇكى باشقا ، دېگەن شۇ- دە ! بۇ كۈندە باغدا چې- چەكتىن بۆلەك بىرنېمە بولمىسا..... ئەستا..... ماۋۇ پېشكەللىكنى !»

نازىر ئاخۇنۇمنىڭ كۆڭلىگە كەچمىگەن ئوي قالمىدى . پۈت - قولى ماغدۇرسىزلاندى . لېكىن ، زادى چاندۇرمىدى .

— ئوبدان ، ئوبدان ، قېنى ، بۇ ياققا .

ئاق ، ھال رەڭ چېچەكلەر بىلەن تولغان باغ شۇنداق جىمجىت ئىدىكى ، چېچەك ھەرىلىرىنىڭ بىر خىلدا غوڭۇلداشلىرىمۇ ئېنىق ئاڭلىناتتى . چېچەكلەردىن تارقالغان خۇشبۇي ھىد دىماغلارنى غىدىقلاپ ، يۈرەكلەرگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى . بۇ يەردىكى ھەممە نەرسە ئەمدىلا كۆكىرىپ ، يەرنىڭ يۈزىنى ياپقان بېدە ، ئاقتارما قىلىنغان كاندۇك - كاندۇك ئېتىزلار ، قىر بويىدا ھۈپپىدە چېچەكلەپ كەتكەن ئۇرۇقلۇق سەۋزە ، چامغۇر.....لار شۇنداق گۈزەل ، شۇنداق يېقىملىق ئىدى .

كادىرلار باغنى كۆرگەچ ، قوش ھەيدەپ ئۇرۇق سېلىۋاتقانلارنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى . قوشچىلار ئۈچ كىشى بولۇپ ، بىرى 20 ياشلاردىكى ئۆسكىلەڭ يىگىت ، قالغان ئىككىسى ئوخشاشلا قىزىل

ماتادىن كۆڭلەك كىيگەن ئاياللار ئىدى . ئۇلار كادىرلارنى كۆرۈپلا ئىشىنى توختاتتى . قوش ھەيداۋاتقان يىگىت بۇقۇسانى كۇچەپ يەرگە پاتۇرۇۋېتىپ ، چوڭ - چوڭ قەدەم تاشلاپ كادىرلارنىڭ قېشىغا كەلدى- دە ، قىلچە تارتىنماستىن ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى . ئاياللار تارتىنغان ھالدا يەرگە قارىشىپ ، جىمجىت تۇراتتى .

— بۇ ئىككىنچى ئوغلۇم مىرزىمەت ، — نازىرئاخۇن ئۇلارنى بىر- بىرلەپ تونۇشتۇردى ، — ئاۋۇسى كېلىنىمىز ھۆسنەرىخان ، كىچىكى قىزىمىز نىساخان بولىدۇ .

بوۋاي سۆزلەۋاتقاندا ، ئىككى تۇپ ئۆرۈككە باغلانغان سەگۇنچەك- تە ئۇخلاۋاتقان بوۋاق «قىرىدە» يىغلىدى . ھۆسنەرىخان ئېتىكىدىكى ئۇرۇقلۇق قوناقنى قىر بېشىدىكى تاغارغا تۆكۈۋېتىپ ، بالىنىڭ قې- شىغا ماڭدى . ئېتىزنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا يالغۇز قالغان نىساخانمۇ كەتمىنىنى كۆتۈرگىنىچە ئۇنىڭغا ئەگەشتى .

كادىرلاردىن بىرسى بوۋايدىن سورىدى :

— بۇ قىزچاق مەكتەپتە ئوقۇمامدۇ ؟

— يوقسۇ ، — بوۋاي ئالدىراش چۈشەندۈردى ، — مەكتەپ بىلەن ئۆيىمىزنىڭ ئارىلىقى بەك يىراق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يەردىن مەكتەپ- كە بېرىپ ئوقۇيدىغان قىزلارمۇ يوق . ئاڭلىساق : «ھۆكۈمەت بۇ يەردە كەچ كۈرس ئاچىمىش» دېگەن گەپ بار . خۇدايىم بۇيرۇسا ، كەچ كۈرس قاچان ئېچىلسا ، شۇ كۈنى ئۇنى ئەۋەتىمەن . ھۆسنەرىخانمۇ بارىدۇ .

— ھە ، ماۋۇ گېپىڭىز جايىدا بولدى . قاراپ تۇرۇپ ياپياش قىز بالىنى كۆزى ئوچۇق قارىغۇ قېپلىپ قويماڭ .

— ئوبدان . چوقۇم دېگەنلىرىدەك قىلىمەن .

— بۇ يىگىتچۇ ؟ بۇمۇ ساۋاتسىزمۇ ؟

— ئۇ.....

نازىر ئاخۇن ئوڭايسىزلانغىنىدىن گېپىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قال- غاندەك ، ئۇنى ئۆچۈپلا كەتتى . ئۇنى بۇ قىيىن ئەھۋالدىن يەنە بىر كادىر قۇتۇلدۇردى :

— بۇ بالا يېتىمچىلىك ، سەرسانچىلىقتا ئوقۇيالمىغانغۇ دەيمەن ؟
— شۇنداق ، كىچىكىدە ئوقۇيالماپتىكەن . چوڭ بولغاندا.....
— هە يىگىت ، كۆرەش يىغىنى ئاچساق ، مىشاهاجى ئۇستىدىن ئەرزىيەت ئېيتارسىز ؟
— ئېيتىمەن !— مىرزىمەت كېسىپلا جاۋاب بەردى ۋە ئارقىدىنلا سورىدى ،— بەزىلەر هەربىرلىرىنى مېنىڭ مىشاهاجىدا قالغان ئىككى يىللىق هەققىمنى ئېلىپ بېرىمىش دەيدۇ ، مۇشۇ گەپ راستمۇ ؟
كادىرلار بىرسىنىڭ كەينىدىن بىرسى ئۇنى ئىلهاملاندۇردى :
— راست ، جەزمەن ئېلىپ بېرىمىز .
— سىز ئاكتىپلىق بىلەن ئەرزىيەت ئېيتىپ ، ئۇنىڭ سىزنى قانداق ئەزگەنلىكى ، كۆچىكىزدىن قانداق پايدىلانغانلىقىنى كۆپچىلىك ئالدىدا پاش قىلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن دادىل كۆرەش قىلسىڭىز ، بارلىق هەققىڭىزنى قالدۇرماي ئېلىپ بېرىمىز .
— يالغۇز مىشاهاجىدىنلا ئەمەس ، كىمگە قانچىلىك هەقسىز ئىشلەپ بەرگەن بولسىڭىز ، هەممىسى بىلەن هېساب - كىتاب قىلىشىپ ، سىزنى رازى قىلماي قويمايمىز .
.....—

كادىرلار نازىر ئاخۇنۇمنىڭ ئائىلە ئەهۋالى ، ئىجارىگە تېرىۋاتقان يېرىنىڭ سانى ، تېرىلغۇ ئۇلاغلىرى قاتارلىقلارنى بىر - بىرلەپ سۇ-رۇشتۇرۇپ ، تەپسىلىي خاتىرىگە ئالدى- ده ، بىر يۇتۇم داغ سۇمۇ ئىچمەستىن ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى .
«مىشاهاجى زومىگەرنىڭكىدىنمۇ پۇزۇر ئىمارەت ئىكەن ئەمەسمۇ بۇ !»
«يالغۇز مىشاهاجىدىنلا ئەمەس ، كىمگە قانچىلىك هەقسىز ئىش-لەپ بەرگەن بولسىڭىز ، هەممىسى بىلەن هېساب - كىتاب قىلىشىپ ، سىزنى رازى قىلماي قويمايمىز .»
كاللىسىغا مۇشۇ سۆزلەر ئورنىشىپ قالغان نازىر ئاخۇن كۆننى ناهايىتى تەسلىكتە كەچ قىلدى . ئۆيدىكىلەر بىرەر ئىش توغرۇلۇق گەپ سورىسا ، دۇدۇقلاپ چالا - پۇچۇق جاۋاب بەردى . هېچكىمگە

ھېچ نەرسە بۇيرۇمىدى ، ھېچ نەرسىمۇ سورىمىدى . پۈتۈن كۈننى ھويلىنىڭ ئەتراپىدىكى ئېرىقلارنىڭ قىرلىرىنى تاراشلاش ، تېگىنى ئويۇش بىلەن ئۆتكۈزدى . ئاخشىمى ئادەتتىكىدىن بالدۇر ياتاق ئۆيگە كىرىپ ، ئۆزىنى ئورۇنغا تاشلىدى ، ھەتتا نىساخانىنىڭ :

— دادا ، مىجەزىڭ يوقمۇ ؟— دېگەن سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى .

ئەتىسى نازىر ئاخۇن نامازغا بامداتتىن يېنىپ ، ئوغۇللىرىدىن كېيىنرەك ئۆيگە كىردى . بىرىنچى بولۇپ ئۇنى كۆرگەن ھۆسنەرىخان ئوچاق ئالدىدىن قوپۇپ ، ھۆرمەت بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلدى . بوۋاي سالامنى ئىلىك ئېلىپ ، بېشىنى يەڭگىلغىنە لىڭشىتىپ قويدى- دە ، ئۇدۇل باغقا كىرىپ كەتتى .

قازان ئوچاق بېشىدىن چۈشتى . يوغان - يوغان ياغاقلانغان چام- غۇر ، بېدە كۆكى سېلىنغان يوبدان ئاياق ، سوزما ، پوراچلارغا ئۇسۇ- لۇپ ، ئوچاق ئالدىغا قاتار تىزىلدى . ھاۋاز ئاخۇن بىلەن مىرزىمەت پىشايۋانىڭ زەگۈندىسىدە ئولتۇرۇپ ، دادىسىنىڭ باغدىن قايتىپ چە- قىشىنى كۈتمەكتە ئىدى .

كۈن قىزىل بولۇپ قالدى ، تېخىچە داستىخان سېلىنمىدى . ئاشمۇ سوۋۇت قېلىۋاتاتتى .

— بۇ دادام ناشتا قىلماي ، باغدا نېمە ئىش قىلىۋاتىدىغاندۇ ؟ — ئوچاقتىن قومۇرغان زاغرىلارنى لېگەنگە چىرايلىق تىزىۋاتقان نىساخان يەڭگىسى ۋە ئاكىلىرىغا نەزەر تاشلاپ قويۇپ ، چاچراپ ئور- نىدىن تۇردى ، — مەن بىر قىچقىرىپ چىقايچۇ.....

ئۇ سۇپىدىن دىككىدە سەكرەپ چۈشۈپ ، ئالدىغا چۈشۈۋالغان كوكۇلىلىرىنى كەينىگە تاشلاپ ، قىرغاۋۇلدەك يورغىلىغىنىچە باغقا كىرىپ كەتتى ۋە ھايال ئۆتمەي دادىسى بىلەن بىللە يېنىپ چىقتى . ئوغۇللار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ، ئەدەپ بىلەن قول باغلاشتى .

نازىر ئاخۇن چىرايىنىمۇ ئاچماستىن ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتتى- دە ، پىشايۋانىڭ تۆرىدىن جاي ئالدى . ئوغۇللار ئۇنىڭ قارشىسىدا يۈكۈنۈشتى .

داستىخان سېلىنىپ ، ئاۋۋال نان ، ئاندىن ئاش كەلتۈرۈلدى . دادا قاچىغا قول ئۇزاتمىغاچ ، بالىلارمۇ «رۇكۇ»غا ئولتۇرغاندەك ، چوڭقۇر سۈكۈت ئىچىدە ئولتۇرۇشاتتى .

ئاخىر ، بوۋاي جىملىقنى بۇزدى :

— نېمە قاراپ ئولتۇرۇسلەر ؟ ئىتتىك ـ ئىتتىك قورسىقىڭلار ـ نى تويغۇزۇپ ، باغقا سۇ باشلىۋېتىڭلار ، ئېرىققا سۇ كەپتۇ .

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا قوشۇقنى قولىغا ئالدى . لېكىن ، ئاشقا پاتۇرمىدى ، ئەزەلدىن جىمغۇر ، كالىدەك ئىشچان ، دادىسىنىڭ بۇيرۇقىنى ھەر زامان جان ـ تېنى بىلەن ئادا قىلىشقا ئادەتلەنگەن ھاۋاز ئاخۇن مىرزىمەت بىلەن غىل ـ پال كۆز ئۇرۇشتۇرۇۋالدى ـدە ، قاچىنى قولىغا ئېلىشتى . ھۆسنەرىخان قېينىئاتىسىغا يەر ئاستىدىن ئاستاغىنە قاراپ قويدى . دادىسىغا يانمۇيان ئولتۇرغان نىساخان ئۇنىڭ ـ غا تېخىمۇ يېقىنراق سۈرۈلۈپ ، ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدىكىنى ئېيتىـ ۋەتتى :

— دادا ، نېمە بولدۇڭ ؟ تۇنۇگۈنىنىڭياقى بىر قىسمىلا يۇرىسەن . بىرسىمىزدىن خاپا بولدۇڭمۇ ،يا ؟

— ھەي جېنىم باللىرىم ، سىلەردىن نېمىشقا خاپا بولاي ؟..... دېدى ئۇ غەمكىن ئاۋازدا ، — بۈگۈن يوشۇرسام ئەتە ، بولمىسا ئۆگۈن ھامان ئاڭلايسىلەر ، — ئۇ سوزۇپ «ئۇھ» تارتتى ، — خۇدايىم پېشانىمىزگە پۈتكەن قىسمەتنى تارتماسقا ئىلاجىمىز يوق ئوخشايدۇ .

— نېمە ؟ !

تۆتەيلەن تەڭلا ۋارقىرىۋەتتى . بوۋاي زورىغا كۈلۈمسىرەپ ، تىتـ رەك ئاۋازدا سۆزىنى داۋام قىلدى :

— بىزنى بايلارنىڭ قاتارىغا قوشىدىغانىنىڭ گېپى بار .

— نېمىمىزگە قاراپ بىزنى بايلارنىڭ قاتارىغا قوشىدىكەن !— يىغىنلارغا ئالا قويماي قاتنىشىپ ، باي ـ كەمبەغەللىكنى ئايرىشنىڭ چەك ـ چېگراسىنى ئاز ـ تولا چۈشىنىپ قالغان ھاۋاز ئاخۇن ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم دادىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ ، ئېتىراز بىلدۈردى ،— بىزنىڭ يا باغدىن بۆلەك بىرەر مو يېرىمىز بولمىسا.....

— مەنمۇ شۇنى دەيمەن ، — بوۋاي يەنە بىر قېتىم ئۇلۇغ - كىچىك تىندى ، — شەرىئەتنىڭ يەتمىش ئىككى پۇتقى بولغىنىدەك ، گۈڭسەندائىنىڭ سىياسىتىنىڭمۇ يەتمىش ئىككى پۇتقى بار ئوخشايدۇ . بىزنى «ئىجارىكەش باي دېھقان» قىلىپ ئايرىيمىش .

— ھە !..... بۇ گەپنى كىمدىن ئاڭلىدىڭ ؟

— باياتىن مەسچىتتىن يانغان جامائەت شۇنداق دەيدۇ .

— جامائەت ؟ بىز ئۇنداق گەپنى ئاڭلىمىدۇققۇ ؟

— سەن ئاڭلىمىغان بولساڭ ، مەن ئاڭلىدىم ، — بوۋاي تېرىكىكىنىدىن ھاۋازئاخۇنغا ئالايدى ، — كاتىۋاللىق قىلىپ بۇ گەپنى ئۇچرىغانلا كىشىگە دەپ يۈرمە جۇمۇ !

— جامائەت بىلگەن گەپنى ، بىز دېسەك نېمىشقا بولمايدۇ ؟

— ئەستا ، ماۋۇ بالىنى .....— بوۋاي ئۆزى بىلەن تىغمۇتىغ تۇرۇپ تاكاللىشىۋاتقان ھاۋاز ئاخۇنغا غەزەپ بىلەن ئالايدى ، — دەيدىغان گەپمۇ ، دېمەيدىغان گەپمۇ بار . ئۇنى بىرسى ماڭا كۆڭلىنىڭ يېقىنلىقىدىن ئېيتىپ قويدى . كادىرلار ئىچىدە ئاشۇنداق گەپ بولغان ئوخشايدۇ . يەنە مىرزىمەتنىمۇ ئاغزىغا ئېلىشىپتۇ .

بۇ گەپنى ئاڭلىغان مىرزىمەتنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، قولىدىكى قاچا داستىخانغا چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى . ئۇ ئاغزىنى نېمىدۇر دېيىشكە ئۆمەللىدى -يۇ ، ھېچ نەرسە دېمەستىن يەرگە قارىدى .

شۇكۇنى مىرزىمەت خۇپتەنگىچە قايتىپ كىرمىدى .

— ھۇ بەتبەخ !— دېدى ئەمدىلا ئىشىكتىن كىرىپ كەلگەن نازىر ئاخۇن كىمگىدۇر خىتاب قىلىپ ، — «ئادەم بالىسى باقسا ئېغىز-بۇرنۇڭنى قان ئېتەر» دېگەن گەپ ھەقىقەتەن راست ئىكەن !

ئورۇن سېلىشۋاتقان نىساخان دەرھال ئىشتىن توختاپ ، قەپەسكە سولانغان يولۋاستەك ئۆي ئىچىدە ئۇياندىن - بۇيانغا مېڭىپ يۈرگەن دادىسىدىن سورىدى :

— دادا ، كىمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتىسەن ؟

— قارىمامسەن ، ھېلىقى مىرزىمەت دېگەن تۇزكور ھارىمى كا-

دىرلارغا مېنىڭ ئۇستۇمدىن ئەرزىيەت ئېيتىپتۇ ، ئەستاغپۇرۇللا !
— نېمەدەيدىغانسەن ؟ ! ئۇ.....
قىزنىڭ ئۇنى ئۆچۈپ ، قولىدىكى يوتقان يەرگە چۈشۈپ كەتتى .
بوۋاي ئۇنىڭغا بىر مىنۇتچە جىمجىت تىكىلىپ تۇردى - دە :
— بالام ،سەن ياتقاچ تۇر ، — دېدى- دە ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى .
ئارىدىن يېرىم سائەتچە ئۆتكەندە ، خۇشاللىقتىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجايغان مىرزىمەت بوسۇغىدا پەيدا بولدى . چىراغپاي ئۈس-تىگە توختىتىلغان ساپال چىراغ يورۇقىدا دوپپا قوندۇرۇۋاتقان نىسا-خان ئۇنى كۆرۈپ چۆچۈدى . ئەمما ، جايىدىن قىمىرلاپمۇ قويماستىن ، تەنە ئارىلاش سورىدى :
— ۋىيەي..... نېمانداق ئۇيقۇڭىزنى ئۇخلىماي ، بۇ يەردە سۆرە-لىپ يۈرىسىز ؟ !
مىرزىمەت ئۇنىڭ بۇ تەنىسىنى چاقچاق دەپ چۈشەندى بولغاي ، ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان ھاياجان بىلەن سۆزلەپ كەتتى :
— خۇش خەۋەر ! سىزگە خۇش خەۋەر ! بىزنى «ئىجارىكەش باي دېھقان» قىلىش كادىرلارنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمىگەن گەپكەن ! بۇ گەپنى بۇزۇق ئادەملەر تارقىتىپتۇ..... دادام قېنى ؟
— ئاغزىڭغا ياغ ، ئاكا !— دادىسىنىڭ بايىتىنقى گەپلىرىنى بىر-دەمدىلا ئېسىدىن چىقارغان نىساخاننىڭ چىرايى خۇشاللىقتا گۈلدەك ئېچىلىپ ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — بۇ گەپنى كىمدىن ئاڭلىدىڭىز ؟
— كادىرلاردىن ئاڭلىدىم . بايىتىن بېرىپ ، ئۇلار بىلەن سۆزلە-شىپ كەلدىم !..... دادام نەگە كەتتى ؟
— ئالدىڭىزدىلا چىقىپ كەتكەنىدى . سىزگە ئۇچرىمىدىمۇ ؟
— ياق ، باغقا كىرىپ كەتكەن بولمىسۇن..... مەن ئۇنى ئىزدەپ باقاي .
مىرزىمەت ئالدىراش كەينىگە ياندى . ھايال ئۆتمەي ، ئۆينىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئۇنىڭ : «دادا..... دادا..... » دەپ تەكرار - تەكرار توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇنىڭ ھاياجانلىق ئاۋازى نىساخاننىلا

ئەمەس ، ئاللىقاچان يوقاتقا كىرىپ بولغان ھاۋازئاخۇن بىلەن ھۆسنە-رىخانىمۇ ھويلىغا ئېلىپ چىقتى . نېمە گەپ ئىكەنلىكىنى ئۇققان ياش ئەر - خوتۇنلار يۈرىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك خۇشال بولۇشتى .

بىراق..... بىراق ، ئۇزاق ئۆتمەي ، بۇ خۇشاللىق مۇسىبەت بىلەن ئالماشتى : ئۇلار نازىرئاخۇننى قاپاق تېرەكنىڭ باغ تەرەپكە ساڭگىلىغان شېخىغا ئېسىقلىق ھالەتتە تېپىشتى .

تەركىب بېكىتىشتە ، بۇ ئائىلىنىڭ تەركىبى «ھاللىق ئوتتۇرا دېھقان» بېكىتىلدى . نازىر ئاخۇننىڭ بىمەھەل ئۆلۈپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولغان «بۇزۇق» پەقەت تېپىلمىدى . كادىرلار ھاۋازئاخۇنغا قايتا - قايتا خىزمەت ئىشلىگەن ؛ مىرزىمەت باشتىن - ئاخىر نازىرئا-خۇنىڭ «ئوغلى» بولۇشتا چىڭ تۇرغان بولسىمۇ ، ھاۋازئاخۇن مىر-زىمەتنى «ئىنىم» دېگىلى ئۇنمىدى ، ھەتتا بىر جۈپ ئۇيىنى مىرزە-مەتنىڭ «ئۇچ يىللىق ئەجرى ئۇچۇن سەدىقە» قىلماقچى بولدى . مىرزىمەت بۇنى قەتئىي رەت قىلدى ۋە نائىلاج بۇ ئائىلىدىن ئايرى-لىپ ، مىشاھاجى زومىگەردىن «مېۋە»تەگكەن ئۆيگە كۆچۈپ چىقتى . قوشكۆلده ھەمكارلىق گۇرۇپپا قۇرۇلغاندا ، ھاۋازئاخۇن بىر جۈپ ئۇي ۋە تېرىلغۇ سايمانلىرىنى خۇشاللىق بىلەن گۇرۇپپا ئىختىيارىغا تاپشۇردى . خوتۇنى ۋە سىڭلىسى بىلەن بىللە گۇرۇپپىدا تىرىشىپ ئىشلەپ ، دادىسى ھايات چاغدىكىدىنمۇ كۆپ ھوسۇل ئالدى . «ۋەتەن-پەرۋەرلىك ئاشلىق سېتىپ بېرىش نەمۇنىچىسى»بولۇپ ، گېزىتكە سۈرىتى بېسىلدى . ئەمدى ئۇ ئولتۇرسا - قوپسا دادىسىنىڭ «تەنتەك» لىكىدىن ئۆكۈنەتتى .

«تاج» ئۇستىگە «تاج»

«ھەمىشە ھېيتىمۇ ساڭزا يېگىلى» دېگەندەك ، سىڭلىسىنى كۆڭ-لىدىكىدەك كىشىگە ياتلىق قىلىپ كۆڭلى ئەمىن تاپقان ھاۋاز ئاخۇن دادىسىدىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى ئەڭ خاتىرجەم ، ئەڭ بايىاشات كۈن-لىرىنى ياشاۋاتقاندا ، «كوممۇنىزمغا بارىدىغان ئالتۇن كۆۋرۈك»—

خەلق گۈزەللىكى قۇرۇلدى . بۇ چىرايلىق نامدىن يۇرىكى قالتىس سۆيۈنگەن ھاۋازئاخۇنىنىڭ كۆز ئالدىدا تېخىمۇ گۈزەل ، تېخىمۇ بەختلىك يار كۈنلەر گەۋدىلەندى . ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، باغ ئەترەتلىك ئىلىكىگە ئۆتۈپ كەتتى . ئۇزاق ئۆتمەي ، «پولات مارشالنى تەختكە چىقىرىش» دولقۇنى قوزغىلىپ ، ئۆينىڭ چۆرىسىدىكى ئون نەچچە تۈپ ھاڭگا تېرەكمۇ تۈتۈنگە ئايلىنىپ كەتتى . ھاۋاز ئاخۇن باغ قولدىن كەتكەندە خوتۇنىنىڭ قىلغان ئاھ ـ زارلىرىغا : «باغباران ، ئۆي ـ جايدىن ئايرىلغان يالغۇزلا بىزمىدۇق ؟ قويۇڭلار ، ئەترەت بىزگە كېيىن تېخىمۇ ئوبدان باغ قىلىپ بېرىدۇ……» دەپ تەسەللى بەرگەنىدى . لېكىن ، بۇ قېتىم ئاشۇ ھاڭگا تېرەكلىرىگە پەقەتلا چىدىر ـ مىدى : خوتۇن ـ بالىلىرىغا تۈيدۇرمىغىنى بىلەن ، خالىي جايلاردا كۆز يېشى قىلدى . كېچىلىرى تەلۈچۈكنىڭ بويىغا كېلىپ ، دولقۇنلار بىلەن مۇڭداشتى .

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تەقدىرگە تەن بېرىپ ، ئۆتكەن ئىشلار ـ نى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ ، تۇرمۇشنى يېڭىچە ئىزغا سالدى : ھاڭگا تې ـ رەكلەر ئورنىغا قاغا جىگدە ئۇرۇقى تېرىپ ئۈندۈردى . تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ ئىشلەپ ، تېجەپ خەجلەپ نەچچە يۈز كوي يىغىپ ، بىر دانە موزايلىق ئېنەك سېتىۋالدى . بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ سۈت ـ قايمـ ـ قىنى ساتسا ، يەنە بىر تەرەپتىن يوشۇرۇنچە جۈۋازغا قېتىپ قولۇم ـ قوشنىلىرىنىڭ ئېتىز ـ ئېرىق بويلىرى ، ھويلا ـ ئارامىلىرىغا تېرىغان ئىشەك ـ نىم ئىشەك ئاپتاپپەرەس ، چىگىتلىرىنى تارتىپ بېرىپ ، سىمكىرىغا چۈشكەن كۈنجۈرە بىلەن ئېنەكنى باقتى . تېخى ئانچە ـ مۇنچە چۈچۈكبۇيا يىلتىزى كولاپ ، دورا شىركىتىگە ساتتى . بالىلـ ـ رىنىڭ چوڭ بولۇشىغا ئەگىشىپ ، تۇرمۇشى بارا ـ بارا ھاللىنىشقا باشلىدى . كىم بىلسۇن ، تۇنجى ، شۇنداقلا بىردىنبىر قىزى زەيتۇنەم ئەمدىلا «تۇردى ـ تۇردى» بولغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە «سوتسىيالىس ـ تىك تەربىيە ھەربكىتى» قوشكۆلدىمۇ ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ ، بىرمۇنچە كىشىگە يېڭىدىن «تاج» كىيدۈردى . ھاۋاز ئاخۇنمۇ ئەنە شۇلارنىڭ بىرى بولۇپ ، «توردىن چۈشۈپ قالغان باي دېھقان ئۇز ـ

سۇر» دېگەن «تاج» نى كىيدى . بىر ئېشەكتىن بۆلەك چارۋىلىرى مۇسادىرە قىلىنغاندىن تاشقىرى ، ئەمدىلا بىلەكتەك بولغان جىگدىلە- رىمۇ ئەترەتنىڭ مۇلكىگە ئايلاندى . ئۆزى نەدە ئېغىر ئەمگەك ، نەدە سۇ قۇرۇلۇشى بولسا شۇ يەرگە ھەيدىلەتتى . ھەپتىلەپ- ئايلاپ بالا- چاقىلىرىنى كۆرمەيتتى . لېكىن ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇ ھەرگىزمۇ ئۆز تەقدىرىدىن زارلىمايتتى . نېمە ئىشقا بۇيرۇسا ، چوقۇم ئەترەت بېشى- نىڭ مۇددىئاسىدىكىدىن چەندان ئاشۇرۇپ ئورۇنلايتتى . خوتۇن- با- لىلىرىغىمۇ تىرىشىپ ياخشى ئىشلەشنى ؛ ئەترەت كادىرلىرىنىڭ ، ھۆكۈمەتنىڭ ئالدى - كەينىدىن ئېگىز - پەس گەپ - سۆز قىلماسلىقى- نى تاپىلايتتى . شۇڭا ، ئايلار ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ، ئۇنىڭ «ئۇنسۇر» ئىكەنلىكى ئانچە كۆپ كىشىنىڭ ئېسىدە قالمىدى . ئەمدى ئۇ مال - مۇلۇك ، پۇل - پۇچەك توپلاش دېگەننى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەن بولۇپ ، قانداق قىلغاندا كوللېكتىپ ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشىراق ئىشلەپ بېرىشنىلا ئويلايتتى .

قارىغاندا ، ئۇلار تۇرمۇشتا خاتىرجەم ، ھېچقانداق غەم - غۇسسە- سى يوقتەك كۆرۈنەتتى . كېچىلىرى بىر - بىرىگە تۈيدۇرماستىن قانچىلىك كۆز ياشلىرىنى ئاقتۇرۇپ ، قايغۇ- ھەسرەت ئىچىدە تۇننى تاڭغا ئۇلىغانلىقىنى ھېچكىممۇ بىلمەيتتى .

يەنە بىر بوران بۇ ئائىلىنى تەلتۆكۈس ۋەيران قىلىۋەتتى : «مەدە- نىيەت ئىنقىلابى» نىڭ قوشكۆلگە يېتىپ كېلىشى بىلەن ھاۋاز ئاخۇن- نىڭمۇ «ئىناۋەتى» ئۆسۈپ ، «پومېشچىك ئۇنسۇر» لۇق «تەخت» بگە چىقتى . ئىلگىرى «ئۇنىڭغا يان بېسىپ ، تەركىبىنى قەستەن تۆۋەنلەت- كەن» ئەترەت كادىرلىرى ئۇنىڭ بىلەن بىللە كۈرەشكە تارتىلدى ، ھوشىدىن كەتكۈچە «پىپەن» قىلىندى ، «كۈرس» قا كىردى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە تاغلارغا ، سۇ قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىغا ئەۋەتىلدى . ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۆيلىگۈدەك بولغان بىر جۈپ ئوغلى بىر كېچىدىلا غايىب بولدى . شۇ تۈپەيلى ، ھاۋاز «پوم» نىڭ قانچىلىك دەرد - ئەلەملەرگە مۇپتىلا بولغانلىقى ھەممىگە ئايان . لېكىن ، ئۇ بۇ دەرد - ئەلەملەرگىمۇ چىدىدى . چۈنكى ، شۇ كۈنلەردە مۇنداق ئازاب

تارتىۋاتقانلارنىڭ سانى تېخىمۇ كۆپەيگەن ، ھەتتا يۇرتقا يىگىرمە نەچچە يىل «ئاتا» بولغان كادىرلار ئەمدىلىكتە «نەدىكى تاپتىن چىققان قۇلاق كەستىلەر»تەرىپىدىن : «ئانداقچى ، مۇنداقچى» دېيىلىپ «سىنپىي دۇشمەن»لەرنىڭ قاتارىغا قوشۇۋېتىلگەنىدى .

ھاۋازئاخۇننى ھەممە ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە چىن كۆڭلىدىن تەن بەرگۈزۈۋاتقان نەرسىمۇ دەل ئاشۇ «يۇرتنىڭ ئاتىلىرى»نىڭ بېشىغا چۈشكەن غەلىتە قىسمەت ئىدى .

قاپاق تېرەكلىك ھويلىدىكى مەۋھۇم خىياللار

قىلدىن ئىنچىكە ، قىلچىتىن ئىتتىك يىللاردىن 12سى ئۆتۈپ كەتتى . ھاۋاز «پوم»نىڭ سۈۋادان تېرەكتەك بەستى يادەك ئېگىلىپ ، كۆزلىرىنىڭ خۇنى قاچتى . چاچ - ساقىلىنىڭ تەڭدىن تولىسى ئاقىرىپ ، بوۋايغىلا ئوخشاپ قالدى . لېكىن ، يورۇق دۇنيادا ئەمدىلا 50 يىل ياشىغان بۇ ئادەم ئىش - ئەمگەككە كەلگەندە ، تەڭ دېمەتلىكلىرىنى ئارقىدا قالدۇراتتى . شۇڭا ، ئەترەت باشلىقى ئۇنى پات - پات ماختاپ ، باشقا «ئۇنسۇر»لارنى ئۇنىڭدىن ئۆگىنىشكە ، ئۇنىڭدەك ھالال ئىشلەشكە دەۋەت قىلاتتى . «كۇرەش» ، «پىپەن» دېگەنلەر ئۇنى يوقلىمىغىنىغا 2 — 3 يىل بولۇپ قالدى .

ھەي..... كېسەل دېگەن تاغنىمۇ ئۆرۈۋېتىدىكەن : ھاۋاز «پوم» ئۇشتۇمتۇت كېزىك بىلەن ئاغرىپ ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى . ئەترەت باشلىقى ئۇنى ئەمگەككە ھەيدىمىگىنى بىلەن ، ئۇنىڭ زىممىسىدىكى بىرمۇنچە قوشۇمچە ۋەزىپىلەر ھۆسنەرىخان بىلەن زەيتۇنەمنىڭ يەلكىسىنى باستى . ھۆسنەرىخان ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان ئىشلارنى تۇگىتىپ بولغاندىن كېيىن ، «ئۇنسۇر»لار قاتارىدا يەنە نەچچە سائەت «خالىس»ئەمگەك قىلاتتى . زەيتۇنەم بولسا ، قالايدىغان ئوتۇن (ئۇلارنىڭ ئاشۇ بىر تۇپ قاپاق تېرەكتىن بۆلەك دەرىجى بولمىغاچ ، قىش- ياز يانتاق قالايتتى) ، دۇيگە ھەقسىز تاپشۇرىدىغان ئوغۇتنىڭ كويىدا يېرىم كېچىگىچە تالا - تۇزدە يۇرەتتى .

نەچچە كۈن بولدى ، زەيتۇنەم نېمە ئۇچۇندۇر ئۆيگە بارغانسېرى كەچ قايتىدىغان بولۇپ قالدى . لېكىن ، نېمىشقىدۇر خۇشخۇي ئىدى . ئىلگىرىكى كۈنلەردە جاڭگالدىن ئېلىپ كەلگەن يانتاقنى ئازگالغا تۆكۈپ ، ئۈستىنى توپا - تۇمان بىلەن باستۇرۇۋېتىپلا ، ئۆزىنى ئو-رۇنغا ئېتىشقا ئاران تۇرىدىغان بۇ قىز ئەمدى گويا كىنو - تىياتىردىن قايتقاندەك خۇشال ئىدى . چىرايىدا هارغىنلىقتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى .

بۇ هال زېرەك ئانىنى خۇش قىلىش ئورنىغا ، ئەندىشىگە سېلىپ قويدى . بىراق ، زادى نېمىدىن ئەندىشە قىلىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىل-مەيتتى .

بىر كۈنى ئۇ كەچلىك تاماققا تەرەددۇت قىلىۋاتقاندا ، رەڭگىرو-يىنى توپا - چاڭ باسقان زەيتۇنەم هارغىن قىياپەتتە هويلا ئىشكىدىن كىرىپ كەلدى . ئۇ مۇرىسىدىكى كەتمەننى ئېغىلنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويدى- دە ، هەر كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئۇدۇللا پېشايۋاندا ياتقان دادىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن هال - ئەهۋال سورىدى ، ئاندىن پېشايۋاننىڭ يېنە بىر چېتىدىكى يازلىق ئوچاق ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان ئانىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ، چامغۇر ، يۇمغاقسۇت ئادالاشقا تۇتۇندى . بۇ چاغدا (پەقەت مۇشۇ چاغدىلا !) ئاننىڭ ئويچان كۆزلىرى قىزنىڭ تېگى شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك ، گۈللىرى ئاپئاق ، نېمكەش چېت كۆڭلەك ئاستىدا دومبىيىپ تۇرغان كۆكرەكلىرىگە چۈشتى .

«تووا !..... نېمە ئىش بۇ ! ؟»

هۆسنەرخان يەڭگىل بىر ئەندىكىپ ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا زەي-تۇنەمگە سىنچىلاپ تىكىلدى ، قىزنىڭ ئىش ، زەيتۇنەم ئاللىقاچان باللىق يېشىنى ياشاپ بولۇپ ، هەرقانداق باغرى تاش يىگىتنىڭمۇ يۈرىكىنى «تەپكۈچ» قىلىپ ئوينىتالىغۇدەك ساهىبجامال نازىنىنغا ئايلانغانىدى !

ئانا بولغۇچى نېمىشقا شۇ كەمگىچە بۇ هالنى سەزمىدىكىنا ؟ «ئۇنسۇر» نىڭ كۈنى قانداق ئۆتىدىغانلىقى هەركىمگە مەلۇم : ئەم-گەك ، ئەمگەك يەنە ئەمگەك..... دەشنام يەنە دەشنام !..... زەيتۇنەم

نېكۇنىكى ئاغلىق تامبال كىيىشكە باشلىدى ، شۇنىڭدىن بۇيان ھۆسنە-رىخاننىڭ ئۇنىڭغا سەپسېلىپ ئولتۇرغۇدەك چولىسىمۇ بولمىدى ، بۇ-بىر گەپ . يەنە بىر جەھەتتىن زەيتۇنەم كىچىكىدىنلا نومۇسچان ، ئەقىل - ئىدراكلىق ، ئىشچان بالا بولدى . مەكتەپ يۈزى كۆرۈش نېسىپ بولمىغان بۇ قىز بىر يىل — 365 كۈننىڭ ھەممىسىدە ئۆيدىن ئېتىزغا ، ئېتىزدىن ئۆيگە ماڭغىنى ماڭغان تۇرسا ، ھۆسنەرىخان نېمىشقا ئۇنىڭغا كۆز - قۇلاق بولۇپ يۈرىدىكەن ! ؟ ماقۇل ، كۆز - قۇلاققۇ بولمىسۇن ، قىزنىڭ شۇنچىۋالا بوي تارتىپ ، ئاللىقاچان بىر ئەرنىڭ نېنىنى يېيەلىگۈدەك بولۇپ قالغىنىنى بايقىماسلىق بىر ئانا ئۈچۈن پەقەتلا ئەپلەشمىگەن ئىشتە !

«قوي بولسا قوزىسى» دېگەندەك ، ھۆسنەرىخان كەينى - كەينىدىن بەش پەرزەنت يۈزى كۆردى . ئىككىسىنى «ئىگىسى» دەرگاھىغا ئېلىپ كەتكەن بولسىمۇ ، ئۈچى گۈلدەك چوڭ بولغانىدى . كېيىن.....

ھۆسنەرىخان خىيالىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى . چۈنكى ، ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئىز - دېرەكسىز يوقالغان «قاپلاندەك» بىر جۈپ ئوغلى پەيدا بولغانىدى .

«ئۇلار تىرىكمىدۇ ؟»

ئىككى پەرزەنتىنىڭ ھىجران ئوتىدا يۈرەك - باغرى كاۋاپ بولۇپ ، ئېتىدىن ، كۈچىدىن ، ھۆسنىدىن ئايرىلغان ھۆسنەرىخان مانا بۇ سوئالغا 10 يىلدىن بېرى جاۋاب تاپالمايۋاتاتتى . چۈشىدە ئۇلارنى كۆرەتتى . ئۇلار بىلەن مۇڭدىشاتتى . ھەر ۋاقىلىق نامىزىدا تەڭرىدىن ئوغۇللىرى بىلەن تىنچ - ئامان دىدار كۆرۈشۈشنى نېسىپ قىلىشنى تىلەيتتى . ئەكسىچە ، زەيتۇنەم كۈن بويى ئايىغىغا پۇتلىشىپ يۈرسىمۇ ، ئۇنىڭ توغرىسىدا ئۇيلاش ئۇيلاقتا تۇرسۇن ، ھەتتا ئۇنىڭ تەقى - تۇرقىغا بىرەر قېتىمۇ تازا سىنچىلاپ نەزەر سېلىپ ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا پەيدا بولغان بىرەر يېڭىلىقنىمۇ كۆرمىگەنىدى . مانا ئەمدى.....

ھۆسنەرىخان خېمىرنى تەڭنىگە كۈچەپ دىسلاۋېتىپ ، زەيتۇنەمگە

يەنە بىر قېتىم يەر ئاستىدىن قارىۋالدى . كۆزلىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچراشقاندا ، يۈرىكى «ۋىزىلدە» ئېچىشىپ ، گېلىنى بىرنەرسە بوغقاندەك بولدى .

تاماق يېيىلىپ بولدى . دۇئادىن كېيىن ، زەيتۇنەم كەتمەننى ئېلىپ ، بىردانە ئەسكى قاپ بىلەن بىر تال ئارغامچىنى مۈرىسىگە تاشلاپ ، ئالدىراش تالاغا چىقىپ كەتتى .

— ئانىسى ، قانداق ئىش بۇ ؟— سامان تىكىيەگە ئوڭ قولىنىڭ جەينىكى بىلەن يۆلىنىپ ، سىگايان ياتقان ھاۋاز «پوم» بېشى بىلەن زەيتۇنەمنى ئىشارەت قىلىپ دېدى ، — ئىككى - ئۈچ كۈنىنىڭزى زەيتۇنەم جاڭگالدىن بەك كەچ يېنىۋاتىدۇ .

— قانداق دەيلا ؟

— مۇنداقلا بىر دەپ باقتىم ،—ھاۋاز «پوم» ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى . كۆڭلىدىكى پەرىشانلىق چىرايىدا ئەكس ئېتىپ تۇراتتى ،— جاڭگال بىلەن ئۆينىڭ ئارىلىقى خېلى بار . يانتاق چاپماقمۇ ئاسان ئىش ئەمەس ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەك كەچكە قالسا ، قىز بالا ئەمەسمۇ ، ئادەم سەل ئەنسىرەپ قالىدىكەن.....

سەزگۈر ئانا ئېرىنىڭ گېپىنىڭ تېگىگە دەرھال يەتتى . ئەسلىدە ، ئۇمۇ بۇ غەيرىي ئىشتىن ھەيران ئىدى . بىراق ، نەچچە كۈندىن بۇيان يا قىزىغا ، يا ئېرىگە بۇ ھەقتە ئېچىشقا پېتىنالماي يۈرەتتى . چۈنكى ، ئېرى كېسەل ، كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان مۇنداق گۇمانىنى ئۇنىڭ سەمىگە سېلىپ ، دەردىگە دەرد قوشقۇسى كەلمىدى . زەيتۇنەم ئىش - ئەمگەكتە ، تۇرمۇشتا قاتتىققا قېتىپ ، يۈمشاققا پېتىپ ، نى - نى يوغان كۆڭۈلسىزلىكلەرنى چۈنقىغا ئالمىغىنى بىلەن ، ئەمەلىيەتتە بەكمۇ نېپىز بالا . قىزلىق غۇرۇرىغا تېگىدىغان گەپلەر قۇلىقىغا كىرىپ قالسا تۇگىشىپلا كېتىدۇ . شۇڭا ، ھۆسنەرد-خان دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۈرگەنىدى . مانا ئەمدى ئېرى بۇ ھەقتە گەپ ئاچتى . ئۇنىڭغىمۇ كۆڭلىدىكىنى ئېيتماي بولمىدى :

— مەن سىلىنى بۇ ئىشقا سەگەرمىدىمىكىن ، دەپتىمەن ، — ھۆسنەرىخان دۇدۇقلاپراق سۆزگە كىرىشتى ، — بۇ بالا..... توۋا

قىلدىم خۇدايىم ، ھىچ بەندىڭنىڭ يۈزىنى قارا قىلمىغىن !..... ئۇغۇ بۇغدايلىقتا چاقىرسا ، قوناقلىقتا «ھە» دەيدىغان قىزلاردىن ئەمەس ، شۇنداق بولسىمۇ .

— نېمە !— ھاۋاز «پوم»نىڭ ياغاق يۈزىنى قاپلىغان قويۇق ساقاللىرى غەلىتە تىترەپ ،ئوردىكى چوڭقۇر كۆزىدە ئوت چاقنىدى ،

— ئۇ كۆڭلى قارىلىق قىپتىمۇ ؟

— نېمە دەيدىغانلا ؟ زاۋالدا ئاغزىلىرىنى ئۇشۇشۇتمەي ، «خۇدايا توۋا» دېسىلە !— ھۆسنەرىخاننىڭ ئاچچىقى كەلدى ، — مېنىڭ ئەنسىرەۋاتقىنىم..... ئەستا..... نېمە دېسەم بولار ؟

— ھوي خوتۇن ، كېكەچلىمەي ، جەررا گەپ قىلىڭلا ! زادى نېمە ئىش ئۆزى ؟

ھاۋاز «پوم»نىڭ يۈزلىرىدە غەل - پال ئەگىگەن تەبەسسۇم ئەتىيازنىڭ كۆيۈك ئاپتىپىدەك دەرھال ئۆچتى . تىلىمۇ تۇتۇلدى .

— ئۇنى بىرەر نامەردكە ئالدىنىپ قېلىپ ، خەلقئالەم ئالدىدا يۈزىمىزنى يەرگە ئۇرارمىكىن ، دەملا ؟

— ياق ! زەيتۇنەم ئۇنداق قىزلاردىن ئەمەس . ئۇنىڭ ئۇستىگە بىزنىڭ قانچىلىك يۈزىمىز بار دەيسىلە ؟ !

— ئەمىسە.....

— ھەي خوتۇن ، ھەي خوتۇن..... ئويلاپ بېقىڭلا : بىز كىم ؟ زەيتۇنەم كىم ؟— ھاۋاز «پوم» چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىپ ، بىرھازا جىم بولۇپ كەتتى . ھۆسنەرىخان ئۇنىڭ زادى نېمە دېمەكچى بولغانلى-

قىنى چۇشىنىپ - چۇشەنمەي ، ئۇنىڭ ئاغزىغا چېكەتكىدەك تىكىلىپلا قالدى . خېلىدىن كېيىن ھاۋاز «پوم» بوغۇق ئاۋازدا سۆزىنى داۋام قىلدى ، — پومېشچىكنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتۈپ قالغان ئادەمنۇ نەچچە كۈنلەپ سوراق - سوئالغا تارتىلىۋاتقان مۇشۇ كۈنلەردە ، ئاتنىڭ كاللىسىدەك يۇرىكى بار ئادەمنۇ قاراپ تۇرۇپ بىر پومېشچىكنىڭ قىزىنى ئۆزىگە خوتۇنلۇققا تاللىماس ! ؟ ماقۇل ، بىرەر ئەخمەق يىگىت زەيتۇنەمگە خۇشتارمۇ بولسۇن ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى پومېشچىكنىڭ قىزىنى كېلىن قىلىشقا ئۇنامدۇ ؟ !

گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ، ئەر - خوتۇننىڭ ئۈنى تەڭلا ئۆچۈپ ، ۋۇجۇدىغا يىغا ياماشتى .

يىغا بىلەن نېمە ھاسىل بولاتتى ؟ !

ھاۋاز «پوم» ئۆزىنىڭ ئەسلي مەقسەتتىن ناھايىتى كۆپ يىراقلاپ كەتكىنىنى سەزدى - دە ، بىرمۇنچە كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان گەپلەر بىلەن خوتۇنىغا تەسەللى بەردى . ئاندىن :

— «گۇمان ئىمانىنى قاچۇرۇپتۇ» دېگەن گەپ بار ، — دېدى ئۇ ئىمكانقەدەر ۋەزمىن تەلەپپۇزدا سۆزلەشكە تىرىشىپ ، — باشقا گەپنى قويۇپ تۇرۇپ ، سىلى ھازىرلا ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇچۇڭلا ، ئوت ئالغان بولۇپ ، ئۇنىڭ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرغانلىقىنى تېكىتىكلاپ كېلىڭلا .

— ماقۇل .

— پەخەس بولۇڭلا ، سىلىنى ھەرگىزمۇ كۆرۈپ قالمىسۇن جۇمۇ !

— ماقۇل .

— بولمىسا ، بىچارە باللا خىجالەتچىلىكتە تۇگىشىپلا كېتىدۇ .

— ماقۇل .

ھۆسنەرىخان قاچا - قۇچىلارنى ئالدىراش پىشايۋانىنىڭ تۆۋرۈكىگە بېكىتىلگەن «چېلەك» كە ئېلىپ قويدى - دە ، ئوتىغۇچ بىلەن سېۋەتنى كۆتۈرۈپ تاشقىرىغا ماڭدى . ئۇ ئەمدىلا بوسۇغىدىن پۇتىنى ئېلىشىغا ھاۋاز «پوم» ئۈنى چاقىردى :

— ئانىسى ،توختاڭلا ، —دېدى ئۇ قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ،— ئۇ بالا بۇ چاغقۇچە جاڭگالغا بېرىپ بولدى . سىلى كەينىدىن يېتىپ بارغۇچە ، قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدۇ . ئەتە بارساڭلا بولارمىكىن ؟

— مەيلى .

ھۆسنەرىخان ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ھاۋاز «پوم» سوزۇپ بىر «ئۇھ» تارتىۋېلىپ ، ئېڭىكىنى تىزلىرى ئۈستىگە قويۇپ خىيالغا كەتتى .

بەش كۈن ئۆتتى . كەچلىك تاماقتىن كېيىن زەيتۇنەم قازان-قومۇچنى يۇيۇپ ، جاي - جايىغا قويۇپ ، يانتاق چېپىشقا مېڭىشقا تەرەددۇتلىنىۋاتقىنىدا ، ئوچاقتىكى زاغرىغا ئوت ئېچىۋاتقان ھۆسنەرىخان ئۇشتۇمتۇت ئۇنى يولدىن توستى :

— بالام ، بۈگۈن جاڭگالغا بارمىساڭ بولارمىكىن .

— نېمىشقا ؟— زەيتۇنەم ھەيران بولۇپ سورىدى :

— نەچچە كۈننىڭزى ، بىر تەرەپتىن ئەترەتكە ئىشلەپ ، بىر تەرەپتىن ئۆيگە يانتاق توشۇپ ، «ئۇھ» دېگۈدەك ھالىڭ قالمىدى . بىر- ئىككى كۈن دېمىڭنى ئېلىۋال .

ئانا بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا ، قىزىغا قاراپمۇ قويماي ، ئوچاقتىكى ئوت بىلەن ھەپىلەشكىنى ھەپىلەشكەنىدى . بۇ مېھرىبانلىقتىن يۈرىكى سىمابتەك ئېرىپ كېتىۋاتقان زەيتۇنەم ھاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ ، ئالدىغا چۈشۈۋالغان بىلەكتەك توم ، قۇندۇزدەك قارا بىر ئۆرۈم چېچىنى چاققانلىق بىلەن كەينىگە تاشلاپ ، قەددىنى رۇسلىدى- دە ، ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ تاتلىق كۈلۈمسىرىدى .

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانسەن ئانا ! سەن جېنىڭدا شۇنچە ئىشلەپ ھارمايسەنغۇ ، مەن ياپياش تۇرۇپ ھارامدىمەن ! ؟ ئەنسىرىمىگىن ، ئۇ- زۇلۇپ قالمايمەن !

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا كەتمەنگە قول ئۇزاتقانىدى ، ھۆسنەرىخان دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ، باش - كۆزىنى سىلىدى ۋە كۆزلىرىگە چوڭقۇر ئاندىلىق مېھرى بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ :

— تاتلىق بالام ، «ماقۇل» دەپ گەپىمگە كىر . بىر - ئىككى يۈدە ياڭىتاقىنى كەم ئەكەلگىنىڭگە ، دۇيجاڭلارمۇ سوراق قىلىپ كەتمەس ، ئۇلارمۇ داداڭنىڭ كېسىلىنى بىلىدۇ ئەمەسمۇ ! — دېدى .

— ماۋۇ ئانامنى ! مەن يا «ھېرىپ كەتتىم» دېمىسەم .

— شۇنداق قىل بالام ، ئاناڭنىڭ گەپىگە كىرىپ ، بىر - ئىككى كۈن ئارام ئېلىۋال ، — گەپكە ھاۋاز «پوم» ئارىلاشتى ، — خۇدانىڭ كۈنى ، ئۆينىڭ ئىشى تۈگىمەيدۇ ، خۇدا بۇيرۇسا ، مەنمۇ ئەتىدىن باشلاپ ئىشقا چىقاي ، دەۋاتىمەن .

— تېخى تۈزۈك ماغدۇرۇڭغا كەلمەي ئىشقا چىقساڭ.....

زەيتۇنەم گەپىنىڭ ئايىغىنى يۇتۇۋېتىپ ، بىر دادىسىغا ، بىر ئانىسىغا ئەنسىز قارىۋالدى .

— ھېلىمۇ يىگىرمە نەچچە كۈن ياتتىم ، — ھاۋاز «پوم» بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈمسىرىدى . ئاۋازىمۇ جارانلىق ئىدى ، — يالاڭئاياغ دوختۇرمۇ ئوكۇل ئۇرۇپ ، دورا توشۇپ ھېرىپ كەتتى . ئورما ئورالمىسامۇ باغ باغلىغۇدەك ، ئەزالارغا چاي قاينىتىپ بەرگۈدەك بولۇپ قاپتىمەن . ئانىلىسام ، مۆمىن سېكرېتار ئەترەت بېشىمىز - غا : «ئۆيدە يېتىپ ساقايمىسا ، گۈڭشې دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ داۋالىتىڭلار» دەپتۇ . خۇدا ئۆمرىگە بەرىكەت بەرگۈرنىڭ ئاتىسىغا رەھمەت ! «ئىززەت قىلغانغا خىزمەت قىل» دېگەن گەپ بار . ئەزالار كېچە - كۈندۈزلەپ ئالدىراش ئىشلەۋاتقان بۇ كۈنلەردە ، ئۆيدە سالپىيىپ يېتىۋەرسەم ئەپلەشمەس . قانداق دېدىم ، ئانىسى ؟

— بەختىمىزگە بۇنچىلىك بولۇپ قاللا ، ئاز - تولا مىدىرلاپ بەرسىلە ، قالغىنىنى چۈمۈلىگە جان بەرگۈچى خۇدايىم ئۆزى بىرنېمە - دەپ قويار .

زەيتۇنەم پۈتۈنلەي بوشاشتى . ئەمما ، نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالدى - دە ، ئانىسىغا قاراپ :

— ئەمىسە ئېشەككە بىر سېۋەت ئوت ئەكىرىپ قويايمىكىن ، — دېدى .

— مەن تۇنۇگۈن ئېلىپ قويغان ئوت شۇ پېتى تۇرمامدۇ؟! بولدى ، ئاۋارە بولما . مەسۇمخانىنىڭ ئېيتقىچە ، ئېشەكنى كېچىچە خامانغا قوشىدىغان ئوخشايدۇ . خاماندا ئىشلىگەن ئېشەك ئاچ قالمايدۇ ، — ھۆسنەرىخان زەيتۇنەمنىڭ ئىككى مۇرىسىنى چوڭقۇر ئانىلىق مېھرى بىلەن سىلاپ ، يۇز - كۆزىگە بىر سېكۇنتچە جىمجىت تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ، پەس ئاۋازدا قوشۇپ قويدى ، — بىكار تۇرۇشقا كۆنگلۈك ئۇنىمىسا ، بىر - ئىككى قاپاق سۇ ئەكىرىپ ، كۇپنى توشتۇرۇپ قوي ، ئاندىن كىر - قاتلىرىنى يۇيۇۋالساڭمۇ مەيلىك . قارا ، بۇ كۆڭلىكىنى ، كىرلىشىپ كېتىپتۇ ، قىز بالا دېگەن بۇنداق ئۆزىنى تاشلىۋەتمەيدىغان !

ئانىنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزى زەيتۇنەمنىڭ چىرايىنى ۋىلىلدىتىپ قىزارتتى . دېمىسىمۇ ، ئۇنىڭ ھەپتىدىن بۇيان يەڭگۈشلەنمىگەن كۆڭلىكى توپا ، قىغ ، شور يۇقۇندىلىرى بىلەن بۇلغىنىپ ، كاراسكىدەك قېتىپ كەتكەنىدى . ئۇ ئانىسىنىڭ قولىدىن ئاستا ئاجراپ ، بوغما قاپاقنى ئاۋايلاپ مۇرىسىگە ئارتتى- دە ، دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى . ھاۋاز «پوم» چوڭقۇر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ، پەس ئاۋازدا خىتاب قىلدى :

— ھەي بىچارە بالا ، ھەي بىچارە بالا ، بىزنىڭ كاساپىتىمىزدىن ، ھېچ نەرسىنىڭ خوۋلۇقىنى كۆرەلمەيدىغان بولدى - دە !

بىلىنەر - بىلىنمەس قىزىرىشقا باشلىغان كەچكى شەپەق ئۇنىڭ بۇ نالىسىدىن خىجىل بولغاندەك ، ئۆز ھۆسنىنى يوغان بىر پارچە بۇلۇت كەينىگە يوشۇردى .

ئۆزى كەلگەن «لوقمان»

— ھۆسنەرىخان ئاچا !

قاپاق تېرەك تۇڭدىكى ئازگال بېشىدا ئولتۇرۇپ ، شالاڭ چاچلىرىنى سۇزگۈچلەپ ، جىگدە يېلىمى چېپىۋاتقان ھۆسنەرىخانىنىڭ قولى ئىشتىن توختىدى . ئۇ بېشىنى ئىتتىك بۇراپ ، زەنجىرلەكلىك دەرۋا-

زىغا غىل - پاللا نەزەر تاشلىدى (ئۆيدە ئەركىشى بولمىسا ، دەرۋازىنى ئىچىدىن زەنجىرلەپ ئولتۇرۇش — قاپاق تېرەكلىك ھويلىدىكى ئايال-لارنىڭ ئۇزاق يىللىق ئادىتى ئىدى) ، ئاندىن تاغاق ، سۇزگۈچ قاتار-لىق لاقا - لۇققىلىرىنى يىغىشتۇرغاچ ، پېشايۋانىنىڭ سۇپىسىدا تەر-لەپ- تەپچىرەپ ئۇن تاسقاۋاتقان زەيتۇنەمگە قاراپ :

— بالام ، چىقىپ قاراپ باققىنا ، بىركىم مېنى قىچقىرىۋا-تىدىغۇ ؟— دېدى- دە ، ئۆي تەرەپكە ماڭدى . زەيتۇنەم ئەلگەكنى تارتقۇ ئۇستىگە قويۇپلا ئالدىراش ئورنىدىن تۇردى . كېتىۋېتىپ ، يۇز - كۆزى ، ئۇستىبېشىنىڭ توزغا مىلىنىپ كەتكىنىنى ئەسكە ئالدى . كۆڭلىكىنى قېقىشتۇرۇپ ، يۇز - كۆزىنى يېڭى بىلەن سۇرتۇۋاتقىنى-دا ، پۇتى نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ ، سۇپىدىن يەرگە «پالاققىدە» ئۇچۇپ چۈشتى .

— ۋاي.....— دېدى ئۇ بوش ئىڭراپ ۋە ئىتتىك ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى ، ئوڭ پۇتىنىڭ لېپىكى پىچاق تىققاندەك ئاغرىپ كەتتى . زەيتۇنەم چىشىنى چىشىغا بېسىپ ئۆمىلەپ ، سۇپىغا يامى-شىشقا باشلىدى . تېخى ئەمدىلا بىر پۇتىنى ئايۋانىنىڭ بوسۇغىسىغا ئالغان ھۆسنەرىخان بۇ كېلىشمەسلىكنى كۆرۈپ ، خۇددىنى يوقاتقىلى تاس قالدى . ئۇ خۇنسىز كۆزلىرىنى پىيالىدەك چەكچەيتىپ :

— ۋاي ئىسىت بالام !— دېگىنىچە كەينىگە ياندى ۋە ئوقتەك ئېتىلىپ كەلگەن پېتى زەيتۇنەمنى يۆلىدى .

زەيتۇنەم سۇپىغا ئولتۇرۇۋالدى . ھۆسنەرىخان بىر تەرەپتىن ئۆ-زىنى ئەيىبلەپ ، بىر تەرەپتىن زەيتۇنەمنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى سىلايتتى . زەيتۇنەم پۇتۇن كۈچى بىلەن كۈلۈمسىرەشكە تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ ، چېكىنىدە پۇرچاقتەك - پۇرچاقتەك تەر تامچىلىرى يالتى-راپ تۇراتتى .

ئاخىر ئانا سورىدى :

— بالام ، تازا قاتتىق يىقىلدىڭ- ھە؟ بىر يېرىڭ بىرنەرسە بولمىغاندۇ ؟

— ياق ، تىزىم سەل ئاغرىپ كەتتى .

— مۇنداق قىلە ، كۆرۈپ باقاي .

ھۆسنەرىخان زەيتۇنەمنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ تامبىلىنىڭ پۇچقىقىنى يۇقىرى قىلدى .

— ئاپىلا ، ماۋۇ كېلىشمەسلىكىنى ! لېپىدىكىڭ چىقىپ كەتتىمۇ نېمە ؟

زەيتۇنەم ئۇنچىقمىدى . سىڭىپ پىشقان زاغرا ناندەك يۇمىلاق يۈزى بوزىرىپ ، قوقان گىلاستەك توق قىزىل لەۋلىرى بارغانسېرى كۆكسرىپ كېتىۋاتاتتى .

ئانىنىڭ يۈرىكى چىدىمىدى . گەرچە ئۇ ھەرقانچە ئۆزىنى تۇتۇشقا تىرىشۋاتقان بولسىمۇ ، كۆزىنىڭ چاناقلىرى ئىختىيارسىز نەمدەل-مەكتە ئىدى .

— خۇدايىم ئېيتمىغان بەندىسىنى ھېچنېمىدىن ئېيتمايدۇ دەپ ، داداڭ ئەمدى تىمىسقىلاپ ئورنىدىن تۇرسا ، ساڭا بۇ پېشكەللىكنى بەرگىنى نېمىسى ! ؟ كاشكى ، داداڭ ئۆيده بولغان بولسىمۇ.....

— ھۆسنەرىخان ئاچا !

بايا تىنىقى ئاۋاز يەنە تەكرارلاندى . ھۆسنەرىخان گېپىنى توختىتىپ ، زەيتۇنەمگە سوئال نەزەرىده تىكىلدى :

— كىمدۇ بۇ ؟

— ۋاي تاڭ ، كىمكىن ؟

زەيتۇنەم شۇنداق دەپ بولۇپ ، ۋىللىده قىزاردى . ھۆسنەرىخان بۇنى سەزمىدى بولغاي ، دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ، دەۋازا تەرەپكە ماڭدى .

دەرۋازا ئالدىدا قارىمۇتۇق ، يۈزلىرى سوقىچاقراق كەلگەن ، قويۇق قاشلىرى ئارىسىدىكى چوڭ - چوڭ كۆزلىرىده مۇلايىملىق ئەكس ئېتىپ تۇرغان 25 ياشلار چامىسىدىكى بەستلىك يىگىت تۇراتتى . ئۇ بېشىغا ئاق شاپاق دوپپا ، ئۇچىسىغا ئاپئاق خەسە كۆڭلەك ، رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، پاكىز يۇيۇلغان نىل رەڭ خادانى شىم ؛ پۇتىغا ئۇ يەر - بۇ يېرىگە ياماق چۈشكەن قونجلىق بەتىنكە كىيىپ ، بېلىنى ھاۋا رەڭ بەلباغدا باغلىغان بولۇپ ، بىر قولىدا قېرىپ ھالد-

دىن كېتەي دەپ قالغان سۇر ھاڭگىنىڭ ئارغامچىسىنى ، يەنەبىر قولىدا ئۇنىڭ يايلىنى تۇتۇۋالغانىدى .ۋۇجۇدىدىن ياشلارغا خاس كۈچ-قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغان بۇ يىگىتنىڭ كۆزلىرى نېمىدىنىدۇر خىجالەت بولۇۋاتقاندەك ، ھۆسنەرىخانغا ئەمەس ، ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدىن قاپاق تېرەكلىك ھويلىغا قارايتتى .

بۇ كۆزلەر ئۇ يەردىن نېمە ئىزدەيدىكىنا ؟

ھۆسنەرىخان ئۇنى كۆرۈپلا تونۇدى :

— ۋاي ، سىزمىدىڭىز قۇتلۇق ئاخۇن ؟ مەن تېخى كىمكىن دەپتىمەن !— بۇ يىگىتنى ئون يىلدىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئۆز بوسۇغىسىدا كۆرۈۋاتقان ھۆسنەرىخان كۆڭۈل غەشلىكىنى تەسلىكتە بېسىپ ، بىر خىل ياسالما ، شۇنداقلا ھاياجانلىق تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى ، — قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز ؟ ئۆيگە كىرىڭ ، بالام !

— خوش ، قۇتلۇق تەكەللۇپ قىلدى ۋە قورۇنۇپراق مۇنداق دېدى ، — باياتىن جاڭگالدىن مالنى ياندۇرۇپ كېلىۋاتسام ، ماۋۇ ئېشەك توقايغا يېقىن يول بويىدىكى قوناقلىقنىڭ قىرىدا ئوتلاپ يۈرىدۇ . سەپسالسام ،سىلىنىڭ ئېشەك ئىكەن .

— ۋاي ماۋۇ ئەقلىمنى ، مېڭەمنىڭ سۇيى قاچقاندەك ، باياتىن-ئىنكۇزى ، ئۆزىمىزنىڭ ئېشىكىنىمۇ تونۇماپتىمەن . سىزنى تازا ئاۋارە قىپتۇ-دە ، بۇ مەرەز !

ئۇ سۆزلەۋېتىپ ، يىگىتنىڭ قولىدىن ئېشەكنىڭ ئارغامچىسىنى ئالدى .

— رەھمەت بالام ، ئۇلۇغ خۇدايىم بىر جېنىڭىزغا مىڭ جان بەرسۇن !— ھۆسنەرىخان سەل توختاپ قوشۇپ قويدى ، — شۇنچە يەردىن ئاۋارە بولۇپ كەلگىنىڭىزدە ، ئۆيگە كىرىپ بىر پىيالە ئۇسسۇلۇق ئىچىپ كېتىڭ .

— خوش ، مالنى جاڭگالغا ئاچقىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى ، — قۇتلۇق تەكلىپنى مۇلايىملىق بىلەن رەت قىلدى - يۇ ، ئەمما يەنە دۇدۇقلاپ سورىدى :

— زەيتۇنەمگە نېمە بولدى؟

قۇتلۇقنىڭ بۇ سوئالى ھۆسنەربخاننى خۇشال قىلدى. چۈنكى، ئۇ ھازىر قۇتلۇقتەك مۇشۇنداق قاۋۇل بىر ئادەمگە بەكمۇ موھتاج ئىدى. نېمىشقا دېسىڭىز، قورايدەك ئورۇق، يۈزلىرى ھېلىلىدەك قورۇلۇپ كەتكەن بۇ خوتۇننىڭ ئانىسىدىن ئۇدۇم قالغان تېڭىقچىلىق ھۈنىرى بار بولۇپ، بىر چاغلاردا مۇشۇ ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ نۇرغۇن ئادەمنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ رەھمىتىنى ئالغان؛ نۇرغۇن قېتىم «ئالدامچى» دەپ پىپەنمۇ قىلىنغانىدى. شۇڭا، بۇ ھۈنىردىن قول ئۈزگىنىگە خېلى يىللار بولۇپ قالغانىدى. كىم بىلسۇن، بايىاتىن مۇشۇ ئادەمنىڭ كاساپىتىدىن زەيتۇنەمنىڭ لېپىكى چىقىپ كەتتى. بوسۇغىسىغا ئۆز ئايىغى بىلەن كەلگەن يارەمچىنى كەتكۈزۈۋېتىپ، قېيىنسىڭلىسى نىساخاننى چاقىرىپ كېلىمەن دەپ يۈرسە، قىزى ئوشۇق ھەرەج تارتىدۇ. يامىنىغا كەلسە، پۈتى ئىشىشىپ كېتىپ، لېپەكنى ئوڭايلىقچە جايىغا چۈشۈرگىلى بولمايدۇ. جايىغا چۈشۈرگەندىمۇ ساقايمىقى تەس. شۇڭا.....

ھۆسنەربخان قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن، قۇتلۇقنى كىشىلەر ئۆلۈم پەتىسىگە كىرىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەيدىغان بۇ ھويلىغا ئەكىرىش نىيىتىگە كەلدى - دە، بولغان ئىشنى ئېيىتتى.

— ئاپلا..... ئەجەب يامان بوپتۇ!— قۇتلۇق ئېچىنغىنىدىن چىرايى پۈرۈشۈپ كەتتى. ئاۋازىمۇ تىترەيتتى، — بىچارە تازا قىينىلىۋاتقاندۇ؟

— قىينالمامدىغان، شۇ تاپتا بىچارە بالىغا قارىغان ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كېتىدۇ!

— ئۆزلىرىنىڭ تېڭىقچىلىقتىن خەۋىرلىرى بارغۇ؟

— تېڭىقچىلىقتىن خەۋىرىم بولغان بىلەن، ئۆزۈم يالغۇز بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالامدىمەن؟! كاشكى، دادىسى ئۆستەڭ بېشىغا كەتمىگەن بولسىمۇ.....— ھۆسنەربخان تۇيدۇرماستىن يىگىتكە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىۋالدى. يىگىتنىڭ چىرايىدا چوڭقۇر ھېسداشلىقتىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى، — تۇغقانلاردىن بىرەر-

سىنى چاقىرىپ كېلەي دېسەم ، ئارىلىق خېلى بار . ئەستا ، ئېغىر ئالماي جىندەك يارەملەشسىڭىز ، ھەرۋاقلىق ناماسىمدا ئۆمرىڭىزگە دۇئا قىلاتتىم .

ھۆسنەرىخان بۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىپ بولۇپ ، يەنە ئەندىكىپ كەتتى ، ئەكسىچە قۇتلۇقنىڭ چىرايى ۋىللىدە قىزىرىپ ، كۆزلىرىدە غەلىتە بىر نۇر جىلۋە قىلدى . ئۇ ئويلىنىپمۇ تۇرماستىن :

— ماقۇل ، مەن يارەملىشەي ، — دېۋەتتى .

چىقىپ كەتكەن لېپەكنى جايىغا چۈشۈرۈش ئانچە ئاسانغا چۈشمىدى . دەسلەپ زەيتۇنەمنى تامغا يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇشتى . قۇتلۇق ئۇنىڭ ئاياغ تەرىپىدە ئولتۇرۇپ ، سول پۇتىنى ئۇنىڭ ئوڭ پۇتىغا تىرەپ ، زەخمىلەنگەن سول پۇتىنى ئاۋايلاپ تارتتى . ھۆسنەرىخان بىر قولىدا زەيتۇنەمنىڭ تېقىمىنى ، يەنەبىر قولىدا لېپىكنى تۇتۇپ ، كۈچەپ بېسىپ باقتى . لېپەك جايىغا چۈشمەك ئۇياقتا تۇرسۇن ، مىت قىلىپمۇ قويمىدى . يات ئەركىشىنىڭ قولى بەدىنىگە تەگكىنىدىن ئۇڭايسىزلانغانلىقتىنمۇ ياكى ئاغرىقنىڭ ھەددىدىن زىيادە ھەرەج قىلغىنىدىنمۇ ، كۆزلىرىنى قىيا يۇمۇپ ، ئاستىنقى كالپۇكىنى پۇتۇن كۈچى بىلەن چىشلىۋالغان زەيتۇنەم پات - پات يەڭگىل ئېڭراپ قويياتتى . ئۇ ھەربىر ئېڭرىغاندا ، قۇتلۇقنىڭ قولى نېمە ئۈچۈندۇر ماغدۇرسىزلىنىپ ، ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەلمەيتتى . بۇنى سەزگەن ئانا :

— بالام ، قۇتلۇق ئاخۇن ، — دەيتتى شاگىرتىغا تەنبىھ بېرىۋاتقان ھۇنەرۋەندەك قاتتىق تەلەپپۇزدا ، — كۈچەپرەك تارتسىڭىزچۇ ! بۇنداق قىلسىڭىز ، ئەتە مۇشۇ چاغقۇچىمۇ لېپەكنى جايىغا چۈشۈرۈپ بولالمايمىز ، قورقماي تارتىۋېرىڭ ، غوجام بالام !

قۇتلۇق نەچچە قېتىم ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلىپ باققاندى ، ھەر قېتىمدا زەيتۇنەم تۆۋەنگە بىر غېرىچ - بىر غېرىچ سۈرۈلۈپ كېلىۋەردى . ھەرقانچە ئۆزىنى تۇتسىمۇ ، ئاغرىق ئازابىدىن ئېڭراپ تاشلايتتى . بۇنداق چاغلاردا ھۆسنەرىخان ئۇنىڭغا تەنە قىلاتتى :

—ياللا ، ئەجەبمۇ جېنى سېۋىل بالا بوپتىكەنسەن ! بىردەم چىدا-

دىساڭ نېمە بولۇپ كېتىسەن؟ قولۇڭنى سۇپىغا مەھكەم تىرەپ ، جېنى بار ئادەمدەك ئولتۇر !

ھەم زىلۋا ، ھەم پۇتى شىكەستىلەنگەن قىزنىڭ غۇلاسانداك بىر يىگىت بىلەن كۇچ سىنىشىپ ئۇتۇۋالغىنى نەدە بار ؟ ! زەيتۇنەم ھەر-قانچە كۇچىگىنى بىلەن ، قۇتلۇقنىڭ كۇچى ئالدىدا بەربىر ئاجىز كەلدى : ئۇ كۇچەپرەك تارتسا جىقراق ، بوشراق تارتسا ئازراق سۇرۇ-لۇۋېرىپ ، سۇپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ قالدى . قۇتلۇق سۇپىنىڭ لېۋىدە ئاران - ئاران ئولتۇراتتى .

ئاخىر ، يەنىلا ھۆسنەرىخانىنىڭ كاللىسى كارغا كەلدى :

— توختاڭ بالام ، — دېدى ئۇ قۇتلۇققا ، — بۇنىڭ چارىسىنى ئۆزۈم قىلاي !

ئۇ سۆزلىگىنىچە ئېغىلغا كىرىپ كەتتى ۋە ھايال ئۆتمەي بايات-قى ئېشەكنىڭ بوينىدىكى ئارغامچىنى كۆتۈرۈپ چىقتى ، ئاندىن زەي-تۇنەمنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ سۆرەپ ، پېشايۋانىنىڭ تۇۋرۇكىگە يۆلەپ ئولتۇرغۇزدى - دە ، بېلىدىن ئارغامچا بىلەن تۇۋرۇككە باغلىۋەتتى .

— غوجام بالام ، —دېدى ئۇ قۇتلۇققا ، — ئاتا - ئانىڭىزنىڭ روھىغا دۇئا قىلاي ، بۇ قېتىم تازا بىر كۇچىڭىزنى كۆرسىتىڭ ، رەھىمدىللىك قىلسا ، كېسەل ساقايمايدۇ . ھە ، مانا مەيەردىن ، مانداق تۇتۇڭ . ھەببەللى ، بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم ، ياشافى ، ياكافى !

زەيتۇنەمنىڭ «ۋاي» دېگەن ئاۋازىغا ، پۇتىدىن «قارس» قىلىپ چىقىقان ئاۋاز قوشۇلغاندا ، ھۆسنەرىخانىنىڭ چىرايىغا لەپپىدە كۇلكە قونۇپ :

— ئۇھ..... خۇداغا شۈكرى ، قۇتلۇق ئاخۇنۇمنىڭ شىپالىق قولى بىلەن دەردتىن قۇتۇلدۇڭ ، جېنىم بالام !— دېۋەتتى . كۇتۇلمىگەن بۇ ماختاشتىن خىجىل بولغان قۇتلۇقنىڭ يۈزى بويۇنلىرىغىچە شەل-پەردەك قىزىرىپ كەتتى . زەيتۇنەم يېڭى بىلەن باش - كۆزىدىكى تەرنى سۈرتكەچ ، بىلىنەر - بىلىنمەس كۇلۇمسىرەپ ، ئۇنىڭغا مىننەت-دارلىق تۇيغۇسى بىلەن باققاندا ، ھۆسنەرىخانىنىڭ چىرايىدىكى قىزىللىق ئورنى ئىللىق تەبەسسۇم ئىگىلىدى .

قاپاق تېرەكلىك هويلىغا ئەلچى كەلدى

تومۇز . يەكشەنبە .

سۇ نۆۋەتتىنى قوشنا دادۇيگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، تۇن تەڭ بىلەن يولغا چىققان ھاۋاز «پوم» پېشىنگە يېقىن قوشكۆلگە قايتىپ كەلدى . ئاق تۇماقنى باسۇرۇپ كىيگەن ، كىرلىشىپ كەتكەن ئاق يەكتەك ئۇستىدىن قارا بەلباغ باغلاپ ، مۇرىسىگە كۇررەك جۇۋىنى تاشلىۋالغان بۇ ئادەم يالاڭئاياغ پۇتلىرىنى ئېغىر - ئېغىر يۆتكەيتتى . ئەتراپىدىكى ھەربىر هويلا ، ھەربىر تۇپ دەرەخ ، ھەربىر تال گىياھقا ئاچ كۆزلۈك بىلەن نەزەر تاشلايتتى . دېمىسىمۇ ، ھەپتىلەپ - ئايلاپ سۇچىلاردىن بۆلەك ئادەمنىڭ ئايىغى يەتمەيدىغان چۆلدىكى ئېچىق بېشىدا بەش كېچە - كۈندۈز دۇم يېتىپ - دۇم قوپۇپ ، ئۇسسىسا لاي سۇ ئىچكەن ؛ قورسىقى ئاچسا يا تېرىق زاغرىسىنى لاي سۇغا چىلاپ يەپ ياكى كونسېرۋا قۇتىسىدا ياسالغان كىچىككىنە كوردا ئۇماچ قاينىتىپ ئىچكەن ئادەمگە نىسبەتەن ، ئۆز ئۆيى ئەمەس ، ھەتتا ئۆز يۇرت - مەھەللىسىنىڭ بىر تۇپ دەرەخ ، بىرتال ئوت - چۆپىنى كۆرۈشمۇ چەكسىز ھۇزۇر - ھالاۋەت ئىكەنلىكى كىچىك بالىغىمۇ ئايان !

ھاۋاز «پوم» كۆز يېتىم يەرده يەككه - يېگانه چوقچىيىپ تۇرغان ئۆز ئۆيى — قاپاق تېرەكلىك هويلىنى كۆرگەنده ، كۆڭلى بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى : «توۋا ، خۇدايىمنىڭ ئالدىدا نېمانچه ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولغىيدىم ؟ يا ئاتا - بوۋامدىن بىرەر ناشۇكۇرلۇك ئۆتۈپ-مىدىكىن ؟ ئۆز ۋاقتىدا نى - نى يامان ئىشلارنى قىلغان ئادەملەرنىڭ بالا - ۋاقىلىرىمۇ ئاللىقاچان يۇرت - مەھەللە ئىچىگە سىڭىپ ، ئۇلار بىلەن بىللە گۇلدەك ياشاۋاتىدۇ . مەن..... ئۇھ..... نېمە دەۋاتىمەن ؟ هەممىسى ئۆزۇمدىن ئۆتكەن ! كادىرلار : «ئەترەتكە كەتمەن چېپىشتىن باشقىسى كاپىتالىزم يولىغا ماڭغانلىق بولىدۇ» دەپ قايتا قايتا ئۇقتۇرسىمۇ ، ئۆزۇمنى سورىماي ئۇلاغ بېقىپ سەمرىتىپ ساتىمەن

تىم ، ئوغرىلىقچە جۇۋاز چۆرىدىم . يەنە..... مېنىڭ ئاشۇ بەت نەپسە-
لىكىمنىڭ كاساپىتىدىن شېرىپ بىلەن زېرىپمۇ بىجايى ۋەتەن بولۇپ
كەتتى . بىچارە زەيتۇنەممۇ..... ئۇھ..... » .

ھاۋاز «پوم» نىڭ كۆز ئالدىدا زەيتۇنەمنىڭ كېلىشكەن قەددى
پەيدا بولۇش بىلەنلا ، يۈرىكى چايان چاققاندەك ئېچىشىپ كەتتى .
پۇتلىرى ئېغىرلىشىپ ، قەدىمى تېخىمۇ ئاستىلاشتى . لېكىن ، ئۇنىڭ
ئېسىگە يېقىندىن بۇيانقى ئۆزگىرىشلەر ، ئاجايىپ - غارايىپ گەپ -
سۆزلەر كېلىپ ، كۆڭلى سەل - پەل ئەمىن تاپتى .

يېقىندىن بۇيان مەھەللىدە : «پات ئارىدا ، ناھەق قالپاق كىيدۇ-
رۇلگەن پومېشچىك ، باي دېھقانلارنىڭ قالپىقىنى ئېلىۋەتكۇدەك » دې-
گەنگە ئوخشاش مىش - مىشلەرمۇ كۆپىيىپ قالدى . ھاۋاز «پوم»
نى قوشتىن ئېلىپ سۆرەمگە سالىدىغان ، بالا - چاقىسىغىمۇ يامان
كۆزدە ئالىيىپ قارايدىغان ئىشلارمۇ تۇگەپ كېتىپ بارغاندەك قىلە-
دۇ . ھە راست ، ئۇنىڭ زىممىسىدىكى «خالىس» ئەمگەكمۇ ئېلىۋې-
تىلدى . ئەترەت باشلىقى ئەسلىدە ئۇنىڭغا بۇ يىل ئەتىيازدىلا ئېچىق
ساقلاشقا بارماسلىقنى ئېيتقانىدى . لېكىن ، ئۇ ئۆزىنى داۋاملىق مۇشۇ
ئىشقا قويۇشنى ئۆتۈندى . ئەترەت باشلىقى : «مەن تېخى سىزنى ياشە-
نىپ قالدى ، سالامەتلىكىمۇ ياخشى ئەمەس ، دائىم تالا تۇزدە پۇتۇن
يېتىپ - پۇتۇن قوپۇپ قىينىلىپ قالمىسۇن ، دەپتىكەنمەن ، مەيلى ،
مەندىن ئاغرىنمايدىغان ئىش بولسا ، ئاشۇ ئىشنى قىلىۋېرىڭ» دېدى .
ئىككى يىلدىن بېرى ، ھاۋاز «پوم» بۇ ئىشتىن قوش نەپ ئالدى :
بىرسى ، بىر كۈن ئېچىق باقسا ، ئىككى ئەمگەك كۈنى خاتىرىلەندى ،
ھەر كۈنى بىر جىڭدىن ئاشلىق نورمىسى قوشۇپ بېرىلدى ؛ يەنە
بىرسى ، كۆزدىنمۇ يىراق ، گەپ - سۆزدىنمۇ يىراق بولدى ؛ ئۆستەڭ
يار ئېلىپ كەتمىسىلا ، ھېرىپ ھالىدىن كەتكۇدەك ئەمگەكمۇ قىلمىدى .

«قالپىقىم راستىنلا ئېلىنارمۇ ؟ ئەگەر خۇدايىم ئاشۇ كۈنلەرگە
يۇتكۈزۈپ قالسا..... »

— سوپىسوپىياك..... سوپىسوپىياك.....

بۇ ئاۋاز ئۇنى خىيال قۇچىقىدىن تارتىۋالدى . ئۇ ھويلىسىنىڭ

دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ قالغانىدى . دەرۋازا ئىچىدىن زەنجىرلەك-لىك تۇراتتى . ھاۋاز «پوم» ئەتراپقا نەزەر سالدى : يانتاق دۆڭسى بىرەر غېرىچ ئېگىزلەپ قاپتۇ . قالدۇرۇق يېرىگە تېرىغان قوناقلىرى تاقلىنىپ ، تۇڭگە توپا يۆلىنىپتۇ.....

— سوپىسوپىياك..... سوپىسوپىياك.....

ھاۋاز «پوم» ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ ، قاپاق تېرەكنىك شاخ-لىرى ئارىسىغا كۆز تىكتى . قىزىق ئىش : ئەك ئېگىز ، ياپراقلىرى ئەك قويۇق بىر شاختا بىر جۇپ سوپىسوپىياك ئولتۇراتتى . تۆۋەنرەك يوغان شاختا ئېسىلغان بوغما قاپاقنىك يېنىدا بىر جۇپ قارا قۇشقاچ ئولتۇرۇپ ، ھەدەپ ئۇلارنىك سايرىشىنى دوراۋاتاتتى :

— سوپىسوپىياك..... سوپىسوپىياك.....

ھاۋاز «پوم» ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى . ئۇزاق يىللاردىن بۇيان قاغا ، سا ، ئاق قۇشقاچتىن بۆلەك قۇش ماكان تۇتمىغان بۇ تېرەككە بۇ يىل باش باھاردىلا بىر جۇپ قارا قۇشقاچ «مېھمان» بولۇپ كەلدى ، ھەتتا 2 — 3 كۈن «جەك» قىلىپ ، بىر جۇپ ئاق قۇشقاچنىك ماكانىنى زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى . ھازىر ئۇلارنىك بالىلىرىمۇ ئۇچۇرما بولۇپ قالغانىدى . مانا ئەمدى.....

بۇنى قانداقتۇر ، ياخشىلىقنىك ئالامىتى دەپ چۈشەنگەن ھاۋاز «پوم» كۆڭلىدە تەڭرىگە ناھايىتى كۆپ شۈكۈر سانا ئېيتتى . ئىسسىق ، ھارغىنلىق دەستىدىن دەسسەپ تۇرغۇدەك ماجالى قالمىغان پۇتلىرىغا ماغدۇر كىرىپ ، ۋۇجۇدى ئۇچتەك يەڭگىللەپ قالدى . ئىچ-ئىچىدىن خۇشاللىق ، كۈلكە ئۇرغۇپ تۇراتتى .

ئۇ دەرۋازىنى قاقتى .

ھايال ئۆتمەي دەرۋازا ئېچىلىپ ، ھۆسنەرىخان بوسۇغىدا پەيدا بولدى .كۆزلىرى ئېرىنىنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان ھۆسنەرىخاننىڭ ۋۇجۇدىدا غەلىتە بىر سېزىم پەيدا بولۇپ ، خۇددى تويى بولغان چاغدىكىدەك نازلىق كۈلۈمسىرىدى (ئېھتىمال ، ئۇنىڭ مۇنداق كۈلۈمسىرىمىگىنىگە 20 يىلدىن ئاشقاندۇ ؟ !) ۋە ئۆز ئىشىدىن ئۆزى ئۇيالغاندەك چىرايى ۋىللىدە قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى

تاياققىدۇر قاچۇردى - دە :

— ھارمىغايلا ، بۇگۈن بۆلەكچىلا خۇشال كۆرۈنىلىغۇ ، بىر يەردە غايىب خەزىنە ئۇچراپ قالدىمۇ ، نېمە ؟— دېدى .

— ھەئە ، كۆرمىدىڭلىمۇ ؟

ھاۋاز «پوم» بېشى بىلەن تېخىچە سايراۋاتقان سوپىسوپىياڭلارنى ئىشارەت قىلدى .

— مەنمۇ شۇنى دەپ تۇراتتىم ، سىلى يولغا چىقىپ ئەتىسىلا كېلىشكەنىدى بۇ ئاشىق - مەشۇقلار ، سىلى قايتىپ كەلگۈچە كېتىپ قالارمىكىن ، دەپ ئەنسىرەپ كېتىپتىم . قارىسام ، بىر ئەپچىل كۆ- نۈپ قالغاندەك تۇرىدۇ .

— بىزمۇ ئاشىق - مەشۇققۇ.....

ھاۋاز «پوم» خوتۇنىنىڭ كۆزلىرىگە ئاجايىپ مېھرى بىلەن تىكىلدى - دە ، قولىنى ئۇنىڭ ئېڭىكىگە ئۇزاتتى .

— ۋىيەي ، نىمانداق بەتقىلىقلىق قىلىدۇ ماۋۇ كىشى !— چىرايى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەن ھۆسنەرىخان ئىتتىك كەينىگە قاراپ قويدى ، — ئۆيدە مېھمان بار .

ھاۋاز «پوم» دەرھال ئۆزىنى ئوڭشاپ ، پەس ئاۋازدا دېدى :

— مەن تېخى زەيتۇنەمنىڭ ئالدىمغا چىقمىغىنىغا قاراپ ، ئۇنى ئۆيدە يوقمىكىن ، دەپتىمەن .

— ئۇ بالىغۇ يوق.....

— ئەمىسە.....

— ئەتىگەن نىساخان كەپتىكەن .

— شۇنداقمۇ ؟

— ھەئە . سىلىنى ساقلاپ - ساقلاپ ، تېخى ھازىر كۆزى ئىلىناش- تى . بەك زۆرۈر بىر ئىش بىلەن كەپتۇ .

— مانداق دەڭلا ، نېمە زۆرۈر ئىش ئىكەن ؟

— ھازىر دەپ بېرىمەن ، ئاۋۋال ئۆيگە كىرسىلە .

ھۆسنەرىخان شۇنداق دەپلا ئېرىنىڭ مۇرىسىدىن كەتمەن بىلەن خۇرجۇننى ئالدى- دە ، ھاۋاز «پوم» يېتىپ - قوپىدىغان ئۆي تەرەپكە

ماڭدى . ھاۋاز «پوم» جۇۋسىنى پىشايۋانىڭ سۇپىسىغا تاشلاپ قو-
يۇپ ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئىز بېسىپلا ئۆيگە كىردى- ده ، ئوچاقنىڭ
تۆر تەرىپىگە يۈكۈندى .

ھۆسنەرىخان بىر تەرەپتىن كۈلۈپ ، يەنە بىر تەرەپتىن سۆزلە-
گەچ تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى ۋە ھايال ئۆتمەي ، بىر قولىدا مىس
چۆگۈن ، يەنە بىر قولىدا گۈللۈك داستىخانغا ئورالغان زەللە كۆتۈ-
رۈپ كىرىپ كەلدى .

— يېڭى سويغان قوينىڭ گۆشىدە ئەتكەن سامسا ئىكەن . نىسا-
خان شۇنچە يىراقتىن كۆتۈرۈپ كەلگەن نەرسىنىڭ باش بۇرنىغا سىلە-
نى ئېغىز تەگسۇن دەپ ، بىرنىمۇ لېۋىمىزگە جىجىمىدۇق . ھېرىپ-
ئېچىپ كەلگەنلىرىدە ، يۈمشاققىنا تۆتنى يېۋالسىلا . دەملەپ قويغان
چاينىكىمۇ تازا تېۋى چىقىپ قاپتۇ .

ھۆسنەرىخان سۆزلىگەچ ، ئېرىنىڭ قولىغا سۇ بەردى . ئاندىن
ئالدىغا داستىخان سالدى . مىس لېگەنگە دۆۋىلەپ تىزىلغان ، خېمىرىغا
ياغ يېگۈزۈپ ، يۈزىگە تۇخۇم سۈركەلگەن سامسىلارنى كۆرگەندە ،
ھاۋاز «پوم» نىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلدى . ئۇ گۈللۈك پىيالىنى
ياندۇرمىلاپ - ياندۇرمىلاپ چايقاش بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتقان خوتۇنە-
نىڭ چاي قۇيۇشىنىمۇ كۈتمەستىن ، سامسىغا قول ئۇزاتتى .

ئىككىنچى سامسىنى يەپ بولۇپ ، ئاتىنىڭ قېنىدەك دەملەنگەن
چايدىن بىر يۇتۇم ئوتلۇقتىپ سورىدى :

— ئۇ بالا نېمە ئىش بىلەن كەپتۇ ؟

— ئاۋۋال گېلىغا كىچىككىنە بىرنېمە يېۋالسۇن ، دەپ شۇنچە
ئاغىر قىلسام ، ئەجەب كۈيمىلە ! مانا دەي ئەمىسە : زەيتۇنەمگە ئەلچە-
لىككە كەپتۇ !

— ھە !— ھاۋاز «پوم» چالا چاينىغان سامسىنى يۇتۇشقا ئالدى-
راپ قېقىلىپ كەتتى ،كۆزلىرىدە شادلىق ئۇچقۇنى ئەكس ئەتتى ،—
ھويلىمىزغا سوپىسوپىياڭنىڭ ئۇۋا سالغىنى مۇشۇ ئىشتىن بېشارەت
ئىكەن ، خۇدا بەندەڭنىڭ مۇشكۈلىنى ئاسان قىلغۇچىسەن !..... ئۇ
ئۇزاقتىن - ئۇزاق دۇئا قىلدى . ھۆسنەرىخانمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا

دۇئاغا قول كۆتۈردى ، — نىساخان كىمگە ئەلچى بولۇپ كەپتۇ ؟
— كىمگە بولاتتى ، روزاخۇنغا !
— قايسى روزاخۇننى دەيسىلە ؟
— نىساخاننىڭ قېينىئاغىسىنىڭ ئوغلى روزاخۇنچۇ ؟
بۇ گەپنى ئاڭلىغان ھاۋاز «پوم» نىڭ چىرايى غەلىتە بىر ئۆزگەرىپ ، دەرھال ئەسلىگە كەلدى .
— مۇنداق دەڭلا ، ئۇنىڭ پاتمىخاندىن ئىككى بالىسى بارغۇ دەيمەن ؟
— ھەئە . بەش - ئالتە ياشلاردا بىر ئوغۇل ، بىر قىزى بار . نىساخاننىڭ ئېيتىشچە ، قىزىنىڭ پەتمىخاننىڭ ئانىسى : «قىزىم رەھمەتلىكنىڭ ئورنىدا ماڭا ھەمراھ بولسۇن» دەپ ، ئۆزى ئېلىپ كەتكەنىكەن ، ئوغلىنى ئىسرائىل ئاخۇنلار بېقىۋېتىپتۇ . زەيتۇنەم بىلەن روزاخۇنغا ئايرىم ئۆي تۇتۇپ بېرىدىكەن .
— ئايرىم ئۆي تۇتۇپ بېرەمدۇ ، قازان - قومۇچى بىر بولامدۇ ؟ بۇ ئىسرائىل ئاخۇنلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشى..... — ھاۋاز «پوم» گېپىنىڭ ئايىغىنى تاپالماي بىردەم جىم بولۇپ كەتكەندىن كېيىن سورىدى ، سىلىنىڭچە ، زەيتۇنەمنى روزاخۇنغا چاتساق بولارمۇ ؟
— نېمىشقا بولمايدىكەن ؟ تازا ئېپىدە كەلگەن لايىق دېسىلە ئۇ ! روزاخۇن قولى گۈل ھۈنەرۋەن . ئىسرائىل ئاخۇن يۈز - ئابرۇيىمۇ بار ، قول ئىلكىدىمۇ بار ئادەم . ساربخانمۇ ئالتۇندەك خوتۇن . مۇشۇنداق ئوبدان كۆيئوغۇل بىلەن قۇدا - باجىنى بۇيرۇتۇپمۇ سوقتۇرۇۋال-غىلى بولماس !
— ئۇغۇ شۇنداق ، ئەمما لېكىن.....
— نېمە ؟ كۆڭۈللىرىگە بۆلەك ئوي كېلىۋاتامدۇ ؟
— بولسىغۇ ، زەيتۇنەمنى ئۆزىگە ئوخشاش كۆزى ئېچىلمىغان ، ئۆزى بىلەن تەڭتۇش بىركىمگە چاتساق بەكمۇ ئوبدان بولاتتى.....
— مېنى بۇنى ئويلىمىدى دەملا ؟— ھۆسنەربخان ئۇلۇغ - كىچىك تىندى ، — راستىنى ئېيتسام ، نىساخاندىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، دەسلەپ مېڭەمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى . كېيىن ئويلانسام ، بۇمۇ

خۇدانىڭ تەقدىرى ئىكەن . زەيتۇنەمنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى شۇ بولسا ، «ئات تاپقۇچە ئېشەك مىن» دەپ ، چاتساق چاتايلى ، دېگەن يەرگە كەلدىم . كەينىگە سۆرىسەك..... ئۆزلىرىمۇ بىللىلا ، قىزبالا دېگەن كالا گۆشىگە ئوخشاش نەرسە .

ھاۋاز «پوم» تەرىنى تۇرۇپ «پۇششىدە» بىر تىندى- دە ، قولـ- دىكى پىيالىنى داستىخانغا قويدى .

— شۇنداق بولسىمۇ ، بۇ ئىشتا ئۆزىمىزنى توختىتىپراق بىرنېمە دەيلى ، — دېدى ئۇ ، — «دېمىگەننى دېگىلى ، يېمىگەننى يېگىلى بولىدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ ؟ ھازىر ئالدىراپ - سالدىراپ «ماقۇل» دەپ قويۇپ ، كېيىن ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان ئىش بولـ- مىسۇن .

— ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان نېمىسى بار ؟— ھۆسنەرىخان ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ، — ئىككىمىزنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقسا ، ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ئىشقا نىساخان دەسسەپ تۇرۇۋاتسا.....

— شۇنداق بولسىمۇ ، مېنى بىرنەچچە كۈن ئويلىنىۋالغىلى قو- يۇڭلا . زەيتۇنەمۇ ئاق -قارىنى پەرق ئەتكۈچىلىكى بار قىز . ئۇنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنىمۇ ئاڭلاپ باقايلى .

— ئۇ نېمە دەيتتى ؟ «جان بوۋىكام !.....» دەيدۇ شۇ .

— ئۇنداق دېمىسىچۇ ؟

— ئۇنداق دېمىسە ، مەن دېگۈزىمەن . مېنىڭ گېپىمگە كىرمە- سە ، نىساخان بىلەن ئىككىمىز بىر بولۇپ دېگۈزىمىز . بىر بالىنى گەپكە كىرگۈزەلمىسەك..... ياڭاللا.....

— ھە ، راست ، ئۇ بالا نەگە كەتتى ؟

— گۈڭشېغا كەتتى . نىساخان ئاران بىر كەلگىنىدە تۇزۇكرەك بىرنەرسە ئېتىپ بېرەي دەپ ، گۆشكە بۇيرۇدۇم .

— ئوبدان قىپسىلە ، تامىقىڭلا پىشقۇچە ، مەن كىچىككىنە ياڭ- پاشلىۋالاي ، نىساخانغا ئېيتىڭلا ، خۇدا سالامەتچىلىك بەرسە ، كېلە- دىغان بۇگۈنكى كۈندە جاۋاب بېرەيلى .

— ئۇنداق دېسەم كۆڭلىگە كەلمەسمۇ ؟

— بۇ دېگەن ئۆمۈر سودىسى . بۇ گەپنى بۇگۈن ئاڭلاپلا ، بۇگۈن جاۋاب بېرىدىغان ئىش نەدە بار ئىكەن؟ مېنى شۇنداق دېدى دەڭلا . ئاغرىنسا مەندىن ئاغرىنسۇن !

نىساخان بۇ مەسلىھەتكە تەسلىكتە كۆندى .

ئەلچى «مىخقا ئۇستى» يۇ ، كۇلدى

ھېلىقى بىر جۇپ سوپىسوپىياك قاپاق تېرەككە ئۇۋا سالدى . زەيتۇنەم كاجلىق قىلىپ ، ئانىسىنى لەت قىلدى ، تېخى ئۇ ئانىسىغا سوغۇق كۆزى بىلەن قارايدىغان بولۇۋالدى .

«ئۇھ..... قىزبالا تۇغقۇچە ، ئىلاھىم..... »

بىر ھەپتىدىن بۇيان ، ھۆسنەرىخان مۇشۇ گەپنى ئىچىدە تەكرار-لاپلا يۇردى . زەيتۇنەم قېرىنىۋاتقاندەك ، تاماقتىن باشقا ۋاقىتلارنىك ھەممىسىنى تالا - تۇزدە ئۆتكۇزەتتى : ئېشەككە ئوت ئالاتتى ، جاڭگالغا بېرىپ يانتاق چاپاتتى . ئىشىك ئالدىدىكى يەرگە تېرىغان كاۋا - قاپاقلارنىك چۆنكىنى ئويۇاتتى . تەلۋىچۇك دەريا سىدىن سۇ توشۇپ كۇپنى توشتۇراتتى..... ئىشقىلىپ ، قانداقتۇر بىر باھانە تېپىپ ، ئانىسىنىك كۆزىدىن يىراقراق بولۇشقا تىرىشاتتى . شۇڭا ، كۆپىنچە ئۆيدە ھۆسنەرىخان ئۆزى يالغۇز قالاتتى .

كونىلار : «يالغۇزلۇق — تەڭرىگىلا خاس» دېيىشىدۇ . شۇنداق ، ئادەم بالىسىنىك يالغۇزلۇقتا چىدىمىقى ھەقىقەتەن تەس ! لېكىن ھۆسنەرىخان بۇنىڭغا كۆنۈك . شۇڭا ، ئۇ دەرۋازىدىن چىقسىلا بىر ئاسمان ، بىر يەردىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆزگە چېلىقمايدىغان مۇشۇ قاقاسلىقتا ، تاملىرى شورىداپ ، تورۇسلىرىدىن توپا ئۆرلەپ تۇرىدى-غان مۇشۇ ئۆيدە ئۆزى يىغلاپ ، ئۆزى كۈلۈپ ، قانچە - قانچە ئەنسىز تۇنلەر ، قانچە - قانچە بوران - چاپقۇنلۇق كۈنلەرنى ئۆتكۇزگەنىدى . كىچىككىنە بىرنەرسىدىن خۇش بولسا ، ئېرى بىلەن قىزىغا دېگۈچە كۆزى تۆت بولۇپ كېتەتتى . بىرنەرسە دىلىغا تەگسە ، دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ھېچكىمگە تىنمايتتى .

مانا ئەمدىچۇ ؟

ئېرى تېخى يوق ، قىزى تۇتۇق بەرمەيدۇ . تۇتۇق بەرگەن چاغلا- رىدىمۇ ، ئۇنىڭ گېپىنى يەپ ، ئاچقان يېرىگە بارمايدۇ . ئۆمرىدە قىلىپ باقمىغان قىلىقنى قىلىپ چالۋاقايدۇ .ئانا بولماق نېمىدېگەن تەس - ھە ! ؟

ھۆسنەرىخان بىر ھەپتىدىن بۇيان يۇرىكىنى خۇن قىلىۋەتكەن دەردلىرىنى بىراقلا تۆكۈپ ، بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ ئىسەدەشكە باشلا- غاندا ، نىساخاننىڭمۇ كىرپىكلىرى نەملەندى .

— كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسلا ، — دېدى نىساخان خېلى ئۇزاق داۋام قىلغان جىمجىتلىقتىن كېيىن ، — ئۇ بالا بىلەن ئۆزۈم بىر سۆزلىشىپ كۆرەي .

— سىلىنىڭمۇ دىللىرىنى چىگىپ قويارمىكىن ؟

ھۆسنەرىخان ئۇنىڭغا ئىشەنچسىزگىنە تىكىلدى . نىساخان زورىغا كۈلۈمسىرىدى :

چىگسە چىگمەمدۇ ! مەنمۇ ئۇنىڭ بىر ئانىسى . ئۆز ئاغزىدىن ئىككى ئېغىز گەپ ئاڭلاپ باققىنىمنىڭ زىيىنى يوق . كىم بىلىدۇ ، سىلىگە دېيەلمىگەن گەپلىرىنى ماڭا دەپ تاشلامدۇ تېخى .

— ماقۇل ، مەن ئۇنى قاشلىرىغا كىرگۈزۈۋېتەي .

—.....

— جېنىم قىزىم ، مۇشۇنداق جاھىللىق قىلغىنىڭغا كېيىن پۇشايمان قىلارسەنمىكىن ؟

— پۇشايمان قىلمايمەن ، ئۆلسەممۇ پۇشايمان قىلمايمەن !

— قىز بالا دېگەن ئۇنداق كەلسە - كەلمەس گەپلەرنى قىلمايدە- غان ! ئاناڭ بىلەن داداڭغا ئېچىڭ ئاغرىمامدۇ ؟

— ئېچىم ئاغرىغاچ ، نېمە دېسە شۇنى قىلىۋاتىمەنغۇ ؟

— كۆڭلۈڭمۇ تۇيغاندۇ ؟ داداڭ بىچارە سېنىڭ مۇشۇنداق جاھىل- لىق قىلىشىڭنى بىلىپ ، شۇ چاغقۇچە ئۆيگە كېلەلمەيۋاتىدۇ..... ئاناڭغۇ مەيلى ، داداڭ بىچارە بېشىدىكى قالپاقنىڭ دەردىنى تارتامدۇ ، سېنىڭ دەردىڭگە يىغلامدۇ ؟

— ئوبدان هامما ، مۇشۇ گەپنى قىلمىساڭچۇ !

زەيتۇنەم ھۇقىيتىپ يىغلاپ ، ئۆزىنى نىساخانىنىڭ باغرىغا ئاتتى . بۇنى كۆڭلى «ئېرىش» دەپ چۈشەنگەن نىساخان ئۇنىڭ باش - كۆزىنى سىلاپ ، پېشانىسىگە سۆيدى . باغرىغا مەھكەم بېسىپ ، مەڭزىنى مەڭزىگە ياقتى . ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۆز يېشى قىلغاچ ، يەنە نەسىھەتكە ئۆتتى :

— بىلەمسەن ، سائا مۇشۇ لايىقنى تاپقۇچە ، چېچىمغا ئاق كىرىپ كەتكىلى تاس قالدى . ئاناڭ بىلەن دادائىنىڭ كۆزىگىمۇ ئۇيقۇ كىرمەي ، بىر ئىلىك ئېتىدىن چۈشۈپ كەتتى . كۆڭلۈڭگە كىرىپ - چىقسام : «ئۆزۈمدىن يەتتە - سەككىز ياش چوڭ ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككى بالىسى بار ئادەمگە تېگەمدىمەن····· » دەيدىغانسەن ! يېشى چوڭ بولسا نېمە بولاپتۇ ! ئايىغىدا قۇرتمۇ ئۆلمەيدىغان شۇنداق ئوبدان يىگىتنى ياراتمىساڭ ، بوسۇغائڭغا ئېپى - سېپىدە لايىق تېخى كېلەلمىسە ، ئۆزۈڭگىمۇ ، ئاتا - ئاناڭغىمۇ ئۇۋال ئەمەسمۇ ؟ ! ھېسابلاپ باقسام ، يېشىڭمۇ يىگىرمىگە ئۇلىشىپ قاپتۇ . ئۇنداق قىلماي گېپىمگە كىر .

— جېنىم هامما ، سەندىن خۇش بولاي ، مېنى قىستاۋەرمىگىن !

زەيتۇنەم ئۇنىڭغا تېخىمۇ مەھكەمرەك يېپىشتى . كۆز يېشى بەلەن ئۇنىڭ مۇرىسىنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىۋەتتى . ئاۋازى شۇنداق مىسكىن ، چىرايى شۇنداق سولغۇن ئىدىكى ، نىساخانىنىڭ ئۇنىڭغا راستىنلا ئىچى ئاغرىپ قالدى . لېكىن ، ئۇنىڭ ئاسانلا بەل قويۇۋەتكۈسى كەلمەي ، قىستاشنى داۋام قىلدى :

— قىز بالا رەسىدە بولسا ياتلىق بولماق ، ئوغۇل بالا بويىغا يەتسە ئۆيلەنمەك — پەيغەمبەرلىرىمىزدىن قالغان سۈننەت ، ئاكامنىڭ قالـ پىقىنىڭ كاساپىتىدىن ، سەن ياتلىق بولۇش يېشىڭدىن نەچچە ياش ئېشىپ كەتتىڭ . شۇڭا ئاكامۇ ، يەڭگەمۇ ئالدىڭدا خىجىل . ھەممە ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرد قوشساڭ ، خۇدايىم راۋا كۆرەرمۇ ؟ ! تاتلىق قىزىم ، ئۇنداق جاھىللىق قىلماي ، مەزلۇم-ئاجىزلىقىڭغا تەن بېرىپ ، ئاتا - ئاناڭنىڭ گېپىگە كىر .

····· —

— ئەستا..... قانداق قىلسام بولار ، بۇ قىز بالىنى ! ئويلاپ باققىنا ، ئەگەر تۇشمۇتۇشتىن لايىق چىقىپ ، بوسۇغاڭدىن ئەلچى ئۇزۇلمەيدىغان ئىش بولسا ، ھامماڭ قاراپ تۇرۇپ سېنى خوتۇنى ئۆلگەن ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككى بالىغا ئاتا بولغان ئادەمگە خوتۇن بولۇشقا سايە قىلامتى ؟ ! ھۇ..... ھۇ..... ئىسىت ئايدەك ھۆسنىڭ ، ئىسىت گۈلدەك بەستىڭ !..... «بىرنىڭ كاساپىتى مىڭغا» دەپ ، ئا-كامنىڭ..... ھۇ..... ھۇ !.....

زەيتۇنەم كۈتۈلمىگەندە :

— ھامما ، مېنىڭ لايىقىم بار ، — دېۋەتتى .

— نېمە ! نېمە دېدىڭ ؟— نىساخان قۇلاقلىرىغا ئىشىنىپ ، ئد-شەنمەي ، ئەندىكىپ سورىدى ، — لايىقىم بار ؟

— .....

— ھوي ، گەپ قىلساڭچۇ !

— .....

— ئەستا ، ماڭۇ بالىنى..... ئادەمنى ئالدىمىغىنا ، ئۇنداق !

— ئالدىمىدىم.....

زەيتۇنەمنىڭ ئاۋازى شۇنداق تۆۋەن ئىدىكى ، نىساخان ئاران ئاڭلىيالىدى . ئۇ زەيتۇنەمنىڭ ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇۋېلىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادالدى . ئىزا تارتقىنىدىن شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەن زەيتۇنەم كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى .

— ئالدىمىغان بولساڭ ، لايىقىڭنىڭ ئېتىنى دەپ باقە ئەمىسە .

— ئۇ.....

— ئۇ كىم ؟

— ئۇ..... ئەستا ، ماڭۇ ھاممامنى .

— تاتلىق بالام ، تارتىنماي دەۋەرگىن !

— ئۇ.....

زەيتۇنەم بىر كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتى- دە ، ئىتتىك يەرگە قارىۋالدى . سىياقىدىن ھەم قورقۇنچ ، ھەم خىجالەتچىلىك چىقىپ تۇراتتى ، شۇ تاپتا ھاممىسىنىڭ ئۆزىنى قاتتىق تىللىشى ، ھەتتا

تەستەك بىلەن سېلىشتۇرۇش كۆتتى . ئەكسىچە ، بۇ ئۆيگە ئالتە يەكشەنبە ئۈدا كەلگەن ، زەيتۇنەمگە تولا سۆزلەپ ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ كەتكەن نىساخان كۆزلىرىگە غىللىدە ياش ئالدى. دە ، ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىگە يېنىشلاپ - يېنىشلاپ سۆيۈپ كەتتى . سۆيۈۋېتىپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى .

زەيتۇنەم بۇ كۈلۈمسىرەشنىڭ تېگىگە قانداق مەنە يوشۇرۇنغانلى- قىنى ئىزدەپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۈدۈل قارىدى .

جاڭگالدا

تومۇز قۇياشى ئاللىقاچان غەربكە قىيسايغان بولسىمۇ ، ئەتراپ يەنىلا تونۇردەك ئىسسىق . يانتاق ، قامغاق ، چۇچۇكبۇيىلار ماكان تۇتقان بۇ بىپايان چۆل شۇنداق سۇرلۇك ، شۇنداق جىمجىت ئىدىكى ، «مانا مەن» دېگەن يىگىتلەرمۇ بۇ يەردە يالغۇز يۈرۈشتىن ئەيمىنەتتى . ئەنە شۇ سۇرلۇك جاڭگالدا زەيتۇنەم ئۆزى يالغۇز يانتاق چېچىۋاتقىنىغا بىر سائەتتىن ئاشتى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇنىڭمۇ يۈرىكى پوك- پوك ، نېمە ئىلاج ؟ ئاتا - ئانىسىنى غەمدىن خالاس قىلىش مەقسىتى- دە ، ئۆيىدىن 2— 3 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى مۇشۇ چۆللۈككە ئۆزى يالغۇز ئاياغ باسقانىكەن ، ئىشقىمۇ ، يالغۇزلۇققىمۇ ، ھەتتا يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق پىشكەللىككىمۇ بەرداشلىق بېرىشى كې- رەك - دە !

زەيتۇنەم كونا ئۆتۈكنىڭ قونجىدا تىكىلگەن ، ئۇستى - ئۈستىلەپ ياماق چۈشكەن كۆن بەتنىكسىنىڭ بوشاپ كەتكەن بوغقۇچىنى چىڭ- تىش ئۈچۈن زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنىدا ، قۇلىقىغا مۇڭلۇق نەي ئاۋازى كىرگەندەك بولدى . ئۇ بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي ، ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى . دەرۋەقە ، كىمدۇر بىرى يىراق بىر يەردە نەي چېلىۋاتاتتى .

«ئەجەب مۇڭلۇق چالدىيا ؟ كىم چېلىۋاتقاندۇ ؟»

نەينىڭ مۇڭلۇق ساداسىدىن يۈرىكى ئېرىپ كەتكەن زەيتۇنەمنىڭ

كۆز چاناقلىرىدىن ياش تامچىلىرى مەڭزىنى بويلاپ تۆۋەنگە سىرغىدى . زەيتۇنەم گويا ئاشۇ نەيچىنى تاپماقچى بولغاندەك ، ھېلىدىن - ھېلىغا تۆت ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتەتتى . كۆز يېتىم يەردە — چۆلنى يىلان باغرى كېسىپ ، جەنۇبتىن شىمالغا سوزۇلغان ھارۋا يولىدا كېتىۋاتقان بىر ئېشەك ھارۋىسىدىن بۆلەك ھېچ نەرسىنى كۆرمىگەندىن كېيىن ، كۆڭلى لەت يېگەن ھالدا ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى :

«ۋىيەي ، ئېلىشىپ قالدىممۇ - نېمە ؟ خۇددى ساراڭدەك» .

زەيتۇنەمنىڭ كۆڭلى بىر قىسمىلا بولۇپ قالغانىدى . كەتمىنى ئەمدى ئىلگىرىكىدەك مۆلچەرلىگەن يەرگە چۈشمەيتتى . بىر تۈپ يانتاق بىلەن يەنە بىر تۈپ يانتاقنىڭ ئارىلىقى بارغانسېرى يىراقلىشىپ كېتىپ ، چاپقان يانتىقىدىن ماڭغان يولى كۆپ بولۇۋاتقاندەك ؛ يول مېڭىپ ، پۈتىنىڭ ماغدۇرى كەتكەندەك تۇيۇلۇشقا باشلىدى .

نەي ئاۋازى يېقىنلاپ كېلىپ ، بىردىن بېسىقتى . زەيتۇنەم كىمدۇر بىرى يۇرىكىنى ئاغزىدىن سۇغۇرۇۋېلىۋاتقاندەك قاتتىق بىر «ئۇھ» تارتتى - دە ، ئاسمانغا قارىدى : قۇياش پامىر تېغى چوقىسىغا باش قويغان بولۇپ ، كەچكى شەپەق كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغانىدى .

زەيتۇنەم ئالدىراپ قالدى . ئۇ ئۇيەر - بۇيەردە چېچىلىپ يانقان يانتاقلارنى بىر - بىرلەپ يىغىپ ، كەتمەن بىلەن ئۇرۇپ ، دەسسەپ چىڭداپ پەنجىلەشكە ؛ ئىشى ئاۋۇمىغانسېرى ، كەتمەنگە قوشۇپ ئارىنمۇ ئېلىۋالمىغىنىغا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى . ئەنە شۇ چاغ ، بايىاتىن نەي ئاۋازى كەلگەن تەرەپتىن يەنە يۈرەكنى ئەزگۈدەك مۇڭلۇق ناخشا ئاۋازى كەلدى .

يېتىم دەيدۇ ، يېتىم دەيدۇ .
يېتىم قىلسا ، خۇدا قىلغان .
ئاتام بىلەن ئانامدىن ،
جۇدا قىلسا ، خۇدا قىلغان .

ئاتام بولسا كۆرسەم مەن ،
ئانام بولسا كۆرسەم مەن .
ئاتام بىلەن ئانامنىڭ ،
ئاياغىدا ئۆلسەم مەن.....

زەيتۇنەم ناخشىغا قۇلاق سالغاچ ، جېدەللەپ يانتاق پەنجىلەيتتى . كۆڭلىدە نەيچى بىلەن ناخشىچىنىڭ چوقۇم بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرۈپ ، ئۇنىڭغا قاتتىق ئىچ ئاغرىتاتتى . تۇرۇپ ئۇنى كۆر-گۈسى كەلسە ، تۇرۇپ ئاشۇنداق بولمىغۇر ئويلاردا بولغىنى ئۈچۈن ئۆزىگە كايىيەتتى . تۇرۇپ - تۇرۇپ ، ناخشا ئاۋازى كەلگەن تەرەپكە قاراپ قويياتتى . ھەر قېتىم قارىغىنىدا ، ئىككى مەڭزى ئوت كەتكەن-دەك قىزىپ ، ۋۇجۇدىنى تەر باساتتى .

ناخشىچى ئۇلاپلا شوخ بىر ناخشىنى باشلىۋەتتى :

قارا قاش قوش ھەيدەيدۇ ،
جاڭگالدا— چىرىمداندا .
كۆيۈك ئوتى چىقمايدۇ ،
بىر ئۈچى شېرىن جاندا .

ئالما ئېغىتاي دەمسەن ؟
بېھى ئېغىتاي دەمسەن ؟
كۆيۈك ئوتىنى سېلىپ ،
مېنى يىغلىتاي دەمسەن ؟.....

ناخشا ئاۋازى يېقىنلاشقانسېرى ، زەيتۇنەمنىڭ كۆڭلى بىر قىس-مىلا بولۇپ قالدى . يا خۇشاللىق ، يا ئەندىشىدىن دېرەك بەرمەيدىغان بىر خىل سېزىم ۋۇجۇدىنى چىرماپ ، پۈت - قوللىنى كالۋالاشتۇرۇپ قويدى . ھەرقانچە ئالدىرىغىنى بىلەن ، ئىشى زادىلا ئاۋۇمايتتى .

«ۋىيەي..... ئۇ مۇشۇ تەرەپكە كېلىۋاتامدۇ نېمە ؟ !»

زەيتۇنەم يىراقتا گۇڭگا كۆرۈنگەن نامەلۇم ئادەمگە تىكىلگىنىچە بىر پەس قېتىپلا قالدى ۋە ھېلىقى ئادەمدىن كۆزىنى ئېلىپ ، قولىدىكى كەتمەننىڭ ئۇستىرىدەك ئىتتىك ، پارقىراق بىسىغا يالت قىلىپ بىر قارىدى ، ئاندىن خاتىرجەم ھالدا ، يېڭىباشتىن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى .

— زەيتۇنەم ، سىزمىدىڭىز ؟ مەن تېخى كىمكىن دەپتىمەن !

بۇ تونۇش ئاۋاز زەيتۇنەمنى ئىشىنى توختىتىپ ، بېشىنى كۆتۈرۈشكە مەجبۇر قىلدى . ئۇنىڭدىن نەچچە قەدەملا نېرىدا بىرەر يۇز قوي - ئۆچكە ؛ ئۇلارنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا ئەترەتنىڭ مالچىسى قۇتلۇق قولىدىكى ئۇزۇن غۇلدىغا تايانغىنىچە ، زەيتۇنەمگە ئۇدۇل قاراپ تۇراتتى .

— مەنچۇ..... مەنمۇ يات ئادەممىكىن ، دەپ قاپتىمەن .

زەيتۇنەم بۇ گەپلەرنى دەپ بولغۇچە ، چىرايىغا ۋىللىدە قىزىللىق يۈگۈرۈپ ، تىلى نەچچە قېتىم كالۋالاشتى . كۆزلىرى قۇتلۇققا ئەمەس ، نەلەرگىدۇر تىكىلەتتى .

قۇتلۇق بۇ ھالىنى سەزمىدى بولغاي ، زەيتۇنەمگە يېقىن كېلىپ سوئال سوراشنى داۋام قىلدى :

— قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز ؟

— يانتاق چاپقىلى كەلدىم .

— بۇرۇن كەلمەيتتىڭىزغۇ ؟

— ئۇ چاغدا دادام كېلەتتى ، ئون كۈندەك بولدى ، مىجەزى يوق .

— قەيىرى ئاغرىيدىكەن ؟

— كېزىك بولۇپ قاپتۇ .

— ئاپلا..... ھازىر قانداقراق ؟

— بىر خىل ياتىدۇ .

— دوختۇرغا كۆرسەتمىدىڭلىمۇ ؟

— كۆرسەتتۇق ، دادۇينىڭ «يالاڭئاياغ» دوختۇرى شېرىپجان كۈندە ئوكۇل ئۇرۇۋاتىدۇ . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، بىرەر ئايدا ساقىيىپ كەتكۈدەك .

— ھەرنېمە بولسا..... ھۆسنەرىخان ئاچام تىنچلىقتۇ ؟

— تىنچلىق .

ئارىغا جىملىق چۈشتى .

«قارا سېنى ! نېمىگە ھاڭۇېقىپ تۇرىسەن ؟ شۇ تاپتا ئاناڭ بىلەن داداڭ قانچىلىك بىئارام بولۇۋاتقاندۇ . »

كاللىسىدىن غىل - پال ئۇچۇپ ئۆتكەن بۇ خىيال زەيتۇنەمنى قاتتىق چۆچۈتتى . ئۇ قۇتلۇقنىڭ بۇ يەردىلىكىنى ئېسىدىن چىقارغان- دەك ، ئالمان - تالمان يانتاق پەنجىلەشكە كىرىشىپ كەتتى ۋە ئەمدىلا كىچىككىنە بىر پەنجە يانتاقنى كەتمەنگە ئېلىپ ، ئۇنى يەنە بىر پەنچە يانتاقنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ، كۈچەپ دەسسەشكە تەمشىلىۋاتقاندا ، قۇت- لۇق تېخىچە ئۆشنىسىدە يۈدۈكلۈك تۇرغان بىر باغلام چۈچۈكبۇيا يىلتىزىنى يەرگە تاشلاپ :

— توختاڭ ، مەن پەنجىلەي ، — دېگىنىچە زەيتۇنەمگە يېقىنلاشتى .

— رەھمەت ، ئاۋارە بولماڭ ، — زەيتۇنەم قورۇنۇپراق سۆزلە- يتى ، — ئۆزۈم پەنجىلەي .

زەيتۇنەم قۇتلۇققا قاراپمۇ قويماستىن ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇۋەر- دى . قوتلۇقمۇ زەيتۇنەمنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك ، قولىدىكى غۇل- دىنى ئارا ئورنىدا ئىشلىتىپ ، چەبدەسلىك بىلەن يانتاق پەنجىلەشكە كىرىشىپ كەتتى .

ئۇزاققا قالماي ، ئۇ يەر - بۇ يەردە قالايمىقان چېچىلىپ يانتاق يانتاقلاردىن يوغان ئىككى دۆۋە ھاسىل بولدى . قۇتلۇق قولىدىكى غۇلدىنى ئۆزى پەنجىلىگەن يانتاققا «گاچچىدە» سانجىدى- دە ، ئۇنى دەس كۆتۈرگەن پېتى زەيتۇنەمنىڭ يېنىغا كەلدى . زەيتۇنەم قىيا بۇرۇلۇپ ، ئۇنىڭغا لاپىدە بىر قارىدى- يۇ ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى .

— ئەجەب ئاۋارە بولدىڭىز- ھە ؟— دېدى مىننەتدارلىق بىلەن ، رەھمەت ، قۇتلۇق ئاخۇن !

قۇتلۇق قولىدىكى پەنجىلەكلىك يانتاقنى زەيتۇنەم پەنجىلىگەن يانتاقنىڭ ئۈستىگە ئاۋايلاپ قويدى . ئاندىن :

— بۇ يەرگە يانتاق چاپقىلى كېلىشىڭىزنى بالدۇرراق ئۇققان

بولسام ، ئۆزۈم چېچىپ ، ئۆزۈم پەنجىلەپ قويىدىكەنمەن .
— رەھمەت ، ھېلىمۇ چوڭ يارەم قىلدىڭىز .
— مۇشۇنداق چۆل - باياۋاندا بىر قىز بالىنىڭ ئۆزى يالغۇز يانتاق چېچىۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، ئۇنىڭغا يارەم قولىنى سۇنمىغان ئادەمنى قانداقمۇ ئادەم دېگىلى بولسۇن ؟ !
— .....
— ئەگەر دادىڭىز ساق بولسا ، بۇ يەرگە كەلگىلى قويمايتتىغۇ دەيمەن ؟
— ھەئە ، — زەيتۇنەم ناھايىتى خىجالەتمەن قىياپەتتە گەپنىڭ راستىنى ئېيتتى ، — بۇگۇنمۇ ناھايىتى تەسلىكتە ئۇنىدى .
— مۇنداق دەڭ ، — ئىككى جۇپ كۆز بىر - بىرىگە سوئال نەزەرىدە تىكىلدى : بىر جۇپىدە سەمىمىيەت ، تەبەسسۇم جىلۋە قىلسا ، يەنە بىر جۇپىدە مەۋھۇملۇق ، بىچارىلىك نامايان ئىدى ، — ئەتىمۇ كېلەمسىز ؟
— ئەتە..... قانداق قىلسام بولىدىكىن ؟
زەيتۇنەم يەرگە قارىدى . قۇتلۇقمۇ ئۇنى ئارتۇقچە خىجالەت قىلىشنى ئەپ كۆرمەي ، غۇلدىنى يانتاق پەنجىسىگە كۇچەپ سانجىدى ، ئاندىن ئۇنى دەس كۆتۈرۈپ ئۆشنىسىگە ئالدى .
— ۋىيەي ، قۇتلۇق ئاخۇن..... بۇ.....
زەيتۇنەمنىڭ تىلى كالۋالىشىپ ، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشتى . خۇشاللىقتىنمۇ ياكى ئەنسىرەشتىنمۇ ، پۈت - قولى ماغدۇرسىزلىنىپ ، لەسسىدە ئولتۇرۇپ قالغىلى تاس قالدى . ئەمما ، قۇتلۇق زەيتۇنەمگە قاراپمۇ قويماستىن ، «گۇس - گۇس» دەسسەپ يۈرۈپ كەتتى . زەيتۇنەمنىڭ كۆزىگە غىلىلىدە ياش كەلدى . يۇ ، چاندۇرماستىن ئۇنىڭغا ئەگەشتى .
ئۇلار زەيتۇنەمنىڭ ئۆيى تەرەپكە قايرىلىدىغان چىغىر يولنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە قۇتلۇق توختىدى ۋە زەيتۇنەمگە بۇرۇلۇپ :
— بولسىغۇ ، ئىشىك ئالدىغىچە ئاپىرىپ بەرگەن بولسام ئوبدان بولاتتى ، ئالدىمدا مال بار ، — دەپ دۇدۇقلاپ يانتاقنى يەرگە قويدى .

— رەھمەت ، ئاران تۆت چامدام يول قالدى .

زەيتۇنەم سۆزلىگەچ ، ئەسكى تاغارنى دۇمبىسىگە ئارتتى . قۇتـلۇق يانتاقنى ھەش - پەش دېگۈچە ئارغامچىدا مەھكەم تېڭىپ ، ئۇنىڭغا يۈدكۈزۈپ قويدى . ئاندىن :

— زەيتۇنەم ، ئەتە جەزمەن كېلىدىغان بولسىڭىز ، مەن يانتاق چېپىپ ، پەنجىلەپ قويىمەن ، — دېدى سەل دۇدۇقلاپ .

زەيتۇنەم بىرنېمىدەپ پىچىرلىدى . قۇتلۇق ئۇنىڭ نېمە دېگىنىنى ئاڭلىدىمۇ ، ئاڭلىمىدىمۇ ؟ بۇ بىزگە قاراڭغۇ ، لېكىن ئۇ تاكى زەيتۇنەمنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە جايىدىن قوزغالمىدى .

ئۇ كۆزلەر نېمە دەيدىكىنا؟

سىم - سىم ياغقان يامغۇردىن كېيىنكى دالا شۇنداق چىرايلىقىكى ، گويا تەبىئەتنىڭ ھەممە گۈزەللىكى پەقەت مۇشۇ ئەتراپقىلا مۇجەسسەملەنگەندەك : دەل - دەرەخلەر ، ئوت - چۆپلەر ، يېڭىلا تاقلىنىپ ، تۇڭگە توپا يۆلەنگەن جاغدا قوناق ، ئاپتاپپەرەس مايسىلىرى ياپيېشىل رەڭ ئالغان ؛ ئاق قۇشقاچ ئوڭدا يېتىپ يېگۈدەك پاكار ، ئوغۇزنىغا تويمىغان بوۋاقتەك نىمجان بۇغدايلارمۇ قەددىنى رۇسلاپ ، مەغرۇر كۈلۈمسىرىمەكتە . ئەنە شۇ مەنزىرىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن تىكىلگىنىچە ئېتىز ئارىلاپ مېڭىپ ، جاڭگالغا يول ئالغان زەيتۇنەم شۇ تاپتا ئالەمنىڭ جىمى خۇشلۇق - خاپىلىقلىرىنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەن . ئاسمانمۇ بۇلاق سۈيىدەك سۈزۈك ، كۆل سۈيىدەك تىنىق ، قۇياشمۇ ئاجايىپ مۇلايىم كۈلۈمسىرەيدۇ . ئۇنىڭ تەپتى شۇنداق ئىللىق ۋە يېقىملىق .

زەيتۇنەمنىڭ نەزىرى چۈشكەن ھەممىلا نەرسە گۈزەل ، ھەممىلا نەرسە رەڭدار ۋە جەزبىلىك !

ھەي..... قانداق ئىش بۇ ؟

زەيتۇنەم يولدىن ئازغانىدى : تۇنۇگۈن ، ئۈلۈشكۈن توقايغا چۈشكەن يانباغىردىن 40 — 50 قەدەم يۇقىرىدىكى ئادەم بويى كەلگۈدەك

تىك قىيادا تۇراتتى . ئۇ ئەتراپقا ئالاق - جالاق نەزەر تاشلىدى- دە ، ئۆزىدىن ئىككى قەدەملا نېرىدا يەككە - يېگانە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان بىر تۇپ ئازغانغا ئېسىلىپ تۇرۇپ ، ئاۋايلاپ پەسكە چۈشتى .

توقاي — ھەممە يېرىنى زەي ۋە چىم باسقان توقاي . بۇ يەردىن چىقسىلا ، باش - ئايىغىغا كۆز يەتمەيدىغان پارچىيەر جاڭگىلى . پارچە- يەر — زەيتۇنەم ئۈدا ئۈچ كۈن يانتاق چاپقان جاڭگال .

زەيتۇنەم بۇگۈنمۇ شۇ يەرگە بارماقچى .

زەيتۇنەم مەخمەلدەك يۇمشاق چىم ئۈستىدە قۇشتەك يەڭگىل چامداپ ئالدىراش كېتىۋاتىدۇ . ئۇ يەر - بۇيەردىكى ئورەكلەرگە يىغىلىپ قالغان زەي سۇلار زەيتۇنەمنىڭ يېقىنلاشقىنىنى كۆرۈپلا ، «بۇز- بۇز» قىلىپ «نەغمە چېلىپ» ،ئۇنى قارشى ئالىدۇ .

زەيتۇنەم توقايىنى قاق ئوتتۇرىسىدىن ئىككىگە بۆلۈپ ، غەربتىن شەرققە قاراپ ئېقىۋاتقان زەيكەشنىڭ بويىغا يېتىپ كەلدى . زەيكەش- تىن بىر خىل قاڭسىق پۇراق كۆتۈرۈلمەكتە . زەيتۇنەمنىڭ بۇرنى پۇتۇكمۇ ياكى ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند بولۇپ كېتىپ ، بۇ سېسىق- چىلىقنى سەزمىدىمۇ ، سۇدىكى قۇياشنىڭ ئەكسىگە تىكىلگىنىچە تاتـ- لىق كۈلۈمسىرىدى . لېكىن ، ھايال ئۆتمەي چىرايىدىكى كۈلكە ئور- نىنى تەسۇرلەپ بولمايدىغان بىر خىل غەشلىك ئىگىلىدى . دېمىسە- مۇ ، زەيتۇنەم ئاشۇ سۇدا ئۆزىنىڭ ، ئۆز ئائىلىسىدىكى بەش جان ئادەمنىڭ ھاياتىنىڭ ئەكسىنى كۆرمەكتە ئىدى : زەيتۇنەم ئېسىنى بىلگەندىن بۇيان ، ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ھەر يىلى قىشتا مۇشۇ زەيكەشنىڭ لېيىنى تارتىپ ، سۇيىنى راۋانلاشتۇراتتى . زەيتۇنەم كەتـ- مەن كۆتۈرەلىگۈدەك بولغاندىن بۇيان ، ھەر يىلى قىشتا مۇشۇ زەي- كەشكە تەر تۆكۈۋاتىدۇ . بۇ تەرلەر بەدىلىگە قوشكۆلدە يېپىيېڭى ، كۆجۈم مەھەللە پەيدا بولدى . بىر چاغلاردا ئۇلارنىڭ قاغا جىگدە شوخىسى بىلەن قورشالغان كىچىككىنە باغچىقىدىن بۆلەك بىرمۇ باغ بولمىغان بۇ يۇرتتا ھەممە ئائىلىلەر باغبارانلىق بولۇپ كەتتى . بە- راق ، بىرلا زەيتۇنەمنىڭ بېغىمۇ ، دەل - دەرىخىمۇ يوق .

— ئۇھ.....

زەيتۇنەم خىيالىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى . ئۇنىڭ كىرپىكلىرى نەملەنگەن ئىدى . يۇرىكى تىزگىنسىز ئاتتەك قالايمىقان چېپىپ ، كۆڭلى ئاينىۋاتاتتى .

زەيتۇنەم ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى بولغاي ، چوڭقۇر بىر نەپەس ئالدى . ئۇيان - بۇيان سەپسېلىپ ، زەيكەشىنىڭ ئەڭ تار يېرىنى تاپتى- دە ، مۇرىسىدىكى كەتمەن ، تاغار ، ئارغامچىلارنى قارشى تەرەپتىكى قىرغاققا بىر - بىرلەپ چۆرۈدى ، ئاندىن ئۆزىمۇ پۇتۇن كۈچى بىلەن سەكرىدى .

ئەستا..... ئۇنىڭ ئوڭ پۇتى قاشقا دەسسىگەن بولسىمۇ ، سول پۇتى زەيكەشكە — قاپقارا پاتقاققا كىرىپ كەتتى .

قىزىق ئىش ، زەيتۇنەم ئاچچىقلاش ئورنىغا ، بىلىنەر - بىلىنمەس تەبەسسۇم قىلدى . تاغارنى يەرگە سېلىپ ئۈستىدە ئولتۇردى- دە ، پۇتلىرىنى سۇغا چىلاپ ، ئىشقىلاپ يۇيۇشقا باشلىدى . قانچە ۋاقىت يۇدىكىن ، پۇتىمۇ ، بەتىنكىسىمۇ پاكىزلاندى . بىر پاي بەتىنكىسىنى كىيىپ ، ئىككىنچى پېيىنى كىيىۋاتقىنىدا كۆڭلى تۇيۇقسىز ئۆيۈپ ، ئىتتىك كەينىگە قارىدى .

كۆرۈڭ ماۋۇ كېلىشمەسلىكنى !..... 10 قەدەمچە نېرىدا ، ئۆز بويىدىن بىر غۇلاچ ئۇزۇن غۇلدىغا تايىنىۋالغان قۇتلۇق تۇراتتى .

«ئۇ بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىكىنا ؟ مالىلىرى قېنىدۇ ؟»

زەيتۇنەم كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى-دە ، بەتىنكىسىنىڭ شوينىسىنىمۇ چىگمەستىن ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئېتەكلىرىنى پەسكە چۈشۈردى . ئاڭغۇچە ، قۇتلۇق ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ بولدى .

— زەيتۇنەم ، دادىڭىز بىرئاز ئوڭشالدىمۇ ؟

— ھەئە.....

زەيتۇنەم شۇنداق دېدى- يۇ ، چىرايى ۋىللىدە قىزىرىپ ئىتتىك يەرگە قارىۋالدى .

— ھۆسنەربخان ئاچام تىنچلىقتۇ ؟

— تىنچلىق .

— ئۆزىڭىز چۇ ؟

——.....

— ئىككى كۇنىڭزى نېمىشقا كەلمىدىڭىز ؟

زەيتۇنەم تېخىمۇ قىزىرىپ كەتتى ، گەپمۇ قىلالمىدى .

— زەيتۇنەم ، نېمانداق گەپ قىلمايسىز ؟ يا مەندىن خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ ؟

— ياق ، سىزدىن نېمىشقا خاپا بولاتتىم ؟ !

زەيتۇنەم بۇ گەپنىڭ ئاغزىدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدى ، كۆزلىرىمۇ قۇتلۇقنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . ئەمدى زەيتۇنەم ئەمەس ، قۇتلۇق يەرگە قارىۋالدى ۋە سەل دۇدۇقلاپ راق دېدى :

— ئىككى كۇنىڭىزى مەندىن قېچىپ يۈرگىنىڭىز گە قاراپ.....

زەيتۇنەم بىردىن جانلىنىپ كەتتى ، كۆزلىرى قۇتلۇققا ئۇدۇل قارايتتى . ئاۋازىمۇ سالماق ۋە جارانلىق ئىدى :

— كىم سىزدىن قېچىپ يۈرۈپتۇ ؟ !

قۇتلۇقمۇ جانلاندى . ئىككىيلەن بىر - بىرىگە ئۇدۇل قارىشىپ تۇراتتى .

— سىزچۇ !

— مەن ؟.....

— ھەئە ، سىز !

— توۋا.....ماۋۇ گەپنى تېخى !

— دەپ بېقىڭە قېنى ، قاچمىغان بولسىڭىز ، نېمىشقا كەلمەيسىز ؟— قۇتلۇق كۈلۈمسىرىدى ، — ئادەمنى ئاۋارە قىلىپ .

— ۋىيەي.....نېمە دەيدىغانسىز ، قۇتلۇق ئاخۇن !— ئەمدى زەيتۇنەمۇ كۈلۈپ تاشلىدى ، — مەن قاچان سىزنى ئاۋارە قىلدىم ؟

— ئىككى كۇنىڭىزچۇ !

— تۇزۇك گەپ قىلىڭە !

— راست گەپ قىلىۋاتىمەن ، زەيتۇنەم ! ئۇلۇشكۇن بىر دۆۋە ، تۇنۇگۇن بىر دۆۋە يانتاق چېچىپ قويۇپ ، قاراڭغۇ چۈشكۈچە ساقلىسامۇ كەلمىدىڭىز . ئۆزۈم ئاپىرىپ بېرەي دېسەم.....

— هه..... بىكار ئاۋاره بوپسىز- ده ، خاپا بولماڭ ، — زەيتۇنەم ئوڭايسىزلانغىنىدىن تىرناقلىرىنى تاتىلاشقا باشلىدى ، — ئورما ئو- رۇۋاتىمىز ئەمەسمۇ ؟ چامنى قاراڭغۇ چۈشكەندە ئاران تۇگىتىپ بول- دۇم ، شۇڭا يانتاق چاپقىلى كېلەلمىدىم .

— يالغان سۆزلىمەڭ !

— راست !

— ئەستا..... مەن ھەممىنى بىلىمەن !

— ھەممىنى..... نېمىنى بىلىسىز ؟

ئىككى جۈپ كۆز يەنە ئۇچراشتى . بىر جۈپىدە خىجىللىق ، بىر جۈپىدە نارازىلىق ۋە ئەندىشە .

— سىزنىڭ يانتاق چاپقىلى كەلگىنىڭىزنىمۇ ، مەندىن قېچىپ ، باشقا يول بىلەن ماڭغىنىڭىزنىمۇ بىلىمەن !

قۇتلۇق بولغان ئىشنى ئاشكارىلىۋەتتى : ئۇلۇشكۇن قۇتلۇق ھەر- قانداق چاغدىكىدىن سەھەررەك ئورنىدىن تۇردى . ھەر كۈنكى ئادىتى- نى بۇزۇپ ، چۈشتە مالنى قوتانغا قايتۇرۇپ كەلمىدى . يورۇق نامаз- دىگەر بىلەن مالنى ئالدىغا سېلىپ ، قايسى كۈنى زەيتۇنەم يانتاق چاپقان يەرگە كەلدى - ده ، تاكى كۈن ئولتۇرغۇچە يانتاق چېپىپ پەنجىلىدى . ساقلىدى ، ساقلىدى ، قاراڭغۇ چۈشۈپ ، ئاي چىققۇچە ساقلىدى . زەيتۇنەمنىڭ ئۆزى تۇرماق ، قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى ، بۇ ھال تۇنۇگۈنمۇ تەكرارلاندى . قۇتلۇق دەل زەيتۇنەم ئۆيىدىن چىقىدى- غان پەيتنى پايلاپ ، ئالدىنقى كۈنى ئىككىيلەن خوشلاشقان ھېلىقى چىغىر يول ئاغزىدىكى ئېڭىزلىققا ماللىرىنى قويۇۋېتىپ ، سۈۋادانده‌ك ئېگىز ئۆسكەن بىر تۈپ نان جىگدىنىڭ ئۇچىغا چىقىپ ئولتۇرۇپ ، زەيتۇنەمنىڭ ئۆيىدىن چىقىشىنى كۈتتى . مانا ، زەيتۇنەمنىڭ قارىسى كۆرۈندى . بىرئاز يېقىنلىدى . يەنە بىرئاز ..... يەنە بىرئاز ..... قۇتلۇق جىگدىدىن چۈشەي دەپ تۇرغاندا ، زەيتۇنەم تۇيۇقسىز سولغا بۇرۇلۇپ ، باشقا تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

«ئۇنى توۋلاپ ، نەگە بارىدىغانلىقىنى سوراپ باقايمۇ ؟ باشقىلار ئاڭلاپ قالسا نېمە دەيدۇ ؟»

مانا بۇ سوئاللار قۇتلۇقنىڭ گېلىنى بوغدى ! ئۇ تاكى زەيتۇنەم توقايدىن ئۆتۈپ ، جاڭگالغا بارغۇچە كۆز ئۇزمەي ، ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇردى . كېيىن كاللىسىغا غەلىتە بىر ئوي كەلدى. ده ، جىگدە. دىن چۈشۈپ ، مالنى مەھەللىگە ھەيدىدى . ئەسلىدە ، ئۇ مالنى قوتانغا سولىۋېتىپلا زەيتۇنەمنىڭ قېشىغا ئۇچماقچىدى . بىراق ، دادۇيجاڭنىڭ ئىشىغا تۇتۇلۇپ قېلىپ ، كۈننى كەچ قىلىۋەتتى . قۇتلۇق ھېلىقى چىغىر يول بىلەن توقاي تەرەپكە كېتىۋاتقاندا ، يانتاق يۇدۇپ كېلىۋاتقان زەيتۇنەمنىڭ قارىسىنى كۆردى .

«ئەگەر مۇشۇ قاراڭغۇدا ئۇدۇللا ئالدىغا بارسام ، زەيتۇنەم كۆڭلىدە نېمىدەپ قالار ؟»

مۇشۇ سوئال ئۇنىڭ پۇتىغا چۈشەك سالغانىدى .

— ئالدىڭىزدا يالغانچى بولۇپ قالماي ، دەپ ئەنسىرىسەم ، ئۆزدىڭىز يالغانچى ئىكەنسىز ئەمەسمۇ !

گەرچە ، قۇتلۇق بۇ سۆزنى چاقچاق تەرىقىسىدە ئېيتقان بولسىمۇ ، زەيتۇنەمنى خېلىلا قىزارتتى . ئۇ گويا ئەيىبلىك ئىش قىلىپ قويغاندەك ، قۇتلۇققا خىجالەتمەن قىياپەتتە تىكىلىپ ، ئاران ئاڭلانغۇدەك پەس ئاۋازدا دېدى :

— خاپا بولماڭ ، قۇتلۇق ئاخۇن . مەن سىزنى ئاۋارە قىلماي دەپ.....

قۇتلۇق كۈلۈپ كەتتى . ئۇنىڭ كۈلكىسى زەيتۇنەمنىڭ گېپىنى ئۇزۇۋەتتى .

— مۇنداق دەڭ ..... «ئاۋارە قىلماي دېدىم» دەڭ ..... خاتىرجەم بولۇڭ ، يانتاق چېپىش ھېچقانچە ئاۋارىچىلىك ئەمەس ، زەيتۇنەم !

— رەھمەت .

— رەھمىتىڭىزنى قويۇڭ ، ئەمدى ئالدىمايدىغانسىز ؟

— .....

— بۇدا يەنە ئالدايدىغان بولسىڭىز ، ئىككىنچى يۈزىڭىزگە قارىماسمىنا ! يۈرۈڭ !

— رەھمەت ، ئۆزىڭىز كېتىۋېرىڭ .
— نېمە ؟— ئەمدىلا قەدىمىنى يۆتكىگەن قۇتلۇق ئىتتىك توخ-تاپ ، كەينىگە بۇرۇلدى . زەيتۇنەم مەيۈس قىياپەتتە يەرگە قاراپ تۇراتتى ، — زەيتۇنەم ، سىز.....
— قۇتلۇق ئاخۇن ، — زەيتۇنەم كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ ، جىددىي تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى ، — سىزدىن خۇش بولاي ، ماڭا ياردەم قىلىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ . خەق ئۇقسىمۇ ياخشى ئەمەس.....
— خەق ئۇقسا ؟.....خەق ئۇقسا نېمە بولىدىكەن .
— نېمە بولاتتى ؟ خەق سىزنى «پومېشچىككە ياخشىلىق قىلدى» دەپ ئەيىبلەيدۇ ، شۇ !
— ھە ، مۇنداق گەپ ئىكەن- دە ، بۇ ! — قۇتلۇق زەيتۇنەمگە شۇنداق غەلىتە بىر نەزەردە تىكىلدىكى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان قانداقتۇر جاننى قاقشاتقۇچى نۇر زەيتۇنەمنىڭ كۆزلىرى ئار-قىلىق ئۇدۇل يۈرىكىگە ئۇرۇلدى- دە ، ۋۇجۇدىنى لەسسىدە بوشاشتۇ-رۇۋەتتى .
«بۇ كۆزلەردە نېمە باردۇ ؟..... » .
زەيتۇنەم بۇ سوئالغا جاۋاب ئىزدەۋاتقاندا ، قۇتلۇق كېسىپلا دېدى :
— خاتىرجەم بولۇڭ ! مەن ھەممىنى ئويلىغان . خەق نېمەدېسە ئۆزىنىڭ ئاغزى . ۋاقتى كەلسە ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن !
«ۋاقتى كەلسە ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن !»
بۇ خىتابنى ئىچىدە نەچچە قېتىم تەكرارلىغان زەيتۇنەم ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ ، ئۇستىگە يېپىلغان يوتقانىنىڭ بىر چېتىنى ئېچىۋەتـ-تى . كېچىنىڭ مەيىن شامىلى ئۇنىڭ پۇتلىرىنى ۋە بويۇن - باشلىرى-نى سۆيۈپ ئۆتتى . ئۇ قۇتلۇقنىڭ سۆزىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىغا-نىدى ، ئۆزىمۇ سەزمەستىن ئاۋازى ئۇنلۇك چىقىپ كەتتى . بۇ ئاۋاز-دىن چۆچۈپ كەتكەن ھۆسنەرىخان بىر يېنىغا ئۆرۈلدى . ھاۋاز «پوم» لەۋلىرىنى تامشىتىپ ، چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى غودۇڭشىدى . زەيتۇنەم ئۇلارغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا تىكىلگەچ ، يوتقانغا مەھكەم ئورىنىۋالدى .

ئەنسىزلىك ئۆتۈپ كەتتى : ئانىسىمۇ ، دادىسىمۇ پۈشۈلداپ ئۈخ-
لاۋاتاتتى . قاپاق تېرەكنىڭ يوپۇرماقلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس شىل-
دىرلايتتى . ئېغىلدىكى ئېشەك پۈشقۇردى . زەيتۇنەم يوپۇرماقلار ئارد-
سىدىن ئارانلا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئايغا تىكىلدى .

ئاي — تۇن پەردىسى !

ئاي — گۈزەللىك سىيماسى !

ئاي — مۇڭلانغان يۈرەكلەرگە ھۇزۇر بېغىشلىغۇچى كۈچ !.....

ئەپسۇس ، قاپاق تېرەكلىك ھويلا ھەتتا ئۇنىڭ نۇرىدىنمۇ مەھ-
رۇم : ھويلىمۇ ، پېشايۋانمۇ قاپقاراڭغۇ ، پېشايۋاندا ياتقان ئۇچ كىشى-
نىڭ ئىككىسى بۇ قاراڭغۇغا ئۇزاقتىن بۇيان كۆنۈپ قالغان . يەنە
بىرسى — زەيتۇنەم ئىلگىرى قورسىقى تويسا ، ئۇچىسى يېپىلسىلا
شۇكۇر قىلاتتى . بىر يىل بولدى ، ئۆزىگە نېمىدۇر بىرنەرسە كېرەك-
لىكى ، لېكىن قاپاق تېرەكلىك ھويلىدا ياشاۋاتقىنى ئۇچۇنلا ، ئۇ
نەرسىدىن مەھرۇم بولۇۋاتقىنى ؛ ئەگەر بۇنىڭدىن كېيىنمۇ داۋاملىق
مۇشۇ ھويلىدا ياشاۋېرىدىغان بولسا ، مەڭگۇ ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەي-
دىغانلىقىغا كۆزى يېتىشكە باشلىدى .

ئۇ ھەممە پېشكەللىكنى ئاشۇ بىر تۇپ قاپاق تېرەكتىن كۆرەتتى .
مۇشۇ قاپاق تېرەكلىك ھويلىنى بىنا قىلغان ئاتا - بوۋىلىرىدىن
كۆرەتتى .

شۇڭا ، بەزىدە : «دادا ، ئانا ، قاپاق تېرەكنى كېسىۋېتىپ ، ھويلە-
مىزنىڭ چۆرىسىگە باشقا دەرەخ قويۇپ ، كۆكەرتمەيلىمۇ ؟ » دېگۈسى
كېلەتتى . لېكىن ، بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ دەردىگە دەرد قوشقۇسى
كەلمەي ، دېمىنى ئىچىگە يۇتاتتى .

بەزىدە ئاكىلىرىنى دوراپ قاياقلارغىدۇر كېتىپ قالماقچى بولا-
تتى . لېكىن ، ئۆزىنى بېقىپ چوڭ قىلغان «گۈناھى» ئۇچۇن ، ئاتا-
ئانىسىنى ئۈستى - ئۈستىلەپ «جازالاش»قا زەيتۇنەمنىڭ پەرزەنتلىك
بۇرچى ھەرگىزمۇ يول قويمايتتى .

«زەيتۇنەم ، — دەيتتى بەزى ئاياللار ئەمگەك ئارىلىقىدىكى دەم
ئېلىش ۋاقىتلىرىدا ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ ، — ئەجەبمۇ چىرايلىق

بالا جۇمۇ سەن ! ئەگەر ئوغلۇم چوڭراق بولۇپ قالغان بولسا ، چوقۇم سېنى كېلىن قىلىۋالاتتىم..... » .

«مەنىڭ ئۈنى ئاللىقاچان كېلىن قىلىۋېلىش نىيىتىگە كەلگەن ،— دەيتتى بەزىسى ئۇلۇغ- كىچىك تىنىپ ،— ئەمما..... »

مۇشۇ «ئەمما»نىڭ تېگىگە نېمىلەر يوشۇرۇنغانلىقىنى زەيتۇنەم ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى . شۇڭا ئۇ دەسلەپ مۇشۇنداق گەپلەر بولغاندا ، بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا ھېچكىمگە تۇيدۇرماي يىغلاپ يۇردى ، بارا- بارا ، مۇنداق گەپلەرگە پىسەنتمۇ قىلمايدىغان بولدى . چۈنكى ، خەق يالغان سۆزلىگىنى يوق- دە !

ئۇنىڭ بەختى — ئاتا - ئانىسىنى ئوبدان رازى قىلىپ ، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش ئىدى .

شۇڭا ، ئۇ ئۆزى ئارزۇ قىلىشقا باشلىغان ، لېكىن ھېچقاچان ئېرىشەلمەيدىغان ھېلىقى نەرسىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەسلىككە تىرى- شاتتى . بەزى يىگىتلەر ئۇنىڭغا ئۆز كۆڭلىنى ئىزھار قىلغان چاغدا ، ئۇ : «مەن سىزنىڭ خىلىڭىز ئەمەس..... »دەيتتى ياكى «مەن كىمنىڭ قىزى ،سىز كىمنىڭ ئوغلى ؟ئويلاپراق گەپ قىلسىڭىز بولارمىكىن !» دەيتتى - دە ، لېۋىنى چىشلىگىنىچە شارتتىدە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالاتتى . بەزى يىگىتلەر بىرلا «كالتەك» بىلەن «ئۇجۇقسا» ، بەزىلىرى ئۇنىڭغا كانىدەك چاپلىشىۋېلىپ ، 10 قېتىم ، 20 قېتىملاپ گەپ تاشلايتتى . بىراق ، ئالمىدىغان جاۋابى بىرخىللا بولغاچقا ، نائىلاج ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەتتى . زەيتۇنەمنىڭ ئۇچ كۈندىن بۇيان قۇتلۇق- لىنىڭ ياردىمىنى رەت قىلىپ ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۇرۇشمۇ دەل مۇشۇ ۋەجدىن ئىدى .

مانا ئەمدى قۇتلۇق دەل جايىدىن چىقىپ :

«مەن ھەممىنى ئويلىغان ، خەق نېمەدېسە ئۆزىنىڭ ئاغزى ، ۋاقتى كەلسە ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن !..... »دېدى .

بۇ نېمىدېگەن مەردانە خىتاب- ھە ! ؟ «ئوتتۇرىدا كۆيدۈم ، پىش- تىم..... »دەپ كەينىگە كىرىۋالمىغان يىگىتلەرنىڭ ھېچقايسىسى بۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرالمىغانىدى . زەيتۇنەم ئايغا قارىغان ھالدا يەنە

ئاشۇ سۆھبەتنىڭ داۋامىنى ئەسلەشكە باشلىدى :

— ئايغاننى بىلمىسىڭىز ، ئۆزىڭىزنىڭ مەيلى ! كېيىن مېنى چېتىۋېلىپ يۈرمەكچى جۇمۇ !— دەپ چاقچاق قىلدى ئۇ پىسسىڭكىدە كۈلۈپ قويۇپ .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، سىزگە يارەم بەرگەن «گۈناھىم» ئۇ-چۈن ، دوزاختا تاشلانسامۇ «پا..... »دېمەيمەن !

— ھى - ھى - ھى ، تازا پو ئاتتىڭىزغۇ ! بېشىڭىزغا : «سىنىپىي مەيدانىنى يوقىتىپ ، پومېشچىككە ئىچ ئاغرىتقان..... »دېگەن قالپاق كىيدۈرۈلسۇنچۇ..... »پو ئاتقانغا تازا تويمىسىز شۇ چاغدا ، ھى - ھى-ھى !.....

— ھا - ھا - ھا ! خېلى گەپ قىلالايدىكەنسىز- ھە ؟ مەن تېخى سىزنى.....

— گاچىمىكىن دەپ يۈرگەنمىدىڭىز ؟ !

ئىككىيلەن بىرەەم چاقچاق قىلىشقاندىن كېيىن ، زەيتۇنەم :

— ماڭا بەك يارەملەشكۈڭىز كېلىپ كەتكەن بولسا ، ئەمىسە يانتاقنى چېپىپ قويۇپلا يولىڭىزغا كېتىۋېرىڭ . مەن قاچان چولام تەگسە ، شۇ چاغدا كېلىپ ئەكىتەي ، ماقۇلمۇ ؟— دېدى .

— قۇتلۇق ئۇنىڭغا بىر پەس جىمجىت تىكىلىپ تۇردى- دە ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— ھە ، «ھەسىنكام ئاچچىق ، ئامۇتلىرى تاتلىق» ئىكەن- دە ! ماقۇل ، ھازىردىن باشلاپ ئىككىنچى كۆزىڭىزگە كۆرۈنمەي !.....

ئىككىيلەن تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتى . كۈلۈشكەچ ئىككىيلەن ئىك-كى تەرەپكە — قۇتلۇق كۆز يېتىم يەردە ئۇخلاۋاتقان قويلىرى قېشى-غا ، زەيتۇنەم قۇتلۇق چېپىپ قويغان يانتاقلار قېشىغا قاراپ يول ئالدى . زەيتۇنەم كېتىۋېتىپ ، كەينىگە قىيا باققانىدى ، قۇتلۇقمۇ كەينىگە قارىدى . ئىككى جۈپ كۆز ئۇچرىشا - ئۇچراشماستىنلا ئايرى-لىشتى .

يىراقتىن ئاڭلانغان خورازنىڭ ئاۋازى زەيتۇنەمنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى . ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئاتا - ئانىسىغا قاراپ قويدى :

ئۇلار تاتلىق ئۇيقۇدا ئىدى . بۇرۇلۇپ ئاسمانغا قارىدى : ئايمۇ ، يۇلتۇزمۇ كۆرۈنمەيتتى .

ئالەم تاڭ ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق ئىلكىگە چۆمگەنىدى . زەيتۇنەم يەڭگىل بىر «ئۇھ» تارتىۋېلىپ ، يوتقاندىن ئاستا سۇغۇرۇلۇشقا باشلىدى . شۇ چاغ ئېغىلدىكى ئېشەك ئەتراپنى بېشىغا كىيىپ ھاڭراپ كەتتى .

تەلۈبچۇكنىڭ جاۋابى

«تەلۈبچۇك دەرياسى» دېيىلسە ، تارىختىن ئاز - تولا خەۋىرى بارلىكى ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدا «رابىيە - سەئىدىن» پاجىئەسى نامايان بولىدۇ : سەئىدىننىڭ مەشۇقى رابىيەنى دەل مۇشۇ دەريا يۇتۇپ كەتكەن .

تەلۈبچۇك قىش كۈنلىرى شۇنداق مۇلايىم ، شۇنداق تەمكىن ئاقىدۇكى ، قانداق بولۇپ ئۇنىڭغا «تەلۈە» دېگەن نامنىڭ قويۇلۇپ قالغانلىقىغا ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالىدۇ . ئەمما ، باش باھاردىن تاكى كەچكۈزگىچە ئۇنىڭ تەلۈبلىكى بىر كۈنمۇ بېسىقمايدۇ .

تۇنۇگۈن شىمالىي قىرغاقتا ئەجدىھادەك خىرىس قىلىۋاتقان بۇ دەريا مانا بۇگۈن پۈتۈن كۈچى بىلەن جەنۇبىي قىرغاقتا «ھۇجۇم» قىلىۋېتىپتۇ . تۇنۇگۈن زەيتۇنەم سۇ ئېلىپ چىققان يانباغىر بۇگۈن ئادەمنىڭ قورقۇسى كەلگۈدەك تىك قىياغا ئايلىنىپ قاپتۇ . بېدىلىكىنىڭ يېرىمى ۋە بېدىلىكنىڭ قىرىدىكى نەچچە تۇپ جىگدىدىن ئەسەرمۇ قالماپتۇ . يەنە ئاۋۇ.....

زەيتۇنەم كەچكى شەپەق نۇرىدا قان رەڭگىدە تاۋلىنىپ ، شىددەت بىلەن دولقۇنلاپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىگە تىكىلگىنىچە ئۆز ھاياتى ، جۇملىدىن پۈتۈن ئائىلىسىنىڭ ھاياتىنى مۇشۇ دەريانىڭ قان رەڭگىدەكى دولقۇنلۇق ئېقىنىغا ئوخشاتتى : خاتىرجەمسىزلىك ، خاتىرجەمسىزلىك ، يەنە خاتىرجەمسىزلىك . مانا بۇ زەيتۇنەمنىڭ يەكۈنى !

زەيتۇنەم ھازىر تېخىمۇ خاتىرجەمسىز ئىدى : بۇنىڭدىن 15كۈن

ئىلگىرى ، توقايدا قۇتلۇق بىلەن قىلىشقان ۋەدىسى بويىچە ، ھەر كۈنى كەچقۇرۇن جاڭگالغا بېرىپ ، قۇتلۇق ئۇدۇللۇق چېپىپ ، پەنجىلەپ قويغان يانتاقلارنى زەيتۇنەم ئۇدۇللۇق ياندۇرۇپ كېلىپ تۇردى . ئەمما ، قۇتلۇقنى زادى كۆرمىدى . ئۇنى كۆرمىگەنسېرى ، نېمە ئۈچۈندۇر كۆرگۈسى كېلىپ قالاتتى .

نېمىشقا ئۇنى كۆرگۈسى كېلىپ قالىدۇ ؟

بۇنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى .

شۇڭا ، كۈندۈزىمۇ ، كېچىسىمۇ ئۇنى ئويلايتتى . ئۇنىڭ بىلەن نېمىلەر توغرۇلۇقتۇر مۇڭداشقۇسى ؛ ئېپى كەلسە ، ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ تېرىكتۈرگۈسى ، تاڭسۇق - تاڭسۇق گەپلىرىنى ئاڭلىغۇسى كېلەتتى . لېكىن.....

زەيتۇنەم ئەنە شۇنداق دېلىغۇللۇق ئىچىدە 15 كېچە ، 15 كۈندۈزنى ئۆتكۈزدى . بەزىدە قۇتلۇقتىن ئۆزى بىلەن ئۇچراشماسلىقنى ئۆتۈنۈگەنلىكىگە پۇشايمانمۇ قىلدى . قۇتلۇقنىڭ : «ھە ، ھەسىنىكام ئاچچىق ، ئامۇتلىرى تاتلىق ئىكەن- دە ، ماقۇل ، ھازىردىن باشلاپ ئىككىنچى كۆزىڭىزگە كۆرۈنمەي !.....» دېگەن چاقچىقى كاللىسىغا كىرىۋېلىپ ، ۋۇجۇدىدا خاتىرجەمسىزلىك ئۇستىگە خاتىرجەمسىزلىك پەيدا قىلدى .

تۈنۈگۈن كەچقۇرۇن ، زەيتۇنەم ئادەتتىكىدىن كېچىكىپرەك ئۆيىدىن چىقتى . ئۇ ئەمدىلا توقايغا يېقىنلىشىشىغا ، قويلىرىنى ئالدىغا سېلىپ ، بىر ھارۋا كەلگۈدەك يانتاقنى يۈدۈپ توقايدىن چىقىۋاتقان قۇتلۇقنى كۆرۈپ ، پۈتلىرى ئىختىيارسىز ھەرىكەتتىن توختىدى . يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشقاندەك بولۇپ ، چىرايىغا قىزىللىق تەپچىدى . كۆزلىرى ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى .

قۇتلۇق ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ ، يانتاقنى يەرگە قويدى .

— تىنچ تۇردىڭىزمۇ ، زەيتۇنەم ؟

— تىنچلىق ، ئۆزىڭىز چۇ ؟

— خۇداغا شۈكرى ، مۇشۇنچىلىك تۇرۇپتىمەن . ھاۋاز ئاكام خېلى ئوڭلىنىپ قالغاندۇ ؟

زەيتۇنەم قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى . چۈنكى ، «ئاكا» دېگەن سۆزنى پەقەت ھاۋاز «پوم» نىڭ ئەڭ يېقىن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىلا قوللىناتتى . زەيتۇنەم يات بىر ئادەمنىڭ ، يەنە كېلىپ «قىپقىزىل پىرولېتارىيات» نىڭ ئۆز دادىسىنى «ھاۋاز ئاكام» دېگىنىنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتاتتى . شۇڭا ، ئۇ قۇتلۇقنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ، ئۇنىڭ باش - ئايىغىغا تازا سىنچىلاپ سەپسېلىپ چىقتى- دە ، دۇدۇقلاپ سورىدى :

— دادامنىڭ ئىسىمىسى تۇگەپ ، تاماققا كىرىشىپ قالدى ئىشىك ئالدىغىمۇ ئانچە - مۇنچە چىقىۋاتىدۇ .

— ھەرنېمە بولسا ، شۇنچىلىك بولۇپ قاپتۇ . بىچارىدىن بەكمۇ ئەنسىرەپتىم .

زەيتۇنەم كېلىشتۇرۇپ بىر چاقچاق قىلماقچى بولدى- يۇ ، دەر- ھال تىلىنى يىغىپ ، باشقا ياقتىن گەپ تەشتى :

— بۇ يانتاقنى نېمە قىلىسىز ؟

— نېمە قىلاتتىم ، سىزگە ئالغاچ كەلدىم .

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانسىز ؟ ماڭا ئالغاچ كەپتىمىش تېخى !

— راست .

— مېنى بىلمەيدۇ دېمەك ، مالنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ ، قىغ قىلغا- لى ئەكەلگەنسىز ، ھەقىچان ! ؟

— ئىككى ئادەم ھۆددىسىدىن چىقالمىغان مالنى ئۆزۈم يالغۇز بېقىۋاتسام ، قوتانغا يانتاق سالغىلى نەدە چولام ! قوتانغا قاراش ھاشىم ئاكامنىڭ ئىشى ئىكەنلىكىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىزغۇ !

— ئۇستىلىقىنى تېخى ! ئاكتېپلىق قىلىپ ، جىقراق گۇڭپۇڭ ئېلىشىنىڭ قەستىگە چۈشكىنىڭىزنى بىلمەيدۇ دەيدىكەنسىز-دە ،مېنى ! ؟

— بىلىپ قويۇڭ ، مەن ئۇنداق گۇڭپۇڭ ئۇچۇن جېنىنى سېلىپ بېرىدىغانلاردىن ئەمەس . بىر گۇڭنىڭ پۇلىغا بىر ۋاق قورساق تويسە- چۇ كاشكى .

— ۋىيەي ، ئادەمنى قورقۇتۇپ نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز ، قۇتلۇق ئاخۇن ؟ ئاغزىڭىزغا قوقاق چىقىپ قالمىسۇن يەنە !— زەيتۇنەم ئەتراپ-

قا قورقۇمسىراپ قاراپ قويدى . بۇ يېقىن ئاردىدا قوي - ئۆچكىلەر ۋە ئىككىيلەندىن بۆلەك ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى .

ئەكسىچە ، قۇتلۇق ئۇنى مەسخىرە قىلغاندەك كۈلدى ۋە كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

— خاتىرجەم بولۇڭ ، قوقاق چىقىپ قالسا ، سىزگە يۇقتۇرۇپ قويمايمەن ! سىزنى دېمەيدىغان بولسام !.....

ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزنىڭ ئاغزىدىن قانداق چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قالغان قۇتلۇق ئوڭايسىزلانغىنىدىن نېمە قىلىشنى بىلمەيلا قالدى ، زەيتۇنەممۇ پوكاندەك قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى قۇتلۇقتىن ئېلىپ قاچتى .

ئۇمۇ ، بۇمۇ جىمجىت تۇرۇشاتتى .

ئاخىر ، قۇتلۇق جۈرئەتلىنىپ ئۆزىنى ئاقلىدى :

— چاقچاق قىلىپ قويدۇم ، خاپا بولماڭ جۈمۇ ، زەيتۇنەم !— زەيتۇنەم كۈلۈمسىرىدى . قۇتلۇقمۇ يەڭگىل نەپەس ئالدى ، — سىزنى كېچىدە جاڭگالدا يۈرمىسۇن ، دەپ بۇنى ئالغاچ كەلگەنىدىم . ياخشى ئۇچراپ قالدىڭىز .

— رەھمەت ، قۇتلۇق ئاخۇن . بىكار ئاۋارە بوپسىز ، — كۆزلىرى قۇتلۇقنىڭ بەلبېغىغا قىستۇرۇلغان نەيگە چۈشكەن زەيتۇنەمنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈكۈلدەپ ، ئۇنىمۇ ئۆچتى ۋە بىرئاز جىملىقتىن كېيىن سورىدى ، — ۋىيەي ، نەيمۇ چالالامسىز نېمە !

— ئازراق يامدايمەن .

قۇتلۇق ئوڭايسىزلانغانىدەك ، نەزەرىنى قوي - ئۆچكىلەرگە ئاغدۇردى . زەيتۇنەم سوراشنى داۋام قىلدى :

— قايسى كۈنىمۇ سىز چاپتىكەنسىز- دە ؟

— قايسى كۈننى دەيسىز ؟

— بىز تۇنجى قېتىم جاڭگالدا ئۇچراشقان كۈنىچۇ ؟

— ھە..... ئاڭلاپ قاپتىكەنسىز- دە ؟

— شۇ قېتىم ئاڭلىغانچە ، بىرەر قېتىممۇ ئاڭلىمىدىم .

— مەنمۇ چالمىدىم .

— نېمىشقا چالمىدىڭىز ؟
— سىزنى ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ .
— ھى - ھى - ھى ! — زەيتۇنەم ۋىلىقلاپ كۈلۈپ كەتتى ، — بەك قىزىق ئىكەنسىز جۇمۇ ، قۇتلۇق ئاخۇن ! مەن ئاڭلاپ قالسام نېمە بولىدىكەن ؟
— ئادەمنى زاڭلىق ئېتىسىز ، شۇ .
— ۋىيەي ، نېمىشقا زاڭلىق ئېتىدىكەنمەن ؟ !شۇنداق چىرايلىق چالىدىغان تۇرسىڭىز .
— قويۇڭە ، زەيتۇنەم .
— راست ، يۈرىكىمدىكى گەپنى قىلىۋاتىمەن ! ئەگەر شۇ كۈنى سىزنىڭ چالغانلىقىڭىزنى بىلگەن بولسام.....
— يەنە چالدۇرۇپ ئاڭلامتىڭىز ؟
— ئاڭلىمامدىغان ، ئەلۋەتتە ئاڭلايتتىم ! ھازىر بولسىمۇ بىر چېلىپ بېرىڭە ، ئەمىسە !
— ياق ، چالمايمەن .
قۇتلۇقنىڭ بۇ سۆزى زەيتۇنەمنىڭ كۆڭلىنى بىر قىسمىلا قىلىپ قويدى . لېكىن ، ئۇ چاندۇرماسلىققا تىرىشاتتى :
— نېمىشقا چالمايسىز ؟
— خەق نەي چالغىنىمنى كۆرۈپ قالسا زاڭلىق قىلىدۇ . ئەتە جاڭگالغا كەلسىڭىز ، شۇ يەردە چېلىپ بېرەي .
—.....
ئۇلار ئەنە شۇنداق پۇتۇشكەنىدى . بىراق ، بۇگۈن ئاتا - ئانىسى زەيتۇنەمنى جاڭگالغا بارغىلى قويمىدى . پەشنى قېقىپ كېتىۋېرىش ئۇنىڭ قولىدىن ئەسلا كەلمەيتتى .
ئاتا - ئانىنىڭ بۇيرۇقى — ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرز . تەڭرىنىڭ يارلىقى بىلەن باراۋەر .
مانا بۇلار زەيتۇنەمنىڭ ئەزەلدىن ئېتىقاد قىلىپ كېلىۋاتقان ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەڭگۈ ئېتىقاد قىلىدىغان چىن ئەقىدىسى . شۇڭا ، ئۇ قۇتلۇققا بەرگەن ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىشقا ئىلاجسىز ئىدى .

«قۇتلۇق ئاخۇن شۇ تاپتا نەدىدۇ ؟ ھەقىچان يانتاقلارنى پەنجىلەپ قويۇپ ، مېنىڭ يولۇمغا قاراپ تۇرامدىكىن ؟ »

زەيتۇنەم ئېغىر بىر نەپەس ئېلىپ ، ئەتراپىغا نەزەر تاشلىدى : بۇغدىيى ئورۇلۇپ ، خامانغا توشۇلۇپ بولغان ئېكىزلىق ، پۇرىقى ئەتراپنى بىر ئالغان ، يۆگىمەچ قۇرتتەك ئۇرۇقلاپ كەتكەن بېدىلىك ، ئاختاما قىلىنغان جاغال توپىلىق ئېتىزلار ۋە ئەجدىھادەك تۇرۇلۇپ-تۇرۇلۇپ ئېقىۋاتقان تەلۋىچۈك.....

زەيتۇنەم ئويچان كۆزلىرىنى دەريا‌غا تىككىنىچە بىر پەس جىم-جىت تۇردى- ده ، بىردىن بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى غىل-پال ئېسىگە ئېلىپ قاتتىق بىر چۆچۈدى . ھەش - پەش دېگۈچە پۇتلىرى ئۇنى يانباغىر بويلاپ دەريانىڭ لېۋىگە ئېلىپ چۈشتى . سۇغا پاتۇرۇلغان قاپاق كەينى - كەينىدىن «بۇلدۇق- بۇلدۇق» قىلىپ ئاۋاز چىقىراتتى . بۇ ئاۋاز زەيتۇنەمگە قۇتلۇق چالغان نەينىڭ ئاۋازىدەك شۇنداق مۇڭلۇق ، شۇنداق يېقىملىق تۇيۇلدىكى ، شۇئان يۇرىكى «شۇررىدە» ئېرىپ ، سۇ بىلەن بىللە قوشۇلۇپ ئاشۇ قاپاقتا كېرىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى .

«شۇ تاپتا ، قۇتلۇق ئاخۇن نەدىدۇ ؟..... » .

قاپاقتا «شارىدە» ئۇرۇلۇپ قاچقىغان دولقۇندىن چاچرىغان تام-چىلار زەيتۇنەمنىڭ يۈزىنى سۆيۈپ ، بوينى ئارقىلىق كۆكرىكىگە كېرىپ كەتتى ۋە «قۇتلۇق ئاخۇن نەدە بولاتتى ؟ سېنىڭ يۇرد-ىكىدە ! » دەپ كەسكىن خىتاب قىلغاندەك بولدى .

«مۆڭ» يىگىتنىڭ يۈرىكى نېمە دەيدۇ ؟

كەچكى شەپەق ئاللىقاچان كۈل رەڭ بۇلۇتتىن چۈمپەردە يېپىن-دى . زەيتۇنەمنى ساقلاپ - ساقلاپ تاقىتى تاق بولغان قۇتلۇق قولىدى-كى غۇلدىنى بىر دۆۋە يانتاقتا سانجىدى- ده ، دەس كۆتۈرۈپ مۈرىسىگە ئېلىپ ، قوي - ئۆچكىلەرگە ھەيۋە قىلدى . مۈڭگۈزلىرى بىلەكتەك يوغان ئاق سەركە بىرىنچى بولۇپ يولغا چۈشتى . قالغانلىرى ئۇنىڭغا

ئەگەشتى . قۇتلۇق ئۇلارنىڭ كەينىدىن كېتىۋېتىپ ، ماۋۇلارنى خىيا-
لىدىن ئۆتكۈزدى :

زەيتۇنەم تېخى ئاغىنىز تامبال كىيىدىغان چاغلاردىلا ، قۇتلۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئىدى . ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ دەرۋازد-
سىدىن كىرگەن چاغ «مەدەنىيەت ئىنقىلابى»نىڭ يالقۇنى قوشكۆلگد-
مۇ تۇتاشقان پەيتىكە توغرا كەلدى . باشلانغۇچ مەكتەپتە ئىز-
چىل «3 تە ياخشى»ئوقۇغۇچى بولۇپ كەلگەن بۇ بالا ئوتتۇرا مەكتەپتە
تېخى بىر سائەتمۇ دەرس ئوقۇماستىن ، «قىزىل قوغدىغۇچىلار» ۋە-
كىلى سۈپىتىدە پايتەختكە باردى . ساۋاقداشلىرى بىلەن بىللە بىرقانچە
ئۆلكە ، شەھەرلەرنى ئارىلىدى . «ئالاقىلىشىش» ئاخىرلىشىپ ، ئۇ-
نىڭ يۈرتقا قايتىپ كەلگەن ۋاقتى قوشكۆلنىڭ رەھبەرلىك ھوقۇقى
«ئىنقىلابچى»لار تەرىپىدىن تارتىۋېلىنىپ ، سېكرېتار مۆمىن قادىر
قاتارلىقلارنىڭ بېشىغا ئېگىز قەغەز كۆلا كىيدۈرۈلۈپ «5 خىل
ئۇنسۇر»لار قاتاردا مەجبۇرىي ئەمگەككە سېلىنىۋاتقان ؛ ئەترەتمۇئەت-
رەت سۆرەپ يۈرۈپ «پىپەن» قىلىنىۋاتقان چاغ ئىدى . بۇ مەنزىرە
ئەمدىلا 13 ياشقا كىرگەن قۇتلۇقنى شۇنداق خۇشال قىلىۋەتتىكى ،
كۈن بويى «ئىنقىلابچى»لار توپىغا قوشۇلۇپ ، ئەترەتمۇئەترەت چاپقد-
نى چاپقاندى . قەيەردە كۈرەش - پىپەن يىغىنلىرى بولسا ، شۇ يەرگە
بېرىپ ، پىپەن قىلىنغۇچىنىڭ گەجگىسىدىن بېسىپ تۇرمىسا كۆڭلى
ئارام تاپمايتتى . «ئىنقىلابچى» كاتتىباشلار پات - پات ئۇنى «ئىسمى
- جىسمىغا لايىق كىچىك باتۇر» دەپ ماختاپ قويياتتى . شۇڭا ، ئۇنىڭ
يۈرىكى كۈندىن - كۈنگە يوغىناپ ، قولىمۇ ئىتتىكلەپ ، ئېپىنى
تاپسىلا ، ئۇنى بىر شاپىلاق ، بۇنى بىر مۇشت ئۇرۇۋالىدىغان بولۇپ
قالدى .

بىر كۈنى دادۇي ھوقۇق تارتىۋېلىش كومىتېتى دادۇي بويىچە
مەخسۇسلا مۆمىن قادىرنى «پىپەن» قىلىش يىغىنى ئۆتكۈزدى . يى-
غىنغا بۆشۈكتىكى ھەممە كىشى مەجبۇرىي قاتناشتۇ-
رۇلدى . ئەزەلدىن «پىپەن» يىغىنلىرىغا قاتنىشىپ باقمىغان قويچى
مىرزىمەت ئاخۇنمۇ ھەيدەپ كېلىندى .

يىغىن مەيدانى شۇنداق سۈرلۈك ئىدىكى ، ئەگىنىدىن كىرىش بىلەنلا ھەممىدىن بۇرۇن كۆزگە تاشلىنىدىغىنى — بېشىغا ئېگىز قەغەز قالپاق كىيدۈرۈلۈپ ، يالاڭئاياغ ، يېلىك كۆڭلەك- تامبال بد- لەنلا تۆت چاسا شىرە ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇلغان ، ئىككى قولىنى ئىككى نەپەر «قىزىل قوغدىغۇچى» كەينىگە قايرىپ ، گەجگىسىدىن بېسىپ ، بېشىنى شىرەگە تەگكۈدەك ئېگىشتۈرۈۋاتقان مۆمىن قادىر ئىدى . پەستە — ئىككى تەرىپىدە ئۈنۈك «گۈماشتا»لىرى — چوك- كىچىك ئەترەتنىڭ باشلىقلىرى ۋە «ئۈنۈك قانات ئاستىغا ئېلىشى» بىلەن پىرولېتارىيات دىكتاتورىسىنىڭ تورى سىرتىدا ياشاۋاتقان كونا- يېڭى «5 خىل ئۈنسۈر»لار دەرىجىسى بويىچە تىزىلغان بولۇپ ، كىيـ- دۈرۈلگەن كۈلالىرىنىڭ ئۈزۈن - قىسقىلىقىمۇ ھەرخىل ئىدى . چىل- لىنىڭ سوغۇقى جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكەن بۇ ئادەملەرنىڭ تۈرقى شۇنداق مىسكىن ئىدىكى ، بەئەينى ئۆلۈم جازاسى بېرىلىش ئالدىدىكى مەھبۇسلارغا ئوخشايتتى ، ھەتتا بەزىلىرىنىڭ ئۆره تۈرغۈدەك مادارى قالمىغانلىقتىن ، ھېلى ئالدىغا ، ھېلى كەينىگە سەنتۈرۈلەتتى . بد- راق ، «قىزىل قوغدىغۇچى» لارنىڭ مۇشت - پەشۋالىرى ھامان ئۈلارنى ئۆره تۈرۈشقا مەجبۇر قىلاتتى .

كۆپچىلىك يىغىلىپ بولدى . «قىزىل قوغدىغۇچى» لارنىڭ كەيـ- نى - كەينىدىن توۋلىغان ھەيۋەتلىك شوئارلىرى يىغىن قاتناشچىلىرد- نىڭ «ئۈيقۇسىنى ئېچىپ» ، ئادەتتىن تاشقىرى سەگەكلەشتۈرۈ- ۋەتكەنىدى : ئۇلار داق يەردىلا زوڭزىيىپ ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرغانلىرىچە قۇلىقىنى دىڭ تۈتۈپ ، كۆزلىرىنى شوئار توۋلىغۇچىنىڭ ئاغزىدىن ئۈزمەي ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن چىققىنىنى تەكرارلاپ ، قوللىرىنى ئې- گىز كۆتۈرۈشەتتى ۋە «ئېزىپ كېتىپ ، خاتا شوئار توۋلاپ سالدۇقمە- كىن ؟» دېگەن نەزەر بىلەن ، بىر - بىرىگە قورقۇمسىراپ قاراپ قويۇشاتتى . ئەمچەكتە ، قۇچاقتا بالىسى بار ئانىلار بالىلىرىنىڭ «پاڭ- ڭىدە» يىغلاپ تاشلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئۇلارنى باغرىغا مەھكەم بېسە- ۋېلىشقانىدى . بالىلارمۇ ئانىلىرىنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك زا- دىلا ئاۋاز چىقارمايتتى .

يىغىن باشلاندى . كۇنتەرتىپ بويىچە نەچچە كىشى پىپەن سۆزى سۆزلىدى . سۆز ئاربىسىدا ، مۆمىن قادىرنى نەچچىدىن تەستەكمۇ سېلىشتى ، ئۇنىڭ «گۇماشتىلىرى» ۋە ئۇ «قانات ئاستىغا ئالغان» لارمۇ بۇ «سوۋغا» دىن قۇرۇق قالمىدى : بەزىلىرىنىڭ ئېغىز - بۇرنىدىن قان ئېلىنسا ، بەزىلىرىنىڭ يۈز - كۆزى كۆكەردى ؛ يەنە بەزىلىرىنىڭ بىقىن ، يانپاشلىرىدا ئۆتۈك پاشنىسىنىڭ ئىزى قالدى ، ئاندىن «تور» دىن چۈشۈپ قالغان ئۇنسۇر» لار ۋە «مۆمىن قادىر قاتارلىق هوقۇق» دارلارنىڭ قانات ئاستىغا ئېلىشى بىلەن كىچىك تون پىچىلىپ قالغان ئۇنسۇر» لارنىڭ ئىسىملىكى بىر - بىرلەپ ئوقۇلۇپ ، ئالدىن تەييارلاپ قويۇلغان قەغەز كۆلالار كىيدۈرۈلدى . ئەنە شۇلارنىڭ قاتاردا هاۋاز «پوم» مۇ بار بولۇپ ، ئۇنىڭ «توردىن چۈشۈپ قالغان پومېشچىك ئۇنسۇر» دېگەن كۆلاسىنى قۇتلۇق ئۆز قولى بىلەن كىيدۈردى ۋە ئۇنىڭ ئۇستىدىن غەزەپ بىلەن شىكايەت قىلدى .

— هەي ئوغرى پوم !— دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ، — سەن مېنىڭ دادامنى ئۇچ يىل ئېزىپ ئىشلىتىپ ، بىر تىيىن هەق بەرمىگىنىڭنى ئېقرار قىلامسەن - يوق !

— مەن..... مەن.....

هاۋاز «پوم» گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي دۇدۇقلىدى . يىغىن باشقۇرغۇچىلار قۇتلۇققا «هە - هۇ» دېيىشىپ بەردى :

— هەي ئوغرى پوم ! گەپ قىل دەيمەن !

— گەپ قىلە !

— هېلى بىكار !.....

— گەپ قىلە ! دادامنى ئەزدىڭمۇ - ئەزمىدىڭمۇ ؟

.....—

هاۋاز «پوم» يەنىلا ئۇنچىقمىدى . قۇتلۇق ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلاپ كېلىپ ياقىسىغا «كاپ» قىلىپ ئېسىلدى- دە ، پۇتۇن كۈچى بىلەن يۇزىگە بىر مۇشت سالدى . ئۇنىڭ ئېغىز - بۇرنىدىن ئېتىلىپ چىققان قان قۇتلۇقنىڭ مۇشتۇمىنى قىپقىزىل بويىدى . ئۇ ئىككىنچى

مۇشتنى سالماقچى بولۇۋاتقاندا ، قاياقتىندۇر پەيدا بولغان مىرزىمەت ئاخۇن :

— هوي شۇم ، قولۇڭنى تارت !— دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئېتىلىپ كېلىپ قۇتلۇقنىڭ قولىغا ئېسىلدى . شۇ تاپتا ئۇ زەنجىردىن بوشىنىپ كەتكەن يىرتقۇچقىلا ئوخشايتتى ، — هۇ تۇزكور لۇكچەك ! گەپ قىلمىسا ، قىلىۋاتقان ئىشىنى قارا بۇ شۇمنىڭ !— ئۇ قۇتلۇقنى تارتقۇشلىغىنىچە تاشقىرىغا ئېلىپ ماڭدى . كېتىۋېتىپ ئاۋازىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈپ ۋارقىردى ، — بىلىپ قوي : هاۋاز ئاكام مېنى ئەزگەن ئەمەس ، ماڭا ئىسسىق ئۆي ، ئوبدان ئاش بېرىپ ، ئازادلىققىچە بېشىمنى سىلىغان !.....

ۋەقەدىن كېيىن ، مىرزىمەت ئاخۇن بىر مەزگىل «كۈرس» تا تەربىيەلەندى . لېكىن ، زادىلا گېپىدىن يانمىدى . ئۇ «كۈرس» تىن چىقىپ ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە قۇتلۇقنى ئۆزى بىلەن بىللە جاڭگالغا ئېلىپ كەتتى . قويلارنى ئوتلاشقا قويۇۋېتىپ ، ئۇنى يېنىغا ئولتۇرغۇزدى- دە ، ئاۋۋال دادۇي ، ئەترەت باشلىقلىرىنىڭ پۈتۈن تارىخى ، ئۇلارنىڭ ئەزالارغا قىلىپ بەرگەن نۇرغۇن ياخشى ئىشلىرىنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە سۆزلەپ بەردى ، ئاندىن هاۋاز ئاخۇن ئائىلىسىنىڭ ئۆزىگە قىلغان ئاتىدارچىلىقى ، تاسادىپىي يۇز بەرگەن ئۇقۇشماسلىق تۈپەيلىدىن بۇ ئائىلىگە كەلگەن ئىنتايىن ئېغىر مۇسىبەت ۋە شۇ مۇسىبەتتىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ نائىلاج بۇ ئائىلىدىن قايتىپ چىقىشقا مەجبۇر بولغانلىقىنى سۆزلەپ ، قار - يامغۇر ياش تۆكتى . قايسى كۈنكى يىغىندا ئۇنى ئۇرغانلىقى دەل مۇشۇ سەۋەبتىن ئىكەنلىكىنى ئېزىپ ئىچۈرۈپ چۈشەندۈردى . قۇتلۇقمۇ خىجالەت بولغىنىدىن دادىسىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ بوتىدەك بوزلىدى . كۆز ياشلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۇڭلۇق مەيدىسىنى نەمدىدى .

— بالام ، — دېدى مىرزىمەت قۇتلۇقنى ئالدىدا ئولتۇرغۇزۇپ ، كۆزلىرىگە ئاتىلارچە مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ ، — يېشىم مۇشۇ يەرگە كەلگۈچە ، ئادەمنى ئادەم هازىرقىدەك ئازابلىغانىنى كۆرمەپتىكەنمەن.....هە راست ، بىزنىڭ قوشكۆلنى سورايدىغان مىشا هاجى

زومىگەر ھەر يىلى ئونلاپ يىللىقچى ـ مەدىكار ئىشلىتىپ ، ئىشلىگەن ـ گە لايىق ھەق بەرمەيدىغان ؛ كىم جىقراق ھەق تەلەپ قىلسا ، قامچى ـ لاپ ، باش ـ كۆزنى قانغا بويۇۋېتىدىغان ئاچ كۆز زالىم ئىدى . ئويلاپ باقسام ، ھازىر جاھاننىڭ ئوڭ ـ تەتۈرىنى بىلگىلى بولمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ . گومىنداڭ قايتىپ كەلدىمىكىن دېسەم ، ھەممىلا يەردە بەش يۈلتۈزلۇق قىزىل بايراق تۇرىدۇ . ئۇنداق ئەمەسمىكىن دېسەم ، مۆمىن ئاكاڭغا ئوخشاش ئوبدان كادىرلىرىمىز تىل ـ تاياقتىن باش كۆتۈرەلمەيۋاتىدۇ . ئۇلارنىڭ ئورنىغا خېلىلغا ئوخشاش لۇكچەك ـ لەر يۈرت سوراۋاتىدۇ . ساڭا دەپ قويماي : بىز پۇقرا خەق بەكمۇ ئاجىز كېلىمىز . ھۆكۈمەتنىڭ ئىشىنى ھۆكۈمەت ئۆزى قىلىۋالسۇن ! سەن بىلەن بىز سىڭگەن نېنىمىزنى يەپ ، پادىمىزنى باققىنىمىز تۇزۇك . ئىمانىم گۇۋاھكى ، ھۆكۈمەت مۆمىن ئاكاڭغا ئوخشاش ئوبدان كادىر ـ لىرىنىڭ ئورنىغا خېلىلدەك قۇلاق كەستىلەرنى دەسسىتىپ قويمايدۇ .

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ، قۇتلۇق دەپتەر ـ قەلبىمنى قولىتۇقلا ـ پ دادىسىنىڭ كەيندىدىن ئەگەشتى . جاڭگال — ئۇنىڭ مەكتىپى ، دادىسى — ئۇنىڭ ئۇستازى ۋە مەسلىھەتچىسى ، قوي ـ ئۆچكىلەر — ئۇنىڭ دوستلىرى ۋە ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئەرمىكى بولۇپ قالدى .

ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ، قۇتلۇققا ئاپتاپ ئۆتۈپ كېتىپ جاڭگالغا بارالمىدى . شۇ كۈنى كەچتە دادىسى قايتىپ كەلمىدى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ئىز ـ دېرىكىمۇ بولمىدى . ئانىسىمۇ ئۇشتۇمتۇت ئالەمدىن ئۆتتى . 14 يېشىدا ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ تىكەندەك يالغۇز قالغان قۇتلۇق دادىسى پادا باقىدىغان غۇلدىغا ۋارىسلىق قىلدى . ئەتىگىنى تاڭ سۈزۈلمەستە 200 دەك قوي ـ ئۆچكىنى ئالدىغا سېلىپ جاڭگالغا چىقىپ كەتسە ، ئاخشىمى كۆز باغلانغاندا مەھەللىدە پەيدا بولاتتى . قوي ـ ئۆچكىلەرنى قوتانغا سولىۋېتىپلا ئۆيىگە كىرىۋالاتتى ـ دە ، ھەپتىلەپ ـ ئايلاپ كىشىلەرگە كۆرۈنمەيتتى . تاسادىپىي بىرەرسى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغۇدەك بولسا ، يا باشقا تەرەپكە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالاتتى ياكى چالا ـ پۇچۇق سالام قىلىپ قوياتتى ـ دە ، يەرگە قارىغىنىچە

چە یانداپ ئۆتۈپ كېتەتتى . بىرەرسى گەپ سوراپ قالسا ، «ھەئە» ياكى «ياق» تىن بۆلەك گەپ قىلمايتتى . جىگدىلىكتىكى ئانا جەمەت تۇغقانلىرىنىڭكىگە ئەسلا دەسسىمەيتتى . ئاش - تامىقىدىن ئۇنىڭ قوشنىسى — دادۇينىڭ پېشقەدەم بوغالتىرى مۇسلىم ئاكا خەۋەر ئالاتتى . دەسلەپكى يىللاردا قۇتلۇق جاڭگالدىن كېلىپلا ، ئۇدۇل ئۇ-نىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەچلىك تامىقىنى يېگەندىن كېيىن ئەتىگەنلىك ، چۈشلۈك يەيدىغان نانلىرىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىدىغان بولسا ، كېيىن-چە بۇ ئۆيگىمۇ كىرمەيدىغان بولۇۋالدى . يىللار ئۆتكەنسېرى ، قۇتلۇق شۇنداق جىمغۇر ، شۇنداق ياۋايىلىشىپ كەتتىكى ، ھەتتا مۇسلىم ئاكا كىرگۈزگەن تاماقنىمۇ يېمەيدىغان بولۇۋالدى . ئۇ ئەمدى كەچلىك تامىقىنى ئۆزى ئېتىپ يەيتتى . شۇنداقتىمۇ ، مۇسلىم ئاكا نامازنى تەرك ئەتسە ئېتەتتىكى ، ئۆيىدە ئوبدانراق تاماق ئېتىلگەن كۈنلىرى ئۇنىڭ نېسىۋىسىنى چىقارتىشنى ھەرگىز تەرك ئەتمەيتتى .

بىلىنمەيلا 10 يىل ئۆتۈپ كەتتى . قۇتلۇق چوڭلا يىگىت بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ قاۋۇل بەستى ، كېلىشكەن ھۆسنى بىرمۇنچە قىزلار-نىڭ يۈرىكىگە ئوت ياقتى ، بەزى ئاتا - ئانىلارمۇ ئۇنى كۈيئۇغۇل قىلىۋېلىش ئۈچۈن ئۇرۇنۇپ كۆرۈشتى . بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا ئۇ توغرۇلۇق پىچىرلاشتى . ئەمما ، ئۇنىڭ «مۆڭ»لىكى ئەسلىگە كېـ-لىش بىلەنلا ، نىيەتلىرىدىن يېنىشتى ، تېخى بەزى شەپشەكرەك قىز-لار خالىي يەرلەردە ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ :

— قۇتلۇق ئاخۇن ، ئوتتۇرىدا كۆيۈپ ئۆلەيلا دەپ قالدىم . ئۇنداق قىلماي مەن بىلەن توي قىلسىڭىزچۇ ! — دەيتتى .

—شۇنداقمۇ ؟— دەيتتى قۇتلۇق چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەس-تىن ، — بەك كۆيۈپ كەتكەن بولسىڭىز ، ئۆزىڭىزنى تەلۈبچۈككە تاشلاڭ . شۇنداق قىلسىڭىز ، كۆيۈكتىنمۇ ، مەندىنمۇ قۇتۇلسىز !

— ئۆلۈپ قالسام قانداق بولىدۇ ؟

— ئۆلسىڭىز ياخشى ئەمەسمۇ ؟ !

— ۋاي سەت دەلتە ، بېشىڭنى يەسەن ئىلاھىم !.....

— بۇنداق چاقچاق ۋە تەنىلەر قۇتلۇقنى يا كۈلدۈرەلمەيتتى ، يا

تېرىكتۇرەلمەيتتى . ئەكسىچە ، چاقچاق قىلغانلارنىڭ ئۆزلىرى لەت بولۇپ ، ئىككىنچىلەپ ئۇنىڭغا يولىمايتتى .

بارا - بارا ، قۇتلۇققا «مۆڭ» ، «دەلتە» دېگەن لەقەم سىڭىپ قالدى .

ئۇ راستتىنلا «مۆڭ» ياكى «دەلتە»مۇ ؟ ئۇنداق بولۇشى ناتا-يىن !

نېمىشقا دېسىڭىز ، قۇتلۇق پادىنىڭ كەينىدە يۈرۈپ ئۆزلۇكىدىن ئۆگىنىپ ، 18 ياشقا كىرگەن يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ دەرسلىكلىرى-نى پۈتۈنلەي دەستىگە ئېلىپ بولغاندىن تاشقىرى ، نەي چېلىشنى ، ناخشا ئېيتىشنى ئۆگىنىۋالدى . يېشى چوڭايغانسېرى ، قىز - چوكان-لارغا يوشۇرۇن كۆز سالىدىغان بولدى . تېخىئۇلارنى كۆڭلىدە بىر-بىرىگە سېلىشتۇرۇپ يۈردى . ئاخىر ئۆزىگە مۇۋاپىق لايىق تاپتى ، ئۇ بولسىمۇ زەيتۇنەم ئىدى . كېچىلىرى چۈشىدە ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدە-شىپ چىقتى ، كۈندۈزلىرى ئۇنىڭ ئىشقىدا ئوت بولۇپ يانىدى ، يۈرە-كىدىن ئۇرغۇپ چىققان يېقىملىق ناخشىلارنى ئېيتىپ ، نەينى ئەڭ مۇڭلۇق پەدىلەرگە چېلىپ ، بىپايان چۆلنى چاڭ كەلتۈرۈۋېتىدىغان بولۇپ قالدى . لېكىن ، بۇ ئىشتىن بىر ئۆزى ۋە بىر تەڭرىدىن بۆلەك ھېچ كىشى بىخەۋەر ئىدى . شۇڭا ، ئۇ ھەممە كىشىنىڭ نەزىرىدە «مۆڭ» ۋە «دەلتە» ئىدى .

قۇتلۇق توپتوغرا بىر يىلدىن بۇيان ، زەيتۇنەمنىڭ ئوت - پىراقى-دا كۆيۈپ - پىشىپ يۈرەتتى . كۈندۈزلىرى ئۆزى ۋە قوي - ئۆچكىلە-رىدىن بۆلەك ھېچكىم بولمىغان جاڭگالدا كۈن بويى ناخشا ئېتىپ ، نەي چېلىپ زەيتۇنەمگە كۆڭلىنى ئىزھار قىلسا ، كەچقۇرۇنلىرى پادىنى قوتانغا سولىۋېتىپلا تەلۈنچۇكنىڭ بويىغا كېلىپ ، زەيتۇنەمنىڭ سۇغا چىقىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۆتۈپ ئولتۇراتتى . زەيتۇنەمنىڭ قاپاق تېرەكلىك ھويلىدىن چىققىنىنى كۆرگەن ھامان ، بىرەر تۇپ دەرەخ ياكى ئوت - چۆپنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ ، ئۇنىڭ ھەر-بىر ھەرىكىتىنى دىققەت بىلەن كۆزىتەتتى . كۆڭلىدە ئۇنىڭ دەريا بويىدا ئۇزاقراق تۇرۇشىنى ، «خۇدا دىلىغا ئىنساب بېرىپ» ، ئۆزى

تەرەپكە قاراپ قويۇشىنى تەمە قىلاتتى . تاسادىپىي ھاللاردا ، زەيتۇنەم ئاشۇ تەرەپكە قاراپ تاشلىغۇدەك بولسا ، ئۇنىڭ يۈرىكى خۇشاللىقتىن ناغرا چېلىپ ، نەپىسى ئۇزۇلۇپ قالغاندەك بولاتتى . ئۇ بۇنىڭدىن چەكسىز ھۇزۇرلىناتتى . ئەپسۇسكى ، زەيتۇنەم قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ ئىشكىدىن شۇنداق كىرىپ كەتتىمۇ ، بولدى ، ئۇنىڭ يۈرىكى ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك ئېچىشىپ ، ۋۇجۇدى «لەسسىدە» بوشىشىپ كېتەتتى .

ئەلۋەتتە ، قۇتلۇق مۇنداق كۈنلەرنىڭ مەڭگۇ داۋاملىشىشىنى ھەرگىزمۇ خالىمايتتى ، پەيتىنى تېپىپ ، زەيتۇنەمگە يۈرەك سىرلىرىنى ئېيتماقچى ، بۇ «گۈناھى»ئۇچۇن زەيتۇنەم ئۇرسىمۇ ، تىللىسىمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا ياۋاشلىق بىلەن قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرماقچى ؛ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېرىتىپ ، مۇراد - مەقسىتىگە يەتمەكچى بولاتتى . بىراق..... بىراق ، بۇنىڭدىن 12 يىل ئىلگىرى ، بولغۇسى قېيىنئاتىسىغا قىلغان ھېلىقى قەبىھ مۇئامىلىسى كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ ، ئۇنى بۇ خىيالدىن ۋاز كەچتۇرەتتى .

مەيلى يۈرىكىدىكىنى ئۇنىڭغا دېيەلمىسە نېمە بوپتۇ ؟ ئۇ بىر كۈن ھايات ياشايدىكەن ، زەيتۇنەم ئۇنىڭ يۈرىكىدە بىر كۈن ياشايدۇ !

بۇ قۇتلۇقنىڭ ئاخىرقى قارارى ئىدى .

تەقدىر توسۇقلاردىن قورقمايدۇ . ئۇ قۇتلۇقنىڭ نالىسىگە قۇلاق سالدىمۇ ياكى ئۇنى زەيتۇنەم بىلەن ئىنىس - جىن يوق يالغۇز يەردە تاسادىپىي ئۇچراشتۇرۇپ ، كۆيۈك ئوتىدا شىكەستىلەنگەن يۈرىكىگە يېڭى - يېڭى جاراھەتلەرنى بەخش ئەتمەكچىمۇ ؟ ئىشقىلىپ ، قۇتلۇقنىڭ ناخشىسى بىلەن نېيىنى بىرىنچى قىلىپ زەيتۇنەمگە ئاڭلاتتى ، تېخى تۆت كۈن ئىچىدە ئىككىيلەننى ئىككى قېتىم ئۇچراشتۇردى . گەرچە قۇتلۇق ئۇنىڭغا بىرەر جۈملە يۈرەك سۆزىنى ئېيتالمىغان بولسىمۇ ، زەيتۇنەمنىڭ : «بۇ يانتاقنى نېمە قىلىسىز ؟» دېگەن سوئالىغا «نېمە قىلاتتىم ، سىزگە ئالغاچ كەلدىم» دەپ جاۋاب بېرىپ ئۇنىڭدىن : «ۋىيەي..... نېمە دەيدىغانسىز ؟ ماڭا ئالغاچ كەپتىمىش تېخى.....» دېگەن «مۇكاپات»نى ئالدى . تېخى بۇنى ئاز دەپ ، زەيتۇ-

نەم ئۇنىڭ نېيىنى ئاڭلىماقچى بولدى .

«زەيتۇنەم نېمىشقا كەلمەيدىغاندۇ ؟» قۇتلۇق بۇ سوئالغا جاۋاب تاپالمىدى .

قۇتلۇق قاپاق تېرەكلىك ھويلىغا بارىدىغان چىغىر يولنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەن چېغىدىلا ئېسىنى يىغدى . ئۇ ئاجايىپ زور ئۇمىدلەر بىلەن قاپاق تېرەكلىك ھويلا تەرەپكە كۆز تىكتى . كۇتتى ، كۇتتى ، لېكىن زەيتۇنەم كۆرۇنمىدى .

ئاللىقاچان كۆز باغلانغانىدى .

قۇتلۇق مۇرىسىدىكى يانتاقنى يول ئۇستىدىن 50 قەدەمچە نېرىدىكى قىغ دۆڭسىنىڭ يېنىغا قويدى. ده ، قوي - ئۆچكىلىرىنى ئالدىغا سېلىپ ، مەھەللىگە يول ئالدى .

ئەتىسى ئەتىگەنلىك «دولقۇن» دىن يانغان زەيتۇنەم كونا كۆل ئورنىغا دۆڭلەنگەن يانتاقلار ئارىسىدا بىر دۆڭە يانتاقنىڭ باشقىلىرىدىن يېڭى ۋە يېشىللىقى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ ، قاتتىق بىر ئەندىكتى-يۇ ، ھايال ئۆتمەي «پىسسىڭكىدە» كۇلۇمسىرىدى .

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قۇتلۇقنىڭ كېلىشكەن بەستى نامايان بولغاندىدى !

«توۋا ، خەقتە كۆز بولسا ، ئۇنى ‹مۆڭ ›دەرمۇ !»

ئانىنىڭ ئەندىشىسى

—ۋاي ئۆلەي ، نېمە دەيدىغانلا ، يەڭگەم ! جاھاندا ئەركىشى ئەۋلادى تۇگەپ كەتكەندەك ، زەيتۇنەمگە ئاشۇ جاڭگال ياۋايىسى يارايتىمۇ ؟ توۋا قىلدىم خۇدايىم ، توۋا..... مەن بۇ بالىنى : تۇخۇمدىن ئاق ، سېغىزخاندىن ساق ، دەپ يۇرسەم ، ئۆتۈپ تېشىپ ئاشۇ نېمىگە ئۆزىنى بۇلغاپتۇ- ده ! ئۇچمىزغا سېرىق ئاپتاپ چۈشۈپ ، يېگىنىمىز تېنىمىزگە ئەمدى سىڭگىلى تۇرغاندا ، بۇ كېلىشمەسلىكنى قارىمامدىغان ! يۇرت - جامائەت ئالدىدا يۈزىمىزنى قانداقمۇ كۆتۈرۈپ يۈرەر-

مىز ، جېنىم يەڭگەم ؟ ! ۋاي ئۆلەي ، ۋاي ئۆلەي ! مەنغۇ مەزلۇم كىشى ، بىر ئىلاج قىلىپ چىداپ كېتەرمەن ، دادىسى بىچارە..... ئۇ- ھ - ھ ، يۇرىكىم ! قىز بالا تۇغقۇچە.....

— ئوبدان خان ئاچا ، خۇدا ھەققى بۇنداق نا شۇكۇرلۇك قىلمە- سىلا ! بەزى خەقنىڭ بالا-ۋاقىلىرى ئاتا - ئانىسىنىڭ بېشىغا نى - نى كۈلپەتلەرنى سېلىۋاتىدۇ ، زەيتۇنەم تېخى ئۇنداق ئىشلاردىن مەڭ- ىدىن بىرىنىمۇ قىلغىنى يوققۇ !

— قانداق قىلسا بولاتتى ؟ بايانىن ئۆزلىرى ئېيتتىلا : ئىككىسى ئىككى يىلدىن بۇيان جاڭگالدا «مۇھەببەت باغلىشىپ» يۇرۇپتۇ ، «مۇ- ھەببەت باغلىغان» قىز بالا مۇشۇكنىڭ ئاغزىغا چۈشۈپ كەتكەن بەز دېسىلە ، جېنىم يەڭگەم ! ۋاي ئىسىت ، ۋاي ئىسىت !..... ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە ! نەچچە ۋاقتىن بېرى مەن ئۇ شۇم نەگە بارسا ، نەدە تۇرسا كارىم بولماپتىكەن ئەمەسمۇ ! ۋاي نەدىن بىلەي ، ئەستەغپۇرۇللا شەيتان !..... بۇ رەسۋاچىلىقنى دادىسى بىچارىگە قايسى ئاغزىم بىلەن دەمەن ؟ ! جېنىم يەڭگەم ، ئۇ شۇمقۇشنىڭ بويىدا بار - يوقلۇقىنى سوراپ باقسىلىمۇ بوپتىكەن !

— سورىماي قالامدىمەن ، سورىماقتا يوق.....

— جېنىم يەڭگەم ! ھە ، ئۇ شۇمقۇش نېمە دەيدۇ ؟

— ئىزا تارتقىنىدىن ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتى .

— ۋاي ئاللا..... ماۋۇ شەرمەندىچىلىكنى !..... بۇ رەسۋانىڭ قورسىقىدا بار ئىكەن دېسىلە !.....

— ئوۋۇش ! نېمانداق شۇم ئېغىزلىق قىلىدىغانلا..... ئانا تۇ- رۇپ گۆھەردەك پاكىز قىز بالىغا نەدىكى بەتنامنى چاپلىغىلى تىللىرى قانداق باردى ؟

— نېمە ! ئۇ تىنچلىقمىكەن ؟

— تىنچلىق بولمامدىغان ، سىلى قانداق تۇغقان بولسىلا ، ھازىر- مۇ شۇنداق تۇرۇپتۇ ؟

— ئۇ - ھ - ھ ! خۇدايىم بىر جانلىرىغا مىڭ جان بېرەر ، ئوبدان يەڭگەم ! تېخىمۇ كۆكلەپ كېتەلا ! ھەرنېمە بولسا ، زەيتۇنەم.....

هۆسنەرىخان ھۇقىيتىپ يىغلىغىنىچە ، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن نىساخاننىڭ باش ـ كۆزىنى سىلىدى . كۆز ياشلىرى بىلەن يۈز-كۆزىنى نەمدىدى .

— ئەمدى قانداق قىلساق بولار ؟— ھۆسنەرىخان سەل ئۆپكىسى-نى بېسىپ ، نىساخاندىن مەسلىھەت سورىدى ، — بىر ئىلاج قىلىپ ، ئۇنى پەيلىدىن ياندۇرغىلى بولماسمۇ ؟

— تۇزۇك گەپ قىلسىلا ،خان ئاچا !— نىساخان ئاچچىقلاندى ، — زەيتۇنەم يا يامان يولغا ماڭمىسا ، ئۇنى خۇدا قوشقان جۇپتىدىن ئايرىۋېتىپ ، نېمە ھالاۋەت تاپىمىز ؟

— نېمە دەيدىغانلا ! كۆزىمىز كۆرۈپ تۇرۇپ ، ئايدەك بىر قىز بالىنى ئاشۇ ئىگە ـ چاقسى يوق دەلتىگە چېتىپ قويساق ، خەلقىئالەم نېمە دەيدۇ ؟ !

— ئىگە ـ چاقسى بولمىسا نېمە بوپتۇ ! زەيتۇنەمنى چىنارداەك بەستى ، قاپاق تېرەكنى يۇلۇۋالغۇدەك كۇچ ـ قۇۋۋىتى بار ، قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش قۇتلۇق ئاخۇندەك يىگىتكە چاتماي ،كىمگە چاتاتـ تۇق ! ؟ خەق كىمنىڭ كەينىدىن نېمىلەرنى دېمىگەن ؟..... سىلى تېخى قۇتلۇق ئاخۇننى : «دەلتە» دەيلا ، ئەگەر ئۇ راستتىنلا دەلتە بولسا ، نى ـ نى يىگىتلەرنى ئىككى پۇلغا ئالمىغان زەيتۇنەمنى ئۆزىگە رام قىلىۋالالامدۇ ؟ زەيتۇنەم سىلى بىلەن مەندەك ئون خوتۇننىڭ ئەقلى بار قىز بالا ئۇ !

— قويسىلا ، جېنىم يەڭگەم ، ئەقلى قۇرۇسۇن ئۇنىڭ ! زەيتۇنەم راستتىنلا قارىغۇ بولۇپ قاپتۇ !

— ئۇنداق دېمىسىلە ! قاراپ تۇرۇپ ، يۈرەكلىرىنى يېرىپ چىق-قان بالىغا ئۇنداق ئاھانەت قىلمىسىلا ! ئىككىمىز مەزلۇم ـ ئاجىز ، ئۆزىمىزنىڭ قەدرىنى ئۆزىمىز يەرگە ئۇرمايلى . سىلىمۇ بىر چاغدا ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ رايىغا باقماي ، ئاكام بىلەن ئۆي تۇتۇپ قاپتىلە ، خۇشلۇقنىمۇ ، خاپىلىقنىمۇ بىللە كۆرۈپ ، مۇشۇ كۇنگە ئۇلاشلا ، زەيتۇنەم دېيانەتلىك قىز بولغاچ.....

— دېيانىتى قۇرۇسۇن ئۇنىڭ !— ھۆسنەرىخان ئەمدى يۈرىكىدە-

كىنى ئېيتىۋەتتى ، — ئۇنىڭدا دىيانەت بولمىغان بولسا ، دادىسىنىڭ دۇشمىنىگە كۆڭۈل بېرەمدۇ ! ؟ ياۋاللا..... ئىككى كۆزۈم مۆلدۈرلەپ- لا تۇرىدىكەن ، قۇتلۇق دېگەن ئائىلىگە زەيتۇنەمنىڭ بىر تال مويىنى- مۇ بەرمەيمەن !

— ئوبدان خان ئاچا ، ئاچچىقلىرىغا ھاي بەسلە !— نىساخان جىددىي تەلەپپۇزدا چۈشەندۈردى ، — ئەر كىشى پايتىمىسىنى تەتۈر يۆگىسىمۇ ، قولىدا پۇل بولسىلا ، تاللاپ - چېكىپ يۈرۈپ ، كۆڭلىدە- كى خوتۇننى ئالالايدۇ . مەزلۇم خەق دېگەن ئاجىز ، مىڭدىن بىرى كۆڭلىدىكى كىشىگە تېگەلمىسىمۇ ، قالغىنى «پېشانىسىگە پۈتۈلگەن» گە تەگمەي ئىلاجى يوق ، گېپىمگە كىرىپ.....

— روزاخۇنىڭ گېپىنى قىلسىلا ، مېڭە قۇلىقىم بىلەن ئاڭلايۋە- مەن . قۇتلۇق دېگەن بۇ نائەھلىنى.....

— ئۇنداق دېمىسىلە ! قۇتلۇق ئاخۇنۇمنىڭ يېتىلىكى بولمىسا.....

— ھە ، مۇنداق دېسىلە ، سىلىگە دەپ قويای : قۇتلۇق زەيتۇنەمە- نىڭ ئېلىۋەتكەن تىرنىقىغىمۇ لايىق ئەمەس ، ئەگەر ئۇ نائەھلىگە بەك ئىچلىرى ئاغرىپ كەتكەن بولسا.....

ھۆسنەرىخان يەنە نېمىدۇر دېمەكچىدى - يۇ ، دەرھال ئاغزىغا يۇگەن سالدى . ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئاللىقاچان كۆڭلى تۇيغان نىساخان ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى- دە ، ئۇنىڭ كۆزلىرى- گە مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ تەنە ئارىلاش دېدى :

— ئەگەر بىزنىڭ ئەختەرىنسا ئىككى - ئۈچ ياش چوڭراق بولۇپ قالغان بولسا ، ئاللىقاچان قۇتلۇق ئاخۇننى كۈيئوغۇل قىلىۋالاتتىم . بوپتۇ ، گېپىمگە كىرمىسىلە ، ئۆزلىرى بىلگەننى قىلسىلا !— ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، زېغىر رەڭ تور رومىلىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ قوشۇپ قويدى ، — ئىشقىلىپ ، زەيتۇنەمنىڭ بەختىگە ئولتۇرۇپ قويمىسىلا مەيلى..... ھە راست ، ئاكام قايتىپ كەلگەندە ، بۇ گەپنى ئۇنىڭ سەمىگە سېلىپ قويسىلا . ئاكامنىڭ كۆڭلى نازۇك ، كېيىن سىلىدىنمۇ ، مەندىنمۇ ئاغرىنىپ يۈرمىسۇن .

نساخان هۆسنەرخان بىلەن چالا - پۇچۇق خوشلىشىپلا كېتىپ قالدى . ئۇنى دەرۋازا ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىققان هۆسنەرخان بىر باغلام چۇچۇكبۇيا يىلتىزىنى يۇدۇپ كېلىۋاتقان زەيتۇنەمنى كۆرۈپ قالدى- دە : «ئەگەر بۇ شۇم گەپكە كىرمەي ، دادۇيگە هال ئېيتىپ بارسا قانداق قىلارمىز ؟ » دېگەن ئوي كۆڭلىدىن كەچتى . ئۇلىشىپلا ، بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى قۇتلۇقنىڭ بوشىنىپ كەتكەن ئېشەك- نى ئەكىلىپ بېرىش باهانىسى بىلەن بۇ هويلىغا تۇنجى قېتىم كىر- گەنلىكى ، زەيتۇنەم ساقىيىپ ، ئورنىدىن تۇرغۇچە بولغان ئارىلىقتا كەينى - كەينىدىن ئىككى قېتىم تۇخۇم ،قەنت - ناۋات كۆتۈرۈپ يوقلاپ كەلگەنلىكى ؛ دادىسى سۇچىلىققا بەلگىلەنگەندىن كېيىن ، زەي- تۇنەمنىڭ هەدىسلا جاڭگالغا چاپىدىغان بولۇۋالغانلىقىنى بىر - بىر- لەپ ئېسىگە ئالدى . «قېنى ئۇ شۇم يامان بولسا ، دادۇيگە بىزنىڭ ئۇستىمىزدىن هال ئېيتىپ باقسۇنچۇ ، كۆزىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، بويۇنۇمغا تاش باغلاپ ، ئۆزۈمنى تەلۇنچۇككە تاشلاپ ئۆلۈپ بېرەرمىنا !»دەپ كەسكىن خىتاب قىلدى ۋە ئىتتىك كەينىگە بۇرۇ- لۇپ هويلىغا كىرىپ ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا ئورۇن سالدى - دە ، ئۇستىبېشى بىلەنلا يوتقانغا كىرىپ ، مەهكەم يۆگىنىۋالدى . سىياقىدىن ئۇ بىر ئاي كېسەل تارتقاندەك كۆرۈنەتتى .

ئاي چىللايدۇ

زەيتۇنەم نساخان كېلىپ كەتكەندىن كېيىنكى ئىككى هەپتىنى تىكەننىڭ ئۇستىگە دەسسەپ يۇرگەندەك تەسلىكتە ئۆتكۈزدى . ئانسى- نىڭ يېنىچە ، قىرىچە تېگىشلىرى ، هەتتا ئۇنىڭغا گەپ قىلىشتىنمۇ هارسىنىپ ، ئىما - ئىشارەت قىلىپ ئىشقا بۇيرۇشلىرى زەيتۇنەمنى بىر ئىلىك ئېتىدىن چۇشۇرۇۋەتتى . بۇنى ئاز دەپ ، زەيتۇنەمنى هۆددە يەرنىڭ قونىقىنى ئۇزۇش ، شېخىنى ئورۇپ ئۆيگە توشۇش قاتارلىق ئىشلاردىن باش كۆتۈرگۈزمەيتتى ، هەتتا ئىشلەۋېتىپ زەيتۇنەم تۇيۇق- سىز توقاي تەرەپكە قاراپ سالسا تومشۇقىنى بىر غېرىچ ئۇچلاپ :

— هه ، ئۇ لۇكچەكنىڭ دەرددە يۇرىكىڭ پىژىلداپ ، جاڭگالغا ئۇچۇپ كەتكۈڭ كېلىۋاتامدۇ ؟— دەپ تەئەددى قىلاتتى ياكى كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ ، — هوي يۇزسىز ! داداڭ بىچارىگە ئىچىڭ ئاغرىمامدۇ ؟ ئۇنى خەلقئالەم ئالدىدا نومۇسقا ئۆلتۈرمەكچىمۇ ؟ سەندەك زېدى پەس بىرنېمىنى «يالغۇز قىز» دەپ ئارزۇلاپ باققۇچە ، بۆشۈكتە بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋەتسەم بوپتىكەن ! سېنىڭ كاساپىتىڭدىن يۇرەك - باغرىم خۇن بولۇپ كېتىدىغان بولدى !— دېگىنىچە ئۆزىنى كاچاتلاپ ، هۇقىيتىپ يىغلاپ كېتەتتى .

ئېسىنى بىلگەندىن بۇيان ،ئانىسى ياكى دادىسىدىن بىرەر ئېغىز - مۇ قاتتىق - يىرىك گەپ ئاڭلاپ باقمىغان زەيتۇنەم ، دەسلەپ بۇنداق دەشنامىلارنى ئاڭلىغىنىدا خىجالەتچىلىكتە قوناقلىققا يوشۇرۇنۇۋېلىپ ، سائەت - سائەتلەپ ياش تۆكتى . كېچىلىرى كۆز ياشلىرى بىلەن ياستۇقنى نەمدەپ ، تاڭلارنى ئۇيقۇسىز ئاتقۇزدى . «هەسەلنى كۆپ يېسە ، ئەمەن تېتىيدۇ» دېگەندەك ، تىل - دەشنامىلارنىڭ تولىلىقى زەيتۇنەمنىڭ يۇرىكىنى قاتۇرۇپ قويدىمۇ ، كېيىنچە ئۇ ئانچە كۆپ يىغلىمايدىغان ، ئانىسى تىللىغىلى تۇرسا ، قاتۇرۇپ قويغان بۇتتەك غادىيىپ ، زادىلا زۇۋان سۇرمەيدىغان بولۇۋالدى . ئۇ بۇنداق جاھىلىق قىلغانسېرى ، ئانىمۇ ئۇنى هەر جەهەتتىن قىسىدىغان ، تالا - تۇزگە چىقارمايدىغان ،هەتتا تەلۈنچۇكتىن سۇ ئەكىلىشكىمۇ ئەۋەتمەيدىغان بولۇۋالدى . سۇنى ئانا ئۆزى توشۇيتتى . ئانىسىنىڭ يوغان قاپاقنى يۇدۇپ ، دەرۋازىدىن ئىككى يېنىغا دەلدەڭشىپ كىرگىنىنى ، قاپاقنى يەرگە قويۇپلا «ئۇھ - ھ ، يۇرىكىم.....» دېگىنىچە زوڭزىيىپ ، كۇپكە يۆلىنىپ بىرهازا جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتكىنىنى كۆرگەندە ، زۇيتۇنەمنىڭ يۇرىكى چايان چاققاندەك ئېچىشىپ ، كۆز چاناقلىرى ئىختىيارسىز نەمدىلەتتى . كۆڭلىدە ، يۇگۇرۇپ بېرىپ ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ : «جېنىم ئانا ، بىتەلەي قىزىڭنىڭ گۇناھىدىن كەچكىن ، ئۆمۇر بويى ئايىغىڭغا پېتەك بولۇپ خىزمىتىڭنى قىلاي ، ئەركەك جىنسىغا تىكىلىپ قارىماي !.....» دەپ ۋەدە بەرگۈسى ؛ قۇتۇلۇقتىنمۇ ، كەلگۈسىدىكى شېرىن هايات ، ئانا بولۇش ئارزۇسىدىنمۇ

كەچكۇسى ، قىسقىسى ، تەڭرى تەرىپىدىن ئىنسان ئۇچۇن يارىتىلغان ھەممە - ھەممە خۇشاللىقلارنى ئانىسىنىڭ ئېچىلىپ - يېيىلىپ بىرلا كۈلۈشىگە ، ئۆزىنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ چوڭقۇر ئانىلىق مېھرى بىلەن پېشانىسىگە «چوككىدە» بىرنى سۆيۈشىگە تېگىشكۈسى كېلەتتى . بىراق.....

مۇشۇ «بىراق» نىڭ تېگىگە يوشۇرۇنغان مەنىنى پەقەت ئۆزىلا بىلەتتى .

مۇشۇ «بىراق» يەنە ئەقىدە - ئىخلاس ، ۋىجدان ، غۇرۇر ، ئار-نومۇس ، سۆيگۈ - مۇھەببەت ، لەۋزى ھالاللىق..... ئۇنىڭغا ئارام بەرمەيتتى .

بۇلاردىن ۋاز كېچىش — ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈم بىلەن باراۋەر ئىدى . شۇڭا ، ئۇ ھازىر بېشىغا چۈشكەن ۋە قاچان ئاخىرلىشىشىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغان ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە ئاداققىچە بەرداشلىق بېرىشكە بەل باغلىغانىدى .

زەيتۇنەم تۇنۇگۈن كۈن بويى ھويلىدا قوناق سوقتى . ئۇ چوڭلۇ-قى* پاچاقتەك ، ئۇزۇنلۇقى بىر غۇلاچتىن ئاشىدىغان دۇمبانى بىر غىرچ قېلىنلىقتا يېيىلغان پاتاقلىق قوناق دۆڭىسىگە ھەربىر ئۇرغە-لىدا ، دۆڭە بىراقلا تۆت قولدەك پەسلەپ كېتەتتى . راستىنى ئېيتقاد-دا ، بۇ ئەسلىدە قىز بالا قىلىدىغان ئىش ئەمەس ئىدى . ئۇ قىلمىسا كىم قىلىدۇ ؟ ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۇزۇمى يولغا قويۇلغاد-دىن بۇيان ، تەڭرىنىڭ سېخىيلىقى تۇتۇپ كەتتىمۇ ، ئۇلار ھۆددە يەرلىرىگە نېمىلا تېرىسۇن ، ھەممىسى ئادەم ھەيران قالغۇدەك ئوخشا-ۋەردى . توختامنى نەچچە قاتلاپ ، مۇكاپاتمۇ ئېلىشتى ، «ھاۋاز پوم ، ئۇياققا بار !..... ھاۋاز پوم ، بۇياققا كەل !..... »دەپ دوق قىلىشلار-مۇ ئائىلانمايدىغان بولۇپ قالدى . تېخى بۇنىڭدىن بىرەر ئاي ئىلگىرى ، سېكرېتار ئەزالارنى دادۇيگە يىغىپ مەجلىس ئېچىپ ، بىرنەچچە پو-مېشچىك ، باي دېھقاننىڭ قالپىقى ئېلىۋېتىلگەنلىكىنى جاكارلىدى ، ئاندىن ھاۋاز «پوم» ئۇستىدە ئالاھىدە توختىلىپ ، ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭغا «باي دېھقان» دېگەن قالپاقنى كىيدۇرۇش تۇپتىن خاتا بولغاد-

لىقى ؛ بىراق ، دادۇي رەھبەرلىكى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» جەريانىدا يامان نىيەتلىك كىشىلەر ئۇنىڭغا تاڭغان بەتنامنى ۋاقتىدا ، سىياسەت-نىڭ روھى بويىچە بىر تەرەپ قىلىۋەتمەستىن ، تاكى ھازىرغىچە ئۇنىڭغا پومېشچىكلار قاتاردا مۇئامىلە قىلىپ ، خاتالىق ئۈستىگە خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى كۆپچىلىك ئالدىدا ئاشكارا ئىقرار قىلدى ھەم دادۇي رەھبەرلىكى نامىدىن ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدى . ئۇنىڭ بىلەن سەممىي قول ئېلىشىپ تۇرۇپ ، ئۇنى «ئاكا» دېدى . بۇ گەپنى ئاڭلىغان ھاۋاز «پوم» بىرھازاغىچە ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەستىن ، خۇشاللىق ياشلىرىنى بۇلاق سۈيىدەك تۆكتى .

ھاۋاز «پوم» ئەمدى ئەركىن پۇقرا ، تولۇق ھوقۇقلۇق گىرائزدان ئىدى . ھۆسنەرىخانمۇ ، زەيتۇنەممۇ ئەمدى قانداقتۇر «پومېشچىكنىڭ بىرنېمىسى» ئەمەس ئىدى ! شۇڭا ، بۇ ئائىلە كىشىلىرىگە ھېرىش - چارچاش دېگەن نەرسە پۈتۈنلەي يات ئىدى ، ئىشلەيتتى ، ئىشلەيتتى ، ئىشلىگەنسېرى ئىشلىگۈسى كېلەتتى . ھاۋاز «پوم» (ياق ، ھاۋاز ئاكا !) ئەتىگەندە تورغاي «چۇ - چۇ» لىماستا ئېتىز بېشىغا چىقىپ كەتسە ، ئاخشىمى قانداق چاغدا ئۆيگە ئۇنىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى ، ھۆسنەرىخانمۇ ، زەيتۇنەممۇ ئۇنىڭدىن قېلىشمايتتى .

مانا ، ئىككى ھەپتىدىن بۇيان ، ھۆسنەرىخان زەيتۇنەمنىڭ قورسىقى ئاچسىمۇ ، پۇت - قولى تالسىمۇ ، قىلچە كارى بولمىدى . زەيتۇنەممۇ ئۆز غېمىنى ئۆزى قىلىپ يۈرەتتى . ئىشنىمۇ ئىلگىرىكى كۈنلەردىكىدىن كۈچەپرەك قىلدى . بېلىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىشى ، ئۈزۈمدەك - ئۈزۈمدەك قاپىرىپ كەتكەن ئالقانلىرىنىڭ لازا سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشىپ ئاغرىشلىرى ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى .

ئاخشام ، ھاۋاز ئاخۇن يورۇق نامازشامدىلا ئۆيگە ياندى ، ئۇ بورداق قوينىڭ بىر سان گۆشىنى كۆتۈرۈۋالغانىدى .

— ئوھوي..... توزغا يۇمىلانغان پوستەكچىگىلا ئوخشاپ قاپسەنغۇ ، بالام !— دېدى ئۇ بەرجەس يىگىتلەردەك قوناق سوقۇۋاتقان زەيتۇنەمگە چاقچاق قىلىپ ، — بولدى ، ئەتىمۇ خۇدايىمنىڭ كۈنى

بار . باش - كۆزۈڭنى تازىلا ، بۇگۈن ئۆزىمىزنى ئوبدان بىر مېھمان قىلايلى !

— هوي دادىسى ، نېمە ئىش بۇ ! «چايدىن كېيىن زاغرا ، تويدىن كېيىن ناغرا» دېگەندەك ،ئاش پىشىپ بولغاندا گۆش كۆتۈرۈپ كەپلە- يا ؟ — هۆسنەرىخان ئوچاق ئالدىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ، — ئەجەب سېمىز گۆش ئىكەن . نەدىن ئاللا ؟

— ساپان بىلەن ئۇيلارنى ئاپىرىپ بېرەي دەپ ئەتىرەتكە بارسام ، نەق قوي سويۇۋاتقانلىقىنى ئۇستىدىن چۈشۈپتىمەن . قارىسام ، كەسكەن يېرى ياغ ئىكەن ئەمەسمۇ كاساپەتلىك ! كۆزۈمنى يۇمۇپلا ئۆچ كىلو ئالدىم .

— سەل بالدۇرراق كەلسىلىچۇ ، تىترەپ تۇرغۇدەك پېتىر مانتا ئېتىدىكەنمەن ! تازا هاردۇق يەتكەندە تۆتتىن يېۋالساق.....

— مانتىمۇ يەمىز ، هاۋاز ئاخۇن گۆشنى ئۇنىڭغا سۇندى ، — نېمە تاماققا قوپقانتىڭلار ؟

— چامغۇر توغراپ ئۆلۈك قوپۇپ ئىچكۈدەك بىر خولۇپ ئاش ئېتەي دەپتىم .

— چۆپنى سالمىغانسىلە ؟

— ياق ، سىلى كەلگەندە سالاي دەپ ، سۇيىنى پىشۇرۇپ ئولتۇ- رۇپتىم ، خېمىرنى تاشلىسام بىردەمدە پىشىدۇ .

— ئۇنداق بولسا ، گۆشنىڭ يېرىمىنى سېلىپ ، يىلىكتەك بىر نېرىن چۆپ ئەتمەمسىلە .

— ماقۇل ، مانتىنى ئەتە ئېتەمەن .

هۆسنەرىخان سۆزلىگەچ ، دۆشە بىلەن قىڭىراقنى قولىغا ئالدى . هاۋاز ئاخۇن پاتاق ئارىلاش گۈجىگە سانجىپ قويۇلغان ئارىنى قولىغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن چاقناقلارنى سىلكىپ ، گۈجىسىدىن ئايرىشقا باشلىدى .

— بالام ، نېمىگە قاراپ تۇرىسەن ؟— دۇمباغا تايانغىنىچە هاڭۋې- قىپ تۇرغان زەيتۇنەمگە قارىدى ،— يۇگۇر ، باش- كۆزۈڭنى ئادالاپ ، جىندەك هاردۇق ئېلىۋال !— زەيتۇنەم كۆزى قىيمىغان هالدا دۇمبا-

نى تامغا يۆلەپ قويۇپ ، پۇتلىرى ئاستىدا تۇرغان پىپەك سۇپۇرگىنى كۆتۈرگىنىچە دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ كەتتى ، ھاۋاز ئاخۇن ئۇنىڭ كەينىدىن قارىغىنىچە خىيالغا كەتتى : «قاپاق تېرەكتەك بىر ئەرنىڭ ئىشىنى ئۆزى يالغۇز قىلىۋاتقىنىنى قارائىلا ، بۇ بالىنىڭ ! خۇدايىم بەختىگىنى بەرگەي !..... ئاقتارما قىلىدىغان يەرمۇ تۇگىدى ، ئەتە بىر كۈن ئارام ئېلىۋېلىپ ، ئۆگۈنلۈككە توقاينىڭ بويىدىكى يەرگە بۇغداي چۆكۈرۈۋالسام ،ئۇنىڭياغى دۇمبانى ئۆزۈم قولۇمغا ئالمىسام..... » .

زەيتۇنەم : «قۇتلۇق ئاخۇن ، ئەجەب مۇڭلۇق چالدىگىز ، يەنە بىر پەردە چېلىپ بېرىڭە »دەپ جۆيلۇگىنىچە ئويغىنىپ كەتتى . ئەسلىدە ئۇ كۆزىنىمۇ ئاچماي ، چۈشىدە كۆرگەنلىرىنى يەنە بىر قېتىم كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ، قۇتلۇق بىلەن بىرەم غايىبانە مۇڭدىشىۋالماقچى ، يۈرىكىدىكى ئەڭ يېڭى سىرلىرىنى ئۇنىڭغا تۆكۈپ ، ئۇنىڭ ئورۇنلۇق مەسلىھەتلىرى ئارقىلىق كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرماقچىدى . بىراق ، ئۇ- دۇللا كۆزگە چۈشۈپ تۇرغان قانداقتۇر بىر يورۇقلۇق ئۇنىڭغا : «تاڭ ئاتتى ! » دېگەندىن بېشارەت بەردى - دە ، لاپپىدە كۆزىنى ئاچتى ، ئاچتى- يۇ ، ھاڭ - تاڭ قالدى : ھەمەك نانده‌ك تولغان ئاي ھويلىدىكى قاپاق تېرەكنىڭ ئۇچىغا قونۇۋالغانىدى ! ئۇنىڭ نۇرى شالاڭلاشقان يوپۇرماقلار ئارىسىدىن ئۇدۇللا زەيتۇنەمنىڭ يۈزىگە چۈشۈپ تۇراتتى !

«كۈز كېچىسى شۇنداق بولامدىكىنا ؟ »

زەيتۇنەم پىسسىڭكىدە كۈلدى .

ئاي ئىككى تەرەپكە كەڭ يېيىلغان ئىككى تال شاخ ئارىسىدىن ئۆز جامالىنى زەيتۇنەمگە تولۇق كۆرسەتتى .

بۇ زەيتۇنەمنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئاينى ئۆز ھويلىسىدا ، ھەتتا ئۆز خانىسىدا تۇرۇپ كۆرۈشى ئىدى !

زەيتۇنەم كۈلۈمسىرەيتتى ، ئايمۇ كۈلۈمسىرەيتتى .

زەيتۇنەم ئايغا تىكىلگىنىچە ، ھاياتىدىكى ئەڭ گۈزەل ، ئەڭ شېرىن خاتىرىلەرنى ، بولۇپمۇ تەلۈچۈك سۈيىنىڭ دولقۇنلىرى ، بۇۋۇغۇنلىرىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ قۇتلۇق بىلەن پىچىرلاشقان قىسقا ، ئەمما ئىنتايىن شېرىن مىنۇتلار ، جاڭگالدا بىر - بىرىگە مۇرىسىنى

چاپلاپ ئولتۇرۇپ قىلىشقان يۈرەكنى ئوينىتاتقۇچى تاتلىق پاراڭ ، خۇش-خۇي كۈلكىلەر ، تا بۇگۈنگىچە زەيتۇنەمدىن بۆلەك كىشىگە ئاڭلاش نېسىپ بولمىغان يېقىملىق نەي ئاۋازى..... يەنە..... يەنە قۇتلۇقنىڭ ھېچقانداق بىر يېگىتكە نېسىپ بولمىغان كېلىشكەن بەستى ، يالقۇنى يۈرەكنىڭ بېغىشىغا تېگىدىغان ئوتلۇق كۆزلىرى ، ئېغىر - بېسىق ، مۆلايىم تۇرقى ، ئىلىپتەك تۇز ، ئەمما تاڭسۇق - تاڭسۇق گەپ-لىرى..... بۇلار بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىغا كېلەتتى .

«ئەستا ، بۇ ئانامنى..... مېنى مۇشۇنداق بىر يېگىتتىن ئايرىپ ، زادى كىمگە بەرمەكچىدۇ ؟»

زەيتۇنەمنىڭ بۇ سوئالىغا ئوتتۇرىدىكى شادلىق دېرىزىدىن چىقان ماۋۇ ئاۋاز جاۋاب بەردى :

— نىساخان توغرا ئېيتىپتۇ ،— بۇ دادىسىنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — ھېچنېمىنىڭ خوۋلۇقىنى كۆرمىگەن قىز بالىنى قاراپ تۇرۇپ ، ئۆزىدىن ئون ياش چوڭ بىر ئادەمگە چاپلاپ قويساق ئەپلىشەمدۇ ؟

— قۇتلۇق كىچىكمۇ ؟— بۇ ئانىسىنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — ئۇمۇ زەيتۇنەمدىن ساق - سالامەت يەتتە ياش چوڭ ، دەڭلا !

— چوڭلۇقىنى مەنمۇ بىلىمەن . بىرىنچىدىن ، ئۇنى بالىمىز ئۆزى تاللاپتۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، ئۇمۇ ئۆزىگە ئوخشاش كۆزى ئېچىلمىغان بالا ، ئاندىن ئالدى - كەينىدە ھېچنېمىسى يوق قارا يېتىم .

— مەن مۇشۇ تەرىپىنى دەيمەن- دە ، دادىسى ! ئون قولى گۈل بىر قىز بالىنى قۇتلۇقتەك ئىگە - چاقىسى يوق بىرنېمىگە بەرسەك ، قىزىمىزنىڭ ئىززەت-ئابرۇيى بولامدۇ ؟خەق بىزنى زاڭلىق ئەتمەمدۇ ؟ !

— قويۇڭلا ، ئۇنداق مەقامغا كەلمەيدىغان گەپنى ! خەق نېمە دېسە ئۆزىنىڭ ئاغزى . ھۆكۈمەتمۇ ئەركىن نىكاھنى قوللايدۇ . شۇنچە يامان كۈنلەردە ھۆكۈمەتنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ، ئەمدى تېخى ئۇستىمىزدىكى توقى - لەنەتلەردىن قۇتۇلۇپ ، يېگىنىمىز چىرايىمىزغا چىقىدىغان كۈنلەر كېلىش بىلەنلا ، ھۆكۈمەتكە كەينىمىزنى قىلىۋال-ساق ئەپلىشەمدۇ ؟ ! شۇنداق بولسۇن ، روزاخۇنىنىڭ گېپىنى يەنە ئاغزىڭلىغا ئالماڭلا .

— شۇنداق قىلىپ ، ئۇنى قۇتلۇققا بېرىلمىز ؟
— خۇدا رىزقىنى قوشقان بولسا بەرمەي نېمە ئىلاجىمىز ؟ !
— مۇنداق دېسىلە ، شۇنداق قىلىپ ، دادىمىزنى ئۆلتۈرگەنگە ئانىمىزنى ئېلىپ بېرىمىز دېسىلە..... توۋا ، ماۋۇ ئادەمنى ، دادىسى دادىمىزنىڭ بېشىغا چىققان ، ئۆزى خەلقئالەم ئالدىدا ئېغىز - بۇرۇنـ لىرىنى قان قىلغان بىر لۇكچەككە قىزىمىزنى ئۈستەك قىلىپ بېرد ـ مىز دېسىلە ! سىلى ئۇنتۇپ قالغان بىلەنچا ، مەن ئۇ خەقنىڭ بىزگە قىلغانلىرىنى ئۆلسەممۇ ئېسىمدىن چىقىرالمايمەن ! «باي دېھقان» ، «پومېشچىك» دېگەن قالپاقلارنىمۇ شۇ خەقنىڭ كاساپىتىدىن كېيىمـ دۇقمۇ ؟ ھېلىمۇ ياخشى ، پارتىيە ئادىل ئىكەن ، بىزنى بۇ توقى - لەنەتتىن قۇتۇلدۇردى ، بولمىسا نەۋرە - چەۋرىلىرىمىزمۇ.....

ھۆسنەرىخان گېپىنى ئاياغلاشتۇرالماي خىتىلداپ يىغلاپ كەتتى . زەيتۇنەم كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا شەپە چىقارماستىن ئورنىدىن تۇرۇپ ، دېرىزە تۈۋىگە كەلدى ـ دە ، جەينەكلىرىنى دېرىزە تەكچىسىگە تىرەپ ، ئېڭىكىنى ئالىقانلىرىغا قويدى . قۇلىقى ئايۋاندا ئىدى .

خېلى ئۇزاق داۋام قىلغان جىمجىتلىقتىن كېيىن ، ھاۋاز ئاخۇن ئېغىر تىندى ـ دە ، ھەسرەتلىك ئاۋازدا پىچىرلىدى :

— مەن سىلىگە بىر گەپنى دەي : ئېسىڭىلىدە باردۇ ؟ دادام رەھمەتلىك ئۆلگەن چاغدا ، مىرزىمەت ئاخۇن ئون ئوغۇللۇق ھازا ئاچتى . ئۇنىڭ نالىسىگە يەر ئىسلاھاتى كادىرلىرىمۇ چىدىماي ، ئۇنىڭـ غا قوشۇلۇپ كۆز يېشى قىلىشتى . كېيىن ئۇلار مېنى شاك[1] غا چاقىرتتى . ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، مىرزىمەت ئاخۇن دادام ئۆلۈشتىن نەچچە سائەت ئىلگىرى شائىغا كېلىپ ، كىمنىڭدۇر پىتنە ـ ئىغۋا تارقىتىپ دادامنى قورقۇتۇۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ ، ھەتتا ئۆزىنى بىزـ نىڭ ئائىلىنىڭ يىللىقچىسى ئەمەس ، بەلكى ئاسرىۋالغان پەرزەنتى دەپ ئىسپاتلاپ ، تەركىبىمىزنى ئۇستۈن قىلىپ قويماسلىقنى تىلەپـ تۇ . كادىرلارمۇ بىزنى ھېچقاچان «باي» لار قاتارىغا قوشۇش نىيىتى

---

① شاك — يېزىلىق ھۆكۈمەت .

يوقلۇقى ، بۇ ھەقتە ھېچقانداق گەپ - سۆز قىلىشمىغانلىقى ياكى مۇزاكىرە ئېلىپ بارمىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ . ئاندىن دادامنى قورقۇتقان پىتنە - ئىغۋاچىنى چوقۇم تېپىپ چىقىپ ، جازالاشقا ۋەدە بېرىپتۇ ھەم بۇ گەپنى دادامغا ئېيتىپ قويۇشنى تاپىلاپتۇ . ئۆزۈڭلىمۇ بىلە- سىلە ، مىرزىمەت ئاخۇن بۇ خۇش خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەندە ، دادام..... ئۇ-ھ-ھ !..... كېيىن ، كادىرلار ماڭا قانچە يالۋۇرسىمۇ ، مىرزىمەت ئاخۇننى «ئۇكام» دېگىلى ئۇنمىماي ، ئۆيدىن قوغلاپ چىقار- دىم . ئەگەر شۇ چاغدا ئاچچىقىمغا ھاي بېرىپ ،كادىرلارنىڭ گېپىگە كىرگەن بولسام ، كېيىنكى مۇشەققەتلەرنىمۇ تارتمايتتۇق .

— ھەببەللى !..... ھەممە ئىشنى تازا ئوبدان بىلىدىكەنلىغۇ ؟ مىرزىمەت ئاخۇننىڭ بىزدىن ئۆچ ئېلىشنى ئۇنتۇمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ، يەنە تېخى ئۇنىڭ كۇچۇكىنىمۇ ئۆيگە ئەكىرمەكچى بولۇۋاتە- لىمغۇ !

— ئۇنداق دېمەڭلا خوتۇن ، ئۇنداق دېمەڭلا ! مىرزىمەت ئاخۇن ھېچقاچان بىزگە يامانلىق قىلغان ئەمەس ، سوتسىيالىستىك تەربىيە كادىرلىرى بىرنىڭ ئۇستىمىزدىن ئەرزىيەت ئېيتىشقا قىستىغاندا ، ئۇلار بىلەن تاكاللىشىپ ، «سىنىپىي مەيدانىنى يوقاتقان ئۇنسۇر» دەپ پىپەن قىلىنغانىمۇ شۇ مىرزىمەت ئاخۇن . «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا قۇتلۇق ئاخۇن خېلىل دېگەن لۇكچەكنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈ- شۈپ ، ماڭا مۇشت سالغاندا ، خەلقئالەم ئالدىدا ئۇنى تەستەكلەپ ، خېلىلنىڭ رەسۋاسىنى چىقارغانمۇ ، «ئۇنسۇر» لار بىلەن بىللە «كۇرس»قا سولانغانمۇ يەنە شۇ مىرزىمەت ئاخۇن ! ئويلاپ بېقىڭلا ، ئاشۇ ئىشتىن كېيىن قۇتلۇق ئاخۇن قانداق بولۇپ كەتتى ؟بىچارە بالا نومۇس كۇچىدىن قىش - ياز جاڭگالدىن كەلمەيدۇ . تەڭ دېمەتلىكلە- رىگىمۇ ئارىلاشمايدۇ .

— تۇۋرۇكىدىن ئايرىلغاندىكىن ، نېمە بولسا بولىدۇ- دە ! سىلى تېخى.....

— ئۇنداق دېمەڭلا خوتۇن ، يامان بولىدۇ ! ئۇ بالا مۇشۇ ئىككى يىلدىن بۇيان بىزگە ئاز ياخشىلىق قىلمىدى . ئەتىيازدا ئۇچ يۈز كويغا

سېتىپ ، پۇلىغا قىوي ئالغان چۆچۈكبۇيىنىمۇ شۇ بالا كولىغان . يانتاق.....

— ۋاي ئۆلەي ! نېمە دەيدىغانلا ؟

— پەسرەك گەپ قىلىڭلا ، زەيتۇنەم ئويغىنىپ كېتىدۇ .

— زادى قانداق گەپ بۇ ؟

ھاۋاز ئاخۇن بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بەردى :

كېسەل ياتقان ھاۋاز ئاخۇن ھۆسنەرىخاننى زەيتۇنەمنىڭ «سەرى»نى بىلىپ كېلىشكە بۇيرۇپ بولۇپ ، دەرھال يالتايدى ۋە نەچچە كۈندىن كېيىن زەيتۇنەمنى يانتاق چېپىشقا ئەۋەتمىدى . ئارىدىن نەچچە ئاي ئۆتۈپتىكىنتاڭ ، ئۇ سۇ نۆۋىتىنى قوشنا دادۇيگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، نامازشام بىلەن قوشكۆل تەۋەسىگە كىردى . ئەترەتنىڭ جىگدە ئورمانلىقىنى ئارىلاپ مېڭىپ ، ئەمدىلا يول بويىغا كېلىشىگە ، زەيتۇنەمنىڭ كىم بىلەندۇر سۆزلىشىۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى. دە ، ئىتتىك توختاپ ، ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالدى . ھايال ئۆتمەي ، يەنە بىرەيلەننىڭ قۇتلۇق ئىكەنلىكىنى ئاۋازىدىن تونۇدى .

— زەيتۇنەم !— دېدى قۇتلۇق ، — قايسى كۈنكى گەپنى ئويلاندىڭمۇ ؟

— قايسى گەپنى دەيسىز ؟— بۇ زەيتۇنەمنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — ئۇنتۇپ قالغان ئوخشىمامدىمەن .

— ھېلىقى..... ئىككىمىزنىڭ ئىشچۇ !

— ئۇ..... ئۇ.....

— تېخى ئويلانمىدىڭىز ؟

— ئادەمنى خىجىل قىلمىسىڭىزچۇ ، قۇتلۇق ئاخۇن !

— ئەمىسە ، باشقا بىر كۈنى جاۋاب بېرەمسىز ؟

— جاۋاب بەرمىسەمچۇ ؟

— جاۋاب بەرمىسىڭىز ئۇمۇ ئىختىيارىڭىز .

— شۇنداقمۇ ، ئۇنداق بولسا ، ھازىرلا جاۋاب بېرەي !

— ئۇنداق قىلسىڭىزغۇ ، دوپپامنى ئاسمانغا ئاتىمەن !

— خاپا بولمايدىغانسىز ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ . مەن دېگەن خاپىلىقتىن ئون يىل بۇرۇن تۇغۇلغان . كۆڭلىڭىزدە نېمە بولسا دەۋېرىڭ ! تىللىسىڭىزمۇ مەيلى .

ئارىغا بىر پەس جىمجىتلىق چۈشتى . ھاۋاز ئاخۇن قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ ، دېمىنى ئىچىگە يۇتتى . ئاخىر زەيتۇنەم مۇنداق دېدى :

— ھەرقانچە ئويلانسامۇ بولمايدىكەن !

— نېمىشقا بولمايدىكەن ؟

— بولمايدىغانلىقىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىزغۇ ؟

— نېمىنى ئۆزۈم بىلىمەن .

— مېنىڭ كىملىكىم ، ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىڭىز !

— گېپىڭىزنى چۈشىنەلمىدىمغۇ ، زەيتۇنەم ؟ !

— ئەمىسە مەن چۈشەندۈرۈپ قويايي : بۇ زامانىدا كەمبەغەل بىلەن پومېشچىك بىر داستىخاندا ئولتۇرالمايدۇ . شۇڭا ، ھەرقانچە ئويلاڭ سامۇ ، بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن كۈنلەرنىڭ سىزنىڭ بېشىڭىزغا چۈشۈشىنى خالىمىدىم .

— ھەم..... مەن تېخى نېمە گەپكىن دەپتىمەن . مەن سىلەرنىڭ بېشىڭلارغا چۈشكەن كۈنلەرنى بىللە تارتىشقا ئاللىقاچان بەل باغلاپ قويغان !

— ئۇنداق دېمەڭ ، سىزگىمۇ ئۆز خىلىڭىزدا بىركىم تېپىلىپ قالار . مەن.....

— مېنىڭ خىلىم سىز ! ئەگەر سىز مېنى ئۆزىڭىزگە لايىق كۆرمىسىڭىز ، ئۆلگۈچە بويتاق ئۆتۈپ كېتىمەن !

— ئۇنداق دېمەڭ ، قۇتلۇق ئاخۇن ! مۇشۇنداق دەۋەرسىڭىز ، مەن بەكمۇ خىجالەتچىلىكتە قالىدىكەنمەن .

— خىجىل بولىدىغان نېمىسى بار ؟ مەن يۈرىكىمدىكىنى ئېيتتىم . قوشۇلمىسىڭىز ، ھەرگىزمۇ خاپا بولمايمەن . ئۆتمۈشتە ھاۋاز ئاكاملار دادامغا نۇرغۇن ياخشىلىق قىپتىكەن . رەھمەتلىك ئۇنى يادىغا ئالمىغىنىغا ھەسرەت چېكەتتى..... مەن.....

قۇتلۇقنىڭ گېپى ئۇزۇلۇپ قالدى . زەيتۇنەم چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىۋېلىپ ، ئىچ ئاغرىتقان تەلەپپۇزدا دېدى :

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ ، مەن يەنە بىر ئويلىنىپ باقاي ، سىزمۇ.....

— مەن ئويلىنىپ بولغان ! ئەگەر مېنى ياراتمىسىڭىز.....

— ئۇنداق دېمەڭ ، قۇتلۇق ئاخۇن ! مەن.....

— ئەگەر سىز خىجىل بولمىدىغان ئىش بولسا ، بۇنىڭياغى مەن بۇ گەپنى ھەرگىزمۇ ئاغزىمغا ئالماي . يۈرىكىم سىز بىلەن بىللە ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇمىسىڭىزلا بولدى .

— خوش ، قۇتلۇق ئاخۇن !

— خوش ، زەيتۇنەم !

زەيتۇنەم يانتاقنى يۇدۇپ ، ئەمدى بىرنەچچە قەدەم مېڭىشىغا قۇتلۇق ئۇنى چاقىردى :

— زەيتۇنەم ، ماڭا قارىگە !

— ھە ، نېمە دەيسىز ؟

— ئەتە يانتاققا كېلەمسىز ؟

— قانداق قىلسام بولمىدىكىن ؟

— ئىلاجى بار كېلىڭ . مەن چۈچۈكبۇيا يىلتىزىمۇ كولاپ قويىمەن .

— رەھمەت ، ئاۋارە بولماڭ .

— نېمە ئاۋارىچىلىك بولسۇن ، بىكارمۇ ئولتۇرمىدىكەنمەن . ياتاق قالىغاندىن ياخشى ئەمەسمۇ !

— ياخشىلىقىغۇ ياخشى.....رەھمەت ، مەن كېتەي .

— زەيتۇنەم ، ئەتە.....

— كەلمەيمەن !

— نېمىشقا كەلمەيسىز ؟

— بىلمەيمەن !

— كەلمىسىڭىز ، كېچىسى ئۆزۈم.....

— شۇنداق قىلمىدىغان بولسىڭىز ، ئىككىنچى يۈزىڭىزگە قارىمايمەن ! قايسى كۈنىمۇ يانتاقنى ئىشىك تۈۋىگە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ سىز . ھېلىمۇ ياخشى ، ئانام بىلەن دادام تۇيماي قالدى . مېنىزە ،

ئانام بىلەن دادامنىڭ ئالدىدا نومۇسقا ئۆلسۇن دەيدىكەنسىز - دە !
— خاپا بولماڭ . ئەمىسە ، كۈندە قويىدىغان يەرگە قويۇپ قويايلى .
— مەيلىڭىز !
—.....
— مانا بۇ ئىشقا ھازىر توپتوغرا ئىككى يىل بولدى ،— دېدى ھاۋاز ئاخۇن ھېكايىسىنى تۈگىتىپ .
— ئەسلىي ئۆزلىرى سۈكۈت قىلغان ئىش ئىكەن - دە ،بۇ !— ھۆسنەرىخان تەرىكتى ، — نېمىشقا ماڭا بالدۇرراق دېمەيلا ؟
— قايسى كۈنى دېدىمغۇ .
— نېمە دەيدىغاندۇ ما ئادەم ، قاچان دېلە ؟
— نىساخان ئەلچىلىككە كەلگەن كۈنىچۇ ؟
— ۋاي ئانام..... شۇ كۈنى نېمانچە دۇدۇقلايدىغاندۇ دېسەم ، ئەسلىي شۇ گەپ ئىكەن- دە ، ئەزىمىلىرىنى ئېزىپ ، پىچاق سۆڭەككە يەتكەندە دېگۈچە ، بالدۇرراق دېسىلىچۇ !
— بالدۇرراق دەي دېسەم ، سىلىنى ئاللا - بارىكاللا سالمىسۇن دەپ ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم ، ئاندىن كېچىك بالا دېگەن ئۇجمە كۆڭۈل بولىدۇ ئەمەسمۇ ؟ كىچىككىنە بىر ئىشنى باھانداپ ، بىر - بىرىنى تاشلىۋېتىپ قالسا ، سىلىنى ئازار يەپ قالامدىكىن دەپ.....
— يائاللا..... مۇنداقمۇ بىخەستە دادا بولىدىكەن ، خۇدايىم ! رەسىدە بولغان قىزىنىڭ ياتباش ئەركىشى بىلەن بۇلۇڭ - پۇچقاقتا غۇمۇڭلىشىپ يۇرگىنىنى بىلىپ تۇرۇپ ، ئىككى يىلغىچىمۇ سۈكۈت قىلامدىغان ؟ ! توۋا خۇدايىم..... ئەمدى قانداق قىلساق دەيلا ؟
— قۇتلۇق ئاخۇندىن ئەلچى كەلسىلا ، شۇنىڭغا بەرسەك دەيمەن .
— ئۇنىڭغا كىممۇ ئەلچى بولار ؟
—.....
— ئەستا..... تازا باش قېتىنچىلىقى بولدى- دە ، بۇ ! يا خەقنىڭ داستىخىنىنى قوبۇل قىلالمىساق ، يا ئۇ بالا.....
زەيتۇنەم ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىنمۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ كېيىنكى گەپلىرىنى ئاڭلىيالمىدى . يۇرىكى

ئايەم ناغرىسىدەك دۇكۇلدەيتتى . ئۇمىد ، خۇشاللىق ياشلىرى بىلەن نەملەنگەن كۆزلىرى بۇلۇتسىز ئاسماندا ئەركىن سەيلە قىلىۋاتقان تولۇن ئايغا تىكىلگەنىدى ، ئاي ئۇنى سەيلىگە چىللىماقتا ئىدى .

زەيتۇنەم ئۆزىمۇ تۇيماستىن ، پىسسىكىنده كۇلدى . كۇلكە بىلەن تەڭلا ، كىرپىكلىرىگە ئېسىلىپ تۇرغان ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ «غىلدىرراندە» تۆۋەنگە سىرغىدى.....

«يېزىلمىغان بابنىڭ مۇقەددىمىسى»گە خاتىمە

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! كەلسىلە ، سېكرېتار !

— سالامەت تۇرلىمۇ ، ھاۋاز ئاكا ؟

— خۇداغا شۇكرى ، ئۆزلىرىچۇ ئۇكام ؟

— مۇشۇنچىلىك تۇرۇپتۇق . نەچچە قېتىم نىيەت قىلسامۇ ئىشىمىزنى تۈگىتەلمەي ، بۇ تەرەپلەرگىمۇ ئۆتەلمىدىم . بۇگۈن سەل قولۇم بوشاپتىكەن ، «دىككىدە» يوقلاپ كېلەي ، دەپ يولغا چىقسام ، مۇسلىم ئاكاممۇ مۇشۇ تەرەپكە مېڭىپتىكەن ، بىللە كېلىپ قالدۇق .

— بەك ئوبدان قىپلا ، سېكرېتار ! قېنى ئۆيگە ئىلتىپات قىلىشسىلا .

— خوش ، مۇسلىم ئاكا ، ئۆزلىرى.....

— يوقسۇ ، سېكرېتار ، ئۆزلىرى مېڭىپ بەرسىلە !

— سۇ دېگەن باشتىن كېلىدۇ . قاچانغۇچە مەنسەپ تۆرگە چىقىدىغان كونا پەدىنى سۆرەپ يۈرىمىز ؟ ! ئۆزلىرى دادىمىزدەك ئادەم ، قېنى ، باش بولۇپ مېڭىپ بەرسىلە !

— ئەستا ، تازا بىئەدەپلىك قىلىدىغان بولدۇم- دە !

— ئەمىسە ، مەنلا ئەدەپسىزلىك قىلىۋەرسەم بولمىدىكەن- دە ؟ !

— ھا- ھا- ھا- !.....

ئۇچەيلەن كۇلۇشكەچ هويلىغا كىرىشتى . هويلىدا هېچكىم كۆرۈنمەيتتى . هەممىنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ كېتىۋاتقان ھاۋاز ئاخۇن

پەشايۇاندىن پۈتىنى ئېلىشىغا ، چىرايىدىكى تەبەسسۇم قاياقلارغىدۇر ئۇچۇپ ، كۆڭلى بىر قىسمىلا بولدى ، پۈتلىرى قېرىلىق يەتكەندەك بوشىشىپ ، قەدىمى ئاستىلاپ قالدى . لېكىن ، ھايال ئۆتمەي ئۆزىنى ئوڭشاپ ، مېھمانلارغا بۇرۇلدى :

— قېنى ، ئۆيگە كىرىلى .

ئاۋۇال مۇسلىم ئاكا ، ئاندىن سېكرېتار ئايۇانغا ، ئاندىن سارايغا كىرىشتى . جەنۇبقا قارىغان دېرىزىسى ئۇلۇغ ئېچىۋېتىلگەن بۇ ئۆيدە بەزىلىرى بىر - بىرى بىلەن نېمىلەر توغرۇلۇقتۇر پىچىرلىشىپ سۆزلىشىپ ، بەزىلىرى چاقچاقلىشىپ كۈلۈشۈپ ئولتۇرۇشقان ئون نەچچە كىشى ئۇلارنى پەگاھتا كۆرۈشى بىلەنلا بەزىلىرىنىڭ چىرايى ئۆڭدى ، بەزىلىرى زورىغا كۈلۈمسىرىدى ۋە ئالدىراش ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ، ئۇلارغا ھۆرمەت كۆرسىتىپ جاي بوشاتتى .

چىرايى بوزىرىپ كەتكەن ھاۋاز ئاخۇن بوسۇغىدا تۇرۇپ : «ئەسـ- تا ، تازا ئەپلەشمىگەن ئىش بولدى - دە ، بۇ !..... مۇسلىم ئاكام خۇدانى شېپى كەلتۇرۇپ ۋەدە بەرگەن تۇرۇقلۇق ، سېكرېتارنى باشلاپ كەلگىنى نېمىسى ؟ » دەيتتى ئىچىدە قايتا - قايتا تەكرارلاپ ، كۆز ئالدىدا مۇنداق بىر ۋەقە گەۋدىلەنمەكتە ئىدى :

ھېلىقى ئايدىڭ كېچىدىن ھەپتە كېيىنكى بىر ئەتىگىنى ، ھېچقا- چان بۇ تەرەپلەرگە ئۆتۈپ باقمايدىغان مۇسلىم ئاكا ھاۋاز ئاخۇنىڭ ئېتىزىدا پەيدا بولۇپ قالدى . ھاۋاز ئاخۇن ئۇنى كۆرۈپلا ئۈيلارنى توختىتىپ ، سۆرەم ئۈستىدىن چۈشتى- دە ، ئالدىغا بېرىپ سالاملاشـ- تى . ئىككىيلەن قىر بېشىدا ئولتۇرۇپ ، ئۈيان - بۇياندىن پاراڭلاشـ- تى . كۈتۈلمىگەندە ئۇ زەيتۇنەمنىڭ لايىقى بار - يوقلۇقىنى سوراپ قالدى . ھاۋاز ئاخۇن نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي ، ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە بىرھازا جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتى . كېيىن :

— قانداق دەيلا ؟— دەپ سورىدى .

— ئۆزۈمچە بىر سوراپ باققۇم كەلدى ، — دېدى مۇسلىم ئاكىمۇ ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىرنەرسە ئىزدەۋاتقاندەك تىكىلىپ ، — ئۇ بالا ئون توققۇز ياشقا كىرىپ قالدىغۇ دەيمەن ؟

— شۇنداق ، يىل ئۆرۈلسە يېگىرمىگە كىرىدۇ .
— مۇنداق دېسىلەمۇ ؟ ۋاجىپاتى ئىمان قىلىپ ، ئۇنى بىر كىمگە چېتىپ قويساق بولماسمۇ ؟
— بولىدۇ . ئېپىدە لايىق بولسا.....
— مەن ئۇنىڭغا بىرسىنى لايىق كۆرۈۋېدىم .
— ئۆزلىرى لايىق كۆرگەن كىشىگە مېنىڭ تاش چىشلەيدىغان يېرىم يوق ، — هاۋاز ئاخۇن شۇنداق دېدى- يۇ ، چىرايى «لاپپىدە» ئۆڭۈپ ، ئالدىراش قوشۇپ قويدى ، — بالىمىز رازى بولسا ، بىزدە گەپ يوق ، ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، هازىر «نىكاھ ئەركىنلىكى» دەيدىغان گەپ بار .
— ها - ها !.....هاۋاز ئاخۇن ، مانا مۇشۇنداق يەرلىرى يارايدۇ- دە ، ماڭا !— مۇسلىم ئاكا ئۇستىرىدا پاكىز قىرىلغان ئېڭىكىنى سىلىۋېتىپ ، ئاپئاق بۇرۇتلىرىنى تولغاپ قويدى ، كۆڭۈللىرىدە مېنى «نىكاھ سودىسى قىلغىلى كەپتۇ» دەپ ئويلاپ قاپلا- دە ؟
— يوقسۇ..... ئەمدى..... بۇ كۈننىڭ ياش بالىلىرى.....
— توغرا ئېيتتىلا ، ئۇلارنىڭ رايىغا باقماي بولمايدۇ ، — ئۇ سەل توختاپ قوشۇپ قويدى ، — «ئەلچىگە ئۆلۈم يوق» دەيدىغان گەپ بار . كۆڭلۈمدىكىنى دەپ باقسام.....
— دېسىلە ، دېسىلە !
— مىرزىمەت ئاخۇننىڭ ئوغلى قۇتلۇق ئاخۇن ئەدەپ - ئەخلاق- لىق ، شۇدى بار بالا بولدى ، — مۇسلىم ئاكا قۇتلۇقنى بىرمۇنچە تەرىپلىگەندىن كېيىن ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق تۈگەتتى ، — ئاخشام ئۇيىاندىن - بۇيانداق گەپ ئېچىپ ، زەيتۇنەمنىڭ ئېتىنى چىقار- سام ، پىلىكتەك يۇمشاپلا كەتتى . شۇڭا ، سەھەردىلا ئۆزلىرىنىڭ قېشىغا كەلدىم .
تەڭرىنىڭ بۇ ئويۇنلىرىغا بىر تەرەپتىن هەيران قالسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ئىچىدىن خۇشاللىنىۋاتقان هاۋاز ئاخۇن دەرهال بۇ «بەخت ئەلچىسى»نىڭ قوللىرىنى مەھكەم قىسىپ تۇرۇپ : «هېلىغۇ بىر زەيتۇنەم ئىكەن ، ئون زەيتۇنەم بولسىمۇ ، قۇتلۇق ئاخۇنغا تۇت-

تۇم !..... »دەپ ۋارقىرىۋەتكەنمۇ بولاتتى ، ئەمما ئۆرپ - ئادەتنى يادىغا ئېلىپ ، مۇجمەلرەك قىلىپ مۇنداق دېدى :

— ئۆزلىرى ئېغىز ئاچقان ئىشقا مەن نېمە دەيتتىم ؟ ئاۋۋال بالىنىڭ ئۆز ئاغزىدىن بىر گەپ ئاڭلاپ باقساق ئوبدانراق بولارمىكىن ؟

— شۇنداق قىلىلى ، مۇسلىم ئاكا ئورنىدىن تۇردى ، — ئەمىسە مەن ئەتە يەنە بىر كېلەي ، ئاڭغۇچە سىلى ھۆسنەرخان ئارقىلىق زەيتۇنەمنىڭ گېپىنى ئېلىپ باقسىلا ، خۇداۋەندى كېرىم بۇ ئىككى بالىنىڭ يۇلتۇزىنى بىر - بىرىگە قوشقان بولسا ، لەۋزىمىزنى ئىلىك ئېلىپ قالار .

— ئىنشائاللا ، دېگەنلىرىدەك بولار .

ئۇلار خوشلاشتى .

زەيتۇنەمدىن گەپ ئالالماي ئىككى ھەپتە ئۆتتۇپ ، مۇسلىم ئاكىمۇ قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ دەرۋازىسىدىن تۆت قېتىم كىرىپ ، تۆت قېتىم چىقتى ، بۇنى ئىنىس - جىن تۇيمىدى . ئۇ بەشىنچى قېتىم كەلگىنىدە زەيتۇنەمنىڭ رازىلىق بىلدۈرگەنلىكىنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولدى . ئۇ ھەممە ئىشنى بىراقلا پۈتكۈزۈپ قايتىش نىيىتىدە ، تويلۇق ۋە توي كۈنى ھەققىدە گەپ ئاچقانىدى ، ھاۋاز ئاخۇن :

— تويلۇق دەملا ؟ قۇتلۇق ئاخۇنىڭ بىزگە بالا بولغىنىدىنمۇ ئارتۇق تويلۇق بولامدۇ ؟ زەيتۇنەمنىڭ سەپ - سىرىقىنى ئانىسى ئاللىبۇرۇن تەييارلاپ قويغان . ئاش - سۈيىگە كېتەرلىك ئامادا ئۆيىمىزدە بار . قۇتلۇق ئاخۇنغا بىر قېتىم يېپ ، بىر سىقىم دان سېلىق سالمايمىز . ئاندىن قالسا ، ھەم..... قۇتلۇق ئاخۇن خاتىرجەم بولسۇن ، گېپىمىز گەپ ، تويىنى چوقۇم قىلىمىز . ئەمما ، يەنە ئاز كۈن سەۋر قىلساق ، مىرزىمەت ئاخۇنمۇ يۇرتقا ئۇنۇپ قالار..... تويدا ئۆزى باش بولۇپ تۇرۇپ بەرسە ، ئەھلى يۇرت ئالدىدا بىزگىمۇ ، قۇتلۇق ئاخۇنغىمۇ ئوبدان بولارمىكىن ؟

بۇ مەسلىھەت مۇسلىم ئاكىغا ماقۇل كەلدى ، ئەمما قۇتلۇق قوشۇلمىدى . ئۇنىڭ غەرىزى — دادىسىنى بىر بويتاق پادىچىنىڭ

ئۆيىدە ئەمەس ، بەلكى توققۇزى تەل ، بەختلىك ئائىلىدە كۈتۈۋېلىش ئىكەن . دەسلەپ ھاۋاز ئاخۇن ئۆز گېپىدە چىك تۇرۇپ ، خېلى كۆپ تېرىكەشتى . مۇسلىم ئاكىنىڭ قايتا - قايتا چۈشۈندۈرۈشى ، مىرزە-مەت ئاخۇن ياكى ئەھلى يۇرتتىن ھەرقانداق گەپ چىقسا ، پۈتۈن جاۋابكارلىقنى ئۆزى ئۈستىگە ئېلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ مەيدىسىگە مۇشتلىغاندىن كېيىنلا ، ھاۋاز ئاخۇن نائىلاج ماقۇل بول-دى . ئەمما ، ھېچقانداق داغدۇغا قىلمايلا ، ئىككى تەرەپنىڭ ئەڭ يېقىن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن 10 — 15 كىشىنى ئۆز ئۆيىگە چاينا تەكلىپ قىلىش ، ئاخىرىدا ئۇلارغا ئەسلىي مۇددىئانى ئېيتىپ ، پاتمە ئوقۇتۇش ، مىرزىمەت ئاخۇن قاچان يۇرتتا پەيدا بولسا ، ھەممە چىقىم-نى ئۆزى قىلىپ ، كاتتا مەرىكە ئۆتكۈزۈپ بېرىشتە چىك تۇردى .

قۇتلۇق بۇ تەلەپكە نائىلاج كۆندى . توي خېتى داۋراڭسىزلا ئېلىندى . بۇگۈن نىكاھ ئوقۇلىدىغان كۈن ئىدى . مېھمانلار ئاللىقا-چان كېلىپ بولغان بولسىمۇ ، «توي ئىگىسى» مۇسلىم ئاكا بىلەن كۈيئوغۇل قۇتلۇق تېخىچە كەلمىگەنىدى . شۇڭا ، ھازىرغىچە داستە-خان سېلىنمىغان ، ھەتتا مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇمۇ بېرىلمىگەنىدى . مانا ئەمدى.....

— ھاۋاز ئاكا ، مۇبارەك بولسۇن ! تويغا قوپۇشۇپلا..... — دۇئادىن كېيىن ، سېكرېتارنىڭ ئۇشتۇمتۇت قىلغان بۇ گېپى ھاۋاز ئاخۇننى قاتتىق مەڭدەتتى . ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمىگەن مېھمانلار مۇ بىر - بىرىگە مەنىلىك قارىشۇېلىشتى ،ھەتتا بەزىلىرى ئاغزىنى بىر-بىرىنىڭ قۇلىقىغا يېقىن ئەكىلىپ نېمىلەرنىدۇر كۈسۈلدىغىلى تۇر-دى .

مۇسلىم ئاكا تۆرىنىڭ كاللىسىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ، ھەممەيلەنگە تەبەسسۇم قىلاتتى .

ئاخىر ، ھاۋاز ئاخۇن تىلغا كىردى :

— قۇللۇق.....

سېكرېتار چاقچاق قىلدى :

— ئائىلىسام ، «يەرلەرنى قولىمىزغا ئېلىپ پايدا - زىيىنىمىزغا

ئۆزىمىز ئىگە بولىدىغان بولدۇق ، ئەمدى سېكرىتار ، دادۇيجاڭ دېگەن-لەر قانچىلىك بىرنېمىتى» دەپ ، بىزنى تويغا ئېيتماپتىكەنلا ، «ئۆ-گەنگەن كۆڭۈل ئۈجمە پىشقۇچە» دېگەندەك ، مۇسلىم ئاكىدىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپلا نەپسىم تاقىلداپ ، ئۇدۇل بۇ يەرگە ئۇچتۇم ، قانداق ؟ مېنى مېھمانلار قاتاردا قارشى ئالاملا ، يا ؟

ھاۋازئاخۇن شۇنداق ئوسال ئەھۋالدا قالغانىدىكى ، شۇ تاپتا ئۇ-نىڭغا ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق كەلمەكتە ئىدى . خىجالەتچىلىكتە تىلى گەپكە كەلمەيتتى ، مۇسلىم ئاكىغا يەر ئاستىدىن تىكىلگەن كۆزلىرى غەلىتە چاقنايتتى .

ئاخىر سېكرىتارنىڭ ئۆزى ئۇنى بۇ قېتىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇردى :

— چاقچاق قىلىپ قويدۇم ، ھاۋازئاكا !— دېدى ئۇ ئۆزىنى تۇتال-ماي قاقاقلاپ كۈلۈپ ، — يولۇاستىن قورقۇپ كەتكەن توشقاننىڭ كۆزىگە مۇشۇكمۇ يولۇاس كۆرۈنگەندەك ، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىكى قورقۇنچ يۈرەكلىرىدىن تېخىچە چىقىپ كەتمەپتۇ- دە ؟ ! قورقمىسىلا ئاكا !— ئۇ كۆپچىلىككە بۇرۇلۇپ سورىدى ، — قانداق دېدىم- ھە ، كۆپچىلىك ؟

— توغرا ئېيتتىلا ، سېكرىتار !

— مۇشۇ كۈندىمۇ قورقۇنچاقلىق قىلىپ ، يەڭ ئىچىدە قىز چىقىرىمەن دېگەنلىرى پەقەت ئەپلەشمەپتۇ ! سىياسەتنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى ، كادىرلارنىڭ گېپىدىن يېنىۋېلىشىدىن ئەنسىرەملا ،يا ؟

بۇ گەپ ھاۋاز ئاخۇننىڭ دەل ئېچىشقان يېرىنى يەنە بىر قېتىم تاتىلىۋەتكەندى . شۇڭا ، ئۇ ئۇ پۈتىدىن بۇ پۈتىغا يۆتكىلىپ ، تۇكۇ-رۇكىنى بىر يۇتۇۋالدى- دە :

— ئەمدى—.....دەپ پىچىرلىدى .

— بولدى ، ھاۋاز ئاكامنى خىجىل قىلىۋەرمەيلى !— سېكرىتار كۈلكىسىنى تەسلىكتە بېسىپ ، ھاۋاز ئاخۇنغا مەنىلىك قاراپ قويدى ، — سىلىگە بىر خۇش خەۋەر ئېيتسام ، سۆيۈنچىسىگە نېمە بېرىلا ؟

«خۇش خەۋەر» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان ھاۋاز ئاخۇننىڭ رەڭگىگە قان يۈگۈرۈپ ،كۆزلىرىدە ئىللىق تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى .

— ئۆزلىرىدىن سۆيۈنچە ئايلانسۇن ، سېكرېتار !— دېدى ئۇ جاراڭلىق ئاۋازدا ، — بىساتىمدا بارىنىڭ ھەممىسىنى تۇتتۇم !

— پاھ ..... ھاۋاز ئاكامنىڭ نوچىلىقىنى كۆرۈشلىمۇ !— سېكرېتار قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ، — بىساتلىرىدىكىنىڭ ھەممىسىنى ماڭا بېرىۋېتىپ ، ئۆزلىرى قۇتۇلدۇرۇشقا تايىنىپ جان باقاي دەملا ؟ مۇنداق قىلىلى : ئاۋۋال مەن خۇش خەۋەرنى ئېيتىپ باقاي ، كۆڭۈل-لىرىگە ئەرزىپ قالسا ، سۆيۈنچىسىگە كۆپچىلىك بىرنېمە پىچىپ قوي-سۇن ، بولامدۇ ؟

— تازا بەلەن گەپ بولدى !

— قېنى ئېيتسىلا ، سېكرېتار !

كۆپچىلىكنىڭ كەيپى چاغ ئىدى . ھاۋاز ئاخۇننىڭ شادلىق ئۇچ-قۇنى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى سېكرېتارغىلا تىكىلگەن بولۇپ ، ئۇ كۆزلەردىن نېمىندۇر ئىزدەيتتى .

ئىككى جۈپ كۆز ئۇچراشتى . ئىككىلى جۈپىدە تەبەسسۇم ، ئىك-كىلى جۈپىدە سىنچى نەزەر .

ئاخىر سېكرېتار كۆكرەك يانچۇقىدىن بىر پارچە خەتنى چىقە-رىپ ، ھاۋاز ئاخۇنغا ئۇزاتتى :

— شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇندىن كەپتۇ .

— شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇندىن كەپتۇ ؟ !— ھاۋاز ئاخۇن تىزلانغان پېتى سېكرېتارنىڭ ئالدىغا ئېتىلدى . يوپۇرماقتەك تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن خەتنى ئالدى- يۇ ، لېكىن نېمىشقىدۇر سېكرېتارنىڭ كۆزلىرىگە ئىشەنمەسلىك نەزەرى بىلەن تىكىلدى .

— ئۇكام ، راست گەپ قىلىۋاتاملا ؟..... شېرىپ بىلەن زېرىپ راستتىنلا ھاياتمىكىن ؟ !

— نېمىشقا ھايات بولمايدۇ ؟ !— سېكرېتارنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى ، — ھايات بولمىسا ، ئۇلاردىن خەت كېلەمدۇ ؟

— ۋاي ئوبدان سېكرېتار ، خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن ، دۆ-لەتلىرىنى زىيادە قىلسۇن !— ھاۋاز ئاخۇن سېكرېتارنىڭ قوللىرىنى كەينى - كەينىدىن سۆيۈپ ، يۈزلىرىگە سۈركەپ ، كۆز ياشلىرى بىلەن

يۇياتتى ، — كۆكلەپ ـ ياشناپ ، مىڭ ياشقا كىرسىلە ئىلاھىم !مەن : «بۇ يىل نېمىشقا ھويلىمىزدىكى تېرەككە سوپىسوپىياك ئۇۋا سالدى. كىن» دېسەم ، ئەسلىدە مۇشۇ گەپ ئىكەن. دە !..... ۋاي جېنىم باللىرىم ، ۋاي جېنىم قوزىلىرىم !— ئۇ بىردىن چاچراپ ئورنىدىن تۇردى. دە ، بېشىنى ئىشىك تەرەپكە بۇراپ ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى ، — ئانىسى ، ھوي ئانىسى ! ئىتتىك بولۇڭلا ! زەيتۇنەم ، قېنى سەن ؟ بول ئىتتىك !

بېشىغا ئاق داكا رومال سېلىپ ، بىر ئۇچى بىلەن يۇزىنى قىيا دالدا قىلىۋالغان ھۆسنەرىخان بوسۇغىدا پەيدا بولدى :

— مانا مەن ، نېمە دەيلا ؟

— بولۇڭلا ، زەيتۇنەمنى قىچقىرىڭلا ، — ھاۋاز ئاخۇن تېخىچە ھاياجىنىنى باسالمىغانىدى ، — ئاكىلىرىدىن خەت كەپتۇ !

— نېمە دېلە ؟ ئاكىلىرىدىن خەت كەپتۇ ! شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇندىنمۇ ؟

— ھەئە ، بولۇڭلا ، زەيتۇنەمنى توۋلاڭلا ! ئۇمۇ ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىسۇن !

— ۋاي ، جېنىم بوتىلىرىم ! تىرىك ئىكەنسىلە قوزىلىرىم ! زەيتۇنەم ، بول تاتلىق قىزىم ! ئاكىلىرىڭدىن خەت كەپتۇ !

ھۆسنەرىخان ھۇقىيتىپ يىغلىغىنىچە ، ئايۋاندا بىردەم ئالدىغا مېڭىپ ، بىردەم كەينىگە يېنىپ ، بىرھازا تەمتىرىگەندىن كېيىن ، ئاخىر زەيتۇنەمنى يېتىلەپ ، سارايىنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولغان چاغ. دا ، خەت قولدىن ـ قولغا ئۆتۈپ ، مۇسلىم ئاكىنىڭ قولىغا كېلىپ توختىغانىدى .

— ئوقۇسىلا ، جېنىم ئاكا !— ئەر ـ خوتۇن تەڭلا مۇراجىئەت قىلىشتى . ئۇلارنىڭ كۆز ياشلىرى خامپىدىن چۈشكەن قوناقتەك ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى دومىلايتتى .

مۇسلىم ئاكا خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى . ئۆي ئىچى پاشا ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك دەرىجىدە سۈكۈتكە چۆمگەنىدى .

قوشكۆل پارتىيە ياچېيكىسى نامىغا يېزىلغان بۇ خەتتە شېرىپ

بىلەن زېرىپ يۈرتتىن ئايرىلغاندىن كېيىن خوشۇت ناھىيەسىگە بار-غانلىقى ۋە ھازىرغىچە شۇ يەردە ساق - سالامەت ياشاۋاتقانلىقى ، ئۇ يەردىكى كەچمىش - كەچۈرمىشلىرى ىپىدىن يېگىنىسىگىچە بىر - بىرلەپ بايان قىلىنغاندىن كېيىن ، ئاتا - ئانىسى بىلەن سېگىلىسىنىڭ ھايات بار - يوقلۇقى سورالغان ، ئاندىن ئەگەر دادۇي رەھبەرلىكى ئۆزلىرىنىڭ يۈرتتىن قېچىپ چىقىپ كەتكەن «گۇناھى»نى ئەپۇ قىلىپ ، بىر كىشىلىك ئورۇن بېرىدىغان بولسا ، پات ئارىدا قوشكۆلگە قايتىپ ، ئاتا - ئانا ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن جەم بولۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىدىغانلىقى..... ىېزىلغانىدى .

خەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ، ئۆيدە يەنە بىر قېتىم يىغا - زار كۆتۈرۈلدى ، ئەمدى مېھمانلارنىڭ زور كۆپچىلىكىمۇ كۆز ىېشى قىلىشماقتا ئىدى .

— ھاۋاز ئاكا ، — دېدى سېكرېتار مەنىلىك كۈلۈپ ، ئۇنىڭ ئاۋازىدا چاقچاق تەلەپپۇزى بار ئىدى ، — قانداق ؟ ئەمدى ماڭا ئات مىندۇرەملا ؟ يا پىيادە كېتەمدىمەن ؟

— مىندۇرمەمدىغان ؟ جېنىم سېكرېتار ، مىندۇرىمەن ؟ جېنىم تېنىمدە ئامان بولسا ، ئۆزلىرىگىلا ئەمەس ، بىزگە باشپاناھ بولۇۋاتقان كادىرلىرىمىزنىڭ ھەممىسىگە مىندۇرىمەن !

ھەممەيلەن كۈلۈپ كەتتى .

— مېنىڭ نېسىدىن تەلىيىم يوق ،— دېدى سېكرېتار كۈلۈپ ، — ھازىرلا بىر ئات مىنىپ ، بوسۇغىلىرىدىن ئاتلىق چىقىپ كەتمىسەم ھېساب ئەتمەيمەن !

ھاۋاز ئاخۇن مەيدىسىگە ئۇردى :

— گېپىم گەپ ! سىلىنى بوسۇغامدىن ھەرگىزمۇ پىيادە چىقىرىۋەتمەيمەن !

— ھا - ھا - ھا- !.....مانا بۇ گەپلىرى تازا جايىدا بولدى ، ھاۋاز ئاخۇن !

— مۇنداق قىلايلى ، — دېدى سېكرېتار ، كۆپچىلىك سەل بېسىققاندىن كېيىن ، — ئۆتكەن زامانىدا بىر پادىشاھ نەسرىدىن ئەپەن-

دىمنىڭ بىر ئېغىز ياخشى مەسلىھەتىنى مىڭ تىللاغا سېتىۋاپتىكەن ، مەنمۇ بىر ئېغىز مەسلىھەت بەرسەم قانداق دەيلا ؟

— مىڭ مەررە «ماقۇل» دېمەمدىغان ! قېنى ئېيتسىلا ، سېكرىتار .

— مۇنداق گەپ ، — دېدى سېكرىتار جىددىي تەلەپپۇزدا ، — بايانتىن شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇنغا پارتىيە ياچېيكىسى ناممىدىن خەت يېزىپ ، گۇڭشېنىڭ پوچتىكىشىدىن بېرىۋەتتىم .

— ئەجەب ئوبدان قىپلا ، خۇدايىم بىر جانلىرىغا مىڭ جان بەرسۇن ، سېكرىتار !

— بەك كېچىكىپ كەتسىمۇ ، ئۇ بالىلار ئون - ئون بەش كۈن ئىچىدە كېلىپمۇ قالار .

— دېگەنلىرىدەك بولار ، ئىلاھىم !

— بۇ — بىر گەپ ؟ يەنە بىرسى ، قۇتلۇق ئاخۇن مىرزىمەت ئاخۇنىنىڭ يالغۇز ئوغلى .

— شۇنداق !

— مانا بۇگۈن شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇنىنىڭ خەۋىرى كەلدى ، كىم بىلىدۇ ، يەنە نەچچە ۋاقىت ئۆتسە ، مىرزىمەت ئاخۇندىن- مۇ بىر ئۈچۈر بولۇپ قالامدۇ .

— شۇنداق !

— شۇڭا ، بۇگۈنكى چايلىرىنى ماڭا بېرىدىغان سۆيۈنچىگە ئاتىۋې- تىپ ، تويغا يوغانراق تەييارلىق قىلغانلىرى تۇزۇكمىكىن ؟

— ئەجەب بەلەن گەپ قىللا ، سېكرىتار !

— ھەر ئىككى ئوغۇل ھەم قۇدا توينىڭ تۆپىسىدە تۇرسا ، توي شۇ چاغدا قىزىيدۇ ، تازا !

— تېخى ، سېكرىتارمۇ تۆپىدە تۇرۇپ ئاتا بولۇپ بېرىدۇ !

— .....

— يۈرىكىمدىكى گەپنى قىللا ، سېكرىتار ! — دېدى ھاۋاز ئاخۇن تىترەپ ، — ئادەمگە بىر ئوغۇلنى چوڭ قىلىپ ، توينى كۆرمەسلىك- تىنمۇ يوغانراق ئەلەم بولامدۇ ؟ ! مىرزىمەت ئاخۇن مېنىڭ كاساپە-

تىمدىن يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن .مەن.....— ئۇ مۇسلىم ئاكـ-
غا يەر ئاستىدىن نەزەر تاشلىغاچ ، سەل دۇدۇقلىدى ، — مەن بۇ
گەپنى مۇسلىم ئاكامغا دېسەم.....
— مېنىڭ ھەممىدىن خەۋىرىم بار ، — سېكرېتار ئۇنىڭ سۆزىنى
بۆلدى ، —شۇڭا ئۆزۈم كەلدىم.....
— رەھمەت ، سېكرېتار .
— رەھمەتنى كېيىن دەيلا ، تېخى ! ئەمىسە گېپىمىز گەپ بول-
سۇن ، ئۇچ توينى بىرلا ۋاقىتتا قىلمىز .
— ئۇچ توي ؟
كىمدۇر بىرى ھەيران بولۇپ سورىغاندى ، سېكرېتار كېسىپلا
جاۋاب بەردى :
— ھەئە ! بىرىنچىسى ، قۇتلۇق ئاخۇن بىلەن زەيتۇنەمنىڭ توyى ؛
ئىككىنچىسى ، بالا - چاقا ، قۇدا - باجىلارنىڭ ئۇچرىشىش چېيى ؛
ئۇچىنچىسى ، ھە ، ئۇچىنچىسى ، ئۆزلىرىنىڭ ئون نەچچە يىللىق
توقى- لەنەتتىن قۇتۇلۇپ ، يۇرتداشلارنىڭ قوينىغا كىرگەنلىكلىرىنىڭ
خۇشاللىق چېيى.....مانا بۇ ئۇچ توي بولماي ، نېمە ؟ !
— خۇدا ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن ، سېكرېتار !
— يېڭى سىياسەتنىڭ غەلبىسىگە تەنتەنە قىلىش تويىنىمۇ قو-
شۇپ ، تۆت توي قىلۋېتەيلى !
— ھەببەللى !.....بۇمۇ جايىدا گەپ بولدى !
كۇلكە - چاقچاقلار بىلەن بىر سائەتچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى .
مېھمانلارغا تېخىچە داستىخان سالمىغانلىقىنى ئېسىگە ئالغان ھاۋاز
ئاخۇن ئىشىكنىڭ يان ياغىچىغا يۆلەنگىنىچە ئۆرە تۇرغان ھۆسنەرىخان-
غا قاراپ ئۇنلۇك ۋارقىرىدى :
— خوتۇن ، بولۇڭلا ، مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ تەييارلاڭلا !

ۋىسال پەيتىدىكى مۇسىبەت

سېكرېتارنىڭ مۆلچىرى خاتا چىقمىدى : دەل ئون بەشىنچى كۇ-

نى ، شەھەرلىكلەردەك كىيىنىپ ، بىلىكىگە قىممەت باھالىق سائەت-
لەرنى تاقىۋېلىشقان شېرىپ بىلەن زېرىپ قوشكۆلدە پەيدا بولدى .
قاپاق تېرەكلىك ھويلا ئەمدى شاد - خۇراملىققا تولدى . ياقا يۇرتتىكى
سەرسان - سەرگەردانلىق ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇروپ ، ئۆز يۇرتى ، ئۆز
ماكانى ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئىللىق باغرىغا قايتىپ كەلگەن بىر جۇپ
ئوغۇل بىلەن دىدارلاشقىلى كەلگەن ئۇروق - تۇغقان ، يۇرت - مەھەل-
لە ، يار - بۇرادەرلەرنىڭ ئايىغى ئۆزۈلمەيتتى . بۇ ھال ھاۋاز ئاخۇن
بىلەن ھۆسنەرىخاننى شۇنداق خۇشال قىلىۋەتتىكى ، بىر ھەپتە ئىچىد-
ىلا ئىككى بورداق قويىنى سويۇۋەتتى . زەيتۇنەم بىلەن نىساخان كۇن
بويى قازانىنى ئايلىنىپ ، ئوچاق تۇۋىدىن قوپمايتتى . ھاۋاز ئاخۇن
بىلەن ھۆسنەرىخان مېھمان كۇتۇپ ، مېھمان ئۇزىتىپ ، قونۇپ قالغان
ئۇروق - تۇغقانلىرى بىلەن مۇڭدىشىپ ، تاڭ ئېتىپ كەتكىنىنىمۇ
تۇيماي قېلىشاتتى . ئۇيقۇسىزلىق ، ھارغىنلىق بۇ ئائىلە كىشىلىرى-
نىڭ پۇت - قولىنىڭ ماغدۇرىنى يەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، ئىسال
شادلىقى ئۇلارغا پۇتمەس-تۇگىمەس كۇچ - قۇۋۋەت بېغىشلايتتى .
قىسقىسى ، قاپاق تېرەكلىك ھويلا ئەمدى بىر چاغلاردىكى كۆز يەتكۇ-
سىز ئېتىزلىقلار ئوتتۇرىسىدا يەككە - يېگانە چوقچىيىپ تۇرىدىغان ،
ئايدا - يىلدىمۇ ئادەم قەدىمى يەتمەيدىغان مۇساپىرنىڭ قەبرىسىدەك
مىسكىن ۋە جىمجىت ئەمەس ئىدى . بۇ ھويلا كىشىلىرى ئىلگىرى
مەھكۇم بولغان نەرسىنى يىراق - يىراقلارغا چۆرۈۋېتىپ ، مەھرۇم
بولغان نەرسىگە تەلتۆكۇس ئېرىشكەنىدى !

ئەمما ، دۇنيانىڭ ئىشلىرى ھەقىقەتەن مۇرەككەپ ، تەقدىرنىڭ
ئويۇنلىرى تېخىمۇ قىزىق بولىدىكەن : يوقلاپ كەلگۈچىلەرنىڭ ئايىغى
سەل ئۆزۈلۈپ ، قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ ئىگىلىرى يالغۇز قالغان
بىر ئاخشىمى ، كەچلىك تاماقنىڭ داستىخىنى يىغىلىش ئالدىدا ، شې-
رىپ ئاخۇن ئاكا - ئۇكا ئىككىيلەنگە ۋاكالىتەن ، ئاپئاق ياغلىققا
ئورالغان بىر دەستە پۇلنى داستىخانغا قويدى- دە :

— دادا ، ئانا ، ئاز بولسىمۇ تاپقىنىمىز مۇشۇكەن ، دۇئا قىلىڭ-
لار ! — دېدى .

بۇ پۇللار شەرىپ بىلەن زەربىپ ئون يىلدىن بۇيان يىغقان 10 نەچچە مىڭ يۈەن نەق پۇل ئىدى .

ئاتا - ئانا كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ ، ئۇلارنىڭ ئۆمرى ۋە بەختىنى تىلەپ ، ئۇزاقدىن- ئۇزاق دۇئا قىلىشتى . ئاخىرىدا ، مۇشۇ بازار كۈنى بىردانە تورپاق ، 10 چارەك گۈرۈچ سېتىۋېلىپ ، پۇتۇن دادۇيگە نەزىر بېرىشنى مەسلىھەت قىلىشتى .

تورپاق قاپاق تېرەكنىڭ تۇۋىگە باغلىنىپ ، تۇغقانلار مەسلىھەتكە چاقىرىلغان كۈنى سېكرېتار ھەممىدىن كېيىن كەلدى . كىم بىلسۇن ، مەسلىھەت پىشىپ ، ھەركىمگە ئۆز لايىقىدا خىزمەت تەقسىم قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ، سېكرېتار غەلىتە بىر تەكلىپنى ، يەنى مۇشۇ نەزىرنى زەيتۇنەمنىڭ تويىغا ئۆزگەرتىشنى ئوتتۇرىغا قويدى . بۇ تەكلىپ ھاۋاز ئاخۇندىن باشقىلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى .

— قۇتلۇق ھازىر چارۋىلىرىنى باشقۇرالماي ، ناھايىتى تەس كۈنگە قېلىۋاتىدۇ ، — دېدى سېكرېتار چۈشەندۈرۈپ ، — كۈندۈزى جاڭگالغا ئاپىرىپ بېقىش ، ئاخشىمى ھەلەپ ئېتىش ، يەم - بوغۇز سېلىش دېگەندەك ئىشلارنى قىلىپ بولالماي ، ئون جېنىنىڭ بىرى قېلىۋاتىدۇ . ئەگەر زەيتۇنەم ئۇنىڭغا ياردەملەشسە ، بۇ جاپالارنى ئىككىلەن تەڭ تارتىپ ، راھىتىنمۇ تەڭ كۆرىدۇ . كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، مىرزىمەت ئاكام كېلىپ قالسا ، ئوغلىنىڭ بېيىپلا قالماي ، گۈلدەك چىرايلىق چوكانغىمۇ ئىگە بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ، ھەممە خاپىلىقلىرىنى ئۇنتۇپ قالار .

بىرەيلەن چاقچاق قىلىپ :

— تۆت كىشىلىك گۈرۈھنىڭ ۋاقتىدا سېكرېتار ، دادۇيجاڭلىرىمىز ئەتىگەندە بەرگەن ۋەدىسىدىن ئاخشىمى يېنىۋالاتتى . ھازىر ئاشۇ كونا كېسەللىرى يەنە قوزغىلىپ قالدىمۇ-نېمە سېكرېتار ؟ ! — دېگەندى ، ھەممەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ، سېكرېتارمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتكۈچە كۈلدى . ئاندىن :

— توغرا ئېيتتىلا ، راستتىنلا كونا كېسىلىم قوزغىلىپ قالدى . ئەمما ، شۇنىمۇ دەپ قويای : بۇ قېتىم ئاران بىر ئېغىزلا گەپمىدىن

يېنىۋالدىم . قالغان گېپىم يەنە جايىدا ، ئىنساب بىلەن گەپ قىلىڭ-
لار ، تۇغقانلار !

شۇنداق قىلىپ ، نەزىر تويغا ئۆزگەردى .

بۇگۈن — توي كۈنى ئىدى . ئەر مېھمانلار چۈشكە يېقىن ئاران ئۈزاپ بولدى . توي بېشى — سېكرېتار ۋە ئەتىگەندىن بېرى نەغمە قىلىپ ، قاپاق تېرەكلىك هويلىدىن چاك چىقىرىۋەتكەن دادۇي مەدەنـ-
يەت پونكىتىنىڭ سەنئەت هەۋەسكارلىرى ۋە باشقا خالىس خىزمەت قىلغۇچىلار ئايۋانغا يىغىلىپ «تۇغقان ئېشى» يېيىشكە ئولتۇردى . سېكرېتار ئەمدى تېخى لېگەنگە قول ئۈزىتىشىغا ، دادۇينىڭ ئامانلىق ساقلاش هەيئىتى ئالدىراش كىرىپ كەلدى- ده ، ئۇنى گۇڭشېدىن چاقىرىپ تېلېفون كەلگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر كەلدى . سېكرېتار كۆپچىلىكنى داستىخاندىن قوزغالماسلىققا دەۋەت قىلىپ ، ئالدىراش ئورنىدىن تۇردى .

ئايالىلارنىڭ ئەزەلدىن شۇنداق جېدىلى تولا بولامدۇ ياكى بۇگۈنكى تويدا شۇنداق جېدەلخور بولۇپ كەتتىمۇ ، هېچقايسىسىنىڭ ئاغزى بېسىلمايتتى . كىمنىڭ گېپىنى كىم ئاڭلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولماي-
تى . بىر - بىرىگە گەپ بەرمەي ، كانىيى يىرتىلىپ كەتكۇدەك ۋارقى-
رىشاتتى ، قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى . بىر - بىرىنى نوقۇشۇپ ، چىمدى-
شىپ ، چىرقىرىشاتتى . ئۇلارنىڭ قىيا - چىياسى ئۇنئالغۇدىن ياڭرا-
ۋاتقان ناخشا ئاۋازىنى بېسىپ كەتكەنىدى .

ئەسلىي تاماشا ئوغۇل تەرەپنىڭ مېهمانلىرى كېلىپ ، ئاش تار-
تىپ بولغاندىن كېيىن چىقتى : دەسلەپ هەممەيلەن ئايۋاننىڭ ئىككى سۇپىسىغا يىغىلىپ ، قوشكۆللۈك قوشاقچى هەشىخان «راۋاب» چال-
غان پەدىلەرگە ئۇسسۇل ئويناپ ، «ئۆرۈمە» قىلىشتى . تېخى توي كىيىملىرى كىيدۈرۈلمىگەن زەيتۇنەممۇ ئۇسسۇلغا تارتىپ چىقىلدى . بۇ چاغدا هەشىخان «راۋاب» نىڭ ئالدىدىكى پەتنۇسقا يەنە نەچچە دانە بەش كويلۇق ، 10 كويلۇق پۇللار قوشۇلدى . خۇشاللىقتىن كۆزلىرى- گە ياش تولغان هۆسنەرىخان ئوتقاشتەك ۋالىلداپ تۇرىدىغان بىر كىيىملىك خاڭجۇ دۇخاۋىسى ، نىساخان بىر كىيىملىك كاۋا چېچىكى

ئەنگىلىشىم ، قۇتلۇق ئاخۇنۇمنىڭ ھاممامچىسى زىۋىدىخان بىر كىيىملىك شاپتۇل چېچىكى شەكلىدىكى تاۋارنى زەيتۇنەمنىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ ، ھەمشخان «راۋاب»نىڭ ئالدىغا قويدى ۋە زەيتۇنەمگە جور بولۇپ ئۇسسۇل ئويناپ ، ئايۋاننى بىر - ئىككى قېتىمدىن ئايلىنىشتى .

كېيىن جىگدىلىكنىڭ قوشاقچىسى لەيلىخان «ۋات - ۋات» بىلەن ھەمشخان «راۋاب» قوشاق ئېيتىشىشتا بەس - بەسكە چۈشتى . بۇلار ھەر ئىككىسى 50 ياشتىن كەم ئەمەس ئىدى . لەيلىخان بىلەن ھەمشخان سۇپىدا بىر - بىرىگە ئۇدۇلمۇئۇدۇل ئولتۇرۇشاتتى . ھەرقايسى تەرەپنىڭ مېھمانلىرى بەزىلىرى ئولتۇرۇشقان ، بەزىلىرى ئۆرە تۇرۇشقان ھالدا ئۆز قوشاقچىلىرىنى چۆرىدىۋېلىشقانىدى . ھەممەيلەن - نىڭ كۆزى ئۇلاردا ، قۇلىقى ئاغزىدا ئىدى .

ئىشنىڭ «بىسمىللاسى» مۇنداق باشلاندى :

— قېنى ، لەيلىخان ، — دېدى ھەمشخان ، — خېنىم ، ئىككى ئېغىز بىرنېمە دېمەملا !

— ئاۋۋال ئۆزلىرىدىن كەلسۇن !

— سىلى دېگەن ئوغۇللۇق ، ئۆزلىرى باشلاپ بەرمىسىلە ، بىز قانداق بىرنېمە دېيەلەيمىز ؟ !

— قىزلىق دېگەن خان كۆۋرۈكى ، خان كۆۋرۈكىدىن خان ئۆزى باش بولۇپ ئۆتۈپ بەرمىسە ، پۇقرا قانداق ئۆتەلەيدۇ ؟ !

— پۇقرا بولمىسا ، خان كىمگە خان بولىدۇ ؟ «خانىنىڭ ھۆرمىتى پۇقرا بىلەن» دېگەن گەپ بار . ئۆزلىرى بىزنىڭ ھۆرمىتىمىزنى قىلىپ بوسۇغىمىزغا كەپلا ، ئۆزلىرىنى ھۆرمەت قىلىپ تۆرگە باشلىمىساق سەت تۇرار !

— ئەستا..... نېمانداق ناز قىلىدىغاندۇ . ماۋۇ خوتۇن !

— ئاز - تولا ناز قىلمىسىچا ، ئادەمنىڭ ئەتىۋارى بولمايدۇ خېنىم ! ئانىلىرى سىلىگە ناز قىلىشنى ئۆگەتمىگەنمىدى ؟

— ۋاي ئۆلەي..... نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ سەت چوقۇر !

— «سەتنىڭ ھالى ياماق ، چىرايلىقنىڭ دەردى» دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمىدىلە ؟ ئاز - تولا ھالىمىز بولمىسىچا ، سىلىدەك چىرايـ

لىق ئاشىق ھۆرىلقالار بىرەمدە ئادەمنى كەشىگە پېتەك قىلىۋالىدۇ ، خېنىم !

— مەنمۇچا ، بۇ يەرگە كەشىمگە پېتەك ئىزدەپ كەلگەن . ئۆزلـ-رىنى پېتەك قىلمىسام ، ئاخشاملىقتا ئۆيۈمگە قانداق كېتىمەن ؟ !

— ھۇ بېشىڭنى يەيدىغان سېرىق ئاسلان ، تېخى مېنى «كەشىمگە پېتەك قىلىمەن» دەۋاتقىنىنى قارامۇلار ، كۆپچىلىك ! كىمنى كىم كەشىگە پېتەك قىلىدۇ ، ھېلى كۆرىمىز تېخى !

خېلى ئۇزاق داۋام قىلغان كۈلكە - چاقچاقلاردىن كېيىن ، لەيلـ-خان دەس ئورنىدىن تۇردى- دە ، قاش - قاپىقىنى سۈزۈپ ، قوشكۆلـ-لۈك مېھمانلارغا مەغرۇر تىكىلگەچ ، بېشىدىكى كەمچەت تۇمىقىنى چېكىسىگىرەك سۈرۈپ قويدى ۋە قۇلىقىدا ھارۋىنىڭ چاقىدەك ساڭـ-گىلاپ تۇرغان كۈموش زىرىسىنى تۇزەشتۇردى . ئاندىن :

— قانچە - قانچە ئاچ كۆز شىر - يولۋاسلارنىڭ چاڭگىلىدىن زەيتۇنەمدەك بىر ئاينى يۇلۇپ ئالالىغان ئادەم ھەشىخاندەك ئۆلۈكى داۋان قېرىدىن قورقامدىكەن ! ؟ ئىززىتىنى بىلمىگەن سەت چوقۇرنى بىر چوقۇپلا «ۋاك..... »دېگۈزمىسەم ، «ۋات - ۋات» دېگەن ئېتىمنى بوغۇزلاپ ، خامتالاش قىلىۋېتەرمىنا !

يەنە بىر قېتىم كۈلكە كۆتۈرۈلدى . ھەممىدىن بەكرەك ھەشىخان كۈلدى . لەيلىخان كۈلمەستىن ، گېپىنى قىرىپ يۆتىلىۋالدى- دە .

— ئەمىسە ،ئوڭ قۇلاق ، سول قۇلاق ئاڭلاپ تۇرۇشسىلا ، — دەپ قويۇپ ، ماۋۇ بىر كۈپلېت قوشاقنى ئېيىتتى .

جىگدىلىكنىڭ قىزلىرى ،
جىگدىدە باغ ئېتىدۇ .
غازىڭدا قوي بېقىپ ،
ئاغزىنى ياغ ئېتىدۇ .

جىگدىلىكنىڭ چوكان - جۇۋانلىرى قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى . قوشكۆللۈكلەر بولسا زورىغا كۈلۈمسىرەشتى .

— قېنى ، ھەشخان ، نۆۋەت ئۆزلىرىنىڭ !
— ئوبدان ، ئەمىسە ئاڭلاپ تۇرسىلا :

جىگدىلىكىنىڭ قىزلىرى ،
ئۆزىنى داڭ ئېتىدۇ .
بوردا ئىشتان كىيىپ ،
كۈلدا باغ ئېتىدۇ .

— ۋاي ئۆلەي ، ۋاي ئۆلەي !..... «ئۆزى سەتىنىڭ گېپى سەت» دەپ ، بۇ چوقۇرنىڭ ئەسكىلىكىنى !
— ھى - ھى - ھى !.....
ھەشخان لەيلىخان بىلەن يېڭىباشتىن بەسكە چۈشتى .
ھەشخان :

بىر ئۈۋدا چوڭ بولغان ،
كاككۇك بىلەن غورىلاي .
قوش كۆللۈكنىڭ قىزلىرى ،
ئون بەش كۈنلۈك تولۇن ئاي .

قوشكۆللۈك مېھمانلار :
— تازا جايدا گەپ قىللا ھەشخان !
— خۇدايىم دەرد بەرمىسۇن !
—.....
لەيلىخان :
قوشكۆللۈكنىڭ قىزلىرى ،
پو ئاتىدۇ چاغلىماي .
پولۇ ئېتەر كۈمەكتە ،
سۈيىپغىنى داغلىماي .

جىگدىلىك مېھمانلار :

— ئەجەب ئوبدان ئەدىپىنى بەردىلە ، لەيلىخان !
— لەيلىخان ، بوش كەلمىسىلە ، جۇمۇ !
—.....
ھەشىخان :
راۋاق سالار ئاسمانغا ،
تاڭ سەھەردە بوز تورغاي .
ناخشا ئېيتىپ ماختايدۇ ،
قوشكۆللۈكنى توختماي .

ۋاي ، ۋاي ، ۋاي !..... ئەجەب يۈرىكىمىزدىكى گەپنى قىللا ، ھەشىخان !
— مۇشۇنداق يەرلىرىنى ئارزۇلايمىز- دە ، سىلىنىڭ !
—.....
لەيلىخان :
قوشكۆللۈكنىڭ قىزلىرى ،
چىش يېمىگەن توسۇن تاي .
كۆيدى زەيتۇن قۇتلۇقتا ،
قوشكۆللۈكنى ياراتماي .

— كۆكلەپ كەتسىلە ، لەيلىخان !
— ۋاي ئۆلەي !..... ئەمدى چىشلەپ تارتمىغان زەيتۇنەم قاپتى- كەنمۇ ، بۇ سەت داقىيغا ؟
— يالغانمىدى ؟ قوشكۆلدىن زەيتۇنەمگە يارىغۇدەك يىگىت چىقان بولسا ، بىزنىڭ قۇتلۇق ئاخۇنغا ئاشارمىدى ! ؟
— شۇنى دېسىلە ، جېنىم تۇغقىنىم ! زەيتۇنەمنىڭ تازىمۇ كۆزى بار قىز بالىكەن !
— قۇتلۇق ئاخۇنىڭ كۆزى يوقمىكەن ؟ كۆزى بولغاچ ، جىگدى- لىكىنىڭ قىزلىرىنى ياراتماي ، بىزنىڭ زەيتۇنەمنى تاللاپتۇ ، دېيىش- سىلە !

— «ئاي بىلەن كۈن جۇپ بولدى ، يۇلتۇز داغدا ، خوپ بولدى !» دېگەن شۇ - دە !

ئىككى تەرەپنىڭ مېھمانلىرى ئاشۇنداق چاقچاقلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ، خۇشاللىقتىن ئۆزلىرىنى قويىدىغان يەر تاپالمايۋاتقاندا ، ئىشىكە يېقىنراق تۇرۇشقان نەچچەيلەنىڭ رەڭگى تۇيۇقسىز ئۆزگۈپ ، ئۈنى ئۆچۈپلا كەتتى . قىسقىغىنا داۋام قىلغان «كۈت - كۈت» تىن كېيىن ، زىۋىدىخان ئىككى مەڭزىگە ۋاقىدە كاچات سالدى - دە :

— ۋاي قېرىندىشىم !— دەپ ئۈنلۈك توۋلاپ يىغا باشلاپ ، ئۆينى بېشىغا كىيدى .

نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەي كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەن ھۆسنەرىخان ئىشىكنىڭ كېشىكىگە يۆلەنگىنىچە قېتىپ قالدى .

زەيتۈنەمگە تويلۇق كىيىمى كىيدۈرۈۋاتقان نىساخان ۋە قىز قولداشلىرى بۇ يىغا- زارنى ئاڭلاپلا ،ئالمان- تالمان سىرتقا چېپىشتى .

بۇ زادى قانداق ئىش ؟

بۇ مۇنداق ئىش ئىدى : بۇ يىل تومۇزدا ، «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» جەريانىدا قوشكۆل دادۇيىنىڭ رەھبەرلىك ھوقۇقىنى تارتىۋېلىپ ، خەلقنى قاڭغىرقاقشاتقان ، كېيىن ئوغرىلىق جىنايىتى بىلەن قانۇن بويىچە قولغا ئېلىنىپ ، جازا مۇددىتى توشۇپ قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن يەنە داۋاملىق ئوغرىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن ئۇچار ئوغرى — سەمەت بەڭگە قوشنا دادۇيدىكى بىر ئائىلىگە ئوغرىلىققا كىرگەن . ئۆي ئىگىسى ئايال تۇيۇپ قالغىنى ئۈچۈن ، ئۈنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ، مال - مۈلۈكلىرىنى بۇلاپ چىققاندا ، قانۇن تورىغا چۈشكەندى . يېقىندا سوت مەھكىمىسى ئۈنىڭغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلغان ، ھۆكۈمنامىنى ئوقۇپ بېرىپ ، قول قويۇشنى تەلەپ قىلغان ھەمدە نېمە ئارزۇ - ئارمانلىرى بارلىقىنى سورىغان . ئۇ ھۆكۈمنامىگە دەرھال قول قويغان ، ئاندىن ھۆركىرەپ يىغلاپ تۇرۇپ ، ئىلگىرى ئۆزى بىلەن بىللە جىنايەت ئۆتكۈزگەن يەنە بىر قاتىلنىڭ تېخىچە

قانۇن توری سىرتىدا ياشاۋاتقانلىقى ؛ ئەگەر ئۇنىڭغا تېگىشلىك جازا بېرىلمەيدىغان بولسا ، ئۆلسىمۇ كۆزى يۇمۇلمايدىغانلىقىنى پاش قىلغان .

بۇ قاتىل — خېلىل ئىدى .

سەمەتنىڭ خۇدانىڭ نامىنى شېپى كەلتۇرۇپ پاش قىلىشى نەتىجىسىدە ، ناھىيەلىك خەلق سوت مەسكىمىسىگە ئەھۋالنى دوكلات قىلىپ ، ئۇلاردىن ھۆكۈمنى بىرئاز كېچىكتۇرۇپ ئىجرا قىلىش توغرىسىدا يولىورۇق ئالدى ۋە بىر تۈركۈم قانۇن خادىملىرىنى بۇ گۇڭشېغا ئەۋەتتى . چۈشتىن بۇرۇن سېكرىتارنىڭ ئۇشتۇمتوت گۇڭشېغا چاقىرتىلىپ كېتىشىمۇ دەل مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى .

ئۆلگۈچى — مىرزىمەت ئاخۇن بولۇپ ، ئاشۇ يىلى كەچقۇرۇن ، جاڭگالدىن مالنى ياندۇرۇپ كېلىۋاتقاندا ، خېلىل بىلەن سەمەت تەردىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ۋە بوينىغا تاش باغلاپ ، توقايدىكى زەيكەشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى «ساراي بۇلاق»دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاققا تاشلىنىپ ، «ئۆچ» ئېلىنغانىكەن .

چۈشتىن كېيىن ، ئىككى دانە سۇ پومپىسى بىسلىغان قول تىراكتورى بىلەن ئون نەچچە نەپەر كادىر ، ساقچى «ساراي بۇلاق» بويىغا يېتىپ كەلدى. ده ، بۇلاقنى ئايلاندۇرۇپ زەيكەش ئويۇپ ، بۇلاقتا داۋاملىق ئېقىپ كىرىدىغان سۇ مەنبەسىنى كېسىپ تاشلىدى ، ئاندىن سۇ پومپىسى تىراكتورنىڭ موتورىغا چېتىلىپ ئىشقا چۈشۈرۈلدى .

بۇلاقنىڭ تېگى كۆرۈندى . بىر سائەتتىن ئارتۇق ھەپىلىشىش ئارقىلىق ، پاختىلىق تون ئىچىدە ئاللىقاچان ئىسكىلىتقا ئايلىنىپ كەتكەن جەسەت پاتقاق ئىچىدىن ئېلىپ چىقىلدى :

تونۇش ئۇستباش ، تونۇش ئارغامچا .

ئۇستباش — مىرزىمەت ئاكىنىڭ : سېرىق ئۆچكە چۈپۈرىدىن ئېشىلگەن ئارغامچا — خېلىلنىڭ ئىدى .

بۇ ئىش شۇنچە مەخپىي تۇتۇلغىنىغا قارىماي ، بۇنىڭدىن بىر سائەتچە ئىلگىرى قۇتلۇقنىڭ قۇلىقىغا يەتكەنىدى .

هازىر ئۇنىڭ كاللىسىدا «قىز كۆچۈرۈش» دېگەن گەپتىن ئە-سەرمۇ قالمىغان ھالدا ، داد - پەريات چېكىپ دادىسىنىڭ ھازىسىنى ئاچماقتا.....

قاپاق تېرەكلىك ھويلا ھەققىدە ئەڭ يېڭى بايان

«ھۇرۇننىڭ ئېتىمۇ ھارغاق كېلىدۇ» دېگەن گەپ راست بولسا كېرەك : ھېكايىمىز پۇتكۈچە ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى . مەن قوش-كۆلگە بارغىنىمدا ، قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ ئاللىقاچان بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشقانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم .

— بۇ ئىشتا بىز پۇتۇنلەي ھاۋاز ئاكىنىڭ رايىغا باقتۇق ، — دېدى سېكرېتار ماڭا چۈشەندۈرۈپ ، — ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدا ، بىز مۇزاكىرە قىلىپ ، شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇنغا ئايرىم - ئايرىم ئۆيلۈك ، باغلىق يەر كۆرسىتىپ بەرمەكچى بولدۇق . بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، خۇشاللىقتىن ھەممەيلەننىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يەتتى . ئەمما ، ھاۋاز ئاكام ئۇلۇغ - كىچىك تىندى- دە ، كۆزلىرىمگە غەلىتە بىر نەزەردە قادىلىپ : «ئۇكام ، يەرنى نەدىن كۆرسىتىپ بېرىدىغان بو-لۇشلا ؟» دەپ سورىدى . «مۇشۇ ھويلىنىڭ يېنىدىن كۆرسىتىپ بې-رەرمىز» دېدىمەن كۈلۈمسىرەپ ، «نېمە ؟— دېدى ئۇ رەڭگى ئۆ-ڭۈپ ، ئاۋازى بولسا يىغلامسىراۋاتقاندەك تىترەيتتى ، — رەھمەت ئۇكام ، ھەربىرلىرىنىڭ ھىممىتىگە رەھمەت ! بولدى ، بىزگە ئۆيلۈك يەر كېرەك ئەمەس . ھېلىمۇ ئون نەچچە يىلدىن بېرى يۇرت - مەھەل-لىدىن ئايرىلىپ ، مۇشۇ ھۇقۇشنىڭ ئۇۋۇسىدەك يالغۇز ھويلىدا دەك-كە- دۇككە ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈپتۇق . ئاۋۋال خۇدا ، ئاندىن قالسا ھەربىرلىرىنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ، ھازىر ئوغۇللىرىمىزمۇ قېشىمىز-دا ، كېلىنلىك ، قۇدا - باجىلىقمۇ بولۇپ قالدۇق . قولىمىزنى نەگە ئۇزاتساق شۇ يەرگە يېتىدۇ ، يېگىنىمىز ئالدىمىزدا ، يېمىگىنىمىز كەينىمىزدە تۇرۇپتۇ . ئەمما ، ھەي..... بىزنى بۇنىڭدىن كېيىنمۇ

مۇشۇ قاقاسلىقتا باغلاپ قويماقچى بولغان بولۇشسىلىرى ، ئۆي سالىـ مىز ، باغ چۆرۈيمىز ، دەپ ئاۋارە بولماي ، مۇشۇ هويلىغا پېتىشىپ ياشاپ تۇرارمىز . مەن..... مەن تەتۇر پېشانە ، پالاندى قېرى ئۆلگەنـ دىن كېيىن ، بالىلار ئۆزلىرى ئۆي سالامدۇ ، باغ چۆرۈمدۇ ، قولـ دىن نېمە كەلسە شۇنى قىلار ، بولمىسا ، ئۇلارمۇ بالىسىدىن بالىسىغا يۇرت ـ مەھەللىدىن ئايرىلىپ ، بىزگە ئوخشاش مۇشۇ قاقاسلىقتا تىمىسقىلاپ جان باقار !»

ئۇنىڭ كىرپىكلىرى نەملەنگەنىدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم. ده ، «بۇ گەپلىرىچە ، مەھەللىگە كۆچۈپ كەتسەك دەيدىغان ئوخشىمامىلا ؟» دەپ سورىدىم .

هاۋاز ئاكام ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېلىپ ، ئاستا تىلغا كىردى . چىرايى بەكمۇ ئايانچلىق ئىدى :

«ئۆكام ، سېكرىتار ، سىلىگە يۇرىكىمدىكىنى دېسەم ، ئادەمگە دۇنيادا ، بىرسى ، ئاتا ـ ئانىسىدىن كىچىك يېتىم قالماق ؛ يەنە بىرسى ، يۇرت ـ مەھەللە ، قولۇم ـ قوشنىسىز ، يەككە ـ يېگانە ياشىماقتىن ئەلەملىك ئىش يوقكەن . بىز «خەلق» بولغىلى نىكەم ، ئەمدى هېچكىممۇ بىزنى «ئۆچى ـ بۇچى» دېيەلمەيدۇ . شۇنداق تۇـ رۇقلۇق ، نېمىشقا بىزگە مەھەللىدىن يەر كۆرسىتىپ بېرىپ ، خەلق قاتارىغا قوشماي ، يەنە مۇشۇ قاقاسلىقتا قويۇشىلا ؟

مەن كۆلكەمنى تەسلىكتە بېسىپ : «ئەگەر ئۇنداق نىيەتلىرى بولسا ، جان دەپ قوللايمىز ! بىز سىلىنى قەدەم جايدىن كۆچكىلى ئۇنىماسمىكىن ، دەپ مۇشۇنداق قارارغا كەلگەنىدۇق .مەھەللىگە كۆـ چۈپ كەتكۈلىرى بولسا ، دەل بىزنىڭ ئارزۇيىمىزدەك ئىش بولـ دۇ !»دەپ جاۋاب بەردىم .

—.....

— شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قۇتلۇق ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە يانداپ ئۇچ ئائىلىلىك يەر كۆرسىتىپ بەردۇق ، — دېدى سېكرىتار سۆزىنى داۋام قىلىپ ، — ئەتىيازلىق تېرىلغۇ بىلەن ئومۇمنىڭ ئارىلىقىدا قاپاق تېرەكلىك هويلىنىڭ ئۇستىنى ئېچىپ ، ياغاچ ـ تېشىدا بۇ هويلىنى

پۈتكۈزۈپ ، ھاۋاز ئاكام بىلەن ھۆسنەرىخان ئاچام ئولتۇردى . ماۋۇ ھويلىلار ، — سېكرېتار بېشى بىلەن ئىككى ياندىكى قوشنا ھويلىنى ئىشارەت قىلدى ، — شېرىپ ئاخۇن بىلەن زېرىپ ئاخۇنىمىڭ ھويلىسى .

— شۇنداق قىلىپ ، ئۇلارنى ئۇچ ئائىلىگە بۆلۈۋەتتۇق ، دېسىلە . بۇ سوئالىم سېكرېتارغا غەلىتە تۇيۇلدىمۇ ، ئۆزىچە كۈلۈپ كەتتى . كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى :

— بىز كېيىنلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ ، ئۇلارنى ئايرىم - ئايرىم ئۇچ ھويلىغا ئىگە قىلغان بولساقمۇ ، قازىنى ھېلىمۇ بىر ، تېخى قۇتلۇق ئاخۇن بىلەن زەيتۇنەممۇ بۇ ئۆيگە قىستۇرۇلۇۋالدى .

— نېمىشقا ؟

— نېمىشقا بولاتتى ! ھازىر بۇ تۆت ئائىلىنىڭ قولىدا ئۇچ يۈزدىن ئارتۇق چارۋا ، ئالتە يۈز موغا يېقىن يەر بار . ئەسلىدە ، بىز ئۇلارغا توقسان ئالتە مو يەرنى ھۆددىگە بەرگەنىدۇق . ئۇلار ئۆتكەن يىلى ئومىدا بىر كۆك ئېلىپلا ، نەپسى يوغىناپ كەتتى ، — سېكرېتار «نەپسى يوغىناپ كەتتى» دېگەن سۆزنى بىر خىل پەخىرلىنىش ھېسسىياتى بىلەن ئېيتتى ، — شۇنىڭ بىلەن كونا ئۆيگە يېقىن دەريا بويىدىكى بەش يۈز مو كەلگۈدەك سۇ چىقمايدىغان يارلىقنى ئېچىپ ، كۈزدە بۇغداي تېرىدى .

— بۇنچە كۆپ يەرنى قانداق تېرىپ بولالىدى ؟

— ئاسانلا تېرىدى ، — دېدى سېكرېتار كۈلۈپ ، — ئۇلار دەسلەپ بىر قول تراكتورى بىلەن سۇ پومپىسى سېتىۋېلىپ ، تەلۈنچۈكىنىڭ سۈيىنى تارتىپ ، يارلىقنى ئوسا قىلدى . دە ، گۈڭشې تراكتور پونكىتىنىڭ تراكتورىنى ئىجارىگە ئېلىپ ھەيدەتتى . گۈڭشې رەھبەرلىكى بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ، ئۇلارنىڭ غەيرىتىگە تېخىمۇ ئىلھام بېرىش نىيىتىگە كەلدى . دە ، بىر دانە يەل تاپان تراكتورنى نېسى سېتىپ بەردى . ئامانەت قەرز كوپېراتىپى يىگىرمە مىڭ يۈەن تۆۋەن ئۆسۈملۈك قەرز بەردى .

مەن ھەيران بولۇپ سورىدىم :

— تراکتورنی نېسی سېتىپ بەرگەن تۇرۇقلۇق ، يەنە بۇنچە جىق قەرز بېرىشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟

سېكرېتار تېخىمۇ ئىنچىكىلەپ چۈشەندۈردى :

— بۇ پۇل ئۇلارنىڭ ئېغىل - قوتان ياسىشى ، دېھقانچىلىق بىلەن چارۋىچىلىقنى بىرلەشتۈرۈپ ، تېخىمۇ رونىق تېپىشى ئۈچۈن بېرىلىدى ، — سېكرېتار سەل توختاپ قويدى ، — بۇ پۇللارنىڭ قانداق ئىشلارغا ئىشلىتىلگەنلىكىنى ھېلى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرىدىلا !

— بىز دۇئا قىلىپ ، داستىخاندىن تۇردۇق . قولىدا بىر ياشلار-دىكى ئوغۇل بالىنى كۆتۈرۈۋالغان ھۆسنەرىخان ئاچا بىزنى ھويلىنىڭ دەرۋازىسىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى .

بىز ئەمدى ھاۋاز ئاكىنىڭ قېشىغا كېتىۋاتاتتۇق ، سېكرېتاردىن يول بويى يەنە ماۋۇلارنى ئۇقتۇم : بۇ يىل ئەتىيازدا ، ھاۋاز ئاكا بەشكېرەمدىن 500 تۇپ ھەر خىل مېۋە كۆچىتى ئەكىلىپ ، تۆت ھويلىنىڭ بېغىغا تىكىپ چىقىپتۇ . بۇ كۆچەتلەرنىڭ ھەممىسى بىر تۇپمۇ زايە بولماي تۇتۇپتۇ . تېخى بەزىلىرى مېۋە بېرىپمۇ ئۇلگۈرۈپ-تۇ . زەيتۇنەم بىلەن قۇتلۇق ئاخۇن قوي بېقىشنى ئۇستىگە ئاپتۇ . شېرىپ ئاخۇن ، زېرىپ ئاخۇن ۋە ئۇلارنىڭ ئاياللىرى ھاۋاز ئاكا بىلەن بىللە ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشلىرىنى قىلىدىكەن . ھۆسنەرىخان بولسا ، ئۇلارنىڭ «ئاشپەز»لىكىنى قىلغاندىن تاشقىرى ، زەيتۇنەمنىڭ ئوغلى بەختاخۇننى باقىدىكەن .

يەڭگىل گۈرۈلدىگەن موتور ئاۋازى سۆھبىتىمىزنى بۆلۈۋەتتى . قاپاق تېرەكلىك ھويلىغا يېقىنلاپ قالغانىدۇق .

«قىزىق ئىش ، باياتىن سېكرېتار قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ چېقىۋېتىلگەنلىكىنى ئېيتقانىدى ، ئەمەلىيەتتە ، ئىلگىرىكىدىن نەچچە ھەسسە يوغىناپ كېتىپتىغۇ ! ؟»

سېكرېتار كۆڭلۈمدىكىنى بىلىۋالغاندەك ، ئالدىراش ئىزاھات بەردى :

— بۇ ھاۋاز ئاكاملارنىڭ قوتىنى ، — دېدى ئۇ ،— ئۇلار ئوغۇت

يۆتكەشكە كېتىدىغان ۋاقىتنى تېجەش ئۈچۈن ، قوتاننى كونا ئۆينىڭ ئورنىغا سالدى . ئەر خەقلەر كېچىسى نۆۋەت بىلەن قونۇپ ماللاردىن خەۋەر ئالىدۇ . ھاۋاز ئاكام قاپاق تېرەكنى «شۇم دەرەخ» دەپ كېسىۋەتمەكچى بولغانىكەن ، مەن ئۇنى توسۇپ قالدىم . نېمىشقا دېسىلە ، دادۇيىمىزدە ئاران مۇشۇ بىر تۈپ قاپاق تېرەك تۇرسا ، ئۇنى كېسىۋەتسە ، نەسلى قۇرۇپ كەتمەمدۇ ؟ !»

مەن يەڭگىل نەپەس ئېلىپ ، كۈلۈمسىرىۋىدىم ، سېكرېتارمۇ كۈلۈمسىرىدى .

بىز قوتاننىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتكىنىمىزدە ، كۆز ئالدىمدا مەن زادىلا تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغان بىر مەنزىرە گەۋدىلەندى : قاپاق تېرەكنىڭ ئاستىدا موتورى تىنماي ئايلىنىپ تۇرغانۇ قول تراكتورى ۋە ئۇنىڭغا چېتىلغان خامان تېپىش ماشىنىسى تۇراتتى . بىر يىگىت تۇتام - تۇتام ئۆنچىلەرنى ماشىنىنىڭ «ئاغزى» غا تىقىپ ، دېنىنى دان ، مەڭگىنىنى مەڭگەن قىلىپ ئايرىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئالدى تەرىپىدە نەچچە مو كەلگۈدەك يەردە ئۆنچە دۆڭسى ، ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىدە دۆڭە - دۆڭە مەڭگەن تۇراتتى . ئوخشاشلا شاپتۇل چېچىكى دۇردۇن ئۇستباش كىيىپ ، بېشىغا مايسا رەڭ نېلۇن رومال چىگىۋېلىشقان بىر جۇپ چوكان ئۆنچە دۆڭسى يېنىدا ئارغامچىدا ئۆنچە تېڭىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ قولى جىددىي ئىشتا بولغاچ ، بىزنى كۆرمەي قېلىشتى . مەن ئۇلارنى ھاۋاز ئاكىنىڭ ئوغلى بىلەن كېلىنلىرى بولسا كېرەك ،دەپ قىياس قىلدىم .

سېكرېتار ئۇلارغا نېمىدۇر دېمەكچى بولغاندى . قاياقتىندۇر ھاۋاز ئاكا پەيدا بولۇپ قالدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ئۇكىلىرىم !— دېدى ئۇ ئاۋۋال سېكرېتارغا ، ئاندىن ماڭا ئىككى قولىنى تەڭلا سوزۇپ ، ئۇنىڭ روھى كۆتۈرەڭگۇ ، چىرايى خۇشخۇي ئىدى .

— سالامەت تۇرلىمۇ ، ھاۋاز ئاكا ؟

— خۇداغا شۈكرى !

سالام - سەھەتتىن كېيىن ئۇ بىزنى ئۆزىنىڭ قوغۇنلۇقىغا باشلا-

دى . كېتىۋېتىپ ، زېرىپ ئاخۇن بىلەن قىسقىغىنا پاراڭلاشتۇق ، ئايگۈل ، سانىيەملەر بىلەن سالاملاشتۇق .

قوغۇنلۇق ئۆنچە دۆۋىسىنىڭ كەينىدە ئىكەن . بۇ يەرنىڭ قەدىمدىن داڭلىق ، ئەمما ئۇرۇقى يوقىلىپ كەتكىنىگە ئۇزاق يىل بولغان چاچۇرۇك ، قارىقاش ، تۇرنا ، خامانچى ، چۆگۈنباش ، مەككە ، ئەنجان قوغۇنى ، پوستى پىياز ، ھۇرەيلى ، بېشەكشېرىن قاتارلىق قوغۇنلىرى ياپيېشىل پېلەكلەر ئارىسىدا ساينىڭ تېشىدەك تىزىلىپ ياتاتتى . ئادەمنىڭ تېخىمۇ ھەۋىسىنى كەلتۈرىدىغىنى شۇكى ، بىر چۆنەكتە بىر خىللا قوغۇن بولۇپ ، باشقا خىلدىكى قوغۇندىن بىرەر تۈپمۇ ئارىلىشىپ قالمىغانىدى . قوغۇنلۇق ناھايىتى چوڭ بولۇپ ، ئۇ چەت - بۇ چېتىگە كۆز يەتمەيتتى . راستىنى ئېيتسام ، گاڭگىراپلا قالغانىدىم ، كۆزۈم قوغۇنلارغا تىكىلگەن .

— ھاۋاز ئاكا ، بۇنچە جىق قوغۇننى قانداقمۇ يىغىشتۇرۇپ بولالا ؟— دەپ سورىدىم .

— «جان بولسا جاھان ، ئاش بولسا قازان» دەپتىكەن ، ئۇكام ! — ھاۋاز ئاكا ئوت چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا مەغرۇر تىكتى ، — خۇدا بۇنچىلىك نېمەتنى بېرىپتۇ ، ئۇنى يىغىشتۇرالماسلىقتىنمۇ ئەنسىرەمدىكەن ، كىشى ! بىر چاغلاردا ئۆزىمىز قوغۇن تېرىپ ، يۇرىكىمىز چىلاشقۇدەك يېيىلمەي ھەسرەت چېكەتتۇق . ئەمدى تويغۇدەك يەپ - ئىچىپ ھۇزۇرلىنىمىز . بۇ بىر ؛ ئىككىنچىدىن ، سېتىپ پۇل قىلىمىز .

— سېتىپ بولغۇچە بۇزۇلۇپ كەتمەمدۇ ؟

— بۇزمايمىز ،ئۇكام !خۇدايىم بۇيرۇسا ،بىرىنىمۇ بۇزمايمىز ! — ھاۋاز ئاكا ئالدىراش چۈشەندۈردى ، — سېكرېتار بىزگە قەشقەر شەھەرلىك تەمىنات - سودا كوپېراتىپى بىلەن توختام تۈزۈپ بەردى . يەنە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن كۆرىلا ، ماشىنا ، تىراكتورلار بىلەن توشۇغىلى تۇرسا ، بىزگە پېلەك بىلەن پۇللا قالارمىكىن !؟

بىز كۈلۈشتۇق ، كۈلۈشكەچ باراڭغا يېقىنلىدۇق . باراڭ ئىچى شۇنداق پاكىز ، شۇنداق سالقىن ئىدىكى ، ئۇ يەرگە باش تىققان

ئادەمنىڭ يۈرىكى سەگىپ ، كۆڭلى ئېچىلىپ قالاتتى .

ھاۋاز ئاكا بىزنى گۈللۈك تەڭنىمات ئۈستىگە سېلىقلىق كۆرپىگە باشلىدى . مېن ئالدىراش ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتۈم : بىر ئوتتۇرا ھال چوڭلۇقتىكى ئاق ياغاچ ساندۇق توختىتىلغان ، ئۈستىدە بىرنەچچە يوتقان - كۆرپە ۋە تەكىيە ، قازان - قومۇچ ، چىنە - چەينەك..... قىسقىسى ، پۈتۈن بىر يۈرۈش ئائىلە جاندۇقى قويۇلغانىدى .

ھاۋاز ئاكا بىزگە قىسقىلا چۈشەندۈردى :

— كۈنلۈكى چۈشلۈك تاماقنى مەشەدە يەيمىز ، — دېدى ئۇ مىيىقىدا كۈلۈپ ، — كىم چارچىسا ، بىر دەم - يېرىمدەم يانپاشلىۋالىدۇ . شۇڭا ، باراڭنى پۈختا ياساپ ، بىر ئۆيلۈك سەرەمجانمۇ قىلىپ قويدۇق .

ئاندىن ئۇ ئۆز ئىگىلىكى ھەققىدە سۆزلەپ بەردى .

«قالتىس پەمى بار ئادەم ئىكەن - بۇ !» دەپ ئويلىدىمەن . ئاخىرىدا ، ھاۋاز ئاكا بۇ يىل دۆلەتكە 300 مىڭ جىڭ بۇغداي سېتىپ بەرمەكچى ئىكەنلىكى ، ھازىر 200 مىڭ جىڭنى ئۆتكۈزۈپ بولغانلىقىنى ، تېپىش - ئادالاش ئۈلگۈرمەي ، قالغىنىنى تېخىچە ئۆتكۈزەلمەيۋاتقانلىقىنى بىر خىل ئېچىنىش ھېسسىياتى بىلەن سۆزلىگەندە ، كاللامدا «300 مىڭ ؟» دېگەن يوغان بىر سوراق پەيدا بولدى . ئىلگىرى ، بۇنچىۋالا جىق بۇغداينى پۈتۈن بىر دادۇيمۇ سېتىپ بېرەلمەيتتى ئەمەسمۇ !

مەن ھاياجىنىمنى باسالماي ، ئۈنۈڭغا ھەۋەس بىلەن تىكىلدىم .

— ھاۋاز ئاكا ،— دېدىمەن كۈلۈپ تاشلىماسلىققا تىرىشىپ ، — مۇنداق قارىسام ، پۈلنى يىغىشتۇرغۇدەك يەرمۇ تاپالمايۋاتقاندەك قىلىلا ، ھازىر ھۆكۈمەت ئادەم يالالاشقا رۇخسەت قىلغاندىكىن ، تازا قاۋۇل ئادەمدىن ئون - يىگىرمىنى يالىلسىلا بولمامدۇ ؟

— ياق ئۇكام ، ھەرگىزمۇ ئادەم يالىلمايمەن !— ئۇ سەل توختاپ ، ماۋۇلارنى قوشۇپ قويدى ، — بايىاتىن كۆردىلە ، بىچارە كېلىنلىرىم كۈن بويى توپا- تۇمانىنىڭ ئارىسىدىلا يۈرۈۋاتىدۇ . ھازىرقى كۈنلەر بىر چاغلاردىكى تاغار يۇدكەن ، دولقۇنغا سەل - پەل كېچىكىپ

قالسا ئەترەت بېشىدىن تىل - دەشنام ئىشتىدىغان كۈنلەردىنغۇ مىڭ چەندان ياخشى . ئەمما ، لېكىن..... راستىمنى ئېيتسام ، ئۇلارغا ئىچىم ئاغرىيدۇ . قايسى كۈنى كىنودا كومبايىن دەيدىغان بىرنېمىنى كۆردۈم . بۇغداي دېگەننى ئۆزى ئورۇپ ، ئۆزى تېپىپ ، دېنى بىلەن مەڭگىنىنى بۆلەك - بۆلەك ئايرىپ چىقىدىكەن ئەمەسمۇ ، كاساپەت ! مىڭ ئادەمنىڭ كۈچى بار نېمىكەن دېسىلە ، ئۇكام ! ئىككى كېلىنىم - نى ئۇنىڭغا چىقىرىپ قويىدىغان بولسام ، يۈرەكلىرى يايراپ كەتمەم - دۇ ؟ !ها - ها - ها !..... شۇ نەرسىدىن بىرنى قولغا چۈشۈرەي دەپ ، ئۆتكەن يىلدىكى قەرزنى تۆلەپ ئاشقان پۇلنىڭ ھەممىسىنى سېكرىتار - نىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم . خۇدايىم بۇيرۇسا ، كېلەر يىلى مۇشۇ كۈنلەر - دە بۇ يەرگە كېلىپ قالسىلا.....

ھاۋاز ئاكا يۈرىكىدىكى سىرلىرى ۋە پىلانلىرىنى ئالدىمىزغا تۆكۈپ بولغاندىن كېيىن :

— سېكرىتار !— دەپ ئىلتىجا قىلدى ، — ئۆزلىرىنى باش بولۇپ قوغۇنغا قول قويۇپ بېرەرمىكىن ، دەپ ئىككى قېتىم بالا ئەۋەتسەم تاپالماي كەپتۇ . ئۆزلىرىنى تۆپىدە قويماي ئۈزۈشكە قولىمىز بارمىدى . چاچۇرۇك ، مەككە دېگەنلەر ئانچە - مۇنچە يېتىشىپ قاپتۇ . مۇخبىر ئۇكىمىزنى باشلاپ ، ئوبدانمۇ كېلىپ قاپلا ، ئىككىلىرى ئۆز قوللىرىچە نەچچىدىن ئۈزۈپ ، بىز بىلەن بىللە ئېغىز تېگىشىپ بې - رىشسىلە قانداق ؟

سېكرىتار سەل ئوڭايسىزلىنىپ ، نېمىندۇر دېمەكچى بولغاند - دى ، مەن ئۇنى تەكلىپنى رەت قىلىپ سالمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ :

— ئوبدان گەپ بولدى . قوغۇن دېگەننى ئۆز قولىچە ئۈزۈپ يېگەنگە يېتەمدۇ ؟ يۈرسىلە ، سېكرىتار !— دېدىم - دە ، دەس ئورنۇم - دىن تۇرۇپ ، باراڭدىن چىقتىم . سېكرىتارمۇ كەينىمدىن ئەگەشتى . شۇچاغ ، يىراقتىن نەي ئاۋازى كەلدى ، بۇنى قۇتلۇق چالغان نەي ، دەپ قىياس قىلدىم . نەي ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاپ ، ئاخىر ئۆچ - تى . بۇ چاغدا بىز تازا مۇرادىغا يەتكەن چاچۇرۇكتىن بىرنى تاپقاند - دۇق . سېكرىتار مۇشتلاپلا ياردى . قىزغۇچ ئەت كۆزۈمگە ئوت كۆ -

رۇندى . خۇشبۇي ھىد دىمىغىمنى غىدىقلاپ ، ئاغزىمغا سېرىق سۇ يىغىلدى ، سېكرېتار كىچىكرەك بىر پارچىسىنى ماڭا سۇنۇپ ، قولـ ىدىكىنى يەنە ئۇچكە بوّلدى . بىرى چوڭ ، ئىككىسى ياڭاقچىلىكلا بار ئىدى . بىرسىنى ھاۋاز ئاكىغا سۇنۇپ :

— بۇنى باشقىلارمۇ تېتىپ باقسۇن ، — دېگەنىدى ، ھاۋاز ئاكا :

— ئۇلار ئوّزلىرى ئۇزۇپ يېمەمدۇ ؟ !— دەپ كۇلدى .

— قوغۇن تېرىغان ئادەملەر بىر ياندا قېلىپ ، باش بۇرىنىنى بىز يېۋالساق ئەپلىشەمدۇ ؟ ! بۇنى ھەممىمىز تەڭ يەيلى . بۇ مېنىڭ ھەم ئاتا ـ بوۋىمىزنىڭ تەقسىماتى . ئەگەر بۇنىڭغا كوّنمىسىلە ، ئوّزلىرى يېۋەتسىلە !

ئۇنىڭ ئاخىرقى بىر جۇملە سوّزى ھاۋاز ئاكىنى كۇلدۇرۇۋەتتى ، مەنمۇ كۇلدۇم ، ئەمما كوّڭلۇم سەل بىئارام ئىدى . چۇنكى ، بىرىنچى بولۇپ ئۇزۇلگەن قوغۇندىن ماڭا تەككەن نېسىۋە ھاۋاز ئاكامنىڭ ئائىلىسىدىكى 7 — 8 جانغا قالدۇرۇلغان نېسىۋىدىنمۇ جىق ئىدى .

— ھەسەل ، ھەقىقەتەن ھەسەل ئىكەن !

ھاۋاز ئاكا يەنە بىر قوغۇننى ئۇزۇشكە ئېڭىشكەندە ، يۇرەكنى ئوينىتاقوّچى شوخ ناخشا ساداسى كەلدى . ئۇ ماڭا تونۇش ناخشا «جاـ نەي» بولۇپ ، ئىككىيلەن — بىر ئەر ، بىر ئايال بىر كۇپلېتتىن نوّۆەتلىشىپ ئېيتىۋاتاتتى . تەبىئىيكى ، بۇلار قۇتلۇق بىلەن زەيتۇنەم ئىدى !

قۇتلۇق :

قوزا ، ئوغلاق ، قوي قىلدىم ، جانەي ،
يارنى تاللاپ توي قىلدىم .
يۇرەكتىكى شادلىقنى جانەي ،
ياڭراق ناخشا ـ كۇي قىلدىم .
ياريم بار — نىگارىم بار ، جانەي ،
جانىم بار — ماداريم بار .

زەيتۇنەم :

هويلامدا قاپاق تېرەك ، جانەي .
تېرەك باشىدا لەگلەك .
هارغىنىمنى بىلمەيمەن ، جانەي ،
يار بىلەن قىلىپ ئەمگەك .
سۆيگەن ياريم قاشىمدا ، جانەي ،
بەخت قۇشۇم باشىمدا .
.....

ناخشا ئاۋازى ئەۋجىگە چىققاندا ، ناخشىنى تىراكتورنىڭ قاتتىق گۈركىرىگەن ئاۋازى بېسىپ كەتتى . سېكرېتار سورىدى :

— شېرىپ ئاخۇن ئىشنى يىغقان ئوخشامدۇ ؟

— ھەئە ، — ھاۋاز ئاكا قوغۇنغا مۇشت سېلىۋېتىپ ، قىسقىلا جاۋاب بەردى ، —يەرنى شۇدىگەرلەپ بولغان ئوخشايدۇ .

دېگەندەك ، كۈن غەربكە قايرىلغانىدى . مەن ئالدىراپ قالدىم ، يەنە سەل كېچىكسەم ، تاشيول بويىدا توختايدىغان ئاخىرقى ئاپتوبۇسقا ئۈلگۈرەلمەيتتىم .

بىز قاپاق تېرەكلىك هويلىنىڭ (ياق ، قاپاق تېرەكلىك قوتانىنىڭ ياكى قاپاق تېرەكلىك خامانىنىڭ !) قېشىغا كەلگىنىمىزدە ، بىزنى ئۈچ يىگىت ، ئۈچ چوكان قىزغىن قارشى ئالدى . ئۇلار بىرسى بىرسىدىن كېلىشكەن ، بىرسى بىرسىدىن روھلۇق ئىدى . ئۇستىبېشى توپا - تۇمان بولسىمۇ ، چىرايىدا ئىللىق تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى .

تۇيۇقسىز سوپىسوپىياك سايرىدى .

مەن قۇتلۇق بىلەن زەيتۇنەمگە ئالاھىدە دىققەت بىلەن سەپسالدىم : زەيتۇنەم تېخىمۇ تولۇپ ، تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ كېتىپتۇ . يەڭگىلىرىنىڭكى بىلەن ئوخشاش رەڭدىكى ئۇستىبېشى ئۇنىڭغا بوّلەكچىلا يارىشىپتۇ . ئۇ ئاللىقاچان بىر بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغىنىغا

قارىماي ، چېچىنى «قىرىق كوكۇل» قىلىپ ئۆرۈۋالغانىدى . ئۇ نەچچە ئۆرۈم چېچىنى بارماقلىرى ئارىسىدا ئويناغاچ ، قۇتلۇققا نېمىلەر-نىدۇر پىچىرلاۋاتاتتى.....

1984- 9- ئاي ، قەشقەر شەھىرى

جاھىل مەھبۇس

ئۇ ئەزەلدىن شۇنداق جاھىلمۇ ياكى تۇرمە ۋە پات - پات بولۇپ تۇرىدىغان سوراق ، قىيىن - قىستاقلار شۇنداق جاھىل قىلىپ قويدىمۇ ، بەش ئايغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان ئۇنىڭغا : «ئىقرار قىلغانلارغا كەڭچىلىك قىلىش ، قارشىلىق كۆرسەتكەنلەرنى قاتتىق جازالاش» توغرىسىدىكى سىياسەت قايتا - قايتا چۈشەندۈرۈلگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ تاشتەك قېتىپ كەتكەن يۈرىكى زادىلا يۇمشىمىدى ، ئەكسىچە تېخىمۇ قاتتى . سوراقچىلارمۇ ، ئادۋوكاتمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا ئوخشاشلا رەقىب ئىدى . ئاخىر ھەممە ئادەم ئۇنىڭدىن بەزدى . ھېچكىممۇ ئۇنىڭ گېپىنى قىلمايدىغان ، ئۇنىڭ تەرىپىنى ئالمايدىغان ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتمايدىغان بولدى .

ئۇ بۇ قېتىم جاھىللىقىنىڭ دەردىنى خېلى ئوبدان تارتتى ، لېكىن كىچىككىنىمۇ چۆچۈگىنى يوق . قولغا ئېلىنىشتىن بۇرۇن پۈتۈن كەنت ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايتتى . ئوغرى ، بۇلاڭچىلار ئۇنىڭدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى . ئۇستىخىنى تۆمۈردىن ياسالغان جىنايەتچىمۇ ئۇنىڭ

ئالدىدا بىردەمدىلا پىلىكتەك يۇمشاپ كېتەتتى ، ئۇنىڭ تەمكىن تۇر-
قى ، تاشنى ئېرىتكۇدەك قايىل قىلىش كۇچىگە ئىگە گەپ - سۆزلىرى
ھەرقانداق جىنايەتچىنىڭ پېيىنى سىرقىرتىپ ، ئىچ باغرىنى بىراقلا
تۆكۈشكە مەجبۇر قىلاتتى . ئۇششاق - چۇششەك جېدەل - ماجىرا
چىقارغۇچىلار ئۇنىڭ مۇرەسسە قىلىشى بىلەن نەچچە كۈن ئىچىدىلا
قەدىناس دوستلارغا ئايلىنىپ كېتەتتى . شۇڭا ، كىشىلەر ئۇنى ھەم
ھۆرمەتلەيتتى ، ھەم ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى . گەرچە ئۇ كەنتنىڭ ئاماز-
لىق ساقلاش ھەيئىتى ، قوشۇمچە خەلق ئەسكەرلىرى لىيەنىنىڭ لىيەز-
جاڭى بولسىمۇ ، ئەل - يۇرت ئىچىدىكى ئابرۇيى كەنت پارتىيە ياچېيكا
شۇجىسى بىلەن كەنت باشلىقىنىڭ ئابرۇيىدىن قېلىشمايتتى . ئۇنىڭ
كەنتى ناھىيە بويىچە «قانۇن تۇزۇمگە رەئايە قېلىشتا نەمۇنىچى
كەنت» ئىدى .

ھازىر ئۇ جىنايەتچى . جىنايەتچى بولغاندىمۇ ھەممە ئادەم سەسكە-
نىدىغان ، ھەممە ئادەم غەزەپلىنىدىغان ، «باسقۇنچى ۋە سەۋەبچى قا-
تىل» . شۇڭا ، ئۇ قولغا ئېلىنىپ بىر ئايدىن كېيىن ، خوتۇنى قۇندۇز
ئىككى بالىسى بىلەن ئۇنىڭدىن خېتىنى ئالدى .

ئەمدى ئۇنىڭ خوتۇنىمۇ ، بالىلىرىمۇ ، دوست - بۇرادەرلىرىمۇ
يوق . ياشىنىپ قالغان ئانىسى پەرزەنت داغىدا كېچە - كۇندۇز ئۆرتەن-
سىمۇ ، باشقىلارنىڭ ئۆزىنى ئەيىبلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئوغلىنى بە-
رەر قېتىممۇ يوقلاپ كەلمىدى . تېخى ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭدىن تەنبە
ئاڭلاپ ، يۈز - ئابرۇيى تۆكۈلگەن بەزى كىشىلەر قولىدىن كېلىشىچە
ئۇنىڭغا ئورا كولاپ ، ئۇنى مەڭگۇ تۇرمىدە سېسىتىۋېتىش
كويىدا .

ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى تۇيۇپ تۇرسىمۇ ، پىسەنتىگە ئالغىنى
يوق . سوتچى ، باش سوتچىلار ئاۋازىنى يوغانراق چىقىرىپ سۆزلەپ
تاشلىغان چاغلاردا ، ئۇ «جىنايى ئىشلار قانۇنى» نىڭ قايسىدۇر ماددا ،
قايسىدۇر پاراگرافلىرىنى شېپى كەلتۈرۈپ ، ئۇلارنى بولۇشىغا ئەيىب-
لەپ كېتىمدۇ . قاماقخانىغا قايتىپ كىرىش بىلەنلا قولىغا قەغەز -
قەلەم ئېلىپ ، ھەر دەرىجىلىك تەپتىش مەھكىمىلىرى ، خەلق سوت

مەھكىملىرىگە ئەرز يازغىنى يازغان . ئۇنىڭ نەچچە يۈز ۋاراق قەغەز-
نى بويىغان گەپلىرىنىڭ ھەممىسىنى يىغىنچاقلىسا مۇنداق ئىككى
جۈملە ھاسىل بولىدۇ : بىرى ، «مەن باسقۇنچى ئەمەس ! »يەنە بىرى ،
«بىز دائىم : ‹ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى ئەملىيەت › دەيمىزۇ ، قانۇن
ئورۇنلىرى نېمە ئۈچۈن ھەقىقەتنى ئەملىيەتتىن ئىزدىمەيدۇ ؟ » لې-
كىن ، بۇ قىپقىزىل ئۆكتەملىك ئىدى .

ئۇ نومۇسىغا تەگكەن ھېلىقى قىز ئەينى ۋاقىتتا ئېغىر بوي
ئىدى . قىزنىڭ دومبىيىپ تۇرغان قورسىقى پولاتتەك پاكىت سۈپىتى-
دە ئۇنى تۇرمىگە ئۇزاتقانىدى .

بۇ پاكىتنى ئۇنىڭ : «ھەقىقەت» دېمەسكە نېمە ھەددى ! ؟ ئۆزى-
نىڭ باسقۇنچى ئەمەسلىكىنى نېمە بىلەن ئىسپاتلايدۇ ؟ھېچنېمە بى-
لەن !.....

جاھىللىق - ئۆكتەملىكنى ئۆزىگە كەسىپ قىلىۋالغان بەزى كى-
شىلەر ئاغزىدا «ھەقىقەت» نى سۆزلىگەن بىلەن ، ئەملىيەتتە «ھەق-
قەت» نىڭ زادى قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ . ئۇلارنىڭ
نەزەرىدىكى «ھەقىقەت»— تۇمشۇقى ئاستىدا پۇتلىشىپ تۇرغان رېئال
پاكىتقا كۆز يۇمۇش بەدىلىگە ئۆز مەنپەئەتىنى قوغداپ قېلىش ، بۇ
مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ، ئاغزىغا كەلگەننى ۋالاقلاپ ، چوڭ - چوڭ
سىياسىي ئۇقۇملارنى داۋراڭ قىلىپ باشقىلارنى قورقۇتۇش !

ئۇنىڭ بەش ئايغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان قىلغىنى دەل مۇشۇنداق
ئۆكتەملىك ، خالاس !

بىر ھەپتە بولدى . ئۇنىڭ بارلىق ئۆكتەملىكلىرىنى بېسىپ چۈ-
شىدىغان رەھىمسىز رېئاللىق مەيدانغا كەلدى : ئەركەك چۈنۈن قونمە-
غان بىر قىزنىڭ نومۇسىنى بۇلغىغان بۇ ئىپلاس ئادەمنىڭ پۈشتىدىن
تۆرەلگەن بىر بەختسىز ئىنسان دۇنياغا كۆز ئاچتى . بۇ ئىنسان ئۆزى
بىلەن بىللە ئانىسى ۋە بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغان چوڭ دادىسىغا
ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز دەد - ئەلەم ئېلىپ كەلدى . ئانىسىنىڭ تۇغۇتى
تەتۈر كېلىپ ، جېنىدىن ئايرىلغىلى تاس قالدى . بوۋاي بۇ خەۋەرنى
ئاڭلاش بىلەنلا ئۆزىنى ئۇرۇپ يىغلىدى ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق

تىقىلدى . ئۆزىگە ۋە نەۋرىسىگە ئۆلۈم تىلىدى . لېكىن ، ئۆزىمۇ ، نەۋرىسىمۇ ئۆلمىدى . ئۆزىنىمۇ ، نەۋرىسىنىمۇ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولـغاندى- يۇ ، قولى بارمىدى . ئادەم ئەمەسمۇ ؟ ئادەم دېگەن ھۆل نەرسە ، رەھىمدىل نەرسە ، ئەگەر ئادەم ئادەمنى ئۆلتۈرسە ، ئۇنىڭ ھايۋاندىن نېمە پەرقى قالىدۇ ؟ !

بوۋاي ئەقىللىق ئادەم ئىدى . دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، غەزىپىنى باستى . بوۋاقنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىدىن ياندى . ئەمما ، ئۇنىڭ دادىسىغا بولغان ئۆچمەنلىكى تېخىمۇ ئاشتى . ئۇ قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ بەش ئايغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان ، ئالتۇندەك پاك بىر قىزنىڭ نومۇسىنى بۇلغىغان بىر جىنايەتچىگە تېگىشلىك جازا بەرمەي كەينىگە سۆرەۋاتقا- لىقىدىن نارازى ئىدى . قىز بوشىنىش بىلەنلا ئۇ ھەممە ئىشنى تاشلاپ ، قانۇن ئورۇنلىرىغا چاپتى ، جىنايەتچىنى تېزەك جازالاشنى تەلەپ قىلدى . بۇ چاغدا ناھىيەلىك ، ۋىلايەتلىك خەلق سوت مەھكىمە- لىرى ئاخىرقى قارارغا كېلىپ بولغانىدى . ھۆكۈمنامە يېزىلىپ ، جىنايەتچىگە قول قويدۇرۇش رەسمىيىتى بېجىرىلىش ئالدىدا تۇرغا- دا ، جىنايەتچىنىڭ ئۆزىنى «گۇناھسىز» دەپ جاكارلاشنى تەلەپ قە- لىپ ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق سوت مەھكىمىسىگە ئەرز يازغانلىقى ، ھەتتا ئۆزىنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئىككى كۈندىن بۇيان ئاچلىق ئېلان قىلىپ ، ئاغزىغا گىياھ سالمىغانلىقى ، بىر يۇتۇم سۇ ئوتلىمىغانلىقى مەلۇم بولدى .

ھازىر سىياسىي قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغان مۇھىم ۋەزىپە — ئۇنى ھۆكۈمنامىگە قول قويدۇرۇش ئەمەس ، بەلكى بارلىق چارىلەر بىلەن ئۇنى تاماق يېيىشكە كۆندۇرۇش ، ھايات ساقلاپ قېلىش ئىدى . بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلىنىدىكەن ، ئەمەلىيەتتە قانۇن ئاياغ ئاستى قىلىناتتى .

ئېھتىمال ، ئۇمۇ بۇ نۇقتىنى ئوبدان چۈشەنسە كېرەك . «يېمەس- لىك ، ئىچمەسلىك ، سۆزلىمەسلىك» تە چىڭ تۇرۇۋېپ ، سىياسىي قانۇن ئورۇنلىرىغا بېسىم ئىشلەتمەكتە ئىدى .

بۇنداق جاھىللىق ئۇنىڭغا زادى قانچىلىك پايدا بىرەر ؟ !

«چۇشمىكىن» دېسە.....

جەننەت مانا مۇشۇ بولسا كېرەك ! ھەممە يەر مېۋىلىك دەرەخ ، ھەممە يەر كۆكىل مەيدان ، ئېرىق - ئۆستەڭلەرگە پاتماي ئېقىۋاتقان سۈپسۈزۈك سۇلارنىڭ تىنىمسىز شىلدىرلىشى بەئەينى يېقىملىق مۇزىكا . خىلمۇخىل قۇشلارنىڭ شاختىسىن - شاختا سەكرەپ يۇرۇپ سايراشلىرى — پانىي دۇنيادا كەمدىن - كەم ئۇچرايدىغان يېقىملىق ناخشا . زۇمرەتتەك سۈزۈك ، كۆل سۈيىدەك تىنىق ئاسماندا بۇلۇت دېگەندىن ئەسەرمۇ يوق . ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە شۇنداق چىرايلىق . شۇنداق جەزبىلىك . رەڭگارەڭ گۈل - گىياھلاردىن تارالغان خۇش پۇراق دىماغلارنى غىدىقلاپ ، كۆڭۈللەرنى مەست قىلىدۇ .

ئاھ ، نېمىدېگەن گۈزەل مەنزىرە ، نېمىدېگەن ساپ ھاۋا !

ئۇ ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن نەزەر تاشلايتى . لېكىن ، ھېچ نەرسىنى نەزەردىن چەتتە قالدۇرماسلىققا تىرىشاتتى . لېكىن ، ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆرۈپ بولمايتتى . گۈللەرنى ئۈزۈپ پۇراپ باققۇسى ، مېۋىلەرنى ئۈزۈپ تەمىنى تېتىپ باققۇسى كېلەتتى . لېكىن ، ئۈزۈشكە قولى بارمايتتى . قىزىقى شۇكى ، نەزەرى قايسى گۈلگە چۈشسە ، ئاشۇ گۈلنىڭ پۈرىقى دەرھال دىماغىغا ئۇرۇلۇپ ، يۈرىكىنى ھۇزۇرلاندۇراتتى . قايسى مېۋىنى تېتىپ بېقىش نىيىتىگە كەلگەن بولسا ، شۇ مېۋىنىڭ تەمى دەرھال تامىقىدا پەيدا بولاتتى . قورسىقى تويۇپ جىسمى يايرايتتى .

شۇنداق تۇرۇقلۇق ، نېمىدەپ ئۇلارنى ئۈزىدۇ ؟ تۇرسۇن ، شېخىدا تۇرۇپ ھەممە كىشىگە ، ياق ، بارلىق مەخلۇقاتقا ھۇزۇر بەخش ئەتسۇن !

ئۇ ھېچ نەرسىگە قول تەگكۈزمىدى . گۈلزارلار ، مېۋىزارلارنى ئارىلاپ ماڭغىنى ماڭغانىدى . ماڭغانسېرى ماڭغۇسى ، كۆرگەنسېرى كۆرگۈسى كېلەتتى !

ئۇ كېتىۋېتىپ ، گۈلگە ئوخشاش چىرايلىق ياسانغان ، چىرايى-

مۇ ، بوي - قەددىمۇ گۈلگە ئوخشاش چىرايلىق ، خۇش پىچىم بىر توپ قىزنى كۆرۈپ قالدى . ئۇلار گۈللەر ئارىسىدا بۇلبۇلدەك سايرد- شىپ ، بىر - بىرىنى قوغلىشىپ يۈرۈشەتتى . ئۇلارنىڭ يۈرەكلەرگە ئوت ياققۇچى يېقىملىق ئاۋازى ، جارانلىق ، شوخ كۆڭۈللۈكى ئۇنىڭ كۆڭلىنى مەست قىلدى . گۈلدەك چىرايلىرى بىر تال غايىب بىپ بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرىنى ئۆزلىرىگە چېتىۋالدى . ئۇ قارايتتى ، قارايت- تى ، تويمايتتى ، يۈرىكى قىنىغا پاتماي ، ئۆركەشلەۋاتقان قېنى مىڭ- سىگە تەپچىپ ، ۋۇجۇدىدا ئوت يانىتتى . ئۇ ئاشىق - بىقارارلىق ئوتىدا كۆيمەكتە . نېمىگىدۇر ئىنتىلمەكتە ئىدى .

«نامەھرەمگە قاراش گۇناھ !..... »

بۇ غايىب سادا ئۇنى ئېسىگە كەلتۈردى ، ئۇ بىلدىكى ، پانىي دۇنيادىلا ئەمەس ، باقىي دۇنيادىمۇ «نامەھرەمگە قاراش گۇناھ» ئە- كەن !

ئۇ هايات چېغىدا ، ئايال زاتىغا بۇنچىلىك تىكىلىپ قارىغان ئەمەس . ئەگەر «قارىدى» دېيىلسە ، بىرلا قىزغا يوشۇرۇن نەزەر سېلىپ ئايلارنى ئۆتكۈزگەن ، يىللارنى ئۆتكۈزگەن ، كېيىن بۇ ئىشى چېنىپ قېلىپ ، خىجالەتچىلىكتە يەرگە پېتىپ كەتكۈدەك بولغان .

بۇ بۇنىڭدىن 10 يىل بۇرۇن ، يەنى ئۇنىڭ هەربىي سەپتىكى ۋاقتىدا بولغان ئىش ئىدى . ئۇ شۇ يىلى يازدا ئائىلىسىنى يوقلاپ يۇرتىغا كەلدى . بۇ ئۇنىڭ بەنجاڭلىقتىن مۇئاۋىن پەيجاڭلىققا ئۆستۈ- رۈلگەنلىكىگە ئانچە ئۇزاق بولمىغان چاغ ئىدى . نەچچە كۈنگىچە ئۇرۇق - تۇغقان ، يار - بۇرادەرلىرىنىڭكىگە مېهماندارچىلىققا باردى . ئۇ نەگىلا بارمىسۇن ، بىرمۇنچە ئۇششاق بالىلار كەينىگە كىرىۋالاتتى . ئۇنىڭدىن تۇرلۈك سوئاللارنى سورايتتى . بىر كۈنى ئۇ بىر دوستىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋېتىپ ، دادۇي باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ، ئاخىرقى سائەتلىك دەرستىن چۈشۈشكە قوڭغۇراق چېلىنىپ ، بالىلار يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىگە چۈشكەندەك قىيا - چىيا بىلەن بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ، مەكتەپ دەرۋازىسىدىن سەلدەك ئېقىپ چىقىشقا باشلە- دى . بىردەمدە ئەتراپ توپا - چاڭغا تولدى . ئۇ بالىلارنىڭ ئۆتۈپ

بولۇشىنى كۆتۈپ ، يولنىڭ چېتىدىكى سۆگەتنىڭ سايىسىدا تۇردى . ئاخىردىراق چىققان نەچچە بالا ئۇنى كۆرۈپ قالدى-دە ، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى - بۇنى سوراشتى . ئاندىن بىر بالا ئۇنىڭ شەپكىسىنى كىيىپ بېقىشنى ئۆتۈندى . ئۇ بېشىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ ، ئۇنىڭغا كىيدۈرۈپ قويدى . شۇنىڭ بىلەن شەپكىنى ئۇنىڭدىن بۇ ، بۇنىڭدىن ئۇ ئېلىپ كىيىپ بېقىپ ، شەپكە 7 — 8بالىنىڭ قولىغا ئۆتتى . يەنە قانچە بالىنىڭ قولىغا ئۆتەتتىكىنتاك ، توققۇز باشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا شەپكىنى بېشىغا بىر كىيىۋالغانچە ، باشقىلارغا بەرگىلى ئۇنمىدى . تېخى قېچىپ كېتىپ ، باشقىلارنى قوغلاشقا سالغىنىنى دېمەمسىز !

— نادىر ، نېمانداق قىلىسەن ؟ ھۇ ئەسكى !

بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان بالا دەرھال توختىدى . ئۇنى قوغلاۋاتقانلارمۇ تەرەپ - تەرەپكە پىتىراپ قېچىشتى .

بۇ يەردە ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ئىككىلا كىشى — بۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى قۇندۇز بىلەن ئۇنىڭ ئىنىسى نادىر قالغانىدى . قۇندۇز تولىمۇ چىرايلىق قىز ئىدى . چىرايلىقلىقىغا كىشىلەرنىڭ ھەسەت قىلىشىدىن ئەنسىرىگەنلىكتىنمۇ ياكى تەبىئىتى شۇنداقمۇ ، باشقا كەسپداشلىرىدەك كىيىم - كېچەككە قىزىقمايتتى ، پەرداز بۇيۇملىرىنى ئەسلا يېقىن يولاتمايتتى . پۇلى ئەرزان ، كۆركەم رەختلەردىن يارد-شىملىق كىيىملەرنى تىكتۈرۈپ كىيەتتى . بۇ ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق كۆرسىتەتتى . بەزىلەر ئۇنى دوراپ كىينىپ بېقىشقانىدى ، «چاققا چورۇق ئاسقاندەك» زادىلا ياراشماي كۈلكىگە قېلىشتى . قۇندۇز بۇنى بىلمەيتتى ، بىلىشنىمۇ خالىمايتتى . ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى بالا ئوقۇتۇش ، تىرىشىپ ئۆگىنىشتىلا بولۇپ ، دەرستىن بىكار بولسىلا ئۆيگە بېكىنىۋېلىپ ، ئالىي مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىكلىرىنى ئۆگىنەتتى . ياخشى مالنىڭ بازىرى ئىتتىك ، چىرايلىق قىزنىڭ خېرىدارى كۆپ بولىدۇ . قۇندۇز تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن يىلى گۈزىشې شۇجىسىنىڭ ئۇنى كېلىن قىلىۋالغۇسى كەلدى . ئاتا - ئانىسى بۇنداق «ئامەت»نى كۆرۈپ ، خۇشاللىقتا ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي

ماي قېلىشتى . ئەكسىچە ، قۇندۇزنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغۇسى ، «پۇتۇن ئادەم» بولغۇسى بار ئىدى . ئەرگە تېگىشنى رەت قىلدى . ئانىسىنىڭ يالۋۇرۇشلىرى بىكارغا كەتتى . تىل ئىشىتتى ، تاياق يېدى ، ھېچقايسىسى كار قىلمىدى . ئۇنى «توي خېتى» ئېلىشقا كۆندۇرەلمىگەن ئاتا ـ ئانا قۇدىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، گۈڭشېغا بارغۇزمايلا ئىشنى پۈتكۈزدى . قۇندۇز بۇنى تۇيۇپ قېلىپ . ئۆيدىن قېچىپ چىقتى . 2 — 3 كۈنگىچە كۈسەن دەريا سى بويىدىكى ئورمان-لىقلاردا يوشۇرۇنۇپ يۈردى ، ئاتا ـ ئانىسىنى تازا قورقۇتتى . ئۇلار ماتەم قايغۇسىغا چۆمگەن بىر ئاخشىمى ، قۇندۇز ئامراق مۇئەللىم-نىڭ ئۆيىگە «غېيپىدە» كىردى-دە ، باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ ، ھالىنى ئېيتتى . مۇئەللىمى باشتىلا ئۇنىڭ تەربىيىنى ئالغانىدى . ئەمدى ئاش-كارا ئوتتۇرىغا چىقىپ ، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇشقا ۋەدە بەردى . ئۇنى ئۆيىدە قوندۇردى . كېچىلەپ شۇجىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ، قۇندۇزنىڭ ئۇنىڭ ئۇستىدىن ناھىيىلىك ، ۋىلايەتلىك ئىنقىلابىي كومىتېتلارغا ئەرز ياز-ماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى پەش قىلىپ قورقۇتتى . بۇ 73- يىلىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىكى ئىش بولۇپ ، «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا ھوقۇق تارتىۋېلىپ تەختكە چىققان كاتتىباشلارنىڭ «پاچىقىغا پېت چۈشكەن» چاغ ئىدى . قۇندۇزغا قېيىنئاتا بولغۇچىمۇ ئەنە شۇنداقلاردىن ئىدى . ئۇ دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، نىيىتىدىن ياندى ، لېكىن قۇندۇزدىن ئۆچ ئېلىشنى ئېسىدىن چىقارمىدى . قۇندۇز توپتوغرا ئىككى يىل قاپ يۈدۈپ ، كەتمەن چېپىپ ، «كەمبەغەل ـ تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلارنىڭ قايتا تەربىيەسى»نى ئالغان بولسىمۇ ، «ئامما نىڭ باھالىشىدىن ئۆتەل-مەي» ئالىي مەكتەپكە بارالمىدى . ئوقۇتقۇچىلىرى تەرەپ ـ تەرەپكە پالاقلاپ يۈرۈپ ، ئاران دېگەندە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنگە يولغا سې-لىشتى . ئەسلىدە قۇندۇز مۇشۇ بىلىمگە قانائەت قىلسىمۇ بولاتتىغۇ ، ئۇنىڭ «كاج» تەبىئىتى ئۇنى داۋاملىق ئۆگىنىشكە ، كۈنلەرنىڭ بىر-دە چوقۇم ئالىي مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇش ئارزۇسىنى ئەملگە ئاشۇ-رۇش يولىدا تىرىشىشقا قىستايىتتى . شۇڭا ، يىگىتلەر «قانات سۆرەپ» ھاردى ،ئاتا-ئانىسى تەقدىرگە تەن بەردى .قۇندۇز ھازىر ئازاد ئىدى.....

كوت - كوت خوتۇنلارنىڭ ئۇنىڭ كەينىدىن «قېرى قىز» دەپ مەسخە-رە قىلىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئۆزىگە ئۆزى غوجا ئىدى . ھەر جەھەتتىن خاتىرجەم ئىدى . كۈندىن- كۈنگە ھۆسنىگە تولۇپ ، «كۆز-نىڭ يېغىنى يېگۈدەك چىرايلىق» لىشىپ كېتىپ باراتتى . ھازىر ئۇنىڭ توغاچتەك مەڭزى خىجالەتچىلىكتە تېخىمۇ قىزىرىپ كەتكەن : «ئەدەپسىز» ئىنىسىگە تىكىلگەن كۆزلىرىنىڭ ئاجايىپ چاقنىشى ، ئاستىنقى كالپۇكىنى چىشلىگەن پېتى ئوڭچىدىن ئۇركۈگەن كې-يىكىتەك ئەندىكىپ-رەك تۇرۇشى ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق-لاشتۇرۇۋەتكەندى .

قۇندۇز ئىتتىك نادىرنىڭ ئالدىغا كەلدى- دە ، قولىدىكى شەپكە-نى ئاۋايلاپ ئېلىپ :

— بۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق ئەسكىلىك قىلما جۇمۇ ، ئۇكام !

— دەپ نادىرنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى ، —شەپكىنى مەينەت قىلىۋەتسەڭ قانداق بولىدۇ ؟

قۇندۇز كەينىگە بۇرۇلۇپ ، رۇستەمنىڭ ئالدىغا كەلدى :

— رۇستەم ئاكا ، بۇ ئۇكام.....— دېگىنىچە تۇرۇپ قالدى .

— ئۇنىڭغا بىكار ئازار بەردىڭىز ، — رۇستەم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ، —شەپكىنى مەن ئۆزۈم بەرگەن .

— ھە !.....

قۇندۇز ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ تاشلىدى . رۇستەمنىڭ كۆزلىرىدە ئىللىق تەبەسسۇم ، قۇندۇزنىڭ كۆزلىرىدە ئەندىشە .

ئىككى كۆز بىر- بىرىگە ئۇزاق قارىشىپ تۇرۇشمىدى . لېكىن ، بۇ كۆزلەردىن ئوقچۇغان غەلىتە سىرلىق نۇر بىر جۇپ يۇرەكنى «چىممىدە» چېقىپ ئۆتتى .

رۇستەم هودۇققىنىدىن شەپكىسىنى قۇندۇزنىڭ قولىدىن قانداق ئېلىپ ، بېشىغا قانداق كىيگىنىنى تۇيمايلا قالدى . قۇندۇزنىڭ رو-ھىي هالىتىمۇ ئۇنىڭكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى .

ئىككىيلەننىڭ يولى بىر ئىدى . بىللە مېڭىشتى . قۇندۇز ئىنى-سىنى يېتىلەۋالدى . ئۇيان - بۇياندىن گەپلەشكەچ ماڭغان بولسىمۇ ،

گەپلىرى زادى قولاشمايتتى . رۇستەم كېتىۋېتىپ ، قۇندۇزنىڭ خۇش پىچىم بەستىگە ، تولغان كۆكرەكلىرىگە يوشۇرۇن نەزەر تاشلايتتى . قۇندۇزنى تۈيۈپ قالارمىكىن دەپ يۈرىكى ئەنسىز دۈكۈلدەيتتى . قۇندۇز بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلمايتتى . قوللىرى ئۇكسىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرى بىلەن ھەپىلەشكەنىدى .

ئۇلار قوندۇزنىڭ ئۆيىگە قايرىلىدىغان دوقمۇشقا كەلگەندە قۇندۇز قورۇنۇپراق :

— بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ ئۆتەرسىز ؟— دېگەنىدى ، رۇستەم بىر پەس شۇڭ تۇرۇۋېلىپ :

— باشقا بىر كۈنى كېلەي ، مەن تېخى بۇ يەردە ئون - يىگىرمە كۈن بار ، — دېدى .

— ئۇنداق بولسا ، خوش ئەمىسە .

— خوش .

ئۇلار خوشلاشتى .

رۇستەمنىڭ كېيىنكى كۈنلىرى ناھايىتى تەسلىكتە ئۆتتى . كېچىسىمۇ ، كۈندۈزىمۇ قۇندۇزنىڭ سىيماسى كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى بولمايتتى . پۇتلىرى ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن چىقسىلا ، كۆزلىرى قۇندۇزنىڭ ئۆيى تەرەپكە تىكىلەتتى . قۇندۇز مەكتەپكە بېرىپ - كېلىدىغان يولنىڭ دوقمۇشىدا سائەتلەپ - سائەتلەپ تۇرۇپ كېتەتتى . يۈرىكى قۇندۇزنىڭ جامالىنى ، ھېچ بولمىسا ئەۋرىشىم بويىنى بىر كۆرۈۋېلىشقا تەشنا ئىدى . ھەر قېتىم كۆرگەندە ، بۇ تەشنالىق تېخىمۇ ئۇلغىياتتى . كۆپىنچە قۇندۇزنى يىراقتىن كۆرەتتى . قېشىغا باراي دېسە ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىۋاتقانلارنىڭ «گەپ تېپىشى» دىن ئەنسىرەيتتى . بۇ قېتىملا ئەمەس ، مۇنداق ھالەت قۇندۇز تېخى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدىلا رۇستەمگە ھەمراھ بولغانىدى . قۇندۇزنىڭ ئوتتىدا كۆيۈپ ، سۇيىدە ئېقىپ ، كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈۋەردى .

بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى . قۇندۇز ئوقۇشىنى پۈتكۈزۈپ ، خىزمەتكە چىققىلىمۇ ئىككى يىل بولدى . رۇستەمنىڭ دەرىجىسى ئۆسكەنسېرى

ری ، نەرىنافتا ئوختىغۇدەك چىرايلىق قىزلار گۈلگە ئولاشقان ھەسەل ھەرىسىدەك چۆرىسىگە ئولاشقىلى تۇردى . بۇ قېتىم ئۇنى ئۆيمۇئۆي چايغا تەكلىپ قىلىشلارمۇ مۇشۇ مەقسەت ئۈچۈن ئىدى .

رۇستەم ھەممىنى رەت قىلدى . ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى رەنجىتىتى ، ئانىسىنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايتتى . رۇستەم ئاغزىدىن چىقارمىغىنى بىلەن ، ئاللىقاچان مۇنداق نىيەتكە كەلگەنىدى : مۇڭاپىق پەيت تېپىپ ، قۇندۇزغا كۆڭلىنى ئىزھار قىلىش ، ئەگەر ئۇ رەت قىلسا ، مۇڭاپىق لايىق تاللاپ ، بۇ يىل كۈزدىن قالدۇرماي توي قىلىۋېلىش .

رۇستەمنىڭ كۈندە دېگۈدەك قۇندۇزنىڭ يولىغا تەلمۈرۈشى دەل مۇشۇ ۋەجدىن ئىدى .

بىر ھەپتىلىك تەلمۈرۈپ كۈتۈش ئاخىر ئۇنى مەقسىتىگە يەتكۈزىدى . بىر قولىدا دەرسلىك ماتېرىيال قاچىلانغان خورما رەڭ سومكا كۆتۈرۈڭالغان قۇندۇز مەكتەپتىن ئۆزى يالغۇز قايتقانىدى . رۇستەم يوشۇرۇنۇپ تۇرغان دەرەخلىكتىن ئۇدۇللا ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى . خىيالەتتە كېلىۋاتقان قۇندۇز ئاھۇدەك چۆچۈپ :

— ۋىيەي ، ئەجەبمۇ قورقۇتۇۋەتتىڭىز ، — دېگىنىچە كۆكسىنى تۇتتى ، چىرايىدا ھەم خىجىللىق ، ھەم تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى ، — نەگە ماڭدىڭىز ؟

— تۇڭمەن بېشىغا ماڭغانتىم ، يولنى قىسقارتاي دەپ .

— كىمنىڭكىگە بارىسىز ؟

— ئاچامنى يوقلاپ كېلەي دەيمەن . ئەتە - ئۆگۈن كېتىپ قالسام.....

— ۋىيەي ، شۇنچە ئالدىراشمۇ ؟ قايسى كۈنى «ئون - يىگىرمە كۈن تۇرىمەن» دەۋاتاتتىڭىزغۇ ؟

— ئۇ گەپنى قىلغىنىمغىمۇ ئون نەچچە كۈن بولۇپ قالدى ئەمەسمۇ ؟

قۇندۇز «ۋىللىدە» قىزارغانىدى ، رۇستەمنىڭ كۆزلىرىگە ئەتىراپقا «ۋىللىدە» نۇر چېچىلغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇ :

— ئەجەب كېيىن قايتىپسىزغۇ ؟— دېگەنىدى . قۇندۇز چۈشەندۇردى :

— يىللىق ئىمتىھان يېقىنلىشىپ قالدى ئەمەسمۇ ؟ ئوقۇشى ناچارراق نەچچە بالىنى ئېپ قېلىپ ، دەرس تەكرار قىلىپ بەردىم .

— ئوبدان قىپسىز ، مەن تېخى.....— رۇستەم دۇدۇقلىدى ، — ئۆيگە قايتارسىز ؟

— ھەئە .

ئۇلار بىللە مېڭىشتى . ئالدى تەرەپتىن ئۇرغان غۇر - غۇر شامال قۇندۇزنىڭ قاپقارا چېكە چاچلىرىنى ئۇسسۇل ئويناتتىپ دەم يۇزىگە ، دەم قۇلاقلىرىغا ئۇراتتى ، يۇمران بوينىنى غىدىقلايتتى . ئۇنىڭ بوش قولى چېكە چاچلىرىنى تۇزەپ بولالماي ئاۋارە ئىدى . باش چىقىرىپ پوقاق بولغان بۇغداي مايسىلىرى ، تۇڭگە توپا يۆلىنىپ ، گەجگە سۇيى ئىچكۇدەك بولۇپ قالغان قوناق مايسىلىرى ئۇلارغا تىنىمسىز سالام بېرەتتى . كەچكى شەپەق نۇرى ئۇدۇللا قۇندۇزنىڭ يۇزىنى يورۇتقاندەك ، ئۇنى تېخىمۇ جەزبىلىك كۆرسىتەتتى . ئۇلار بىرئاز ئارىلىق قالدۇرۇپ ، يانمۇيان كېتىپ باراتتى . تۇنۇگۇن كېچە ياغقان يامغۇردا تاراڭگىدەك قېتىپ كەتكەن شورتاڭ ، كاتاڭ ھارۋا يولى ئۇلارنىڭ پۇتلىرى ئاستىدا غەلىتە ئاۋاز چىقىراتتى .

ئۇلار قورۇنۇپراق بولسىمۇ ئۇيان - بۇياندىن سۆزلىشىشكە باشلىدى . بەختىگە بىرەر يولۇچىمۇ ئۇچراپ قالمىدى . رۇستەمنىڭ كۆڭلى بىئارام بولۇشقا باشلىدى : «سېنىڭ قەيىرىڭ ئوغۇل بالا ؟— دەيتتى ئۇ ئىچىدە ئۆزىگە كايىپ ، — بىر ئېغىز گەپنىمۇ ئەپلەپ ئاغزىڭدىن چىقىرالمىساڭ !..... »

رۇستەمنىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن يول ئايرىشقا كېلىپ قېلىشتى . بىرسى شىمالغا ، بىرسى غەربكە كەتمەكچى . ئەمدى قاچان كۆرۈشىدۇ ؟ يەنە مۇشۇنداق ئوبدان پۇرسەتنى تاپقىلى بولامدۇ ؟ رۇستەم راستىنلا ئەخمەق ئىكەن .

لېكىن ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ۋاقتى - سائىتى بولىدىكەن : ئۇلار ئۇچ يولنىڭ دوقمىدا توختاشتى . قۇندۇز بىر ئۆرۈم چېچىنىڭ

ئۇچىنى ئويناۋاتاتتى . سىياقىدىن بەكمۇ ياۋاشلىشىپ قالغاندەك كۆ-
رۈنەتتى . رۇستەم ئەمدى ئۇنىڭغا ئوغرىلىقچە ئەمەس ، ئۇدۇل تىكە-
لىپ قاراپ تۇراتتى . قۇندۇز بۇنى سەزمەيۋاتقاندەك قىلاتتى . رۇستەم
تۇيۇقسىز سورىدى :

— قۇندۇز ، — قۇندۇز ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭ
كۆزلىرىگە ئۇدۇل قارىدى ، — سىز نېمىشقا ياتلىق بولمايسىز ؟

قۇندۇز ئۇنىڭغا شۇنداق قاتتىق تىكىلىپ قارىدىكى ، رۇستەم
ئوڭايسىزلانغىنىدىن كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى . قۇندۇز بىر
پەس شۇك تۇرغاندىن كېيىن ، ياندۇرۇپ سورىدى :

— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز ؟

ئۇنىڭ بۇ سوئالى رۇستەمنى خىلىلا تېتىكلەشتۈرۈپ قويدى .

— سورىسام بولمامدىكەن !— رۇستەم چاقچاق تەلەپپۇزىدا سۆز-
لەيتتى ،— مەخپىيەتلىكىڭىز ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن قورقامسىز ، يا ؟

— ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن قورققۇدەك نېمە مەخپىيەتلىكىم
بار ئىكەن ؟— قۇندۇز كۈلۈپ تاشلىدى ، —ھەممە ئىشتىن ئۆزىڭىز-
نىڭ خەۋىرى بارغۇ ! ؟

ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى رۇستەم دەرھال چۈشەندى .

— ئۇ دېگەن ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغۇ ؟—دېدى ئۇ ئىمكانقەدەر
ئۆزىنى تەمكىنرەك تۇتۇشقا تىرىشىپ ، — مېنىڭ سوراۋاتقىنىم ھا-
زىرقى گەپ .

— شۇنداقمۇ ؟— قۇندۇز ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى ، — ھازىر مەن
بۇ ھەقتە ئويلانمىدىم ، بۇ يىل ئىمتىھان بېرىپ ، داشۆدە ئوقۇماقچى-
مەن .

ئەگەر ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسىڭىز چۇ ؟

— ئۆتەلمىسەم كېلەر يىلى يەنە ئىمتىھان بېرىمەن .

— كېلەر يىلى ؟.....

قۇندۇز دۇدۇقلاپ يەرگە قارىدى . رۇستەم ئۆزىنى تۇتالماستىن ،
كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى :

— ئاۋۋال توي قىلىپ ، ئاندىن ئوقۇسىڭىز بولمامدۇ ؟

— نېمە؟ گېپىنىڭ قىزىقلىقىنى قارا!— قۇندۇز ئەمدى كىم بىلەن سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى ئېسىدىن چىقارغاندەك ، كۆڭلىدە بارىنى بىراقلا تۆكۈۋەتتى ، — ئاۋۋال توي قىلىپ ، ئاندىن ئوقۇيدىغان ئىش نەدە بار ئىكەن !

ئۇ نېمە ئۈچۈن مۇنداق دەۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى نەچچە ئېغىز گەپ بىلەنلا چۈشەندۈردى . دەرۋەقە ، ئۇنىڭ دېگەنلىرىمۇ راست ئىدى : بىرى ، تۇرمۇش قۇرغان ياشلار ئۇنىۋېرسىتېتقا قوبۇل قىلىنمايدۇ ؛ يەنە بىرى ، بولۇپمۇ قىزلار توي قىلغاندىن كېيىن ، پۈتۈنلەي ئەرلىرىنىڭ رايىغا بېقىشى كېرەك . كىممۇ توي قىلىپ ئالتە كۈندىن كېيىن خوتۇننىنى نەچچە يىللىق ئوقۇشقا ئەۋەتىدۇ ؟ بولۇپمۇ بۇ نامۇرات ، قالاق يېزىدىن مۇنداق ئەرلەر چىقامدۇ !

— ئەگەر شۇنداق ئىش بولۇپ قالسا قانداق قىلىسىز ؟

رۇستەمنىڭ سوئالى قۇندۇزنى خېلىلا مەڭدەتتى . شۇڭا ، ئۇ ئۆزىمۇ سەزمەستىن :

— شۇنداق ئىش بولۇپ قالسىغۇ ، — دەپ سېلىپ ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى .

رۇستەمنىڭ غەيرىتىگە غەيرەت قوشۇلدى :

— مەسىلەن ، مەن..... ئەگەر مەن.....

— ۋىيەي ، نېمەدەۋاتىسىز ؟ قېلىنلىقىنى !

قۇندۇز يۈزلىرىنى تۆتۈپ ،ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە نارەسىدە قىزلاردەك يۈگۈرۈپ ، مەھەللە تەرەپكە كەتتى . يىراقلاشقانسېرى ، ئۇ رۇستەمنىڭ كۆزلىرىگە تاغ كەينىگە ئولتۇرۇش ئالدىدا تۇرغان شەپەقە قوشۇلۇپ كەتكەندەك بىلىندى .

شۇ كېچىسى رۇستەم نەچچە ۋاراق قەغەزنى بويىاپ ، ئۇزۇن بىر پارچە خەت يازدى . خەتتە ئۆزىنىڭ قۇندۇزغا بولغان ئۇزاق يىللىق مۇھەببىتىنى ئاشكارىلاش بىلەن بىللە ، ئەگەر زۆرۈر تېپىلسا ، ئۇنى ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ كەلگۈچە كۈتۈپ تۇرۇشقا تەييار ئىكەنلىكى ، تويدىن كېيىن ئوقۇيمەن دېسە تېخىمۇ خۇشال بولىدىغانلىقى بىلدۈرۈلگەنىدى .

خەت قۇندۇزنى تولىمۇ خۇشال قىلدى . ئۇنىڭ بۇ خەتنى كۆتۈۋاتقىنىغا ئۇزاق يىل بولغانىدى . ئاخىر ئۇنىڭ كۆتكىنى بىكار كەتمىدى . قۇندۇز 17 — 18 ياش چېغىدىلا رۇستەمگە كۆيۈپ قالغانىدى . پەقەت ئۇنى ساقلاپ ، نۇرغۇن خورلۇق ۋە تاپا - تەنىلەرگە چىداپ بۇگۈنگىچە كەلگەنىدى . ئەمدى مۇرادىغا يەتتى .

ئارىدىن 10 يىل ئۆتۈپ كەتتى . قۇندۇز قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا بىلىم ئاشۇرۇپ ، گۈزەل ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچى ، ئىككى بالىغا ئانا بولدى . رۇستەمۇ.....

بۇ گەپ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن . بىز رۇستەمنىڭ قېشىغا قايتايلى : رۇستەم ئاچلىقتىن ئۆلگەنىدى . ئۇ هايات چېغىدا نامەھرەمگە — ئايال زاتىغا بۇنچىۋالا تىكىلىپ قارىغان ئەمەس ، ئەگەر «قاردى» دېيىلسە ، ئاشۇ بىرلا قۇندۇزغا قارىغان . هاياتىنى ، ئۆمرىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن . مانا ئەمدى كېلىپ.....

رۇستەم قىزلاردىن نەزەرىنى يۆتكەشكە تەييارلىنىۋاتقاندا ئۇلار ئارىسىدىكى بىرسى ، يەنە كېلىپ ئەڭ چىرايلىقى ئوقتەك ئېتىلىپ كەلگەن پېتى ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سالدى .

ئۇ قۇندۇز ئىدى .

رۇستەم بىر تەرەپتىن ئۇنى باغرىغا بېسىپ ، يەنە بىر تەرەپتىن هەيران بولۇپ سورىدى :

— بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ ؟

قۇندۇز دۇدۇقلىماي جاۋاب بەردى :

— سىزنى سېغىنىپ كەلدىم .

— قانداق كەلدىڭ ؟

— سىز قانداق كەلگەن بولسىڭىز ، مەنمۇ شۇنداق كەلدىم .

— مەن قانداق كەپتىمەن ؟

— تۇرمىدە ئاچلىق ئېلان قىلىپ كەپسىزغۇ ؟

— سەنمۇ ئاچلىق ئېلان قىلدىڭ ؟

— ياق ، كۆسەن دەرياسىغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم .

— نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭ ؟

— سىز ئۆلۈپ كەتكەن تۇرسىڭىز ، ماڭا ئۇ دۇنيادا نېمە بار ؟ !
رۇستەم ئۇنى ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇپ ، ئۆزىدىن سەل يىراق-
لاشتۇردى- ده ، كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ تۇرۇپ سورىدى :
— ئۇنداق ئادەم مەندىن نېمىشقا خېتىڭنى ئالغان ؟
— ئۇ چاغدا مەن ئازغان..... خەق سىزنى : «باسقۇنچى» دېسە ،
راستىمكىن دەپتىمەن . ئويلاپ بېقىڭە ، مەندەك خوتۇنىڭىز ، گۆھەر-
دەك ئىككى بالىڭىز تۇرۇپ ، ئاشۇنداق ئەسكى ئىشنى قىلسىڭىز ، مەن
قانداق تاقەت قىلىپ تۇرالايمەن ؟ كىشىلەرگە قايسى يۈزۈم بىلەن
قارايمەن ! ؟
— ئەمىسە يەنە نېمىدەپ مېنىڭ قېشىمغا كەلدىڭ ؟
— سىزنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىپ.....
— قانداق بىلدىڭ ؟
— ئاچلىق ئېلان قىلىپ ئۆلگەنلىكىڭىزدىن بىلدىم . ئەگەر
سىزده راستتىنلا گۇناھ بولسا ، ھەرگىزمۇ مېنى تۇل ، بالىلارنى
يېتىم قىلىپ ، بۇ يەرگە كېلىۋالمايتتىڭىز .
— بالىلار قېنى ؟
— بالىلار..... بالىلار..... — قۇندۇز بىردەم دۇدۇقلىغاندىن
كېيىن ، كۆزلىرىگە «غىلىدە» ياش ئالدى ، — بالىلار ئۇ دۇنيادا
قالدى . ئۇلارنى ياشىسۇن دېدىم . ئەمگەن سۈتى ئاغزىدىن تېمىپ
تۇرغان تارەسىدىلەرنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كېلىشكە چىدىمە-
دىم ، ئاھ جېنىم رۇستەم.....
قۇندۇز ئۇن سېلىپ يىغلىدى . رۇستەمنىڭمۇ كۆزلىرىدىن ياش
ئەگىدى . يۈرىكى قۇندۇزغا ئاشۇ بىر چاغلاردىكىدەك ئامراقلىق ئوتى
بىلەن ياندى . ۋۇجۇدى سىمابتەك ئېرىپ ، پۈت - قولى بوشىشىپ ،
كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كېتىپ باراتتى . قۇندۇزنى قۇچاقلىغان پېتى ئۆرە
تۇرۇپلا ئۇخلاپ قالىدىغاندەك قىلاتتى . لېكىن ، غەلىتە بىر تۇيغۇ
ئۇنى سەل ئويلاندۇرۇپ قويدى ، ئۇ بايا تىنىقى قىزلارنى ئېسىگە ئالغا-
نىدى ، ئادەم دېگەندە شەرم - ھايا بولغىنى تۇزۇك . شۇنچىۋالا جىق
قىزلارنىڭ كۆزىچە.....

رۇستەم كۆزلىرىنى «لۆممىدە» ئاچتى- يۇ ، ئىتتىك يۈمدى . چۈنكى ، ئۇ باغدا ياكى ئۈنۈك تىلى بىلەن ئېيتقاندا «جەننەت» تە ئەمەس ، بەلكى پانىي دۇنيادا ،يەنى بۇنىڭدىن بەش ئاي ئىلگىرى ئۆزى قامالغان ، ئاشۇ ئىسلىشىپ كەتكەن يالغۇز كىشىلىك قاماقخانىدا يوتقانىنى مەھكەم قۇچاقلاپ ياتاتتى . رۇستەم قولغا ئېلىنغاندىن بۇيان ئۈنۈك كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنى پەقەت بىرلا ئوي ، يەنى قانداق قىلىپ قۇندۇزنى ئۆزىنىڭ پاكلىقىغا ئىشەندۈرۈپ ، بالىلىرىنى ئۈنۈك بىلەن دەرقەمتە بېقىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئىدى . ئۈنىڭغا ئايان ئىدىكى ، قۇندۇز ئىنتايىن غۇرۇرلۇق ، دىيانەتلىك ئايال بولۇپ ، ئىپلاسلىقتا چېكىگە يەتكەن بىر باسقۇنچى بىلەن يېڭىباشتىن بىر تەكىيەگە باش قويۇشتىن ئۆلۈمنى ئەۋزەل بىلەتتى .

بەلكى ئۇ شۇ تاپتا دەرس مۇنبىرىدىن چۈشۈپلا ھېچكىمنىڭ نەزەرى چۈشمەيدىغان دالدا جايغا بېرىۋېلىپ پۇخادىن چىققۇچە كۆز يېشى قىلىۋاتقاندۇ ؟

بەلكى ئۇ شۇ تاپتا زېھنى چېچىلغىنىدىن ، ئۆتۈۋاتقان دەرسىدىن ئېزىپ كېتىپ ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ پىچىر - پىچىرلىرى ۋە مەسخىرە-لىك كۈلكىسىگە قېلىۋاتقاندۇ ؟

بەلكى ئۇ شۇ تاپتا ئوقۇتقۇچىلار ئىشخانىسىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا جەينەكلىرىنى شىرەگە تىرىگىنىچە شۇمشىيىپ ئولتۇرۇپ ، رۇستەم بىلەن بىر ئۆيدە ئۆتكەن 10 يىللىق ئۆمرىگە لەنەت - نەپرەتلەر ئوقۇۋاتقاندۇ ؟

بەلكى ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ ئايدەك گۈزەل ھۆسنىنى ، تەڭرى كەمدىن - كەم ئايال زاتىغا نىسىپ قىلغان خۇش پېچىم بەستى بىلەن رۇستەم نومۇسىنى بۇلغىغان ھېلىقى قىزنى غايىبانە سېلىشتۇرۇپ ، ھەسرەت ئۇستىگە ھەسرەت چېكىۋاتقاندۇ ياكى ئۆزىنى مۇشۇنداق خورلۇققا مۇپتىلا قىلغان تەڭرىدىن ئۆزىگە ئۆلۈم تىلەۋاتقاندۇ ؟ شۇنداق ، چوقۇم شۇنداق !

شۇنداق ئىكەن ، رۇستەمنىڭ كېچە - كۈندۈز ئۇنىلا ئەسلەپ ، ئۇنى ئۆزىنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىگە ئىشەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇشى —

ئاسماندىكى ئاينى قول بىلەن ئۇزۇۋېلىشقا ئۇرۇنغانلىق ئەمەسمۇ ؟

رۇستەم بۇنى ناھايىتى ئېنىق بىلەتتى . بىلىپ تۇرۇپ «ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاش» كويىدا ئىدى . قىسقىسى ، ئۆزىنى يەنىلا «پاك» سانايتتى . قۇندۇزنىڭ نىكاھىتىن ئاجراشقانلىقىنى بىر خىل «ئۇقۇشماسلىق» دەپ قارايتتى . شۇڭا ، ئۇ بەش ئاينى ئۈمىد بىلەن ئۆتكۈزدى . يېقىندا ئۇ نومۇسسىغا تەگكەن قىز تۇغۇپ قويدى ، بۇ ھەممىدىن يوغان پاكىت ئىدى . رۇستەم ئەمدى بۇ پاكىت ئالدىدا ھېچقانداق قىلىپمۇ ئۆزىنى ئاقلىيالمايتتى . كەم دېگەندىمۇ 15 — 20 يىل تۇرمىدە يېتىشى مۇمكىن . رۇستەم ئويلىنا ـ ئويلىنا ئاخىر ئۆلۈۋېلىش نىيىتىگە كەلدى . بىراق ، تۇرمە نازارەتچىلىرى ئۇنىڭ ئىلكىدە بىر قېتىم يېپ ، بىر تال تۇگمە چاغلىق نەرسە قالدۇرۇشمىغانىدى . دېمەك ، ئۆلۈۋېلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . بىردىنبىر چارە ئاچلىقتىن ئۆلۈش . بۇنىڭدىن بۆلەك يولمۇ يوق ئىدى . ئۇ شۇنداق قىلىپ ، ئۇدا ئۈچ كۈن غىزالانمىدى . تۆتىنچى كۈنى ، يەنى تۇنۇگۈندىن باشلاپ دوختۇرلار ئۇنىڭغا قارشى «جەڭ» گە ئاتلاندى . ھازىر ئۇنىڭ تېنى يەڭگىللەپ ، پۈت ـ قولىغا ماغدۇر پەيدا بولۇپ قالدى . قارىغاندا بۈگۈن ـ ئەتە ئۆلىدىغاندەك قىلمايتتى . ئىككى كۈندىن بۇيان ئۇ ساقچىلاردىن كۆرە دوختۇرلارغا ئۆچ بولۇپ قالغانىدى . ئەگەر دوختۇرلار ئارىلاشمىغان بولسا ، ئۇنىڭ جېنى ئالـلىقاچان ئارام تاپقان ، كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى ئۇستى ـ ئۇستىلەپ ئەيىبلىشى ۋە مۇزدەك سوغۇق نەزەر بىلەن تىكىلىشىدىن مەڭگۈلۈك قۇتۇلاتتى ئەمەسمۇ ! ؟

— ئەستا ……— رۇستەم يىلاندەك تولغىنىپ ، ئۇنلۇك ۋارقىرىۋەتتى ۋە كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى .

«نېمە ، بۇ چۈشۈممۇ ؟ يا ، — رۇستەم ئىچىدە پىچىرلىدى ، — ياق ، ھەرگىز چۈشۈم ئەمەس !ئۇ……» رۇستەم كۆزلىرىنى ئىتتىك يۇمدى-يۇ ، يەنە ئاچتى . ئۇ چۈشتىن ھالقىپ كەتكەن رېئاللىققا دۈچ كەلگەنىدى .

رەقىبمۇ ، «ئادۋوكات؟»

رۇستەم ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا چىرايى غەزەپتىن تاتىرىپ كەتتى . ئۇ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەكچى ، ئېتىلىپ بېرىپ ، ئۇنى زاڭلىق قىلىۋاتقاندەك كۈلۈمسىرەپ تۇرغان ئاۋۇ ئادەمنىڭ گېلىنى بوغۇپلا جېنىنى ئالماقچى بولغانىدى ، بىرەر ئەزاسىنىمۇ مىدىرلىتالمىدى ، ۋۇجۇدى جالاقلاپ تىترەپ ، ھەممە ئەزاسىدىن پۇرقىراپ تەر قۇيۇلدى . كۆزلىرى ئاشۇ ئادەمگە بىرھازا قادىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ، ئىختىيارسىز يۇمۇلدى .

«ئۇ بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلگەندۇ ؟ — دېدى ئىچىدە پىچىرلاپ ، — يەنە بىر شۇملۇق ئويلاپ تېپىپتۇ . دە ، بۇ ئەبلەخ !ھىم..... قولىدىن كەلگىنىنى قىلسۇن .»

رۇستەم چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە ، يۈزىنى تام تەرەپكە قىلىۋالدى . ئۆمۈچۈك تورىدەك گادىرماچلىشىپ كەتكەن خىياللىرى ئۇنى يىراق - يىراقلارغا ئېلىپ كەتكەنىدى . ئۇنىڭ بېشىدا دېۋەيلەپ تۇرغان ھېلىقى ئادەم رۇستەمنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى يېقىن سەپدىشى ھەم ئۆزىدىن بىر دەرىجە يۇقىرى رەھبىرى لاۋرېن بولۇپ ، رۇستەم ئۇنىڭ بىلەن تەڭتۇش ھەم قەدىناس دوست ئىدى . لاۋرېن رۇستەمدىن بىر يىل بۇرۇن ھەربىي سەپكە كىرگەن ، ئۇنىڭ بىلەن بىر بەن ، بىر پەي ، بىر لىيەندە ئۇزاق يىل بىللە ئىشلىگەن ، رۇستەمنى پارتىيەگە تونۇشتۇرغان ئادەم ئىدى . ئۇ ئۇيغۇر تىلىدا بەكمۇ راۋان سۆزلەيتتى . مەركەزنىڭ زور تۇركۈم ئەسكەر قىسقارتىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشىنىڭ روھىغا ئاساسەن ، ئىككىيلەن تەڭلا ھەربىي سەپتىن چېكىنىدى . لاۋرېن رۇستەمنى پاناھ تارتىپ ، ئۇنىڭ كەنتىگە قوشنا بولغان دۆلەت ئىگىلىكىدىكى «شەرق» دېھقانچىلىق مەيدانىغا كېلىپ ، قوغداش بۆلۈمىگە باشلىق بولدى . شۇ يەردە ئۆيلەندى . ئىككىيلەننىڭ ، تېخىمۇ ئېنىقراقى ئىككى ئائىلىنىڭ مۇناسىۋىتى بەكمۇ يېقىن ، بارىدى- كەلدىسى قويۇق ئىدى . ئۆتكەن يىلى كۈزدە ئۇلارنىڭ ئارىسى

ئۇشتۇمتۇت بۇز ۋلۇپ ، لاۋرېن ئۇنىڭ ئەڭ ئەشەدىي دۇشمىنىگە ئايلىنىپ قالدى . ئۇ دۇشمەنلىكتە شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتىكى ، رۇستەمنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقىش كويىدا قولىدىن كېلىدىغانلىكى ۋاستىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىشقا سالدى . يېپىق سوتتا (باسقۇنچىلىق دېلولىرى ئوچۇق سوت قىلىنمايدىكەن) لاۋرېن باش سوتچى ۋە سوتچىلارنى بىر تەرەپكە قايرىپ قويۇپ ، رۇستەم بىلەن ئەڭ كەسكىن زاكونلاشتى .

— سەن بۇ يىل 6 - ئاينىڭ 25- كۈنى كەچقۇرۇن ياڭ دابەينىڭ تاۋۇزلۇقىغا باردىڭمۇ - يۇق ؟— دەپ ۋارقىرىدى ئۇ دەۋاگەر نامىدا سۆزگە چىقىپ ، دەۋاگەر سوتقا قاتناشتۇرۇلمىغان بولۇپ ، لاۋرېن ئۇنىڭغا ۋەكالەتچى بولغانىكەن .

رۇستەم ھاڭ - تاڭ بولغىنىدىن ، يا «ياق» ، يا «ھە» دېيەلمىدى .

— نېمىشقا گەپ قىلمايسەن !— لاۋرېن تەرىنى تېخىمۇ سەت تۇرۇپ ، بايىقىدىنمۇ قاتتىقراق ۋارقىرىدى ، — باردىڭمۇ - بارمىدىڭمۇ ؟

— مەن ئۇ چاغدا ھەر كۈنى دېگۈدەك باراتتىم ،— رۇستەم ئاخىر تىلغا كىردى ،— لېكىن خاتىرە دەپتەر تۇتمىغىنىم ئۈچۈن ، ئاشۇ كۈنى بارغان ياكى بارمىغانلىقىمنى زادىلا ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن .

ئۇ بۇ گەپلەرنى تەنە ئارىلاش ئېيتتى ھەم ماۋۇلارنى غىل - پاللا خىيالىدىن ئۆتكۈزدى : ئۆتكەن يىل 5- ئايدا رۇستەم لاۋرېنىڭ دالالىتى بىلەن مەيداننىڭ پېشقەدەم ئىشچىسى ياڭ دابەينىڭ 10 مو تاۋۇزلۇقىنىڭ كۆكىنى سېتىۋالغانىدى . تاۋۇزلارنىڭ يېرىمى جاغدا ، يېرىمى چىلگە تاۋۇز بولۇپ ، تاكى تاۋۇزلار ۋاشاڭ قىلىنغۇچە تاۋۇز- لۇقنى ساقلاپ بېرىشنى ياڭ دابەي ئۇستىگە ئالغانىدى . شۇڭا ، رۇس- تەم ھەر كۈنى دېگۈدەك تاۋۇزلۇققا كېلىپ تۇراتتى . ئۇدۇللۇق پىش- قان تاۋۇزلارنى ئۇدۇللۇق ئۈزۈپ (بۇ ئىشقا ياڭ دابەي ۋە ئۇنىڭ كەنجى قىزى ياڭ لىلى يارەملىشەتتى) تىراكتور بىلەن ناھىيە بازا- رى ، ھەتتا قەشقەر شەھىرىگىچە ئاپىرىپ ساتاتتى . ھازىر بولسا لاۋرېن تىلغا ئالغان ئاشۇ كۈنى تاۋۇزلۇققا بارغان ياكى بارمىغانلىقىنى ھەقىقەتەن ئەسلىيەلمەيۋاتاتتى .

— هىم..... شۇنداقمۇ ؟— لاۋرېن دىمىغىنى قېقىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادالدى ، — ئۇنداق بولسا ، مەن ئېسىڭگە سېلىپ قويايي ، — لاۋرېن نەزەرىنى رۇستەمدىن قولىدىكى قەغەزلەرگە ئاغدۇردى ۋە قۇرلارغا غىل - پال كۆز يۈگۈرتۈۋالغاندىن كېيىن دېدى ، — شۇ كۈنى قاتتىق يامغۇر يېغىشقا باشلىغان چاغدا سەن تاۋۇزلۇقتا كەلگەن ، شۇنداقمۇ ؟

رۇستەم 6- ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنى ئاشۇنداق ئىش بولغانلىقىنى ئىتتىك ئېسىگە ئالدى- دە ، كېسىپلا ئېيتتى :

— شۇنداق .

— مۇشۇ گېپىڭ راست- ھە ؟

— راست .

— ساتمىدا كىم بار ئىكەن ؟

— رۇستەم دۇدۇقلىماي جاۋاب بەردى :

— لى‌لى بار ئىكەن .

— سەن ئۇنىڭ قېشىغا كىردىڭ ، بىردەم گەپلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭغا باسقۇنچىلىق قىلدىڭ ، ئاندىن ئۇنىڭغا پىچاق تەڭلەپ ، بۇ ئىشنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىققا كۈندۇردۇڭ .

— تۆھمەت !— دەپ ۋارقىرىدى رۇستەم ، — مەن ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتقىنىم يوق !

— تۆھمەت ؟ ھىم !— لاۋرېننىڭ قارىمۇتۇق چىرايى تۆمۈردەك كۆكسىپ كەتكەندى . رۇستەمنىڭ چىرايىدا قان دىدارى قالمىغاندى . ئىككى جۇپ كۆز بىر - بىرىگە يېۋەتكۈدەك غەزەپلىك تىكىلەتتى ، — ئۇنداق بولسا لى‌لىنىڭ قورسىقىدىكى بالا كىمنىڭ ؟

— ئۇنى لى‌لىدىن سورا !.....

—.....

ئىككىيلەن مۇشۇ تەرىقىدە ناھايىتى ئۇزاق تاكاللاشتى ، لېكىن ھېچكىممۇ ھېچكىمنى قايىل قىلالمىدى . ئاخىرىدا رۇستەم ئۆزىنى ئاقلاپ مۇنداق دېدى :

— ئۇ كۈنى مەن مىڭ يۈەن پۇلنى يېنىمغا سېلىپ ،

تاۋۇزلۇقنىڭ قىرىغا كېلىشىمگە ئۇشتۇمتۇت قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى . ساتمىغا قارىسام لى‌لى بار ئىكەن ، مېنى كۆرۈپلا چاقىردى . يالڭ دابەينى سورىسام : «دادام ئۆيگە كەتكەنىدى ، كېلەر ۋاقتى بولۇپ قالدى ، ساتمىغا كىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ» دېدى . مەن ساتمىغا كىرىپ پۇلنى ئۇنىڭغا بېرىپلا قايتماقچى بولغانىدىم ، لى‌لى : «دادام كەلگەندە ئۆزىگە بېرىڭ» دەپ ئالغىلى ئۇنمىدى . مەنمۇ نائىلاج ئۇنىڭ بىلەن خېلى ئۇزاق پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇم . يالڭ دابەي كەلگەندە پۇلنى بېرىپلا قايتتىم . ئىشەنمىسەڭلار ئاتا - بالا ئىككىيلەن بىلەن يۈزلەشتۈرۈڭلار !

ئۇنىڭ بۇ تەلىپىگە ھېچكىمۇ قۇلاق سالمىدى . قۇلاق سالغان تەقدىردىمۇ نەتىجە بەربىر ئوخشاش بولاتتى . يەنى رۇستەم گەدىنىدە- كى قەرزىنى تاپشۇرۇش باھانىسىدە قەستەن ئاشۇنداق پەيتنى تاللاپ تاۋۇزلۇقتا بارغان . لى‌لىنىڭ نومۇسىغا تېگىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى راسا قورقۇتۇپ ، ئاغزىنى ئاچالماس قىلىپ قويغان پەيتته يالڭ دابەي كېلىپ قالغان .

تەپتىش مەھكىمىسى بىلەن سوت مەھكىمىسىنىڭ ئاخىرقى يەكۈ- نىمۇ دەل مۇشۇنداق بولدى . رۇستەم ھۆكۈمنامىگە قول قويۇشنى رەت قىلىپ ، ئۆلۈۋېلىش كويىدا يۈرۈپتۇ . لاۋرېنچۇ ؟

— يولداش رۇستەم ، ماڭا قارىڭە .

بۇ — لاۋرېنىنىڭ ئاۋازى ئىدى . رۇستەم سەسكىنىپ كەتتى . چىشلىرى غەزەپتىن غۇچۇرلايتتى . ئۇ پۈتلىرىنى تەسلىكته يىغىپ ، تېخىمۇ بەكرەك تۇگۈلۈۋالدى . ئىچىدە : «يولداش رۇستەم !— دەپ پىچىرلاپ ، ئۆزىگە تەكرار - تەكرار سوئال قويياتتى ، — مەن قاچاندىن بېرى ‹يولداش› بولۇپ قالدىم ؟.....»

كۈتۈلمىگەندە ، ئىسسىق بىر قول رۇستەمنىڭ پېشانىسىگە يۇمۇ- شاققىنا تەگدى . بۇ تەبىئىيكى ، لاۋرېنىنىڭ قولى ئىدى . رۇستەم پېشانىسىدە چايان ئۆملەۋاتقاندەك شۇركۈنۈپ ، بار ئاۋازى بىلەن :

— ھۇ ئىپلاس ! تارت قولۇڭنى !— دەپ ۋارقىرىدى ۋە ئۇ قولنى پۈتۈن كۈچى بىلەن سىلكىپ پېشانىسىدىن نېرى قىلدى ، كۆزلىرىنى

ئاچمىدى . ئاچاي دېسسىمۇ ئاچالىغۇدەك مادارى قالمىغانىدى .
— يولداش رۇستەم ، كۆزىڭىزنى ئېچىڭ .
لاۋرېن مۇشۇ جۈملىنى نەچچە قېتىم تەكرارلىدى .
ئوخشاشلا رۇستەمنىڭ كاللىسىدىمۇ شۇ سوئال :
«يولداش رۇستەم»
رۇستەمنىڭ «يولداش» دېگەن سۆزنى ئاڭلىمىغىنىغا بەش ئاي بولغانىدى ، «سىز» دېگۈچىلەر تېخىمۇ يوق ئىدى . بۇگۈن تاسادىپىي ئاڭلاپ قالغان بۇ سۆز رۇستەمنى بەكمۇ ھەيران قىلدى .
بۇ سۆزنىڭ بالدۇرمۇ ئەمەس ، كېيىنمۇ ئەمەس ، ئۇ دەل ئۆلۈش-كە بەل باغلىغان بىر پەيتتە ئېيتىلىشى دەسلەپ رۇستەمنى ھەيران قىلغان بولسا ، ئەمدى ئۇنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى .
«ھىم..... ئەمدى مېنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالداپ ، نىيە-تىمدىن ياندۇرماقچى بولۇشۇۋېتىشىپتۇ- دە ! ئۇخلاپ چۈشى ! ! !»
رۇستەم كۆزلىرىنى تېخىمۇ مەھكەم يۇمدى ، ھېلىقى قول ئەمدى ئۇنىڭ دولىسىنى تىنىمسىز سىلىماقتا .ھېلىقى سۆزلەر قايتا - قايتا تەكرارلىنىۋەردى . رۇستەمنىڭ تاقىتىمۇ چېكىگە يەتتى . ئۇ بىرلا يۇلقۇنۇپ ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇرۇنغانىدى ، تۇرالمىدى . كۆزلىرىنى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچەيتىپ :
— ھە ، نېمە دەيسەن !— دەپ ۋارقىرىدى .
لاۋرېن تېرىكمىدى ، كۆزەينىكىنى قولىغا ئېلىپ ، رۇستەمنىڭ ئۈستىگە ئېڭىشتى . ئۇنىڭ چىرايىدىن تەبەسسۇم يېغىپ تۇراتتى . رۇستەم سەسكىنىپ كەتتى . كۆزىنى يۇمۇپمۇ ئالمىدى . بەلكى چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ، ئىچىدە پىچىرلايتتى :
«ئۇ يەنە نېمە ئويۇن ئويناماقچى ؟»
— ھە ، نېمە دەيسەن ؟— رۇستەم قاپىقىنى ئاچماستىن يەنە بىر قېتىم ۋارقىرىدى ، — ھۇ ئىپلاس ! دەيدىغىنىڭنى دەپ ، كۆزۈمدىن يوقال !.....
لاۋرېن ئۇنچىقمىدى ، چىرايىنىمۇ ئۆزگەرتمىدى ، تۇرقى بەكمۇ سەمىمىي ۋە خىجالەتمەن ئىدى . خېلىدىن كېيىن :

— يولداش رۇستەم ، — دېدى تىترەك ئاۋازدا ، ئالدىڭىزدا خەجىلمەن . پارتىيە ئالدىدا ، قانۇن ئالدىدا جاۋابكارمەن.....

— نېمە ! — رۇستەم قانداقتۇر بىر كۈچىنىڭ تۇرتكىسىدە چۈراپلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — سەن خىجىل بولۇشنى بىلمىدىغان ئادەمۇ ؟ پارتىيە ئالدىدا ، قانۇن ئالدىدا جاۋابكارمىش تېخى ! ھۇ ، سەندەك ھايۋاننى ! ! !

ھەرقانچە ئۈستا ئارتىسمۇ مۇنچىۋالا قاملاشتۇرالماس ئىدى : لاۋرېن يەنىلا چىرايىنى ئۆزگەرتمىدى ، «ئۆزگەرتتى» دېيىلسە چىرايىدا خىجىللىق ئىپادىسى تېخىمۇ روشەن ئەكس ئېتىشكە باشلىدى . رۇستەم بۇنى ناھايىتى ئېنىق پەرق ئېتىپ تۇرغان بولسىمۇ ، يۈرىكى قىلچە يۇمشىمىدى . غەزەپتىن ئوت چاقناۋاتقان كۆزلىرى لاۋرېنغا مىختەك قادالغانىدى .

خېلىدىن كېيىن لاۋرېن مۇنداق دېدى :

— ئۆتكەندە مەن لىلىنىڭ شىكايىتىنى ئاساس قىلىپلا سىزنى «باسقۇنچى» دەپ ئەيىبلەپ ، ناھايىتى چوڭ خاتالىق سادىر قىلغان ئىكەنمەن . يېقىندا مەن ئىگىلىگەن بەزى پاكىتلار باسقۇنچى سىز بولماي ، باشقا بىرسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى . شۇڭا.....

— ھىم..... رۇستەم ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى ، — يەنىچۇ ؟ بەلىپ قوي لاۋرېن ، مەن ئەمدى قايسىبىر كۈنى «گۇناھسىز» دەپ جاكارلانمىغۇچە ئەۋلىيانىڭ گېپىگىمۇ ئىشەنمەيمەن !

— ھازىر مەن سىزنى «سۆزلىرىمگە جەزمەن ئىشىنىڭ» دېمەكچى ئەمەسمەن ، — لاۋرېن ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن ئالدىرىماي سۆزلەيتتى ، — ئىشىنىش - ئىشەنمەسلىك پۈتۈنلەي سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا . مەن پارتىيە ئالدىدا ، قانۇن ئالدىدا ، ۋىجدانىم ئالدىدا ئۆتكۈزگەن كەچۈرگۈسىز خاتالىقىمنى تۈزىتىش ئۈچۈن سىزگە ئادۋوكات بولۇشقا تەييارلاندىم .

— ماڭا ؟ — رۇستەم مەسخىرىلىك تەلەپپۇزدا لوقما سالدى ، — ھىم..... گېپىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆر بۇنىڭ ..... مەندەك بىر «باسقۇنچى» غا سارايمۇ ئادۋوكات بولماس !

— مەيلى نېمە دېسىڭىز دەڭ ، مەن قىلچە كۆڭلۈمگە ئالمايمەن ، — لاۋرېن بىردىنلا ئاۋازىنى كۆتۈردى ، تەلەپپۇزىمۇ كەسكىنلەشتى ، — ئەكسىچە سىزنى ئاقلىغىنىم ئاقلىغان ! ئەمما ، مۇناداق ئىككى شەرتىم بار .

— «ئىككى شەرت ؟» قانداق ئىككى شەرت ئۇ ؟

— بىرى ، مېنى «قانۇنلۇق ئادۋوكاتىم» دەپ ئېتىراپ قىلىسىز ؛ يەنە بىرى ، ماڭا ھەر جەھەتتىن زېچ ماسلىشىسىز ، — لاۋرېن پاختىلىق چاپىنىنىڭ كۆكرەك يانچۇقىدىن مەتبەئەدە بېسىلغان بىر ۋاراق تامغىلىق قەغەزنى ئېلىپ رۇستەمگە ئۇزاتتى ، ئاندىن قەلەمنى مۇ چىقاردى ، — مانا بۇنىڭغا قول قويسىڭىزلا قالغان ئىشىڭىزغا پۈتۈنلەي ئۆزۈم ئىگە بولىمەن .

رۇستەم دەسلەپ ئۇ قەغەزنى يىرتىپ - يىرتىپ ، ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتماقچى بولغاندى ، بىراق يەنىلا ئاچچىقىنى سەل بېسىپ ، قەغەزگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا تىكىلدى . بۇ لاۋرېنغا بېرىلگەن ئادۋوكاتلىق گۇۋاھنامىسى ئىدى .

بەش ئايدىن بۇيان ئۇزۇلمەي داۋاملىشىۋاتقان باش - ئايىغى يوق سوئال - سوراقلار ، بىر - بىرىدىن قوپال ، بىر - بىرىدىن سېسىق تاپا - تەنىلەر يۈرىكىنى مۇزدەك قاتۇرۇۋەتكەن ، ئۆزىدىن بۆلەك ھېچكىمگە ئىشەنمەس بولۇپ قالغان رۇستەم لاۋرېننى پۈخادىن چىققۇچە تىللىدى . ئاخىر ئۇنىڭدىن تېزرەك قۇتۇلۇش مەقسىتىدە گۇۋاھنامىگە قول قويدى-دە ، ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتتى . لاۋرېن يەنىلا چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەستىن گۇۋاھنامىنى يەردىن ئېلىۋېتىپ ئىككىنچى شەرت توغرۇلۇق گەپ ئاچقانىدى ، رۇستەم كەسكىن رەت قىلدى ، ھەتتا «ئويلىنىپ باقاي» مۇ دەپ قويمىدى .

لاۋرېن ئۇنىڭ بىلەن بىر سائەتتەك ھەپىلىشىپ گەپكە كۆندۈرەلمىگەنلىكتىن سالپىيىپ چىقىپ كەتتى .

ئىشىك يېپىلىپ ، سىرتىدىن قۇلۇپ سېلىنغاندىن كېيىن ، رۇستەم ئۆزىنىڭ توڭلاۋاتقانلىقىنى سەزدى . دەرۋەقە ، تام مەشىنىڭ ئوتى ئۆچۈپ قالغاندەك قىلاتتى . سىرتىغا تۆمۈر رېشاتكا بېكىتىلگەن

كىچىككىنە رۇجەكنىڭ ئەينىكى يېڭىباشتىن مۇز پەردىسى بىلەن قاپلىنىشقا باشلىغانىدى . رۇستەم يوتقانغا مەھكەم يۆگىنىۋالدى . تو- رۇسقا ، ئىسلىشىپ ، تور باغلاپ كەتكەن جەگە ، ۋاسا ، بورىلارغا تىكىلىپ يېتىپ بېقىپ زېرىكتى . كۆزلىرىنى شۇنداق يۇمۇشىغا ، ئەتىگەندىن بۇيان بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى : چۈشىدە كۆرگەنلىرى بىلەن لاۋرېنىنىڭ ئويىنىغان ئويۇنى نېمىدېگەن ئوخشايدۇ - ھە ؟ ھەر ئىككىسى ئۇنىڭغا شەپقەت قىلماقچى . تۈفى !..... ئۇنى ئەڭ چوڭقۇر ئويغا سالغىنى لاۋرېنىنىڭ ئۇشتۇمتۇت قاماقخانىدا پەيدا بولۇپ قېلىشى بولدى . «نېمىشقا ئۇنى بۇ يەرگە يالغۇز كىرگۈزىدۇ ؟ بۇنىڭدا زادى نېمە سىر بار ؟ »

ئاخىرقى يەكۈننى يەنە ئۇنىڭ ئۆزى چىقاردى :

«ساقچىلار ماڭا تاماق يېگۈزۈشكە كۆزى يەتمىگەندىن كېيىن ، لاۋرېننى يالغاندىن ئادۋوكات سۈرتىدە ياساپ ، مېنىڭ قېشىمغا كىر- گۈزگەن گەپ . ھىم..... رۇستەم ئۇنچىۋالا ئەخمەق ئەمەس . قېنى ، ماڭا بىر تال نانىڭ ئۇۋۇقىنى يېگۈزۈپ باقسۇنچۇ ! »

رۇستەم ئەمدى لاۋرېن كۆتۈرۈپ كىرگەن ھېلىقى بىر ۋاراق قەغەزگە قول قويغىنىغىمۇ پۈشايمان قىلماقتا ئىدى .

سىرلىق ئويۇن

تولا ئوقۇپ يادا بولۇپ كەتكەن تۆت تاختا گېزىتتىن بۆلەك ھېچ نەرسە بولمىغان بۇ قاراڭغۇ ، زەي ئۆيدە بەش ئايىنى يالغۇزچىلىقتا ئۆتكۈزگەن رۇستەم لاۋرېن بىلەن چۈشىدىكىدەك ئۇشتۇمتۇت ئۇچ- راشقاندىن بۇيان ، تېخىمۇ خىيالپەرەس بولۇپ قالغانىدى . مۇنداق بىر ۋەقە ئۇنىڭ ئەسەبلىرىگە زادىلا ئارام بەرمەيۋاتاتتى :

ئۆتكەن يىلى قوناق ئورمىسى باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان كۈنلەر- نىڭ بىرى ئىدى . رۇستەم كۈن بويى تاۋۇز ۋاشاڭدىدى . خۇپتەندىن يانغۇچە تاۋۇزلۇقنىڭ ساتمىسىدا ياڭ دابەي بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇ- رۇپ ، ئەتە قىلىدىغان ئىشلار توغرۇلۇق مەسلىھەتلەشتى ، ئۆيىگە

قايتىۋېتىپ ، جىلغىدىن ئۆتۈپ بېلىق كۆلىگە يېقىنلاشقاندا قۇلىقىغا :
— كۆل بويىدا تىمىسقىلاپ يۈرگەن قايسىڭ؟ توختىغىنا !
— دېگەن غەزەپلىك ئاۋاز ئاڭلاندى . خىيالەتتە كېلىۋاتقان رۇستەم ئىتتىك قەدىمىنى توختاتتىپ :
— سىدىق ئاكا ، مەن..... رۇستەم ، — دېدى .
سىدىق ئاكا ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىمۇ ، ئۇ تەرەپكە قارىماي قويماستىن ، كۆلنىڭ يەنە بىر چېتىگە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى . رۇستەمۇ نېمە ۋەقە بولغىنىنى چۈشىنەلمەي ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى .
— سىدىق ئاكا ، نېمە بولدى ؟ — دېدى ئۇ بوۋايغا يېقىنلىشىپ ، — كىمگە ۋارقىراۋاتىلا ؟
سىدىق ئاكا ھاسىراپ كەتكەنىدى . بىردەم دېمىنى راسلىۋالغاندىن كېيىن دېدى :
— خېلى بولدى ، قاراپ ئولتۇرسام ، جىلغا تەرەپتىن بىرنەرسە چىقىپ ، ئاۋۇ يەرگە كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى . دەسلەپ ئىتمەكىن دەپتىمەن ، كېيىن تازا سەپسالسام ئادەم ئىكەن . ھېلى كېتەر ، مانا كېتەر دېسەم ، مىت قىلماي ئولتۇرىدۇ . بۇ كۆلدە ساپلا يوغان بېلىق بار ئەمەسمۇ ؟ ئىككىنى تۇتۇۋالسا 10 كوي زىيان تارتتۇق دېگەن گەپ ! پوپوزا قىلىپ قوغلىۋەتتىم . تاۋۇزلۇقتىن كېلىشىڭ ئوخشىمامدۇ ؟
— ھەئە .
يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۆلدىكى بېلىقلار قۇرۇپ كەتكىلى تۇردى . كېرىم دېگەن نەرسىدىن ئېغىز ئاچقىلىمۇ بولمايتتى . تېخى بەزى كادىرلار كۆلنى بۇزۇپ ، شاللىقا ئايلاندۇرۇۋېتىشكە تەكلىپ بەردى . بۇ تەكلىپ زور كۆپچىلىك كادىر ۋە دېھقانلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى . بۇ تەكلىپ ئىشقا ئاشسا ، ئاران بىر مىڭ نەچچە يۈز مو تېرىلغۇ يېرى بار بۇ كەنتتىكى ئۇزاق يىل گۈرۈچ قارىسى كۆرمىگەن يۈز نەچچە دېھقان ئائىلىسىنىڭ ھەربىرى يېرىم مودىن شال يېرىگە ئىگە بولاتتى . لېكىن ، بۇ تەكلىپ ياچېيكا ھەيئەتلىرى يىغىنىنىڭ رەت قىلىشىغا ئۇچرىدى . چۈنكى ، بۇ كۆلنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن ،

ئەينى ۋاقىتتا كەم دېگەندىمۇ ئون نەچچە مىڭ ئەمگەك كۈچى سەرپ قىلىنغان ، نۇرغۇن پۇلغا بېلىجان سېتىۋېلىنغان . بېلىقلارنى بىر مەزگىل گۈڭشېنىڭ مەسئۇللىرى ناھىيە مەسئۇللىرىغا ، ناھىيەنىڭ مەسئۇللىرى ۋىلايەتنىڭ مەسئۇللىرىغا ماشىنا - ماشىنىلاپ توشۇغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، دېھقانلار بېلىق گۆشىنى ئېۋىگە ئېگىزلىۋېمۇ باقمىغان . زادى قانچە پۇلغا بېلىق سېتىلغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتى . قىسقىسى ، ئۇ چاغلاردا يالغۇز بېلىق كۆلى ئەمەس ، بارلىق قوشۇمچە ئىگىلىكلەرنىڭ ھەممىسى چوڭ - كىچىك ئەمەلدارلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈنلا خىزمەت قىلغان . ھازىر دەۋر ئۆزگىرىۋاتىدۇ ، ئادەملەرمۇ ئوخشىمايدۇ . سىياسەت ئېنىق ، دېھقانلارنىڭ قۇلىقى رادىيودا ، كۆزى گېزىتتە ، نېمە قىلىش ، نېمە ئېتىشنى گېزىت بىلەن رادىيودىنلا بىلىۋالالايدۇ . نەچچە سائەتلەپ مەجلىسكە يىغىۋېلىشنىڭمۇ ھاجىتى يوق . شۇڭا ، دېھقانچىلىقنى ئاقسىتىپ قويماسلىق شەرتى ئاستىدا ھەدەپ قوشۇمچە ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ ، بېيىۋاتىدۇ .

شۇنداق ئىكەن ، ئۇلار نېمىشقا بېلىق كۆلىنى بۇزۇپ ، شاللىقلىقا ئايلاندۇرۇۋېتىش كويىدا بولىدۇ ؟

قورقۇدۇ ، ئەللىك نەچچە مو يەرنى ماكان تۇتۇپ ياتقان تىرىك جاننى ھۆددە ئېلىپ زىيان تارتىشتىن قورقۇدۇ . چۈنكى جېنىدا شىرنىسى بار نەرسىگە قونىدۇ- يۇ ، كۆپ يىل ئاچ - زېرىنلىق دەردىدە ئۆپكىسى كۆرۈنۈپ قالغان دېھقانلار دەرھال نەپ تەگمەيدىغان ئىشقا ئۆزىنى جورىتامدۇ ؟

بىراق ، رۇستەم خېلى بۇرۇنلا بېلىق كۆلىنى قانداق باشقۇرۇش ، قانچىلىك نەپ ئېلىشنى كۆڭلىدە بوداپ قويغان بولسىمۇ ، بەزىلەرنىڭ «پارتىيەلىك كادىر تۇرۇپ ، يوغانراق نەپ چىقىدىغان يەرگە ئۆزىنى ئاتتى» دەپ غەيۋەت قىلىشىدىن ئەنسىرەپ ، كۆڭلىدىكىنى ئاغزىدىن چىقىرالمىغاندىن كېيىن ، پېشقەدەم بېلىق باققۇچى سىدىق ئاكىنى ئۆزىگە شېرىك بولۇشقا كۆندۈردى . بالىنجانلىق ، نامراتلىق دېھقان ئىسرائىلىنىمۇ ئىنىدەككە كەلتۈردى ، ئاندىن كەنت بىلەن

ھۆددە توختامى تۇزدى ۋە تۇنجى قىلغان ئىشى بېلىقلارنىڭ ئۆزلۈكـ
ىدىن تۇگەپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى تېپىش بولدى . ئەسلىدە باشقۇـ
رۇش ياخشى بولمىغانلىقتىن چوڭ بېلىقلار كىچىكلىرىنى يەپ تۇگـ
تىۋەتكەنىدى . سىدىق ئاكىنىڭ يېتەكچىلىكىدە رۇستەم بىلەن ئىسرا ـ
ئىل كۇن بويى سۇدىن چىقماي ، بېلىقلارنى ئەركەك ، چىشى ۋە چوڭـ
كىچىكلەرگە قاراپ تۇرگە ئايرىپ ، بىر خىل چوڭلۇقتىكىسىنى بىر
كۆلگە يىغدى . بېلىقلار تۇخۇم چاچىدىغان پەيتتە تېخىمۇ جان قېقىش ـ
تى . نەتىجىدە 12 كۆلنىڭ ھەممىسى بېلىق كانىغا ئايلاندى ، يەنى
شۇ يىلىلا توختامدىكى پۇل كەنتكە تۆلەنگەندىن تاشقىرى ، سىدىق ئاكا
بىلەن ئىسرائىلنىڭ قولى 4 — 5 يۇز يۇەندىن پۇل كۆردى . رۇستەم
بىر تىيىنمۇ ئالمىدى . ئۇنىڭ بۇ ئىشى پۇتۇن كەنتنى زىلزىلىگە
كەلتۇرۇۋەتتى . ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئېيتقۇچىلارمۇ ، ھەسەت قىلغۇچىلار ـ
مۇ بولدى . قىسقىسى ، بۇ ئىش ئۇنىڭ ھۆرمىتى ۋە ئابرۇيىنى چەندان
ئۆستۇرۇۋەتتى . بۇ يىل يەنە ئۇچ نامرات ئائىلىنى ئۆزىگە شېرىك
قىلىۋالدى ، ھەر ئائىلە بىر كېچىدىن كۆل ساقلايتتى . بۇگۇن سىدىق
ئاكىنىڭ نۆۋىتى ئىدى .

— بۇگۇن قەشقەردىن بېلىق سودىگىرى كەپتىكەن ، — دېدى سىدىق ئاكا گەپ ئارىسىدا ، — «كىلوسىغا ئىككى يۇەندىن بەرسەم» دەيدۇ . قانداق قىلسام بولار ؟

— قانچىلىك ئالىدىكەن ؟

— «قانچىلىك بەرسەڭلار ، شۇنچىلىك ئالىمەن» دەيدۇ .

— سىلىنىڭچە ، بۇ قېتىم قانچىلىك بېلىق ساتقىلى بولار ؟

— بىر تونىا ساتقىلى بولارمىكىن .

— شۇنداقمۇ ؟— رۇستەم كۇلۇمسىرىدى ، — مەن ئۇنچىۋالا جىق بېلىق ساتقىلى بولۇشىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۇرۇپ باقماپتىمەن . ئۇنداق بولسا «گاچچىدە» سېتىپ ، پۇلىنى ئىسرائىل ئاخۇنغا بېرىپ تۇرايلى ، خوتۇنىنى دوختۇرخانىدىن ئاچىقىپ ، ئاشقىنىغا بەش ـ ئالتە قوي ئېلىۋالسۇن .

— جايىدا گەپ قىلدىڭ ، بىچارە بىرئاز پىتىلىنىۋالسۇن !—

سىدىق ئاكا سەل ئويلىنىۋېلىپ قوشۇپ قويدى ، — ئەتە سەن «شاققىدە» قەشقەرگە بېرىپ ، بېلىق بازىرىنى بىر چۆگىلەپ كەلسەڭ قانداق ؟

رۇستەم ھەيرانلىق ئىلكىدە سىدىق ئاكىغا بىردەم تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن سورىدى :

— نېمىشقا ؟

— ھازىر ھەممە نەرسىنىڭ باھاسى ئۆستى ئەمەسمۇ ؟ خېرىدارنىڭ شۇنچە يىراق يەردىن بوسۇغىمىزغا كەلگىنىگە قاراپ قەشقەردە بېلىقنىڭ باھاسى ئۆستىمىكىن دەيمىنا .

— توغرا ، شۇنداق بولسىمۇ بولغاي ، قەشقەرگە قاچان بارسام بولار ؟ ئەتىلا بارايمۇ ،يا ؟

— تاۋۇزلىرىڭنى قانداق قىلىسەن ؟

— بىرەر كۈن تۇرسا تۇرمامدۇ ! ئەتە ئەتىگەندە بېرىپ ياڭ دابەيگە دەپ قويسامىلا بولدى .

— مەيلىڭ ، ئىلاجى بار بولدۇررىاق بېرىپ كەل . بۇ خېرىدار كېتىپ قالسا ، خېرىدار ئىزدەپ ئۆزىمىز پالاقلايدىغان ئىش چىقىپ قالمىسۇن يەنە .

— ئەمىسە ، ئەتە چۈشتىن كېيىن كېتىپ ، ئۆگۈنلۈككە چۈشكە قالماي يېنىپ كېلەي .

— ماقۇل ، ئۇنداق قىلساڭ تېخى ياخشى .

ئۇلار خوشلاشتى .

* * *

تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلگەندى . پېشايۋاننىڭ سۇپىسىدا ياتقان رۇستەم راسا بىر كېرىلىۋېلىپ ، ئەتىگەننىڭ سالقىن ھاۋاسىدىن كۆكسىنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى . دە ،كىينىشكە باشلىدى . خوتۇن . بالىلىرى ئۆيدە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى ، تۇيۇقسىز دەرۋازا قېقىلدى .

— كىم ؟

— مەن ، بالام رۇستەم ، مەيەگە چىققىنا !
بۇ سىدىق ئاكىنىڭ ئاۋازى ئىدى . رۇستەم ھەيران قالدى .
«سىدىقكام شۇنچە ئەتىگەندە نېمىدەپ كەلگەندۇ ؟»
رۇستەم خىيال سۈرگەچ ئالدىراپ كىيىندى- دە ، دەرۋازىنى ئاچتى .
سىدىق ئاكىنىڭ چىرايى تاتىراڭغۇ ، كۆزلىرىدىن پەرىشانلىق چىقىپ تۇراتتى .
— ئۆيگە كىرسىلە ، سىدىق ئاكا !— رۇستەم ئىشكىنىڭ بىر قانىتىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ، بوۋاينى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى .
— ئۆيگىمۇ كىرەمىز ، — سىدىق ئاكا كەينىگە ياندى ، —يۇر ، كۆل بويىدا گەپلىشەيلى .
رۇستەم ئۇنىڭدىن نېمىلەرنىدۇر سورىماقچى بولدى- يۇ ، سورىمىدى .
جىددىيرەك بىر ئىش بولمىسا بوۋاينىڭ بۇنچىۋالا پەرىشان بولۇپ كەتمەيدىغانلىقىنى رۇستەم ئوبدان بىلەتتى . ئۇنى گەپكە تۇتمايلا كەيىنىدىن ماڭدى .
— ماۋۇ ئىشنى كۆردۇڭمۇ ؟
بوۋاي بېلىق كۆلىگە يېتىپ كەلگەندىلا ئېغىز ئاچتى . رۇستەم بوۋاي قولى بىلەن كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ ھاڭ - تاڭ قالدى . ئاخشام نامەلۇم بىرسى تىمىسقىلاپ يۇرگەن ھېلىقى يەردە بىر پاي ئەسكى لاتا خەي بىلەن يېڭىلا كېسىلگەن سۆگەت بادرىسىدا ياسالغان قارماق ھاسىسى تۇراتتى . كۆل يۈزىدە بىرمۇنچە بېلىق قورسىقىنى ئاسمانغا قىلىپ ياتاتتى .
رۇستەم بىر قاراپلا چۈشەندى . كۆلگە قارا قول تەگكەنىدى .
«قارماق بىلەن لاتا خەي..... »
رۇستەم قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ئەندىكىپ ، خىيالىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى . ئاقىيار كەنتىدە لاتاخەي كىيىدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى . بۇ رۇستەمگە بەش قولدەك ئايان . دېمەك ، خەي دۆلەت ئىگىلىكىدىكى «شەرق» دېھقانچىلىق مەيدانىدىكى بىرەر خەنزۇ

يولداشنىڭ ئىكەنلىكىدە شەك يوق .

«شەرق» دېھقانچىلىق مەيدانى بىلەن ئاقيار كەنتىنى ئاقيار جىلغىسى ئايرىپ تۇرىدۇ . جىلغىنىڭ كەڭلىكى 200 مېتىرچە بولۇپ ، ئاقيار كەنتىگە يېقىن تەرىپىدە 3 — 4 تاشلىق قارا سۇ ئاقىدىغان بىرلا ئېقىن بار . ئېقىننىڭ يۇقىرى تەرىپىدە ئۇششاق - ئۇششاق بۇلاق ۋە نەچچە زەيكەشمۇ بار . كەلكۇن بولغان مەزگىللەردە جىلغىنىڭ ھەممە يېرىنى دېگۈدەك سۇ بېسىپ كېتىدۇ . سوقا- تۇگمەنلەرنىمۇ ۋەيران قىلىۋېتىدۇ . لېكىن ، ئاقيارلىقلارمۇ بوش ئەمەس ، كەلكۇن تىنجىغان هامان سوقا - تۇگمەنلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالىدۇ . ئېقىنىنىڭ ئىككى تەرىپىگە قويۇق سۆگەت قويۇۋېتىلگەچ ، خېلى چوڭ كەلكۇنمۇ ئېقىننى بۇزۇۋېتەلمەيدۇ . ئاشۇ بىر ئۆستەڭ سۇ قىش - ياز توختىماي ئېقىپ تۇرغاچ ئاقيارلىقلار يىرىك ئاشلىقلىرىنى باشقا يېزا - كەنتلەرگە سۆرەپ يۇرمەيلا يۇمشىتىپ يېيەلەيدۇ . يامىنى : قىسمەن كىشىلەرنىڭ تەۋەككۈل قىلىپ جىلغا ئىچىگە ئاز - تولا شال تېرىۋالغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، جىلغىنىڭ سۇيىدىن دېھقانچىلىقتا پايدىلىنىشنىڭ ئىلاجى يوق . «داجەيدىن ئۆگىنىش» دولقۇنى ئەۋجىگە چىققان كۈنلەردە نۇرغۇن پۇل ۋە ئەمگەك كۈچى سەرپ قىلىپ ، چاقپەلەك ياسالغان ، ئېقىننىڭ سۇيى يار ئۈستىگە ئېلىپ چىقىلغانىدى . يەرلەر تېخىمۇ شورلىشىپ مەھسۇلات يېتىلدىن - يىلغا كەملەپ كەتتى . نەتىجىدە چاقپەلەك ئىشتىن توختىدى ، ئەمما ئۇنى بۇزۇۋېتىشكە ھېچكىممۇ جۈرئەت قىلالمىدى . تۇردى ، تۇردى ، ئاخىر «مەدەنىيەت ئىنقىلابى»دا كىملەرنىڭدۇر ئوچىقىغا تۇتۇرۇق بولۇپ كەتتى . بۇنى سۈرۈشتە قىلىدىغان ئادەممۇ چىقمىدى . ئاقيارلىقلار بۇرۇنقىدەكلا ھەپتىدە بىر نۆۋەت كېلىدىغان بىر ئۆستەڭ سۇ بىلەنلا جان ساقلاپ كېلىۋاتاتتى . «شەرق» دېھقانچىلىق مەيدانى يېڭى قۇرۇلغان چاغدا ، كۈنى ئاقيارلىقلارنىڭكىدىن جىق تەس ئىدى . بىر ئېرىق سۇمۇ يوق ئىدى . ئۇلار بىر دانە ماشىنىلاشقان قۇدۇق بىلەن ئىش باشلاپ ، ئەسىرلەردىن بۇيان يانتاق ، قامغاق ماكان تۇتقان نەچچە مىڭ مو شورتاڭ چۆللۈكنى ئېكىنزارغا ئايلاندۇردى . ئۇلار هازىرمۇ ماشە-

ىىلاشقان قۇدۇققا تايىنىپ دېھقانچىلىق قىلىدۇ . قوشۇمچە ئىگىلىك تۈرلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ . پەقەت بېلىق بېقىش كۆلى يوق . بېلىق گۆشى سېغىنغانلار يا جىلغىدىكى ئېقىندىن تۇتۇپ يەيدۇ ، يا ئاقيار-لىقلاردىن سېتىۋالىدۇ . رۇستەملەر ئۆتكەن يىلى بېلىقلارنىڭ كۆپ قىسمىنى ئەنە شۇلارغا سېتىپ بەرگەن . بۇگۈنكى بۇ ۋەقە.....

رۇستەم ئويلاپ تېگىگە يېتەلمىدى . بىر پاي لاتا خەي بىلەن بىر دانە قارماق ھاسىسىنىڭ كۆل بويىدا پەيدا بولۇپ قېلىشى بىلەنلا ، نەچچە يۈز كىلوگىرام كەلگۈدەك بېلىقنىڭ ، يەنە كېلىپ بوغاز بېلىق-لارنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى زادىلا ئەقىلغا سىغمىغان ئىش ئەمەس . شۇڭا ، رۇستەم خەي بىلەن قارماقنى بېلىقلارنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىدىن ئايرىپ قاراشقا تىرىشاتتى .

— سىدىق ئاكا ، — دېدى ئۇ بىرھازا داۋام قىلغان سۈكۈتتىن كېيىن ، — بېلىقلارغا يۇقۇملۇق كېسەل تەگكەن ئوخشىمامدۇ ؟

— ياق ، — دېدى بوۋاي ئىشەنچ بىلەن ، — بېلىققا كېسەل تەگسە ، ئاۋۋال بىر - ئىككىسى ، كېيىنچە كەينى - كەينىدىن ئۆلۈشكە باشلايدۇ ، مەن شۇنچە يىل بېلىق بېقىپ ، مۇنداق ئىشنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغان ، — بوۋاي بىر پەس شۇك بولۇپ كەتكەندىن كېيىن قولى بىلەن ئەتراپنى كۆرسەتتى ، — قارا ، — دېدى ئۇ ، — ئەگەر كېسەل تەگكەن بولسا ، ئاۋۇ كۆللەردە نېمىشقا ئۆلۈك بېلىق كۆرۈ-مەيدۇ ؟ مۇشۇ كۆلنىڭ ئۆزىگىمۇ تازا سىنچىلاپ قارىغىنا ، مۇشۇ يەردىن باشقا يەردە بىرمۇ ئۆلۈك بېلىق يوق . بۇنىڭدىن چىقتى .

— بېلىقلار زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈلگەن ، دېمەكچىمۇ سىلى ؟

— ھەببەللى ، ئەمدى ئەقلىڭنى تېپىپسەن ! ئاخشامقى گۈي مۇ-شۇ يەرگە زەھەر تاشلاپتۇ .

رۇستەم تالىشىپ ئولتۇرمىدى . ئەمەلىيەت بوۋاينىڭ پىكرىنى تەستىقلاۋاتاتتى . ئۆزىمۇ مۇشۇنداق گۇماندا بولغانىدى . ئۇنى قىينا-ۋاتقىنى ۋەقەنىڭ دېھقانچىلىق مەيدانىغا چېتىلىپ قېلىنىۋاتقىنى ئە-دى . ئۇ خېلى ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن كەسكىن قارارغا كەلدى . پاكىت ئېنىق تۇرۇپتۇ . يوشۇرغانىنىڭ زىيىنى بارىكى ، پايدىسى يوق .

بىراق ، ئېھتىيات بىلەن ئىش كۆرمەي بولمايدۇ . بۇ ۋەقە يۈرت ئىچىگە تارىلىپ كەتسە تەسىرى ئىنتايىن يامان بولىدۇ .

رۇستەم بۇ ئويىنى ئېيتقانىدى ، بوۋايمۇ دەرھال قوشۇلدى .

— مۇنداق قىلايلى ، — دېدى ئۇ ، — ماۋۇ بېلىقلارنى دەرھال سۇزۇپ ئېلىپ ، خەقنىڭ كۆزىدىن يىراقراق بىر يەرگە يوشۇرۇپ قويۇپ ، ئىشنى پۈتتى قىلايلى ، بۇنچىلىك بېلىقنىڭ نابۇت بولغىنىغا خۇدايىم رىزقىمىزنى كېمەيتىۋەتمەس .

رۇستەم ئۇنىڭ دەسلەپكى پىكرىنى قوللىدى . «ئىشنى پۈتتى قىلىش» نى رەت قىلدى . چۈنكى ، بېلىقلارنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈش قانۇن نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا جىنايى قىلمىش . جىنايەت سادىر بولغانىكەن ، ئۇنى ئاخىرغىچە سۈرۈشتە قىلىپ ، جىنايەتچىنى تېپىپ چىقىش ئۇنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەجبۇرىيىتى . ئۇ ھەرگىزمۇ ھېسسىياتىنى قانۇن ئورنىغا دەسسەتمەيدۇ .

— مەيلىڭ ، — دېدى سىدىق ئاكا تەن بېرىپ ، — ئازغىنا بىرنېمىنى دەپ ، كەنتىمىز بىلەن مەيدان ئوتتۇرىسىدا يىرىكچىلىك پەيدا قىلىپ قويمىساڭلا بولىدۇ .

— خاتىرجەم بولسىلا ، بۇ ئىشنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماي بىر تەرەپ قىلىمىز .

ئەتىگەنلىك شەپەق پۈتۈن ئەتراپنى قىزىللىققا پۈركىگەن چاغدا ، ئۆلگەن بېلىقلارنىڭ ھەممىسى كۆلدىن سۈزۈپ چىقىلدى ۋە ئازگالغا كۆمۈپ بولۇندى . رۇستەم خەي بىلەن يوتىدەك چوڭلۇقتىكى بىر بېلىقنى بىر باغلام بېدىنىڭ ئارىسىغا يۆگەپ ، قولتۇقىغا قىسقان پېتى جىلغىغا چۈشۈپ كەتتى .

* * *

لاۋرېن رۇستەمنى ئوچۇق چىراي كۈتۈۋالدى . ئۇ ئەمدىلا ئىشقا چۈشكەن بولۇپ ، ئىشخانىدا ئۆزى يالغۇز ئىدى . رۇستەمگە تاماكا تۇتتى ، چاي قۇيدى ، چاقچاقلاشتى . ئۇلارنىڭ كۆرۈشمىگىنىگە خېلى كۈنلەر بولغانىدى . ئۇيان - بۇياندىن سۆزلىشىپ 10 مىنۇتچە ۋاقىتنى ئۆتكۈ-

زۇشتى . ئاخىرىدا رۇستەم بېلىق كۆلىدە يۈز بەرگەن ۋەقەنى سۆزلەپ بەردى ۋە بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى ئېيتتى .

— ناھايىتى ئوبدان قىپسىز ، — دېدى لاۋرېن جىددىي تەلەپپۇز-دا ، — بۇنداق چوڭ ئىشنىڭ چوڭراقى چىقسا قانداق قىلىمىز ؟ بىزنىڭ بۇ يەردىمۇ ئەسكى ئادەملەر خېلى بار . ئاۋۋال بېلىقنى لابۇرا-تورىيەگە تاپشۇرۇپ تەكشۈرتۈپ كۆرەيلى ، ئاندىن.....

— بۇنىڭ ئۆزىگىز بەلگىلەڭ ، — رۇستەم ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى ، — ئەمما مەيدان بىلەن كەنتىمىز ئوتتۇرىسىدا يىرىكچىلىك پەيدا قىلىپ قويۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، ھازىرچە بۇ ئىشنى بىز-دىن بۆلەك ھېچكىم ئۇقمىسۇن .

لاۋرېن چوقۇم ئۇنىڭ تەكلىپى بويىچە ئىش قىلىشقا ۋەدە بەردى .

چۈشتىن كېيىن لاۋرېن رۇستەمنى ئىزدەپ كەلدى . ئۇنىڭ ئېيتقىنىچە بېلىقلار «يۇتېگجىن» دېگەن دورا بىلەن زەھەرلەپ ئۆلتۈ-رۈلۈپتۇ ، قورسىقىدىن كېپەكمۇ چىقىپتۇ .

دېمەك ، قانداقتۇر بىر ئادەم بېلىقلارنى كېپەك بىلەن ئالداپ كۆلنىڭ لېۋىگە يىغىپ ، بېلىقلار كېپەكنى بەس - بەس بىلەن يېيىشكە باشلىغاندا ، «يۇتېگجىن»نى سۈغا قۇيۇۋەتكەن . بېلىقلارنىڭ پىلتىڭ-لىشى نەتىجىسىدە ، «يۇتېگجىن» بارغانسېرى يىراقتا تارىلىپ ، تېخى-مۇ كۆپ بېلىقلارنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن . سىدىق ئاكا تۇيۇپ قالغان-لىقتىن ، بېلىقلارنى ئېلىپ كېتىشكە ئۇلگۈرمىگەن ، بۇ بىر تەرەپ ؛ يەنە بىر جەھەتتىن بېلىق ئوغرىسى ئىنتايىن ھىيلىگەر بولۇپ ئاسا-سىي مەقسىتىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ، قارماقمۇ كۆتۈرۈۋالغان . قار-ماقنىڭ يوتقان يېڭىسىنى ئېگىپلا ياسالغانلىقى ، ھاسىنىڭ قوۋزىقىمۇ سويۇلمىغان ھۆل سۆگەت بادرىسى ئىكەنلىكىدىن قارىغاندا ، بېلىق ئوغرىسى دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ جىلغىدا داۋاملىق بېلىق ئوۋلايدى-غان ئادەتتىكى «بېلىق مەستانىلىرى» ئەمەس ، بەلكى مەلۇم جىنايى مەقسەتنى كۆزلىگە پۈككەن قارا نىيەت ئادەم . شۇڭا ، بۇ ئىشنى شۇ پېتى باسۇرۇۋەتكىلى بولمايدۇ .

لاۋرېنىڭ بۇ پىكرىگە رۇستەممۇ قوشۇلدى . رۇستەم كەنت

ئىچىده ، لاۋرېن مەيداندا ئىز قوغلاپ رازۋېدكا قىلىدىغان بولدى . لاۋرېن قايتىدىغان چاغدا ، قارماق ھاسىسىنىڭ چوڭ ئۇچىدىن بىر غېرىچ كېسىپ يانچۇقىغا سېلىۋالدى . ئۇنىڭ ئېيتقىنىچە ، «يۇتېڭ-جىن» بىلەن زەھەرلەنگەن بېلىقنى يېيىشكە بولىدىكەن . شۇڭا ، ئۆلۈك بېلىقنىڭ ھەممىسىنى لاۋرېن مەيدانغا ئېلىپ كېتىپ ، بازار ئەرخى پۇل قىلىپ بەردى . بىراق ، «كېسىلىنى يوشۇرساڭ ئۆلۈمى ئاشكارا» دېگەندەك ، شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدىلا : « مەيداندىكى خەنزۇلار بېلىق كۆلىگە زەھەر تاشلاپتىكەن ، رۇستەم ئۇلار بىلەن دەۋالىشىۋېتىپتىمىش » دېگەن مىش - مىشلار ئاقيارنى بىر ئالدى .

تېپىشماق

رۇستەم بىلەن سىدىق ئاكا ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقەنى ئۇنتۇپ كېتىشكە تىرىشتى . بۇ ۋەقەگە «ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگۈچى »لەرنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىدى . لېكىن ، لاۋرېن كېچە - كۈندۈز مۇشۇ ئىشنىڭ كويىدا ئىدى . مەيدان مەسئۇللىرى بىلەن مەسلەھەتلىشىپ ، گۇمانلىق ئادەملەرنىڭ ئاشۇ بىر كۈنلۈك پائالىيىتىنى مەخپىي ئىگىلەپ چىقتى . ئۇنىڭدىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمىغاندىن كېيىن ، خەينىڭ ئىگىسىنى ئىزدەشكە چۈشتى . پارتىيە ، ئىتتىپاق ئەزالىرى ۋە ئاكتىپلارغا خەينى ئايرىم - ئايرىم كۆرسىتىپ ، ئۇنىڭ ئىگىسىنى تېپىشتا ئۆزىگە يارەملىشىشنى ۋە بۇ ئىشنى ھېچكىمگە تىنماسلىقنى تاپىلىدى .

ئەمما ، كۈتۈلمىگەن بىر ئىش ئۇنىڭ بارلىق مۆلچەرلىرىنى پۈتۈنلەي بەربات قىلىۋەتتى . بىر كۈنى ئەتىگەندە ياڭ دابەي ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەلدى . لاۋرېن ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى . بو-ۋاي ئۇنىڭ قارشىسىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرۇۋېتىپ ، ئۇشتۇمتۇت سورىدى :

— شياۋرېن ، بۇ خەينى نېمىشقا بۇ يەرگە ئەكىلىۋالدىڭ ؟

—لاۋرېن چەملىرى تىتىلىپ كەتكەنىڭ ئۈستىگە ، باشلىقى ئېگىلىپ

ئاسمانغا قاراپ قالغان ، شىرە ئۇستىدە كۆرگەزمىگە قويۇلغاندەك چوقچىيىپ تۇرغان خەيگە قاراپ قويۇپ ، ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللىۋىدى ، بوۋاي غەلىتە بىر قىزىقىش بىلەن خەينى ئىتتىك قولىغا ئالدى-دە ، سىنچىلاپ قاراپ كەتكەندىن كېيىن :

— بۇ مېنىڭ خېيىمغۇ.....— دېدى .

لاۋرېنىنىڭ چىرايى تاتىرىپ ، كۆزلىرى غەلىتە چاقناپ كەتتى . ئۇنىڭ چىرايىدىكى غەلىتە ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ ھەيران بولغان بوۋاي ئالدىراش چۈشەندۈردى :

— مانا كۆرمەيۋاتامسەن ؟ ماۋۇ ياماقنى مەن ئۆز قولۇم بىلەن سالغان ، — بوۋاي قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن خەينىڭ باش-لىقىغا سېلىنغان سىپتا ياماقنى كۆرسەتتى ، — بۇنى مەن ئون يىلدىن كېيىنمۇ تونۇۋالالايمەن !.....

خەينىڭ ئىگىسى ئۆز پۇتى بىلەن لاۋرېنىنىڭ ئالدىغا كەلدى . لېكىن ، خەي قانداق بولۇپ كۆل بويىغا بېرىپ قالدى ؟ ئۇنىڭ قارماق ۋە زەھەرلەنگەن بېلىقلار بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار ؟

مانا بۇلار لاۋرېنىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان يېڭى مەسىلە ئىدى . لاۋرېن ياڭ دابەي توغرىسىدا بىلىدىغانلىرىنى غىل - پاللا ئەسلەپ ئۆتتى . ياڭ بوۋاي ئاتا - ئانىسىدىن كىچىك يېتىم قالغان بولۇپ ، جيۇچۇەن ئازاد بولغاندىن كېيىن ئارمىيەگە قاتنىشىپ ، جەنۇبىي شىنجاڭغا كەلگەن . ساۋاتسىز بولغىنى ئۈچۈن ، 1959 - يىلى ئەن-خۇي ، جېجياڭ ، جياڭسۇلۇق ياشلار ئۈچۈن قۇرۇلغان مۇشۇ دېھقان-چىلىق مەيدانىغا ئىشچى بولغان . 20 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆپ قېتىم نەمۇنچى بولۇپ تەقدىرلەنگەن . كىشىلەر تەرىپىدىن «ياڭ دابەي» دەپ ئالاھىدە ھۆرمەت قىلىنىشىمۇ مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى .

لاۋرېن ھەرقانچە ئويلاپمۇ بۇ ئادەمنىڭ قولىدىن بۇنچىۋالا چوڭ ئەسكىلىكنىڭ كېلىشىگە ئىشەنمىدى . ياڭ بوۋاي ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغاندەك ماۋۇلارنى سۆزلەپ كەتتى : بۇنىڭدىن ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى ياڭ دابەي مەيدانىنىڭ يۇك ئاپتوموبىلىغا ئولتۇرۇپ ، ناھىيە بازىرىغا بارماقچى بولدى . ئاپتوموبىل ناھىيەدىن ئاقيار كەنتىگە خە-

مىيەۋى ئوغۇت يۆتكىمەكچىدى . شوپۇر ماشىنىنى قۇرۇق ھەيدىمەس-
لىك ئۇچۇن ، بىر ئۇيغۇر دېھقانىنىڭ بازارغا سانقىلى ئاپىرىدىغان
ياغاچلىرىنى بېسىۋالماقچى بولدى . باشقىلار ئاپتوموبىلغا ياغاچ بېسە-
ۋاتقاندا ياڭ دابەينىڭ قول قوۋۇشتۇرۇپ قاراپ تۇرغۇسى كەلمىدى-
دە ، ئاپتوموبىل ئۇستىگە چىقىپ ، كۇچىنىڭ يېتىشچە ياردەملەشتى .
ئاخىرقى بىرتال ياغاچ بېسىلىۋاتقاندا ياغاچ بىر تەرەپكە سىيرىلىپ
كېتىپ ، ئۇنىڭ پۇتىنى بېسىۋالغىلى تاسلا قالدى . خەيرىيەت ، پۇتىغۇ
بېسىلمىدى ، بىر پاي خېيى ياغاچنىڭ پۇتىقىغا تېگىپ ، چەمى باشلە-
قىدىن ئاجراپ كەتتى . ئەمدى ئۇ خەي بىلەن بازارغا بارغىلى بولمايد-
تى . بوۋاي كەنتنىڭ ماگزىنىدىن بىر كىشىلىك چۇخەي سېتىۋېلىپ
كېيدى- دە ، خېيىنى ماگىزىنىنىڭ يېنىدىكى ئازگالغا چۆرۈۋەتتى .
مانا ئەمدى ئۇ ئاشۇ ئەسكى خەينىڭ بىر پېيىنى لاۋرېنىنىڭ ئىشخانىسى-
دا ، سىرلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان خىزمەت شىرەسى ئۇستىدە كۆرۈ-
ۋاتاتتى.....

ياڭ دابەي ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى
ئېيتتى : ئۇ كەنجى قىزى ياڭ لى‌لىنىڭ نىكاھ ئىشى توغرۇلۇق
لاۋرېندىن مەسلىھەت سورىغىلى كەلگەنىدى . لاۋرېن بولغۇسى كۇيئۇ-
غۇل جاڭ لورەننىڭ ھەممە ياخشى تەرەپلىرىنى چالا قويماي سۆزلىدى .

— جاتىرجەم بولۇڭ ، — دېدى ئۇ ياڭ دابەينىڭ دولىسىغا
يەڭگىل قېقىپ ، — جاڭ لورەن ئالتۇندەك يىگىت ، ھەرگىز كەينە-
ڭىزگە قارىماڭ ! كېيىن چاتىقى چىقىپ قالسا ، مېنى تىللاڭ .

بوۋاي ئۇنىڭ بىلەن خۇشال - خۇرام خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى .
لېكىن ، لاۋرېننى غەم باستى ، نەچچە كۈندىن بۇيان «جىنايەتچى
چوقۇم مەيداندا» دەپ قاراپ كېلىۋاتاتتى ، ياڭ دابەيدىن ئاڭلىغانلىرى
ئۇنى قىيىن كېچىككە باشلاپ قويدى . «خەينى كىم كۆل بويىغا
ئەكىلىپ تاشلاپ قويغاندۇ ؟» ، «ئەگەر ئۇنى بىرسى كىيىپ كۆل
بويىغا كەلگەن بولسا ، يەنە بىر پېيى قېنى ؟» ، «كىچىك بالىلار
ئويناپ ئەكىلىپ تاشلىۋەتكەن بولسىچۇ ؟»

مانا مۇشۇنداق بىر - بىرىدىن چىگىش سوئاللار بىرىنىڭ كەينە-

مدىن بىرى ئۇنىڭ ئالدىغا تىزىلىۋالدى . ئۇ ھەتتا رۇستەمدىن رەنجىدى ، چۈنكى رۇستەم ئۇزاق يىل ھەربىي خىزمەت ئىشلىگەن ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كەنتنىڭ ئامانلىق ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم تۇرۇقلۇق كۆل بويىغا چۈشكەن ئاياغ ئىزىغا دىققەت قىلمىغان . ئەمدى ئىزدىن ئەسەر-مۇ قالمىدى . خەيگە قانچىلاپ ئادەمنىڭ قولى تەگدى . خەيگە چۈشكەن بارماق ئىزىدىن ھېچ نەرسىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ . ھازىر لاۋرېنتى ئۇمىدلەندۈرۈپ تۇرغان نەرسە ئىككى : بىرى ، خەينىڭ يەنە بىر پېيى ، ئۇنىڭغا ياڭ دابەي بىلەن نامەلۇم جىنايەتچىدىن بۆلەك ئادەمنىڭ بارماق ئىزى چۈشمىگەن ، ئۇنى تېپىۋالسا كېيىنكى قەدەمنى بىرقەدەر ئوڭايراق باسقىلى بولىدۇ ؛ يەنە بىرى ، ھېلىقى قارماق ھاسىسى ، ئۇنىڭ قەيەردىن كېسىلگەنلىكى ئېنىقلانسا ، كىم تەرىپىدىن كېسىلگەنلىكىنى تاپماقمۇ تەسكە چۈشمەيدۇ . يەنە.....

بۇلارنىڭ ھەممىسى لاۋرېنىنىڭ قىياسى . قىسقىسى ، ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدىن كۆپ مۇرەككەپلىشىپ كەتكەنىدى .

لاۋرېن خەينى جاۋەنگە سېلىۋېتىپ ، ئىشخانىدىن چىقتى . ئۇنىڭ كۆڭلىدە يېڭى بىر پىلان پەيدا بولغانىدى .

بېشارەت

لاۋرېنىنىڭ بىر ھەپتىلىك تەكشۈرۈشى يېپ ئۇچىنىڭ مەيداندا ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىدى . خەينىڭ يەنە بىر پېيى ياڭ دابەي تاشلىۋەتكەن ئازگالدىن تېپىلدى . ۋەقە يۈز بەرگەن كۈنى مەيداندىكى «بېلىق مەستانىلىرى»نىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۆيلىرىدىن مىدىرلىمىغان . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلار پۈتۈنلەي بامبۇك ھاسا ئىشلىتىدىكەن . مەيداندا بىرەر تۈپمۇ سۆگەت بولمىغاچ ، كىمنىڭدۇر بادرا كېسىپ قارماق ھاسىسى قىلىشى مۇمكىن ئەمەس . مۇشۇنداق رېئاللىقمۇ لاۋرېننى قانائەتلەندۈرەلمىدى . ھەرخىل ئېھتىماللارنى نەزەرگە ئالماي بولمايتى . ئادەم سىرلىق مەخلۇق ، بىر ئادەمنىڭ سىرتقى قىياپىتى ياكى ئاشكارا سورۇنلاردىكى ئىش - ھەرىكىتىگە قاراپلا ئۇنىڭ ياخشى -

يامانلىقىغا باھا بەرگىلى بولمايدۇ . بەزى ئادەملەر شۇنداق سىرلىق ، شۇنداق قۇۋۇ كىلىدۇكى ، دائىم كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ياخشى خىسلەتلەرى بىلەن پەيدا بولىدۇ . ئۆمۈر بويى كىچىككىنە يامان ئىش قىلىپ باقمىغاندەك كۆرۈنىدۇ . ھۆرمەتكە ، ئىشەنچكە سازاۋەر بولۇۋالىدۇ . ۋاقتى كېلىپ ، تاسادىپىي سەۋەب بىلەن ئىچكى سىرى ئاشكارىلانغاندا ، ئۇنىڭ رەزىل قىلمىش - ئەتمىشلىرىدىن ئادەم چۆچۈيدۇ ، سەسكىنىدۇ . بۇنداق ئىشلار لاۋرېنىنىڭ 40 يىللىق ئۆمرىدە ناھايىتى كۆپ ئۇچرىغان . شۇڭا ، ھەرقانداق بىر كىشىگە ئالدىراپ باھا بەرمەسلىك ، ھەرقانداق ئىشتىن ئالدىراپ يەكۈن چىقارماسلىق ئۇنىڭ ئىزچىل ئادىتى ، شۇنداقلا خىزمەت مىزانى . لاۋرېن يۇقىرىدىكى پاكىتلارنى دەسلەپكى قەدەمدە مۇئەييەنلەشتۈرۈش بىلەن بىر چاغدا ، يەنە بىرخىل ئېھتىماللىقنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلمىدى : ئاقيار جىلغىسىدىكى ئېقىنىنىڭ بويىدىكى سۆگەتلەر ئۇنىڭ ئالدىغا يوغان بىر سوراق قويغانىدى . بۇ سۆگەتلەرنى ساقلايدىغان مەخسۇس ئادەم قويۇلمىغان . ئەگەر كىمدىكىم پەيلىنى بۇزسا ، بىر تال بادرا ئەمەس ، بىرەر تۈپ سۆگەتنىمۇ ئوغرىلىقچە كېسىپ كېتىشى مۇمكىن . ئىلگىرى مۇنداق ئىشلار بولغان بولۇپ ، ئاشۇ سۆگەتلەرنى كۆزدىن كەچۈرمەي تۇرۇپ «جىنايەتچى مەيداندا ئەمەس» دېگەن يەكۈننى چىقىرىشقا بولمايدۇ . شۇڭا ، لاۋرېن ئايلىنىپ يۈرۈپ تاماشا قىلىۋاتقان قىياپەتتە جىلغىغا چۈشۈپ ، ئېقىن بويىدىكى ھەربىر تۈپ سۆگەتنى شاخ سانىغۇچتەك بىر - بىرلەپ كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى . نەتىجە شۇ بولدىكى ، سۆگەتلەردىن بىرەر چۈنىقىمۇ سوغۇق قول تەگمىگەن .

دېمەك ، جىنايەتچى مەيداندا ئەمەس . ئەمدى رۇستەم بىلەن كۆرۈشۈپ ، ئۆزىنىڭ تەكشۈرۈش جەريانىنى ئۇنىڭغا مەلۇم قىلىش ، بۇنىڭدىن كېيىنكى قەدەمنى قانداق بېسىش ھەققىدە ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلىشىش كېرەك .

ئۇ مۇشۇ مەقسەت بىلەن جىلغىدىن يار ئۈستىگە كۆتۈرۈلدى . خىيال دېگىزىغا غەرق بولغان لاۋرېن ھاردۇق يەتكەن پۇتلىرىنى ئېغىر يۆتكەيتتى . ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ قارىداپ ، ئەپچىللا ئورۇقلاپ قال-

غان ، ياش قۇرامى بىرمۇنچە چوڭىيىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . بىر ھەپتىدىن بۇيان ئۇ ئاز ئۇخلىدى ، كۆپ يول ماڭدى ، كۆپ ئويلىدى . جىسمانىي جەھەتتىن خېلىلا چارچىغان بولسىمۇ ، روھى تېتىك ، ئۈمىدۋار ئىدى . ئۈمىد ئۇنىڭ باشلىغان ئىشىنى ئاخىرىغا ئېلىپ چىقىشىغا ئۇندىمەكتە ئىدى .

لاۋرېن قىيالىقتىن يار ئۈستىگە چىققان چاغدا ، بىرىنچى بولۇپ كۆزگە چېلىققىنى يىراقتا كۆزنگە تاشلىنىپ تۇرغان بېلىق كۆلى بولدى . غەربكە قىڭغايغان تومۇز قۇياشىنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى سۇپ-سۇزۇك سۇ يۈزىدە ئەكس ئېتەتتى . سۇدىن يۇقىرىغا ئوقچۇغان بېلىق-لار كۈن نۇرىدا ئالتۇندەك تاۋلىنىپ ، ھايال ئۆتمەي كۆزدىن غايىب بولاتتى . لاۋرېن ئېغىر تىندى . ئۇ ئۆزىنى گۈناھكاردەك سېزەتتى .

— مە- مە- مە.....

كىچىك بالىنىڭ قوينى چاقىرغان ئاۋازى لاۋرېننىڭ دىققىتىنى بۆلدى . ئۆزىدىن 50 قەدەمچە نېرىدا ، يولنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا 10 — 11 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا بوز ساغلىقنىڭ بوينىغا باغلانغان ئارغامچىنىڭ ئۇچىنى كۈچەپ ئالدىغا تارتقىنىچە تىرەجەپ ، ئۈزمەي «مە- مە- مە.....» دەيتتى . ئىككىنچى قوي بولسا كۆرۈنمەيتتى . تۇيۇقسىز لاۋرېننىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى قويۇق ئۆسكەن ، يۇمران قاغا جىگدە شاخلىرى ئارىسىدىن قاپقارا ، بۇدۇر يۈڭلىرى يالتىراپ تۇرغان سېمىز بىر پاقلان يۈگۈرۈپ چىقتى ۋە تۆت پۇتىنى جۇپلەپ ، ئۇيناق-لاپ سەكرىگەن پېتى بالىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ساغلىقنىڭ يېنىدا تىزلاڭ-دى- دە ، چاتىرىقىغا بېشىنى تىقىپ ، ئىشتىھا بىلەن ئېمىشكە باشلا-دى . شۇ چاغ بالا ئۇنى شۇنداق قاتتىق تەپتىكى ، پاقلان نەچچە يىقىلىپ ، نەچچە قوپۇپ ، 50 قەدەمچە يۈگۈرگەندىن كېيىن توختاپ ، كەينىگە قاراپ مەڑىدى . ساغلىق بىرلا يۈلقۇنۇپ ، بالىنىڭ قولىدىن چىقىپ كەتتى- دە ، ئارغامچىنى سۆرىگەن پېتى يۈگۈرۈپ پاقلانىنىڭ يېنىغا بېرىپ توختىدى . بالا يىقىلىپ چۈشكەنىدى . لاۋرېن ئىتتىك بېرىپ ، ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزدى . كىيىم - كېچىكىدىكى توپىلارنى قاقتى ، ئاندىن :

— شۇنداقمۇ قاتتىق تېپەمسەن؟ بىر يېرى سۇنۇپ كەتسە قانداق قىلىسەن؟— دېگەنىدى، بالا:

— سۇنسا سۇنمامدۇ!— دەپ دومسايدى. تۇرقىدىن ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى، — قورسىقىم ئېچىپ كېتىۋاتسا، ماڭغىلى ئۇنىمايۋاتقاندا قىلغىنىغا تويسۇن تازا!.....

لاۋرېن قوينى تۇتۇپ، ئارغامچىسىنى بالىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ۋە قولىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ، يانمۇيان ماڭدى. كېتىۋېتىپ ئۇنى گەپكە سالدى:

— ئېتىڭ نېمە؟

بالا چاقماقتەك سۆزلەيتتى.

— زىياۋۇدۇن.

— كىمنىڭ بالىسى سەن؟

— شاۋدۇن شائىخەيچىنىڭ!

— «شاۋدۇن شائىخەيچىنىڭ»؟لاۋرېن ھەيران بولغىنىدىن بالىنىڭ سۆزىنى تەكرارلىدى. كېيىن، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇرلار ئىچىدە سودا - سېتىق بىلەن ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە بېرىپ كەلگەن كىشىلەرنى «شائىخەيچى»، «شائىگائچى» دەپ ئاتايدىغان ئادەت شەكىللەنگەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ، دەرھال گېپىنى ئوڭشىۋالدى، — شاۋدۇن ئاخۇنۇمنىڭ بالىسكەنسەن- دە؟

— ھەئە، دادامنى تونۇمسىز؟

— تونۇيمەن.

لاۋرېن شاۋدۇننى تونۇيتتى، ھەتتا ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ئائىلە تارىخىدىنمۇ خەۋەردار ئىدى. شاۋدۇنىنىڭ دادىسى گۇڭشې ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ پېشقەدەم خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىسى ئىدى. ئۇ «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا «گومىنداڭنىڭ داشقىلى» دەپ تارتىپ چىقىرىلىپ، بولۇشىغا دۇمبالاندى. شۇنىڭدىن كېيىن كېسەل چىرمىۋېلىپ، 50 يېشىدىلا ئالەمدىن ئۆتتى. كەنجى ئوغلى شاۋدۇننى ئۆزىگە ئىز باسار قىلىش ئۈچۈن، مەيداندىكى خەنزۇچە مەكتەپكە ئوقۇشقا بەرگەنىدى. دادىسىدىن ئايرىلغان شاۋدۇن ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرال-

ماي 9 - سىنىپتىن قايتىپ چىقىپ دېھقان بولۇپ كەتتى . سودا - سېتىق ئىشلىرى ئەركىن قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن ، شاۋدۇن دېھقان- چىلىقتىن قول ئۈزۈپ سودىگەر بولۇۋالدى . ئۇ مەيداننىڭ نەرسە- كېرەك سېتىۋالغۇچىسى ۋاك ۋېي بىلەن ساۋاقداش ھەم يېقىن دوست ئىدى . ئۇنىڭ ئۆيىگە پات - پات بېرىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە نەچچە قېتىم ئۈرۈمچى ، شاڭخەي قاتارلىق جايلارغا بېرىپ كەلگەن- دى . ھازىر ئۇ ئاقيارda سودا - سېتىق بىلەن بېيىغان بىردىنبىر ئادەم سانىلاتتى .

لاۋرېن سورىدى :

— يەنە نەچچە قويۇك بار ؟

— مۇشۇ ئىككىسى بار ، — زىياۋدۇن ۋىچىرلاپ سۆزلەپ كەتتى ، — بىر ئېنىكسىز بار ئىدى ، ئۆلۈپ قالدى . دادام : «ئەمدى ئېنەك باقمايمىز » دەيدۇ .

تۇيۇقسىز لاۋرېننىڭ كۆزلىرى زىياۋدۇننىڭ قولىدىكى سېۋەتكە چۈشتى . سېۋەت دوپپىدىن چوڭراقلا بولۇپ ، تۇنۇگۈن - بۈگۈنلەتىن توقۇلغاندەك يېپىيېڭى ئىدى . لاۋرېننىڭ خىيالىغا نېمىدۇر كەلدى- دە ، گەپنى بۇرىۋەتتى :

— سېۋېتىڭ ئەجەب چىرايلىقكەنغۇ ، نەچچە پۇلغا ئالدىڭ ؟

— ئۆزۈم توقۇدۇم .

— ئۆزۈم توقۇدۇم ؟

— ئۆزۈم توقۇماي ئەمسە !— زىياۋۇدۇن مەغرۇر ھىجايدى ، — سىزگە بىرنى توقۇپ بېرەيمۇ ؟

— ماقۇل ، قاچان توقۇپ بېرىسەن ؟

زىياۋۇدۇن خىجالەت بولغاندەك «ۋىللىدە» قىزىرىپ ، كۆزلىرى- نى لاۋرېندىن ئېلىپ قاچتى . خېلىدىن كېيىن :

— قاچان تال تېپىپ بەرسىڭىز ، شۇ چاغدا توقۇپ بېرەي ، — دەپ دۇدۇقلىدى .

لاۋرېن قىزىقسىنىپ ، سوراشنى داۋام قىلدى :

— تالنى ئۆزۈك تاپساك بولمامدۇ ؟

— نەدىن تاپىمەن ؟
— جىلغىدىكى سۆگەتتىن ئالمامسەن ؟
— مۇئەللىم : «خەقنىڭ نەرسىسىنى ئالماڭلار» دېگەن تۇرسا .
— ئەمىسە ، بۇ سېۋەتنى توقۇغان تالنى نەدىن ئالدىڭ ؟
— دادام كەسكەن بادرىدىن ئالغان .

زىياۋۇددۇننىڭ بۇ گېپى لاۋرېنغا نېمىدىندۇر بېشارەت بەرگەندەك قىلدى . ئۇ ھېلىقى قارماق ھاسىسىنىڭ كېسىۋېلىنغان كىچىككىنە پارچىسىنى يانچۇقىنىڭ سىرتىدىن سىلاپ قويدى . لاۋرېن زىياۋۇددۇن-نىڭ ئاغزىدىن ماۋۇلارنى ئوقتى : شاۋدۇن ئۆتكەن ھەپتە تال بارالڭ ئاستىغا قويۇلغان كارىۋاتقا پاشلىق ياسىماقچى بولۇپ ، ھويلىدىكى سۆگەتتىن بەش تال بادرا كەسكەن . تۆت تېلىنى پاشلىققا ئىشلەتكەن بولسىمۇ ،بىر تېلى نەگە كەتكەنلىكىنى زىياۋۇددۇن بىلمەيدىكەن.....

لاۋرېن نەچچە كۈن ئىچىدە بىر سېۋەتلىك تال تېپىپ بېرىشكە ۋەدە قىلىپ ، زىياۋۇددۇن بىلەن خوشلاشتى .

قۇزغۇن ئووڭدا

لاۋرېننىڭ ئېيتقانلىرى رۇستەمنى ئانچىۋالا ھەيران قالدۇرمىدى . ئۇ بېلىق كۆلى ۋەقەسىدە شاۋدۇندىن گۇمانلانمىغان بولسىمۇ ، شاۋدۇن ئۆزى ئىزچىل كۆز - قۇلاق بولۇپ يۈرگەن يامان ئادەملەرنىڭ بىرى ئىدى . شاۋدۇن رۇستەمگە ئانا جەمەت تۇغقان ئىدى . دادىسى زوردۇن ئەپەندى ئۆلگەندىن كېيىن ، شاۋدۇن بىر مەزگىل دۇينىڭ ئەمگەكلىرىگە ناھايىتى ياخشى قاتنىشىپ يۈردى . كېيىن خوراز سوقۇشتۇرۇش ، قىمار ئويناشتەك ناچار ئىللەتلەرنى يۇقتۇرۇۋېلىپ ، تۇل ئانىسىنى قائىغىرقاقشاتتى ، قولىغا چىققانلىكى نەرسىنى ئاچىقىپ سېتىپ ئۇتتۇرۇپ تۇگەتتى . ئانىسىنى قاقشاتقىنى ئاز كېلىپ ، ئاچىلىرىنىڭ ئۆيىگىمۇ سوغۇق قول تەگكۈزدى . قىمارۋازلار بىلەن جېدەللىشىپ ، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگانلىرى تەرىپىدىن توختىتىپ قويۇش جازاسىغىمۇ ئۇچرىدى . دادۇي دىكتاتورا دۇيى تەرد-

چىدىن كۆرەش - پىپەنمۇ قىلىندى . 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن شاۇدۇن يۈگەنسىز ئاتتەك تەرەپ- تەرەپكە چېپىپ يۈرۈپ ، قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىدى ۋە بىر يېرىم يىلدىن كېيىن چېچىنى گەدىنىگىچە ئۆستۈرۈپ بۈدۈر قىلدۇرغان ، توق شەلپەر رەڭ سارجىدىن شىم - كاستۇم كىيىپ ، بوينىغا گالىستۇك ، كۆزىگە قىممەت باھالىق قارا كۆزەينەك تاقىغان ھالەتتە يۈرتتا پەيدا بولدى . ئاقيارلىقلار ئۇچۇن ئېيتقاندا بۇ بىر قالتىس مۆجىزە ئىدى . ئۇششاق باللار قاياقتىندۇر كېلىپ قالغان ئەجنەبىينى كۆرگەندەك ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىشتى . چوڭلار ئۇنى ئۇشتۇمتۇت «مەدەنىي» لىشىپ ۋە بېيىپ كەتكەنلىكىنىڭ سىرىنى بىلگۈسى كېلىپ ئۇنىڭ ئەتراپىنى چەگىدەشتى ، گەپكە سالدى . ئۇ- نىڭ ئېيتىشىچە : «شاڭخەيچى» سودىگەرلەر بىلەن ئىچكىرىگە كىرىپ ، دەسلەپ ئۇلارغا تەرجىمانلىق قىپتۇ . كېيىن سودىگەرلەرگە مال يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئۇستىگە ئاپتۇ . ياتقى ، تامىقى سودىگەرلەر- نىڭ گەدىنىگە بولغاندىن تاشقىرى ، كۈنلۈكىگە 20 كويدىن ئىش ھەققى بېرىپتۇ . قىلىدىغان ئىشى — ئۇ زاۋۇت ، بۇ شىركەتكە بې- رىپ ، يېڭى ئىشلەنگەن مال تۇرلىرىنى ئۇقۇشۇش ، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ئارقىلىق قەشقەردىكى خوجايىنلىرىنى ئۇچۇر بىلەن تەمىن- لەش ۋە ئۇلارنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە مال سېتىۋېلىپ ، پوچتىدىن يوللاپ بېرىش ئىكەن . بىرەر كىلومېتىر ئارىلىقنىمۇ پىكاپ بىلەن ماڭىدىكەن . مانا ئەمدى «دۇشمەنلىرىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ ، ئۆزىنىڭ ئۇنچىۋالا بوشاڭ ئادەم ئەمەسلىكىنى بىلدۇرۇپ قويۇش» ئۈچۇن يۈرتقا كەپتۇ . لېكىن ، ئۇ ھەربىي سەپتىن چېكىنگىنىگە نەچچە ئايلا بولغان رۇستەمنىڭ ئۆزىنىڭ ھەربىر باسقىنى قەدىمىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ كېلىۋاتقىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى .

يىللار ئۆتتى . شاۇدۇن كۈندىن - كۈنگە بېيىدى ، رونىق تاپتى . «ياماخا» ماركىلىق موتوسىكلىتىنى ئېشەكنىڭ ئورنىدا مىندى . «ماۋ- تەي» ، «ۋۇلياڭيې» ماركىلىق ھاراقلار ئۇنىڭغا نىسبەتەن «ئۆستەڭ- نىڭ سۇيى !» زىياۋۇدۇننىڭ ئانىسىنىڭ خېتىنى بەرگەندىن بۇيان ،

بەش يىلدا بەش قېتىم خوتۇن يەڭگۈشلەپ بولدى . پۇلنىڭ كۈچى ئاشۇنداق زور ئىكەن ! 17 — 18 ياشلىق ئۇچ قىز ، 20 ياشلىق بىر چوكان ئۇنىڭ قولىدا نابۇت بولدى : ئىچكىرىگە بىر قېتىم بېرىپ كەلسە ، بىرسىنىڭ كۆتىگە تېپەتتى . بەشىنچىسى ھەشىخان «گىلـ ەدىڭ» ئۇنىڭغا ياراپ قالدى . ئىككى يىلدىن بېرى ئۇنىڭ بىلەن ئۆي تۇتۇپ كەلمەكتە .

ھەشىخان «گىلدىڭ» قاسساپنىڭ قىزى ئىدى . ئۇ كىچىكىدىنلا جېدەلخور ، ئۇششۇق ، كىشىلەر بىلەن گەپلەشكەندە قاش ـ كۆزىنى ئويناتىپ «بويىدا شاپتۇل قېقىپ» كۆرەڭلەيدىغان ، ئەرلەر ئالدىدا غىلجىڭلاپ ، سۈيۈلۈپ كېتىدىغان تۇتۇرۇقسىز قىز بولغىنى ئۈچۈن كىشىلەر ئۇنىڭغا «گىلدىڭ» دەپ لەقەم قويۇشقانىدى . ئۇ 15 يېشىدىلا «بۇزۇق» دېگەن نامغا ئېرىشتى . ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تىل ـ تايىقىمۇ ئۇنى ئەيۈەشكە كەلتۈرەلمىدى ، دۈيجاڭنىڭ تىل ـ دەشنامىلىرىمۇ كار قىلمىدى . ئۇ پات ـ پات قەشقەر شەھىرىگە قېچىپ كېتەتتى ، يىغۇيلىش پونكىتلىرىنىمۇ كۆرۈپ چىقتى . 20 ياشقا كىرگەن يىلى ئۇ رۇمچىگە قېچىپ بېرىپ ، نەچچە يىل «تىجارەت» بىلەن جان باقتى . كېيىن ئۇ شاۋدۇن بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ئۇنىڭغا تېگىۋالدى . ئىككىسىنىڭ «تىنىقى ـ تىنىقىغا كېلىپ قالغان» ئىدى . ئۇلار يۇرتقا قايتىپ كېلىشتى . بۇ چاغدا شاۋدۇننىڭ ئانىسى ، ھەشىخان «گىلـ ەدىڭ» نىڭ دادىسى ئۆلۈپ كەتكەنىدى . شاۋدۇن ئۆيلىرىنى يېڭىلىۋالـ ىدى . ئۇنىڭ شەھەرلىك مېھمانلىرى شۇنداق كۆپ ئىدىكى ، بەزىدە شۇنچە كەڭ ـ تاشا ھويلا ـ ئارامىمۇ تارلىق قىلاتتى . مېھمانلارنىڭ يېرىمى ئەر ، يېرىمى ئايال بولاتتى . كۈن بويى يەپ ـ ئىچىپ ، كەچقۇرۇن يېرىم كېچىگىچە تانسا ئويناشاتتى ـ دە ، قونۇپ قالاتتى . ھەشىخان «گىلدىڭ» بۇنىڭغا كۆنۈك ئىدى . شاۋدۇن بەزىدە ئۇنىڭ كۆزىچىلا بەزى ئايال مېھمانلارغا يېقىنچىلىق قىلسا پەرۋايىغا ئالمايـ تى . ئۆزى تۇغماس بولغاچقىمۇ زىياۋدۇننى ئۆگەيلىمەيتتى . شاۋدۇن «تاغ ئارقىسى» غا كەتكەن چاغلاردا ھەشىخان «گىلدىڭ» موتوسىكـ لىتقا قونۇۋېلىپ شاۋدۇننىڭ شەھەردىكى سودىگەرلەر بىلەن بولغان

ئالغۇ - بەرگۈسىنى بىر تەرەپ قىلاتتى . ئۇلارنىڭ دۈكىنى يوق ئىدى . نېمە ئېلىپ ساتىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى .

لېكىن ، «تام - تورۇسىنىڭمۇ كۆزى بار» . يۇرت - مەھەللە بارا-بارا ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرىنى بىلىشكە باشلىدى . بەزىلەر تومتاقلا : «شاۋدۇن ئەتكەسچىلىك قىلىدىكەن» دېسە ، يەنە بەزىلەر : «شاۋدۇن چەتئەل پۇلى سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن» دەيدىغان بولۇشتى . بۇنى ئىسپاتلىغۇدەك ئاساس يوق ئىدى . شۇنداقتىمۇ رۇستەم بۇ بىر جۈپ «مەدەنىي» ئەر - خوتۇننىڭ ھەربىر باسقان قەدىمىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزەتتى . خوتۇن خەقلەرنىڭ كۆزى ئەرلەرنىڭكىدىن ئۆتكۈر بولىدىكەن ، بىر كۈنى بىر ئايال رۇستەمگە ھەشخان «گىلدىڭ» نىڭ سەيدۇللا ئىسىملىك بىر كىشىدىن بىر كاللەك نەشە سېتىۋالغانلىقىنى كۆرگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى .

سەيدۇللا رۇستەمنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئېرى ئىدى . بۇ ئادەم ھەم ھاراقكەش ، ھەم نەشىكەش بەڭگە ئىدى . ئۇ ئەسلىدە دۈينىڭ ھارۋىكەشى بولۇپ ، ھۆددە تۈزۈمى يولغا قويۇلغان چاغدا رېزىنكە چاقلىق ھارۋا بىلەن بۇلماقتەك سېمىز ئات ئۈنىڭ خۇسۇسىي مۈلكىگە ئايلاندى . لېكىن ، ئۇ يەنىلا راۋاج تاپمىدى . كىراكەشلىك قىلىپ قانچىلىك پۇل تاپسا ، شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدىلا يەپ - ئىچىپ تۈگىتەتتى . ئۆي بىلەن ئەسلا كارى يوق ئىدى . خوتۇنى قىش - ياز ئېتىزدىن كىرمەي جاپالىق ئەمگەك قىلسىمۇ ، بالىلىرى بىلەن يېرىم ئاچ ، يېرىم توق كۈن كەچۈرەتتى . سەيدۇللا قايسى كۈنى ھاراق ئىچسە ، شۇ كۈنى جېدەل چىقارماي قويمايتتى . بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى ئۆلگۈدەك مەست بولۇپ كېلىپ ، كېچىچە خوتۇن-بالىلىرىنى سۈر-كىشى بولۇپ ، ھۆددە تۈزۈمى يولغا قويۇلغان چاغدا رېزىنكە چاقلىق ھارۋا بىلەن بۇلماقتەك سېمىز ئات ئۈنىڭ خۇسۇسىي مۈلكىگە ئايلاندى . لېكىن ، ئۇ يەنىلا راۋاج تاپمىدى . كىراكەشلىك قىلىپ قانچىلىك پۇل تاپسا ، شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدىلا يەپ - ئىچىپ تۈگىتەتتى . ئۆي بىلەن ئەسلا كارى يوق ئىدى . خوتۇنى قىش - ياز ئېتىزدىن كىرمەي جاپالىق ئەمگەك قىلسىمۇ ، بالىلىرى بىلەن يېرىم ئاچ ، يېرىم توق كۈن كەچۈرەتتى . سەيدۇللا قايسى كۈنى ھاراق ئىچسە ، شۇ كۈنى جېدەل چىقارماي قويمايتتى . بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى ئۆلگۈدەك مەست بولۇپ كېلىپ ، كېچىچە خوتۇن-بالىلىرىنى سۈر-توقاي قىلىپ چىقتى . ئەتىسى ئەتىگەندە خوتۇنى نەسىھەت قىلسا ، ئىشىك تاقايدىغان دەم بىلەن ئۇرۇپ ، بىلىكىنى غۇچ - غۇچ قىلىۋەتتى . قورسىقىغا دەسسەپ ، تۆت ئايلىق بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى . ئەھۋال بۇ يەرگە يەتكەندە ئىشقا قانۇن ئارىلىشىپ ئۇنىڭغا ئىككى يىللىق قاماق جازاسى بەردى . جازا مۇددىتى توشۇپ قويۇپ بېرىلگەندە خوتۇن - بالىلىرى ئۇنىڭغا قارىغىلى ئۇنمىدى . رۇستەمنىڭ ئىشلە-

گەن خىزمەتلىرى ، باللىرىنىڭ نالىسى جاھىلى قاتقان ئاننىڭ يۈرە-كىنى ئېرىتەلمىدى .

سەيدۇللا بۇ ئىشنى رۇستەمدىن كۆردى . دەل بېلىق كۆلىدە ھېلىقى ۋەقە يۈز بەرگەن كۈنى ئاخشىمى ، سەيدۇللا ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىپ ، رۇستەمنىڭ ئۆيىگە بېسىپ كىردى . رۇستەمنىڭ بىر مەز-گىل سەۋر - تاقەت قىلىپ كۈتۈپ تۇرۇۋش توغرىسىدا قىلغان نەسىھە-تىنى ئىككى پۇلغا ئالمىدى . ئۇنى ناھايىتى سەت تىللار بىلەن تىللە-دى ، ھەتتا : «بىر ھەپتە ئىچىدە سىڭلىڭنى ئۆيگە ئەۋەتىپ بەرمەيدىغان بولساڭ ، ئۇنىمۇ ، سېنىمۇ ئۆلتۈرۈۋېتىپ ، بىر پاي ئوقنىڭ پۇلىنى ئۆزۈم تۆلەيمەن !» دەپ پوپوزا قىلدى .

«مەستلىك — پەسلىك» ئەمەسمۇ ؟ رۇستەم ئۇنىڭ بۇ پوپوزىلە-رىغا پىسەنت قىلمىدى . «ئادەم ئۆزگىرىدۇ ، ئۆزگەرمەيدىغان كىم بار ؟— دەيتتى ئۇ ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىپ ، — بىر مەزگىل ئۆتسە ، سىڭلىممۇ يۇمشاپ قالار ، ئۇمۇ ئۆزگىرىپ ئادەم بولار . ئىككى يىل تۇرمە ئازابىنى تارتقان بۇ ئادەمگە ھازىر ئەڭ زۆرۈرى خوتۇن - بالىلىرى بىلەن جەم بولۇش . سىڭلىم بۇنى چۈشىنىشى ، ئۆتكەننى ئۇنتۇپ ، تۇرمۇشقا يېڭى كۆز بىلەن قارىشى كېرەك . قاراپ تۇرۇپ تۆت بالىنى يېتىم قىلسا ، ئۇنىڭ ئۆچۈنمۇ ، ئائىلىمىز ئۈچۈن-مۇ ياخشى ئەمەس . سەيدۇللامۇ خاراب بولۇپ كېتىدۇ» .

رۇستەم ئەمدى ئۇنىڭ كونا كەسپى — نەشە ئېلىپ - سېتىشنى يەنىلا تاشلىمىغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى . ياخشى نىيەتلىرى بىر مەھەل تۈتەك ئىچىدە قالدى . خەيرىيەت ، ئۇنىڭ ئىشىنىغۇ كېيىنچە بىر تەرەپ قىلار . «مەدەنىي پاي» ھەشىخان «گىلدىڭ» نەشىنى نېمە قىلە-دۇ ؟ چېكەمدۇ ياكى ئېلىپ - ساتامدۇ ؟ بۇنىڭدىن شاۋدۇننىڭ خەۋىرى بارمۇ-يوق ؟

كېيىنكى كۆزىتىشلەر ھېلىقى ئايالنىڭ ئىنكاسى توغرا ئىكەنلە-كىنى ئىسپاتلىدى . ھەشىخان «گىلدىڭ» غا نەشە ساتىدىغانلار خېلى بار ئىدى . رۇستەم بىر قېتىملىق ياچېيكا ھەيئەتلىرى يىغىندا بۇ مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى .

مانا ئەمدى بېلىق كۆلى ۋەقەسىنىڭ بىر ئۇچىمۇ شاۋدۇنغا تۇتاشىتى . شۇنداقكەن ، لاۋرېننى يەنە ئاۋارە قىلىشقا بولمايتتى .

— سىزنى تازا ئاۋارە قىپتىمەن ، — دېدى ئۇ لاۋرېنغا ئۆزرە ئېيتىپ ، — بۇ ئىشنى ئۆزۈم بىر باشقا ئېلىپ چىقاي . نەتىجىسىنى چوقۇم سىزگە مەلۇم قىلىمەن .

— ماقۇل ، — لاۋرېن ئورنىدىن تۇردى ، — ئىشىڭىزغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن !

رۇستەم لاۋرېننى ئۇزىتىۋېتىپ ، ئىشىك تۇۋىدە بىر پەس خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ كەتتى . كۈن تېخى يورۇق ئىدى . ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىن ئەتراپ تونۇردەك لاۋۇلدايتتى . شامالدىن ئەسەرمۇ يوق . توپا-چاڭ باسقان دەرەخ يوپۇرماقلىرى غوللارغا يېپىشىپ جىمجىت تۇراتتى . بۇغدايلىقلاردا چېكەتكىلەر تىنىمسىز چىرىلدايتتى . نەدىندۇر تورۇلغۇنىڭ سايرىغان ئاۋازى كەلدى . كىمدۇر «لاي - لاي» ئېيتتى . رۇستەم ئېغىر بىر «ئۇھ» تارتتى- دە ، كەنتنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى ئەتراپى قاتار سۇۋادان تېرەك بىلەن ئورالغان يېگانە باغلىق هويلىنى كۆزلەپ يول ئالدى . ئۇ خېلى يىراقتىنلا هويلىنىڭ دەرۋازىسىغا سېلىنغان يوغان قۇلۇپنى كۆردى . ئۇنىڭغا كېرىكمۇ شۇ ئىدى . ئۇ چۈشتىن بۇرۇن ئورما ئورۇۋېتىپ شاۋدۇننىڭ موتوسىكلىت بىلەن ناھىيە بازىرى تەرەپكە كەتكەنلىكىنى كۆرگەن . قارىغاندا ، هەشخان «گىلدىڭ»مۇ قايىقىدۇر كەتكەندەك قىلاتتى .

رۇستەم خاتىرجەم بولدى . ئۇ قەدىمىنى تېزلىتىپ ، باغنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى ۋە ئەتراپىنى كۆزەتكەندىن كېيىن هەش- پەش دېگۈچە تامدىن ئارتىلىپ ، باغ ئىچىگە چۈشتى . باغ بىر موچە كېلەتتى . مېۋىلىرى سەرخىل هەم كاداڭ ئىدى . يېڭىلا ئاقلانغان كۇنگۇرىلىك تام باغنى تاشقىرىقى هويلىدىن ئايرىپ تۇراتتى . باغنىڭ شادىلىق ئىشىكى قۇلۇپلاقلىق ئىدى . ئىشىكنىڭ تۇۋىدە چاققانغىنا كۆل بولۇپ ، چۆرىسىدە ئادەمنىڭ قۇچىقى يەتمىگۈدەك تۆت تۇپ سۆگەت بار ئىدى ، رۇستەم مېۋىلىك دەرەخلەر ئارىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ تامنىڭ كۇنگۇرىسىدىن تاشقىرىقى هويلىغا خېلى ئۇزاق نەزەر سالدى .

هويلىدا ئىنىس - جىن كۆرۈنمەيتتى. قوينىڭ پۇشقۇرغان ئاۋازىدىن بۆلەك ھېچقانداق سادا ئاڭلانمايتتى. رۇستەم نەزەرىنى سۆگەتلىككە ئاغدۇردى. شاخلىرى ھويلىغا ساڭگىلاپ تۇرغان بىر تۈپ سۆگەتنىڭ نەچچە تال بادرىسى كېسىلگەنلىكى «مانا مەن» دەپلا كۆزگە تاشلاندى. رۇستەم يوشۇرۇنغان يېرىدىن چىقىپ، سۆگەت تۈۋىگە كەلدى- دە، بالىلىق چاغلىرىدىكىدەك چاققانلىق بىلەن سۆگەتكە يامىشتى. يىراق - يېقىنغا يەنە بىر قېتىم ئېھتىياتچانلىق بىلەن كۆز يۈگۈرتۈۋالغاندىن كېيىن، كېسىلگەن بادرىلارنىڭ كۆتىكىگە بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى. دەرۋەقە، بىرىگە ئىككى تەرەپتىن كەكە سېلىنغاچ، ئۆرەكنىڭ يوغان ئېچىلغان ئاغزىغىلا ئوخشايتتى. رۇستەم يانچۇقىدىن قارماق ھاسىسىنىڭ پارچىسىنى ئېلىپ «ئۆرەك ئاغزى» غا كەپلىدى. مانا، قارا قول نەدە ئىكەن!؟

ئەمدى بۇيەردە ئۇزاقراق تۇرۇشقا، نېمىلەر توغرۇلۇقتۇر باش قاتۇرۇشقا بولمايتتى. رۇستەم ئالدىراش سۆگەتتىن چۈشتى- دە، بايىاتىن كىرگەن يېرى بىلەن تاشقىرىغا چىقتى. كۆڭلەك - تامبىلىغا يۇققان توپىلارنى ئالدىراش قېقىشتۇرۇپ، ئەمدىلا شاۋدۇنىنىڭ ھويلىسىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈشىگە يەر ئاستىدىن ئۇنۇپ چىققاندەك پەيدا بولۇپ قالغان ھەشىخان «گىلدىڭ» بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى.

— ۋىيەي، ئادەمنى ئەجەب قورقۇتۇۋەتتىڭىزا، رۇستەمجان!— ھەشىخان «گىلدىڭ» ئۈستا ئارتىسلاردەك قاش - كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ناز - كەرەشمە بىلەن سۆزلەيتتى، —مەن تېخى كىمكىن دەپتىمەن. قانداق بولۇپ بۇ تەرەپلەرگە قەدىمىڭىز يېتىپ قالدى؟

رۇستەم سەل ھودۇققانىدى. ئۆزىگە نەشتەردەك قادىلىپ تۇرغان شەھۋانىي كۆزلەردىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇپ، ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىش ئورنىغا قەستەن چاقچاق قىلدى:

— خەق كەلگەن يەرگە مەن كەلسەم بولمامدىكەن؟

— ۋىيەي، نېمە دەيدىغانسىز!— ئۇ رۇستەمگە تېخىمۇ يېقىنلاشتى. لىپتىك بىلەن بولۇشىغا يۇقىرى كۆتۈرۈۋالغان يوغان كۆكرەكلىرى رۇستەمنىڭ مەيدىسىگە تېگەي - تېگەي دەپ قالدى. ھەممە

يېرىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئەتىرنىڭ پۈرىقى دىماغىنى غىدىقلىدى. ساختا تەبەسسۇم ئۈرغۈپ تۇرغان كۆزلىرى ئۇنى «يەپ كەتكۈدەك» تەلمۈرەتتى. رۇستەم سەل كەينىگە داجىدى، — سىز قاچان كەلدىڭىز، مەن قاچان ئالدىڭىزغا چىقمىدىم؟ «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دېگەندەك، قىلمۇاتقان گېپىڭىزنى قاراڭ! ئېسىڭىزدە بارـ دۇ، ئۆتكەندە يۈرتقا چاي بەرگەندە، سىزدىن بۆلەك ھەممەيلەن كەلـ دى. «خەق كەلگەن يەرگە، مەن كەلسەم بولمامدىكەن؟» دەيدۇ، تېخى! كېلىڭ، ئۆيگە كىرىپ بىر پىيالە چاي ئوتلاڭ.

— رەھمەت، باشقا بىر كۈنى كېلەرمەن.

ھەشىخان «گىلدىڭ» ئۈنى جەزمەن ئۆيگە باشلاشقا نىيەت قىلغانـ دەك كۆرۈنەتتى. شەھەر ئايالىرىنى دوراپ مۈرىسىگە يانتۇ ئېسىۋالـ غان چاققانغىنا سۈنئىي خۇرۇم سومكىدىن بىر تۇتام ئاچقۇچنى چىقـ ىرىپ، ئارىسىدىن بىرنى تاللىۋالدى.

— شاۋدۇن كېلىپ قالسا ئاچچىقى كېلىدۇ دەپ ئەنسىرەۋاتامـ سىزيا؟ بىزنىڭ شاۋدۇنچۇ، ئۈنداق كۈنلۈكچى ئەرلەردىن ئەمەس! ھېلىغۇ سىز ئۆز، يات ئادەملەردىنمۇ كۈنلىمەيدۇ دەڭە، مېنى!

رۇستەمنىڭ ئۈنىڭ غىلجىڭلاشلىرىغا مەغۇل بولۇپ، بۇ يەردە ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋېرىشكە رايى يوق ئىدى. ئۇ بۇ يەردىن يېنىپلا ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ يېزىلىق ساقچىخانىغا بېرىشى، ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ، بۈنىڭدىن كېيىنكى قەدەمنى قانداق بېسىش توغرۇلۇق يولـ يورۇق - مەسلىھەت ئېلىشى كېرەك. بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرـ ماسلىق ئۈنىڭ ئۆمۈرلۈك خىزمەت مىزانى. بۈنىڭغا ھېچقاچان خىلاپـ لىق قىلغان ئەمەس. ھازىر ئۇ تېخىمۇ ئالدىراپ قالغانىدى. چۈنكى كۈن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. يېزىلىق ساقچىخانا بىلەن بۇ يەرنىڭ ئارىلىقى 10 كىلومېتىر كېلىدۇ. بېرىپ - كېلىشكىلا ئىككى سائەتـ تىن كۆپرەك ۋاقىت كېتىدۇ.

— شاۋدۇن سىزنى كۈنلىمىگەن بىلەن، بالىلارنىڭ ئانىسى مېنى كۈنلەيدۇ!— رۇستەم زورلاپ كۆلۈپ، ئۈنىڭدىن يىراقلاشتى، — ئۇ خانىم مەكتەپتىن كېلىپ بولغۇچە ئۆيگە بېرىۋالمىسام، كېچىچە

تالادا تۇنەيدىغان ئىش چىقىپ قالمىسۇن !.....

— ھى-ھى-ھى- !— ھەشىخان «گۈلدىك» ھەدەپ يوتىسىغا كا-چاتلاپ ، ئەتراپىنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك ھى- ھىلاپ كۈلدى ، — تالادا قالسىڭىز ، ئۇدۇللا بىزنىڭ ئۆيگە كېلىڭ ! ئۆز ئۆيىڭىزدەك بەخىرا-مان ياتقۇزالايمەن !

ئۇنىڭ يەنە نېمىلەرنى دەپ غىلجىڭلىغىنى رۇستەمنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ قەدىمىنى تېز - تېز ئېلىپ ، بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىپ باراتتى .

يىرتقۇچ ھايۋان ئوۋچىدىن قورقىدۇ ، جىنايەتچى ساقچىدىن . ھەشىخان «گۈلدىك» بىلەن شاۋدۇن كەنت باشلىقى ، سېكرېتار دېگەن-لەرنى «پوش» دېمەيتتى . باشقا كادىرلارنىڭغۇ گېپىنى ياغلاپ ، ئۆز-لىرى توغرۇلۇق قىلچە ئېغىز ئاچالماس قىلىپ قويغان . پەقەت رۇس-تەملا ئىندەككە كەلمىگەنىدى . شۇڭا ، ئۇنىڭدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى ۋە ئۇنىڭغا ئۆچ ئىدى . بايىاتىن ئۇنى ئۆز بوسۇغىسىدا كۆرگەن ھەش-خان «گۈلدىك» تازا خۇش بولغانىدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، ھەرقانداق ئەركىشى ئەتراپىدا ئىنس - جىن بولمىغان يەردە بىرەر خوتۇن كىشىگە ئۇچراپ قالسا ، چوقۇم كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالىدۇ ، ئەگەر خوتۇن كىشى ئۇستىراق كېلىپ ، ئۇنىڭ ئالدىدا سەللا سۇيىنى چىقىرىپ قويىدىمۇ ، بولدى ، شۇ زامانلا يېلىمدەك ئېرىپ ، ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىدۇ . ئۇ شاۋدۇننى ئەنە شۇنداق ئۇسۇل بىلەن قولغا چۈشۈر-گەن . بىرمۇنچە بايۋەچچە[1] لەرنىڭ چۆنتىكىنى قۇرۇقدىغانىدى . لې-كىن رۇستەم.....

«ئۇ بەلكى خوتۇنىدىن قورقىدىغاندۇ ؟— دېدى ھەشىخان ،گۈل-دىك ، ئىچىدە ، بوسۇغىدىن پۇتىنى ئىچكىرىگە ئېلىۋېتىپ ، — خەپ ، توختاپ تۇرسۇنچۇ ، ئۇنىمۇ بىر كۈنى..... »

لېكىن ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا سېلىنغان يېكەندازغا ئۆزىنى تاشلاپ ، بېشىنى ياستۇقىغا قويۇشىغا ، نېمە ئۈچۈندۇر كۆڭلى چۈشىن

---

① بايۋەچچە— باي بالىسى .

يېڭالغاندەك بىئارام بولۇپ ، كاللىسىدا :

«ئۇ بۇ يەرگە زادى نېمە دەپ كەلدى ؟» دېگەن سوئال پەيدا بولدى . ئۇنىڭ ئىچى تىت ـ تىت بولغىنىدىن ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇرۇپ باقتى . هويلىدا ئۇيان ـ بۇيان ماڭدى . قويلارغا بىر تۇتام ئوت تاشلاپ بېرىپ ، نەپسىنى ئارام تاپتۇردى . نەگىدۇر يوقالغان زىياۋۇدۇننى ئىچىدە قارغىدى . يالغۇز هويلا ئۇنى تۇتۇپ «يېمەكتە» ئىدى .

موتوسىكلىتىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپلا ، ئىشىك تۇۋۈگە چىقتى . شاۋ-دۇن كەلگەنىدى .

— بىرنەرسە ئەتمىدىڭمۇ ؟— دېدى ئۇ .

— ياق ، سىزنى بازاردىن بىرنەرسە يەپ كېلەمدىكىن دەپ .

شاۋدۇن موتوسىكلىتىنى هويلىغا ئەكىرىپ ، بۇلۇڭدىكى لاپاس ئاستىغا توختاتتى . هەشخان «گىلدىڭ» ئانىسىنىڭ ئۆيىدە قورسىقى-نى تويدۇرۇپ كەلگەنىدى . زىياۋدۇننى دەپ تاماق ئېتىشكە قولى يوق ئىدى ، بۇنى يوشۇردى ، تېخى :

— رۇستەم دېگەن بىرنېمە ئىشىك ئالدىدا چەگىدەپ يۈرىدىكەن ، يۈرىكىم ئاسۇقۇپ ، گېلىمدىن سۇمۇ ئۆتمەيۋاتسا ، ئاش ئەتكۇدەك هەپسىلە نەدە !؟— دەپ دومسايدى .

— نېمە ؟ !..... شاۋدۇننىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى ، — ئۇ نېمىدەپ كەپتۇ ؟ !

— نېمىدەپ كەلگىنىنى مەن نېمە بىلەي ! پىشايۋاندا ئولتۇرسام ، ماڭا تەرەپتە بىركىم ماڭغاندەك زايە بولدى ، — ئۇ بېشى بىلەن باغنىڭ شىمالىي تەرىپىنى ئىشارەت قىلدى ، — پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ، دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ماراپ تۇرسام ، رۇستەم ئۆتۈپ كەتتى .

خوتۇننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاۋەرگەنسېرى شاۋدۇنىڭ چىرايىنىڭ قېنى قېچىپ ، كۆزلىرى چەكچەيگىلى تۇردى . ئۇ «شارتتىدە» كەينى-گە بۇرۇلدى- دە ، تالاغا چىقىپ كەتتى . باغنىڭ كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ ، تامغا ياندىشىپ دېگۈدەك ئېقىۋاتقان تارغىنا ئېرىقنىڭ ئىككى

تەرىپىگە دىققەت بىلەن تىكىلگىنىچە ئالغا ئىلگىرىلىدى . مانا ، باغنىڭ تېمىغا چاپلىشىپ ئۆسكەن بىر تۈپ سۈۋادان ، سۈۋادان تۈۋىدىكى پورکاپ توپا ۋە تامغا چۈشكەن كېلەڭسىز پۇتنىڭ ئىزى ! شاۋدۇننىڭ چېكىسىدىن «پۇررىدە» تەر چىقىپ ، پۇتلىرى گىلدىڭلاپلا قالدى . كۆز ئالدى خىرەلىشىپ ، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى . ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەڭ روشەن كۆرۈنۈپ تۇرغىنى — ئادەتتە چىرايىدىن تەبەسسۇم ئۆكسۈمەيدىغان ، مۆرىنى كەلگەندە ، ئەزرائىل-دىنمۇ ھېيىقمايدىغان رۇستەم بولدى ! ئەنە ، رۇستەم تېرەككە يامىشىپ چىقىپ كېتىپ باردۇ ، تېرەكنىڭ شېخى ئارقىلىق باغنىڭ تېمىغا ئۆتتى . ئاندىن.....

شاۋدۇن خىيالىنى داۋاملاشتۇرالمىدى . ئۇ ئېتىز ئارىلاپ قاياق-قىدۇر كېتىۋاتقان سەيدۇللانى كۆرۈپ قالغانىدى . كۆڭلىگە غەلىتە بىر ئوي كەچتى - دە ، ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ ، ئىچىدە پىچىرلىدى : «خەپ ، ئىتتىن تۆرەلگەن مۇناپىق ! مەن بىلەن ئېيتىشقىنىڭغا تويغۇزمايدىغان بولسام !..... »

*　　*　　*

رۇستەم ئۆزىنى مۇنچىۋالا زور پېشكەللىكنىڭ كۈتۈپ تۇرۇشىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . قۇندۇز پېشايۋانىنىڭ سۈپىسىدا تىنماي «ۋاي - ۋاي»لاپ ، قورسىقىنى چاڭگاللىغىنىچە ئۇياڭدىن-بۇيانغا دومىلايتتى ، ھەرتال مويىدىن مىڭ تاللاپ تەر قۇيۇلاتتى . قورسىقى ناغرىدەك ئېسىلىپ ، تىلى تۇزۇك گەپكە كەلمەيتتى . كەنت دوختۇرى بىلەن باللىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرەتتى . دوختۇرنىڭ ئىچۈرگەن دورا ، ئۇرغان ئوكۇللىرى قىلچە تەسىر كۆرسىتەلمىگەندەك قىلاتتى . رۇستەم خوتۇنىنىڭ كېسىلىنىڭ ئادەتتىكىچە كېسەل ئەمەسلىكىنى تۇيۇپ ، قوشنىسىنىڭ قول تىراكتورىنى ئوت ئالدۇرغۇزدى- دە ، قۇندۇزنى ئۇنىڭغا يانقۇزۇپ ، ئاۋۇال مەيدان دوختۇرخانىسىغا ، ئاندىن ناھىيەلىك خەلق دوختۇرخانىسىغا

يول ئالدى . يېزىلىق ساقچىخانىغا بېرىش ئىشىنى كېيىنگە قالدۇردى .

ئۆكتەم بوشاشتى

رۇستەم ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى . بۇگۈن لاۋرېنتىك ئۇشتۇمتۇت تۇرمىدە پەيدا بولۇپ : «سىزنى ئاقلايمەن» دېگەن ۋەدىسى رۇستەمگە تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلغانىدى . مانا ئەمدى بۇ بىر يېڭى ئويۇن ، ھەتتا يېڭى سۈيقەستتەك تۇيۇلدى . ھازىر ئۇ باياتىن لاۋرېننى بولۇشىغا تىللاپ ، يۈز - كۆزىگە تۈكۈرمىگىنىگە پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى . تەلىيى كاج ئادەملەر كېيىنرەك ئەقىل تاپىدۇ . رۇستەم ھازىر ئەقىل تاپقاندەك قىلاتتى . ياق ، ئۇنىڭغا ئەقىللىقلىق بالاسى تەگكەنىدى ! ھەقىقىي ئەقىللىق ئادەملەر ھەرگىزمۇ ئۆتۈپ كەتكەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى قايتا ئەسلەپ يۈرىكىنى ئەزمەيدۇ . ئاچچىقلىنىپ ، پۇشۇقۇنۇپ جېنىنى ئېكەكلىمەيدۇ . دائىم كەينىگە قاراپ ، كونا خامانىنى سورۇش سېپى ئۆزىدىن نادانلىق ، ئەخمەقلىق ! بۇگۈن ئەتىنى ، ئەتە- ئۆگۈن نېمە قىلىشنى ئويلاش ۋە ئويلىغىنىنى كېچىكتۈرمەي بىر ياققا ئېلىپ چىقىش ئاقىل ، دانالارغىلا خاس خىسلەت . رۇستەم بىر چاغلاردا ئەنە شۇنداق ئادەملەردىن ئىدى . تۈرمىگە كىرگەندىن كېيىن ، بولۇپمۇ يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان پۈتۈنلەي خېمىغا يېنىپ ، ئاغزىدىن بىرەر جۈملە داناراق سۆز چىقمايدىغان بولۇپ قالدى . «ئىشتانغا چىققان ، كۆڭۈلگە تايىن» بولغاندا ئېھتىمال ،ئادەم ئەقلىدىن ئازسا كېرەك ؟ !

ئۇ پۇشايمان ئۈستىگە پۇشايمان يەپ ، ئۆزىگە تازا كايىۋاتقاندا ، قورسىقىنىڭ ۋاژىلداپ ئېچىۋاتقىنىنى سەزدى . ئاغزى قۇرۇپ ، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ كېتىپ باراتتى . شۇ تاپتا بىر قازاننىڭ ئېشىنى ، بىر تونۇرنىڭ نېنىنى پاك - پاكىز يەپ بولغۇدەك ئىشتىھاسى قوزغالغانىدى . تۈرمە خادىملىرى بىلەن دوختۇرلار ئۇنىڭ بىلەك ۋە پۇت تومۇرلىرىدىن زادى نەچچە شېشە بەدەن قۇۋۇۋەتلىگۈچى ئوكۇل كىرگۈزىتكەنلىكى ئۇنىڭغا نامەلۇم . دوختۇرلار تۈنجى قېتىم ئۇنىڭغا ئاسما ئوكۇل بەرمەكچى بولغان چاغدا ، ئۇ كۈچىنىڭ بارىچە قارشىلىق

كۆرسەتتى . پۇت - قولىنى ھەر تەرەپكە سىلكىپ ، دوختۇرلارنى يېقىن يولاتمىدى ، ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىدى . ئۆزىنى كارىۋاتتىن يەرگە ئاتتى ..... لېكىن ، نازارەتچىلەر بىلەن دوختۇرلارمۇ بوش كەلمىدى . نەچچەيلەن ئولىشىپ كېلىپ ، ئۇنىڭ پۇت - قولىنى كارىۋاتقا باغلىۋەتتى ، بۇمۇ ئەپلەشمىگەندە ، كۇچلۇك تىنچلاندۇرغۇچى ئوكۇللارنى ئۇرۇپ ، ئۇنى «ياۋاش» لاشتۇردى . ئوزۇقلۇق قىممىتى ئىنتايىن يۇقىرى دورىلارنى تومۇرىدىن كىرگۈزۈپ ، ئۇنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قالدى ، ماغدۇرىنى ئاشۇردى . رۇستەم ھازىرقى ئەھۋالدا كۇن بويى كەتمەن چاپسا ياكى ئورما ئورسا قىلچە ھارغىنلىق ھېس قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇنى خاپا قىلىۋاتقىنىمۇ ئۆلمەكچى بولۇۋېتىپ ، ئۆلۇمدىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقىنى ئىدى . ئۇنىڭچە بولغاندا بۇگۇنگىچە ئاللىقاچان ئۆلۇپ بولۇش ياكى پۇتۇنلەي ھالىدىن كېتىپ ، كۆزىنى يۇمغان پېتى مەڭگۇلۇك ئۇيقۇغا كېتىش ئىدى !

دوختۇرلار ئۇنى بۇ مەقسىتىگە يەتكۇزمىدى .

ئۇلارغا نېمە كېرەك ؟

رۇستەمنىڭ : «مەن باسقۇنچى» دەپ ئېتىراپ قىلىشى !

رۇستەم مۇشۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقارماسلىق ئۇچۇنلا ئۆلۈۋېلىشقا تەييارلانغان تۇرسا ، قانداقمۇ ئۇلارنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۇشسۇن !؟

رۇستەم دېرىزىگە تىزىۋېتىلگەن ھەرخىل يېمەكلىكلەرگە قاراپ قويۇپ ، ئىچىدە ئاچچىق كۇلۇمسىرىدى .

«مېنى ئالداپ ، نىيىتىمدىن ياندۇرۇش — ئۇلارنىڭ ئۇخلاپ چۇشى ، — رۇستەم ئىچىدە شۇنداق دەيتتى ، —ياكى مېنى ‹گۇناھسىز ، دەپ جاكارلاپ ، پۇتۇن يۇرت ئالدىدا نامىمنى ئەسلىگە كەلتۇردۇ ، ياكى بولمىسا ئۆلۇكۇمنى ئانامنىڭ قولىغا بېرىدۇ . بۇنىڭدىن باشقا يول يوق !»

رۇستەم غەزەپ بىلەن چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كۆزلىرىنى يۇمدى.....

يەنە ئۇچ كۇن ئۆتۇپ كەتتى . رۇستەم تېخىچە ئاغزىغا گىياھ

سالغىنى يوق . لېكىن ، ئۇنىڭ رەقىبلىرىمۇ نىيىتىدىن يانمىدى . ئۇلار ئۇنى بۇ دۇنيانىڭ كۈلپەتلىرىنى داۋاملىق تارتىشقا قىستىماقتا ، ھەرباب بىلەن ئۇنىڭدىن غالىب كەلمەكتە ئىدى !

تۇنۇگۇندىن بۇيان «يېڭى پەدە» چىقىرىشتى : سوت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى بىلەن جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى يوقلاپ كىرىپ ، ئۇنى نەچچە قېتىم «يولداش» دېدى !

نېمىدېگەن قىزىق ئىش- ھە ! ئەگەر ئۇ راستتىنلا «يولداش» بولسا ، نېمىشقا ئۇنى دەرھال قويۇۋەتمەيدۇ ؟

رۇستەم ئۇلاردىن مۇشۇ سوئاللارنى سورىماقچى بولدى- يۇ ، سورىمىدى ، ھەتتا قۇلاقلىرىنى يوتقان بىلەن چۇمكەپ ، كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇپ يېتىۋالدى . ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋابمۇ بەرمىدى .

لېكىن ، بۇگۈن ئىش پۈتۈنلەي باشقىچە بولدى : لاۋرېن ئۇنىڭ قېشىغا يەنە كىرىپ كەلدى . بۇ لاۋرېننىڭ ئۇچىنچى قېتىم قاماقخانىغا كېلىشى ئىدى . بۇ قېتىم ئۇ گېپىنىڭ بېشىدىلا :

— يولداش رۇستەم ، —دېدى ئېچىنغان تەلەپپۇزدا ، — ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ كوممۇنىست ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇنتۇپ قالمىغان بولسىڭىز ، پارتىيەنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇنۇشىڭىز ، مېنىڭ بەزى ئىشلارنى ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ قىلىشىمغا يېقىندىن ماسلىشىشىڭىز كېرەك ئىدى . لېكىن سىز.....

— سىز مېنى ھېلىمۇ كوممۇنىست دەپ تونۇمىسىز ؟

رۇستەم بۇ سۆزلەرنى ئاچچىق تەنە بىلەن ئېيتقان بولسىمۇ ، لاۋرېننىڭ رەڭگى قىلچە ئۆزگەرمىدى . ئەكسىچە تەبەسسۇم قىلدى :

— ئەلۋەتتە شۇنداق دەپ تونۇيمەن !

رۇستەم مەسخىرىلىك كۈلدى .

— پاتىيەدىن چىقىرىلىپ ، تۇرمىگە قامالغان ئادەمنىمۇ كوممۇنىست دېگىلى بولامدۇ ؟ !

لاۋرېنمۇ بوش كەلمىدى :

— يولداش لېيۇشاۋچىمۇ پارتىيەدىن چىقىرىلغان ، تۇرمىگە قامالغانغۇ ! مەن سىزگە يولداش لېيۇشاۋچىنىڭ تەقدىرىنى ئۆز تەقدىرى-

كىزگە سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشتى تەۋسىيە قىلىشنىڭ نەقەدەر ئورۇن-سىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپتىمەن ، ئۇ چاغدا پارتىيەمىز خاتالىق ئۆتكۈزگەنىدى . بۇ قېتىم مەن بىر كىشىنىڭ ھاكىۋاقتىلىقى تۈپەيلى-دىن ، سىياسىي قانۇن ئورگانلىرىمىز خاتالىق ئۆتكۈزۈپ ، سىزنى ناھەق قولغا ئالدى ، ئازابلىدى . ئېيتىپ بېقىڭە : ئەگەر سىزگە ئار-تىلغان جىنايەت ھەقىقەتەن سادىر بولغان بولسا ، سىز مۇشۇنداق قارشىلىق كۆرسىتەتتىڭىزمۇ ؟

— نېمىشقا قارشىلىق كۆرسىتىدىكەنمەن ؟ ئېتىۋەتسىمۇ رازى بولاتتىم !

— ئەگەر باشقا بىرسى ئاشۇنداق جىنايەت ئۆتكۈزسىچۇ ؟

— بىرىنچى بولۇپ جازالاشنى تەلەپ قىلاتتىم .

رۇستەم خېلىلا ئېچىلىپ قالغاندى . چۈنكى ، لاۋرېنتىنىڭ سۆز-لىرىدە ئازراق بولسىمۇ سەمىمىيەت بارلىقىنى سەزگەنىدى .

— مانا مۇشۇ گېپىڭىزدىن ئۆزىڭىزنىڭ كوممۇنىست ئىكەنلىكى-ڭىزنى ئۇنتۇپ قالمىغانلىقىڭىز چىقىپ تۇرمامدۇ !

— راست گەپ قىلىۋاتامسىز ؟

— ئەلۋەتتە راست گەپ قىلىۋاتىمەن !— لاۋرېن ئىشەنچ بىلەن سۆزلەيتتى ، — ھازىر مەنلا ئەمەس ، سىياسىي قانۇن ئورگانلىرىمۇ ئالدىڭىزدا خىجىل . لېكىن ، سىزگىمۇ ئايان ، جىنايەتچى قانۇن تورى-نىڭ سىرتىدا تۇرغان ئەھۋال ئاستىدا سىزنى قويۇۋەتكەنده ، جىنايەت-چىنى قولغا چۈشۈرۈش تېخىمۇ قىيىنغا توختايدۇ .

— جىنايەتچىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز ؟

— بەك قىستاپ تۇرۇۋالسىڭىز ئېيتىپ بېرىشىم مۇمكىن . ئەگ ياخشىسى ، ھازىرچە بىلمەي تۇرۇڭ . ئەگەر گېپىمگە كۆنسىڭىز ، مېنىڭ پارتىيە ئالدىدا ۋە سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئۆتكۈزگەن ئىنتايىن ئېغىر گۇناھىمنى يۇيۇشقا پۇرسەت يارىتىپ بەرگەن بولسىڭىز .

— شۇنداقمۇ ؟— رۇستەم بوشاشتى ، — ئەگەر مېنى ئالدىمسى-ڭىزلا.....

— خاتىرجەم بولۇڭ . يىگىرمە يىللىق پارتىيە ئىستاژىمدىن

كېچىشنى ۋەدە قىلىپ ھۆججەت بېرىشكە تەييارمەن .

— ھۆججەتمۇ بېرىپ يۈرمەك . قېنى ، ئەمەلىيەتتە قىلغان ئىشىڭىزغا قاراپ باقارمەن .

— ماقۇل ، ئوبدان گەپ قىلدىڭىز . ئۇنداق بولسا ، مەن بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىققۇچە ھايات تۇرۇپ بېرىشكە ۋەدە قىلىمەن سىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىڭىزغا قاراپ ، ھەقىقىي جىنايەتچىنىڭ ئاخىرقى تەقدىرىنى كۆرەلمەسلىكىڭىزدىن ئەنسىرەيمەن .

— مېنى نېمە قىل دېمەكچىسىز ؟

— دەرھال تاماققا كىرىشىپ ، تېنىڭىزگە كۈچ توپلاك . ئەگەر مەن راستتىنلا ئالدامچىلىق قىلماقچى بولسام ، سىزنىڭ ئۆلۈشىڭىز مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ پايدا ئەمەسمۇ ؟ يا مەن ئۆزىنىڭ پايدا - زىيىنىنى بىلمەيدىغان ئەخمەق بولمىسام !

ئەمدى رۇستەمگە ئۇنىڭ مەسلىھەتىگە كۆنمەكتىن بۆلەك چارە قالمىغاندى . ئۇ دەس ئورنىدىن تۇردى . تەكچىدىن بىر نانىنى ئالدى- دە ، لاۋرېنىنىڭ كۆزىچىلا قاساپ - قاساپ يېيىشكە باشلىدى . ئۇنىڭ بۇ ئىشى لاۋرېنىنىڭ يۈرەك يارىسىغا تۇز سەپكەندەك بولدى . ئۇ خىيالغا پاتقان ھالدا رۇستەم بىلەن خوشلاشتى . ئۇ ماۋۇلارنى ئەسكە ئالغانىدى :

ئىسىمسىز خەت ، تۇگىمەس دەرد

لاۋرېن ئۆزىنىڭ بېلىق ۋەقەسى ئۈستىدە ئېلىپ بارغان ئەڭ ئاخىرقى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى رۇستەمگە ئېيتىپ قويۇپ ئۆيگە كەلگەندە ، خوتۇنى كەچلىك تاماقنى پىشۇرۇپ ، ئۇنى ساقلاپ تۇرغانىدى . تاماقتىن كېيىن لاۋرېن ھەر كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ، ياتما ئورۇندۇققا قاڭىتايدى- دە ، گېزىت كۆرۈشكە باشلىدى .

— ۋاك دوختۇر ، رېن كېجاڭنى چاقىرىپ قويىسىڭىز .

— لاۋرېن ، شياۋجاك سىزنى چاقىرىدۇ .

لاۋرېن گېزىتنى كۆتۈرگەن پېتى ئىشىك تۈۋىگە چىققانىدى ، خوتۇنى ۋاڭ لىخۇا بىلەن نېمىلەر توغرۇلۇقتۇر سۆزلىشىپ تۇرغان جاڭ لورەننى كۆردى . «قايسى كۈنى ياڭ دابەي كەلگەنىدى . بۈگۈن شياۋجاڭ كەپتۇ . ھەقىچان شۇ توي ئىشىغۇ.....» لاۋرېن ئۇنىڭ بىلەن ئىللىق سالاملاشتى .

— كەل ،ئۆيگە كىر .

— سىزگە ئىككى ئېغىز گېپىم بار ئىدى ، — قاچا يۈيۈۋاتقان ۋاڭ لىخۇاغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى جاڭ لورەن . ئۇنى ئۆيگە ئەكىرىشىنىڭ بىئەپلىكىنى سەزگەن لاۋرېن ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەستىن ، ئىشخانا تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى . جاڭ لورەن يول بويى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى . لاۋرېن ئۇنىڭ روھىي كەيپىياتىنىڭ ئوساللىقىنى نەزەرگە ئېلىپ ، گەپ سوراپمۇ ئولتۇرمىدى .

ئۇلار ئىشخانىغا كىرىپ ، شىرەنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى ئولتۇرۇشتى . جاڭ لورەن قاتتىق بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ ، مەيدە يانچۇقىدىن ئىككى پۈكلەنگەن بىر كونۋېرتنى چې-قاردى- دە ، ئۇن - تىنسىزلا لاۋرېنغا ئۇزاتتى . ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى تۇرقى شۇنداق بىچارە ، شۇنداق ئايانچلىق ئىدىكى ، لاۋرېننىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالدى . جاڭ لورەننىڭ قولىدىن كونۋېرتنى ئېلىۋاتقاندا قولى بىلىنەر - بىلەنمەس تىترەپ كەتتى . كونۋېرتقا جاڭ لورەننىڭ ئادرېسى ، ئىسىم - فامىلىسى ئېنىق يېزىلغان بولۇپ ، خەت يازغۇچىنىڭ ئادرېسىمۇ ، ئىسمىمۇ يېزىلمىغانىدى . كونۋېرتنىڭ ئوڭ تەرىپىگە چاپلانغان سەككىز پۇڭلۇق ماركا ۋە قەشقەر شەھەرلىك پوچتا- تېلېگراف ئىدارىسىنىڭ تامغىسىغا قاراپلا ، خەتنىڭ پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىلگەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولاتتى . لاۋرېن كونۋېرتتىن يانچۇق دەپتىرىنىڭ بىر ۋاراقىغا يېزىلغان خەتنى چىقىرىپ ، چالا - پۇچۇق كۆز يۈگۈرتۈپلا ئۇجۇقۇپ كەتتى .

«يولداش جاڭ لورەن :

ئۇزاق يىللىق ئاغىنىدارچىلىقىمىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ، سىز-

نى مۇنداق بىر ئىشتىن ئاگاھلاندۇرۇپ قويماقچىمەن : ياڭ لى‌لە-
نىڭ قورسىقىدا تۆت ئايلىق بالا بار . ئىشەنمىسەڭ دوختۇرغا تەك-
شۈرتۈپ باق !.....

دوستۇڭ×××

1986- يىل 10- ئاينىڭ 13- كۈنى»

خەتتە يېزىلغىنىنىڭ بارى - يوقى مۇشۇلا ئىدى . ئەگەر بۇنىڭدىن ئۇزۇنراق بولغان بولسا ، لاۋرېن قانداق ئوقۇپ بولار ئىدىكىنتاڭ ؟ كۆزلىرى خەتتە ، كاللىسىدا ماۋۇلار ئۇچۇپ يۈرەتتى :

ياڭ لى‌لى ياڭ دابەينىڭ كەنجى قىزى ئىدى . ئۇ تۆت ياشقا كىرگەن يىلى ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن . سەككىز يېشىدا مىنىنگىت كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ ، ئۆلۈپ كەتكىلى تاس قالغان . جىددىي داۋالاش نەتىجىسىدە ھاياتى ئامان قالغان بولسىمۇ ، كاللىسى بۇرۇنقى-دەك ساز بولمىغاچقا ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىغانىدى . ياڭ دابەي ئۇنىڭغا بەكمۇ ئامراق ئىدى . كۆپ ئىشلاردا ئۇنىڭ رايىغا باقاتتى . يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ، باشقا بالىلىرى ئوقۇشقا ، ئىشچىلىققا ، ھەربىيلىككە يېزىلىپ كېتىپ ، ياڭ دابەينىڭ بىردىنبىر ھەمراھى لى‌لى بولۇپ قالدى . لى‌لى ئىشچان ، ياۋاش قىز ئىدى . دادىسى بىلەن تەڭ ئەمگەك قىلاتتى . دادىسىنىڭ ئاچقان يېرىگە باراتتى . مەيداندا ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۇزۇمى يولغا قويۇلغاندىن بۇيان ، ئاتا-بالا ئىككىيلەن 10 مو يەرگە ئىگىدارچىلىق قىلىپ كەلمەكتە . تۇرمۇ-شىمۇ كۈندىن - كۈنگە ياخشىلانماقتا ئىدى . لى‌لىنىڭ نەچچە يىللىق ئەمەلىيىتى كىشىلەرنىڭ : «بۇ قىز چىرايلىق بولغىنى بىلەن ، كاللە-سىنىڭ دەردى بار» ، «بىر ئۆينىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدۇ» دېگەن قاراشلىرىنى پۈتۈنلەي يوققا چىقاردى . ئۇنىڭ كېلىشكەن ھۆسنى ، ئادەتتىن تاشقىرى ئىشچانلىقى بەزى يىگىتلەرنىڭ مېھرىنى ئويغاتتى . جاڭ لورەن ئەنە شۇلارنىڭ بىرى ئىدى . 25 ياشلىق يىگىت بىلەن 21 ياشلىق قىز توي قىلسا ، نېمىدېگەن بەلەن بولمىدۇ-ھە ! ھەر ئىككى تەرەپ جىددىي توي تەييارلىقىدا ئىدى . مانا بۇ خەت.....

لاۋرېن خەتتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، جاڭ لورەنگە قارىدى : يە-

گىت يەرگە پېتىپ كەتكەندەك خىجىل ، ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك مەيۈس ئىدى . لاۋرېن ياڭ لى‌لىنى قانچىلىك چۈشەنسە ، جاڭ لورەن‌نىمۇ شۇنچىلىك ئوبدان چۈشىنەتتى . جاڭ لورەن ياۋاش ، ئىشچان ، ئەخلاقلىق ، راستچىل يىگىت ئىدى .

لاۋرېن ئۈنى چېكىپ بېقىش مەقسىتىدە سورىدى :

— بۇ خەتنى لى‌لى كۆردىمۇ ؟

— ياق ، ئۈنىڭغا كۆرسەتمىدىم .

— نېمىشقا كۆرسەتمىدىڭ ؟

— ئاۋۋال سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئالاي دېدىم .

— ئوبدان قىپسەن ،— لاۋرېن ئۈنى ماختىدى ،— ئەقلىڭ بىلەن ئىش قىپسەن ! ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدا بىرەر ئىش ئۆتكەنمىدى ؟

— نېمە دەيدىغانسىز ، رېن كېجاڭ !— جاڭ لورەن تېرىكتى ،

— ئۈنداق ئىش بولسا ، سىزنى ئىزدەپ ساراڭمۇ مەن ؟ !

— مۇنداق قىلايلى ، — دېدى لاۋرېن قىسقىغىنا خىيال سۈرۈۋېلىپ ، — بۇ خەت مەندە تۇرۇپ تۇرسۇن ، مەن بۇ ئىشنى تەكشۈرۈپ بىر ياققا ئېلىپ چىققۇچە ئىككىمىزدىن بۆلەك ھېچكىم ئۇقماي تۇرسۇن ، ماقۇلمۇ ؟

— ماقۇل .

*　　*　　*

— راست ئىكەن ، لاۋرېن !— دېدى چۈشلۈك دەم ئېلىشتا ئۆيگە بىرئاز كېچىكىپ كەلگەن ۋاڭ لىخۇا ئېرىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ ، قاسقانغا جىڭمۇما تىزىۋاتقان لاۋرېننىڭ قولى ئىشتىن توختىدى ، — لى‌لىنىڭ قورسىقى راستتىنلا تۆت ئايلىق بوپ قاپتۇ !

— بالا كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى ئېيتتىمۇ ؟

— ياق ، ھەرقانچە يالۋۇرساممۇ ئېيتقىلى ئۇنمىدى . ئۈنى ئەيۈشكە كەلتۈرەلمەي مۇشۇ ۋاق بولۇپ كەتتى !

— ئۇ ھازىر نەدە ؟

— تاۋۇزلۇقتا قالدى .
— چۈشتىن كېيىن زۆرۈر ئىشىڭ يوقتۇ ؟
— بار ، هازىر لىلىنىڭ قېشىدىن كېلىۋاتسام ، بالىسى تۇنجۇ-قۇپ قالغان بىر ئايالنى ياتاقتا ئالغانلىقىنى خەۋەر قىلىشتى . ئوپېراتسىيە تەييارلىقى پۈتسىلا ، ئۇنى ئوپېراتسىيە قىلىمەن .
— ئەستا ، ماۋۇ كېلىشمەسلىكنى..... بۇ ئىشنى بۈگۈندىن قالدۇرماي ئېنىقلىۋەتسەك ئوبدان بولاتتى . كېيىنگە سۈرۈلۈپ كەتسە ، لىلى..... بۇ قىز بالا.....

لاۋرېن لىلىنىڭ نومۇس كۈچىدە ئۆزىنى بىرنەرسە قىلىۋېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . ۋاڭ لىخۇانىڭ ئەندىشىسىمۇ ئۇنىڭكىدىن كىچىك ئەمەس ئىدى . ۋاڭ لىخۇا قانداق قىلىپ بولسۇن ، لىلىنى بۈگۈنلا ئەيۋەشكە كەلتۈرۈشكە ۋەدە بەردى .

* * *

— «رۇستەم ئىكەن ؟..... » ھۇ ئىتتىن تۆرەلگەن هايۋان !— خوتۇننىڭ گېپى ئاخىرلاشماستىنلا ، لاۋرېننىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ ، شىرەنى قاتتىق مۇشتلىدى ، — مەن ئۇنى ئادەم دەپ يۈرۈپ-تىمەن ئەمەسمۇ..... ئۇنىڭ ياڭ دابەيگە يېقىنچىلىق قىلىپ ، تاۋۇزنىڭ خېرىدار بولۇشى..... خەپ ، سەن هايۋاننى !

لاۋرېن دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ،ئۇدۇللا ئىشخانىسىغا چاپتى ۋە ناھىيەلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ جىنايى ئىشلار راز-ۋېدكا بۆلۈمىگە تېلېفون بەردى .

ئوۋچى قاپقاندا

ئېچىرقاپ كەتكەن رۇستەم بىر ناننى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە يەپ بولۇپ ، ئىككىنچى نانغا قول ئۇزاتقاندا ، خىيالىغا شاۋدۇن كېلىپ قالدى . «ئۇ هازىر نەدىدۇ ؟ ئۇنىڭ توغرىسىدىكى هېلىقى گەپنى

نېمىشقا ھازىرغىچە بىر كىمگە دەپ باقمىدىم ؟ » بۇ مۇنداق ئىش ئىدى : قۇندۇز ئوپېراتسىيە ئۆيىدىن تىنچ - ئامان چىقتى . تېزلا ساقىيىشقا باشلىدى . تۆتىنچى كۈنى كەچقۇرۇن رۇستەم بالىلارنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن ناھىيە بازىرىدىن ۋېلىسىپىتلىك يولغا چىقتى . يېرىم سائەتمۇ ماڭماستىن ۋېلىسىپىتنىڭ ئىچ كامېرى ئېتىلىپ كەتتى . رۇستەم كەينىگە يېنىپ كامېرنى يامىتاي دېسە ، ۋېلىسىپىت رېمونت قىلىدىغان دۇكانلار ئاللىقاچان تاقىلىپ كەتكەنىدى . ئەتە ئەتىگەندە ماڭغانمۇ بولاتتىغۇ ، لېكىن كۆڭلى ئۇنىمىدى . قۇندۇز ئۇنى بالىلارنى يوقلاپ كېلىشكە ئەۋەتكەنىدى . قايتىپ بارمىسا ، چوقۇم قۇندۇزنىڭ كۆڭلى يېرىم بولاتتى . رۇستەم كەينىگە يانمىدى . يولنى پىيادە داۋام قىلدى . كېچىسى يول ئاۋۇيدۇ . رۇستەم 12 كىلومېتىر يولنى قانداق مېڭىپ تۇگەتكىنىنى تۇيمايلا قالغانىدى . يولدا موتوسىكلىتىنىڭ قوي-رۇقىدىن ئىس چىقىرىپ ، يېنىدىن ئوقتەك تېز ئۆتۈپ كەتكەن شاۋ-دۇن ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكەن بىرەيلەندىن بۆلەك ھېچكىمنى ئۇچراتمىدى . مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا ، ئەل ئايىغى جىمجىت ، ئەتراپنى جىمجىتلىق قاپلىغانىدى . مانا شۇ چاغدىلا ، رۇستەم ھەددىدىن زىيادە چارچاپ كەتكەنلىكى ، ئۇگە - ئۇگە - ئۇگىسىنىڭ ئۇرۇپ رېزە- رېزە قىلىۋەتكەندەك قاتتىق ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى . دېمىسىمۇ ، تۆت كېچە - كۈندۈزنى ئۇيقۇسىزلىق ۋە دەككە - دۈككە ئىچىدە ئۆتكۈزمەك ئاسان ئەمەستە ! تېخى شۇنچە ئۇزۇن يولنى پىيادە باسقىنىچۇ ! ئۇنىڭ جېنى قالتىس چىڭ ئىكەن !

رۇستەم قەدىمىنى ئاستىلاتتى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئىتتىكرەك ماڭغۇدەك مادارىمۇ يوق ئىدى . قەدىمى قانچە ئاستىلىسا ، ئۇستىخان-لىرى شۇنچە ئېغرىلىشىپ ، ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆز-لىرى يۇمۇلۇپ كېتەتتى . ئەگەر شۇ تاپتا بالىلىرىنى دېمەيدىغان بولسا ، ئۆستەڭ بويىدىكى قۇمىلاڭغا ئۆزىنى تاشلاپلا تاتلىق بىر ئۇخ-لىۋالغان بولاتتى . ئۇنى بالىلار چاقىرىۋاتاتتى . ئۆيگە 500 قەدەمچە ئارىلىق قالغانىدى . ئۇ بۇ ئارىلىقنى ئۆمىلەپ بولسىمۇ مېڭىپ تۇگىتىشى كېرەك . ئۇ كەنتنىڭ بېشىغا يېقىنلىشىشىغا ، ئەڭ چەتتىكى

هويلىنىڭ تېمىغا كىمنىڭدۇر يامىشىپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆ-
رۈپ قالدى . بۇ سەيدۇللانىڭ ئۆيى ئىدى . رۇستەم هارغىنلىقىنىمۇ ،
ئۇيقۇسىزلىقىنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ ، قەددىنى رۇسلىدى . نەزەرىنى
هېلىقى گەۋدىدىن ئۈزمەي ، ۋېلىسىپىتىنىڭ رولىغا تايانغىنىچە بىردەم
تۇرۇپ قالدى . كېيىن ۋېلىسىپىتىنى قۇمىلاڭغا ياتقۇزۇپ قويدى-
دە ، دەرەخلەرنىڭ دالدىسى بىلەن ئالغا قاراپ ئىلگىرىلىدى . قەدىمىنى
قانچە ئاۋايلاپ يۆتكىسە ، پۇتلىرى ئاستىدا نېمىلەردۇر شۇنچە قاتتىق
قاراسلاۋاتقاندەك ياكى هازىرلا تۇۋۇى يوق ئازگالغا تىقىلىپ كېتىدىغاند-
ەك تۇيۇلاتتى . يۈرىكى بەزىدە توختاپ قېلىۋاتقاندەك تۇيۇلسا ، بەزىدە
هازىرلا قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز دۇكۇلدەيتتى ، شاخلا-
رى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن قويۇق ، ئېگىز ئۆسكەن دەرەخ-
لەر ئاي نۇرىنى توسۇۋالغاچمىكىن ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئاشۇ گەۋدىدىن
بۆلەك هېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى..... ئاخىر هويلىغا يېقىنلاشتى . بۇ
چاغدا هېلىقى ئادەم هويلىغا چۈشۈپ كېتىپ بولغانىدى . رۇستەم
ئىشىك زەنجىرىنىڭ شاراقلىغىنىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ هەيران قالدى .

«سەيدۇللا ئاكام ئاچقۇچنى چۈشۈرۈپ قويغان ئىكەن- دە ، —
هايال ئۆتمەي رۇستەم بۇ ئويىنى ئىنكار قىلدى ، — ئاچقۇچنى
چۈشۈرۈپ قويغان ئادەم نېمىشقا سىرتىدىن قۇلۇپلاقلىق دەرۋازىنى
ئېچىدىن زەنجىرلايدۇ ؟»

كەينىگە يېنىشقا تەييارلانغان رۇستەم پۇتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ
دەرۋازىغا يېقىنلاشتى ۋە دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ئىچكىرىگە دىققەت
بىلەن قاراشقا باشلىدى : هېلىقى ئادەم ئۆينىڭ قۇلۇپى بىلەن بىردەم
هەپىلىشىپ بېقىپ ، دېرىزە تۈۋىگە كەلدى ۋە دېرىزىنىڭ ئەينىكى
سۈنغان كۆزىگە چاپلانغان قەغەزنى يىرتىپ ، قولىنى ئىچكىرىگە تىق-
تى . دېرىزە ئېچىلدى . ئۇ ئالمان - تالمان ئۆيگە كىرىپ كەتتى .
ئۆيدە «پىللىدە» سەرەڭگە يېقىلىپ ، قويۇق ، قاپقارا ساقاللىق بىر
چىراي غىل - پال كۆرۈندى- يۇ ، غايىب بولدى . ئۇ سەيدۇللا ئەمەس
ئىدى . رۇستەم تېخىمۇ سەگەكلەشتى . هايال ئۆتمەي هېلىقى ئادەم
ئۆيدىن چىقىپ ، دېرىزىنى ئەتتى - دە ، دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى .

رۇستەم دەرۋازىدىن ئىككى قەدەمچە كەينىگە داجىپ ، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . دەرۋازىنىڭ زەنجىرى شاراقلاپ پەسكە چۈشتى ھەم ھېلىقى ئادەم تام ئۈستىدە پەيدا بولدى . ئۇ تامدىن چۈشۈۋاتقاندا رۇستەم ئۇنىڭغا ئېتىلغانىدى ، نېمىگىدۇر پۈتلىشىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى ، يەرگە دەسسۈپلىشقا ئۈلگۈرگەن ھېلىقى ئادەم ئۆلەر - تىرىلىشىگە باقماي ئۆزىنى تۇن قوينىغا ئالدى . رۇستەم :

— توختا !— دەپ ۋارقىرىغىنىچە ، قول چىراغنىڭ نۇرىنى ئۇنىڭغا توغرىلاپ ، كەينىدىن قوغلاشقا باشلىدى . رۇستەم بۇ ئادەمنىڭ ئۆيدىن ھېچ نەرسە ئالماي ، قۇرۇق قول قايتىپ چىققانلىقىدىن ھەيران ئىدى . شۇڭا ، ئۇ تېخىمۇ غەيرەت بىلەن قوغلايتتى . ھېلىقى ئادەممۇ بارغانسېرى قەدىمىنى ئىتتىكلەتمەكتە ئىدى . ئەگەر ئۇ يەنە 5 — 6 قەدەملا يۈگۈرۈپ ئىككى مېتىر كەڭلىكتىكى ئۆستەڭدىن ئۆتۈپلا ئالسا ، 2 — 3 مېتىر ئېگىزلىكتە ئۆسكەن قويۇق قەلەمچە ئورمانلىققا كىرىپ كېتەتتى-دە ، غايىب بولاتتى . بۇ ھال رۇستەمنى بىرئاز ھودۇقتۇردى .

— توختا دەيمەن !—دەپ بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى ئۇ ، — ئەگەر يەنە بىر قەدەم مىدىرلىساڭ ئېتىپ تاشلايمەن !.....

«ئېتىپ تاشلايمەن !» بۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق سۆز- ھە ! ھېلىقى ئادەم قاتتىق قورقۇپ كەتكەن بولسا كېرەك ، پۈتۈن كۈچى بىلەن سەكرىگىنىگە قارىماي ، پۈتلىرى قارشى قىرغاققا ئەمەس ، ئۆستەڭگە چۈشتى .

رۇستەم ئۆستەڭ بويىغا يېتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى . رۇستەم قارشى قىرغاقنى قولچىراغ بىلەن يورۇتقىنىچە ئۆستەڭنىڭ ئېقىشىغا قاراپ يۈگۈرۈشكە باشلىدى . 50 قەدەمچە يۈگۈرگەندىن كېيىن ، تېرەكلەر ئارىسىدا ئۆسكەن قويۇق جىغانغا دۇچ كەلدى . جىغان ئۆسكەن بۇ ئارىلىق كەم دېگەندىمۇ 10 غۇلاچ كېلەتتى . جىغانلار شۇنچە زىچ ، شۇنچە باراقسان ئۆسكەنكى ، ئۆستەڭنىڭ ئوستىنى پۈتۈنلەي يېپىۋالغانىدى . قولچىراغنىڭ نۇرى بۆسۈپ ئۆتەلمەيتتى . رۇستەم ئويلىنىپ قالدى : «ئۇ چوقۇم جىغاننى دالدا قىلىپ

يۈرۈپ ، ئورمانلىققا كىرىۋالىدۇ . ئۇ چاغدا..... »

رۇستەم ئۆزىنى ئۆستەڭگە ئاتتى.. دە ، كۆكرەككە چىققۇدەك چوڭقۇرلۇقتىكى ناھايىتى تېز ئېقىۋاتقان سۇنىڭ كۈچى بىلەن ئاياغقا قاراپ سىلجىدى . ئۇزاققا بارماي ، قولچىراغنىڭ ئۆتكۈر نۇرى سۇدا چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان چۆچەكلەردە تەسۋىرلىنىدىغان ئالۋاستىنىڭ بېشىدەك قورقۇنچلۇق كاللىنى يورۇتتى . مانا ، چاچلىرى دەر-ۋىشلەرنىڭكىدەك پاخپىيىپ كەتكەن ، ھاۋانچىنىڭ تېشىدەك سوقىچاق كاللا ، قورقۇنچلۇقتا چانىقىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالغان بىر جۈپ كۆز ، ھۆپۈپنىڭ تۇمشۇقىدەك ئۇچلۇق بۇرۇن ، سالپاك قۇلاقلىرىغا يۆگىشىپ كەتكەن بۇرۇت ۋە كېلەڭسىز ساقال ، نېمە ئۈچۈندۇر ئاغزىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى . ئۇ بىر تۈپ جىغانىنىڭ كۆتىكىگە مەھكەم ئېسىلىۋالغاندى .

«ئويلاپ تاپقان ھۈنىرىنى قارا ، بۇنىڭ !— رۇستەم ئۇنىڭغا يېقىنلاپ كېلىۋېتىپ ، ئىچىدە سۆزلەيتتى ، — چەت ئەل كىنولىرىنى دوراپ ، يۈزىگە نىقاب تارتىۋاپتىكەن- دە !..... »

رۇستەم ئۇنىڭدىن بىر قەدەم نېرى توختاپ ، ئۇنىڭ «ساقال» نى بىرلا تارتقاندى ، ساقال «يۇلۇنۇپ» قولىغا چىقتى . بۇ «ساقال» مەزلۇم كىشىنىڭ قىشلىق رومىلى ئىدى . ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان بۇ ئادەم باشقا بىرسى ئەمەس ، دەل شاۋدۇن ئىدى !

— ماڭ !— دېدى رۇستەم كەسكىن بۇيرۇق قىلىپ .

شاۋدۇن ھېچقانداق قارشىلىقسىز ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى . بىر تۈپ تېرەككە ئېسىلىپ ، قىرغاققا چىقتى . رۇستەم ئۇنىڭ كەينى-دىن چىقىۋاتاتتى . كۈتۈلمىگەندە شاۋدۇن ئۇنىڭ مەيدىسىگە شۇنداق قاتتىق تەپتىكى ، رۇستەمنىڭ قولى تېرەكتىن ئاجراپ «شالاقىدە» سۇغا چۈشۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ ئۆستەڭدىن چىققان چاغدا ، شاۋدۇننىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى . ئاچچىقىدا ھەممە يېرى جاقىلداپ تىترەۋاتقان رۇستەم ئۇنى داۋاملىق قوغلىماقچى بولدى . كېيىن بۇ نىيىتىدىن ياندى . «شاۋدۇن قېچىپ ئاسمانغا چىقىپ كېتەلەمتى ؟— دەيتتى ئىچىدە ، — مەيلى ، ھازىرچە قاچسا قېچىپ تۇرسۇن ، ھاياتلا

بولسام ، هەمە هېساب ـ كىتابنى ئەتە قىلىشىمەن..... ئۇ نېمىشقا سەيدۇللاكامنىڭ ئۆيىگە كىرىدۇ؟ ئۇ يەردە نېمە ئىش قىلدى؟ سەيـ دۇللاكام نەگە كەتكەن بولغىيدى؟ توختا ، هازىرلا بېرىپ ، ئۇنىڭ ئۆيىنى يوقلاپ باقاي..... »

رۇستەم ئەتراپقا تازا بىر سىنچىلاپ قارىۋېتىپ ، چىلىق ـ چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن كىيىم ـ كېچەكلىرىنى سالدى. دە ، سۇيىنى سىقىپ ، يېڭىباشتىن كىيىۋالدى . بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ يولنى داۋام قىلدى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ قولچىراغ بىلەن ئالدى تەرەپنى يورۇتاتتى . كۇتۇلمىگەندە ، كۇموش تولتىلىق يوغان يېڭىسار پىچىقى كۆزگە چېلىقتى . «شاۋدۇن پىچىقىنىمۇ تاشلاپ قېچىپتۇ. دە !— رۇستەم ئاچچىق كۇلۇمسىرەپ ، ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلايتتى ،— بۇمۇ ئوبدان بوپتۇ . ئەتە بۇ پاكىتنى كۆزىگە تىقىپ تۇرۇپ..... »

خىيال بىلەن بەند بولغان رۇستەم مەھەللىگە كېلىپ قالغىنىنى تۇيمىدى . ئۇشتۇمتۇت يېقىلغان ئاپتوموبىل چىرىغىنىڭ يورۇقى ئۇنى ئېسىگە كەلتۇردى . ئاپتوموبىل يېنىدا ئىككى ساقچى ۋە يەنە كىملەر. دۇر تۇراتتى . رۇستەم خۇشاللىقىدىن ، يۇرىكى دەريادا ئۇزگەن بېلىقـ تەك يايراپ كەتتى . ۋۇجۇدى ئۇچتەك يەڭگىللەپ ، قەدىمىنى چوڭ. چوڭ ئېلىپ ، ئاپتوموبىلغا يېقىنلاشتى . ئۇ تونۇش ئادەملەر. نى كۆرۇپ :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !— دەپ سالام بەرگەندى ، هېچكىممۇ ئىلىك ئالمىدى . ئەكسىچە بەزىلەر يۇزىنى تەتۇر ئۆرۇۋالدى . بەزىلەر دۇشمەنگە قارىغان نەزەر بىلەن تىكىلىپ ، ئۇن ـ تىنسىز تۇرۇشاتتى . رۇستەم ئىچىدە : «قالتىس چاقچاقچى خەقلەر. دە ، بۇ !..... »دەپ ئويلاپ ئاغزىنى چاقچاققا ئۆمەللەۋاتقاندا ، ساقچىلاردىن بىرسى بىر ۋاراق قەغەزنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ۋە قولچىراغنىڭ نۇرىنى قەغەزدىكى خەتلەرگە توغرىلاپ :

— بۇنىڭغا قول قوي !— دېدى . يەنە بىر ساقچى تاپانچىسىنى رۇستەمگە تەڭلەپ تۇراتتى . رۇستەم قولىدىكى قەغەزگە يېزىلغان «باسقۇنچى» دېگەن خەتنى كۆرۇپ ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى .

ئۇ ئەمدى ناھايىتى ئېنىق بىلدىكى ، ئۇلارنىڭ قىلمۇاتقىنى چاقـ چاق ئەمەس ئىدى . رۇستەم قول قويۇشنى رەت قىلدى . ساقچىلار ئۇنىڭ قولىغا كويزا سالدىـ دە ، گەجگىسىدىن ئىتتەرگىنىچە ئاپتوـ موبىلغا چىقىرىپ ئېلىپ مېڭىشتى . رۇستەم بۇنى چۈشىدە كۆرۈۋاتـ قان ئىشتەك ، ئۇنچىۋالا «ئاھ ـ ۋاھ» لاپ كەتمىدى . كۆزلىرىنى قىيا يۇمۇپ ، ئىچىدە ئاچچىق كۈلۈمسىرەيتتى . كاللىسىدا : «ئەتىلا ھەق ـ ناھەق ئايرىلىپ ، ئۇلار مېنى قانداق ئېلىپ كەتكەن بولسا ، شۇنداق ئەكىلىپ قويىدۇ» دېگەن شېرىن خىيال ھۆكۈمران ئىدى . لېكىن ، ئىش ھەرگىز ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمىدى . «ئەتە» دىن 140 نەچچىسى ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، ھەق ـ ناھەقنىڭ چېكى كۆرۈنمىدى . ئەمدى ئۇ : «لاۋرېن قانداق بولۇپ ماڭا ئادۋوكات بولۇپ قالدى..... ؟» ، «لاۋرېن مەندىن سىر تۇتۇۋاتقان ‹ھەقىقىي باسقۇنـ چى › زادى كىمدۇ ؟» دېگەن سوئالنى زادى كاللىسىدىن نېرى قىلالـ مايتتى . لاۋرېننى ئۆزىگە ئادۋوكات بولۇشقا مەجبۇر قىلغان ماۋۇ ۋەقەلەردىن ئەسلا خەۋەرسىز ئىدى .

مىخ

لاۋرېن 40 ياشقا كىرە ـ كىرمەيلا ، بىرنەچچە خىل كېسەلگە گىرىپتار بولغانىدى . ئۇنى ئەڭ قىينايدىغىنى مەيدە ئاغرىقى ئىدى . بۇگۈن ئۇ قان سەپرا قىلدى . دوختۇرخانىغا تەكشۈرتكىلى كەلگەنـ دى ، دوختۇر ئۇنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچىگە «قاماپ» ئاسما ئوكۇل بىلەن «باغلاپ» قويدى . چۈشكە يېقىن ئەمدىلا ئوپېراتسىيە ئۈچىدىن چىققان ۋاڭ لىخۇا ئۇنى يوقلاپ كىردى ، ئۇ بۇ ئىشتىن ئەمدىلا خەۋەر تاپقانىدى . ئۇ لاۋرېنغا بۇ يەردە ئۇزاقراق يېتىپ ، ئوبدانراق داۋالـ نىشنى تەۋسىيە قىلدى . لاۋرېن زۆرۈر تېپىلسا ئوپېراتسىيە قىلدۇـ رۇشقىمۇ تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى . ۋاڭ لىخۇا گەپ ئارىسىدا بۇگۈن ئەتىگەن لىلىنىڭ تىنچ ـ ئامان بوشانغانلىقىنى ئېيتقانىدى ، لاۋرېننىڭ چىرايىغا دەرھال قان يۈگۈرۈپ ، كېسىلى يەڭگىللەپ قال ـ

غاندەك خۇش بولۇپ كەتتى ۋە ئالدىراپ - تېنەپ سورىدى :
— نېمە تۇغدى ؟
— ئوغۇل .
— ئوغۇل ! ؟— لاۋرېن هاياجاندا توۋلىۋەتتى . كۆزلىرىدە يوشۇرۇپ بولمايدىغان تەبەسسۇم نۇرى چاقنىدى- يۇ ، دەرهال ئۆچتى . كۆز ئالدىدا رۇستەم ناماياں بولغانىدى . مەيدىسىنىڭ ئاغرىقى يەنە تۇتۇپ ، چېكىسىدىن پۇرقىراپ تەر قۇيۇلدى . چىشلىرى غۇچۇرلىدى . بۇنى خوتۇنىغا تۇيدۇرماسلىققا تىرىشىپ ، زورلاپ كۈلۈمسىرىدى ، — هەرنېمە بولسا بىچارە تىنچ - ئامان يەتكۈزۈپتۇ . ئەھۋالى ياخشىدۇ ؟
— يامان ئەمەس ، تۇغۇتى تەتۇر كەلگەنلىكى ئۈستىگە ، كۆپرەك خۇن كېتىپتىكەن ، بەدىنىنى قۇۋۇۋەتلەندۇرۇش تەدبىرلىرىنى قوللىنىۋاتىمىز . ئىككى - ئۈچ كۈن ئىچىدە هاللىنىپ قالىدۇ .
— بوۋاق قانداقراق ؟
— ئانىسىنى ئېمىمەن دەپلا تۇرىدۇ . تارتىپ كۆرسەك سەككىز جىك كەلدى .
— ماۋۇ ئىشنى !..... ئانىسىنىڭ ئورۇقلاپ كېتىشى مۇشۇ سەۋەبتىنكەن- دە ؟
— شۇنداق دېسەكمۇ بولىدۇ .
— شياۋجاڭ يوقلاپ كەلدىمۇ ؟
— تۇنۇگۈن يېرىم كېچىدە لى‌لىنى شياۋجاڭ ئۆزى ئېلىپ كەپتىكەن . تاكى لى‌لى بوشىنىپ بولغۇچە تۇغۇت ئۆيىدىن چىقماپتۇ .
— كۆر ، بۇ يىگىتنىڭ ئوبدانلىقىنى !
— شۇنى دېمەمسىز ، هەقىقەتەن قالتىس بەلەن يىگىت ئىكەن ! هازىرمۇ لى‌لىنىڭ كارىۋىتىنىڭ ئايىغىدا مۇگدەپ ئولتۇرىدۇ .
ئەر - خوتۇن ئەنە شۇنداق مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ ، چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتى تۇگەي دەپ قالغىنىنى تۇيماي قېلىشتى . ئاسما ئوكۇلمۇ چۈشۈپ بولغانىدى . يىڭىنى ئېلىۋەتكەندىن كېيىن ئەر - خوتۇن بىللە غىزالاندى . ۋاڭ لىخۇا ئاياللار بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ، باشقىلاردىن بەش - ئون مىنۇت بالدۇر ئىشقا چۈشۈش ئۇنىڭ ئۇزاق

يىللىق ئادەتتى ئىدى . ئۇ سائەتتىگە بىرلا قاراپ ، چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى . لاۋرېنغا ئۇنى - بۇنى تاپىلاپ قويۇپلا خوشلاشتى .

ئادەمنىڭ كاللىسىغا بىر ئىش كىرىۋالمىغىنى ياخشى . كىرىۋال- مىسۇ ، ئۇنى بىر ياقلىق قىلىۋەتمىگۈچە ئارام تاپقىلى بولمايدۇ . لاۋرېننىڭ كاللىسىغا لىلىنىڭ بالىسىنى كۆرۈپ بېقىش ئىستىكى كىرىۋالغانىدى . بۇ ھەقتە ئويلىغانسېرى قىزىقىشى تېخىمۇ ئاشاتتى . ئويلىماي دېسە ، قانداقتۇر بىر غايىب كۈچ ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بە- مەيتتى . نەچچە كۈن تاقەت قىلىسىمۇ بولاتتىغۇ ، لېكىن ئۇ زادىلا تاقەت قىلالمىدى . مەيدىسىنىڭ ئاغرىقىمۇ ئېسىدىن چىققانىدى . كۆزىنى يۇمسىمۇ ئاشۇ «سەككىز جىڭ» ئۇنى چاقىرىپ ئارام بەرمەيتتى .

ئىشتىن چۈشەرگە يېقىن ، باش سېستىرادىن يېرىم سائەتلىك رۇخسەت ئالدى- دە ، خوتۇنى بىلەن كۆرۈشۈپ كېلىشنى باھانە قىلىپ ئاياللار بۆلۈمىگە باردى ۋە ئۇدۇللا بوۋاقلار ئۆيىگە كىردى . نۆۋەتچى سېستىرادىن سۈرۈشتۈرۈپ ، «سەككىز جىڭ»نى تاپتى . ئۇنىڭغا بىر قاراپلا ، مىخقا ئوسۇۋالغاندەكلا ئەندىكىپ كەتتى . ئۇنىڭ نەزەرىدە ، لىلىنىڭ بوۋىقىنىڭ چىراي شەكلى باشقىچىرەك بولۇشى كېرەك ئىدى . لاۋرېن بۇ بوۋاقتا ئۆزى ئىزدىگەن نەرسىلەرنىڭ سايىسىنىمۇ تاپالمىدى . سېستىرانىڭ ئېيتىشىچە : ئۇچ كۈندىن بۇيان مۇشۇ بىرلا بوۋاق تۇغۇلۇپتۇ . ئوغۇلنى قىز بىلەن ، قىزنى ئوغۇل بىلەن ئالماش- تۇرۇۋالغان ئىشلار بۇ دوختۇرخانىدا زادىلا سادىر بولۇپ باققان ئەمەس . ئوغۇل بالىنى قىز بالىغا تېگىشۋالغان ئەخمەقلەرنى تېخىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ .

شۇبھىسزكى بۇ بالا.....

لاۋرېن خام ياغ ئىچىۋالغاندەك خارامۇش ھالدا بۇۋاقلار ئۆيىدىن قايتىپ چىقتى . خۇتۇنى بىلەن كۆرۈشمەيلا ياتقىغا كەتتى . ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ خىيالغا كەتتى . كەچلىك تاماقنىمۇ كۆڭلى تارتمە- دى . يوقلاپ كىرگەن خىزمەتداشلىرىنىڭ تەسەللى ۋە كۆڭۈل كۆتۈ- رىدىغان گەپلىرىمۇ قۇلىقىغا ياقمىدى . ئۇنىڭ كۆڭلى غەش ، چىرايى تۇتۇق ئىدى . خىزمەتداشلىرى بۇنى «ئاغرىق ئازابى» دەپ چۈشەندى .

دەرۋەقە ، ئۇنىڭ مەيدە ئاغرىقى كۈچىيىپلا قالماستىن ، بېشىمۇ قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى . يۈرىكى سىقىلىپ ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىۋاتاتتى .

ئىككى كېچە - كۈندۈز ئاشۇنداق ئۆتتى . ئىككى كۈنلۈك جىددىي داۋالاش لاۋرېنغا ھېچقانداق مەنپەئەت قىلمىدى ، تېخى ئۇيقۇسىنى قاچۇردى ، جۇدىتىۋەتتى . بۇ ھال ۋاڭ لىخۇانىڭ كۆزىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى . ئۇ لاۋرېننى جېنىدەك ئەزىزلەيتتى . 27 ياشقىچە يەر گىت تاللاپ ھېچكىمنىڭ ئۆزىگە لايىق كۆرمىگەن بۇ «قېرى قىز» لاۋرېننى بىر كۆرۈش بىلەنلا ئاشىق بولغانىدى . لاۋرېن بىلەن ئاسانلا پۈتۈشتى . تويدىن كېيىنكى كۈنلىرى ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتتى . باللىق بولدى . ئۇلار ھېلىمۇ بىر - بىرىنىڭ ئالدىدا ئاشىق - مەشۇقتەك ئەدەپلىك ، ئىناق - ئېجىل ئىدى . زادىلا قاپاق تۇرتۇشۇپ باقمىغان . ئاۋازىنى چوڭراق چىقىرىپ تاكاللىشىپمۇ باقمىغان . لاۋرېن بىر ئوت بولسا ، ئۇ بىر يالقۇن ئىدى . ھازىر لاۋرېن پۈتۈنلەي باشقىچىلا بىر ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدى .

قېنى ئۇ شوخ ، ئوت چاقناپ تۇرىدىغان ئۆتكۈر كۆزلەر ؟ قېنى ئۇ تەبەسسۇم ئۆسۈمەيدىغان خۇش چىراي ؟ قېنى ئۇ يۈرەككە ئوت ياققۇچى شېرىن - سۇخەن ، خۇش چاقچاق ، ئاق كۆڭۈل لاۋرېن ؟ !

ھازىر كارىۋاتتا تۇگۈلۈپ ياتقان بۇ ئادەم ھېچنېمىسى بىلەن ئۇنىڭ ئامراق ئېرىگە ئوخشمايتتى ، بەلكى قانداقتۇر غەمكىن ، تەرى سۆرۈن ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ يېقىملىق سۆزلىرى ، ئۇستى - ئۇستىلەپ ئېيتقان تەسەللىلىرى لاۋرېننىڭ كۆڭلىنى ئاچالمىدى ، چىرايىدىكى غەمكىنلىكنى تۇگىتەلمىدى .

ۋاڭ لىخۇا بۇنىڭدىن ھەيران ئىدى ، سەۋر - تاقەتنىڭمۇ چېكى بولىدۇ ئەمەسمۇ ؟ ئاخىر ، تەبىئىتىگە قارشى ھالدا ئېرىنى قىستىدى :

— لاۋرېن ، بىر ئىشتىن خاپا بولدىڭىزمۇ ؟

لاۋرېن ئېرەنسىزغىنا جاۋاب بەردى :

— ياق .

— ئەمىسە ، نېمانداق جىمىپ كېتىسىز ؟

— ئۆزۈمچە شۇنداق.....

— «ئۆزۈمچە شۇنداق» ؟ كۆڭلىڭىزدە مەندىن يوشۇرىدىغان بىر ئىش بار ئوخشىمامدۇ ؟

— سەندىن نېمىنى يوشۇراتتىم ؟

ۋاڭ لىخۇا كۆزلىرىگە ياش ئالدى . ئۇنىڭ لاۋرېندىن كۆڭلى قالغان ، رەنجىگەنىدى . لاۋرېن بۇنى تۇيدى . يۇرىكى چىدىمىدى .

— لىخۇا ، نېمىشقا يىغلايسەن ؟— خوتۇننىڭ قولىنى ئاستا سىلىدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ كۈلۈمسىرىدى . شۇچاغ لىجۇانىڭ كۆز چاناقلىرىدا ماراپ تۇرغان ئىككى تامچە ياش «غىلدىر-رىدە» يۇمىلاپ مەڭزىگە كېلىپ توختىدى . ئۇ يېشىنى ئىتتىك سۈرتىتى- يۇ ، لاۋرېنغا سىڭايان قارىۋالدى ، — مەن سەندىن گەپ يوشۇرۇپ ياخشى قىلمىدىم .

— «گەپ يوشۇرۇپ» ؟— ۋاڭ لىخۇا ئېرىگە غەلىتە نەزەردە تىكىلدى ،— تېخى شۇنداق ئىشمۇ بارمۇ ؟ مەندىن گەپ يوشۇرۇپ.....

— مەن ھېلىقى بالىنى كۆرمىسەم بوپتىكەن.....

— قايسى بالىنى ؟

— لى‌لىنىڭ بالىسىنچۇ .

— ئۇنى كۆرۈپ ئۆزىڭىزنى بۇنچىۋالا يوقىتىۋەتكۈدەك بىر ئىش بارمىدى ؟ يا رۇسىتەم دېگەن ھېلىقى لۇكچەك ئېسىڭىزگە كىرىۋالدىمۇ ؟

— ئۇمۇ بار..... سەن لى‌لىنىڭ بالىسىغا تازا سەپسالدىڭمۇ ؟

— سەپسالدىم ، قانداق دەيسىز ؟

— ئۇنى بىركىمگە ئوخشاتتىڭمۇ ؟

— بىركىمگە..... «رۇستەمگە ئوخشىمايدۇ» دېمەكچىمۇ سىز ؟

— ھەئە ، ئۇنىڭ ھېچ يېرىنى رۇستەمگە ئوخشىتالمىدىم .

— رۇستەمگە ئوخشىمىغان بىلەن لى‌لىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخ-شايدىغۇ ؟

— مەن ئۇنى.....

— قويۇڭە ، قاملاشمىغان گەپنى !— لاۋرېن بىراۋنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغانىدى ، ۋاڭ لىخۇانىڭ مېڭىسىگە مىخ قاققاندەك تۇيۇلدى ،

ئۇ چايان چاققانده‌ك ئه‌نسىز توۋلاپ ، چۇراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كه‌تتى . هېلىمۇ ياخشى ، بۇ ياتاقتا لاۋرېن يالغۇز ياتاتتى . ۋاڭ لىخۇانىڭ ئه‌سه‌بىيله‌رچه هالىتىنى لاۋرېندىن بۆلەك هېچكىم كۆرمىدى ،— هېلىدىغۇ ئۇنىڭغا ئوخشاپتۇ ، سىزگه ئوخشاپ قالسا نېمه بولىدىكه‌ن ؟ ! هىم..... ئىككى كۈننىڭىزنى نېمانچه تۇگۈلۈپ كه‌تتىكىن دېسه‌م ، مۇشۇ غه‌م ئىكه‌ن. ده ! قويۇڭ ئه‌مدى ! خه‌قنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىمه‌ن ده‌پ ، ئۆزىڭىزگه گه‌پ تېپىۋالماڭ !

لاۋرېن كۈلۈمسىرىدى . ئۇ خوتۇنىنىڭ باللارچه ساددىلىقىدىن كۈلمه‌كتە ئىدى .

— ماڭا قارا ، لىخۇا ، — دېدى ئۇ ياستۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ئولتۇرۇۋېتىپ ، — مېنىڭ ۋه‌زىپه‌م نېمه ؟

— نېمه بولاتتى ؟— ۋاڭ لىخۇا ئويلانمايلا جاۋاب به‌ردى ، — مه‌يداندا يۈز به‌رگه‌ن يامان ئىشلارغا ئىگه بولۇش ، بىر ته‌ره‌پ قىلىش !

— توغرا ئېيتتىڭ . شۇنداقكه‌ن ، بىگۇناھ بىر ئاده‌منىڭ تۇرمىده يېتىپ ئازاب چېكىشى ، هه‌قىقىي جىنايه‌تچىنىڭ قانۇن تورىنىڭ سىرتىدا يۈرۈشىگه يول قويساق بولامدۇ ؟

— ماۋۇ داۋلىنىڭ يوغانلىقىنى !— ۋاڭ لىخۇا ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى ،— بۇ گېپىڭىزچه ، رۇستەم جىنايه‌تچى ئه‌مه‌سكه‌ن. ده ؟ !

— بۇ مېنىڭ په‌رىزىم.....

— مانا ، گه‌پ تۇگىدىغۇ ! په‌ره‌ز بىلە‌ن بىر ئاده‌منى ئاقلاپ ، يه‌نه بىر ئاده‌منى قارىلىسىڭىز قانداق بولىدۇ ؟

ئىككىيله‌ن خېلى ئۇزاق ده‌تالاش قىلىشتى . ئاخىردا ۋاڭ لىخۇا ئۆزى بىلىدىغان ياكى گۇمان قىلغان به‌زى ئىشلارنى ئاشكارىلاشقا مه‌جبۇر بولدى :

— سىز بىله‌مسىز ، — دېدى ئۇ ، — لى‌لى دېگه‌ن بۇ قىزغا خېلى بۇرۇنلا چوكان سىنچى كىرىپ قالغان.....

— بۇنى سه‌ن قانداق بىلىسه‌ن ؟

— بىر ئايال ، ئۇنىڭ ئۇستىگه دوختۇر تۇرۇپ بۇنچىلىك ئىشنى بىلمىسه‌م قانداق بولىدۇ ؟ !

ژاك لىخۇا بۇنىڭدىن 5 — 6 يىل بۇرۇنلا لى‌لىغا چوكان سىنچى كىرىپ قالغانلىقى ، ئۆزى شۇنچە پايلاپ يۈرگەن بولسىمۇ ، قولغا چىققۇدەك بىرنەرسە تاپالماي ، ئاخىر سالامەتلىك تەكشۈرۈش باھاندا سىدا ، ئۇنىڭ نومۇسى ئاللىقاچان بۇلغانغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىققانلىقى ، لېكىن بۇ ئىشنى تاكى بۇگۈنگىچە ھېچكىمگە تىنمىغانلىقىنى ئېيتتىپ ، لاۋرىننى ھەيران قالدۇردى .

لاۋرېن سورىدى :

— ئۇنداقتا ، بالىنىڭ رۇستەمگە ئوخشىمايدىغانلىقى مۇشۇ سەۋەبتىنكەن - دە ؟

— مەن بۇ ھەقتە بىرنەرسە دېيەلمەيمەن ، — ژاك لىخۇا چېكە چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى ، —بەزى بالا ئانىسىغا ئوخشىسا ، بەزىسى دادىسىغا ئوخشايدۇ ، ھەتتا بەزىسى ھېچكىمگە ئوخشىمايمۇ قالىدۇ .

— لېكىن ، لى‌لىنىڭ بالىسى دادىسىغا ئوخشايدىغۇ ؟

— شۇنداقتەكمۇ تۇرىدۇ ، لېكىن.....

ئۇلار مۇشۇ «لېكىن» ئۈستىدە خېلى ئۇزاق باش قاتۇرۇشتى . قاراڭغۇ چۈشكەندە ، ژاك لىخۇا چىراغنى يېقىۋەتتى . لاۋرېن مۇنداق بىر قىياسىنى ئېيتتى :

— مېنىڭچە ، بالا چوقۇم باشقا بىرسىدىن بولغان.....

— ئەگەر رۇستەممۇ لى‌لىغا چېقىلغان بولسىچۇ ؟ —ژاك لىخۇا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ، — رۇستەم ئۇنىڭغا چېقىلمىغان بولسا ، لى‌لى ھەرگىزمۇ ئۇنى ئېغىزغا ئېلىپ يۈرمەيدۇ !

— بۇمۇ بىر گەپ ، — لاۋرېن قوشۇمىسىنى تۇردى ، — لى‌لى بىرنى يوشۇرۇپ ، بىرنى ئاشكارىلىغان..... ئۇ نېمىشقا مۇشۇنداق قىلغاندۇ ؟

— بۇنىڭ داۋالىسى بەكمۇ ئاددىي .

— قانداق ئاددىي ؟

— لى‌لى بىرەيلەن بىلەن ئىختىيارىي بىللە بولغان . رۇستەم ئۇنىڭغا باسقۇنچىلىق قىلىپ ، ئاچچىقىنى كەلتۈرگەن .

بۇ — ئەقىلگە مۇۋاپىق پەرەز ئىدى . لاۋرېن قايىل بولدى . ئەسلىدە بۇ گەپنى مۇشۇ يەردىلا يېغىشتۇرۇپ قويسىمۇ بولاتتىغۇ ، بىراق لاۋرېننىڭ كۆڭلى مۇنداق قىلىشقا ئۇنمىدى . چۈنكى ، لىلىـ ننىڭ نومۇسىنى بۇلغىغان يەنە بىر شەخسنىڭ زادى كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قويۇش ، زۆرۈر تېپىلغاندا ئۇنى ئاز - تولا ئۇچۇقداپ ، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق ئەسكى ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش — لاۋرېننىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچى ئىدى .

ئۇ بۇ ئويىنى ئېيتقاندا ، ۋاڭ لىخۇا كەسكىن قارشى تۇردى :

— مەن سىزدىن خۇش بولاي ، — دېدى ئۇ — مۇشۇ ئىشنى ھايتا تەگەپ خەققىمۇ ، ئۆزىڭىزگىمۇ ئاۋارىچىلىك تاپماڭ . ھازىر شياۋجاڭ بىلەن لىلى بەكمۇ ئوبدان ئۆتۈۋاتىدۇ . قاراپ تۇرۇپ ئۇلارـ نىڭ كۆڭلىگە پاراكەندىچىلىك سېلىپ ، ئارىسىنى بۇزمايلى !

لاۋرېنمۇ ئۆز گېپىدە چىڭ تۇردى :

— ئەمىسە مۇنداق قىلايلى ، — دېدى ئۇ ئۆز مۇددىئاسىنى يەنە بىر قېتىم ئىنچىكىلەپ چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ، — سەن ھېچكىمگە تۇيدۇرماي بالىنىڭ قان گۇرۇپپىسىنى ئايرىپ ، ئۇنىڭ زادى كىمنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ باققىن . بۇ سېنىڭ كەسپىي قابىلىيىتىڭـ نىڭ ئۆسۈشى ، مېنىڭ ئادەملەر ئۈستىدە توغرا ھۆكۈم چىقىرىشىمغا پايدىلىق..... قانداق ، ماقۇلمۇ ؟

ۋاڭ لىخۇا «ماقۇل» دېمەكتىن باشقا چارە قالمىغانىدى .

* * *

— ئەبلەخ !— دېدى لاۋرېن خوتۇنىنىڭ ئىككى كۆنلۈك مەخپىي تەكشۈرۈشىنىڭ نەتىجىسىنى ئاڭلىغاندا چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ، — مېنىڭ قىياسىم ئاخىر توغرا چىقىپتۇـ ده !

— .....

ۋاڭ لىخۇا ئۇنچىقمىدى . لاۋرېن ياندۇرۇپ سورىدى :

— خۇلاسەڭ خاتا چىقىپ قالماسـ ھە ؟

— قايتا - قايتا تەكشۈرگەن تۇرسام ، نېمىشقا خاتا چىقىدىكەن ؟ ماڭا ئىشەنمىسىڭىز ، باشقا دوختۇرغا تەكشۈرتۈپ بېقىڭ !

— ئۆزۈڭگە ئىشەنچىڭ بولسا ،باشقىلارغا تەكشۈرتۈپ نېمە قىلىڭ مەن ؟بولدى ، مۇشۇنى ئاساس قىلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن ھېسابلىشىمەن !

— «ھېسابلىشىمەن — ھېسابلىشىمەن» لا دەيدىكەنسىز !— ۋاڭ لىخۇا تېرىكتى ، — رۇستەمنىڭ باسقۇنچىلىق قىلغانلىقى ئېنىق تۇرسا ، قانۇن ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن بولغان ئىشنى سورامدۇ ؟ ئاخىر بېرىپ ، ئۆزىڭىزنىڭ يۈزىنى سۆرۈن قىلىسىز شۇ !

— نېمىشقا سورىمايدىكەن ؟ قىز بالىغا باسقۇنچىلىق قىلغان بىلەن ، چوكانغا باسقۇنچىلىق قىلغانىنىڭ پەرقى بولمدۇ- دە ! ھېچبول- مىغاندا ، رۇستەمنىڭ جىنايىتى بىرئاز يەڭگىللەيدۇ .

— ئۇنىڭ جىنايىتى يەڭگىللىسە ، سىزگە نېمە پايدىسى ؟ رۇستەم خەنزۇ بولسىچۇ كاشكى..... باسقۇنچى دېگەننى ئېتىۋەتسىمۇ ئاز !

— نېمە ! مۇشۇ گەپ سېنىڭ ئاغزىڭدىن چىقىۋاتامدۇ ؟ — لاۋرېنىنىڭ چىرايى قارىداپ ، غەزەپتىن چەكچەيگەن كۆزلىرى خوتۇنىغا مىختەك قادالدى . بۇ ئۇنىڭ ئىككىيلەن بىر تەكىيەگە باش قويغاندىن بۇيان ۋاڭ لىخۇاغا تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق قوپال مۇئامىلە قىلىشى ئىدى . ۋاڭ لىخۇا ھەيران بولغىنىدىن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالدى ، — «ئۇيغۇر ، خەنزۇ» دېگەنمۇ گەپمىكەن ؟ ! بەزى نادان ئادەملەرغۇ مۇشۇنداق دەپ ، قانۇنىنى ئويۇنچۇق قىلىۋاتىدۇ . ئەمدى سەنمۇ.....

لاۋرېن ئاچچىقىدا يەنە نېمىلەرنى دەۋەتتىكىنىتاڭ . ۋاڭ لىخۇا تاقەت قىلالماي چاچراپ ئورنىدىن تۇردى- دە :

— ماڭا كىيدۇرىدىغان يەنە قانداق قالپىقىڭىز بار ؟ خالىغانچە كىيدۇرۇڭ ! ھىم..... رۇستەمنى تۇتۇپ بەرمەستە مۇشۇنداق ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان بولسىڭىز ، ۋىلايەت بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئۇلگىسى بولۇپ قالمامتىڭىز !؟ ئەمدى ئۆزىڭىز تاپقان شالتاقنى ئۆزىڭىز يىغىشتۇرۇڭ !— دېگىنىچە ئىشىكنى «جاققىدە» يېپىپ چىقىپ كەتتى .

ۋاڭ لىخۇا بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلىغاندا ، ئۇچىسىغا ئوپېراتسىيە كىيىمىنى كىيىپ ، ئوپېراتسىيەگە قول چايقاپ بولغانىدى . بۇ خەۋەرنى ئوپېراتسىيە ئۆينىڭ سېستراسى كۆتۈرۈپ كىردى . ئوپېراتسىيە ئۈستىدە بالىياتقۇ چىقۇقى بىلەن ئاغرىغان ئاقيارلىق بىر ئۇيغۇر ئايال ياتاتتى . ۋاڭ لىخۇانىڭ چېكىسىدىن «پۇررىدە» سوغۇق تەر قۇيۇلۇپ ، پۇتىنىڭ ماغدۇرى كەتتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئوپېراتسىيە ئۈستىلىدە بېھوش ياتقان لاۋرېن ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇۋاتقان دوختۇر-سېسترالار كېلىۋالغاندى . ئېرى هايات - مامات بوسۇغىسىدا ياتقان مۇشۇ پەيتته ۋاڭ لىخۇا كەم دېگەندىمۇ بىر سائەتتىن بۇرۇن لاۋرېنىڭ قېشىغا بارالمايتتى . ئەمما ، هازىر ئۇنى ئەڭ قىيناۋاتقىنى — ئوپېراتسىيە ئۈستىلىدە ياتقان ئاشۇ ئايالنىڭ تەقدىرى ئىدى . ئەسلىدە ئۇنى نەچچە كۈن كېچىكتۈرۈپ ئوپېراتسىيە قىلىسىمۇ ياكى باشقا بىرەيلەننى ئوپېراتسىيەگە بەلگىلەپ قويسىمۇ بولۇۋېرەتتى . بۇرۇن نۇرغۇن دېھقان ئاياللىرىنى پىراكتىكانت دوختۇرلار ۋە ياش دوختۇر-لارغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، ئۆزى كۆپىنچە تونۇش - بىلىش خەنزۇلار ۋە مۇرەككەپ ئوپېراتسىيەلەرنى ئۈستىگە ئالغاندىمۇ بىرەر هادىسە يۈز بەرمىگەن . ئەكسىچە ئۇنىڭ ئابرۇيى ، هۆرمىتى تېخىمۇ ئاشقان . شۇڭا «پارچە - پۇرات» كېسەللەرگە ئۇنچىۋالا جان قېقىپ كەتمەيتتى . تۇنۇگۈنكى ۋەقە ، يەنى لاۋرېنىڭ قىلچە يۈز خاتىر قىلماي ئۆزىنى «چوڭ مىللەتچى» دېيىشى ئۇنىڭ بەكمۇ جېنىغا تەگكەنىدى . ئۆيىگە كېلىپلا ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ ، يېرىم كېچىگىچە مىشىلداپ يىغلاپ چىقتى . يىغا ئارىسىدا ، ئۆزىنىڭ ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر ئايال بىمارلارغا تۇتقان پوزىتسىيەسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈر-دى . ئۇنىڭ رايىچە بولسىغۇ بۇ ئىشلار ئۈستىدە ئويلىنىش ئوشۇقچە بىر ئاۋارىچىلىك ، هېتتا ئۆز غۇرۇرىنى يەرگە ئۇرغانلىق ئىدى . لېكىن قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇرقىلىۋا-

تاتتی . بۇ كۆچ — لاۋرېن بىلەن بولغان ئەر - خوتۇنلۇق مېھرى ئىدى ! ئۇ ناھايىتى ئېنىق بىلەتتىكى ، ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ئىناق - ئېجىللىقنىڭ تۈپ مەنبەسى نوقۇللا بىر - بىرىگە ئامراقلىق بولماستىن ، ئەڭ مۇھىمى ، مۇستەھكەم ئىدىيە بىرلىكى ، ئىرادە بىرلىكى بولۇشتا ئىدى . ئۇ ئۇزاقتىن بۇيان «لاۋرېن بىلەن چوڭقۇر ئىدىيە بىرلىكىم بار » دەپ قىياس قىلىپ تۇرەتتى . تۇنۇگۈنكى ۋەقە ئىككىيلەنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا خېلى چوڭقۇر «ھاك» بارلىقىنى ئىسپاتلىدى . بۇ «ھاك» تۈپەيلى نىكاھتىن ئاجرىشىپ كېتىشكە بولمايتتى . لاۋرېننى ئىدىيە جەھەتتىن ئۆزىگە مايىل قىلىشقا ئۇرۇنۇش سېپى ئۆزىدىن ئەخمەقلىق ئىدى . لاۋرېن ھەرگىزمۇ پىرىنسىپنى چۆرۈۋېتىپ ، ئۇنىڭ رايىغا باقمايدۇ .

ئىككىسىنىڭ بىرسى : يا خاتانى توغرىغا بويسۇندۇرۇپ ئارىنى ياخشىلاش ، يا بولمىسا «مىللىي غۇرۇر» دا چىڭ تۇرۇپ ، ئەر - خوتۇن ئادا - جۇدا بولۇش كېرەك !

ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە لاۋرېننىڭ ماۋۇ نەسىھەتلىرى تەكرار جاراڭلايتتى :

— لىخۇا ، ئاڭلىسام ، ئۇيغۇر كېسەللەرگە ئانچە ياخشى مۇئامىلە قىلمايدىكەنسەن ؟

— لىخۇا ، ئۇيغۇرلار تولىمۇ ياۋاش ، ئاق كۆڭۈل ، مېھماندوست خەلق . ئۇلارغا قولۇڭدىن كېلىشچە ياخشىلىق قىلىپ قوي !.....

— لىخۇا ، ئىلاجى بار ئۇيغۇر كېسەللەرنى ئۆزۈڭ ئوپېراتسىيە قىل . تەجرىبىسىز ياش باللار بىرەر چاتاق چىقىرىپ قويسا ، دوختۇرخانىمىزنىڭ شەنىگە ئوبدان ئەمەس !.....

بۇ ئەمەلىيەتتە ، لاۋرېننىڭ ئۇنىڭدىكى «مىللىي غۇرۇر» نىڭ يەنىمۇ ئۆسۈپ قالماسلىقىغا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇش ئىدى .

لېكىن ، ۋاڭ لىخۇا بۇ گەپلەرگە ئانچىۋالا پىسەنت قىلىپ كەتمەگەنىدى . ئەمدى مۇنداق قىلىشقا بولمايتتى . ئۇ لاۋرېننىڭ تۇنۇگۈنكى ماۋۇ گەپلىرىنىڭ تېگىگە يەتكەنىدى :

«لىخۇا ، — دېگەنىدى ئۇ ، — ئەسلىدە كىشىلەرگە سىياسىي

ئىدىيەۋى خىزمەت ئىشلەش سېنىڭ ۋەزىپەڭ ئەمەس . لېكىن ، ئۆتـ كەندە سەن ماڭا يارەملىشىپ ، لىلىنىڭ قورسىقىدا بارلىقىنى ئېنىقـ لاپ بېرىپ ، بەكمۇ ئوبدان قىلغانىدىڭ . بۇ قېتىممۇ گېپىمگە كـ ىرىپ ، لىلىگە ئۆزۈڭ خىزمەت ئىشلە . مۇنداق دېيىشىمدە ئىككى سەۋەب بار : بىرسى ، لىلى بالىسىنىڭ دادىسى رۇستەمدىن باشقا ئادەم ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلماي قالسا ، بەزىلەر مېنى : «رۇستەمگە يان بېسىۋاتىدۇ» دەپ قېلىشى مۇمكىن ؛ يەنە بىرسى ، لىلى بىزنىڭ گۇمانىمىزنى تەستىقلىسا ، ئۇ چاغدا لىلى زىيانلانغۇچى ئەمەس ، بەلـ كى باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلغۇچى بولۇپ قالىدۇ . بۇ گەپ سىرتقا يېيىلىپ كەتسە ، تەسىرى تېخىمۇ يامان بولىدۇ . ھەر نېمىدېگەنبىلەن لىلى ھازىر ئەرلىك ئايال ، بىر بالىنىڭ ئانىسى . ئۇنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قوغدىماي بولمايدۇ . سەن تۇرغان يەردە ، مېنىڭ ياكى باشقا بىرسىنىڭ لىلى بىلەن بالا ھەققىدە سۆزلىشىشى تولىمۇ بىئەپ ، ھەتتا لىلى ساڭا ئېيتقانلىرىنى باشقىلارغا ئېيتماسلىقى ، باشقىلارمۇ ئىشنى سەندەك قاملاشتۇرالماسلىقى مۇمكىن . شۇڭا ، مەن سېنى ئۆزۈمگە يارەمچىلىككە تاللىدىم .

بۇ گەپلەر ۋاڭ لىخۇاغا ياقمىغانىدى . كۆڭلىدە لاۋرېنىنى رۇستەم بىلەن ئەزەلدىن يېقىنلىقى ، شۇ تۇپەيلى ئۇنىڭغا يان بېسىۋاتقانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۇردى ـ دە ، ئېرىنىڭ تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلدى . لېكىن ، ئۆيىگە بېرىپلا ئۆزىنىڭ توغرا قىلمىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى . ئۇنىڭغا ئايانكى ، لاۋرېن بۇ ئىشنى ھەرگىزمۇ رۇستەم بىلەن بولغان يېقىنلىقى ئۈچۈنلا قىلىۋاتقىنى يوق ، بەلكى ئۆز ۋەزىپىسى ، ئۆز بۇرچىنى توغرا ئادا قىلىش ئۈچۈن قىلىۋاتىدۇ . ۋاڭ لىخۇا ئويلىنا ـ ئايلىنا ، ئاخىر لاۋرېندىن كەچۈرۈم سوراش ، ئۇنىڭ بىلەن يارىشىش قارارىغا كەلدى . مۇشۇنداق قىلغاندا ، ئىككىيلەننىڭ مېھرى تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىدۇ . ھەقىقەت ئىزدەش يولىدا بىرلىكتە كۈرەش قىلىپ ، تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىدۇ .

ۋاڭ لىخۇا مۇشۇ نىيەتكە كەلگەندە ۋۇجۇدى يەڭگىللەپ ، كۆڭلى ئازادە بولۇپ قالدى . بايانىن ئىشقا كېلىپلا لاۋرېننىڭ قېشىغا بارماق ـ

چى بولغاندى ، ئاقيارلىق ئۇيغۇر ئايالنى ئوپېراتسىيە قىلىشنى ئو-
رۇنلاشتۇرۇپ قويغانلىقى ئېسىگە كەلدى . ياشىنىپ قالغان بۇ ئايالنى
ياش دوختۇرلارغا تاشلاپ بەرگۈسى كەلمىدى . ئوپېراتسىيەنى ئۆز
قولى بىلەن ئىشلەپ ، لاۋرېنغا خۇش خەۋەر يەتكۈزمەكچى بولدى .
لېكىن ، ئوپېراتسىيەگە قول چايقاۋېتىپ لاۋرېن توغرىسىدا شۇم خە-
ۋەر ئاڭلىدى : لاۋرېن كېچىچە قاتتىق بىئارام بولۇپ چىقىپتۇ ، ناشتە-
دا كىچىككىنە بىرنەرسە يېگەنكەن ، مەيدىسى قاتتىق ئاغرىپ كېتىپ-
تۇ . قورسىقى بارا - بارا ئىششىپ ، چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپتۇ ،
قىزىتمىسى ئۆرلەپتۇ .

ئۇنىڭ ئاشقازىنى تېشىلگەنكەن . ھازىر ئۇ ئوپېراتسىيە ئۈستە-
لىدە يېتىپتۇ . نېمە سەۋەبتىندۇر بۇ ئىشنى ۋاڭ لىخۇاغا خەۋەر
قىلىشماپتۇ . بەلكىم ئۇنى ئايىغاندۇ !

ۋاڭ لىخۇا ھەممەيلەننى ھەيران قالدۇرۇپ ، گويا ھېچ ئىش
بولمىغاندەك ئوپېراتسىيەگە كىرىشىپ كەتتى .

ۋاڭ لىخۇا ئوپېراتسىيەدىن بوشاپ ، بىتاپنى قانداق كۈتۈش ھەق-
قىدە تاپشۇرۇق بېرىپ بولغاندىن كېيىن ، ئالدىراش تاشقى كېسەللىك-
لەر بۆلۈمىگە يېتىپ باردى . بۇ چاغدا لاۋرېن تېخى ئوپېراتسىيە
ئۈستىلىدىن چۈشمىگەنىدى . ۋاڭ لېخۇا ھېلى ئوپېراتسىيە ئۆيىنىڭ
ئارقا تەرىپىگە ئۆتۈپ دېرىزىدىن مارىسا ،ھېلى ئوپېراتسىيە ئۆيىنىڭ
ئىشكى ئالدىغا كېلىپ ، ئىشكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەقەززالىق بىلەن
كۈتەتتى . ئىچكىرىدىن بىرسى چىقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۇنىڭ كۆز-
لىرىگە ئۇن - تىنسىز تەلمۈرەتتى ياكى لاۋرېننىڭ ئەھۋالىنى سورايت-
تى . لېكىن ، ھېچقايسىسى ئېنىق جاۋاب بەرمەيتتى . ۋاڭ لىخۇا تىت-
تىت بولغىنىدىن ، نەچچە قېتىم يوشۇرۇن كۆز يېشى قىلىۋالدى . ئۇ
ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى . لاۋرېنىڭ ئاشقازىنىنىڭ ئۇشتۇمتۇت تېشىلىپ
كېتىشىنى پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ تۇنۇگۈنكى يولسىزلىقىدىن كۆرەتتى .

«ئۇ مېنى كەچۈرەرمۇ ؟»

ۋاڭ لىخۇا خاتالاشقانىدى . لاۋرېن ھوشىغا كەلگەندە ، ئۇ :

— لاۋرېن ، رۇستەمنىڭ ئىشىدا سىز ھەقلىق ئىكەنسىز ، مەن

سىزگە يارەملىشىپ ، لى‌لىنى ئەيۋەشكە كەلتۇرەي ، — دېيىشىگە ، لاۋرېن ئىللىق تەبەسسۇم قىلدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە چوڭقۇر مېھرى بىلەن تىكىلدى . ئۇلار توي قىلغان ئاشۇ كېچىسى مېھمانلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ئىشىكنى زەنجىرلىگەندىن كېيىن ، لاۋرېن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئەنە شۇنداق تىكىلگەنىدى . يىللاردىن بۇيان ۋاڭ لىخۇا نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، مۇشۇ بىر ئىشنى — لاۋرېننىڭ ئاشۇ قېتىمقى تىكىلىشىنى زادىلا ئۇنتۇمىغانىدى . لاۋرېن بۇ قېتىم ئاشۇ كۈننى يەنە ئۇنىڭ ئېسىگە سالدى . تېخى ئۇنىڭ قوللىرىنى دېمەسسىز ، قوللىرىنى ! خۇددى ئاشۇ چاغدىكىدەك بوشقىنا سىقتى . ئۇنىڭدىن چىققان ئىسسىق ھارارەت ئۇدۇل يۈرىكىگە تەگدى . يۈرىكىنى «پىژژىدە» كۆيدۈردى . سىمابتەك ئېرىتتى . ئاشۇ چاغدىمۇ خۇددى شۇنداق بولغانىدى . ئۇ چاغدا ، ۋاڭ لىخۇانىڭ ۋۇجۇدى ئوت ئېلىپ ، يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ ، ئۆزىنى مەجنۇنلارچە لاۋرېننىڭ باغرىغا ئاتقانىدى····· ھازىر ئۇ «پاڭگىدە» يىغلاپ ، ئۆزىنى ئېرىنىڭ باغرىغا ئاتماقچى ، كۆز ياشلىرى بىلەن يۈز - كۆزىنى نەمدەپ ، شىكەستىلەنگەن يۈرىكىگە مەلھەم بولماقچىدى - يۇ ، ئۇنداق قىلالمىدى . ئۇنداق قىلىشقا مۇمكىنچىلىك يوق ئىدى . لاۋرېننىڭ ئوڭ بىلەك تومۇرلىرىدىن ئاسما ئوكۇل مېڭىۋاتاتتى . بۇرنىغا كىرگۈزگەن يۇمشاق رېزىنكە نەيچىدىن كارىۋات يېنىغا توختىتىلغان داسقا چىپلىداپ زەردەب ئېقىۋاتاتتى .

دېمەك ، لاۋرېنغا تەككىلى بولمايتتى .

ۋاڭ لىخۇا ئۆزىنى تەسلىكتە باستى . بارلىق مېھىر - مۇھەببىتىنى كۆزلىرىگە يىغىپ ، لاۋرېنغا ئۇن - تىنسىز تىكىلدى . ئۇنىڭ قولى ۋە كۆكسىنى ئاۋايلاپ سىلىدى . لاۋرېنغا كېرىكىمۇ شۇ ئىدى . ھازىر خوتۇنىدىن بۇنىڭدىن چوڭراق بىرنەرسە تەمە قىلمايتتى . خىلىدىن كېيىن لاۋرېن قول سائىتىگە قارىۋېلىپ ، خوتۇنىغا بېشىنى لىڭشىتتى . بۇ ئۇنىڭ : «دەم ئېلىش ۋاقتى توشتى . ئىشقا كېچىكىپ قالما····· » دېگىنى ئىدى . ۋاڭ لىخۇا چۈشەندى : ئۇ ئىشقا بېرىشى كېرەك . ئۇ لاۋرېننىڭ يۈز - كۆزلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئاۋايلاپ

سىلاپ ، كۆزلىرىگە بىر پەس تىكىلىپ قاراپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى. دە :

— مەن ئىشتىن چۈشۈپلا كېلىمەن ، — دېگىنىچە ئىشىك تەرەپ- كە ماڭدى . كارىدورغا چىقىپلا ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى . ئۇ يىغلاپ تاشلىغانىدى .

«دىيا گنوز»

سەھەر ، ھاۋا تۇتۇق . 10 مېتىر يىراقلىقتىكى ئادەمنى تونۇماق- مۇ تەس .

لاۋرېن ناھىيەلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ ئەگىن دەرۋازىسىدىن كىرىپ ، موتوسىكلىتىنى چۈشكەندە ، بىرىنچى بولۇپ ئۇچراشقان ئادىمى ئىدارە باشلىقى يالڭ ۋېنبىڭ بولدى . خىزمەتكە چۈشۈشكە ئون مىنۇتچە ۋاقىت بار ئىدى .

— ھوي ، لاۋرېنغۇ بۇ !— دېدى تېخى پەلىيىنى سېلىپ ئۇلگۈر- مىگەن لاۋرېنغا قولىنى ئۇزىتىپ ، — سىزنى دوختۇرخانىدا دېيىشۇا- تاتتىغۇ ؟

لاۋرېن ئۇنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ كۈلۈمسىرىدى . ئىككىيلەن سەممىي قول سىقىشتى . لەپىلدەپ قار يېغىۋاتاتتى . يالڭ ۋېنبىڭ لاۋرېننىڭ قويۇۋەتمەستىن ئىشخانا تەرەپكە باشلاپ ماڭدى . كېتىۋېتىپ سورىدى :

— بىر ئىش بىلەن كەلگەن ئوخشىمامسىز ؟

— ھەئە ، زۆرۈر بىر ئىش بىلەن سىزنى ئىزدەپ كەلگەنىدىم . «زۆرۈر بىر ئىش» — بۇ گەپ لاۋرېننىڭ ئاغزىدىن كەمدىن- كەم چىقىدىغانلىقىنى يالڭ ۋېنبىڭ ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى . دېمەك ، لاۋرېن «زۆرۈر بىر ئىش» دېگەنىكەن ، مەيداندا چوڭ بىر ۋەقە يۈز بەرگەنلىكى چوقۇم ، تېخى ئۇنىڭ شۇنچە قېلىن قار ۋە سوغۇققا پىسەنت قىلماي ، 48 كىلومېتىر يولنى موتوسىكلىت بىلەن بېسىپ كەلگىنىنى دېمەمسىز !

ياڭ ۋېنىبىڭ ئىشخانىسىڭ ئىشىكىنى ئاچتى ۋە ئۇنى ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلىپ قويۇپ ، ئوت يېقىش ئۈچۈن مەشىنىڭ يېنىغا كەتتى . لاۋرېن سوغۇقتا ئۇيۇشۇپ كەتكەن پۇتلىرىنى سۆرىگىنىچە جۇۋۇسىنى سېلىپ ، ئەمدىلا لۆم ـ لۆم ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئارتىپ قويۇپ ئولتۇرۇشقا تەمشىلىۋاتقاندا :

— ھە ، گەپ قىلىڭە ، — دېدى ياڭ ۋېنىبىڭ مەشكە تىزىقلىق ئوتۇنغا ئوت يېقىۋېتىپ ، — نېمە زۆرۈر ئىش بىلەن كەلدىڭىز ؟

— رۇستەمنىڭ ئىشى توغرۇلۇق كەلدىم .

— ئۇنىڭ يەنە يېڭى جىنايەت ئىزلىرى تېپىلدىمۇ ؟

— ياق ، بەزى پاكىتلار ئۇنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاۋاتىدۇ .

— نېمە ؟ نېمە دېدىڭىز !— ياڭ ۋېنىبىڭ ھەيران بولغىنىدىن لاۋرېننىڭ كۆزلىرىگە بىرھازا جىمجىت تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن دۇدۇقلىدى ، — بۇ..... پاكىتىڭىز ئىشەنچىلىكمۇ ؟

— ئىشەنچىلىك ، — لاۋرېن كېسىپلا ئېيتتى ، — رۇستەمنى «گۇناھسىز» دەپ جاكارلاشقا يېتىپ ئاشقۇدەك پاكىتقا ئىگە بولدۇق .

— ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ ، — ياڭ ۋېنىبىڭنىڭ تەقەززالىقى چېكىگە يەتكەنىدى . لاۋرېننى ئالدىراتقىلى تۇردى ، — ئىتتىكرەك دەڭە ، زادى قانداق ئىش بۇ ؟

لاۋرېن ماۋۇلارنى سۆزلەپ بەردى : لى‌لىنى ئەيۇەشكە كەلتۈرۈش ئانچە ئاسانغا چۇشمىدى . ۋاڭ لىخۇا دەسلەپ ئۇنىڭغا ئايالالاردا بولىدىغان بىرمۇنچە كېسەللەرنى چاپلاپ «دېياگنوز» قويۇپ ، ئۇنى ئايرىم ئۆيگە يانقۇزدى . بىردەم بوش ۋاقىت تاپسىلا ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ ئولتۇرۇپ ، تاغدىن ـ باغدىن گەپكە سالدى . قولىدىن كېلىدىغان ھەممە ياخشىلىقلارنى قىلىپ ، ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ جاڭ لورەننى تىلغا ئېلىپ ، ئۇنى بولۇشىغا ماختىدى . جاڭ لورەننىڭ گېپى چىقسىلا ، لى‌لىنىڭ يۈزى قىزىرىپ ، يەرگە قارىۋالاتتى ياكى گەپنى باشقا تەرەپكە بۇرىۋېتەتتى . بىر كۈنى ۋاڭ لىخۇا :

— مەن جاڭ لورەننى بەكمۇ ياۋاش چاغلايتتىم . «ياۋاشنىڭ

مۇڭگۈزى ئىچىدە» دېگەندەك ، بۇ بالىنىڭ قىلغان ئىشىنى كۆرمەمدۇ-غان ! — دېگەندى ، لى‌لى ھەيران بولغىنىدىن ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلگىنچە قېتىپ قالدى . خېلىدىن كېيىن :

— لىخۇا ئاچا ، شياۋجاڭ نېمە ئىش قىپتۇ ؟— دەپ سورىدى .

— خۇپسەنلىك قىلىۋاتقىنىنى !— ۋاڭ لىخۇا مەنىلىك تەبەسسۇم قىلىپ ، لى‌لىنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلدى ، — تېخى مەندىن سورايسىنا..... ئۇنىڭ نېمە قىلغىنىنى ئۆزۈڭ بىلمىدىغانسەن ؟

— مەن..... مەن نېمىنى بىلمىدىكەنمەن ؟

— ئاۋۇنىڭ قانداق پەيدا بولۇپ قالغىنىنىچۇ ؟

ۋاڭ لىخۇا كۆزلىرى بىلەن لى‌لى ئېمىتىپ ئولتۇرغان بوۋاقنى ئىما قىلىپ ، ئۇنىڭ يوتىسىنى بوشقىنا چىمدىپ قويدى . لى‌لى ئىتتىك پۇتىنى يىغىپ ، تاتلىق كۇلۇمسىرىدى ، ئاندىن «ۋىللىدە» قىزىرىپ كەتتى . ۋاڭ لىخۇا بىردىن ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ ، دۇمبىسىنى مەھكەم قۇچاقلىدى . ئىككى قولىنى بوينىغا ئۆتكۈزۈپ ، بىر تەرەپتىن ۋىلىقلاپ كۇلۇپ ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى يەڭگىل قىچقىلاشقا باشلىدى . لى‌لىمۇ بېشىنى ئۇيان - بۇيان مىدىرلىتىپ ، تىنماي كۇلەتتى .

— گەپ قىلە ، — دەيتتى ۋاڭ لىخۇا ، — ئەگەر راستىڭنى ئېيتمايدىغان بولساڭ ، قىچقلاپ جېنىڭنى چىقىرىۋېتىمەن ! دەپ باقە ، شياۋجاڭ يامانلىق قىلدىمۇ ، سەنمۇ ؟

لى‌لى كۇلۇشنى توختاتتى ، ئاپتاپتا كۆيگەن قارىمۇتۇق يۈزلىرى تېخىمۇ قارىداپ كەتتى . ۋاڭ لىخۇا «چاقچاق» نى توختاتمىدى :

— سەن بۇنى «رۇستەمنىڭ بالىسى» دەيسەن . مەن ھەرقانچە سىنچىلاپ قارىسامۇ ، بۇنىڭ رۇستەمگە ئوخشايدىغان يېرىنى تاپالمايمەن . رۇستەمدە ئۆچۈڭ بارمىدىيا ؟

— ياق..... قانداق دەيسىز ؟

— ئەمىسە ، نېمىشقا بۇ بالىنى «رۇستەمنىڭ » دەپ تۇرۇۋالىسەن ؟ بۇ چاغقۇچە ساڭا دېمىدىم ، رۇستەم ھازىرغىچە : «بالا مېنىڭ ئەمەس» دەپ تۇرۇۋېتىپتۇ . تېخى ئوتتۇرا سوت بىلەن ئاپتونوم

رايونلۇق سوتقا بالىنىڭ قېنىنى تەكشۈرتۈپ ، ئۇنىڭ زادى كىمنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ كۆرۈشنى تەلەپ قىلىپ ئەرز يېزىپتۇ .

— نېمە ؟— لى‌لىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ ، كۆزلىرى قورقۇنچتا چەكچىيىپلا قالدى ، — رۇستەم..... ئۇ..... لىخۇا ئاچا ، بالىنىڭ قېنىنى تەكشۈرسە ، ئۇنىڭ كىمنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولامدۇ ؟

— بىلگىلى بولىدۇ ، ئىشەنمەمسەن ؟

—.....

لى‌لىنىڭ تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ، ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى . نەگىدۇر تىكىلگەن كۆزلىرىدە ياش ئەگىدى . ۋاڭ لىخۇا مەڭزىنى ئۇنىڭ مەڭزىگە يېقىپ ، سىرلىق تەلەپپۇزدا دېدى :

— ئەگەر بالاڭنىڭقېنىنى تەكشۈرۈش ماڭا تاپشۇرۇلۇپ قالسىغۇ ئۇنى چوقۇم «رۇستەمنىڭ بالىسى» دەپ تۇرۇۋالىمەن .

— شۇنداق قىلىڭە ، ئوبدان ئاچا— .....لى‌لى خۇددىنى يوقاتقاندەك جىددىيلىشىپ كەتكەنىدى . چەكچىيىپ كەتكەن كۆزلىرىدە ياش ئەگىدى ، — سىزدىن خۇش بولاي .

— ماڭا تەكشۈرگۈزمىسىچۇ ؟

— سىزگە تەكشۈرگۈزمىسە.....

لى‌لى دۇدۇقلاپ ، قىلغىلى گەپ تاپالماي قالدى . ئۆيىنىڭ ئىسسىقىدىنمۇ ياكى ھەددىدىن زىيادە ۋەسۋەسىگە چۈشكەنلىكىدىنمۇ ، نېپىز يۈڭ كۆڭلەك بىلەنلا ئولتۇرغان لى‌لىنىڭ چېكىسىدىن «پۈرىدە» تەر ئۆرلىدى . تۇرقى تولىمۇ بىچارە ئىدى . باغرىغا مەھكەم تېڭىۋالغان بالىسى پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى .

— چاقچاق قىلىپ قويسام ، تازا قورقتۇڭ- ھە ؟— ۋاڭ لىخۇا سۆزلىگەچ ئورنىدىن تۇرۇپ ، چىراغنى يېقىۋەتتى . قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى ، — قورقما ، چوقۇم ئۆزۈم تەكشۈرىمەن !

لى‌لىنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم قوندى .

ۋاڭ لىخۇانىڭ قورسىقىدا «سان» پەيدا بولغانىدى . ئۇ شۇ كېچىسى لى‌لىغا ھەمراھ بولۇپ قونۇپ قالدى . ئەتىسى نۆۋەتچى

سېستراغا ئۇنى سائىتىگە 1 — 2 قېتىم يوقلاپ تۇرۇش ، بالىسىنى ئېمىتكىلى ئەكىرگەندە تاكى ئېمىتىپ بولغۇچە قېشىدا قاراپ تۇ- رۇش ، بالىنى ئۇنىڭ قېشىدا يالغۇز تاشلاپ چىقىپ كەتمەسلىكنى تاپىلىدى . كېچىسى لاۋرېنغا يېقىنراق تۇرۇشنى باھانە قىلىپ ، لى‌لد- غا ھەمراھ بولۇپ ياتتى . ئۇنىڭدىكى ھەربىر ئۆزگىرىشنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ ماڭدى . ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇنىڭ روھىنى كۆ- تۇردى . كۆپرەك تاماق يېگۈزدى . لى‌لى كۈندىن - كۈنگە ھاللىنىپ ، سەمرىپ قالدى . تۆتىنچى كۈنى ئاخشىمى ، ۋاڭ لىخۇا قەستەن لاۋرېن- نىڭ قېشىدا ئۇزاقراق ئولتۇردى . ياتاققا كېلىپلا كىيىمىنى سالدى- دە ، يوتقانغا كىردى . لى‌لى تېخى ئۇخلىمىغانىدى . ۋاڭ لىخۇا چىراغ- نى ئۆچۈرۈپ بولۇپ سورىدى :

— نېمىشقا مۇشۇ چاغقۇچە ئۇخلىمىدىڭ ؟

— ئۇيقۇم كەلمىسە قانداق قىلىمەن ؟

— نېمىشقا ئۇيقۇڭ كەلمەيدۇ ؟ بالاڭنىڭ دادىسىنى سېغىنىپ ئۇخلىيالمايۋاتامسەنيا ؟

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانسىز ؟

لىلى كۈلۈپ تاشلىدى . ۋاڭ لىخۇا چاقچاق تەلەپپۇزىدا سورىدى

— سەندىن بىر گەپنى سورىسام ، راستىنى ئېيتامسەن ؟

— نېمىنى سورايسىز ؟

— بالىنىڭ دادىسىنىڭ كىملىكىنى.....

— ۋايجان ، لىخۇا ئاچا ، بىر گەپنى سوراۋېرىدىكەنسىز ! ئادەمنى ئىزا تارتقۇزۇپ.....

ئۇ ئەركىلەۋاتقاندەك سۆزلەيتتى . ۋاڭ لىخۇا ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىسىمۇ ، كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى سەزدى . ئادەم شۇنداق نەرسە ، بىلىپ - بىلمەي بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغان ، بۇ ئىشنى باشقىلار سېزىپ قېلىپ ، تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ يۈزىگە سالغان چاغدا ، خىجالەت بولغىنىدىن ئۆزىنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدۇ ، بارا - بارا بۇ گەپ قانچە كۆپ تەكرارلىنىۋەرگەنسېرى ، يۈزى «قېـ- تىپ» قالدۇ- دە ، ئۇنچىۋالا خىجىللىق ھېس قىلمايدىغان بولۇپ

قالىدۇ ، ھەتتا بۇ ئىش ئۆزى بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىزدەك ، ئۇنىڭ ئەڭ ئىنچىكە تەپسىلاتلىرىنىمۇ قالدۇرماي باشقىلارغا ھېكايە قىلىپ بېرىدۇ . لى لىمۇ ئەنە شۇنداق بولۇپ قالغانىدى .بۇنىڭدىن 4— 5 ئاي ئىلگىرى ، ۋاڭ لىخۇا ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بالا توغرۇلۇق سۆز-لەشكەندە ، خىجالەتچىلىكتە مىڭ ئۆلۈپ ،مىڭ تىرىلدى . ۋاڭ لىخۇا-نىڭ قايتا - قايتا ئېيتقان تەسەللىسى ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى قۇرۇتالـ-مىدى ، چىرايىنى ئاچقۇزالمىدى ، كېيىن ئاغزى بىرلا ئېچىلىپ رۇستەمنى شۇنداق سۆككىلى تۇردىكى ، ۋاڭ لىخۇانىڭ سوئال سورد-شىغىمۇ ئورۇن قالمىدى . رۇستەم ئۇنىڭ نومۇسىنى بۇلغاپ بولغاد-ىدىن كېيىن ، پىچىقىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ ، ئۇنىڭ تۇمشۇ-قىغا تەڭلەپ تۇرۇپ : «ئەگەر بۇ ئىشنى بىركىمگە دەيدىغان بولساڭ ئۆلتۈرۇۋېتىمەن !..... »دەپ قورقۇتۇپتۇ . لى لى ئۇنىڭ ئۆلتۈرۇۋې-تىشىدىن قورقۇپتۇ ھەم باشقىلار بۇ ئىشنى بىلىپ كەتسە ئۆزىنىڭ نومۇسقا قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۇرۇۋېرىپتۇ ، كېيىن قورسىقى يوغىناپ.....

لى لى مانا شۇ گەپلەرنى ۋاڭ لىخۇاغا تۇنجى قېتىم سۆزلەپ بەرگەندە بىر ئېغىز گەپ قىلىپ بىر دۇدۇقلاپ ، بىرھازا يىغلىغان بولسا ، كېيىنچە بولۇپمۇ سىياسىي قانۇن خادىملىرى ئايرىم سۆزلەش-كەندە ، خۇددى پىششىق يادىلىۋالغان سەھنە ئەسىرىنى رېژىسسور ئالدىدا سۆزمۇسۆز تەكرارلاپ بېرىۋاتقان ئارتىستەك قىلچە قورۇنمـ-دى . بىرەر سۆزدىمۇ ئېزىپ كەتمىدى . بولغان ئىشنى ئەينەن ، سىس-تېمىلىق سۈرەتلەپ بەردى . نەتىجىدە رۇستەمنىڭ دېلوسى مۇقىملاش-تى . لى لىگە نىسبەتەن «كاللىسىنىڭ دەردى بار » دەيدىغان قاراشلار-مۇ تەلتۆكۈس ئېغىپ كەتتى . لاۋرېن ، ۋاڭ لىخۇالارنىڭ يېقىندىن بۇيانقى كۆزىتىشلىرى ئۇنىڭ ئەقىل - ھوشى جايىدا قىز ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىق ئىسپاتلىدى . ئەقىللىق ئادەملەر بىلەن مۇئامىلە قى-لىش كەم ئەقىل ئادەملەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشتىن كۆپ قېتىنغا توختايدۇ . بۇ لاۋرېننىڭ ئۇزاق يىللىق سىياسىي خىزمەت ئەمەلىيـ-تىدىن چىقارغان يەكۈنى . ئۇ ۋاڭ لىخۇاغا بۇ قېتىم لى لىنى كۆپرەك

گەپكە سېلىش ، ھەرگىزمۇ قىستاۋاتقاندەك ھېسسىياتقا كەلتۈرۈپ قويماسلىق ئۈسۈلىنى قوللىنىشنى تاپىلىغانىدى . شۇنداق قىلغىنىمۇ ئوبدان بولغانىكەن . بىر ھەپتىلىك «سىردىشىش» لى لىنى ۋاڭ لىخۇاغا تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى . يۈرىكىدە بارلىق ھەممىسىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى . ئەمدى «سىردىشىش» نىڭ مەزمۇنىنى «ئەمەلىي ئىش» ئۈستىگە يۆتكەشنىڭ شەرت - شارائىتى پىشىپ يېتىلگەنىدى .

ۋاڭ لىخۇانىڭ لاۋرېنىنىڭ قېشىدىن كەچرەك قايتىشى ، چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىپ گەپ باشلىشى دەل مۇشۇ مەقسەتكە يېتىشىنىڭ مۇھىم بىر قەدىمى ئىدى .

— بولىدىغان ئىش ئاللىقاچان بولۇپ بولغان تۇرسا ، يەنە نېمىگە ئىزا تارتىسەن !— ۋاڭ لىخۇا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى ، — بىر ئىشنى سوراپ بولغۇچە : « ئىزا تارتىمەن ، ئىزا تارتىمەن »لا دەيدىكەنسەن . يا سەن كۆزى ئېچىلمىغان قىز بولمىساڭ . بىلەمسەن ، ئېغىر بوي بولۇش ، كۆزى يورۇش ، بىز ئاياللاردىكى تەبىئىي ئالاھىدىلىك . مەنمۇ لاۋرېن بىلەن.....

— ۋىيەي ، لىخۇا ئاچا ، سىزمۇ..... ؟

ۋاڭ لىخۇا ئاللىبۇرۇن توقۇپ قويغان يالغان - ياۋىداق «سەرگۈزەشتە» سىنى سۆزلەپ ، لى لىنى مۇنچە كۈندۈردى . ئاخىرىدا :

— ئەمدىغۇ بىلگەنسەن ؟ بىز ئاياللار مانا مۇشۇنداق ئاجىز ، ئەر خەق دېگەن ئۆمۈر بويى بۇزۇقچىلىق قىلسىمۇ ، بىركىمنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالمىسلا «پاك» پېتى يۈرۈۋېرىدۇ . چۈنكى ، ئۇلاردا سېنىڭ كىدەك بالا بولىدىغان قورساق يوق !— دەپ كۈلگەنىدى ، لى لى كۈلۈپ تېلىقىپ كەتتى . تېخى ۋاڭ لىخۇاغا بىرنەچچە ئېغىز چاقچاقمۇ قىلىۋالدى . ۋاڭ لىخۇا پۈرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ، گەپنى ئاساسىي مەقسەتكە بۇرىدى :

— ھوي ، باياتىن سەندىن نېمىنى سورىدىم ؟

— نېمىنى سوراپتىڭىزكىن.....

— ھە راست ، بالاڭنىڭ دادىسىنىڭ كىملىكىنى سورىدىمغۇ دەيمەن ؟

—.....
— ماڭا قارا ، لى لى.....
— هه .
— قايسى كۇنى ساڭا بىر گەپنى دېگەن ئەمەسمىدىم .
— قايسى گەپنى .
— بالاڭنىڭ قېنىنى تەكشۈرۈشنىڭ گېپىنىچۇ .
— هەئە ، شۇنداق دېگەنتىڭىز .
— مەن بۇگۈن ھېچكىمگە تۇيدۇرماي تەكشۈرۈپ باقتىم .
— هه !—..... لى لى گەۋدىسىنىڭ يېرىمىنى يوقاندىن چىقىرىپ ، كاردىۋات بېشىغا يۆلەندى . ئۇ قاتتىق ساراسىمگە چۈشكەنىدى ، — تەكشۈرۈش نەتىجىسى قانداق بولدى ؟
— مەن ئويلىغاندەك چىقمىدى.....
— سىز قانداق ئويلىغان ؟
— مەن ئۇنى رۇستەمنىڭ بالىسى بولمىسا شياۋجاڭنىڭ بالىسىدۇر دەپ ئويلىغانىدىم ، بىراق تەكشۈرۈپ باقسام.....
— سىزنىڭچە كىمنىڭكىدەك تۇرىدۇ ؟
— بۇنى بىلمىدىم . ئەتە - ئۆگۈن يەنە بىر قېتىم تەكشۈرۈپ باقسام بولارمىكىن ؟
—.....
— شۇنداق قىلايلىمۇ ؟
—.....
— نېمانداق گەپ قىلمايسەن ؟
— هه..... تەكشۈرۈپ باقسىڭىز..... لېخۇا ئاچا.....
— هه ، نېمە دەيسەن ؟
—.....
— ساڭا رۇستەمدىن باشقا بىرسىمۇ چېقىلغانمۇ ؟
—.....
— مەن شۇنداق بىر ئىش بارمىكىن دەپ گۇمانلىنىۋاتىمەن . بايا دېدىمغۇ ، بىز ئايال خەق ئاجىز كېلىمىز . ئەرلەر بىزنى بوزەك

ئەتسە ، يۈزىمىز چۈشۈپ كېتىشىدىن قورقۇپ پاش قىلمايمىز . بولۇپ-
مۇ قىزلار شۇنداق قىلىدۇ . مانا سېنى ئالساق.....

ۋاڭ لىخۇا گەپ ئەگىتىپ يۈرۈپ ، لى لىغا يەنە كىمنىڭ چېقىل-
غانلىقىدىن گۇمانلىنىۋاتقانلىقىنى ، بالىمۇ شۇنىڭدىن بولغانلىقىنى
مۇقىملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا ، لى لى قاتتىق ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ،
بۇرنىنى ئېرتتى . ئۇ ئۇنىنى سىرتقا چىقارماي يىغلاۋاتقاندەك قىلاتتى .
دېمەك ، ئۇنىڭ يۈرىكى ئېرىگەنىدى . ۋاڭ لىخۇا چىراغنى ئۆچۈرۈپ
بەكمۇ ئوبدان قىلغانلىقىدىن خۇشاللاندى . ئىككى جۈپ كۆز بىر-
بىرىگە ئۇدۇل قاراپ تۇرغاندا ، بىرى ئىككىنچىسىنى ئەيىبلىسە ،
ئەيىبلەنگۈچى بەكمۇ بىئارام بولىدۇ . ئەيىبلىگۈچىمۇ ئۇنىڭ چىرايى-
دىكى ھەربىر ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ تۇرغاچ بەزىدە گېپىدىن ئازىدۇ .
ھازىر ۋاڭ لىخۇا لى‌لىنىڭ ھېسسىياتى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرغى-
نى يوق . ئۇنىڭغا كېرىكى لى لىنىڭ ئاغزىدىن چىقىدىغان گەپ . ئۇ
لى لىنىڭ ئاغزىنى تاتىلىدى :

— ھازىر مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم : قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ رۇس-
تەمنىڭ ئەرزىنى ئاساس قىلىپ ، بالىنىڭ قېنىنى تەكشۈرۈپ
قېلىشى.....— ۋاڭ لىخۇا بۇ گەپلەرنى ناھايىتى سىرلىق قىلىپ
ئېيتتى ۋە بىر پەس شۇك تۇرۇۋالدى . لى لى ئالىقانلىرى بىلەن
يۈزىنى تۇتۇۋالغانىدى ، — ئەگەر ئۇلار بالا رۇستەمنىڭ ئەمەسلىكىنى
ئىسپاتلاپ چىقسا ساڭا ئانچە ياخشى بولمايدۇ ، ھەتتا «تۆھمەتخور»
دەپ ئەيىبلىنىشىڭمۇ مۇمكىن . ئوبدان ئويلاپ باققىنا : رۇستەم باس-
قۇنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن باشقا بىرسى بىلەن ئويناپ تاشلىغانمە-
دىڭ ؟

— .....

— نېمانداق گەپ قىلمايسەن ؟

— .....

— ئەستا ، ماۋۇ بالىنى..... ئىزا تارتىۋاتامسەن ؟

— .....

— ماڭا قارا لى لى ، مۇنداق تارتىنچاقلىق قىلساڭ ، ئاخىر

بېرىپ ناھايىتى چوڭ زىيان تارتىسەن . ياشلىقتا كىم ئۇنداق - مۇنداق سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەيدۇ ؟ بىلىسەنغۇ ، بەزى قىزلار يىگىت تاللاپ يۈرۈپ ، تۆت - بەشى بىلەن ئويناپ قويۇپ ، ئاخىر بىرسىگە تېگىۋالىدۇ . خەقلەرنىڭ ئاغزىمۇ بېسىلىدۇ . ھازىر سېنىڭ ئېرىڭمۇ ، بالاڭمۇ بار ، يەنە نېمىدىن قورقىسەن ؟

— .....

— گەپ قىلساڭچۇ ، ئوبدان سۆزلىم !.....

— رۇستەم..... لىخۇا ئاچا ، سىز شياۋجاڭنى قايىل قىلالامسىز ؟

— نېمىشقا قايىل قىلالمايدىكەنمەن !— ۋاڭ لىخۇا بېلىنىڭ يۇقىرىسىنى يوتقاندىن چىقىرىپ ، تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئىشەنچ بىلەن سۆزلىدى ، —شياۋجاڭ دېگەن ئەقىللىق ، ئاق كۆڭۈل ، ۋىجدانلىق ، قۇلىقى يۇمشاق بالا . ئۇ خەقنىڭ بالىسىنى «ئۆز بالام » دېيىشكە ئۇنىغان يەردە ، سېنى خاپا قىلىدىغان ئىشنى قىلامدۇ ؟ ! ئەگەر سەن قانۇن تەرىپىدە تۇرىدىغانلا بولساڭ ، ھېچكىم ساڭا يامان كۆزدە قارىيالمايدۇ .

— بۇ ئىشنى لاۋرېن ئاكام بىلەمدۇ ؟

— قايسى ئىشنى ؟

لى لى مىشىلداپ يىغلاپ تاشلىدى . يىغلاپ تۇرۇپ دۇدۇقلىدى :

— با.....بالا..... رۇستەمنىڭ ئەمەسلىكىنى ؟

— ياق ، مەندىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدۇ !— ۋاڭ لىخۇا ئاۋازىنى سەل كۆتۈردى ، — ئەگەر سەن راست گەپنى ئېيتساڭ ،مەن ئەھۋالنى لاۋرېنغا ئېيتىپ ، ئۇنىڭ ساڭا ياردەم قىلىشىنى ئۆتۈنىمەن . ئېسىڭدە باردۇ ، ئۆتكەن قېتىمقۇ ھەممە ئىشنى لاۋرېن توغرىلىدى . بۇ قېتىمقۇ.....

لى لى دەمدەردەك ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە كارىۋاتتىن چۈشىتى . ئايىغىغا كەش كىيىۋېلىشىنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ ، يالاڭئاياغ پۇتلىرى بىلەن مەشىنىڭ ئالدىدىكى كۆمۈر ئۇۋاقلىرىنى گاراچلىتىپ دەسسەپ ، ۋاڭ لىخۇانىڭ كارىۋىتى يېنىغا كەلدى- دە ، ئۆزىنى ئۇنىڭ

باغرىغا ئاتتى . ۋاڭ لىخۇا ئۇنىڭ نالىسىگە چىداپ تۇرالماي ، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ يىغلاپ كەتتى.....

— نېمە !— ياڭ ۋېنبىڭ پۇرژىنىدەك قاڭقىپ ، ئورنىدىن تۇ-رۇپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماي قالدى . غەزەپتىن چەكچەيگەن كۆزلىرىدە ئوت چاقنايتتى ، — ۋاڭ ۋېي دېگەن بۇ ئەبلەخ تېخى بۇنداق پوقىنىمۇ يەپتىمۇ ؟ئەستا..... گۇاڭجۇدا قىلغان ئەسكىلىكلىرى ئاز كەلگەندەك.....

— ۋاڭ ۋېي گۇاڭجۇدا نېمە ئەسكى ئىش قىپتۇ ؟

ياڭ ۋېنبىڭ سوزۇپ بىر «ئۇھ» تارتتى- دە ، شىرە ئۇستىدىكى تاماكا قۇتىسىدىن بىر تال تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇرۇپ ، كۈچەپ نەچچە قېتىم شورىدى . ئىشخانا ئىچىدە ئۇيان - بۇيان ماڭدى . قېرىلىق يەتكەندەك ، قاۋۇل گەۋدىسىنى ئالدىغا سەل ئېگىپ ، پۇتلىرىنى ئاستا يۆتكەيتتى . تەرى تۇرۇلگىنىدىن ، كۆزلىرىنىڭ ئوچۇق ياكى يۇمۇقلۇ-قىنى بىلگىلى بولمايتتى . نەپىسى سىقىلىۋاتقاندەك ئېغىر تىناتتى . كېتىۋېتىپ ، ياقىسىنىڭ مەھكەم ئېتىلگەن ئىلگەك ۋە تۇگمىلىرىنى يېشىۋەتتى . خېلىدىن كېيىن لاۋرېنىنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ :

— سۆزلەڭ ، بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى تولۇق سۆزلەڭ !— دېدى كەسكىن بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ، — گۇاڭجۇدىكى ئىشلار توغرۇلۇق كېيىن سۆزلىشەرمىز !

لاۋرېنمۇ تاماكا تۇتاشتۇردى . ئۇ ئورۇندۇقتىن سەل كۆتۈرۇ-لۇپ ، گەۋدىسىنى ئالدىغا ئەگدى-دە ، ئۇزۇلۇپ قالغان گېپىنى داۋام-لاشتۇردى :

ئىبلىسنىڭ «تەلىم»ى

لى لىنىڭ ئانىسى ئۆلگەندىن كېيىن ، ۋاڭ ۋېينىڭ خوتۇنى لیۇگۇيفېن ياڭ دابەيگە قوشنىدارچىلىقىنى يەتكۈزۈپ لى‌لىنى ئۆز تەربىيەسىگە ئالغانىدى . كۈنلەر ، ئايلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن لى لى لیۇگۇيفېنگە ئۆز ئانىسىدەك ئىچىكىپ كەتتى . ۋاڭ ۋېي لى لىگە

پەۋقۇلئاددە ئامراق ئىدى . ئۇ ھەرقانداق چاغدا يانچۇقىدىن كەمپۇت ئۇزمەيتتى . لى لىنى نەدىلا ئۇچراتسا ، يانچۇقىغا قولىنى سالاتتى- دە :

— لى لى ، يانچۇقۇمدا نېمە بار ؟— دەپ سورايتتى .

— كەمپۇت بار ، — دەيتتى لى لى ئەركىلەپ .

— مە ، يېگىن .

لى لى قىلچە يېتىرقىماستىن ، ئۇنىڭ قولىدىكى كەمپۇتكە قولـ- نى سوزغاندا ، ۋاڭ ۋېي ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ ، كەينى - كەينىدىن نەچچىنى سۆيەتتى- دە ، كەمپۇتنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ كېتىپ قالاتتى . لى لى چوڭ بولغانسېرى ۋاڭ ۋېي مۇنداق ئىشنى كىشىلەردىن يوشۇرۇن قىلىدىغان بولدى .

— لى لى ، — دەيتتى ئۇ ، تۆت ئەتراپىغا قارىۋېتىپ ، — ساڭا نېمە بېرىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن ؟

— ياق ، بىلمەيمەن ، — لى لى تىرنىقىنى تاتىلايتتى .

— كەل ، بىرنى سۆيۈپ قويساڭ دەپ بېرىمەن .

—.....

شۇنداق قىلىپ ، لى‌لى 14 يېشىدا ۋاڭ ۋېينىڭ كىچىك خوتۇنىغا ئايلىنىپ قالدى . ئەمدى ئۇ ، لى لىنى ئالداش بىلەنلا قالماستىن ، ئىككى گېپىنىڭ بىرىدە : «ئەگەر بۇ ئىشنى بىركىمگە تىنىپ تاشلـ- ساڭ ، بوغۇزلىۋېتىمەن !.....» دەپ تەھدىت سالىدىغان بولدى . بـ- چارە لى لى ئۇنىڭدىن قورقاتتى ، شۇنداقلا بۇ ئىشنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن ئۆلگۈدەك نومۇس قىلاتتى . كىمدۇر بىرسى ئۆزىگە قادىلىپراق قارىسا ، ئىشق - مۇھەببەت توغرۇلۇق گەپ ئاچسا ، يۇرىكى توختاپ قالغاندەك بىئارام بولاتتى . يالغۇز يەرنى تاپسا «ئۇھ» دېگۈ- دەك ھالى قالمىغۇچە ئۇنسىز يىغلايتتى . لى لى كۈندىن - كۈنگە ئورۇقلىدى . ئادەملەرگە زادىلا ئارىلاشمايتتى . ياز كۈنلىرى كۈن بويى ئېتىزلىقتىن كەلمەيتتى . قىش كۈنلىرى ئۆيدىن تالاغا چىقمايتـ- تى . نۇرغۇن كېچىلەرنى كىرپىك قاقماي تاڭغا ئۇلايتتى . ئۇنىڭ ھالىغا يەنىلا ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغان ئادەم لىيۇگۇيفېن ئىدى . ئۇ

قولىدىن كېلىدىغان بارلىق چارىلەر بىلەن ئۇنىڭ روھىنى كۆتۈرۈش- كە ، كۆڭلىنى ئېلىشقا ئۇرۇناتتى . ئوبدانراق تاماق ئەتكەن كۈنلىرى ئاتا - بالا ئىككىسىنى بىرلىكتە غىزالىنىشقا تەكلىپ قىلاتتى . ۋاڭ ژېيمۇ قالتىس «سېخىي»لىق كۆرسىتەتتى . بۇنىڭدىن ياڭ بوۋاي شۇنداق خۇشاللىنىپ كېتەتتىكى ، كۈلكىدىن ئاغزى يۇمۇلمايتتى . تاماقنى ئىشتىها بىلەن يەيتتى . ئۇلارغا ئۈستى - ئۈستىلەپ رەھمەت ئېيتاتتى . ۋاڭ ژېي بىساتىدىكى ئەڭ ئېسىل نەرسىلىرى ۋە بازار - ئۇچارغا بارغاندا كۆزىگە چېلىققان قىممەت باھالىق يېمەكلىكلەرنى سېتىۋېلىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە توشۇيتتى . بۇنداق ئىشلار قانچە كۆپ تەكرارلانسا ، لى لىنىڭ يۈرىكى شۇنچە ئازابلىناتتى . بۇ ئائىلىدە يېگەن بىر چوكا تاماق ، ئىچكەن بىر يۇتۇم داغ سۇ زەھەر - زوقۇم بولۇپ جېنىنى قاقشىتاتتى . بۇنى ئۆزىلا بىلەتتى ، ھەتتا لیۇگۇيفېن- نىڭ سېزىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، بەزىدە كۈلۈمسىرەپمۇ قويياتتى . بۇ كۈلۈمسىرەشنىڭ ئاستىغا قانچىلىك ئازاب ، نومۇس ، خورلۇق ، بىچارىلىك يوشۇرۇنغانلىقىنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيتتى . بە- لىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

لى لى ئاللىقاچان ئۆزىنى «نومۇسى بۇلغانغان ئىپلاس»لار قاتا- رىغا قوشۇۋەتكەنىدى . شۇڭا ، ئۆزىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلغان يىگىت- لەرنىڭ تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلاتتى . ئۇ مەڭگۈ تاق ئۆتۈشكە رازى ئىدى . ھەرگىزمۇ ئۆزىنىڭ بۇلغانغان تېنى بىلەن قايسىبىر يىگىتنىڭ پاك تېنىنى بۇلغاپ ، گۇناھ ئۈستىگە گۇناھ ، جىنايەت ئۈستىگە جىنا- يەت ئۆتكۈزۈشنى خالىمايتتى . لېكىن ، كۈتۈلمىگەندە ئارىغا لیۇگۇيـ- فېن قىستۇرۇلدى . ئۇ مەيداننىڭ توك باشقۇرغۇچىسى جاڭ لورەننى سايە قىلدى . دەسلەپ لى لى ئۇنىڭ گېپىنى رەت قىلغان بولسىمۇ ، ۋاڭ ژېينىڭ بېسىمى ئۇنى تىز پۈكۈشكە مەجبۇر قىلدى . ۋاڭ ژېي چۈشەندۈردىكى : ئەگەر لى لى جاڭ لورەن بىلەن توي قىلىپ ، بىر كېچىنى تىنچ - ئامان ئۆتكۈزۈۋالسا ، يۈرىكىنى ئۇزاق يىلدىن بېرى ئازابلاپ كېلىۋاتقان ئىزا - نومۇستىن بىراقلا قۇتۇلىدىكەن .

لى‌لى رازىلىق بەردى . ئۇزاققا قالماي ئىككىسى ئادمىنىڭ مەست-

لىكى كەلگۈدەك ئاشىق - مەشۇقلاردىن بولۇپ قالدى . بىرلىكتە كىنو- تىياتىرغا كىرەتتى . تاۋۇزلۇقنىڭ ساتمىسىدا سائەتلەپ - سا- ئەتلەپ مۇڭدىشاتتى . قولغا - قول تۇتۇشۇپ جىلغىغا چۈشۈپ ، ئېقىن بويىدا سەيلە قىلاتتى . ئاينىڭ چىقىشى ، بۇلۇتلار ئارىسىدا لەرزان ئۇزۇشىنى زور قىزىقىش بىلەن تاماشا قىلاتتى .

كۈنلەر ، ئايلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن لى لى تەبىئەتنىڭ گۈزەللە- كى ، ھاياتنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىشكە ، كۆڭۈلسىز ، نومۇس- لۇق كۈنلەر ۋە تۈنلەرنى ئۇنتۇپ ، كەلگۈسى بەختىيار كۈنلەر ، لەز- زەتلىك تۈنلەرنى ئويلاشقا باشلىدى . ئىشتىهاسى ئېچىلىپ ، ۋۇجۇدىغا يېڭىباشتىن ئەت قوندى . كۆڭلى خۇشال ، روھى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . كۈزنىڭ — توي كۈنلىرىنىڭ تېزرەك يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە ئىدى .

تەقدىرنىڭ ئويۇنلىرى غەلىتە بولىدىكەن : جاڭ لورەن بىلەن ئىككىسى توي خېتى ئېلىشقا پۈتۈشكەن كۈندىن ئۈچ كۈن ئىلگىرى ، ئۈرۈمچىدە تۇرۇۋاتقىنىغا تۆت ئايدىن ئاشقان ۋاڭ ۋېي ئۇشتۇمتۇت تاۋۇزلۇقنىڭ ساتمىسىدا پەيدا بولۇپ قالدى . لى لى ئۇنى كۆرۈپلا رەڭگى ئۆڭۈپ ، پۈت - قولىدىن ماغدۇر كەتتى . مۇڭلانغان كۆزلىرى كىمدىندۇر مەدەت تىلەپ ، ئەتراپقا ئالاق - جالاق تىكىلدى . لېكىن ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى . كەچكى شەپەق ئۇنى مەسخىرە قى- لىپ كۈلۈۋاتقاندەك ، بارغانسېرى ئۇنىڭ يۈزلىرىدەك قىزارماقتا . كۈز شامىلى مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرغان قىرقىما چاچلىرىنى ھەر يانغا ئۇچۇرۇپ ، يۈز - كۆزلىرىگە ئۇرۇپ ، ئۇنىڭ ۋەسۋەسىگە چۈشكەن كۆڭلىنى تېخىمۇ بىئارام قىلماقتا ئىدى .

ۋاڭ ۋېي قىلچە تارتىنماستىن ساتمىغا كىرىپ ، ھەممە يېرى شالاقلاپ كەتكەن ئەسكى ، غىچىرلاپ تۇرىدىغان كارىۋاتقا ئولتۇردى . لى لىنىڭ باش - ئايىغىغا ئۇزاق سەپسالدى . بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي ، تىرناقلىرىنى تاتىلاپ ساتمىنىڭ سىرتىدا ئۆره تۇرغان لى لىنىڭ كاللىسى مۇزلاپ قالغاندەك ، ھېچ نەرسىنى ئويلاشقا قۇربى يەتمەيتتى . يىغلىماقچى بولغانىدى ، كۆزلىرىدىن ياش چىقماقتا يوق ،

مىتمۇ قىلىپ قويمىدى . ئۇ بىرلا نۇقتىغا — بىر كاسا تاۋۇزنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا سانجىپ قويۇلغان ئۆتكۈر پىچاققا تىكىلگەنىدى . ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ قېتىپ قالغانىدى . ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدى دېلىغۇلۇق ، قورقۇنچ ئىچىدە ئەمەس ، بەلكى غەزەپ - نەپرەت ، ئىنتىقام ئوتىدا يانماقتا ئىدى !

ۋاڭ ۋېي بۇنى تۇيدىمۇ ياكى باشقا بىر سەۋەبتىنمۇ ، ئىلگىرىكىدەك غىلجىڭلىق قىلمىدى . تۇرقى سىپايە ئىدى .

— لى لى ، — دېدى ئۇ خېلىدىن كېيىن ، — قورسىقىڭدا بار ئوخشىمامدۇ ؟

— نېمە ! — لى لى يىلان چېقىۋالغاندەك ئەنسىز چىرقىرىۋەتتى . قورقۇنچلۇقتا چەكچەيگەن كۆزلىرى ۋاڭ ۋېيغا مىختەك قادالغانىدى ، — نېمەدېدىڭىز ؟

— هوي ، نېمانچە ئەندىكسەن ؟ — ۋاڭ ۋېي سىرلىق كۈلۈمسىرىدى ، — كەل ، مەيەرگە ئولتۇر ، ئولتۇرۇپ سۆزلىشەيلى .

لى لى تۇرغان جايىدىن قىمىرلىمىدى .

— بەك ئوبدان بوپتۇ ! — دېدى ۋاڭ ۋېي سۆزىنى داۋام قىلىپ ، — بەك ئوبدان ئىش قىپسەن !..... ئاخىر شېئاۋجاڭنى بابلاپسەن - دە ؟

لى لى ئۈنچىقمىدى . ئۇ خۇددىسى يوقىتايلا دەپ قالغانىدى . كۆزلىرىنى ۋاڭ ۋېيىنىڭ ئاغزىدىن بۆلەك يەرگە يۆتكىگۈدەك ماداريمۇ يوق ئىدى . ۋاڭ ۋېي تاماكىسىنى قاتتىق بىر شورۇپلىپ غودۇڭشىدى :

— نىمانداق گەپ قىلمايسەن ؟

— .....

— قورسىقىڭ نەچچە ئايلىق بولدى ؟

— .....

لى لى قورسىقىنى چاڭگاللىدى . نەزىرىمۇ قورسىقىغا ئاغدى . لېكىن ، تىلى ئوخشاشلا گەپكە كەلمەيتتى .

— ئەستا ، نېمانداق قىلىدىغاندۇ ! ۋاڭ ۋېي تېرىكتى ، — مۇنداق

قارىسام ، بۇ ئىشتىن شياۋجاڭنى خەۋەردار قىلمىغان ئوخشىمامسەن ؟
— قايسى ئىشتىن ؟
لى لى ۋاڭ ۋېينىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ تۇراتتى . ئۇنىڭ نەزەرى شۇنداق غەلىتە ، شۇنداق سوغۇق ئىدىكى ، ۋاڭ ۋېي كۆزلىرىنى قاچۇرۇشقا مەجبۇر بولدى . تاماكىنىڭ ئىسىنى پۈۋلىگەچ ، ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلەشكەندەك دېدى :
— قورسىقىدا شياۋجاڭنىڭ بالىسى بارلىقىنى دەيمەن ؟ !
— بالا..... شياۋجاڭنىڭ بالىسى ؟.....
لى لى هوشىدىن كەتكىلى تاسلا قالدى . بىر تەرەپكە سەللا سەنتۇرۇلدى- دە ، ساتمىنىڭ تۇۋرۇكىگە ئېسىلىۋالدى . بېشىنىڭ تۇۋرۇككە تېگىشى ئېسىنى يىغىۋېلىشقا ياردەم بەرگەنىدى .
6- ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنى بولۇپ ئۆتكەن بىر ئىشنى غىل - پال ئېسىگە ئالدى : ئۇ كۈنى لى لى دادىسى بىلەن بىللە رۇستەمگە تاۋۇز ئۈزۈشۈپ بەردى . چۈشتە ياڭ دابەي بىلەن رۇستەم ئارام ئالغىلى ئۆيگە كېتىشتى . هايال ئۆتمەي ۋاڭ ۋېي تاۋۇزلۇقتا پەيدا بولدى -دە ، ئەتە ئۈرۈمچىگە ماڭماقچى بولۇۋاتقانلىقىدىن لى لىنى خەۋەرلەندۈردى . نۇرغۇن ياغلىما سۆزلەر بىلەن ئالداپ ، ئۇنىڭ نومۇ- سىغا تەگدى . ئۇنى قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن جاڭ لورەن بىلەن بىر يەردە بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈشكە دەۋەت قىلدى .
— ئەگەر رەسۋا بولماي دېسەڭ ، — دېدى ئۇ ، — شياۋجاڭنى بابلا ! بويۇڭدا قالسا ، بەختىڭ كەلگىنى شۇ !.....
لى لى جاڭ لورەن بىلەن يېقىنلاشقان دەسلەپكى كۈنلەردىلا ، ۋاڭ ۋېي لى لىگە مۇشۇ مەسىلىھەتنى بەرگەنىدى . لېكىن ، جاڭ لورەننى «بابلاش» لى لىنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس ئىدى . ئۇ ۋاڭ ۋېينىڭ خورلاشلىرىغا نائىلاج سۈكۈت قىلىغىنى بىلەن ، جاڭ لورەننىڭ كۆزلىرىگە تىك بېقىپ قاراشقىمۇ خىجىل بولاتتى . جاڭ لورەن ئىنتايىن تارتىنچاق ، ئېغىر - بېسىق يىگىت بولغاچقىمىكىن ، لى لىغا بەكمۇ پەردىشەپ بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى . كۆپ هاللاردا ئۇنىڭغا سۇۋۇشۇپ كېتىشتىنمۇ ئېھتىيات قىلاتتى . يىگىت مانا مۇ-

شۇنداق ئەخلاقلىق ، سەۋر - تاقەتلىك تۇرسا ، قىز بالا قانداقمۇ يۈزىنى داپتەك قىلىپ.....

لى لى ۋاڭ ۋېينىڭ بۇ مەسىلىھەتىگە كۆڭۈلدە تۇكۇرگەن بولسا- مۇ ، بۇ ئىپلاس مەخلۇق بىلەن تاكاللىشىشتىن كۆرە ، تىلىنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ «ماقۇل» دەپ قويۇپ ئۇنىڭدىن قوتۇلۇشنى ئەۋزەل كۆردى . شۇڭا ، يىراقتىن رۇستەمنىڭ قارىسى كۆرۈنگەنىدى . ۋاڭ ۋېي «غىپپىدە» تىكشۈەتتى . ھايال ئۆتمەي ، چېلەكتە قۇيغاندەك شارقىراپ يامغۇر يېغىپ كەتتى . ئارىدىن تۆت ئاي ئۆتكەن بۇ- گۈنكى كۈندە.....

لى لى قورسىقىنى تېخىمۇ مەھكەمرەك باسقانىدى ، قورسىقىدا نېمىدۇر مىدىرلىغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى .

«بالىمىدۇ ؟ ئاشۇ كۈنى..... ۋاڭ ۋېي..... »

لى لى ئەمدى ھەممىنى ئېسىگە ئالدى : دەرۋەقە ، 2 — 3 ئايدىن بۇيان ، لى لىنىڭ ۋۇجۇدىدا غەلىتە ئۆزگىرىشلەر بولغانىدى . ئۇ بۇنى ئېنىق سېزىپ تۇرسىمۇ ، ئۇنچىۋالا پىسەنتىگە ئېلىپ كەتمىگەنىدى . چۈنكى ، يېقىنقى يىللاردىن بېرى بىرقانچە قېتىم مۇشۇنداق ھادىسە- لەرگە دۇچ كەلگەن ، كېيىنچە قانداق بولۇپ ئوڭۇشلىپ كەتكىنىنىمۇ تۇيمايلا قالغانىدى . بەزىلەرنىڭ ئېيتىشچە : بۇنداق غەلىتە ھادىسىلەر خېلى كۆپ ئاياللاردا بولۇپ تۇرارمىش..... لى لى بۇنىڭغا ئىشەنىدى . غەيرىي خىياللاردا بولمىدى . «بالا» دېگەن بۇ ئۇقۇم ئۇخلىسا چۈشە- گىمۇ كىرمەيتتى . ئۇ خاتىرجەم ئىدى ، ھەتتا ئۆزىنى بەختلىك سا- نايتتى . جاڭ لورەندەك ئاشىقى بارلىقى بىلەن پەخىرلىنەتتى .كېچە- كۈندۈز ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشنىڭ غېمىدە ئىدى . جاڭ لورەنمۇ ئالدىرايتتى . لېكىن ، ياڭ دابەي «زامانغا لايىق» توي قىلىش غېمىدە ئىدى . نەچچە مىڭ يۈەنلىك زامانۋى ئۆي جاھازلىرى سېتىۋالغان بولسىمۇ ، كەم - كوتىسى پۈتمەيۋاتاتتى . بەزىلەر چاقچاق قىلىپ : «ياڭ دابەي ، شياۋجاڭ بىر يېتىم ئوغۇل ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئانىسى كېسەلمەن ، قولى قىسقا تۇرسا ، سىز بىلەن قانداقمۇ تەڭ كېلىشە- لەر ؟» دېسە ، ئۇ : « سىلەر مېنى ئۇنىڭ قىينىچىلىقى بارلىقىنى

بىلمەيدۇ دەۋاتامسىلەر ؟ بىلىمەن ، ھەممىنى بىلىمەن ! ئۇ ماڭا ئوغۇل بولماقچىكەن ، مەنمۇ ئۇنىڭغا ئاتىلىقنى يەتكۈزمىسەم بولامدۇ ؟ خاتىرجەم بولۇڭلار ، مەن لاۋياڭ ئۇ بالىنى بىر تىينمۇ چىقىم قىلدۇرمايمەن . توينى دادىسى باردىكىدەك كاتتا قىلىپ بېرىمەن ! » دەيتتى . لېكىن ، ئۇ كۈنلەر يېتىپ كەلگۈچە لى لى قورساق كۆتۈرۈپ قالغانىدى .

لى لى «پاڭكىدە» يىغلىۋەتتى . ھودۇقۇپ كەتكەن ۋاڭ ۋېي چاچراپ ئورنىدىن قوپتى- دە ، ئېتىلىپ كەلگەن پېتى لى لىنىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋالدى . ئۇنى «گالۋاڭ» دەپ ئەيىبلىدى . بۇ ئۆزىنىڭ جاڭ لورەننى «بابلاش» توغرىسىدىكى مەسلىھەتىگە لى لىنىڭ سەل قارىغانلىقىنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسى ئىكەنلىكى ، ئەگەر يەنە گالۋاڭ- لىق قىلىپ گېپىگە كىرمەيدىغان بولسا ، بۇنىڭدىنمۇ يامان ئاقىۋەتكە گىرىپتار بولىدىغانلىقىنى قايتا - قايتا بايان قىلىپ ، لىلىنىڭ ئەس- ھوشىنى توغرىلىدى . كۆز ياشلىرىنى قۇرۇتتى . لى لى گاس - گاراڭ ئادەمدەك ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلگىنىچە قېتىپ قالغانىدى . بىر- نەرسە ئويلىيالمىغۇدەك ، سۆزلىيەلمىگۈدەك خۇدى ، جۇرئىتى قالمىغانىدى .

ۋاڭ ۋېي ئۇنى يۆلەپ ئەكىلىپ كارىۋاتقا ئولتۇرغۇزدى . ئۆزى ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆرە تۇردى :

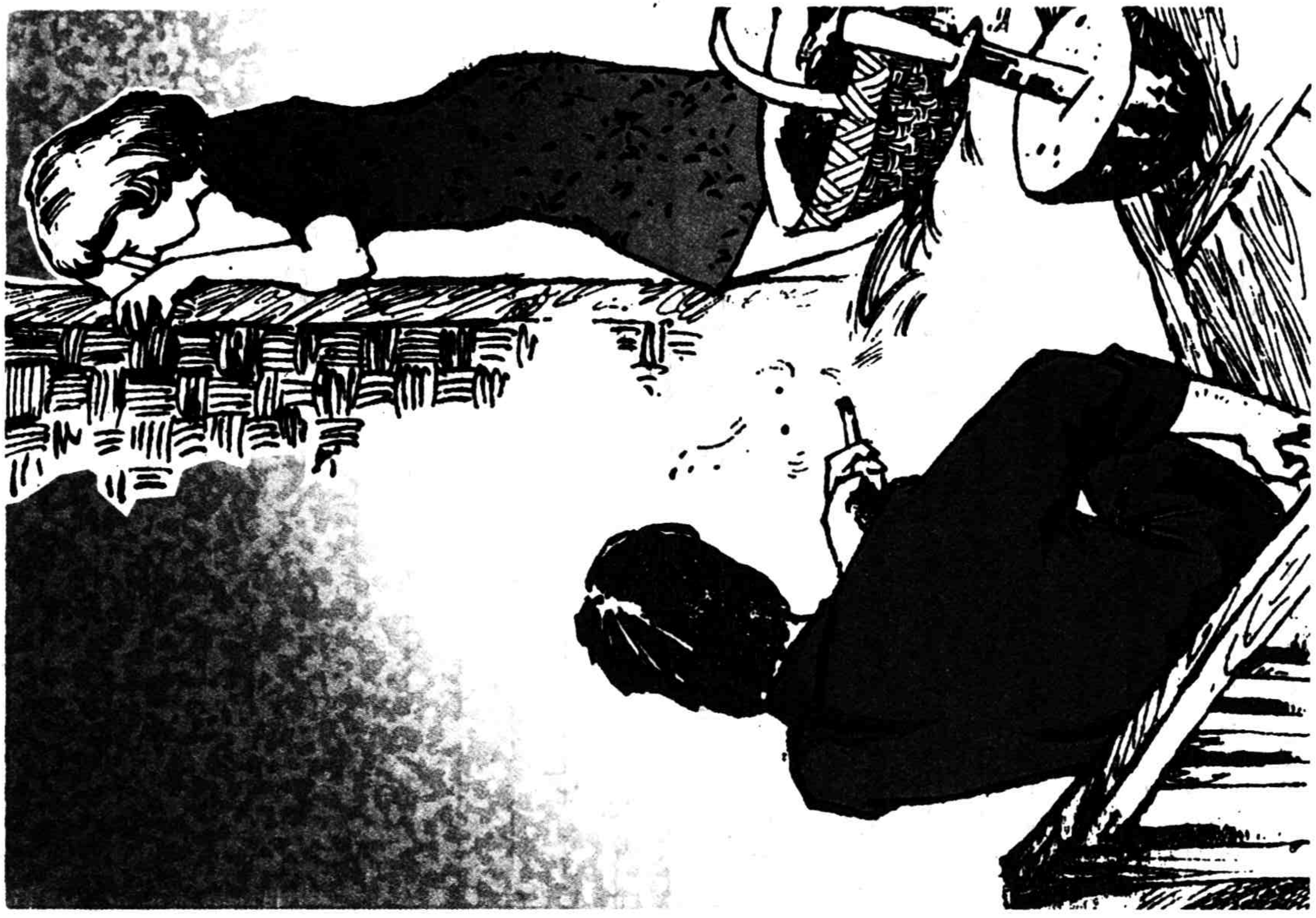
— بولغۇلۇق ئىش بوپتۇ . ئەمدى ئۆزۈڭنى ئۆلتۇرۇۋالغىنىڭ بىلەنمۇ بۇ پالاكەتتىن قۇتۇلالمايسەن ، — دېدى ئۇ سىرلىق قىلىپ ۋە بىردەم شۇك تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سورىدى ، — بۇ قېتىم گېپىمىگە كىرەرسەن ؟

لى لى ئىسەدەپ يىغلاشقا باشلىدى . بېشىنى يەردىن ئۇستۇن قىلمايتتى .

— ئەستا..... ھوي ، گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن ؟

— ئاڭلاۋاتىمەن !.....

لى لى «شارتتىدە» بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىخ- تەك قادالدى . نەزەرى شۇنداق سوغۇق ، شۇنداق غەزەپلىك ئىدىكى ،

ۋاڭ ۋېينىك تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى . ئۇ ھېچقاچان لى لىنى مۇنداق غەزەپلەنگەن ھالەتتە كۆرمىگەنىدى . ۋاڭ ۋېي زورىغا كۈلۈمسىرىدى :

— ماڭا قارا ،— دېدى ئۇ نەزەرىنى لى لىدىن قاچۇرۇپ ، —ھېلى بىركىم كېلىپ قالسا ، ھەر ئىككىمىزگە ياخشى ئەمەس . مەنغۇ خوتۇن ئېلىپ ، بالا تاپقان ئادەم . ھەرقانداق ئىزا ـ ئاھانەتكە قالساممۇ پەرۋايىم پەلەك ! بىلەمسەن ، مېنىڭ بېشىمنى قاتۇرۇۋاتقىنى سېنىڭ تەقدىرىڭ ! ئەگەر مۇشۇ تۇرقۇڭ بىلەن توي قىلساڭ ، ئۇزاقتا قالماي قورسىقىڭ دومبىيىپ چىقىدۇ . ئۇ چاغدا.....

لى لى تۇيۇقسىز سورىدى :

— مېنى نېمە قىل ، دېمەكچىسىز ؟

— ھە ، ماۋۇ گېپىمىڭ جايىدا بولدى ! مۇنداق قىلايلى .

— قانداق قىلىمىز ؟

لى لىنىڭ يۈرىكى تاشتەك قېتىپ قالغانىدى . «ئىزا تارتىش» دېگەن نەرسە ئۇنىڭ خىيالىدىمۇ يوق ئىدى . ۋاڭ ۋېينىڭ بىر ئېغىز گېپىگە ئىككى ئېغىز گەپ تاقاپ تۇراتتى . ئۇنىڭ بۇ ھالىتى ۋاڭ ۋېينى خېلىلا تەمتىرەتكەنىدى ، ئۇ دۇدۇقلىدى :

— مۇنداق..... مۇنداق قىلساق.....

— قانداق قىلىمىز ؟ بالىنى چۈشۈرۈۋېتەمدۇق ؟

— ياق.....

— ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالايمۇ ؟

لى لىنىڭ نەزەرى تاۋۇزغا سانجىلغان پىچاققا ئاغدى . ۋاڭ ۋېي سەگەكلەشتى :

— نېمە دەيدىغانسەن ! نەدىكى يوقىلاڭ گەپلەرنى قىلىپ .

— ئەمىسە ، نېمە قىلسام بولىدۇ ؟ گېپىڭنى ئوچۇق دېمەمسىز .

— ماقۇل ، دەققەت قىلىپ ئاڭلا ئەمىسە ، — ۋاڭ ۋېي ئىككى قولىنى لى لىنىڭ يەلكىسىگە ئۇزاتقانىدى لى لى قاتتىق سىلكىۋەتتى ،— ھىم.....— دېدى ۋاڭ ۋېي بۇرنىدا چۈن تۇتۇپ ، — مۇنداق گەپ : ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە قورسىقىڭدىكى بالا كىمنىڭ

ئىكەنلىكى سۇرۇشتۇرۇلۇپ قالسا ، «رۇستەمنىڭ» دەپ چىڭ تۇرد-
سەن !

— نېمە.....رۇستەمنىڭ..... !؟

— ھەئە ، چوقۇم شۇنداق دەيسەن !

مېڭىسىگە مىخ قېقىلغاندەك ئەندىكىپ كەتكەن لى لى ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەنىدى . سىياقىدىن ھازىرلا ژاڭ ژېينى بوغۇۋې-تىدىغاندەك ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ ، ئەتراپتىن ئادەم يىغىپ ، ژاڭ ژېينىڭ بارلىق رەزىللىكلىرىنى خەلقئالەم ئالدىدا ئاشكارا قىلد-ۋېتىدىغاندەك تۇراتتى . لېكىن ، ئۇ ئۇنداق قىلمىدى . ئۇنداقمۇ قىلال-مايتتى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى نومۇس كۆچى ئىسكەنجىگە ئالماقتا ، ئەق-لىنى بوغماقتا ئىدى . ئۇ تەسلىكتە دۇدۇقلىدى :

— نې..... نېمىشقا ؟

— ھېلىقى كۈن ئېسىڭدە بارمۇ ؟— ژاڭ ژېي بۇنىڭدىن تۆت ئاي بۇرۇنقى ئاشۇ يامغۇرلۇق كۈندە يۈز بەرگەن ئىشنى يەنە بىر قېتىم لى لىنىڭ ئېسىگە سالغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى ، — بالىنى چۈشۈ-رۈۋەتسەڭ سالامەتلىكىڭگە تەسىر يېتىدۇ ، بۇ بىر ؛ ئىككىنچىسى ، سېزىلىپ قالسا ، يۈزۈڭ سۆرۈن بولۇپلا قالماي تويۇڭمۇ بۇزۇلىدۇ ؛ ئۈچىنچىسى ، دادالڭ ياشىنىپ قالدى . بۇ رەسۋاچىلىق قۇلىقىغا يېتىپ قالسا ، يا سېنى بىرنېمە قىلىۋېتىدۇ ، يا بولمىسا ، ئۆزى تۇگىشىپ كېتىدۇ ، — لى لى بارغانسېرى بوشىشىپ كەتتى . ژاڭ ژېينىڭ سۆزلىرىنى زېھىن قويۇپ ئاڭلاشتىن بۆلەك ھېچ نەرسىگە قۇربى يەتمەيتتى . ژاڭ ژېي سۆزىنى مۇنداق تۇگەتتى ، — مەيلى تويدىن بۇرۇن ياكى تويدىن كېيىن كىملا قورسىقىدىكى بالىنىڭ دادىسىنى سۇرۇشتۇرسە ، سەن : «يامغۇر ياققان ئاشۇ كۈنى رۇستەم ساتمىغا بېسىپ كىرىپ ماڭا باسقۇنچىلىق قىلغان» دېسەڭلا بولىدۇ . قانداق ، ماقۇلمۇ ؟

.....—

شامال كۈچەيدى . ساتمىغا ئارتىپ قويۇلغان تېرەك شاخلىرىنىڭ قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتكەن يوپۇرماقلىرى غەلىتە شىلدىرلاشقا

باشلىدى . بىرتال يوپۇرماق بەرگىدىن ئۈزۈلۈپ ، لى لىنىڭ ھەرتەرەپ-
كە چېچىلىپ كەتكەن چاچلىرىغا ئېسىلىپ توختىدى . ئۇ بۇنى سەزمە-
دى بولغاي ، قىمىرلاپمۇ قويمىدى . ئويچان كۆزلىرى نەگىدۇر تىكىل-
گەنىدى . ئاستىنقى كالپۇكىنى تېخىمۇ قاتتىقراق چىشلەپ ، چوڭقۇر
ئۇلۇغ - كىچىك تىندى . ۋاڭ ۋېي ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتىلاشتىن كۆرە ،
ئۆزى كۆپرەك سۆزلەشنى مۇۋاپىق كۆردى بولغاي ، ئۇ ماۋۇلارنى
چۈشەندۈردى :

— ئەگەر سەن : «رۇستەم ماڭا باسقۇنچىلىق قىلغان» دېگەن
گەپتە چىڭ تۇرساڭ ، قانۇنمۇ ، تەشكىلمۇ سېنى «زىيانلانغۇچى» دەپ
قاراپ ، ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدۇ . بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش بولسا.....

— ئەگەر ، — دېدى لى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، — مېنى
«نېمىشقا ۋەقە يۈز بەرگەن چاغدىلا مەلۇم قىلمىدىڭ ؟» دەپ قىستىسا
قانداق قىلىمەن ؟

— ھا -ھا -ھا !..... نېمە دەيتتىڭ ، جاۋابى ناھايىتى ئاددىي !
— ۋاڭ ۋېي مەسخىرە ئارىلاش كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى ، — تازا كېلىشتۇ-
رۇپ يىغلاپ : «ئۇ چاغدا نومۇس قىلىپ دېيەلمىدىم» دەيسەن . شۇنىڭ
بىلەن ئىش پۈتتى دېگەن گەپ !

لى لى بېشىنى پەسكە سالىڭغىلاتتى . ئۇ ھازىر «بۇزۇق» دېگەن
بەتنامدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا تەييار ئىدى .
ۋاڭ ۋېينىڭ مەسلىھەتى قىيانلىق دەريانىڭ چوڭقۇر قاينىمىغا كىرىپ
قېلىپ ، جان قايغۇسىدا تېپىچەكلەۋاتقان نىمجان قۇرتقىلا ئوخشاپ
قالغان لى لىغا نىسبەتەن جان قۇتۇلدۇرغۇچى قولۇاق ياكى قىرغاقتىن
ئۇزىتىلغان شەپقەتچى قول بولدى . لى لى ئۇزاق ئويلىنىپ تۇرماس-
تىن رازىلىق بىلدۈردى ۋە ئارىدىن بەش كۈن ئۆتۈپ ، ۋاڭ لىخۇا
ئۇنىڭ بىلەن قورسىقىدىكى بالا توغرۇلۇق سۆزلەشكەنىدى . ۋاڭ ۋېي-
نىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئىش كۆردى . رۇستەمنى تۇرمىگە ئاپىرىپ
بېرىش بەدىلىگە ئاھانەتتىن قۇتۇلدى . جاڭلورەن بىلەن تويمۇ قىلى-
ۋالدى . لېكىن يېڭى بىر ئازابتا قالدى . رۇستەمنىڭ تىرىك يېتىم
بولغان پەرزەنتلىرى ۋە ئۇنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئۆز ئائىلىسىگە

قىلغان ياردەملىرى بىردەممۇ كۆز ئالدىدىن نېرى بولمىدى . ئىشتىھا-سى تۇتۇلۇپ ، ئۇيقۇسى قاچتى . ئورۇقلىدى . بەزىدە ئېرىدىن يوشۇ-رۇن يىغلاپمۇ ئالاتتى . ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى ، ھەتتا سىياسىي قانۇن ئورگىنىغا بېرىپ ئەينى ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ ، ھەقىقىي جىنايەتچى-نى رۇستەم بىلەن ئالماشتۇرماقچىمۇ بولاتتى-يۇ ، ھايال ئۆتمەي ئۆزى-نى بېسىپ ، نىيىتىدىن يانىاتتى .

ئۇنىڭغا يۈز لازىم ئىدى . ئۆزى بىلەن ۋاڭ ۋېيدىن بۆلەك ھېچ-كىم بىلمەيدىغان بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ ، كىشىلەر ئارىسىدا ئۆمۈرلۈك ئاھانەتكە قېلىشنى خالىمايتتى !

لېكىن ، «قىڭغىر ئىش قىرىق يىلدىن كېيىنمۇ بىلىنىدۇ» كەن . لاۋرېن لى لىنىڭ بالىسىنى كۆرۈپلا ، بالىنىڭ دادىسىنىڭ كىملىكىنى بىلىۋالدى . ئەمدى لى لى يەنە يالغانچىلىق قىلىشقا پېتى-نالمىدى . ئۇ ۋىجدان ئازابىدىن قۇتۇلۇشقا بەل باغلىغانىدى .

دادىل قەدەم

— ئەبلەخ !— ياڭ ۋېنبىڭ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ، تەرىنى تۇردى ، — ئەسلىدە ۋاڭ ۋېي دېگەن بۇ بىرنېمىنىڭ گۇاڭجۇدا شۇنچە ئۇزاق تۇرۇۋېلىشى ، شىياڭگاڭغا چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇنۇشى ، يالغۇز ئەتكەسچىلىك قىلمىشىنىڭ پاش بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيغانلىقىدىن ئەمەسكەن- ده !

— تېخى ئۇنىڭ مۇنداق ئىشلىرىمۇ بارمىكىن !— لاۋرېن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ، — بۇنى قانداق ئۇقتىڭىز ؟

— تۇنۈگۈن گۇاڭجۇ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارە-سىدىن تېلفون كەلدى . ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە : ۋاڭ ۋېي بىلەن شاۋ-دۇن نەچچە يىلدىن بۇيان مەلۇم ئەتكەسچىلىك گۇرۇھى بىلەن بىرلە-شىپ ، گۇاڭجۇدا نەشە سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىپتۇ . يېقىندا قولغا ئېلىنىش ئالدىدا ۋاڭ ۋېي ئۇشتۇمتۇت غايىب بوپتۇ .

— شاۋدۇنچۇ ؟

— ژالڭ ژېينى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن شاۋدۇنغا چېقىلماي تۇرۇپتۇ . تېلېفوندا ژالڭ ژېينىڭ بۇ يەرگە كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى سورىدى . مەن ئەسلىدە تۇنۇگۈنلا سىزنى بۇ يەرگە چاقىرتماقچى بولغانىدىم . سالامەتلىكىڭىزنىڭ تولۇق ئەسلىگە كەلمىگەنلىكىنى نە-زەرگە ئېلىپ نەچچە كۈن تەخىر قىلىش نىيىتىگە كەلدىم . دوختۇرخا-نىدىن چىقتىڭىزمۇ ، يا ؟

— ياتاقتىن چىقىش رەسمىيىتىنى تېخى ئۆتىمىدىم . بۇ يەردىن بېرىپلا رەسمىيەت ئۆتەپ قايتىپ چىقماقچىمەن .

— بۇ ئۆزىڭىزنىڭ مۇددىئاسىمۇ ، دوختۇرلارنىڭ پىكرىمۇ ؟

— دوختۇرنىڭ مەيلىگە باقسام يەنە بىر ھەپتىسىز قويۇۋەتمەيدۇ .

— ھەۥۥۥۥ ئۇنداق بولسا ، دوختۇرنىڭ پىكرىنى ئاڭلاڭ ، خىز-مەت دېگەننى تەن ساق بولسا ئىشلەيدىغان گەپ . ھەقىچان بۇ يەرگە دوختۇرنىڭ رۇخسىتىسىزلا قېچىپ كەلدىڭىزغۇ دەيمەن ؟

—ۥۥۥۥ

— ياخشى قىلماپسىز ، يولداش !ۥۥۥۥ ئىنتىزامنى ئېكسپورت قىلىشنىلا بىلىپ ، ئىمپورت قىلىشنى بىلمىسەك ياخشى بولمايدۇ ! ھە راست ، رۇستەمنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن خەۋىرىڭىز يوققۇ دەيـ-مەن ؟

— ياق ، ئۇ بىرەر ئەھۋال سادىر قىلدىمۇ ؟

— بەش كۈندىن بۇيان ئاچلىق ئېلان قىلىپ ، ئاغزىغا بىرنەرسە سالغىلى ئۇنمايۋاتىدۇ .

— بۇۥۥۥۥ ئۇ نېمىشقا مۇنداق قىلىدىكەن ؟

— سوت مەھكىمىسى ئاخىرقى ھۆكۈمگە قول قويۇشنى تەلەپ قىلغانىكەن ، نارازىلىق بىلدۈرۈپ ئاشۇنداق قىپتۇ .

— ئۇ ھازىر نەدە ؟

— بىزنىڭ تۇرمىدە ، ئەسلىدە يەكشەنبە كۈنى ناھىيە بازىرىدا ئۇچۇق ھۆكۈم ئېلان قىلىپ ، يىغىندىن كېيىن ئۇنى ئۈدۈللا ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا ئەۋەتىشنى پىلانلىغانىدۇق . ئۇنىڭ ئاچ-لىق ئېلان قىلىشى پىلانىمىزنى بۇزۇۋەتتى .

— ۋىلايەت ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندۇ ؟

— خەۋەر تاپتى . ۋىلايەت بىزگە رۇستەمنى تاماققا كىرىشتۇ- رۇش ، بارلىق چارىلەر بىلەن ئۇنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىشنى تاپ- شۇرغانىدى . ھېچقانداق قىلىپمۇ ئۇنى ئەيۋەشكە كەلتۇرەلمەيۋاتىمىز . پەقەت ئوكۇل بىلەنلا ھاياتىنى ساقلاپ تۇرۇۋاتىمىز .

ياڭ ۋېنبىڭ رۇستەم بىلەن بولغان «جەڭ» نىڭ تەپسىلاتىنى يىپىدىن يېڭىسىغچە سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، لاۋرېندىن سورد- ىدى :

— لى لىنىڭ بۇ قېتىمقى ئىقرارىغا ئىشىنىشكە بولارمۇ ؟

— بولىدۇ ، نېمىشقا دېسىڭىز ، لى لى يۇرىكىدىكى ھەممە دەرد- ئەلەملىرىنى لىخۇاغا ئېيتقاندىن كېيىن ، مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلدى . مەن بىلەن سۆزلەشكەندە ، ئۆزىنىڭ ۋاڭ ۋېينىڭ دامىغا چۈشۈپ ، رۇستەمنى ناھەق تۇرمىگە قامىتىۋەتكەن گۇناھى ئۈچۈن ، قانۇننىڭ جازا بېرىشىنى تەلەپ قىلدى . سوتتا ۋاڭ ۋېي بىلەن يۇزمۇيۈز مۇنازىرلىشىپ ، رۇستەمنى ئاقلاشقا تەييار ئىكەنلە- كىنى بىلدۈردى .

— كېيىن گېپىدىن يېنىۋالمىسىغۇ ياخشى.....

— يېنىۋالمايدۇ ، — لاۋرېن ئىشەنچ بىلەن سۆزلەيتتى . ئۇ سومكىسىدىن ئۈچ دانە ئۇنئالغۇ لېنتىسىنى چىقاردى ، — بۇنىڭ ئىككىسىنى لىخۇا ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندە مەخپىي ئېلىۋالغانىدى . بىرسىنى مەن ئالدىم . ئۇنىڭ ئىچ - قارنى بوشاپ ، بىزگە ھەر جەھەتتىن ماسلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن ، مەن ئۇنىڭغا بۇ لېنتىنى قويۇپ بەرگەنىدىم ،دەسلەپ بىرئاز ھەيران بولدى . مۇ- داق قىلىشتىكى مەقسىتىمنى چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ رازىمەنلىك بىلدۈردى . ئاندىن ھەممە ئەھۋالنى ئېرىگە ئەينەن ئېيتىپ ، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنمۇ داۋاملىق خوتۇن قىلىش - قىلماسلىقىنى ئۇقۇپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى .

— ماۋۇ ئايالنى .....— ياڭ ۋېنبىڭ بىر ئورۇندۇقنى كۆتۈرۈپ كېلىپ لاۋرېننىڭ ئۈدۈلىغا قويۇپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ چىرايى ئېچە-

لىپ قالغاندى . ئۇ بىر قولىنى لاۋرېننىڭ تىزىغا قويدى ، — ئۇنىڭ شەرتىگە كۆندىڭىزمۇ ؟

— كۆنمەي نېمە ئىلاج ؟— لاۋرېن قوللىرىنى ئىككى تەرەپكە يېيىپ كۈلۈمسىرىدى ، — كۆندۈم ، كۆنمىسەم لى لى ئېرى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىشكە تەييارلىنىپ قويغانىكەن .

— ھە ، ھە ، شۇنداق قىلىپ ، سۆزلەشتىڭىزمۇ ؟

— سۆزلەشتىم ،شياۋجاڭ لى لىدىن ئوڭايراق ئەيۋەشكە كەلدى .

— قاراڭ ، سىزنىڭ قارامىلىقىڭىزنى !— ياڭ ۋېنبىڭنىڭ چىرا-يىدا تەبەسسۇم ئەگىدى . كۆڭلىدىكى جىددىيلىك خېلىلا پەسەيگەندەك كۆرۈنەتتى ، — شۇنداق قىلىپ ، ھەممە گەپنى شياۋجاڭغا ئاشكارا دېدىم ، دەڭ ؟

— دېيىشكە تېگىشلىكىنى دېدىم ، دېمەيدىغانىنى مەسلەن ، ۋاڭ ۋېينىڭ لى لىنى كىچىكىدىنلا ئالداپ كەتكەنلىكى قاتارلىقلارنى ئاغ-زىمغا ئالمىدىم .

— بەك ئوبدان قىپسىز ! لى لىغا ئاشۇ بىر قېتىملىق باسقۇنچى-لىقتىن بۆلەك ئىشلارنى جاڭ لورەنگە دېمەسلىكنى تاپىلىغانسىز ؟

— تاپىلىدىم ، لى لىمۇ مۇشۇنداق قىلىشنى تەلەپ قىلغان .

— ياخشى ، ناھايىتى ياخشى !— ياڭ ۋېنبىڭ ئەزەلدىنلا لاۋرېنغا قايىل ئىدى . بۇ قېتىم تېخىمۇ قايىل بولدى . ئۇ قوللىرىنى لاۋرېن-نىڭ دولىسىغا قويۇپ ، ئۇنى يەڭگىل ئېرغىتىپ قويغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ فولىدىكى ئۇنئالغۇ لېنتىلىرىنى ئالدى- دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئۇيان - بۇيان مېڭىشقا باشلىدى . بىرھازادىن كېيىن ، ئېغىر بىر تىنىۋېلىپ ، لاۋرېننىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ دېدى ، — ئەگەر مالال كۆرمىسىڭىز ، ماڭا ئازراق يارەملەشسىڭىز قانداق ؟

— بولىدۇ ، قولۇمدىن كېلىدىغانلا ئىش بولسا .

— چوقۇم قولىڭىزدىن كېلىدۇ !

ئۇنداق بولسا ، ھازىرلا بۇيرۇڭ .

مۇنداق ئىش : قانۇن تەرتىپلىرى نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا ، رۇستەمنى بوگۇنلا «گۇناھسىز» دەپ جاكارلاپ ، تۇرمىدىن چىقىرىش

بىئەپ ، بۇ بىر تەرىپى ؛ يەنە بىرى ، بۇ لېنىنىلاردىكى گەپلەر بىرلا تەرەپنىڭ پاش قىلغانلىرى ، — ئۇ ئۇنىڭالغۇ لېنىنىلىرىغا ئۇرۇپ قويدى ، — قارشى تەرەپنىڭ ئىقرارى بولماي تۇرۇپ ، جىنايەتنى ئەمەلىيلەشتۈرگىلى بولمايدۇ . شۇڭا ، بىزگە ئەتراپلىق ئويلىنىپ ، ھەربىر قەدىمىمىزنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن بېشىمىزغا توغرا كېلىدۇ . مېنىڭچە بىرىنچى قەدەم يەنىلا رۇستەمنى غىزالىنىشقا كۆندۈرۈپ ، ئۇنىڭ ھاياتىنى خەۋپتىن قۇتۇلدۇرۇش . ئۇنىڭ ھازىرقى پەيلىگە قارىغاندا ، ھېچكىمنىڭ گېپىنى يەيدىغاندەك ئەمەس.....

— مەن بىر سۆزلىشىپ باقسامچۇ ؟— لاۋرېن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى .

— مەنمۇ شۇنداق دېمەكچىدىم ، — ياڭ ۋېنبىڭ لاۋرېنغا تىكىلىگىنىچە ئېغىر تىندى ، — ئۇرۇنۇپ بېقىڭ ، ئىككىنچى قەدەمنى قانداق بېسىشنى ئەھۋالىڭ تەرەققىياتىغا قاراپ بەلگىلەيلى .

شۇنداق قىلىپ ، رۇستەمنىڭ ئەينى ۋاقتىدىكى رەقىبى ئەمدى ئۇنىڭ ئادۋوكاتى بولۇپ قالدى .

*　　*　　*

رۇستەم تاماققا رەسمىي كىرىشىپ ئىككى كۈندىن كېيىن ياڭ ۋېنبىڭ لاۋرېننى تېلېفونغا چاقىرتتى :

— دوختۇرخانىدىن چىقتىڭىزمۇ ؟

— ياق ، دۇشەنبە كۈنى چىقماقچىمەن .

— شۇنداقمۇ ؟ بۇمۇ ئوبدان بوپتۇ . سىزگە يېڭى بىر ۋەزىپە چىقىپ قالدى .

— بۇيرۇڭ . چوقۇم تەلەپكە لايىق ئورۇنلاشقا تىرىشىمەن !

— ۋەزىپە مۇنداق : سەيشەنبە كۈنى ئايروپىلان بىلەن گۇاڭجۇغا ئۇچىسىز .

— ماقۇل ، يالغۇز ماڭامدىمەن ، يا ؟.....

— رازۋېدكا بۆلۈمىدىن بىر يولداشنى قوشىمەن . كونكرېت

ئىشلارنى گۇاڭجۇ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى ئورۇن-لاشتۇرىدۇ . بۇ ھەقتە ئۇلار بىلەن كېلىشىپ قويدۇم . بېرىپلا ئىشقا كىرىشىپ كېتەلەيسىلەر . باشقىچە پىكرىڭىز يوقتۇ ؟

— يوق ! مەيدان رەھبەرلىكىگە بۇ سەپەرنى نېمىدەپ چۈشەندۇرد-ەمەن ؟

— بۇنى ئۆزۈم توغرىلايمەن .

«پەرىزات» ھۇزۇرىدا

قارا رەڭلىك كىرا ئاپتوموبىلى «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىدا توختىدى . قارا شىلەپە ، قارا شىم - كاستۇم كىيىپ ، ئاق كۆڭلەككە ئوتقاشتەك قىزىل گالىستۇك تاقىغان ئېگىز بويلۇق بىر ئادەم ئاپتوموبىلدىن سۈغۈرۇلۇپ چىقتى- دە ، شوپۇرغا كىرا ھەققىنى تۆلەپ ، تالونىنى پۈرلەپ - پۈرلەپ يول بويىدىكى ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىۋەتتى . كېتىۋېتىپ قاپقارا ، يارىشىملىق بۇرۇتلىرىنى تولغاپ قويدى . ئۆزگىرىشچان كۆزەينەكنى تۈزەشتۈرگەن بولۇپ ئەتراپقا غىل - پاللا كۆز يۈگۈرتۈۋالدى . ئۇ سول قولىدا ئالتۇن ھەل بىلەن : «شىنجاڭنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتى— تۇرپان قۇرۇق ئۈزۈمى» دېگەن خەتلەر بېسىلغان كۆركەم قەغەز قاپچۇقلار بىلەن تولغان يوغان تور-خالتا كۆتۈرۈۋالغان . زېغىر رەڭ ئەستىرى سىرتقا قىلىپ قاتلانغان نوقۇت رەڭ سارجا پەلتونى بىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالغانىدى . پەلتو ئۈزۈم قاپچۇقلىرىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك يېپىپ تۇراتتى .

ئۇ مېھمانخانىنىڭ پەلەمپىيىدىن كۆتۈرۈلگەندە ، ئارتىسلاردەك پۇزۇر ياسىنىپ ، ئىشكىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ھۆرمەت قاراۋۇللىرىدەك تىك تۇرۇشقان بىر جۈپ قىز ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈردى ۋە ئىككىسى تەڭلا ئىشكىنىڭ قانىتىنى يوغان ئېچىپ ، ئۇنى ئىچكىرىگە تەكلىپ قىلدى .

ھېلىقى كىشى بۇ مېھمانخانىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقانلىرىغىچە تونۇش بولسا كېرەك ، ئۇدۇللا مۇلازىمەت پەشتاختىسىغا كەلدى . مۇلازىم

ئۇنىڭغا ئالاھىدە ھۆرمەت كۆرسىتىپ ، ئورۇندۇقتىن كۆتۈرۈلدى . ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ ، سالامنى ئىلىك ئالدى . ئاندىن پەلتو بىلەن تور خالتىنى پەشتاختىنىڭ ئۈستىگە قويدى . يانچۇقىدىن بىر قاپ داڭلىق چەت ئەل تاماكىسىنى ئېلىپ ، بىر تالنى مۇلازىمغا تۇتۇپ ، بىر تالنى گۆشلۈك كالپۇكلىرى ئارىسىغا قىستۇردى- دە ، گاز چاقمە- قىنى ياندۇردى . تاماكىنى كۇچەپ بىر شورۇنۇالغاندىن كېيىن ، 407- نومۇرلۇق ئۆيدىكى لىن خېنىم بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيىتتى . مۇلازىم دەرھال ئۇنىڭغا بىر دەپتەرنى ئۇزاتتى - دە ، ئاپتوما- تىك تېلېفونىنىڭ نومۇرىنى ئايلاندۇرۇشقا باشلىدى . مۇلازىم تېلېفوندا قارشى تەرەپ بىلەن سۆزلىشىپ بولغاندا ، ئۇمۇ دەپتەرنىڭ كاتەكچىلە- رىنى تولدۇرۇپ بولغانىدى .

— لىن خېنىم ياتاقتا بار ئىكەن ، — دېدى مۇلازىم تەبەسسۇم قىلىپ ، — تۆتىنچى قەۋەتكە چىقىڭ .

— رەھمەت .

— ئۇ پەلتوسىنى ئېلىپ ، تورخالتىغا قول ئۇزاتقاندا ، مۇلازىم كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇزۇم قاپچۇقلىرىغا قاراپ قويدى . ئۇ بۇنى سەزدىمۇ ياكى ئەسلىي شۇنداق نىيىتى بارمۇ ، ئىككى دانە قاپچۇقنى مۇلازىمنىڭ ئالدىغا قويدى . مۇلازىم ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۇدەك ھىجە- يىپ ، رەھمەت ئۈستىگە رەھمەت ياغدۇرۇۋەتتى .

ئۇ 407- نومۇرلۇق ئۆينىڭ ئالدىدا توختاپ ، ئىشىكنى يەڭگىل- غىنا نەچچە قېتىم چەكتى . ئىچكىرىدىن :

— كىرىڭ !— دېگەن زىل ئاۋاز كەلدى .

ئۇ ئىشىكنى ئاستا ئېتىتىرگەنىدى ، دىمىغىغا ئەتىرنىڭ ئۆتكۈر پۇرىقى «گۈپپىدە» ئۇرۇلدى ، يەرگە رەڭدار گىلەم سېلىنغان بولۇپ ، رادىيولۇق ئۇنئالغۇ ، تېلېۋىزور ، ھاۋا تەڭشىگۈچ قاتارلىق زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر بىلەن جاھازلانغان بۇ ئۆي تولىمۇ ئازادە ئىدى . ئۇنئالغۇ- دىن يەر ئاستىدىن چىقىۋاتقاندەك يېقىملىق ناخشا ياڭراۋاتاتتى . مېھ- مانىنىڭ كۆزلىرىگە بىرىنچى بولۇپ چېلىققىنى لۆم - لۆم ئورۇندۇقتا يالاڭئاياغ ، پايپاقسىز پۇتلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئولتۇرغان ، يۈزلە-

ری یۇپیۇملاق ، قاش - كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان ، پەرىزاتتەك چىرايلىق ئايال بولدى . ئەرلەرنىڭكىدەك كالتە بۇدۇر چاچلىرى ئۇنى تولىمۇ ياش ، تولىمۇ ئوماق كۆرسىتەتتى . ئۇچىسىدىكى سۇس سېرىق ئاسما كۆڭلىكى شۇنداق قىسقا ئىدىكى ، ئۇقادەك ئاپئاق ساغرىسىنى ئاران ياپاتتى . قويۇق ئۇپا سۇركەلگەن ئاپئاق بويۇن ، يەلكە ۋە تولۇق كۆكرەكلىرىنىڭ يېرىمى دېگۈدەك كۆڭلەك سىرتىدا ئىدى .

ئۇ — شياڭگاڭلىق سودىگەر لىن خېنىم ئىدى .

لىن خېنىم مېھمانىنى كۆرۈپلا ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى . بۇ چاغدا مېھمانمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ بولغانىدى .

— ۋىيەي ، كىمكىن دەپتىمەن ، ۋېيدۇك ئىكەنسىزغۇ !— لېن خېنىم ناز - كەرەشمە بىلەن قاش - كۆزلىرىنى ئويناتىپ ، مېھمانىنىڭ قولىنى سىقىپ كەتتى ، — بۇرۇت قويۇپ ، ئادەم تونۇغۇسىز بولۇۋالـ غىنىڭىزنى قاراڭ ! ھېلىمۇ ياخشى ، بىرنىڭكىلەر ئالدىن خەۋەرلەندۇـ رۇپ قويۇپتىكەن ، بولمىسا.....

— بولمىسا ، تونۇمايدىغان ھەيدەپ چىقىرىدىكەنسىزـدە !

ۋېيدۇك ھېجايغان پېتى لىن خېنىمنىڭ كۆزلىرىگە ئاچچىق كۆزلۇك بىلەن قادىلىپ ، كۆكسىنى بوشقىنا چىمدىپ قويدى ، لىن خېنىم :

— ۋىيەي ، قوپاللىقىنى !— دېگىنىچە ئۇنىڭ قولىغا يەڭگىلغىنا ئۇرۇپ قويدى ، — ئەجەب ئاغرىتىۋەتتىيا ، تونۇمىغان بولۇپ ، ھەيـ دەپ چىقىرىۋەتكەن بولسامچۇ ! . ھى- ھى- ھى !

— ئەمىسە ، ھازىرلا چىقىپ كېتەيلى .

ۋېيدۇك شۇنداق دېدى - يۇ ، لىن خېنىمنىڭ بوينىغا گىرە سالدى .

قەدىناس ئاشىق - مەشۇقلار ئەنە شۇنداق بىر مەھەل چاقچاقلاشـ قاندىن كېيىن ، لىن خېنىم ۋېيدۇڭنىڭ قولىدىن پەلتو بىلەن تور خالتىنى ئېلىپ ، ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى . كۆزنى يۇمۇپ - ئاچـ قۇچە ئارىلىقتا ، چاي شىرەسىنىڭ ئۇستىنى ھەرخىل نازۇنېمەتلەر بىلەن تولدۇرۇۋەتتى . فىرانسىيەنىڭ داڭلىق «شامپانسكى» سىدىن ئىككى رومكا قۇيۇپ ، بىرنى ۋېيدۇڭغا تۇتتى ، بىرنى ئالدىغا قويدى .

ئىككىيلەن لەۋلىمە قىلىپ ئىچىشكەچ پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى :

— بۇ قېتىمزە ، تازىمۇ ساقلاتتىڭىز ، — دېدى ۋېيدۇك نارازى بولغان تەلەپپۇزدا . ئۇ شىلەپىسىنىمۇ ، كۆزەينەكىنىمۇ ئېلىۋەتكەندى . دەم لىن خېنىمنىڭ تەبەسسۇم ئۇرغۇپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلىسە ، دەم ئۇنىڭ كۆكرەك ۋە يوتىلىرىغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن تىكىلەتتى . ھايۋانىي نەپسى ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بەرمەيۋاتاتتى ، — ئەگەر يەنە بىرەر ھەپتە ساقلاتقان بولسىڭىز ، مالنى ئېلىشىغا سېتىپ-لا ، بۇ يەردىن كېتىپ قالاتتىم .

— ھى- ھى- ھى ! ۋېيدۇك ، مېنى ئالدىرىمىدى دەمسىز ؟

— ئالدىرىغان بولسىڭىز ، ئادەمنى شۇنداقمۇ ساقلىتاتتىڭىزمۇ ؟ خىيالىڭىزغا كىرىپ چىقسام : «ئۇنىڭ مېلىنى مەندىن باشقا ئادەم ئالمايدۇ» دەپ مۇشۇنداق قىلغانسىز ، ھەقچان ؟ !

ۋېيدۇك جىددىي تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى . لىن خېنىمنىڭ چىرا-يىدىكى تەبەسسۇمۇ بارا - بارا ئۆچۈپ ، جىلۋە - نازلىرىنى يىغىشتۇر-دى- دە ، ئۆزىنى ئاقلاشقا ئالدىرىدى :

— راستتىنلا خاپا بولۇۋاتامسىز ؟ ئۆزىڭىز ئادەمگە بىرمۇنچە ئىش تاپىلاپ.....

— ھە راست ، ئۇ ئىش قانداق بولدى ؟— ۋېيدۇك ئۇنىڭ سۆزىد-نى بۆلدى ، — ھەل قىلالىدىڭىزمۇ ، يا ؟

— ھەل قىلدىم ، — لىن خېنىم چۈشەندۈردى ، — ھازىر ئۇ يەردىمۇ بىر ئىش قىلماق بەك تەس بولۇپ كەتتى . شۇنچە ئالدىرىسام-مۇ ، رەسمىيەتنىڭ تولىلىقىدىن بېشىمغا ئاق كىرىپ كەتكىلى تاس قالدى . نەچچە قېتىم بىزنىڭكىلەرگە تېلېفون بېرىپ ، سىزنى ئەھۋال-ىدىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويايي دېگەن بولسامۇ ، ئىشپىيونلۇق ئورگانلى-رىنىڭ ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋېلىپ ، كېيىنكى ئىشلىرىمىزنى بۇزۇپ قويۇشىدىن ئەنسىرىدىم .

— شۇنداقمۇ ؟

ۋېيدۇك سەل ئېچىلدى . لىن خېنىم سۆزىنى داۋام قىلدى :

— شۇنداق بولماي ! ئىككى تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتى ياخشىلانغان-

سېرى ، خالىغانچە ساختا پاسپورت ، ساختا چاقىرىق قەغىزىگە ئېرىش-
كىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى . ھېلىمۇ ياخشى ، شىركىتىمىزنىڭ
جىڭلىسى يول مېڭىپ يۈرۈپ ، ئاران ھەل قىلىپ بەردى .

— ئىككىلىسى ھەل بولدىمۇ ؟

— ھازىرچە بىرنى ھەل قىلدۇق ، يەنە بىر كىشىلىكنى يازلىق
يەرمەنكە باشلانغۇچە ھەل قىلىپ بولىمىز .

— بۇمۇ بوپتۇ ، — ۋېيدۇك «پۇششىدە» تىنىپ ، بىر تال تاماكا
چەكتى ، — ئۆتكەن يىلى سىز كەتكەندىن بۇيان مەخپىي ساقچىلار
بىلەن سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ پائالىيىتى
بەكمۇ كۈچىيىپ كەتتى .

— بىلىمەن ، ھەممىدىن خەۋىرىم بار !— لىن خېنىم ۋېيدۇڭ-
نىڭ يوتىسىغا ئۇرۇپ قويدى ، —بىزمۇ بوش كەلمەيمىز ، ئادەملىرى-
مىزنىڭ قولى ئۇنچىۋالا قىسقىرىپ كەتكىنى يوق ، — ئۇ سەل توخ-
تاپ قوشۇپ قويدى ، — مەن بۇ يەرگە كېلىپلا ۋەزىيەتنىڭ تازا ياخشى
ئەمەسلىكىنى سېزىپ ، بەزى ئىشلارنى ۋاقتىنچە توختىتىپ قويۇش
قارارىغا كەلدىم ، ھەتتا سىزنىمۇ خېلى كېچىكىپ چاقىرتتىم .

— قاچان كەلگەنتىڭىز ؟

— ئۆتكەن سەيشەنبە كەلگەن . بۇگۈن ساق بىر ھەپتە بولدى .

— يائاللا ، تازىمۇ قۇۋۇ ئىكەنسىز جۇمۇ !— ۋېيدۇك قايىللىق
بىلەن كۈلۈمسىرىدى ، — مانا بۇگۈن سىزگە يەنە بىر قېتىم قول
قويدۇم !

ئىككىيلەن تازا قاقاقلاپ كۈلۈشتى . كۈلكە ئارىسىدا بىر -
بىرىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى قىنچىقلىدى ، موتىدى . قىسقىسى ، ئۇزاق
مۇددەت ئايرىلىپ كەتكەن ئاشىق - مەشۇقلار يالغۇز جايدا ئۇچراشقاندا
قىلىدىغان قىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىشتى . كۆڭلى خۇشال ، رو-
ھى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . نەچچە رومكىدىن ئىچىشتى ، تاماكا چېكىشتى ،
يۈزلىرىگە قىزىللىق يۈگۈرۈپ ، كۆزلىرى خۇمارلاشقىلى تۇردى .
لېكىن ، ھەر ئىككىسىنىڭ ھوشى جايىدا ئىدى .

— ئاڭلىسام ، — دېدى لىن خېنىم بىردىن كۈلكىسىنى توختە-

تىپ ، — ۋالڭ خېنىمنىڭ ئېرى تۇرمىدىن چىقىپتىمىش . مۇشۇ گەپ راستمۇ ؟

— راست .

— ئىككىيلەننىڭ مۇناسىۋىتى ياخشىمۇ ؟

— نېمە دېسەم بولار ،— ۋېيدۇڭ سەل ئويلىنىۋالدى ، — بىرى خوجايىن ، بىرى چاكار ، شۇ !

— شۇنداقمۇ ؟ بوۋاي بۇنىڭغا كۆنەرمۇ ؟

— ياتىدىغان ئۆي ، يەيدىغان تامىقى تەييار تۇرسا ، كۆنمەي قالامدۇ ! ؟كۆنمىسە ، نىكاھتىن ئاجرىشىپ ،ئۆيدىن قوغلايدىغان گەپ ،— ۋېيدۇڭ لىن خىنمنىڭ كۆزلىرىگە شەھۋانىي نەزەرى بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى ، — بوۋاي مېھمانخانىنىڭ تازلىقى ، دەرۋازىسىغا قاراش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىۋاتىدۇ ، ئەل قاتارى ھەق ئالىدۇ . ئۇ بۇنىڭدىن بەكمۇ خۇشال .

— ۋالڭ خېنمنى سىزدىن كۈنلەپ يۇرمەيدىغاندۇ ؟ دىققەت قىلىڭ جۇمۇ .

— نېمە دەيدىغانسىز ! ئۇ ئۆزى ۋالڭ خېنمنىڭ ياتاق ئۆيىگە دەسسىيەلمەيدىغان تۇرسا ،مەندىن كۈنلەشكە نېمە ھەددى ؟ !

— بىر ئېغىز چاقچاق قىلىپ قويسام ،تېرىكىپلا كەتتىڭىزغۇ !

— لىن خېنىم كۆزلىرىنى تېخىمۇ خۇمارلاشتۇرۇپ ، ۋېيدۇڭنىڭ يوتىسىنى سىلاشقا باشلىدى ، — ئۇ خوتۇن ماڭا تۇغقان بولغىنى بىلەن ، ھېچ يېرى ماڭا ئوخشىمايدىكەن ، سىزنى ھۆكۈمەتكە چېقىپ قويامدىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن .

— خاتىرجەم بولۇڭ !— ۋېيدۇڭ ئۇنىڭ قولىنى قاتتىق قىستى . لىن خېنىم «ۋىيەي» دەپ تولغىنىپ ، ۋېيدۇڭنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى ، — مەن ئۇ جالاپقا قۇيرۇقۇمنى تۇتقۇزمايمەن !

ۋالڭ خېنىم لىن خېنىمنىڭ بىر نەۋرە ئاچىسى ئىدى . ۋالڭ بوۋاي قول ئىلكىدە بار ئادەم بولۇپ ، يېڭى ھۆكۈمەتنىڭ ئۆزىنى بىرنېمە قىلىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئازادلىقنىڭ ھارپىسىدا شىياڭگاڭغا قېچىپ كەتتى ۋە يېرىم يىلغا قالماي ئۆلۈپ كەتتى . بۇ چاغدا ۋالڭ

خېنىم ئەمدىلا تۇغۇلغانىدى . ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەن يىلى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» ئەلەم كۆرىشى باسقۇچىغا كىرگەن بولۇپ ، ئانىسىغا غايىب ئوق تېگىپ ، بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى . ئانىسىنىڭ ئۆلۈمى ۋاڭ خېنىمنى «قايتا تەربىيە ئېلىش» ئۈچۈن تاغلارغا ، يېزىلارغا بېرىش ئاۋارىچىلىكىدىن قۇتۇلدۇردى . ئۇ ئانىسىنىڭ ئورنىدا كۆمۈر كۆمىلىچى ياساش كارخانىسىنىڭ ئىشچىسى بولۇپ قالدى ۋە ئۆزىدىن 15 ياش چوڭ بىر ئىشچىغا تېگىۋالدى . بىراق ، ئۇنىڭ تەقدىرى تۆرىلىشىدىنلا كاج بولسا كېرەك . « بىرگە زەربە بېرىش ، ئۈچكە قارشى تۇرۇش» ھەرىكىتىدە ئېرى قاتتىلىق جىنايىتى بىلەن ئەيىبلىنىپ ، 15 يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى . ۋاڭ خېنىم دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئايلارنى ، يىللارنى تەنھالىقتا ئۆتكۈزدى . كۆتۈلمىگەندە ، سىياسەتتە ئۆزگىرىش بولۇپ ، ۋاڭ ئائىلىسىنىڭ ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدا تۇرۇپ كەلگەن سەككىز ئېغىزلىق ئۆيى قايتۇرۇپ بېرىلدى . ۋاڭ خېنىم بۇ ئۆيلەرنى دەسلەپ ئىجارىگە بەردى . كېيىن «ۋاڭ ئائىلىسىنىڭ مېھمانخانىسى» دېگەن ۋىۋىسكىنى ئېسىپ ، مېھمانخانا قىلدى . كۆمۈر كۆمىلىچى ياساشتىن قول ئۈزدى . ۋېيدۇڭ تۇنجى قېتىم گۇاڭجۇغا كەلگەندە ، مۇشۇ مېھمانخانىنى ماكان قىلىپ . ئۇيغۇر كاۋاپچىلارنىڭ سايىسىدا جان باققانىدى . كېيىن ۋاڭ خېنىمنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ ، كۆرۈنۈشتە مېھمانخانىنىڭ كۇتكۈچىسى ، ئەمەلىيەتتە ۋاڭ خېنىمنىڭ ئىككىنچى ئېرى بولۇپ قالدى . ئۇ بىر يىلغا قالمايلا بۇ مېھمانخانىنى مەخسۇس ئۇيغۇر سودىگەرلەرنىڭ تۇرالغۇسىغا ئايلاندۇرۇۋالدى . شىنجاڭنىڭ ئەڭ ئېسىل يەرلىك مەھسۇلاتلىرى مۇشۇ ھويلىغا يىغىلاتتى . مۇشۇ ھويلىدىن يەرلىك ئېلىپ ـ ساتارلار ، ھەتتا شىياڭگاڭ ، ئاۋمېنلىق سودىگەرلەرنىڭ قولىغا ئۆتەتتى . ئۇيغۇر سودىگەرلەرمۇ شىنجاڭدا بازىرى ئىتتىك چەت ئەل ماللىرىنى مۇشۇ ھويلا ئارقىلىق قولغا چۈشۈرەتتى . يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ۋاڭ خېنىم بېيىپ ، ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق «خېنىم» غا ئايلاندى . ۋېيدۇڭنىڭ قولى ئۇزاردى ، نەپسىمۇ يوغىنىدى . ئەمدى ئۇ بىرلا ۋاڭ خېنىم

بىلەن قانائەتلەنمەبتتى . قىز - چوكانلارنى چېكىپ - تاللاپ ئويناپتى . ۋاڭ خېنىم بۇنىڭغا سۈكۈت قىلاتتى ، ھەتتا بەزىدە ئۆزى چوكان تېپىپ بېرەتتى . لېن خېنىم تۇنجى قېتىم تۇغقان يوللاش باھانىسى بىلەن گۇاڭجۇغا كەلگەندە ۋاڭ خېنىمنىڭ ئۆيىدە ئون نەچچە كۈن قوندى . ۋېيدۇڭ بىلەن تونۇشتى ، ئويناشتى ، كەلگۈسى ئىشلارنىڭ پىلانىنى تۈزۈشتى . مانا ھازىر ۋېيدۇڭنىڭ لىن خېنىم بىلەن ئالغۇ-بەرگۈ قىلىشۋاتقىنىغا بەش يىل بولۇپ قالدى . بۇ جەريانىدا بىرەر قېتىممۇ پېشكەللىككە ئۇچرىمىدى . ناھايىتى ئېنىقكى ، لىن خېنىم بەكمۇ ئەقىللىق ، تەدبىرلىك ئايال ، مۇشۇ قېتىمقى ئىشنى ئالساق ، ۋېيدۇڭنىڭ ئەڭ يېقىن بىر دوستى ناھايىتى چوڭ پېشكەللىككە ئۇچرىدى . ۋېيدۇڭ گۇاڭجۇغا كېلىپلا بىرەيلەندىن لىن خېنىمغا گەپ ئېيتىپ بەرگەنىدى ، لىن خېنىم بىر كىشىلىك چېگرادىن چىقىش گۇۋاھنامىسى ھەل قىلىپ كەپتۇ .

— مالىنىڭ ھەممىسى مۇشۇمۇ ؟

لىن خېنىم نەزەرىنى كارىۋات ئۈستىدە تاشلاقلىق تۇرغان ئۇزۇم قاپچۇقلىرىغا ئاغدۇرۇپ سورىدى .

— ئاشۇنچىلىك بىرنەرسىنى بەش ئاي ساقلاپ يانقىلى ئەخمەقمەدىمەن !— ۋېيدۇڭ كۆرەڭلىگىنىدىن كاستۇمىنىڭ تۈگمىلىرىنى يېشىشكە باشلىدى ، — پۇل چىقىشتۇرالمىسىزلا ، سىزنى مال بىلەن كۆمۈۋېتىمەن !

— ۋىيەي ، پوچىلىقىنى . كىمنى كىم مال بىلەن كۆمۈۋېتىدۇ ، كېيىنرەك كۆرىمىز ، تېخى !

— ھە راست ، سىزمۇ مال ئالغاچ كەلدىڭىزمۇ ؟

— ئەكەلدىم . كېچىككىنىمۇ ئەتكەس مال يوق .

— بۇ.....

— بۇ بىزنىڭ خوجايىنىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى . بىز ئۇققان ئەھۋاللاردىن قارىغاندا ، ھۆكۈمىتىڭلار ئەتكەسچىلىكنى قاتتىق چەكلەۋېتىپتۇ . بۇنىڭدىن كېيىن ماڭىدىغانغا يول تۈزلەش ئۈچۈن ، بۇ قېتىم ئەتكەس مال يۆتكىمىدۇق . ئەكەلگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى ئۇيغۇرلار

ياخشى كۆرىدىغان چەت ئەل مالىرى .

— قالتىس ياخشىغۇ !— ۋېيدۇك لىن خېنىمنىڭ ئېگىكىنى ئەركىلىتىپ قويدى ، — بۇ يەردە ئەۋرىشكىسى بارمۇ ؟

— يوق ، ئەتىگىچە سىزنى باشلاپ بېرىپ ، ھەممىسىنى كۆرسەتىمەن ، — لىن خېنىم ۋېيدۇكنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ ، جىددىي تەلەپپۇزدا ئېيتتى ، — قورسىقىڭىز ئاچقاندۇ ؟

— ئاچتى .

— ئۇنداق بولسا تاماق يېگەچ ، ماۋۇ ئۇزۇملەرنى خېرىدارلارغا كۆرسىتىپ باقايلى ، — لىن خېنىم «ئۇزۇم» دېگەن سۆزنى ئالاھىدە ئۇرغۇلۇق ئېيتتى .

— بۇ بىر يېڭى گەپ بولدىغۇ ؟— ۋېيدۇك ھەيران بولۇپ سورىدى ، —ئەتىگىچە ئۆزىڭىز بىرنېمە قىلمۇەتسىڭىزمۇ بولىدۇ .

— گېپىمگە كىرىڭ ، چاتاق چىقىپ قالسا ، ھەر ئىككىمىز تۇغىشىدىغان گەپ..... نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىدىغانلىقىمىزنى ھېلى يولدا ماڭغاچ دەپ بېرەي ، ماقۇلمۇ ؟

— ماقۇل خېنىم ، ماقۇل ! ئەمىسە ماڭامدۇق ؟

— ماڭايلى .

لىن خېنىم نازلىق تەبەسسۇم بىلەن ئورنىدىن تۇرغانىدى . ۋېيدۇكمۇ تەڭلا تۇردى . قوللىرى بىر - بىرىنىڭ قولىدا ئىدى . ۋېيدۇك لىن خېنىمنى ئۆزىگە تارتىپ مەھكەم قۇچاقلىۋالدى .

ئون مىنۇتلاردىن كېيىن ، لىن خېنىم يۇيۇنۇش ئۆيىگە كىرىپ ئۆزىنى تۇزەشتۇرۇپ چىقتى . ئەمدى ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى . ئۇ تام جاۋۇنىنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ ، چاققانغىنا قارا رەڭلىك چامادان بىلەن ئاتىنىڭ توغرىسىدەك يوغان ، چېلەككە ئوخشاش يۇمىلاق ، چاقماق يوللۇق يالتىراق سومكىسىنى ئېلىپ شېرە ئۈستىگە قويدى . ۋېيدۇك ئېلىپ كەلگەن ئۇزۇم قاپچۇقلىرىنى ئۇنىڭغا قاچىلىدى ، ئاندىن چامادانىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى . چامادان ئۇزۇم قاپچۇقلىرى بىلەن تولغانىدى . لىن خېنىم بۇ قاپچۇقلارنى بىكار بولغان تور خالتىغا قاچىلاشقا باشلىدى .

«پەرىزات» نىڭ كارامىتى

— ئاۋۋال ئازراق ئۇسسۇزلۇق ئىچىۋالايلىمۇ ؟
ۋېيدۇڭنى قولتۇقلىۋالغان لىن خېنىم تىزىنى ئاران باسقۇدەك نوقۇت رەڭ سارجا پەلتو ، ئېگىز پاشنىلىق قارا توفلىي كىيىۋالغاندى . بۇ كىيىملەر ئۇنىڭغا شۇنداق ياراشقانكى ، ئاللىقاچان 35 ياشقا كىرگەن بۇ ئايال سىياقىدىن 17 — 18 ياشلىق قىزغا ئوخشايتتى . مۇرىسىگە ئېسىۋالغان هېلىقى كېلەڭسىز سومكا ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە تېخىمۇ گۈزەللىك بېغىشلىغاندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ ۋېيدۇڭدىن بىر غېرىچچە پاكار ئىدى . بىر تەرەپكە قىڭغايتىۋالغان بېشى ۋېيدۇڭنىڭ مۇرىسىگە تېگىپ تۇراتتى .

ۋېيدۇڭ ئۇنىڭغا قىيا بۇرۇلۇپ :

— مەيلى ، ئىچىمەك ئىچتۇق !— دېدى .

ئۇلار سوغۇق يېمەكلىكلەر دۇكىنىدا يېرىم ساەتچە ئولتۇرۇشتى . ماروژنى يېيىشتى ، سوغۇق سۇت ئىچىشتى . قايتىپ چىققاندىن كېيىن ئۇدۇللا كىرا ئاپتوموبىلى توختايدىغان جايغا بېرىشتى . ۋېيدۇڭ بىر چەتتىرەك توختىتىپ قويۇلغان ئالىي دەرىجىلىك پىكاپنى كۆزلەپ ماڭغاندى . لىن خېنىم ئۇنى بىلىكىدىن تارتىپ توختاتتى . لىن خېنىمنىڭ چىرايى بىلىنەر - بىلىنمەس ئۆڭگەنىدى . قاپقارا كۆزلىرى ئوۋچىنى كۆرۈپ قالغان ئاھۇنىڭ كۆزلىرىدەك ئەنسىز پىلدىرلايتتى . بۇ هال ۋېيدۇڭنى سەل هەيران قىلدى .

— سىز مۇشۇ يەردە جىندەك تۇرۇپ تۇرۇڭ ، — دېدى لىن خېنىم پەس ئاۋازدا ، — مەن ياتاقتا كىرىپلا چىقاي .

ۋېيدۇڭ تېخىمۇ هەيران بولۇپ سورىدى :

— بىرنەرسە ئۇنتۇلۇپ قاپتۇمۇ ؟

— هەئە .

لىن خېنىم شۇنداق دېدى-يۇ ، كەينىگە ياندى ۋە هايال ئۆتمەي ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى . ئەمدى چىرايى تېخىمۇ ئۆمسىلەڭ ، كۆز-

لىرى ئويچان ئىدى . ۋېيدۇڭ سورىدى :

— نېمە بولدى ، بىرنەرسىڭىز يوقالمىغاندۇ ؟

— ياق ، — لىن خېنىم زورلاپ كۈلۈمسىرىدى ، — خوتۇن كىشىنىڭ ئىشىنى كوچىلاپ سوراۋەرمەيدىغان !ماقۇلمۇ ؟— دەپ ۋېيدۇڭنىڭ بىقىنىغا نوقۇپ قويدى .

ۋېيدۇڭ نېمىندۇر چۈشەنگەندەك ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تېخىمۇ ئامراقلىق بىلەن تىكىلدى - دە ، ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجايدى .

پىكاپ ئۇلارنى شەھەر چېتىدىكى ئەڭ خىلۋەت كوچىلاردىن بىرىنىڭ دوقمۇشىغا ئەكىلىپ قويدى . ئۇلار كىچىك بىر ئاشخانىدا تاماق يېيىشتى . كېيىن لىن خېنىم ۋېيدۇڭنى دوقمۇشتا قالدۇرۇپ ، كوچىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتى . گۈگۈم چۈشكەندى . سىم - سىم يامغۇر يېغىشقا باشلىدى . ۋېيدۇڭ ئىچى سىقىلغىنىدىن ئۆزمەي پاپىروس چېكەتتى . ھەممە كۆزلەر ئۆزىگىلا تىكىلىۋاتقاندەك ، ئەتراپقا ئالاق - جالاق كۆز يۈگۈرتەتتى . نېمە ئۈچۈندۇر پۈتلىرىنىڭ ماغدۇرى كەتكەندەك بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى . ئادەتتە ئۇ ساقچىلارنىڭ ئۆزىنى نازارەت قىلىۋاتقىنىنى تۇيۇپ تۇرغان چاغلاردىمۇ بۈنچىۋالا جىددىيلىشىپ كەتمىگەندى . بۈگۈن نېمە بولدىكىن ،ھەرقانچە قىلىپ-مۇ ئۆزىنى باسالمايۋاتاتتى . نېمىدىندۇر قورقۇۋاتاتتى . يۈرەك تۇيغۇن كېلىدۇ ، بەزىدە كۈتۈلمىگەن پېشكەللىكلەردىن ئالدىن بېشارەت بېرىدۇ . بۈگۈن ۋېيدۇڭ بىرەر پېشكەللىككە يولۇقامدۇ - نېمە !؟

ۋېيدۇڭ ئويلىنىپ قالدى : لىن خېنىمنىڭ چىرايىدىكى غەلىتە ئۆزگىرىش ، ياتاقتا كىرىپ چىققاندىن كېيىنكى غەلىتە دۈدۈقلاشلىرى ، كېيىن بىراقلا جىمغۇر بولۇپ قېلىشى ، تېخى ئۆزىنى بۇ يەردە يالغۇز تاشلاپ قاياققىدۇر كېتىپ قالغانلىقى ھەرگىزمۇ ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس ئىدى . چۈنكى ، لىن خېنىم ھېچقاچان مۇنداق قىلىپ باقمىغانىدى . ئىلگىرى نەگىلا بارسۇن ، ئۇنى ھەمراھ قىلىۋالاتتى . ئۇنىڭ - بۇنىڭ بىلەن تونۇشتۇراتتى . بۈگۈن ئۇنداق قىلمىدى . ئۇنى

ئىلگىرى ھېچقاچان كېلىپ باقمىغان بىر يەرگە ئەكىلىپ قويدى . ئۆزى نەگىدۇر كېتىپ قالدى . دېمەك ، بۇ قېتىم ئۇ بەزى ئىشلارنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇۋاتىدۇ . ئۇنىڭغا ئىشەنمەيۋاتىدۇ !

ۋېيدۇك ئەنە شۇنداق خىياللار ئارىسىدا ئۇزۇۋۇاتقاندا ، قارا كۈن-لۈك كۆتۈرۈۋېلىشقان بىر جۈپ ئەر - ئايال ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى .

بىرسى لىن خېنىم ، يەنە بىرسى ئورۇققىنا ئەر كىشى ئىدى .

— تونۇشۇپ قويۇك ، — دېدى لىن خېنىم ۋېيدۇغا ، — بۇياق ياڭ ئەپەندىم ، مالنى مۇشۇ كىشىگە ئۆتكۈزۈپ بەرسىڭىز بولىدۇ . قانداق ئۆتكۈزۈۋېلىشنى ياڭ ئەپەندىم سىزگە ئۇقتۇرىدۇ .

ئىككىيلەن قول ئېلىشىپمۇ ئولتۇرمىدى . بىر - بىرىگە تازا تىكىلىپ قارىۋېلىشتى . ۋېيدۇك سورىدى :

— ياڭ ئەپەندىم بىلەن قەيەردە ئۇچرىشىمەن ؟

لىن خېنىم ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللىگەنىدى ، ياڭ ئەپەندىم :

— سىز خاتىرجەم ئىشىڭىزنى قېلىۋېرىك ، ۋاقتى كەلگەندە ئۆزۈم ئىزدەيمەن .

بۇ ئۇچرىشىش ئىككى مىنۇتتىلا ئاخىرلاشتى . ئەمدى ۋېيدۇك بىلەن لىن خېنىم ئىككىيلەن بىر كۈنلۈك ئاستىدا بىر - بىرىگە يېقىن ياندىشىپ كېتىپ باراتتى .

كىرا ئاپتوموبىلى ئۇلارنى «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىغا ئەكىلىپ قويدى . ۋېيدۇك :

— بۇگۈن قېشىڭىزدا قونۇپ قالايمىكىن ؟— دېگەنىدى . لىن خېنىم :

— ياق ، بولمايدۇ !— دەپ كەسكىن رەت قىلدى ۋە ئاستا پىچىرلىدى ، — ھازىر بۇ مېھمانخانىنىڭ تۈزۈملىرى بەك چىڭىپ كېتىپتۇ . چەتتىن بىلله كەلگەن ئاشنىلاردىن باشقا ئەر - ئاياللارنىڭ خالىغانچە بىر ئۆيدە قونۇشىغا رۇخسەت قىلمايدىكەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز.....

— شۇنداقمۇ ؟—ۋېيدۇك «پۈشىدە» تىندى ، — مەن تېخى

بۇنى خەقلەرنىڭ تاپقان گېپىمىكىن دەپتىمەن ، ئۇنداق بولسا ، ياتىقدىكىزدا بىرەيمىز.....

— بۇگۈنچە ئۇنداق قىلمايلى ، گەپكە كىرىڭ ، ماقۇلمۇ ؟— لىن خېنىم ئەتراپقا ئالاق - جالاق بىر قارىۋېتىپ ، ئالدىراش چۈشەندۈردى ، — بايا تىنىقى ئىشنى سىزگە دېمىدىم ، ئادەمنىڭ قورقۇسى كېلىدۇ .

— قايسى ئىشنى ؟

— بايا ياتاقتا كىرىپ چىققىنىمنىچۇ !

— نېمە..... نېمە بولدى ؟

— كۆڭلۈم تۇيغاندەكلا كەينىمگە يېنىپتىكەنمەن ، ياتاقتا كىرسەم ، تور خالتىدىكى ئۇزۇملەر مەن قويغان جايدىن يۆتكىلىپ قاپتۇ .

— مۇلازىملارنىڭ كۆرۈپ باققۇسى كەلگەن ئوخشىمامدۇ ؟

— ياق ، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ، — لىن خېنىم ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ دېدى ، — مەن قاپچۇقلارنىڭ ھەممىسگە بەلگە سېلىپ قويغانىدىم . بەلگىلەرنىڭ ھەممىسى بۇزۇلۇپتۇ.....

— قاچان بەلگە سالغان ؟ سىز ئۇزۇم بىلەن مالنى ئالماشتۇرغاندا مەن قاراپ تۇرغانغۇ.....

— توغرا ئېيتتىڭىز ، سىز قېشىمغا كېلىشتىن بۇرۇنلا ، مەن ئۇلارنى سىناپ بېقىش نىيىتىگە كەلگەن . بەلگىنىمۇ شۇ چاغدا سالغان ، — ۋېيدۇڭ لىن خېنىمنىڭ «ئۇلار» دېگەن گېپىنى «مەخپىي ساقچى» دەپ چۈشەندى ، — قارىغاندا بۇ چوقۇم مەخپىي ساقچىلارنىڭ ئىشى ! ھېلىمۇ ياخشى ، مالنى ۋاقتىدا يۆتكىۋېتىپتىكەنمىز .

— كارامەت ئىش قىپسىز ، لىن خېنىم ! مەن تېخى.....

ۋېيدۇڭ تازا ماختىغىلى تۇرغانىدى ، لىن خېنىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى :

— سىزمۇ سەگەكرەك بولۇڭ ، ئەمما قورقۇپ كەتمەڭ ، — ئۇ سەل ئويلىنىۋېلىپ ماۋۇلارنى قوشۇپ قويدى ، — ئەتە كەلگىنىڭىز- دە ، بىر - ئىككى قوغۇن ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمالڭ . سودا توغرۇلۇق گەپ ئاچماي ، كۆپرەك ئىشلەڭ - مۇھەببەت توغرۇلۇق سۆزلەڭ . بىز

ئۇلارنى « بۇ ئىككىيلەن ئاشنا ئىكەن» دېگەن تونۇشقا كەلتۈرەيلى . سودا توغرۇلۇق ياڭ ئەپەندىم بىلەن سۆزلەشسىڭىز بولىدۇ . ئۇقتۇرمۇ ؟

— ئۇقتۇم ، — ۋېيدۇڭ ھەيران بولۇپ سورىدى ، — سىز تۈرغان يەردە نېمىشقا ياڭ ئەپەندىم بىلەن سۆزلىشىمەن ؟ يا ئۇنىڭ بىلەن تۈزۈك تونۇشمىسام .

— سىز تونۇشمىغان بىلەن ياڭ ئەپەندىم سىزنى ناھايىتى ئوبدان تونۇيدۇ . ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن كېلىشەلمىسىڭىز ، مەن بىلەن سۆزلەشسىڭىزمۇ بولىدۇ . لېكىن ، ياتاقتا ئەمەس ، بىلەمسىز ، ھازىر مەن ئۇلارنى ياتقىمغا ئوغرىلىقچە ئاڭلاش ئەسۋابى ئورنىتىپ قويغانمەكەن ، دەپ قىياس قىلىۋاتىمەن .

ۋېيدۇڭ ئۇنىڭ ئەقلىگە چىن قەلبىدىن ئاپىرىن ئېيتتى . ئۇنى يەڭگىلغىنا قۇچاقلىدى .

ئىككى پارچە سۈرەت

گۈاڭجۇ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ جىنايى ئىشلار رازۋېدكا بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىدا ئۇچ كىشى ئىككى پارچە سۈرەت توغرۇلۇق پاراڭلاشماقتا ئىدى .

— بۇ ئادەم ھازىرمۇ بۇ يەردىن قوزغالمىدى ، — دېدى بۆلۈم باشلىقى چۈشەندۈرۈپ ، — پەرىزىمىزچە ، ئۇ يەنە بىر مەزگىل تۇرۇشى مۇمكىن . ماۋۇسى بۇنىڭدىن يىگىرمە نەچچە كۈن ئىلگىرى ئۇشتۇمتۇت يوقاپ كەتتى ، تېخىچە ئىز - دېرىكىنى قىلالمايۋاتىمىز .

ئىككىيلەن يەڭگىل نەپەس ئېلىشتى . ئۇلارنىڭ بىرسى لاۋرېن ، يەنە بىرسى ئۇنىڭ ھەمراھى لاۋجاڭ ئىدى .

— بۇ ئادەم ھازىر نەدە تۇرۇۋاتىدۇ ؟

— «ۋاڭ ئائىلىسىنىڭ مېھمانخانىسى» دا .

— باشقا يەرگە يۆتكىلىپ كېتىپ قالماسمۇ ؟

— كەينىدە ئادەم بار ، نەگىلا بارسۇن ، نەزىرىمىزدىن قېچىپ

قۇتۇلالمايدۇ..... بىز ئۇنى خېلى بۇرۇنلا قولغا ئالماقچى بولغاندۇق . شياڭگاڭدىن كەلگەن مەلۇماتنى كۆرۈپ ، پىلانىمىزنى ئۆزگەرتتۇق . ھازىر ئۇنىڭ شېرىكلىرى ئاساسەن ئاشكارىلاندى . شياڭگاڭلىق «پەرىزات» نىڭ يەنە قانداق ئويۇنلىرى بار . مۇشۇ ئويۇنىنىڭ ئاخىرلىشىشىنى كۈتۈۋاتىمىز . بۇلارنىڭ ئارخىپىنى كۆرۈپ باقامسىلەر ؟

ئىككىيلەن تەڭلا دېدى :

— ئۇنداق قىلساققۇ تېخىمۇ ئوبدان بولاتتى .

ھايال ئۆتمەي ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئىككى دانە ئارخىپ خالتىسى پەيدا بولدى . جاۋابكارلارنىڭ ھەرئىككىسى ئەتكەسچىلىكتە ئەيىبلەنگەن بولۇپ ، بىرى ۋېيدۇك ، ئىككىنچىسى ۋاك ۋېي ئىدى .

شاۋدۇن دەل ئاشۇ ۋېيدۇك ئىدى . ۋاك ۋېي نەگىدۇر يوشۇرۇنۇۋالغانىدى .

لاۋرېن بىلەن لاۋجاك ئارخىپلارنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن ، بۆلۈم باشلىقىغا رەھمەت ئېيتىپ خوشلاشتى.....

*　　*　　*

لىن خېنىم مۇنداق بولۇشنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئۇنى ئايرودۇرۇمنىڭ كۈتۈش ئۆيىدە قولغا ئېلىشتى . ئۇ قولغا ئېلىش قەغىزىدىكى «ئەتكەسچى» دېگەن خەتنى كۆرۈپ شۇنداق چىچاڭشىپ كەتتىكى ، چامادان بىلەن سومكىنى ئېچىپ ، ئىچىدىكى نەرسىلەرنى ساقچىلارنىڭ ئالدىغا تۆكۈۋەتتى . دەرۋەقە ، چامادانىدا ياكى سومكىدا ئەتكەس مالنىڭ ئۇۋۇلقىمۇ يوق ئىدى .

— ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىسىلەر ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ، —مېنىڭ بۇ قېتىم شياڭگاڭدىن نېمە ئەكىلىپ ، نېمە سېتىۋالغانلىقىم تاموژنىدىكىلەرگە ئايانغۇ ! « ئالدىنقى يىللىرى كەلگىنىڭدە ئەتكەس مالمۇ ئېلىپ كەلگەن» دېسەڭلار ، راستىنى ئېيتسام ، ئالدىڭلاردا خىجىلمەن . لېكىن بۇ قېتىم.....

— توغرا ، بۇ قېتىم ھەقمقەتەن ئەتكەس مال ئېلىپ كەلمىدى- ڭىز ، ئەمما سېتىۋالغان نەرسىڭىز..... ؟

— نېمە سېتىۋاپتىمەن ؟

— قۇرۇق ئۆزۈم .

— مەن ھېچكىمدىن قۇرۇق ئۆزۈم سېتىۋالمىدىم !

— مانا بۇچۇ ؟

— ساقچى سومكىسىدىن بىر دانە ئۆزۈم قاپچۇقىنى ئېلىپ ، ئاغزىنى شۇنداق ئاچقانىدى . لىن خېنىم خۇددىنى يوقاتقاندەك چىرقىراپ كەتتى :

— تۆھمەت ! مەن مۇنداق تۆھمەتكە ھەرگىزمۇ تاقەت قىلىپ تۇرالمايمەن ! مېڭىڭلار ، مېنى نەگە ئاپارساڭلار ئاپىرىڭلار ! مەن ئۆزۈمنى ئاقلىماي تۇرۇپ ، بۇ يەردىن ھەرگىزمۇ كەتمەيمەن !

لىن خېنىم شۇنداق دېدى- يۇ ، ساقچىلارغا جوجىل قويماستىنلا كۆتۈش ئۆيىدىن تاشقىرىغا چىقتى ۋە دوقمۇشتا كۆتۈپ تۇرغان ساقچى ئاپتوموبىلىغا چىقىپ ، ئورۇندۇققا قاڭتايدى .

*　　*　　*

لىن خېنىم چوتنى خاتا سوققانىدى . ساقچى ئىدارىسىدە ئۆزىنى مۇنچىۋالا زور كۆڭۈلسىزلىك كۆتۈپ تۇرىدىغانلىقىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئۇنىڭ ئالدىغا بىرىنچى قىلىپ ئېلىپ كېلىنگىنى ۋاڭ ۋېينىڭ سۈرىتى بولدى .

— تونۇمايمەن !— دېدى لىن خېنىم مەسخىرىلىك كۈلۈپ ، — مەن بۇ ئادەمنى چۈشۈمدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان !

— توغرا ئېيتتىڭىز ، ئۇنى راستىنلا تونۇمايسىز ، —دېدى ساقچى ، — مەن سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويای : بۇ كىشى سىز شىاڭگاڭغا ئېلىپ كەتمەكچى بولغان توغقىنىڭىز ۋاڭ يىڭ بولىدۇ . ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى ۋاڭ ۋېي.....

— ھە !.....

لىن جېنىمنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، كۆزلىرى چەكچەيىپ ، ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى . تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ھەدەپ تۇكۇرۈكىنى يۇتاتتى .

ئۇلاپلا شاۋدۇننىڭ سۇرىتىنى كۆرسىتىشتى :

— بۇياقنىغۇ تونۇيدىغانسىز ؟

— تونۇيمەن !— لىن خېنىم چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ زەردە قىلدى ، — مېنىڭ ئاشنام ۋېيدۇك بولىدۇ ! مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆز ئىختىيارىم بىلەن ئويىنىغان..... مېنىڭ جىنسىي ئەركىنلىكىمگە چېقىلىشقا نېمە ھەققىڭلار بار ؟ !

— ئاشنىڭىز ئىكەنلىكىغۇ راست . بىز سىزنىڭ جىنسىي ئەركىنلىكىڭىزگە چېقىلماقچى ئەمەسمىز . ئەتكەسچىلىكتىكى شېرىكىڭىزمۇ مۇشۇ كىشىدۇ ؟

— پاكىت كۆرسىتىڭ ، پاكىت !

— ياڭ ئەپەندى يالاپ ئېلىپ كىرىلگەندە ، لىن خېنىمنىڭ ئۆرە تۇرغۇدەك مادارى قالمىغانىدى . ئورۇندۇقتا «لەسسىدە» ئولتۇرۇپ قالدى . لىن خېنىمغا تەلتۆكۈس ئايان بولدىكى ، نەچچە يىلدىن بۇيان شاۋدۇندىن نەچچە يۈز كىلو نەشە سېتىۋېلىپ شياڭگاڭغا ئېلىپ چىقىپ كەتكەنلىكى ئەمدى تەلتۆكۈس ئاشكارىلانغانىدى . شاۋدۇن قەۋەت سۇلياۋ رەخت بىلەن ئوراپ ، ئۆزۈم قاپچۇقىغا قاچىلانغان 120 كىلو گىرام نەشىنى ياڭ ئەپەندىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، ئالغۇ - بەرگىنىڭ ئاخىرىنى ئۆزۈش ئالدىدا قولغا ئېلىنىدى (ياڭ ئەپەندى بۇ نەشىلەرنى سۇ يولى ئارقىلىق لىن خېنىمغا يەتكۈزۈپ بېرەتتى) . ۋاڭ ۋېي بولسا شياڭگاڭغا مېڭىش ئالدىدا قولغا چۈشتى .

قۇزغۇن تۇزاقتا

قاپقانغا چۈشكەن بۆرە چاشقاندىنمۇ قورقۇنچاق بولۇپ كېتەر-مىش . بۇ گەپنىڭ قانچىلىكى راست ، بۇنى بۆرە ئوۋلاپ باققانلار بىلسە كېرەك . يۈز نەچچە كىلوگىرام نەشە بىلەن قولغا چۈشكەن شاۋدۇن

ئازراقلا تېپىچەكلەپ بېقىپ ، جىمى بالا - قازانى ۋاڭ ۋېيغا يۇكلەپ قويۇپلا قۇتۇلۇش كويىغا چۈشكەنىدى . ۋاڭ ۋېي ئۇنىڭ رەسۋاسىنى چىقىرىۋەتتى . تۆۋەندىكىلەر ۋاڭ ۋېي بىلەن شاۋدۇننىڭ قەشقەرگە يالاپ ئېلىپ كېلىنگەندىن كېيىن ھەر قېتىملىق سوراقنىڭ ئاخىرىدا تاپشۇرغان يازما ئىقرارىنىڭ تەپسىلىي مەزمۇنى :

ۋاڭ ۋېينىڭ 1987 - يىل 5 - ئاينىڭ 7- كۈنىدىكى ئىقرارىدىن ماۋۇلار مەلۇم بولدى : 1982- يىلى ۋاڭ ۋېي خىزمەت بىلەن گۇاڭجۇ- غا بېرىپ ، «ۋاڭ ئائىلىسىنىڭ مېھمانخانىسى» غا چۈشتى ۋە شاۋدۇن بىلەن بىر ياتاقتا ئورۇنلاشتى . كېچىچە ھاراق ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ ، بىر - بىرىگە «قەلب» تاپشۇرۇشتى : شاۋدۇننىڭ ئېيتىشىچە ، ۋاڭ خېنىم ئۇنىڭ ئاشنىسى ئىكەن . شاۋدۇن بۇ قېتىم ئۇرۇمچىدىكى ئاشنىسى ھەشىخان «گىلدىڭ» نىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئون نەچچە كىلوگىرام نەشە ئالغاچ كەپتۇ . ئەمما ، خېرىدار تاپالمايۋاتقىچە ساقلاپ يېتىپتۇ . ۋاڭ خېنىم شاۋدۇن بىلەن ئاشنىدارچىلىق قىلغا- نى ، ئۇنىڭغا تاپاۋەت يوللىرىنى ئېچىپ بەرگىنى بىلەن ، ھويلىسىغا ئەتكەس ماللارنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن ئۆلگۈدەك قورقىدىكەن . تېخى بىر قېتىم شاۋدۇن ئازراق تاشقى پېرىۋوت سېتىۋالغىنى ئۈچۈن ، ئۇنى ساقچىغا تۇتۇپ بەرگىلى تاس قاپتۇ . شاۋدۇن پۇتۇن بىر كېچە ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ ، قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا تۇرغان پېشكەل- لىكتىن قۇتۇلۇپ قاپتۇ . كۆڭلىدە ئۇنىڭغا نىسبەتەن چوڭقۇر ئۆچمەن- لىك پەيدا بولغان بولسىمۇ چاندۇرماپتۇ . ئۇنىڭ تېنىدىن ھايۋانىي نەپسىنى قاندۇرسا ، ئۇنىڭ سايىسىدا پۇل تېپىپتۇ ، تونۇش تېپىپتۇ ، يول تېپىپتۇ . بىراق ، ھازىر بىساتچىدىكى ساپلا ئالتۇنغا تېگىشىلىدە- غان ئېسىل «مال» لىرى خېرىدارسىز قېلىۋېتىپتۇ . ئۇنى ساقچىلار- نىڭ ، ھەتتا ۋاڭ خېنىمنىڭ سېزىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدىكەن . ۋاڭ ۋېي ئۇزاقتىن بۇيان دەل مۇشۇ سودا بىلەن شۇغۇللىنىۋاتاتتى . ئە- شەنچىلىك ئۇيغۇر شېرىكى بولمىغاچ ، شىنجاڭدا كۆپرەك «مال» سې- تىۋېلىشقا ئامالسىز ئىدى . شۇڭا ، ھەر قېتىملىق سەپىرىدە ئاران

بىر - ئىككى مىڭ يۈەنلا نەپ ئالاتتى . شاۋدۇننى چىكىپ بېقىش مەقسىتىدە :

— مېلىڭنى سۇ قىلىپ بەرسەم ، ئۇنىڭ شېرىنكاسىغا نېمە بېرىسەن ؟— دېگەندى ، شاۋدۇن :

— پايدىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمى سېنىڭ بولسۇن !— دەپ ۋارقىراپ ، قولىدىكى قۇرۇق رومكىنى «دوققىدە» شىرە ئۈستىگە قويدى .

— گېپىڭدىن يېنىۋالمايسەن- هە ؟

— يېنىۋالسام ، ئوغۇل بالا بولماي كېتەي !

ئۇلار پۈتۈشتى.....

هەپتىگە قالماي ۋاڭ ۋېي 5000 يۈەننى شاۋدۇنىڭ ئالدىغا قويغاندا ، شاۋدۇنىڭ كۆزلىرىدە ئوت چاقناپ ، ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى . ۋاڭ ۋېينىڭ نەچچە پۇل نەپ ئالغانلىقى ، «مال» نى كىمگە سانقانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپمۇ ئولتۇرمىدى . سۈرۈشتۈرگەن تەقدىردە- مۇ ۋاڭ ۋېي ئۇنىڭغا سىر بەرمەيتتى .

* * *

شاۋدۇنىڭ 1987- يىل 5- ئاينىڭ 9- كۈنىدىكى ئىقرارى مۇنداق :

ۋاڭ ۋېي شىنجاڭغا قايتتى . شاۋدۇن كاۋاپدانىنى قول ئاستىدىكى نىمكارلارغا تاشلاپ بېرىپ ، قەشقەرگە باب ، بازىرى ئىتتىك چەت ئەل مالىلىرىنى قولغا چۈشۈرۈش كويىدا هەر تەرەپكە پالاقلاشقا باشلىدى . كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، شياڭگاڭدىن لىن خېنىم كېلىپ قالدى . ئۇ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئالىي مېهمانخانىلارنىڭ بىرىگە چۈشكەنىدى . هەر كۈنى بىرەر قېتىم ۋاڭ ئائىلىسىگە كېلىپ تۇردى . كېلىپ - كېتىپ يۈرۈپ ، شاۋدۇن بىلەن تونۇشۇپ قالدى . شاۋدۇن ئۇنىڭ پەرىزاتتەك گۈزەل هۆسنىگە مەپتۇن بولغان بولسا ، لىن خېنىم كۆڭلىدە باشقىچە چوت سوقۇۋاتاتتى . ئۇ ۋاڭ خېنىم بىلەن بىر نەچچە

قېتىم مۇڭدىشىش ئارقىلىق ، ئۇنىڭ «كارغا كەلمەس ، قورقۇنچاق» ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئۇلگۈرگەنىدى . شۇڭا ، شاۋدۇنغا يېقىنلاشتى . ئۇنى ياتقىغا تەكلىپ قىلدى . چەت ئەلنىڭ ئېسىل هاراقلىرى بىلەن مېهمان قىلدى . پاختىدەك يۇمشاق تېنى ، ئوتتەك قىزىق لەۋلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئۆزىگە چېتىۋالدى . ئىچ سىرلىرىنى بەش قولدەك بىلىۋالدى . بىر كۈنى لىن خېنىم شاۋدۇننىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ئولتۇرۇپ :

— سىلەرنىڭ يۇرتتىن نەشە كۆپ چىقمىش دەپ ئاڭلىغانىدىم ، مۇشۇ گەپ راستمۇ ؟— دەپ سورىغانىدى ، شاۋدۇن :

— هەئە ، — دەپ جاۋاب بەردى ، — قانداق دەيسىز ؟

— بىرەيلەن شۇ نەرسىدىن ئازراق ئالغاچ كېلىشىمنى بۇيرۇغا-نىدى ، مۇمكىن بولسا.....

— ئاپلا ، بالدۇرراق دېگەن بولسىڭىز .

— نېمە ؟ سىزدە بارمىتى ؟

— نېمە دېسەم بولار ، هەي..... خېلى جىق بار ئىدى ، تېخى ئۆتكەن هەپتە سېتىۋېتىپتىكەنمەن .

— كىمگە ساتتىڭىز ؟ قانچىلىك پايدا تەلەپ قىلسا بەرسەك ، ماڭا ئازراق ئېلىپ بەرسىڭىزچۇ ؟

شاۋدۇن كىمنىڭ سېتىۋالغانلىقىنى بىلمەيدىغانلىقىنى هەم دەر-هال سېتىۋېلىش ئىمكانىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتقانىدى ، لىن خېنىم ئۇنىڭ مەڭزىگە مەڭزىنى يېقىپ ، تاشنى ئېرىتكۈدەك نازلىق تەلەپ-پۇزدا ئىلتىجا قىلدى :

— ئىلاج قىلىپ بۇ قېتىم بىرئاز تېپىشقا ئۇرۇنۇپ بېقىڭ ، تېپىلمىسا ، مەن يەنە بىر قېتىم كەلگۈچە قانچىلىك تاپقىلى بولسا ، شۇنچىلىك تەييارلاپ قويۇڭ ، ماقۇلمۇ ؟

— ماقۇل ، بۇدا قاچان كېلىسىز ؟

— يازلىق سودا يەرمەنكىسىگە ئۇلگۈرۈپ كېلىمەن .

— يەنە ئۇچ ئايدىن كېيىن كېلىدىكەنسىز- دە .

— توغرا ئېيتتىڭىز ، توپتوغرا ئۆچ ئايدىن كېيىن كېلىمەن .
ئاڭغۇچە بەش - ئون كىلو تەييارلاپ قويالارسىزمۇ ؟
— بەش - ئون كىلو دېگەن نېمىكەن ئۇ ! ئەللىك - ئاتمىش كىلومۇ تەييارلاپ قويالايمەن ، ئەمما.....
— ئەمما ، نېمە ؟
— دېگەن ۋاقىتتا كەلمەي قالسىڭىز.....
— نېمىشقا كەلمەيدىكەنمەن ؟ ماڭا ئىشەنمەيدىكەنسىز - دە ؟
— ئىشىنىشىنىغۇ ئىشىنىمەن.....
— ھەقاچان سىز ئۇنى ساتالماسلىقتىن ئەنسىرەيسىز .....
مۇنداق قىلايلى : مەن سىزگە ئونمىڭ يۈەنلىك ھۆججەت يېزىپ بېرەي ، ئەگەر ۋەدە قىلغان كۈندىن بىر كۈن كېچىكسەڭ قالسام ، ھۆججەتنى ۋاڭ خېنىمغا تاپشۇرۇپ ، پۇلنى ئۇنىڭدىن ئېلىۋېلىڭ .
— مالنى ئۇنىڭغا بېرەمدىمەن ؟
— ياق ، ئۇ مۇنداق ئىشتا كارغا كەلمەيدۇ .
— ئەمىسە قانداق قىلمەن ؟
— قانداق قىلىشنى ئۆزىڭىز بىلىڭ . يا ئۆزىڭىزنى ، يا مېنى ئاشكارىلاپ قويمىسىڭىزلا بولدى . بەش - ئونمىڭ يۈەن دېگەننىڭ كارى چاغلىق نەرسە !— لىن خېنىم شاۋدۇننىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى ، — مەن بۇ يەردىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن ، ۋاڭ خېنىمغا ھۆججەتتە كۆرسىتىلگەن ئاشۇ كۈندە سىزگە ئونمىڭ يۈەن بېرىشنى تاپىلايمەن . لېكىن ، ئىشىنىمەنكى ، سىز ئۇ پۇلنى ئېلىپ بولغۇچە ، مەن بۇ يەرگە ئۈنۈپ بولىمەن . قانداق ، سىنىشىپ باقامدۇق ؟
— بولىدۇ ، سىنىشىپ باقايلى !
دېگەندەك ، لىن خېنىم ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى . ئۇ شاۋدۇندىن ئۆچ كۈن بۇرۇن گۇاڭجۇغا كېلىپ بولغانىدى ، شۇنىڭدىن بۇيان ، شاۋدۇن ئاقيارغا قايتىسىلا ، تەرەپ - تەرەپتىن نەشە يىغىدىغان ، خوتۇنىمۇ شۇڭ تۇرمايدىغان بولدى . بەزى ئېھتىماللارنى نەزەرگە ئېلىپ ،

ۋاك ۋەينى پۇتىغا «چەتسەپ» ئالدى ھەم ئۇنىڭ مەسلىھەت كۆرسىتىـ شى بىلەن نەشىلەرنى قاتمۇقات سۇلياۋ رەخت بىلەن ئوراپ ، گۈلە ، جىگدە قاچىلانغان تاغارلارغا سېلىپ ، ئۇرۇمچىگە ئاپىرىۋالغاندىن كېـ يىن ، تۇرپاننىڭ قۇرۇق ئۇزۇمى قاچىلانغان قەغەز قاپچۇقتا خوپ كەلگۈدەك چوڭلۇقتا قاچىلايتتى. دە ، گاھى ئايروپىلانغا ، گاھى پو ـ يىزغا ئولتۇرۇپ گۈاڭجۇغا ئاپىراتتى . ۋاك ۋەي چۆنتىكىگە كىرىۋاتـ قان پۇلنىلا بىلىپ ، ئۇنىڭ كىم بىلەن ئالغۇ ـ بەرگۇ قىلىۋاتقىنىنى سۇرۇشتۇرۇپ ئولتۇرمايتتى .

ئۆتكەن يىلى كۈزدە ، شاۋدۇن گۈاڭجۇدىن قايتىپ كېلىپلا تەـ رەپ. تەرەپكە قاتراپ «مال» سېتىۋېلىشقا باشلىدى . قوشنا يېزا ـ كەنت ۋە ناھىيەلەردىن ئۇنىڭغا «مال» ئېلىپ كېلىدىغان چۆپقەتلەرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى . بۇلارنى كۆپىنچە ھەشىخان «گىلدىڭ» كۈتەتتى . بۇنداق چۆپقەتلەر كۆپەيگەنسېرى ، كىشىلەرنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارى ئۇلارغا مەركەزلەشتى . رۇستەمنىڭ ئەتراپلىق كۆزىتىشى نەتىجىسـ ىدە ، شاۋدۇنلارنىڭ شۇغۇللىنىۋاتقىنى ئىچكىرىگە نەشە توشۇش ، ئۇ يەردىن چەت ئەل مالىلىرىنى يۆتكەپ كېلىپ ، تىجارەتچىلەرگە توپ سېتىش ئىكەنلىكى مۇقىملاشتى . رۇستەم يېزىلىق ساقچىخانىنىمۇ خەۋەرلەندۇردى . بىراق ، پۇلنىڭ كۈچى ھەقىقەتەن چەكسىز ئىكەن . شاۋدۇننىڭ «تۇزنى يېگەن» بىر ياچىيكا ھەيئىتى (ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالمايلى) رۇستەمنىڭ يىغىندا شاۋدۇن توغرۇلۇق نېمىلەرنى دېگەنلىكى ۋە يىغىندىكى مۇزاكىرىنىڭ روھىنى ئېقىتماي ـ تېمىتماي شاۋدۇنغا يەتكۈزدى . شاۋدۇن دەرھال تۇتۇش قىلىپ ، بارلىق «مال» لىرىنى قەشقەر شەھىرىگە يۆتكىۋالدى . بۇنىڭ بىلەنمۇ قانائەتلەنمەسـ تىن ، رۇستەمنىڭ ئەدىپىنى بېرىش كويىغا چۈشتى . ئۇ ھويلىسىغا پاشىلىق ياساش ئۈچۈن بادرا كېسىۋېتىپ ، ياڭ دابەينىڭ كەنت ماگـ زىنى يېنىدىكى ئازگالغا تاشلىۋەتكەن ئەسكى خېيىنى يادىغا ئالدى . تۆت شېشە «يۇتېڭجىڭ» سېتىۋېلىپ ، بىر كۈنى ئەلياتقۇدا بېلىق كۆلى بويىغا كېلىپ بېلىق «ئوۋلىدى» . رۇستەمنىڭ «شەرق» دېھـ

قانچىلىق مەيدانىغا كەتكەنلىكىنى ئۇقۇپلا ، ئاممۇ ئارىسىدا : «مەيدانىدىكى خەنزۇلار بىلىق كۆلىگە زەھەر تاشلاپتۇ» دەپ گەپ تارقاتتى . ئەسلىدە ئۇ رۇستەمنىڭ ، ھەتتا پۇتۇن كەنتنىڭ نەزىرىنى ئۆزىدىن چالغىتىپ ، مەيدان بىلەن كەنت ، ئۇيغۇرلار بىلەن خەنزۇلار ئارىسىدا تۇغمەس ئاغرىق - ئاداۋەت پەيدا قىلىپ بىر مەيدان «سىنىپىي كۆرەش» ۋەزىيىتىنى شەكىللەندۈرمەكچى بولغانىدى . بىراق ، رۇستەم بۇ ئىشنى قىلچە داۋراڭ قىلمىدى ، ھەتتا ئاشۇنداق ئىش بولغانلىقىنمۇ ئىنكار قىلدى . قىسمەت شۇنداقمۇ ياكى پەيمانى تولغانمۇ ، شاۋدۇن ئۆزى قۇرغان قاپقانغا ئۆزى چۈشۈپ قالدى .

ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ؟

شاۋدۇن ۋاڭ ۋېيدىن مەدەت تىلەپ مەيدانغا چاپتى . ئۇ ۋاڭ ۋېينىڭ تۇنۇگۈن ئىچكىرىدىن كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقانىدى .

ئۇلار يول ئۈستىدە ئۇچراشتى . ئەتراپىدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى . نېمە ئۈچۈندۇر ۋاڭ ۋېينىڭ روھى چۈشكۈن ، رەڭگى سولغۇن ئىدى . شاۋدۇنغا ئانچە قىزغىن مۇئامىلە قىلىپ كەتمىدى . شاۋدۇن بۇنى «سەپەر ئۈستىدىكى ھارغىنلىق» دەپ چۈشەندى-دە ، كۆڭلىگە ئېلىپمۇ كەتمىدى . بۇرۇنقىدەكلا قىزغىن مۇئامىلە قىلدى . ئۇرۇمچى ۋە ئىچكىرى ئۆلكىلەرنىڭ نەرخى ، ھاۋاسى ، يېڭى چىققان مالالارنىڭ تۇرلىرى ۋە باھاسىنى سۇرۇشتۇرۇدى . ئۆزى دۇچ كەلگەن مۇشكۈلاتىنى يېپىدىن يېڭىسىغىچە سۆزلەپ بەردى . كەلگۈسىدە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان پېشكەللىكلەردىنمۇ ۋاڭ ۋاېينى خەۋەرلەندۈردى . شاۋدۇن سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، ۋاڭ ۋېينىڭ ياپما قاپاقلىرى ئاستىدا بىلىق كۆزىدەك سىرتقا پۇلتىيىپ تۇرغان كۆزلىرى غەلىتە چاقناپ ، چىرايى تېخىمۇ ئۆڭدى . قاڭشىرى بار بىلەن يوقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ياپىلاق بۇرۇن تۆشۈكلىرىنىڭ بىر كېرىلىپ ، بىر يېپىلىشىدىن ئۇنىڭ قانچىلىك بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى بىلۋالغىلى بولاتتى . شاۋدۇنغا ۋاڭ ۋېينىڭ بويى تېخىمۇ پاكارلاپ ، رەڭگى تېخىمۇ قاريداپ كەتكەندەك كۆرۈندى .

* * *

ژالڭ ژېينىڭ 1987- يىل 5- ئاينىڭ 13- كۈنىدىكى ئاغزاكى ئىقرارى مۇنداق :

دېمىسىمۇ ، ژالڭ ژېينىڭ سەپەردە چارچىغىنى ئاز كەلگەندەك ، ئۆيدە ئۇنى ئاجايىپ پالاكەت كۈتۈپ تۇرغانكەن :

— لاۋژالڭ ، — دېدى خوتۇنى كەچتە بالىلارنى ئۇخلىتىپ بولۇپ ، چىراغنى ئۆچۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ يېتىپ ، — مۇنداق سەپسالسام ، لى لىنىڭ بويىدا قالغان ئوخشايدۇ.....

— بۇنى قانداق ئۇقتۇڭ ؟

— نەچچە بالىغا ئانا بولغان ئادەم شۇنىمۇ ئۇقمامدىكەن ؟ ! يۈز-لىرىگە داغ چۈشۈپ ، مېڭىش - تۇرۇشىمۇ بۆلەكچىلا بولۇپ قاپتۇ.....

— بۇ گەپچە ، ئۇ زە شياۋجاڭ بىلەن ئويناپ قاپتۇ- دە ! ؟

— شۇنداق ئوخشايدۇ .

— بوپتۇ ، ئوبدان قىپتۇ..... ھېلىمۇ بىچارە قىز بالىغا تۈزۈك لايىق چىقماي ، چېچىغا ئاق كىرىپ كەتكىلى تاس قالغانىدى . شياۋ جاڭدىن بويىدا قالغان بولسا ئىتتىكرەك توي قىلىۋالار .

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم . بۇمۇ لى لىنىڭ بەختى .

ئارىغا بىر پەس جىملىق چۈشتى . ئىشىك - دېرىزىلەرنىڭ مەھ-كىمە ئېتىلگىنىگە قارىماي ، ئىككى - ئۈچ دانە پاشا ھېلى ئۇلارنىڭ يۈزلىرىگە قونسا ، ھېلى قۇلاقلىرى تۈۋىدە تىنىمسىز غىژىلدايتتى . تاشقىرىقى ئۆيدە ئۇخلاۋاتقان بالىلارنىڭ بىرسى جۆيلۈپ ، نېمىلەرنە-دۈر ئۇنلۈك غودۇڭشىدى . ژالڭ ژېي خوتۇنىغا يېقىنراق سۈرۈلۈپ ، ئالاھىدە مېھرىبانلىق كۆرسەتتى ، ئاندىن پەس ئاۋازدا سورىدى :

— بۇ گەپنى باشقىلارمۇ بىلەمدىكەن ؟

— قايسى گەپنى دەيسىز ؟

— لى لىنىڭ ئېغىر بويلىقىنى .

— ياق ، بىلمەيدىغان ئوخشايدۇ . ھېچكىمنىڭ بۇ توغرۇلۇق بىرنەرسە دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىدىم .

— سەن بىركىمگە دەپ سالمىغانسەن ؟

— ياق ، بۇنداق گەپنىمۇ خەققە دېگىلى بولامدۇ ؟ ! توي قىلماي تۇرۇپ بويىدا قالسا ، قىز بالا ئۇچۇن سەت ئەمەسمۇ ؟ پەيتىنى تېپىپ ، لى لىنى گەپكە سېلىپ بېقىپ ، راستىنلا شياۋجاڭدىن بويىدا قالغاڭلىقىنى ئۇقساق ، ئىتتىكرەك توي خېتى ئېلىپ ، تويىنى قىلىپ قويايلىمىكىن دەۋاتىمەن .

— بۇ ئىشنى ئۇنىڭ يۈزىگە سالماي تۇر . قىز بالا ئەمەسمۇ ، خىجىل بولىدۇ .

— ماقۇل .

ئەر - خوتۇن ئاشۇ تەرىقىدە خېلى ئۇزاق مۇڭداشقاندىن كېيىن ، بىر - بىرىگە يېقىن چاپلىشىپ ئۇخلاپ قېلىشتى . لىۋگۇيفېن پۇشۇلداپ ئۇخلاپ كەتكەن بىلەن ، ۋاڭ ۋېينىڭ كۆزلىرىدە ئۇيقۇ دېگەن نەرسىدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى . ئۇ كۆزلىرىنى دېرىزە سىرتىغا تىككىنىچە خىيال سۈرمەكتە ئىدى . ئۇ خۇشال ئىدى . خۇشاللىق ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىرگۈزمەيۋاتاتتى . ئادەم شۇنداق نەرسە : خۇشاللىقتىمۇ ، خاپىلىقتىمۇ ئۇيقۇسى قاچىدۇ . ئىشتىهاسى تۇتۇلىدۇ . يۈرىكى قوزغىلىپ بىئارام بولىدۇ . ۋاڭ ۋېي شۇنداق بولۇشىنى ئۇزاقتىن بۇيان كۆتكەن ، لى لىنىڭ «دۆت» لىكى ئۇنى مەقسىتىگە يەتكۈزمەي كەلگەنىدى . مانا ئەمدى ئۇ مەقسىتىگە يەتتى . ئەتە ئەتىگەندىلا لى لىنى تېپىپ ئۇنىڭ ئېغىر بوي ئىكەنلىكىنى ئۆزىگە بىلدۈرسە ، ئاندىن ياڭ دابەينى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈپ ئۇنىڭ توينى قىلىۋەتسە ، ھەممە غەم - ئەندىشىدىن بىراقلا قۇتۇلمامدۇ ؟ !

ۋاڭ ۋېي ناھايىتى تەسلىكتە تاڭنى ئاتقۇزدى . چالا - پۇچۇق ناشتا قىلدى- دە ، لى لىنى ئىزدەپ تاۋۇزلۇققا يول ئالدى . كېتىۋېتىپ : «ئەگەر شياۋجاڭ لى لىغا يېقىنلاشمىغان بولسا ، ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بالا كىمنىڭ بولىدۇ ؟ » دېگەن سوئال كاللىسىدا پەيدا بولۇش بىلەنلا ،

ئىچىگە مۇشۇك كىرىۋالغاندەك بىئارام بولۇشقا باشلىدى . ئۇيقۇسىز-لىقتىن بوشاشقان پۇت - قولى تېخىمۇ ماغدۇرسىزلاندى . چىرايىنىڭ خۇنى قېچىپ ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى . كۈز ئەتىگىنىنىڭ سالقىن ، ساپ ھاۋاسى يۈرىكىنى ھۇزۇرلاندۇرمىدى . ياپيېشىل بۇغداي مايسىلىرى ، پىشىپ ۋايىغا يەتكەن مول - ھوسۇللۇق ئاق قوناق ، كۆممىقوناق پالاكىلىرىنىڭ غۇر - غۇر تاڭ شامىلىدا لەرزان شىلدىرلىشى ، قونىقى ئورىلىپ بولغان ئېتىزلارنى كۈزلۈك شۇدىگەر قىلىۋاتقان تىراكتورلارنىڭ تىنماي تاتاتلىشى قۇلىقىغا كىرمەيتتى . بەزىدە ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتكەن تونۇش - بىلىشلىرىنىمۇ كۆرمەي قالاتتى . سالامغا سالام قايتۇرمايتتى .

شاۋدۇننىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۇچراپ قېلىشى ئۇنى خۇشال قىلىش ئورنىغا تېخىمۇ كەيپىنى ئۇچۇردى . ئۇنىڭ بىلەن سوغۇقلا سالاملاشتى . سوئاللىرىغا تۇزۇك جاۋاب بەرمىدى . سۆزلىرىنى خۇشياقماسلىق بىلەن ئاڭلىدى . ئۇ لى لىنىڭ قېشىغا تېزرەك بېرىشقا ئالدىرايتتى . لېكىن ، شاۋدۇننىڭ رۇستەم توغرىسىدىكى سۆزلىرى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى ئاچقاندەك بولدى . ئۇ سەگەكلەشتى . جىددىيلەشتى . ئۇ-نىڭغا ئايانكى ، شاۋدۇننىڭ قانچىلىك تۇتۇرۇقسىز ئادەم ئىكەنلىكىنى ۋاڭ ۋېي بەك ئوبدان بىلەتتى . ۋاقتى كېلىپ ، ئۇنىڭ ئىككى پۇتى بىر ئۆتۈككە تىقىلغۇدەك بولسا ، ۋاڭ ۋېينى ئۆزىگە چېتىۋالماي قالمايتتى . شۇڭا ، ۋاڭ ۋېي ئۇنىڭدىن نېرى تۇرۇپ ، يولى كەلگەندە ئاز - تولا مەسلىھەت كۆرسىتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنەتتى . كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭغا جازانىگە بەرگەن 5000 يۈەننىڭ ھۆججىتىنى پوكىنىغا مەھكەم بېسىپ ، ئۇنىڭ نېمە قىلىپ ، نېمە ئېتىپ يۈرگەنلىكى ، كىملەر بىلەن ئالغۇ-بەرگۈ قىلىۋاتقىنى بىلەن ئاساسەن كارى بولماي كېلىۋاتاتتى . لېكىن ، پۇلنىڭ 20 پىرسەنت ئۆسۈمىنى بىر تىيىن كەملەتمەي ئالاتتى . شاۋدۇنمۇ بۇ جەھەتتە چىڭگىسلىك قىلىپ ئولتۇرمايتتى . تېخى مەردلىكى تۇتۇپ كەتسە ، خېلى پۇللۇق نەرسە-لەرنى ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلىۋېتەتتى . ئەكسىچە ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە

تەلەپ قىلمايتتى . ئۇنىڭ بۇ تەرىپى ۋاڭ ۋېيغا يارايتتى . مانا ئەمدى شاۋدۇن گۇمان ئاستىغا ئېلىندى . كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى ، ۋاڭ ۋېيغە-مۇ ياخشى كۆن يوق . ۋاڭ ۋېي بارا - بارا ئۇنىڭ سۆزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاشقا باشلىدى . ئۇنى قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا تۇرغان بۇ پېشكەللىكتىن قۇتۇلدۇرماي بولمايتتى . ۋاڭ ۋېي ئويغا پاتتى . ئويلا - ئويلا ئاخىر تولىمۇ ئەپچىل بىر ئەقىل تاپتى : «لى لىنىڭ قورسىقىدىكى بالا كىمنىڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇنى رۇستەمگە چاپلىسىلا ئىش پۈتمىدىمۇ ؟ !..... »

— شاۋدۇن ، سەن خاتىرجەم بول ، — دېدى ئۇ نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغان شاۋدۇنغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ ، — رۇستەمنىڭ ئىشىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن . «مال» نى قەشقەرگە يۆتكىۋېتىپ ئوبدان قىپسەن . بېلىقلارنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن ئىشنىڭدىن ھېساب بەرمەي بولمايدۇ . راستىنى ئېيتسام ، بۇ ئىشتا بەك دۆتلۈك قىپسەن . خەير ، ئۆتكەنگە سالاۋات . مۇنداق قىل : ئەگەر رۇستەم ئەھۋالنى ساقچىغا مەلۇم قىلىپ ، سېنى سوراققا تارتىدىغان ئىش بولۇپ قالسا ، «رۇستەم كادىر تۇرۇپ بېلىق كۆلىنى ھۆددىگە ئېلىۋالغىنىغا كۆزۈم قىزىرىپ ، ئاشۇنداق قىلىپ تاشلاپتىمەن..... » دېسەڭ ، قانۇن سېنى ھېچ نەرسە قىلمايدۇ . جەريمانە تۆلەشتىن قاچمىساڭلا ، تۇرمىگىمۇ كىرمەيسەن . ئەمما ، «مال» ئاشكارىلىنىپ قالسا ، ھەممە ئىش بۇزۇلىدۇ ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

— ئۇقتۇم ، — شاۋدۇن سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سورىدى ، — رۇستەمنىڭ ئىشىنى قانداق توغرىلىماقچىسەن .

— بۇنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن !— ۋاڭ ۋېي سىرلىق قىلىپ دېدى ،— ۋاقتى كەلگەندە بىلىسەن ، بىر مەزگىل «مال» سېتىۋالماي جىمجىت يۈرسەڭ ، ھەممە ئىش ئوڭۇشلىپ كېتىدۇ ، ماقۇلمۇ ؟

— ماقۇل .

شاۋدۇن قايتىپ كەتكەندىن كېيىن ۋاڭ ۋېي ئۇدۇللا لى لىنىڭ قېشىغا — تاۋزلۇقنىڭ ساتمىسىغا باردى . لى لىنى ئەيۋەشكە كەلتۈ-

رۇپ قويۇپ ، قەشقەر شەھىرىگە باردى- دە ، بىر شېرىكىگە لى لىنىڭ ئېغىر بوي ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى خەتنى تازدۇرۇپ ، پوچتىخانا ئارقىلىق جاڭ لورەنگە يوللىۋەتتى .

ئۇنتۇلغان پىچاق

شاۋدۇن بىلەن ژاڭ ژېينى سوراق قىلىش ئاخىرلاشتى . شاۋدۇن- نىڭ ئەتكەسچى لۇكچەك ئىكەنلىكى مۇقىملاشتى . ژاڭ ژېي ئەتكەس- چىلىك ، باسقۇنچىلىق ۋە باشقىلارغا قارا چاپلاپ زىيانكەشلىك قىلغان جىنايەتلىرىنى بويىنىغا ئالدى .

ھەر ئىككىسى سوراق خاتىرىسىگە ئىمزا قويدى . بارلىق جىنايى قىلمىشلىرىنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم يېزىپ تاپشۇردى .

ئەمدى ئۇلار سوتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ھۆكمىنى كۈتۈۋاتاتتى .

رۇستەمچۇ ؟

رۇستەم تېخىچە تۇرمىدە ئىدى . پەرق شۇ ئىدىكى : ئۇنى تۇرمە ئىچىدىكى مەخسۇس ھويلىغا «قاماشقان» ئىدى . ھويلىنىڭ ئاچقۇچى ساقچى باشلىقى ياڭ ژېنبىڭنىڭ قولىدا ئىدى . ئۆزىدىن بۆلەك ھېچ- كىمنىڭ ھويلىغا كىرىشى ۋە بۇ «پەۋقۇلئاددە جىنايەتچى» بىلەن ئۇچرىشىشىغا رۇخسەت قىلىنمايتتى . بۇنىڭدىن تۇرمە باشلىقىمۇ ، تۇرمە نازارەتچىلىرىمۇ ھەيران ئىدى . بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا ئۆزئارا كۈسۈلداشسىمۇ ، ئاشكارا سورۇنلاردا بىرنەرسە دېيىشكە ھېچكىممۇ پېتىنالمايتتى . ئۇلار بۇ «پەۋقۇلئاددە جىنايەتچى» نى «باسقۇنچىلىق جىنايىتى بولغاندىن تاشقىرى ، چېتىلىش دائىرىسى كەڭ ، ئېغىر ئەكسىلئىنقىلابىي جىنايىتى بولسا كېرەك» دەپ قىياس قىلىشاتتى . تېخى : «بۇ ئادەم ئەكسىلئىنقىلابىي تەشكىلاتنىڭ كاتتىبېشى ئىكەن» دەپ ئەۋلىيالىق قىلىدىغانلىرىمۇ يوق ئەمەس ئىدى . رۇستەم تاماققا كىرىشىپ ھەپتىدىن كېيىن مۇشۇ ئۆيگە يۆتكەپ چىقىلغانىدى . بۇ ئۆينى «تۇرمە» دېگەندىن كۆرە ، «مېھمانخانا» دېگەن تۇزۇك ئىدى :

رادىيو - تېلېۋىزور قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى تولۇق بولۇپ ، بۇ نەر-سىلەرنى ياڭ ۋېنبىڭ كېچىلىرى ھېچكىمگە تۈيدۇرماي بىر - بىرلەپ توشۇغانىدى . ھەر كۈنلۈك گېزىتنىمۇ ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرەتتى . بۇنىڭدىن رۇستەم بەكمۇ خجىل بولاتتى . نېمە ئامال ؟ «جىنايەتچى» بولغانىكەن ، ساقچى باشلىقىنىڭ ھەممە ئورۇنلاشتۇرۇشىغا شەرتسىز بويسۇنۇشى كېرەك- دە !

رۇستەم كۈن بويى گېزىت - ژۇرنال كۆرەتتى . كىتاب ئوقۇپ ئۆگىنەتتى ، خاتىرە يازاتتى . رادىيو - تېلېۋىزورنى پەس ئاۋازدا ئې-چىپ قويۇپ ، بىرەر پىروگراممىنىمۇ قالدۇرماي تولۇق ئاڭلايتتى ، كۆرەتتى . قىسقىسى ، يالغۇز ياشاۋاتقىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كۈنى ئوبدان ، كۆڭلى خاتىرجەم ئىدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر ۋەزىپىسى سالا-مەتلىكىنى ئاسراش ئىدى . ئۇ بۇنىڭغا قەتئىي ئەمەل قىلدى . تاماقنى تويغۇدەك يەيتتى ، قانغۇدەك ئۇخلايتتى ، كۈنىگە ئۈچ ۋاق گىمناستىكا ئويناياتتى . ياتاق ۋە ھويلا-ئارامنى سۈپۈرۈپ تازىلايتتى . دېرىزە ئەي-نەكلىرىنى سۈرتۈپ پارقىرىتىۋېتەتتى . ئۇ سەمرىپ قورساق سالدى . چىرايى پارقىراپ ، كۆزلىرى نۇرلاندى .

بەش ئاي تارتقان خورلۇق ، ئازاب - ئوقۇبەت ۋۇجۇدىغا سالغان ئىزلار پۈتۈنلەي يوقالغانىدى . شۇنداقتىمۇ ھەقىقىي جىنايەتچىنىڭ ئىككى ئايغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان قولغا چۈشمەيۋاتقانلىقى ئۇنى تەئەججۈپلەندۈردى . بەزىدە ياڭ ۋېنبىڭ ئۆزىگە ئىشەنمەيۋاتقاندەك ، يەنە بەزى كۈتۈلمىگەن ئەھۋاللارمۇ يۈز بېرىدىغاندەك تۇيۇلۇپ كېتەتتى . بۇنداق چاغلاردا ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ ، ئۇيقۇسى قاچاتتى . ئىشتىھاسى تۈتۈلاتتى . ياڭ ۋېنبىڭدىن نېمىلەرنىدۇر سوراپ باققۇسى كېلەتتى- يۇ ، سورىمايتتى . ئۇنى ئەڭ قىينايدىغىنى يالغۇزلۇق ئى-دى . رىۋايەت قىلىنىشىچە : ئادەم ئۆلۈپ ، گۆرگە كۆمۈلگەندىن كې-يىن ، بەزىسى دوزاخقا كىرسە ، بەزىسى جەننەتكە كىرەرمىش . جەن-نەتكە كىرگەنلىرىگە ھۆر - غىلمانلار ھەمراھ بولسا ، دوۋزىخىيلارغا ئاسىي- جاپىلار ھەمراھ بولارمىش . دوزاختىمۇ ، جەننەتتىمۇ يالغۇز

ياشايدىغان ئىش يوق ئىكەن . لېكىن ، رۇستەم هايات تۇرۇپلا ئادەمـ
لەردىن ئايرىلىپ قالدى . ئىلگىرى كۆندە ئادەملەر بىلەن نەچچە ۋاق
ئۇچرىشىپ تۇراتتى . هاجەتكە چىقىپ كىرگۈچە ئارىلىقتا ئۇنى - بۇنى
كۆرەتتى . ئۇنىڭ - بۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشاتتى . كىشەننىڭ شاراقلـ
شى ، جىنايەتچىلەرنىڭ سۆزلىشىشلىرى ، هەتتا قىزغىل - تاغىل
ئوقۇغان ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ تۇراتتى . ئىككى ئايدىن بېرى كۆرۈۋاتـ
قىنى ياڭ ۋېنبىڭ بىلەن تېلېۋىزور پىروگراممىلىرى بولدى . ئۇنىڭ
ئادەملەرنى كۆرگۈسى ، ئاۋازلىرىنى ئاڭلىغۇسى ، مۇڭداشقىسى ، بۇ
زېرىكىشلىك دۇنيادىن تېزرەك قۇتۇلغۇسى بار ئىدى . ئۇ هەرقانچە
ئالدىرىغان بىلەن ، تەقدىر ئۆز ئويۇنىنى ئويناۋاتاتتى . قىلچە ئالدىرد-
مايتتى .

بۇنىڭدىن 15 كۈن ئىلگىرى چۈشتە ، ياڭ ۋېنبىڭ بىلەن لاۋرېن كىرىپ كەلدى . لاۋرېن ئۇنىڭ قولىنى ناهايىتى ئۇزاق سىقتى . تىنچلىق - ئامانلىق سورىدى . ئۇنىڭغا ئاتاپ ئېلىپ كەلگەن سوۋغاـ سالاملىرىنى شىرە ئۈستىگە قويغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭغا يانمۇيان ئولـ تۇرۇپ تاماكا تۇتتى . گېپىنىڭ بېشىدىلا هەقىقىي جىنايەتچى شاۋدۇن بىلەن ۋاڭ ۋېي ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ، رۇستەمنى هاڭ - تاڭ قالدۇرـ دى . بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان ئۆزىنىڭ باسقان يوللىرى ، قىلغان ئىشلىرىنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە سۆزلەپ بەردى . ياڭ ۋېنـ بىڭمۇ ئۇزاقتىن بۇيان بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭدىن سىر تۇتۇپ كەلگەنلىـ كىنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەندۇردى ۋە ئەپۇ سورىدى . ئاخىرىدا سومـ كىسىدىن بىر دانە هارۋىكەشلەر ئارزۇلاپ قىسىدىغان هەددىدىن زىيادە يوغان ، كۈمۈش تولتىلىق پىچاقنى ئېلىپ رۇستەمگە ئۇزاتتى :

— بۇنى رازۋېدكا بۆلۈمىدىكىلەر ئۇلۇشكۇن بەرگەنىدى . ئالغاچ كېلىمەن دەپ ئۇنتۇپ قاپتىمەن .

— نېمە ؟ بۇ ..... — كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرغان رۇستەمنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى ، — بۇ پىچاقنى مەنمۇ ئېسىمدىن چىقىرىۋېـ تىپتىمەن ؟— رۇستەم پىچاقنى قولىغا ئېلىپ ، بىرهازا سىنچىلاپ

قارىغاندىن كېيىن دېدى ،— بۇ سەيدۇللاكامنىڭ پىچىقىغۇ !
— بۇنى ساقچىلار سىزنىڭ قولىڭىزدىن تارتىۋاپتىكەنغۇ ؟
— مەن ئۇ چاغدا خاتا پەرەز قىلغانىكەنمەن ،— دېدى رۇستەم ،— قارىغاندا ، شاۋدۇن بۇ پىچاقنى سەيدۇللانىڭ ئۆيىدىن ئېلىپ چىققاندەك قىلىدۇ .
— ئۇنداقتا ، شاۋدۇن سەيدۇللانىڭ ئۆيىگە كىرگەندە ، سەيدۇللا ئۆلۈپ بولغان ئىكەن- دە ؟
— ياق ، — رۇستەم ياڭ ۋېنبىڭنىڭ پەرىزىنى رەت قىلدى ، — مېنىڭچە ، ئۇ چاغدا سەيدۇللاكام ئۆيگە كىرمىگەن .
— نېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق دەيسىز ؟— گەپكە سوت باشلىقى ئارىلاشتى .
رۇستەم ئىشەنچ بىلەن مۇنداق دېدى :
— شاۋدۇن تامدىن ئارتىلىپ ئۆيگە كىرىپ كەتكەن چاغدا ، مەن هويلا ئىشكىنىڭ قۇلۇپلاقلىق ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرگەن ، هەتتا قۇلۇپنى تۇتۇپ ، تارتىپمۇ باققان .
— توغرا ، توغرا ، — ياڭ ۋېنبىڭ يوتىسىغا «ۋاقتىدە» كاچاتلاپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . ئۇ ماۋۇلارنى ئېسىگە ئالغانىدى : سەيدۇللانىڭ ئىچىدىن تاقالغان هويلا ئىشىكى ئۇچ كۇنگىچە ئېچىلمىغاچ ، قولۇم - قوشنىلارنىڭ كۆڭلىگە گۇمان پەيدا بولغان ۋە ئەھۋالنى مەھەللە باشلىقىغا خەۋەر قىلغان . مەھەللە باشلىقى بىر نەپەر ياشنى تامدىن ئارتىلدۇرۇپ هويلىغا كىرگۈزۈپ ، ئىشىكنى ئاچقۇزغان . ئۆينىڭ ئىشىكىمۇ ئىچىدىن تاقاقلىق بولغاچ ئۇلار دېرىزىدىن ئۆي ئىچىگە قاراپ ، قورسىقىنى چاڭگاللىغىنىچە قېتىپ قالغان سەيدۇللانىڭ جەسىتىنى كۆرۈشكەن . نەق مەيداننى بۇزماسلىق ئۈچۈن ئۆيگە هېچكىمنى كىرگۈزمەي ، دەرهال يېزىلىق ساقچىخانىغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلغان . ساقچىخانا هويلىدا نۆۋەتچى توختىتىپ ناهىيەلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ تېخنىكلىرى يېتىپ كەلگۈچە ئۆي ئىشىكىنى ئاچمىغان . تېخنىكلار نەق مەيداندىن تارتىلغان سۈرەت

ۋە جەسەتتىكى يېنىدا سىكايان ياتقان «د .د .ۋ» قاچىلانغان ھاراق شىشىسىنى كۆرۈپ ، سەيدۇللانىڭ «د .د .ۋ» ئىچىپ ئۆلۈۋالغانلىقىنى ئىسپاتلىغان . تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ ئەھۋال ئىگىلەش ۋە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈش ئارقىلىق «سەيدۇللانىڭ ئۆلۈۋېلىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە خوتۇنىنىڭ يارىشىشىغا كۆنمىگەنلىكى ، رۇستەمنىڭ سىكلىسى تەرەپتە تۇرۇپ ، سەيدۇللانىڭ روھىي ئازابىنى تېخىمۇ ئېغىرلاتقانلىقى» دەپ قارىلىپ ، رۇستەمگە «سەۋەبچى قاتىل» دېگەن جىنايەت ئارتىلغان . بىراق ، سەيدۇللانىڭ بېلىگە ئېسىقلىق قۇرۇق غىلاپ بىلەن رۇستەمدىن مۇسادىرە قىلىنغان پىچاق ئۇستىدە ھېچكىمنىڭ باش قاتۇرۇپ باقمىغان .

ياڭ ۋېنبىڭنىڭ كەيپى ئۇچقاندى . ئۇ ساقچى كىيىمىنى كىيگەن ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بۇيان ، نۇرغۇنلىغان ئىنتايىن چىگىش دېلولارنى توغرا بىر تەرەپ قىلغان . ئازدۇر - كۆپتۇر خاتالىقمۇ ئۆتكۈزگەن . لېكىن ، رۇستەمنىڭ دېلوسىدەك مۇنداق ناھەق دېلوغا تۇنجى قېتىم دۇچ كېلىشى ۋە بىرلا ئادەمنىڭ ئىسپاتىنى ئاساس قىلىپ ، يەكلىلىك بىلەن رۇستەمگە «باسقۇنچى» ، ھەتتا «سەۋەبچى قاتىل» دېگەن جىنايەتنى ئارتىشى ئىدى . لېكىن ، لاۋرېننىڭ ئۇشتۇمتۇت ئوتتۇرىغا چىقىپ رۇستەمنى ئاقلىشى نەتىجىسىدە ھەقىقىي جىنايەتچىنى تېپىپ چىقىپ ، رۇستەمدىن قايتا - قايتا كەچۈرۈم سورىغان بولسىمۇ ، كۆكىلىدە سەيدۇللانىڭ ئۆلۈۋېلىشىدا رۇستەمنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى بارلىقىنى زادىلا ئىنكار قىلالمايۋاتاتتى . كاللىسىدا بىرمۇنچە چىگىش سوئاللار پەيدا بولدى :

«سەيدۇللانىڭ پىچىقى قانداق بولۇپ شاۋدۇننىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى ؟ شاۋدۇن ئۇنى سەيدۇللانىڭ بېلىدىكى غىلاپتىن قاچان ، قەيەردە ، قانداق سۇغۇرۇپ ئالدى ؟ شاۋدۇن پىچاقنى نېمە قىلماقچىدى ؟ نېمە ئۈچۈن ئۆستەڭ بويىغا تاشلىۋەتتى ؟»

ياڭ ۋېنبىڭ مۇشۇنداق گادىرماچ خىياللار ئىچىدە ئۆزۈپ ، تىنماي ئۇياندىن - بۇيانغا ماڭاتتى . باشقىلار ئۇنىڭ بۇ ھالىدىن ھەيران

بولۇپ ، ئۇن - تىنسىز جىم ئولتۇرۇشاتتى .

ياڭ ۋېنبىڭ سوزۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋالغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى :

— ئويلىسام ، سەيدۇللانىڭ ئۆلۈشى بىلەن شاۋدۇننىڭ چېتىش-لىقى بارەڭ قىلىدۇ . لېكىن ، بىز بارلىق دىققىتىمىزنى ئۇنىڭ ئەتكەسچىلىك جىنايىتىگىلا مەركەزلەشتۈرۈپ ، ئۇنىڭ سەيدۇللانىڭ ئۆيىگە نېمە ئۈچۈن كىرگەنلىكى ، ئۇ يەردە نېمە ئىش قىلغانلىقى بىلەن زادىلا ھېسابلاشماپتۇق . ئەمدى بۇ خاتالىقىمىزنى تۈزىتىشىمىز كېرەك .

شۇنداق قىلىپ ، رۇستەم «تۈرمە» دە يەنە نەچچە كۈن تۈرۈپ تۈرىدىغان بولدى .

«سىرتماق»

شاۋدۇن «جىنازىنى كۆرمىگۈچە ، ئۆلگىنىگە تەن بەرمەيدىغان» لاردىن ئىدى . ئەتكەسچىلىك جىنايىتىگە ئاسانلا ئىقرار بولۇشى — پولاتتەك پاكىتلار ئالدىدا تېنىۋېلىشقا نائىلاج بولغانلىقىدىن ئىدى . سەيدۇللانىڭ ئۆلۈمى ۋە پىچاق تىلغا ئېلىنغان ھامان ۋارقىراپ - جارقىراپ ،سوت مەيدانىنى بېشىغا كىيىدى . ئادۋوكاتمۇ ئۇنىڭ تەرىپى-نى ئېلىپ سوراقچى بىلەن ئەيىبلىگۈچىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قوي-دى . سەيدۇللانىڭ ھويلىسىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشكەن ئىشنى «تۆھمەت» دەپ كەسكىن رەت قىلدى . رۇستەم بىلەن بولغان ئېلە-شىشنى «رۇستەم مېڭىسىدىن ئېزىپ قېلىپ چۈشىدە كۆرگەن ئىشى-نى ئوڭىدا ماڭا چاپلاپتۇ.....» دەپ مەسخىرە قىلدى . دېمىسىمۇ ، ئۆزىدىن بۆلەك ھېچقانداق گۇۋاھچىسى بولمىغان بۇ ئىش رۇستەمنى تولىمۇ پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويدى . لېكىن ، ئۇ ئۆز كۆپىدە چىڭ تۇردى . ئەمما ، قانۇن نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا ، بىرلا ئادەمنىڭ پاش قىلغانلىرىنى ئاساس قىلىپ ئىككىنچى بىر ئادەمگە خالىغانچە

جىنايەت ئارتقىلى بولمايتتى . ئىنچىكىلەپ تەخنىكىلىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنىڭ ئىلاجىمۇ يوق ئىدى ، يەنى 5 — 6 ئايدىن بۇيان ، قار - يامغۇر ، بوران - چاپقۇن بارلىق جىنايى ئىزلارنى پاك - پاكىز سۈپۈرۈپ كەتكەنىدى . رۇستەم پەقەت بىرلا نەرسىنى ئەمەلىي پاكىت بىلەن ئىسپاتلىدى : سەيدۇللانىڭ دېرىزە ئەينىكىگە چاپلانغان قەغەز - نىڭ يىرتىلغانلىقى راست بولۇپ چىقتى . لېكىن ، قىش كېلىش بىلەن تەڭ ، يىرتىلغان جايى چاپلىۋېتىلگەنىدى . دېمەك ، ئاخىرقى ھېسابتا ، بۇمۇ چاك باسمىدى ، ھەتتا شاۋدۇننىڭ ئاقلىغۇچىسى : «رۇستەم سەيدۇللانى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ ، جىنايەتنى شاۋدۇنغا ئارتماقچى بولـ- غان..... » دېگەن پەرەزنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى . ئۆزىنىڭ بۇ قارىشىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ، شاۋدۇننىڭ سەيدۇللانىڭ ئۆيىگە تامدىن ئارتىلىپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدىكى ۋەقەنى رۇستەمنىڭ 5 — 6 ئايدىن بۇيان بىرەر قېتىمۇ تىلغا ئالمىغانلىقىنى پاكىت قىلىپ كۆرسەتتى . دەرۋەقە ، يولۇاسنىڭمۇ مۇگدەپ قالىدىغان چاغلىرى بولـ- غىنىدەك ، رۇستەم پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ باسقۇنچى ئەمەسلىكىنى ئىسـ- پاتلاش بىلەن بولۇپ كېتىپ ، شاۋدۇننىڭ ئاشۇ ئىشىنى تىلغا ئېلىشـ- نى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغانىدى . سەيدۇللانىڭ پىچىقىنى كۆرۈش بىلەنلا ھەممىسىنى ئېسىگە ئالدى ھەم ۋەقەنىڭ پۈتۈن تەپسىلاتىنى تۇنجى قېتىم ئاغزىدىن چىقاردى . ئۇ چاغدا ، ھەممەيلەن رۇستەمنىڭ گېپىگە يۈز پىرسەنت ئىشەنگەنىدى . ئەمدىچۇ ؟ ھەممە ئادەمنىڭ كالـ- لىسىدا يوغان بىر سوراق پەيدا بولدى : «شاۋدۇن بىلەن سەيدۇللانىڭ مۇناسىۋىتى شۇنچە يېقىن تۇرسا ، ئۇنى ‹شاۋدۇن ئۆلتۈردى ، دېيىشكە نېمە ئاساس بار ؟ » . «پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدا نى - نى ئىشەنچلىك دەپ قارالغان ئادەملەر ئەڭ ئەشەددىي جىنايەتچىلەرمۇ قىلالمايدىغان جىنايەتلەرنى ئۆتكۈزدى . رۇستەمنىڭ باسقۇنچىلىق جىنايىتى ئاقلـ- نىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈنلا ئۇنى ‹ھېچقانداق گۇناھ ئۆتكۈزمەيدىغان ئەۋلىيا ، دەپ قاراشقا بولامدۇ ؟ ياق ، ئۇمۇ ئادەم ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەيدۇللانىڭ بىردىنبىر رەقىبى !..... » .

شۇنداق قىلىپ ، رۇستەم يەنە گۇمان ئاستىغا ئېلىندى . ئەمما ، ئۇنىڭغا قىلىدىغان مۇئامىلىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى . ئۇ يەنىلا «پەۋقۇلئاددە جىنايەتچى» ئىدى . پەرق شۇ بولدىكى ، ياڭ ۋېنبىڭ بىلەن سوت باشلىقى رۇستەمنى قويۇۋېتىش توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەرنى يىغىشتۇرۇپ قويۇشتى . لاۋرېن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي ، دورا يېگەن بېلىقتەك ئازابلانماقتا ئىدى .

كۇتۇلمىگەن بىر ئىش رۇستەم بىلەن شياۋدۇننىڭ تەقدىرىنى تەلتۆكۈس ھەل قىلدى : بىر كۈنى دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ مالىيە بۆلۈمىگە سوغۇق قول تەگدى . ئوغرى ھەرقانچە ئۇستىلىق ئىشلەتكەن بولسىمۇ ، ئۇ قالدۇرۇپ كەتكەن كۆزگە كۆرۈنمەس ئىزلار لاۋرېننىڭ نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى . ئۇ بارلىق گۇمانلىق ئىزلارنى سۈرەتكە تارتتى- دە ، موتوسىكلىتقا مىنىپ ناھىيەلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىگە يول ئالدى . ئۇ بۇ يەرگە سۈرەتكە تارتىلغان ئىزلارنى تېخنىكىلىق تەكشۈرۈشكە كەلگەنىدى . ئۇدۇللا جىنايى ئىشلار رازۋېدكا بۆلۈمىگە كىردى- دە ، مەقسىتىنى ئېيتتى . بۆلۈم مەسئۇلى ئۇنى تېخنىك بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ قويۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى . تېخنىك ئىلگىرى بىر تەرەپ قىلىنغان ئىزلارنى ئارخىپلاشتۇرۇۋاتاتتى . ئۇ ئىشنى دەرھال توختىتىپ لاۋرېن ئېلىپ كەلگەن سۈرەتلەرگە كۆز يۈگۈرتۈشكە باشلىدى . لاۋرېن ئەسلىدە سۈرەتنى تاپشۇرۇپ بېرىپلا چىقىپ كەتمەكچىدى . بىرئاز چارچىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ، ئولتۇرۇپ بىر تال تاماكا چەكتى . شۇچاغ شىرە ئۇستىدە تۇرغان بىرپارچە سۈرەتكە كۆزى چۈشتى . ئۇ سەيدۇللا ئۆلگەندىن كېيىن تارتىلغان بولۇپ ، سەيدۇللانىڭ تولۇق گەۋدىسى چۈشۈرۈلگەندىن تاشقىرى ، ئۇ يانتان مۇھىت ئەينەن ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . لاۋرېننى ئەڭ قىزىقتۇرغىنى سەيدۇللادىن سەللا نېرىدا يانتان ھاراق شىشىسى بولدى . ئۇ شىشىگە تىكىلگىنىچە خىيالغا كەتتى : كۆز ئالدىدا سەيدۇللا تۆگۈلۈپ يانتان ئاشۇ كىگىز ئۇستىدە ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرگەن شاۋدۇننىڭ قىياپىتى نامايان بولدى . لاۋرېن سەيدۇل-

لانىڭ ساۋاتلىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى . ئۇ : «ئەگەر سەيدۇللا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان بولسا ، نېمە ئۈچۈن ئىككى قۇر بىرنەرسە يېزىپ قالدۇرمايدۇ ؟ » دېگەن ئوينىسى كالىلىسىغا كەلىتۈرۈش بىلەنلا ، كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇپ كەتكەندەك بولدى . دە ، تېخىنىكتىن سورىدى :

— بۇ سۈرەتنى سىز تارتقانمۇ ؟

تېخنىك ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ ، كېسىپلا جاۋاب بەردى :

— ھەئە .

— بۇ ئادەم نېمە ئۈچۈن ئۆلۈۋالغانلىقى بوغرۇلۇق بىرنەرسە يېزىپ قالدۇرماپتىمۇ ؟

— ياق .

— بۇ سۈرەتنى تەكشۈرگەن چاغدا ، جەسەتنىڭ ئەتراپىدا غەيرىي ئادەمنىڭ ئىزى سېزىلمىگەنمۇ ؟

— بۇ رەسمىيەت ئۈچۈنلا تارتىلغان سۈرەت ، ئۇنىڭ «د . د . ۋ » ئىچىپ ئۆلگەنلىكىنى قانۇن دوختۇرى نەق مەيداندىلا بېكىتكەن . شۇڭا ، سۈرەتكە چۈشكە ئىزلارنى تەكشۈرمىدۇق .

— ھەم ..... مۇنداق دەڭ .

لاۋرېن تاماكا قالدۇقىنى كۈلدانغا بېسىپ ئۆچۈردى . دە ، ئورنىدىن تۇردى .

— مەن قايتاي ، — دېدى ئۇ ، — تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قاچان خەۋەر ئالسام بولار ؟

— ھازىر قولۇمدا جىددىي ئىش يوق . ئىلاجى بار بالدۇرراق قولدىن چىقىرىشقا تىرىشىمەن .

لاۋرېن تېخنىك بىلەن خوشلىشىپ ، ئىشخانىدىن چىقتى . كېتىۋېتىپ ، «رەسمىيەت ئۈچۈن تارتىلغان سۈرەت ؟ ماۋۇ ئاڭقاۋۇلىقنى قاراڭ !..... ياڭ جۈجاڭنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرى بارمىكىنا ؟ » دېدى ئىچىدە .

لاۋرېن ئويلىغانلىرىنى ياڭ ۋېنبىڭغا ئېيتقانىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۇمىدلىك چاقناپ ، چىرايىغا قان يۈگۈردى .

«رەسمىيەت ئۈچۈن تارتىلغان سۈرەت» قالتىس كارامەت كۆرسەتتى : كىگىز ئۈستىگە چۈشكەن «مەدەنىي» ياشلار ئارزۇلاپ كىيىدىغان ئېگىز پاشنىلىق ، 42- نومۇرلۇق بەتىنكىنىڭ ئىزى شاۋدۇڭنىڭ بولۇپ چىقتى . شاۋدۇن پاكىت ئالدىدا ئامالسىز باش ئەگدى . ئادۋوكات بىر قاتىلنى ئاقلاپ ، بىگۇناھ بىر ئادەمگە ئۇۋال قىلىشقا تاس قالغانلىقىدىن قاتتىق چۆچۈدى . ياڭ ۋېنبىڭ تېخىمۇ خىجالەتچىلىكتە قالغانىدى . ئاشۇ بىر پارچە سۈرەت — شاۋدۇن ئۆز قولى بىلەن ئۆز بوينىغا سالغان ئاشۇ «سىرتماق» 5 — 6 ئايدىن بېرى ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەلمەي بىر بۇلۇڭدا تاشلىنىپ ياتقان تۇرسا ، ئۇنىڭ خىجىل بولماسلىقى ، ئۆكۈنمەسلىكى مۇمكىنمۇ !

خوش ، شاۋدۇن قانداق بولۇپ سەيدۇللانى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كېلىپ قالدى ؟

بۇ ھەقتە ئۇنىڭ ئۆزى سۆزلىسۇن !

جان تۇمشۇققا كەلگەندە

شاۋدۇن 1987- يىل 6- ئاينىڭ 17- كۈنى ماۋۇلارنى ئىقرار قىلدى : شاۋدۇن ۋاڭ ۋېي بىلەن خوشلىشىپ ، ئەمدىلا ئاقيار جىلغىسىدىن كۆتۈرۈلۈشىگە ، بېلىق كۆلى بويىدا سىدىق ئاكا بىلەن گەپلىشىپ تۇرغان رۇستەمنى كۆرۈپ ، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشقاندەك بىئارام بولۇپ كەتتى . پۈتلىرىمۇ ھەرىكەتتىن توختىدى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىلىقى خېلى يىراق بولۇپ ، شاۋدۇن دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدا ئىدى . رۇستەم ئۇنى كۆرمىدى . شۇنداقتىمۇ شاۋدۇن نېمىدىندۇر ئەنسىرەۋاتاتتى . رۇستەمگە تىكىلگىنىچە بىردەم تۇرۇپ دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن سولغا بۇرۇلدى- دە ، كاتاڭ ھارۋا يولىدىن چىقىپ ، ئېگىز ئۆسكەن ئاق قوناق ئېتىزىنىڭ قىرى بىلەن يولنى داۋام قىلدى .

«ۋاڭ ۋېي دېگەن بۇ كاپىر كارغا يارارمۇ زادى؟ ئۇنىڭغۇ تىلە-
نىڭ تېگىدە تىلى بار نەرسە ، يۈز قېتىم ‹ماقۇل› ، دېگەن ئىشنى بىر
قېتىم ئەمەلدە كۆرسەتمەيدۇ . بۇگۈنزە ، تازا قارا باسقاندەك بىر ئىش
قىپتىمەن ، ھەرقانچە بولسىمۇ ، كۆڭلۈمدىكى گەپنىڭ ھەممىسىنى
ئۇنىڭغا دېۋېتەمدىغان ! ئەگەر بۇ گەپلەرنى ئىچىدە بىلىپ ، بىركىمگە
ئېيتمىسىغۇ مەيلى ، ئاكتىپلىقى تۇتۇپ كېتىپ ھۆكۈمەتكە ‹كۈسسە-
دە› تىنىپ قويسا ئىككى پۇتۇم بىر ئۆتۈككە تىقىلمامدۇ ؟ !مەنزە.....
شاۋدۇن ‹پۈششىدە› ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ، ئەتراپقا ئالاق- جالاق
قارىۋالدى . قۇياش كۆتۈرۈلگەنىدى . دېنى قاتمىغان ئاق قوناقلارنىڭ
سۈتىنى شوراپ تويۇنغان بىر توپ ئاق قۇشقاچ شاۋدۇننىڭ بېشى
ئۇستىدىن ئۇچۇپ ئۆتتى . شاۋدۇن قوناقلىقنىڭ چېتىگە چىقىپ قالغا-
نىدى . يىراقتا غوزىلىرى ئاقبالداقتەك ئېچىلىپ كەتكەن كېۋەزلىكتە
كېۋەز تېرىۋاتقان ئىككى ئايال كۆرۈندى . شاۋدۇن يولىنى يەنە ئۆز-
گەرتتى : «شارتتىدە» بۇرۇلۇپ ، شاخلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ
كەتكەن قويۇق قاغا جىگدىلەرنىڭ دالدىسى بىلەن ماڭدى ،— ھىم.....
قېنى ، بۇ كاپىرنىمۇ كۆرۈپ باقمامدىمەن . ئەگەر مېنى تۇزاققا دەس-
سىتىپ باقسۇنچۇ ، ھەممە بالا - قازانى ئۆزىگە ئىتتىرىپ قويمىغىنىم-
نى كۆرسۇن» .

شاۋدۇن مۇشۇنداق خىياللار بىلەن بولۇپ كېتىپ ، ئۆيىگە يې-
قىنلاپ قالغىنىنى تۇيمىغانىدى .

— شاۋدۇن ، ئۇكام نەگە ماڭدىڭ؟

شاۋدۇن قاتتىق چۆچۈپ ، قەدىمىنى توختاتتى . يوغان بىر تۇپ
كەندىرنىڭ دالدىسىدا ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان سەيدۇللانى كۆرۈپ
يۈرىكى سەل قىنىغا چۈشتى . بۇرنىمۇ ئەتراپنى بىر ئالغان نەشە
پۇرىقىنى سەزدى .

— سەنمىدىڭ؟ ئەجەب قورقۇتتۇڭ ، ئادەمنى !— شاۋدۇن كەن-
دىر شاخلىرىنى قايرىپ ، ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى ، — بۇيەردە نېمە
ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟

— نېمىش قىلاي ، ياشاۋاتىمەن ! جەمئىيەتنى ئاتتىق چۈشۈرگەن يېرىدىن ئىككى شورىۋالامسەن ؟

سەيدۇللا بەقەمدەك قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى شاۋدۇنغا تىكىپ خۇپسەنلىك بىلەن ھېجىيىپ تۇراتتى . شاۋدۇنمۇ زورىغا كۈلۈمسىرەپ ، سەيدۇللا تەكلەپ تۇرغان «پىننەك»نى قولىغا ئالدى . كۆچەپ 2 — 3 قېتىم شورىۋالغاندىن كېيىن ، بەشى «پىررىدە» قايدىدە ، تۇرغان جايىدىلا زوكىزايدى . سەيدۇللا ئۇنىڭ قارشىسىدا ئولتۇرىدى . ئۇ شاۋدۇندىن ئاران ئىككى ياش چوڭ بولسىمۇ ، سىياقىدىن 50 ياشلارغا كىرىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ بەشىغا كونىراپ ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن سالۋا تۇماق ، ئۇچىسىغا قارا كاجى تون كىيىپ ، بېلىنى ئۇچ مېتىر كەلگۈدەك نىل رەڭ بىلەن باغلىۋالغانىدى . بەلبېغىدا قاتار ـ قاتار پىستان قېقىلغان ، قىزىل چەم غىلاپلىق يوغان يېكىسار پىچىقى ساڭگىلاپ تۇراتتى . خېلى كۈنلەردىن بېرى ئۇستىرا تەگمىگەن يىرىك ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۇنى تېخىمۇ سۈرلۈك كۆرسىتەتتى .

ئىككىيلەن «جاۋاب» لىشىپ ئولتۇرۇپ ، تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلاشتى . گەپ ئارىسىدا شاۋدۇن ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتىلىدى :

— خوتۇنۇڭنى ئەكىلىۋالغانسەن ؟

— نەدىكىنى !— سەيدۇللانىڭ تەرى تۇرۇلۇپ ، كۆزلىرىدە ئوت چاقنىدى ، — ھېلىقى رۇستەم دېگەن بىرنېمە سىڭلىسىنى سېغىپ ئىچەمدىكىن ؟ نەچچە قېتىم ئادەم ئەۋەتسەم قوشۇپ بەرگىلى ئۇنىمىدى ! قايسى كۈنى ئۆزۈم بېرىپ ، ئانا ـ مانىسىنى كۆزىگە كۆرسىتىۋەتتىم . خۇدايىم مۇشۇ جېنىمنى ئامان قىلسىلا ، ئۇنىڭ جېنى مېنىڭ قولۇمدا !

— ھاي ، ئاغزىڭغا بېقىپراق جۆيلۈسەڭ بولارمىكىن ؟— شاۋدۇن مەسخىرىلىك ھېجىيىپ ، ئۇنىڭ يارىسىغا تۇز سەپتى ، — «غوجامنىڭ يوقىدا ئالىيىۋالاي» دېگەندەك ،ئاغزىڭدىن چىقىۋاتقان گەپنى قارا سېنىڭ ! ئۇ كىم ، سەن كىم ؟

— ئۇ كىمكەن ؟ ناھايىتى كەلسە كەنتىنىڭ ئامانلىق ساقلاش ھەيـ
ئىتىغۇ شۇ !— سەپرايى ئۆرلىگەن سەيدۇللا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكـ
نىنىمۇ تۇيماي قالدى . ئەلپازىدىن ، ھەرقانداق ئادەمنى بوغۇزلىۋېتـ
دىغاندەكلا كۆرۈنەتتى ، — ئۇنداق چۈپرەندىدىن ئونغا تېتىمىغان
جانىنى ئىتقا تاشلاپ بەرمەيدىغان بولسام..... ھاياتلا بولسائ چوقۇم
كۆرىسەن : يا ئۇ مېنىڭ قېنىمنى ئىچىدۇ ، يا مەن ئۇنىڭ قېنىنى
ئىچىمەن !

سەيدۇللا نەچچە قاينىاپ ، نەچچە سوغالدى . شاۋدۇن «كىنو»
كۆرۈپ ھاردى . كەينى ـ كەينىدىن ئوراپ چېكىلگەن «پىننە‌ك»
كاللىسىنى ئەستى . لېكىن ، ئەس ـ ھوشى خېلىلا جايىدا ئىدى .
سەيدۇللاغا بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيگە نەشە ئېلىپ بارماسلىق ، باشقا
چۆپقەتلەرنىمۇ بۇ ھەقتە ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇشنى قايتا ـ قايتا تاپىلـ
دى . شاۋدۇن نېمىلا دېمىسۇن ، سەيدۇللانىڭ «ماقۇل» دىن بۆلەك
سۆزگە ئاغزى كەلمەس بولۇپ قالغانىدى . شاۋدۇن دەس ئورنىدىن
تۇردى ـ دە ، ئەتراپقا تازا سەپسېلىپ قارىۋېتىپ ، ئۆي تەرەپكە كەتتى .
بۇ چاغدا ، ئاللىقاچان چاشگاھ ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى .

*　　*　　*

كۇنلەر ئۆتكەنسېرى ، شاۋدۇن تېخىمۇ دەككە ـ دۈككىگە چۈشـ
تى . رۇستەمنىڭ ئېتىنى ئاڭلىسىمۇ پۇتۇن ئەزاسى تىكەنلىشەتتى .
ئۇ كۇن بويى موتوسىكلىتتىن چۈشمەي ، ھېلى قەشقەر شەھىرىدە ،
ھېلى ناھىيە بازىرىدا «دوست ـ دۈشمەنلەرنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت
چىقىرىپ» يۈرگىنى بىلەن ، كۆڭلى قىلچە خاتىرجەم ئەمەس ئىدى .
ھەشخان «گىلدىڭ» نىڭ يېقىملىق ناز ـ كەرەشمىلىرى ئۇنىڭغا بىر
تىينىلىق ھۇزۇر بەخش ئەتمەيتتى . ئىشتىھاسى تۇتۇلدى ، ئۇيقۇسى
قاچتى . كۆزلىرىگە تۇرمە ، تۇگمەس سوئال ـ سوراق ، قىيىن ـ
قىستاقتىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . چۆپقەتلىرى ، ئۇلپەتلـ

ىرىمۇ ئىزدىمەيدىغان بولدى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئارام بېرىدىغان بىر-
بىر شىپالىق دورا هاراق بىلەن «پىننەك» بولۇپ قالغانىدى . هاراق-
نى سۇدەك ئىچسىمۇ مەست بولمايتتى . خالىي جاي ، قوناقلىقنىڭ
قىرلىرى ، دەل - دەرەخلەرنىڭ دالدىلىرىدا سائەتلەپ - سائەتلەپ
ئولتۇرۇپ «پىننەك» شورايتتى . بەزىدە قىرغا يۆلىنىپ ئۇخلاپمۇ
قالاتتى . ئۇنىڭ پۇتۇن ئەس - يادى پۇل - مالدا ، رۇستەمدە ئىدى .

رۇستەم ئاقيارداا بىر كۈن مەۋجۇت ئىكەن ، ئۇنىڭ پۇل - مېلى
بىر كۈن خەۋپ ئىچىدە قالاتتى ، هەتتا ئۆزىنىڭ داۋاملىق تۇرمە
سىرتىدا ياشىشىمۇ بەسى مۇشكۈل ئىدى ! هېلىقى ياچىيكا هەيئىتى
ئۇنىڭغا بۇ نۇقتىنى ناهايىتى ئېنىق تونۇتقان : رۇستەم ئاقياردىكى
ئەڭ چوڭ ئاپەت !

شاۋدۇن بېشى ئۇزۇلگەن چۈننەك گاڭگىراپ ، ۋاڭ ۋېينىڭ
قېشىغا تۆت كۈندە بەش قېتىم باردى . هەر قېتىم بارغاندا ، ئوخشاشلا
بىر خىل جاۋابنى يەنى : «خاتىرجەم ئىشىڭنى قىلىۋەر ، رۇستەمنى
ئۆزۇم جايلايمەن ! » دېگەن جاۋابنى ئالدى . قاچان ، قەيەردە ، قانداق
جايلايدۇ ؟ بۇ هەقتە هېچ نەرسە دېگىلى ئۇنمىدى . شاۋدۇن ئاخىرقى
قېتىم بۇگۈن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ رۇستەمنىڭ ئىشىنى سۇرۇشتۇر-
گەنىدى . ۋاڭ ۋېي بىردىن تەرىنى تۇرۇپ : «ئەجەبمۇ ئىچىمنى پۇشۇر-
دۇڭ..... ماڭا ئىشەنمىسەڭ ، ئۆزۇڭ نېمە قىلساڭ قىلمامسەن ! »دەپ
هۇرپەيدى ۋە «شارتتىدە» بۇرۇلۇپ قاياققىدۇر كېتىپ قالدى .

بۇ ئىش شاۋدۇنغا قاتتىق ئەلەم قىلدى . ئۇ موتوسىكلىتقا ماينى
بولۇشىغا بېرىپ ، قەشقەر شەهىرىگە قاراپ ئۇچتى . ئۇ يەردە نەق -
نەسىلىرىنى سۇيلىدى . «مال» لىرىنى ساقلاپ بېرىۋاتقان كىشى
بىلەن ئۇچرىشىپ ، كۆڭلى بىرئاز ئەمىن تاپتى . ئۇنىڭغا ئازراق «دان
چوقۇتۇپ» ئۆزىنىڭ نەقەدەر مەردلىكىنى يەنە بىر قېتىم كۆرسىتىپ
قويدى .

شاۋدۇن ناهىيە بازىرىغا يېتىپ كەلگەندىلا ، تېخىچە چۈشلۈك
تاماق يېمىگىنىنى ئېسىگە ئالدى . كۈن كەچ نامازدىگەر بولغانىدى .

شاۋدۇن ئاشخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدا موتوسىكلىتىنى توختاتتى . ئۇ يەردە سەيدۇللا تىمىسقىلاپ يۈرەتتى . شاۋدۇننى كۆرۈپلا ھەجىيىپ قېشىغا كەلدى . ئىككىيلەن بىللە ئاشخانىغا كىرىشتى . تاماق يېگەچ ھاراق ئىچىشتى . ئۇيان ئۆرۈلۈپمۇ ، بۇيان ئۆرۈلۈپمۇ رۇستەمنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشتى . بولۇپمۇ سەيدۇللا ئاغزى بېسىلماي رۇستەمنى تىللاپ چىقتى . ھەدېسىلا پىچىقنى غىلىپىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ : « رۇستەمنىڭ جېنى مېنىڭ قۇلۇمدا..... » دەپ داۋراڭ سالدى . بۇنىڭدىن كۆڭلى يايراپ كەتكەن شاۋدۇن كېرىلىپ ئولتۇرۇپ ، ئۇ- نىڭغا «ھە ، ھۇ»دېيىشىپ بەردى . «ئوت ئۈستىگە ياغ چېچىپ» سەيدۇللانىڭ ئوغىسىنى تېخىمۇ قاينىتتى . رۇستەمنى قانداق ئۇجۇق- تۇرۇش توغرىسىدا بەزى مەسلىھەتلەرنى بەرمەكچى بولدى- يۇ ، تىلە- نى يىغدى . چۈنكى ، ئۇ سەيدۇللا ئاغزىدا پو ئاتقىنى بىلەن ، مۇنداق چوڭ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان «قاپاق نوچى» ئىكەنلىكىنى ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى .

ئۇلار خېرىدارلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ ، ئاشپەز - نىمكارلار قا- زان- قومۇشلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىغاندىلا ئورنىدىن تۇرۇشتى .

*　　*　　*

داكا پاشلىق تارتىلغان سىم كارىۋاتتا ئۇيان ئۆرۈلۈپ - بۇيان ئۆرۈلۈپ يىلاندەك تولغىنىپ ياتقان شاۋدۇن كۆزلىرىنى «لۆمىدە» ئاچتى . ئەتراپ ئۇنىڭ كۆڭلىدەكلا قاراڭغۇ ھەم ئەنسىز ئىدى . پاشە- لار گىگىلدايتتى ، پاقىلار كۇرۇلدايتتى ، چېكەتكىلەر چىرىلدايتتى . شاۋدۇن ئاشۇ ئاۋازلارغا قۇلاق سالغان ھالدا بىپايان خىيال دېڭىزىدا ئۈزەتتى . شاۋدۇن بېلىق كۆلىگە قول تەگكۈزۈپ قويۇپ ، رۇستەمگە قۇيرۇقىنى تۇتقۇزۇپ قويدى .ۋاڭ ۋېيغا باغلىغان ئۇمىدىمۇ كۇلگە ئايلاندى . ئەمدى يەنە پەيت كۈتۈپ يېتىۋەرسە ، تېخىمۇ يوغان زىيان تارتىشى ئېنىق : «يېتىپ قالغۇچە ، ئېتىپ قال» دېگەن گەپ بار

ئەمەسمۇ ؟ شاۋدۇن بۇنىڭدىن ئىككى سائەتچە ئىلگىرى «ئېتىپ قە-
لىش» نىيىتىگە كەلگەن ، ھەتتا بەزى «ئىش» لارنى پۈتكۈزۈپمۇ
قويغانىدى . ھازىر باسماقچى بولغان ھەربىر قەدىمى ئۇستىدە ئەستايە-
دىل ئويلىنىۋاتاتتى . شاۋدۇن بىر تال «پىننەك» يۆگىدى- يۇ ،
تۇتاشتۇرمىدى . ئۇ يەنە خىيالغا چۆمگەنىدى : شاۋدۇن ناھىيە بازىرى-
دىن قايتىپ كېلىۋېتىپ ، موتوسىكلىت چىرىغىنىڭ يورۇقىدا ، يېلى
چىقىپ كەتكەن ئەبجەق ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ كېلىۋاتقان رۇستەمنى
كۆردى . شاۋدۇننىڭ ئاڭلىشىچە ، قۇندۇزنىڭ ئۇچىيى ئالمىشىپ قال-
غانىدى ، ئوپېراتسىيەگە ئاران ئۇلگۈرۈپتۇ . تۆت كۈنلۈك جىددي
داۋالاش نەتىجىسىدە ، بۇگۈن ئادەم تونۇغۇدەك ھالغا كەپتۇ . قارىغاز-
دا ، رۇستەم ئۆيىنى ، بالىلارنى يوقلاپ كەلگىلى ماڭغان بولسا
كېرەك . سەيدۇللا يول بويى نەچچە يەردە قۇسۇپ ، شاۋدۇننى بولۇشە-
غا ئاۋارە قىلدى . لېكىن ، شاۋدۇن بۇنىڭدىن تېرىكمىدى ، ئەكسىچە
خۇشال بولدى . شاۋدۇنغا ئايانكى ، بۇنىڭدىن نەچچە كۈن ئىلگىرى
سەيدۇللا ھاراق ئىچىپ مەست بولۇۋېلىپ ، رۇستەمنىڭ ئۆيىگە بە-
سىپ كىرگىنى ۋە ئۇنى بولۇشىغا تىللىغىنى ئاز كېلىپ ، ھەممىلا
يەردە : «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن !..... » دەپ داۋراڭ سېلىپ يۈرگەنلە-
كىنى پۈتۈن يۇرت - مەھەللە بىلىدۇ . ئەگەر شاۋدۇن مۇشۇ ئىشتىن
پايدىلانسىچۇ ؟ !..... شاۋدۇننىڭ گۇلقەلىرى ئېچىلىپ ،مەستلىكى
پۈتۈنلەي يېشىلىپ ، ماينى بولۇشىغا بېسىپ ، موتوسىكلىتىنى تېخىمۇ
تېزلەتتى . مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا ، سەيدۇللا زادىلا بولالمىدى . شاۋ-
دۇنغا كېرىكمۇ شۇ ئىدى . ئۇ سەيدۇللانى موتوسىكلىتتىن چۈشۈ-
رۈپ ، يولنىڭ چېتىگە دۆۋىلەپ قويۇلغان قۇم ئۈستىگە يانقۇزۇپ
قويدى . غىلىپىدىن ئۇنىڭ پىچىقىنى ئالدى- دە ، ئۆيىگە كېلىپلا
ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى . خوتۇنى بىلەن ئوغلىنىڭ تاتلىق ئۇيقۇغا
كەتكەنلىكى ئېنىق ، شاۋدۇن شۇلارنىڭ ئۇخلىشىنى پايلاپ يانقانىدى .
ئەمدى بىرئاز خاتىرجەم بولدى . شاۋدۇن خونۇنىغا بەكمۇ ئىشىنەتتى .
ئۇنىڭغا «يول» تېپىپ بەرگەنمۇ ، «ئىش» ئۆگەتكەنمۇ ئاشۇ خوتۇن

ئىدى . شۇڭا شاۋدۇن ئۇنى جېنىدەك ئەزىزلەيتتى . شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئۇنىڭ باشقا ھەرقانداق خوتۇن زاتىغا ئوخشاش «شېرىن دۇشمەن» ئىكەنلىكىنىمۇ ئېسىدىن چىقارمايتتى . دەسلەپكى چاغلاردا ، نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇنىڭ مەسلىھەتى بويىچە قىلغان بولسا ، كېيىنچە بەزى ئىشلارنى ئۇنىڭدىن سىر تۇتىدىغان بولدى .

شاۋدۇن تازا خىيال سۈرۈشتۈرمەيدىغان ، نېمىنىڭدۇر تىرىقلىغان ، نېمىنىڭدۇر ئەنسىز ۋېچىرلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى . بېشىنى ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇراپ ، پاشىلىقىنىڭ چېتىنى قايرىغاندى ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىدا ئۇياندىن - بۇيانغا پىلدىرلاپ مېڭىپ يۈرگەن ئىككى تال چوغنى كۆرۈپ ، پېشانىسىدىن «شۇرردە» تەر قۇيۇلدى . دېمى كېسىلدى . كۆز قارىچۇقلىرى مىت قىلمايتتى . خېلىدىن كېيىن ئۇ «چوغ» نىڭ ئۆز مۇشۇكىنىڭ كۆزلىرى ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، يۈرىكى جايىغا چۈشتى . مۇشۇك چاشقان تۇتۇۋالغانكەن . ئۇ بىردەم خىرىلداپ ، نەچچە قەدەم يۈگۈرۈپ توختايتتى . ئۇ چاغدا چاشقان ۋېچىرلايتتى . شاۋدۇن كۆڭلىدە پال بېقىۋاتاتتى . ھايال ئۆتمەي مۇشۇك چاشقانىنى ئىككىلا يالماپ يۇتۇۋەتتى- دە ، ئالدى پۇتلىرى بىلەن تۇمشۇقىنى ئېرتىۋېتىپ ، بىرلا ئوقچۇپ ئۆگزىگە چىقىپ كەتتى .

شاۋدۇننىڭ پالى ئۇخرىسىغا كەلگەندى . ئۇ ھاياجانلانغىنىدىن مىيىقىدا تەبەسسۇم قىلدى . ئۇ ئۆز بەختىنى كۆرگەندى .

شاۋدۇن يوتقاندىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپكىيىندى . شەپە چىقارماستىن كارىۋاتتىن چۈشۈپ ، بايات كارىۋات ئاستىغا تىقىپ قويغان «د . د . ۋ» قاچىلانغان ھاراق شىشىسىنى ئېلىپ يانچۇقىغا سالدى . سەيدۇللانىڭ پىچىقىنى كۆتۈرگىنىچە ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ تالاغا چىقتى ۋە دەرۋازىنى سىرتتىن قۇلۇپلاپ ، ئىككى قېشى قويۇق قاغا جىگدە بىلەن قاپلانغان سۇسىز ئېرىقنىڭ ئىچى بىلەن يۈرۈپ كەتتى . ئۇنىڭ مۇددىئاسى مۇنداق ئىدى : سەيدۇللانىڭ پىچىقى بىلەن رۇستەمنى جايلاپ ، ئاندىن سەيدۇللانىڭ ئۆيىگە كىرىپ ، ھا-

راقنى «د .ۋ» بىلەن ئالماشتۇرۇپ قويۇش ، سەيدۇللانىڭ ئۆيىدە مۇنداق نەتىجە چىقاتتى : رۇستەم ئۆلۈپ ئۇزاق ئۆتمەي ، سەيدۇللا « رۇستەمنى ئۆلتۈرگەن‌جىنايىتىدىن قورقۇپ » «د .ۋ» ئىچىپ ئۆ- لۈڭالغان بولاتتى .

لېكىن ، ئىش شاۋدۇننىڭ ئويلىغىنىدەك چىقمىدى . خېلى ئۇزاق كۈتكەن بولسىمۇ ، رۇستەم يېتىپ كەلمىدى . «د .د .ۋ» نى كۆتۈرۈپ يۈرۈشمۇ ئاۋارىچىلىك ئىدى . شاۋدۇن ئاۋۇال سەيدۇللانىڭ «ئىشىنى توغرىلاپ » قويۇپ ، ئاندىن رۇستەمنىڭ ئەدىپىنى بەرمەكچى بولدى . كىم بىلسۇن ، ئۇنى باشقىچە تەقدىر كۈتۈپ تۇرغانكەن ..... شۇنداقتىمۇ «سەيدۇللا ‹د .د .ۋ › ، ئىچىپ ئۆلۈۋالدى » ، رۇستەم قولغا ئېلىنىپ تۇرمىگە تاشلاندى . شاۋدۇنمۇ ، ۋاڭ ۋېيمۇ مەقسىتىگە يەتكە- نىدى . لېكىن ، ھېچقايسىسى خاتىرجەم بولالمىدى . ھېچقايسىسى ئۆ- زى قىلغان ئىشنى بىر - بىرىگە تىنىشمىدى . ئارىدىن يېرىم ئايدەك ئۆتۈپلا ، شاۋدۇن ئالدىراپ - تېنەپ ئىچكىرىگە يول ئالدى . ئۇنىڭدىن بىرەر ئاي كېيىن ۋاڭ ۋېيمۇ گۇاڭجۇدا پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ بۇ قېتىم بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتى— بىر ئامال قىلىپ شياڭ- گاڭغا چىقىپ كېتىش ئىكەن . شاۋدۇن بۇ ئىشنى ھۆددىگە ئالدى ھەم ئۆزىمۇ شياڭگاڭنى ئايلىنىپ كېلىش ، ئېپى كەلسە شۇ يەردە تۇرۇپ قېلىش مەقسىتىدە ، ئىشەنچلىك بىر كىشىدىن لىن خېنىمغا ئىككى كىشىلىك تەكلىپنامە ھەل قىلغاچ كېلىشنى ھاۋالە قىلدى . لىن خېنىم بۇ رەسمىيەتنى بېجىرىشكە كىرىشكەندە ، شياڭگاڭدىكى مۇنا- سىۋەتلىك تارماقلار ئاللىقاچان ئۇنىڭ پېيىگە چۈشكەن ، گۇاڭجۇدىكى جامائەت خەۋپسىزلىكى تارماقلىرىغا يېقىندىن ھەمكارلىشىپ ، ئۇنىڭ ئەتكەسچىلىك گۇرۇھىدىكى جىنايەتچىلەرنىڭ تىزىملىكىنى قولغا چۈ- شۈرگەنىدى . ۋاڭ ۋېينىڭ بىر مەزگىل يوشۇرۇنۇۋېلىشى ، قارىماققا ئىشنى بىرئاز كېچىكتۈرگەندەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە چوڭ - كىچىك «بېلىق» لارنىڭ بىراقلا تورغا چۈشۈشىنى زور دەرىجىدە تېزلەتكەنىدى .

خاتىمە

ئۇ بۇ تويغا ناقايىل ئىدى . ئاتا - ئانىسى ، كەسىپداشلىرى ، ھەتتا مەكتەپ مەسئۇللىرى بىلەن خېلى قاتتىق تېرىكەشتى . كېيىنگە سۆ- رىدى . زادى ئىلاج بولمىدى . ئۇلار دېدىكى : «ئەشرەپ ئوبدان ئادەم ، خوتۇنى ۋاپاسىزلىق قىلىپ ، ئۇنىڭ يۈزىگە ئاياغ باستى . سىزگىمۇ رۇستەم بىۋاپالىق قىلدى . بىۋاپالىقنىڭ دەردىنى تارتقان ئىككى ئادەم بىر ئۆيگە كىرسە ، تۇرمۇشى چوقۇم خاتىرجەم ئۆتىدۇ . بۇ ئىشتا ھەرگىزمۇ كەينىگىزگە قارىمايسىز..... »

قۇندۇز بۇ گەپلەرنى دەڭسەپ كۆردى : دەرۋەقە ، ئەشرەپ ھەقە- قەتەن ئوبدان ئادەم ، خىزمەتتىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ئوبدان ھەمكارلىشىپ كەلگەن . مۇناسىۋىتى ئەزەلدىن ئوبدان ئىدى . ئىككىيلەن بىر ئائىلە- گە كىرسە ، راستىنلا تۇرمۇشى خاتىرجەم ئۆتۈشىدە گەپ يوق . بىراق ، ئۇنى ئەڭ قىينايدىغان نەرسە — ئېرى تۇرمىگە كىرىپ كېتىپ بىرەر يىل ئۆتمەيلا باشقا بىر ئەر كىشىنىڭ قوينىغا كىرىۋە- لىش . بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىرخىل نومۇسسىزلىق ئىدى . كىشىلەر- نىڭ : «قۇندۇز رۇستەمدىن قۇتۇلالماي ئاران تۇرۇپتىكەن» ، «قۇندۇز بىلەن ئەشرەپكە خېلى بۇرۇنلا ئىسسىق ئۆتۈشۈپ قالمىغان بولسا ، مۇنچىۋالا تېز توي قىلىۋالامدۇ ؟ ! » دەپ كەينىدىن غەيۋەت - شىكايەت قىلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . بەزى دوستلىرى ۋە مەكتەپ مەسئۇلى مۇ- داق گەپلەرنىڭ چىقماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىدىغانلىقىنى بىلدۇرۇش- تى . بۇمۇ قۇندۇزنى ئۇنداق ئاسان يۇمشىتالمايتتى ، لېكىن ئەردىن قالغان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغان ئايالغا ئەر چىقىشى ھەقىقەتەن تەس گەپ ئىدى . بۇ ئىش قۇندۇزنى ئويغا سېلىپ قويدى . ئۇ ئەتراپقا كۆز سالغانىدى ، تۇزۇكرەك بويتاق ئەرنى ئۇچراتمىدى . مەڭگۈ يالغۇز ئۆتەي دېسە ، ئۇ تېخى ياش ، ئۇنىڭ ئۈستىگە رۇستەمدىن ئايرىلىش بىلەنلا ئىلگىرى زادىلا خىيالىغا كې-

لىپ باقمىغان نۇرغۇن مەسىلىلەرگە دۇچ كەلدى : ئوتۇن - كۆمۈر- نىڭ غېمىنى قىلسا ، گۆش - ياغنىڭ غېمى ، ئائىلىنىڭ ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن . ئۇ ناھايى- تى ئېنىق بىلدىكى : ئاتا - ئانا ، قوۋۇم - قېرىنداش ھەرگىزمۇ ئەرنىڭ ئورنىنى باسالمايدىكەن . يالغۇزلۇق ئۇنىڭ جېنىدىن ئۆتتى . دىلى سۇنۇق ، روھى چۈشكۈن ئىدى . ئورۇقلىدى ، رەڭگى سولدى . نېمە ئۈچۈندۇر كىشىلەردىن قاچىدىغان ، نومۇس قىلىدىغان بولۇپ قالا- دى . كېچىلىرى بالىلىرىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ، دېرىزە ئەينىكىدىن سىرتقا تىكىلگىنىچە سائەتلەپ - سائەتلەپ خىيال سۈرەتتى . يالغۇز قالسىلا كۆزىدىن ياش قۇرۇمايتتى . دائىم ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى . مۇڭلىناتتى .

ئاخىر ئۇ بۇنداق تۇرمۇشتىن بەزدى . تەۋەككۇل قىلىپ بەختىنى سىناپ باقماقچى بولدى . كۆڭلىدە ئەشرەپكە نىسبەتەن مۇھەببەت دېگەن نەرسىدىن قىلچە ئەسەر بولمىسىمۇ ، ئۇنىڭغا تېگىشكە رازىلىق بەردى .

بۇگۈن ئۇنىڭ تويى . ئەرلەرگە بېرىلگەن توي نەزەرى ئاخىرلا- شاي دەپ قالدى . يېقىن ئايال تۇغقانلار ، قۇندۇزنىڭ يېقىن دوستلا- رى بىردىن - ئىككىدىن كېلىشىپ ، ئۇنى زىچ ئورىۋالدى . قۇندۇز گەرچە توي كىيىملىرىنى كىيىۋالغان بولسىمۇ ، سىياقىدىن تويى بولۇۋاتقان ئادەمگە ئوخشىمايتتى . دوستلىرىنىڭ ئويۇن - چاقچاقلىرى چىرايىنى ئاچالمايتتى . يۇرىكىنى ئېرىتەلمەيتتى . بىر بۇلۇڭدا تۇگۇ- لۇپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغانىدى .

ئەرلەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلۇپ ، ئايال مېھمانلار كەينى - كەينىدىن كېلىشكە باشلىدى . قۇندۇزنىڭ يېنىدا قىستىلىشىپ ئولتۇرۇشقان مېھمانلارمۇ مېھمانخانىغا چىقىپ كېتىشتى ، ئۇنىڭ قېشىدا ئىككىلا دوستى ھەمراھ بولۇپ قالغانىدى . بىر چاغدا ، قۇندۇزنىڭ قىزى ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ كىرىپ كەلدى - دە ، ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ :

— ئانا ، دا..... دادام..... چىقىپتۇ !— دەپ «پاكىكىدە» يىغلىدى ، قۇندۇزنىڭ قۇلاقلىرى «ۋىكىكىدە» قىلىپ ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى . رۇستەمنىڭ تۇرمىدىن چىققانلىقىنى ئاڭلىغان قۇندۇزنىڭ دوستلىرىمۇ قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي كۆزلىرىنى چەكچەيتتى . بىردەم قۇندۇزغا ، بىردەم بىر - بىرىگە ھەيرانلىق ئىچىدە قارىشاتتى . ھېچقايسىسى بىرنەرسە دېيىشكە پېتىنالمايتتى .

ئاخىر قۇندۇزنىڭ تىلى گەپكە كىردى :

— نېمە ؟ نېمە دېدىڭ !— دەپ ۋارقىرىدى ئۇيقۇلۇقتا ئۆندۇرۈلگەن ئادەمدەك ئەنسىز ئاۋازدا . ئۇ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكىنىمۇ تۇيماي قالغانىدى . قىزنى ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇۋېلىپ ھەدەپ ئىككى تەرەپكە سىلكىيتتى ، — يەنە بىر دېگىنە !

قىزنىڭ دۇدۇقلاپ ئېيتقانلىرىدىن ماۋۇلار مەلۇم بولدى : ساقچىلار رۇستەمنى پىكاپقا سېلىپ ئاچىقىپ قويۇپتۇ . ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، رۇستەمنىڭ ھېچقانداق جىنايىتى يوق ئىكەن .

قۇندۇز «پاكىكىدە» يىغلاپ ، ئىككى قولى بىلەن يۇزلىرىنى تۇتقىنىچە ئۆزىنى كارىۋاتقا ئېتىپ :

— ئانامغا دەڭلا : مەن ھېچكىمگە تەگمەيمەن !..... ھېچكىمگە تەگمەيمەن !! ..... جېنىم رۇستەم ..... جېنىم باللىرىم !— دېگىنىچە ھوشىدىن كەتتى .

دەل مۇشۇ پەيتتە ، ياڭ دابەي يىغلاۋېرىپ يۇز - كۆزى ئىششىپ كەتكەن لى لىغا غەزەپ بىلەن ۋارقىراۋاتاتتى :

— ھەي سېنى..... ھەي سېنى..... شۇنداق ياخشى ئادەمگە ئۇۋال قىلىپ ، مېنى نومۇسقا ئۆلتۈردۈڭغۇ !..... ئەمدى بۇ يۇزۈمنى قانداقمۇ كۆتۈرۈپ يۈرەرمەن !..... خە - يىر..... بول ، ئىتتىك بول . مەن بىلەن بىللە بېرىپ ، رۇستەم ئاكاڭدىن كەچۈرۈم سور !.....

1987 - يىل 7- ئايدا يېزىلدى ،
1989- يىل 11- ئايدا تۈزىتىلدى .
قەشقەر شەھىرى

选入本集子中的中篇小说颂扬共产党、社会主义新时代的英雄人物及其高尚的道德品质。

مۇھەررىرى : **توختى ئابىخان**
مەسئۇل مۇھەررىرى : **گۈلباھار مۇھەممەتئىمىن**
مەسئۇل كوررېكتورى : **ئارزۇگۈل سىدىق**

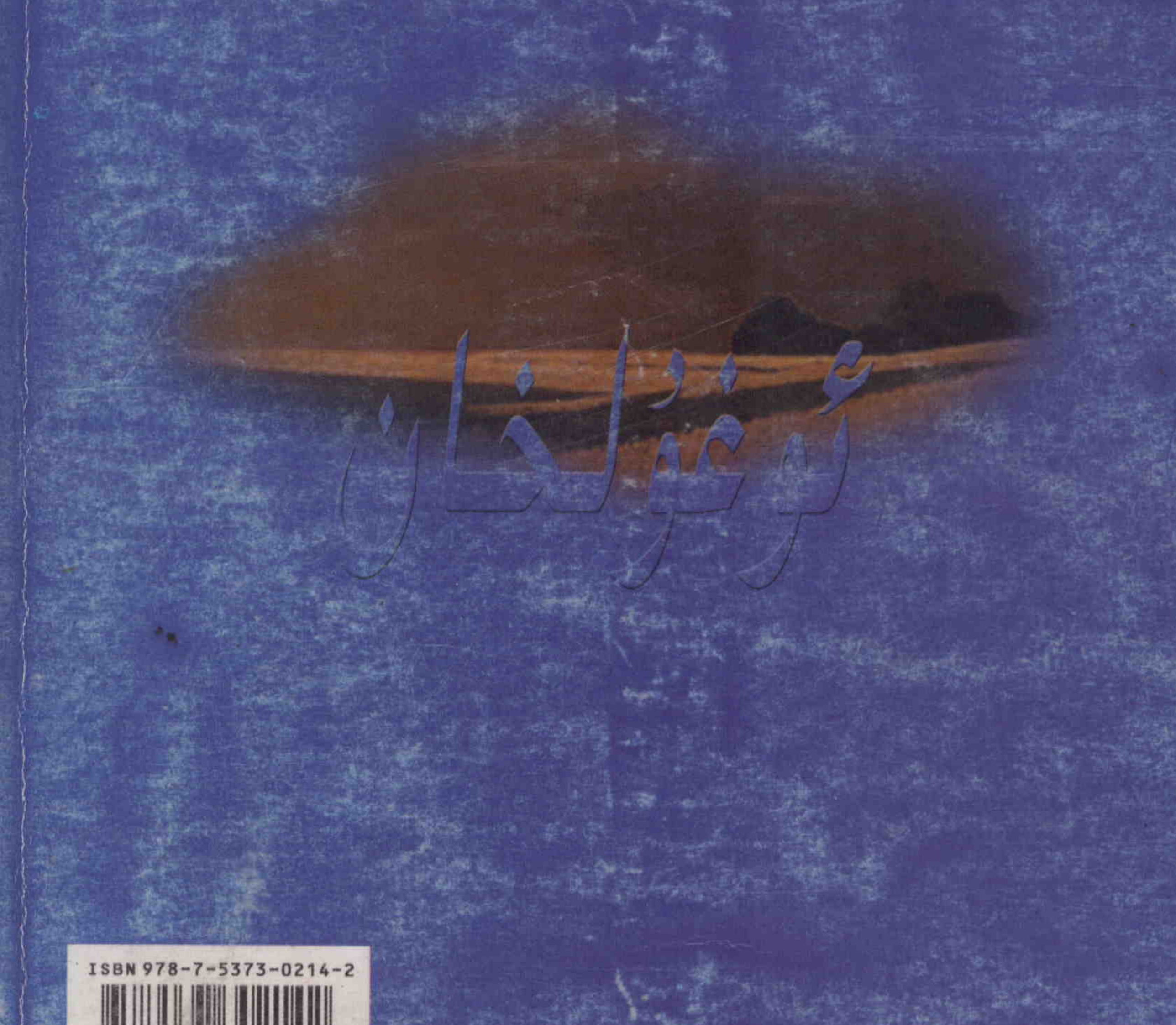
ئۇغۇلخان
(پوۋېستلار)

ئاپتورى : **ئابلا ئەھمىدى (مەدىكار)**

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14- قورۇ ، پوچتا نومۇرى :844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1230×880مم 1/32
باسما تاۋىقى : 12.625 قىستۇرما ۋاراقى : 3
1990 ـ يىل 4 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2010 ـ يىل 11 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 6250 — 3251

ISBN 978-7-5373-0214-2
باھاسى : 28.00 يۈەن
سۈپەتتە مەسىلە كۆرۈلسە ئالماشتۇرۇپ بېرىلىدۇ
تېلېفون : 2653927 — 0998

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: غەيرەت خالىق

ئۇيغۇر مۇقاملىرى

ISBN 978-7-5373-0214-2

(民文)定价: 28.00元